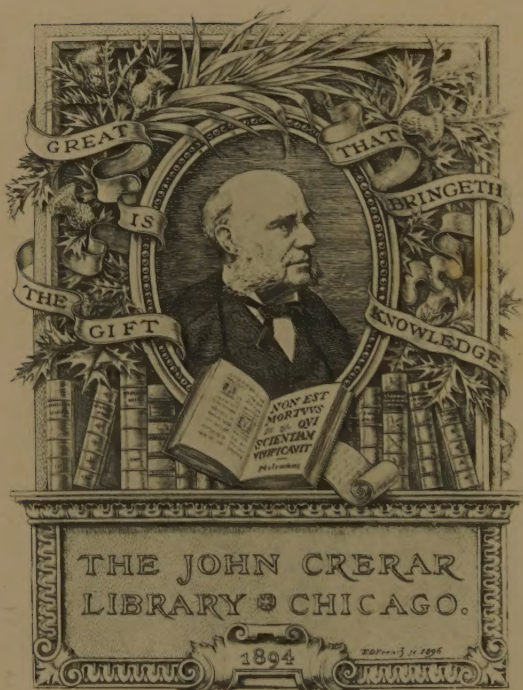
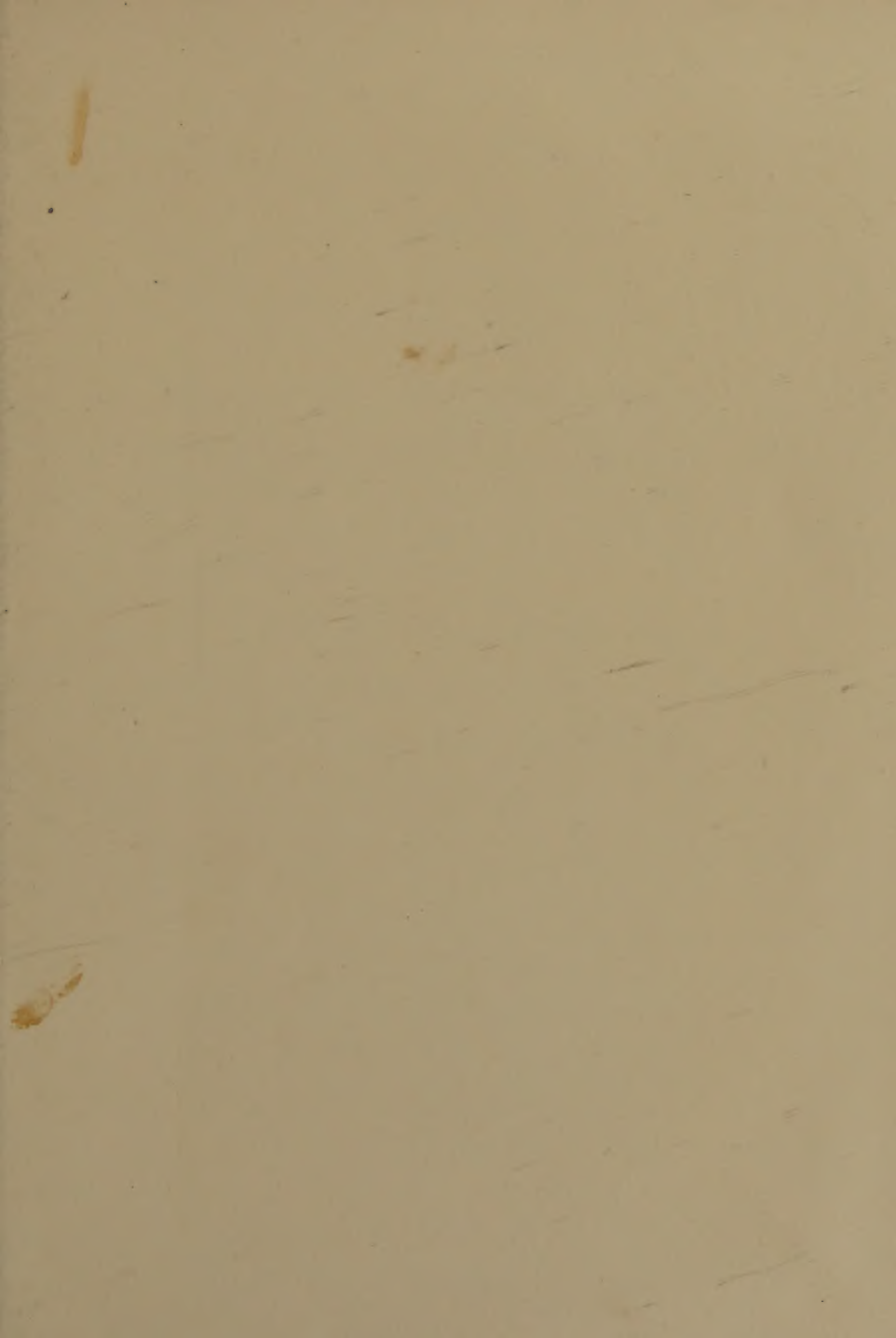

THE
JOHN CRISTIAN
LIBRARY

Men's kindred
 van ledde tot
 bydroep in de
 hoorn

PRESENTED BY
 Withdrawn from Crerar Library

194
Johannis Vytenbogaerts

LEVEN,

Kerckelijcke Bedieninghe

ende zedighe

VERANTWOORDINGH.

Dat is :

Naeckt ende eenvoudigh Historisch verhael, van 't gene Iohanni Wtenbogaert, over sijne Bedieninghe t'VVtrecht, ende in 's Graven-Hage, wedervaren is, tot op sijn vertreck uyt den Lande, afstellinge van Dienst, Bannissement, wederkomst, ende daer na incluyt, alles by hem selven beschreven ende nae-ghelaten.

Bevesticht met verscheyden Bewijsen, Acten ende Munimenten, daer toe dienende.

Tweeden Druk /

Daer eenige stucken van nieuws by gedaen zijn, ende alles dat noodigh was, uyt het Latijnsch ende Fransch overgheset.

Ghedruckt in 't Iaer ons Heeren, 1646.

Aen-spraeck des Autheurs tot alle Godtvruchtige onpartijdi- ghe Lesers.

Is een ghemeyn ende in eenigher manieren waerachtigh seggen, dat ter werelt gheen beter, dat is, gerufter leven en is, als van een vergeten Borger. Maer ghelijck de geboorte ende 't beroep (neffens Godts Voorzienigheydt) sommige of vele menschen die gerufterigheydt geeft: soo en laet de geboorte ende 't beroep (mede neffens Godts voorzienigheydt) velen niet toe, die gherufterigheydt te moghen erlangen. Ick weet seer wel, dat de ongheruste, ende bykans nimmermeer versadelijcke, altijt na 't hoogste staende ende niet min ghevaerlijcke passie van Ambitie of Eer-gierigheyt, veeltijds hier onder dapper speelt, ende schrickelijcke ongherustigheden over 's menschen leven hier beneden veroorsaect, oock soo verre, dat vele niet vreemt en zijn van 't humeur vanden Engelsch-man, die wenschte maer een dagh te moghen Coningh zijn, al soude hy de tweede dagh moeten bucken onder de Bijl; Doch soo hoog en wil ick het alhier niet nemen, maer alleen seggen, dat vele wel souden wenschen nae hare gheringhe conditie in stilligheyt als vergeten te mogen leven, nae 't versken, *Stet quicumque potest aula culmine lubrico, Me dulcis saturet quies,* maer ten mach haer veeltijds niet gebeuren. Godts voorzienigheydt beleydt het dickwils anders, haer toe-schickende, verre buyten haer meeninghe jae gedachten, eene vocatie of beroep, daer sy willens of onwillens, bykans sonder voelen, als ghesleypt worden, in 't woelen dat sy soecken t'ontgaen.

Dat ick, die dit **Naecht verhael** mijns wedervarens ghesteldt hebbe, dit seyde van mijn selven, veele souden my,

a ij

mo-

moghelick, niet ghelooven: Soude het daerom niet waer zijn? yemandts ongeloof en maect niet onwaerachtigh dat waer is; want de waerheydt heeft haer substantie of vastigheyt by haer selven, 'tzymense aen-neemt of verwerpt, waerheydt blijft waerheydt. Ick segge dan met waerheydt, men gheloove of late het, dat niet mijn ghenegentheydt, niet mijn naturel, maer Godts voorsienigheyt ende mijn beroep my eerst tot den Kercken-dienst ghebracht, ende nae alleynskens voortghetoghen hebben tot de onrust ende het woel, 't welcke my inde selve mijne bedieninge weder-varen is, ende in dit Boeck vertelt word. De stilste bedieninghe op een gheringh Dorp ware my eerst d'aenghe-naemste gheweest, maer ick wierd, teghen mijn sin, als gedwonghen te dienen in een Stadt, vol scheuringhen ende factien: door dese eens overboord geworpen zijnde, sochte ick het voorder onweder t'ontgaen met een voornemen, van my te berghen ende te salveren onder vreemde, maer alsoo my d'een hier, d'ander daer wilde hebben, wierde ick, 'ken weet bykans niet hoe, anders dan dat het des Heeren wil soo is gheweest, ghebracht ende ghehouden in den Haghe, met groote schroom, al van aenbegin, maer en sagh gheen middel die klippen te ontseylen. Ende als ick, 'teynden d'eerste twee jaren mijns diensts, aldaer meynde de gheleghentheydt nae wenschen schoon te hebben, om dien hoeck te boven te komen, ende die ghevaerlijcke stranden te kunnen ontgaen, raecte daer in vaster en vaster, van het Duytsch in't Fransch, van't Fransch in't Hof, van't Hof in't Legher, blyvende evenwel by mijne ordinaire bedieninghe in de Nederduytsche Kercke, in welcke my, dan van de Kercken, dan van de Heeren Staten mijne hooghe Overigheyt, vele Commissien ende sware lasten (doch noyt buyten mijn beroep als Predicant) zijn opgheleydt, met veele moeyelijckheden, oock tot beslissinghen van verscheyden dissention, die de Kercken beroerden, ende der H. H. Staten Camer deden roocken. Naer advenant van zeghen die
Godt

Godt gaf over mijnen arbeydt, wies d'aenghenaemheydt mijns perfoons aen d'eene, ende de nijdigheydt aen d'ander zijde, waer van d'eerfte my wat streelde ende d'ander my neep. Ick merckte het, ende wachte my, soo veel ick konde, om d'aenghenaemheydt ten dienft der Kercke (die oock de felve (onberoemelick ghesproocken) in vele dinghen niet weynighen ghenoodt) te bewaren, ende de nijdigheydt gheen voedtsel te gheven, om my niet heel te verflinden ende te doen segghen met Iacob: *Fera pessima devoravit me*: **[een boos gedierte heeft my verflonden.]** My docht dat ick het beyde door Godts ghenade soude hebben kunnen bekomen, hadde mijne consciencie niet willen ende moeten zijn van de partye in disputen, die ick hier ende daer eenighsins hadde helpen wech legghen, tot behoudennisse van vrede met eenigh succes, maer nu niet en konde, door de al te excessive importuniteyt tegen de waerheydt, daer van ick was overtuyght in mijne Conscientie, ende die ick, soo veel in my was, niet en mocht laten onderdrukken, maer was ghehouden de tamelicke aenghenaemheydt, die ick, in den Heere ende door sijne ghenade, met weldoen ende vrede-lieventheydt by vrome consciencien ende Heeren, ten dienft der Kercke, hadde verkregghen, te gebruycken tot onschuldige ende onquetselijcke voorstant van instrumenten ende getrouwe Dienaren Godts, (diemen poogde, onder decksel van Kerckelicke autoriteyt, uyt te werpen) alleen om die te brenghen tot wettigh ende onpartijdigh verhoor. Mijne benijders dit siende, ende dat sy daer door eenighsins belet wierdente komen tot haer onbetaemelick voornemen, vielen my op het lijf met haer heel Leger, ende aen hare handt gekregen hebbende, soo sy meyneden, een bequaem instrument ter plaetse daer ick de Ghe-meeynte socht te houden in rust, ende met Godts hulpe hiel, terwijllen sy 't elders al beroert hadden, brachten sy my, door den selven, hoewel het hem minst betaemde, vele moeyten ende quellingen toe. Maer Godt gaf my genade,

alles te overwinnen met foodanighe patientie, dat hy, sich van de selvige vindende overwonnen, ten laetsten uytborst met foodanighe ongestuymigheydt, oock teghen de resolutien der Heeren Regenten des Lants, dat die, haer dit aentreckende, daer in, gheheel buyten mijn toedoen of voorweten, foodanighe provisionele ordre stelden, als hare Ed. Gr. Mog. goedt vonden, alleen met op-schortinghe sijnes diensts voor eenen tijdt, hem sijn Tractament latende behouden. Maer alsoo het dit was dat men socht, nammen dese stock waer, om my te slaen, de Gemeynthe te scheuren, ende voorts soo te woelen door behendighe wegghen, dat de Regenten mede onder malkanderen zijnde verdeyldt, ende de wereltlijcke Macht, door 't beleydt van de Grootste, zijnde ghebracht in ander handen, mijne voorige aenghe-naemheydt verdween, dienst wierd' ge-oordeelt ondienst, ende ick de nijdigheydt soo verre te vooren ghegeven, dat de selve doer de Macht diese noch veranderde in haet, ende my dermaten, naer allerhande smaedtheden ende bewerpen (oock met menschen-dreck ende vuyligheydt) perste, dat ick om my te bewaren tot beter tijden, eerst wettelijck uyt het Landt gingh, ende nae onwettelijck daer uyt gebannen wierd', om met den Propheet te singen : **Wat kan de valsche tonghe stichten ? wat kan de leughenaer uyt-richten ?** Wee my, dat ick Vreemdeling moet wesen in Mesach, ende in Kedars Tentten schuylen, tot dat Godt my, als de siedende pot der onredelijcken haet, haer wat hadde beginnen te bedaren (soo my docht) in gaf, weer in 't Landt te komen, ende te seggen, hier ben ick, bereydt tot mijne verantwoordinge, my latende hooren, oock, soo veel bequamelick geschieden konde, in 't publijck, tot bewijs mijner onnootseleydt, sonder dat my yemandt yet seyde arghers als mijn naem soo de Françoysen spreken : soo dat ick mach seggen met David : *Hac est mutatio dexterae Excelsi* : **[Dit is een veranderingh van de rechter-handt des Alderhooghsten.]**

Dit isst, Leser, dat ick hier in dit Boeck in 't langh beschrijve,

schrijve, met vele omftandigheden, Aften ende Munimenten. Seght ghy, dat u niet en roerdt hoe ick in dese werelt gerolt ende ghesolt, ende gelijck een Bal herrewaerts ende derrewaerts ghekaetft ben, ick en fal u daer over niet berifpen. Smijt dit Boeck van u, werpt het wegh, leeft het niet, Besteedt uwen kostelijcken tijdt in wat beter, ick macht lyden, lae bidd' daerom, ende vermane u daer toe, ende bysonder tot het lesen veel liever van de H. Schriften, die u kunnen wijs-maecken ter Saligheydt door het gheloove dat in Christo IESU is, dat fal u veel oorbaerlijcker zijn; Maer, indien ghy benevens dien curieux zijt te weten, (het en is u van Godt niet verboden) hoe het somwylen gaet met die ghene, die de H. Schriften leeren, ende voor't rechte ghebruyck der selver ftryden, oock in dese Landen, in de welcke diesaengaende zedert eenighe laren herwaerts soo veel is te doen geweest, beyde in't Politijcq ende in't Kerkelick, ende bysonder wat van dien *Wtenbogaert* is, welckers Naem, als van een der voornaemste Roer-vincken van dit Spel, ghy in verscheyden, oock ghedruckte Schriften ende anders, soo dickwils hebt hooren Spellen, ende daer van soo veel quaedts is gheseydt geweest, soo mooght ghy, lust het u, dit Boeck lesen, daer in hy sijn eyghen Legende beschrijft, het quaedt hem nae-gheseydt ende gheschreven niet verswyghende, ende niet verberghende van't geen de waerheydt der saecke hem belaft heeft, daer van in't licht te brenghen, niet soo seer tot sijne verantwoordinge (die hy geerne nytsfelt, tot de komste des Opper-rechters der levende ende der dooden, voor welcken Rechter-stoel hy weet, dat hy mede moet verschijnen) als tot uwer onder-rechtinghe in verscheyden saecken, van'de welcke ghy moghelijck tot noch toe, niet wel zijnde onderwesen, qualijck hebt ghe-oordeeldt, niet soo seer tot naedeel sijns persoons (die hier beneden, 't naedeel niet veel achtende, sijn voordeel soeck hier boven in de barmhertigheyt IESU Christi ten eeuwighe leven) als tot naedeel der leere der waerheyd
die

die nae de Godtsaligheydt is, aende welcke u ende my ten
hooghsten is gheleghen om salighte worden. Oock sult
ghy, ende bylonder de Leeraren ende Ionche Bedienaers
des Goddelicken woordts, uyt 't gunt my is weder-varen,
van de menschen, om des Heeren wil, die mijn schreyen
ghetelt ende mijne tranen in een flessche bewaert heeft,
vele dingen leeren, 't gheen hun nut is, omaen d'een zijde
te sien, wat in de werelt omme gaet, oock onder sulcke die
't Heylighdom bedienen, ende aen d'ander zijde, hoe ghe-
trouw Godt de Heere is den ghenen die hem vreesen, ende
in sijne weghen wandelen met een goede conscientie, om,
als sy door 't water der verdruckinge gaen, by haer te zijn,
op dat sy niet en versmoren, ende dat haer de vlamme niet
en sticke noch en verbrande, als sy door 't vyer gaen, alles
achter-volgende sijne belofte. Twijfelt ghy, of 't Verhael,
dat ick u hier doe, waerachtigh is, leeft met aendacht, in-
dien 't u lust, ende vraeght de onpartijdige die noch leven,
ende deser dingen geheugenisse hebben, ghy sult, dat wey-
nigh scheelt, de waerheydt met handen tasten: ende ick,
die dese aenspraecke in 't 82^e. jaer mijns Ouderdoms schrij-
ve, betuyghe voor den Heere, die de waerheydt selve is,
dat ick mijns wetens hier niet en hebbe gheschreven, dan
dat waerachtigh is. Vaert wel.

U. aller Dienaer in den Heere

J. Wtenbogaert.

In Effigiem Reverendi Viri

D. IOANNIS WTENBOGARDI,

Præsenti huic operi præfixam.

Hos oculos, venerande Senex, hac ora gerebas,
Hæc frons, hæc facies, hic tibi vultus erat.
Non malè te Batavus nobis expressit Apelles,
Sed quod totus eras pingere non potuit.
In Te fulgebat Pietas, prudentia, candor,
Et restauratæ relligionis amor,
Ingens eloquij flumen, facundia dives,
Ignis inexhausti vividus ingenij,
Sedatus pro parte ardor, studiumque tuendæ
Pacis, et obsequium quatenus isse licet,
Ordinibus non fractus honos, reverentia Legum,
Jusque suum Superis in Jovis æde datum,
Mens erecta malis, nullius conscia culpæ,
Fortiter instantem ferre parata crucem,
Debitaque in Procures servata modestia, quando
In causâ velles dicere pauca tuâ.
Hæc ut docta manus plano celaret in ære
Non tantæ sculptor Delphius artis erat.
Subvenis huic calamo, qui, quod non præstitit ille,
Dat totum hic nobis cernere posse virum.

I. WESTERBAEN.

*Op't uyt-geven van het tegenwoordige Boeck van't Leven
ende Kerckelycke Bedieninghe van mijn Heer*

IOHANNES WTENBOGAERT, zal: ged:

Als Godt nae achtmael tien/en daer toe seben jaren /
Sijn alder-oudsten knecht van syn Ghemeynte nam /
Betweende sp't verlies der wijs' en grijsen haren /
En meynde dat de Doodt noch al te haestigh quam.
Hy had soo langhen tijdt ghebracht ter goeder weyden
De Schapen hem vertrout/een Leyds-man op haer paen/
Dien doorn/noch distelen/noch eyndeloose Heyden /
Noch diep/noch dick/noch dun/de'en slimme gangen gaen.
Een kloecke Ammirael op Sinte Pieters Schepen /
Een dapper Man te Roer in tijdt van harde noodt /
Op platt' en bulte-kaert een Stier-man wel geslepen/
In klipp' en barninghen een af-gerecht Pilot.
Doozichtig in den storm/die beter bondt te swichten /
Als't zepl/om eygen eer/in top te laten staen /
Die vooz het onweer liep/tot dat de bupen lichten /
Om/ dooz halstarrigheyt/niet nae de grondt te gaen.
Wat treurt ghy Israel, en laet u suchen hoozen ?
Wat stozt ghy sulcken vloet van heete tranen uyt ?
Siet weer u Heldt te been/ u Vader is herbozen /
Dies al te grooten rouw uyt ulwen boesem sluyt.
Wat staet ghy noch bedwelmt ? Siet weer u Herder leven /
Komt hoorz syn oude stem/komt kent syn eygen tael/
Siet wat ons dooz den druck in handen werdt gegeven/
Hy is weer onder u/en wandelt andermael.
Hier siet ghy hem weecrom syn oude plaets bekleeeden/
Sijn handel/syn beroep/ syn lieflijck omme-gaen/
En hoe hy synen kamp ten eynden heeft gestreden/
En hoe hy met geduldt syn kruys heeft kunnen laen.
Hy selber hadd' gesozgt/om/als hy hadd' gegeven
Het geen dat alle Vleesch is schuldigh aen de Doodt/
Weer hy u in dit Boeck van nieuws te komen leven/
Ontfangt het in u Hups gelijck een dier Kleynoot.

I. WESTERBAEN.

In Historiam posthumam

D. JOHANNIS WTENBOGARDI,

In qua docetur, partem illam, quam secutus est, libertatis
asserticem fuisse, & ab Hispano alienissimum
animum habuisse.

HÆC fatur post fata Senex, cui sub cruce sacra
Lentius innocui consenuere dies.

Hæc fatur, durumque sibi & tot civibus ævum
Commemorans, cineri vult superesse suo.

Posteritas moderata, veni, sæclique prioris

Hæc lege, judicio subjicienda tuo.

Pars melior placeat merito. quæ vicit, abunde

Vicerit & secum præmia parva ferat.

Tu, sta jure tuo, nec in ipsa morte fateri

Incipe, quod pietas, quod bona causa neget.

In Regem victos Iudex spectasse Philippum

Sentiat, & nulla lege cruentus eat.

Dic errasse; patet. quin dictis adde, reverso

Errorem tacitè diluit ipse seni.

Hoc potuit. sed quid Sene de majore reponet

Quem secuit? caput & pectora? non habuit.

C. B.

Op 't Historisch Verhael

Van't Leven ende Kerckelicke Bedieninge des Eerwaerdigen, Godvruchtigen, en Wijdberoemden

D. IOH: WTENBOGAERT zalig:

Hier spreeckt de doode mont van een, die, als hy leefde,
Gesien heeft dat voor hem een yder sondaer beefde.

Die straffende verflough, en sineeckende bewoogh.

Voor wien, wanneer hy badt, geen oogen bleven droogh.

Hier spreeckt de doode mondt, die niet en heeft gesproken

Wanneer men over hem sich oock al heeft gewroken.

Hier spreeckt hy, niet uyt lust van wederspanningheyt,

Maer so, gelijk hy 't nu voor Godt sijn Schepper, seydt:

Dat hy geen oorsaeck gaf dat Hollandt sich ontfelde,

Endat soo menigh Boom in Godes **BOOGART** quelde:

Of dat de felle bijl is door het hout gegaen,

En stammen zijn gekapt, die noch wel konden staen:

Dat metten **DONDER-SLAGH** (daer door ons Tempel berste,

En maeckte, mer een draey, de naeste tot de verste)

Soo grooten blixem quam, daer door het vredigh Landt

Soo jammerlick verdeelt, stondt in een lichten brand.

God danck, die is gebluft. Maer waerom, kund ghy vragen,

Dit weder op-gehaelt, nae soo een tal van dagen?

Hoort vrienden, 't is gedaen, omdat van desen twist

Geen vonckjen onder ons sou blijven ongesliff.

C. B.

VOOR-REDE N,

Inhoudende des Autheurs le- ven in't korte ende Sommier van t werck in dit Boeck begrepen.

D Abrahamus Schultetus, wijlen Pfaltsgraeffsche Boheem-
sche Theologant ende Predicant, by velen wel bekend
uyt sijne Schriften, by-sittinghe in 't Synodus van Dor-
drecht Nationael (soomen het noemt) van weghen de
Pfaltsfische Kercken, midtsgaders uyt sijne reysen ende actien met
ende ten dienste van wijlen H. G. den Doorluchtighsten Heere
Chur-Forst Pfaltsgrave ende Coning van Bohemen &c. schrijft in-
den Toe-cygen-brief aenden welgeboren Heere Burghgrave ende
Baron van Dhona, staende voor sijn boeck, *Curriculum vita*, (dat is,
„ **De loop sijns levens**) genaemt, Dat indien oyt mensch heeft ge-
„ hadt rechtvaerdighe oorfaecken anderen te geven redenen vande
„ voornaemste handelingen sijns levens, dat de sijne daer toe de al-
„ der-rechtveerdighste zijn: Want (seyt hy) sie ick op de eere mijns
„ naems, let ick op de waerdye der waerheydt, neme ick acht op de
„ groote ende vele weldaden my bewesen vanden almachtighen
„ Godt, dit alles is foodanigh, dat die foodanighe Verklaringhen
„ van my vorderen. Te ghelijck klaeght hy seer ('t selve stellende
„ als een mede-oorfaeck, waerom hy den loop sijns levens hadde
„ willen beschrijven) over de bittere, bitfighe, ghetande Schriften,
„ schandelijcke *Theses*, schampere *Anagrammata* ende omkeeringe
„ sijns naems, smadelijcke printen, vileyne, eer-loose Liedekens
„ ende dierghelijcke schenderijen meer, daer mede sijne partijen
„ sijn naem ende faem hadden geschendt, ende hem dermaten aen-
„ ghetast ende beworpen met allerhande smaetheden, scheld-woor-
„ den ende lasteringhen, als of hy ware geweest de eenige man, die

(b i j)

Israel

Voor - reden.

„Israel verwert, ende de Son (foo hy spreekt) uyt de werelt wech-
„genomen hadde.

Even de selve redenen, ende meer andere (mijns oordeels) immer soo ghewichtigh, hebben **Johannem Wtenbogaert** / eerst Kercken-dienaer tot Vtrecht (sijn Vaderlicke Stadt) naer in 's Gravenhaghe ende by den Heere Prince van Oraenjen Mauritium h. g. bewoghen te stellen een **Paeckt ende eenboudigh Verhael van 't ghene hem over sijne bedieninge t' Vtrecht ende in 's Gravenhaghe is weder-baren etc.** Daer in hy opent ende ontdeekt verscheyden saecken van ghewichte, die de boosheydt der tijden voor veelen, dien daer aen ghelegghen is, verborghen heeft gehouden. Sulcx vereyscht niet alleen de eere sijns naems (ten aensien vande welcke hy dickwils, met Paulo, seyde, dat hem 't minste was van een menschelijck oordeel gheoordeelt te worden, als hem selven gheens dincks (hoewel hy daer door voor Godt niet rechtvaardigh was in zijn strenghe Gherichte) schuldigh wetende, ende den Heere (die 't geen in duysterheydt verborghen is, in 't licht brengen sal 't oordeel bevelende) maer oock, ende voornamentlijck de waerdigheydt der waerheydt, die nae de Godtsaligheydt is, die hy nae sijne ghelegghentheydt ende vermoghen oock tot den rechten vrede der Christelijcker Kercke hielp voorstaen; mitsgaders de danckbaerheydt, die hy Gode schuldigh was voor de overgroote, menighvuldighe ende bykans miraculeuse verlossinghen ende weldaeden hem van Gode bewesen. Is oock oyt yemandt van zijn conditie of professie, inde Vereenighde Nederlanden by onsen tijden, op allerley menschen tongen geweest, ten goeden ende ten quaden, of is yemandt met allerhande vinnicheydt, spijt, spot ende smaedtheydt van sijne parthijen bejeghent, bekladt ende beworpen geweest, tot zijn hooghste, notoir ende naederhandt klaer genoegh voor alle de werelt ghebleecken onschuldt, 't is gheweest dese selve **Johannes Wtenbogaert**. Het volgende **Paeckt Verhael** sal hier van volkomen openinge doen van voren tot achteren, neffens vele notable ende seer aenmerckelijcke geschiedenissen, die daer in vertelt worden.

Om den Leser hier van te doen hebben eenighe sommiere kennisse, al voren te komen tot het principael werck, sal ick hem kortelick voor ooghen stellen, 't gheen de hoogh-geleerde ende wijdt-vermaerde *Casparus Barlaeus* daer van schrijft in seecker sijne Latijnsche *Dissertationculâ* [**Discoursjen**] by sijne E. uytghegheven in-
den

Voor - reden.

den Iare 1616. Daer hy aldus ſchrijft : *Adeundem modum vapulat vir meritissimus Ioannes Wtenbogaert , quem (audiat hoc Batavia) incolnmem multis oderunt , sublatum ex oculis quarent invidi , & pro susceptâ innocentissimâ Remonstrantium causâ , & nuperi Ordinum Decreti defensione , immanè , quam atrocibus , virulentis & planè barbaris convitijs flagellatur . Non tot lapidibus obrutus est Stephanus , non tot jaculis confossus fuit Sebastianus , quot ille maledicorum Scriptorum jaculis configitur . Nihil excogitare odium potuit , aut malevolentia , quod non in carissimum Patriæ virum destomachentur homines improbissimi . Ad hanc vero fabulam agendam , quos non subornant ? cujus non ingenio aut morbo potius non sunt abusi , si ?* Dat is : Even alsoo moet oock aenloopen ende wel dapper ge-, slaghen worden die waerdighe Man **Johannes Wtenbogaert/** den welcken (dat Hollandt dit vry hoore) vele benijders , nu hy in 't leven is , haten ; maer soecken sullen , als hy hun sal ont-, men zijn . 'T is afgrijpselick , met wat bittere , vinnige , fenijnige , ende gantsch barbarische vileynige scheld-woorden sy hem heb-, ben gegeesselt , om dat hy de alderonnoselfste saecke der Remon-, stranten ende de onlanx ghenomene Resolutie der H. H. Staten , heeft aengenomen te verdedigen . St. Steven en is niet met so veel , steenen overvallen ende gesteenight . St. Sebastiaen en is met soo , vele pijlen niet door-schoten gheweest , als dese door-priemt ende , door-wondet wordt met de schichten ende priemen van quaedt-, spreekende schriften . De haet of quaedt-willigheydt en heeft , niet soo schandelijck kunnen bedencken , dat de alderbooste men-, schen tegen desen den Vaderlande soo lieven Man niet en hebben , uytgebraeck't . Ende om dit Spel wel te spelen naer haren sin , wien , en hebben sy daer toe niet op-gemaeckt ? wiens verstant of liever , herffe-loose kranck-hoofdigheydt en hebben sy daer toe niet mis-, bruyckt ? &c. Ende daer nae de selve Barlaeus verhaelt hebbende , dat , 't en ware Wtenbogaert sijne forge , bekommernisse ende raet , den teghenwoordigen staet der Kercken hadde toe-gebracht , de , saken wel anders , ende tot meerder verloop ende onruste souden , hebben uytgheborsten , ende dat den Contraremonstranten hare , licentieuse stoutheydt soo niet en soude zijn vergaen , gebruyckt , hy noch dese volghende woorden : *Quæ causa est saviendi in hominem de publico bene meritum & etiamnum merentem ? fortasse nihil facilius , quàm clamoribus , insulsis convitijs , conspirationibus , sycophantijs , & dentatis libellis virum illum obruere : nec hinc vobis continget admodum splendidus triumphus , si tot heroës conjuratis animis unum opprefferitis : At*
invieta

Voor - reden.

invicta est veritatis arx, quam tuetur: in expugnabilis Christus veritatis patronus adversus quem stimulum calces jactare durum est. Sed fingite oppressum Wtenbogardum, imò (quod summis votis contenditis) vivorum cœtus erasum, an putatis neminem fore, qui adversus immoderatos vestros strepitus, Remonstrantium tueatur innocentiam? Non tam malè cum illis comparatum est, ut præter unum illum (cujus tamen quàm maxima erga Ecclesias Belgicas, præcipuè Ultrajectinæ Dioeceseos, merita esse, fateri coguntur, quotquot has alià nunc & nobis Batavis invidendâ Pace frui vident) non alios cause sue vindices & patronos habituri sint. Et ut desint homines, non deerit ille consiliorum vestrorum inspector Deus &c. Dat is: Wt wat oorfaeck handelt ghy soo vinnigh met dien man, die van 't ghemeyn soo veel verdient heeft ende noch verdient; ghy en vindt moghelick niet lichter, dan met roepen ende krijten, met onge-soute scheld-woorden, met conspiratien, met valsche loghenen, leelicke Calumnien ende getande bijtende Schriften ende Boeckkens den man op 't lijf te vallen, maer wat groote triumphe soudt ghy daer mede behalen, als ghy, soo veel groote Reusen, te samen ghespannen ende deses mans onderganch ghesworen heb-bende, den selven verplet soudet hebben? Maer neen, het Casteel der waerheydt dat hy voorstaet en wordt soo niet overwonnen: ende Christus de beschermmer der waerheydt, teghen welcken priekel te hardt valt de versenen te slaen, is onverwinnelijck. Neemt evenwel, dat Wtenbogaert onder de voet, jae dat hy (daer na ghy ten hooghten wenscht) uyt de vergaderinge der levendighen zij, wech gheruckt, meynt ghy dat alsdan niemant en sal overigh zijn, om der Remonstranten onnooselheydt voor te staen teghen u luyder onghematight ende onhebbelijck ghetier? Gheensins. Hare saecken en staen soo qualijck niet, dat sy buyten dien eenen man (welcker verdiensten nochtans aende Nederlandtsche Kercken, sonderlingh van 't Sticht van Vtrecht, seer groot te zijn, bekennen moeten alle die gene, die dese nu sien leven in foodanige rust ende vrede, dat wy Hollanders hun die souden mogen benijden) geene andere Patronen ende Voorstanders en souden hebben van hare alderbillickste sake. Ende al gebraken haer schoon menschen, Godt evenwel, die uwe raedtslaghen siet ende weet, en sal haer niet ontfitten, &c.

Wt dese weynighe propoosten des wel ghemelten Heere *Barlai* aengaende Wtenbogaert (d'andere, die hy noch meer verhaelt van de indigniteyten ende smaetheden den selven Wtenbogaert weder-varen,

Voor-reden.

varen, gae ick voorby) kan den Leser eenighsins vermercken, wat doenmaels inde Hollandtsche Ghereformeerde Kercken omme-ging, ende de groote redenen, die den voornoemden Wtenbogaert heeft ghehadt, dit volghende **Naecht verhael** te stellen, ende vertellende die gelegentheden sijns ellendigen levens (soo hy met den Hoogh-geleerden Francisco Junio in de beschrijvinghe sijns levens (van Paulo Merula uytghegeven na sijnen doot) plagh te spreken) de erbermingen des Heeren over hem te vertellen, op dat de Heere, die hem ghemaect heeft, in hem soude vereerlickt worden, ende met een, op dat de Naekomelingen, bysonder Kercken-Dienaren daer uyt souden leeren verscheyden seer aenmerckelijke faken, die sy niet en weten, ende hun souden moghen nuttigh ende dienstigh zijn, omme hare wegghen wel te besinnen, ende hare voeten recht te keeren tot des Heeren ghetuyghenissen, soo de Propheet David spreekt in den 119 Psalm.

Hier toe sal oock eenighsins moghen dienen des voornoemden **Wtenbogaerts** voorgaende leven, van sijne Kindtsheyt aen, eer hy tot den Kercken-dienst wiert beroepen: neffens yet anders, in't **Naecht Verhael** niet aengeteeckent, soo ick die gevonden hebbe in eenige sijne memorien geschreven met sijn eygen handt.

Hy is door Godes, zijns, ende onser aller Almachtighen Schep-pers goedigheydt, uyt wettigen Houwelick geboren, binnen der Stadt Vtrecht in Februario des Iaers 1557. op den 11^{en}. dier Maendt. Sijn Vader was Augustijn Petersz. Wtenbogaert, ghesproten uyt een out, eerlick geslachte van de Boogaerden of Wtenbogaerden t'Vtrecht, wel bekend, zijnde Succentor ende Schoolmeester van de Canonesie St. Peters. Sijne Moeder was Helena of Heylwich Hamels van Heusden, alwaer 't selve gheslachte, als mede seer eerlijck, in regieringhe dier Stadt gheweest is, uyt het welke oock de Heeren Staten van Vtrecht ghehadt hebben haren 's Landts Advocaet M^r. Gerrit Hamel zal: die Wtenbogaerts Ooms Sone was, ende mede in aensien is geweest. Hare middelen waren fober, geneerden haer met hare industrie ende eerlicken arbeydt, daer mede sy hare kinderen tot seven in ghetale ter eeren op-brachten. Ende nae dat sijn Moeder vijf kinderen hadde ter Werelt gebracht, visiteerde haer de Heere met de roede der Peste, aende welke drie harer Kinderen stierven, maer Godt behiel haer in 't leven, ende gaf haer in haer 46. Iaer, na dat sy over de 12. Iaren onvruchtbaer was geweest, desen Iohannem, ende een Iaer daer nae noch een Dochter, tot veler verwonderinge.

Voor - reden.

Sijn Vader selve, sijnen Iohannem de Rudimenten of eerste be-
ginfelen vande Latijnsche tale gheleert hebbende, bracht hem inde
Hieronymiaensche School t' Vtrecht, onder den Rector Cornelius
Laurimannus. Ende alsoo hy hem hadde ghedestineert tot de pra-
ctijcque te Hove, bestelde hy hem, so haest hy sijnen loop inde ge-
seyde triviale Schole hadde voleyndight, eerst by Mr. Antonis Buy-
ser sijn buerman, Advocaet voor den Hove van Vtrecht, na, by Mr.
Iohan Bogaert, die van sijn Maeghschap was, te gelijk Canonick,
nae, Deecken van St. Peters t' Vtrecht, ende met een, een seer tref-
felick Rechtsghelerde, die, hoe-wel hy selve te Hove niet en pley-
tede; hadde evenwel in 't consuleren, maecken van Schrifturen en-
de anders groote practijcke.

Dese beyde oeffenden Iohannem seer, ende deden hem vlijtigh
lesen *Institutiones Iuris*, [**de Institutiën vande rechten**]/uyt affectie,
die sy hem toedroegen, so dat sy hem in 't gros daer van deden krij-
gen eenige kennisse, daer toe Iohannes oock seer genegen was. Om
de practijcque beter te verstaen, quam hy daer na te wonen by een
Notaris, ende Procureur vanden selven Hove, met name Dirrick
Aertsz. van Buyren, daer hy soo toenam, dat sijn Meester moeten-
de reysen naer Mechelen, op 't vervolgh van seeckere revisie van-
den grooten Raedt aldaer, hem, in sijne absentie, sijne saecken be-
val, die Iohannes oock waernam, met soodanighe getrouwigheydt,
dat de Vrouwe, gheduerende de selve absentie haers Mans, zijnde
ghevisiteert van de Peste met twee Kinderen, die beyde daer aen
storven, hy het huys noyt en verliet, maer sich in het besmette
huys liet sluyten, ses weecken langh, volgende de Policie der selver
Stadt, helpende de doode Kinderen kisten, ende de Vrouwe, die
Godt in 't leven spaerde, de handt biedende, oock Parthijen door
de vensteren bescheydt doende, tot dat hy, de ses weecken uyt zyn-
de, weder vry ende vranck te Hove gingh, sonder oyt van die be-
smettinghe gheraect te zijn, door Godts sonderlinghe providen-
tie, die Iohannem bewaerde tot groot voordeel ende dienst sijns
Meesters, die hem daer van ten hooghsten danckte, als hy weder-
gekomen was, 't welck hem oock te Hove by de Suppooften, kleyn
ende groot, seer aenghenaem maeckte, soo dat Mr. Adriaen van-
der Burch, Greffier vanden Hove van Vtrecht, zijnde onlanx daer
nae komen te vaceren het eerste Clerckschap van de Greffie, hem
Wtenbogaert 't selve door Lambert Wijnen, sijnen Substituut, de-
de presenteren, indien hy verklaren wilde, niet waer te zijn, dat
hem wierdt naegheseydt, namentlick, dat hy somwijlen gingh hoo-
ren de

Voor - reden.

ren de Predicatie van Mr. Hubrecht Duyfhuys, Pastoor St. Jacobs, die, hoewel hy 't Choor-kleedt doemaels noch aen hadde, ende de vierkante mutse droegh, predickte op de ghereformeerde maniere, ende daerom by de Catholijcken (foo ghenaeamt) seer suspect was van Herefie, soomen ghewoon was te spreekken. Dan alsoo Wtenbogaert 't selve niet en wilde ontkennen, ende daer by verklaerde, dat hy sulcks beswaerlijck soude konnen laten, wierdt hy daerom van dat voordeel versteecken.

Die Wtenbogaert eerst brachten tot kennisse vande Pauselijcke abuysen, superstitien ende afgoderijen (beneffens sijne Ouderen, die binnens huys heymelijck lasen, neffens de H. Schrift, eenighe boecken Lutheri ende Melanctonis, het Huysboeck Bullingeri, ende seeckere Sermoenen ghenaeamt vanden Devoten Minnebroeder, gemaect, soomen hielde, by eenigh Euangelisch of Gereformeert Predicant) was Meester Iohan Block, Canonick St. Peters, die Wtenbogaert op de Fonte, of Vonte (sooment noemde) dat is den H. Doop gheheven hadde ende sijn Peter was, een Man, die hoewel hy met het Choor-kleedt ende de beffe op den arm ghelijck alle andere Canonicken na de ghewoonte dier tijden, de Roomsche Ceremonien volghde, nochtans metter herten een afkeer hadde vande selve, daer over hy oock, als sulcks by sijne mede-capitularen was ghemerckt, seer suspect wierdt, ende in groote quellighe quam: Dese siende in Wtenbogaert eenige liefde ende yver tot de kennisse der waerheydt, hoe jongh hy was, stack hem altemet eenigh boeckken inde handt, van die materie, ende bysonder dede hy hem lesen ende copieren de Schriften van eenen Mr. Dirrick van Abcoude, Vicarius der selver Kercke St. Peters. die in 't geestelick Hof of Consistorie langh gevangen geseten hadde, om de Religie, ende met een ghedwonghene *Palinodia* of wederroep daer uyt gheraect was, spelende, *lingua juravi, mentem injuratum gero*, [**een gedwongen eedt is Godt leedt**] schouwende evenwel de Misse onder pretext van lichamelijcke swackheyt, foo veel hy konde. Dese schriften zijnde (foo Wtenbogaert docht) seer bundigh, hebbende doorgaens voor elck Capittel aengheteeckent de Devise vanden selven Abcoude *Sis sine felle pius*, [**Zijt Godtvuchtigh sonder galle**] las Wtenbogaert seer gierighlijck, neffens den Leecken Wechwijfer Anastasij Veluani, *Colloquia Erasmi* [**Erasmi 't samen sprekkinghen**] met een Pasquillus Extaticus ende Marcolphus, die hem seer aerdigh dochten, ende quam foo verre, dat hy sich t'eenmael voeghde tot het ghehoor van de Predicatie der Ghereformeerde,

(c ij)

foo

Voor - reden.

foo in de St. Jacobs Kerck , daer de voornoemde Mr. Hubrecht het Choor-kleedt hebbende uyt-geschudt , ordinaris predickte, als Pastoor der selver Kercke : als van d'andere , die eerst in 't heymelick, nae opentlick leerden in de Minne-broeders Kerck.

Hy wierdt oock hier toe seer geport ende vermaent door Pieter Iansz. Wtenbogaert sijnen Neve , Priester der Duytscher ordre van den Duytschen Huyse t'Vtrecht , daer van hy oock het Cruyce droegh , der selver Ordre teecken , Commendeur ende Pastoor tot Schoonhoven. Dese sich nae de Beeldt-storminghe des Iaers 1566. hebbende verklaert met opentlijck Predicken binnen Schoonhoven tegen 't Pausdom , wierdt daer nae by de Albanische tijden dapper gesocht , ende sich met de vlucht uyt de wreede klauwen der Inquisiteuren ghesalveert hebbende , ende by openbare vonnisse ghebannen zijnde , onthiel sich eenen tijdt te Dantzick , tot dat hy in de volgende vryheyt weder quam in Hollandt binnen Schoonhoven, alwaer hy opentlick , als Gereformeert Predicant , leerde , ter tijdt toe, dat de selve Stadt van den Heere van Hierges ingenomen, ende hy bykans miraculeuselick daer uyt ontkomen zijnde, beroepen wierdt tot den Kercken-dienst der Stadt Delf , alwaer hy ghetrouwelick ende loffelick gedient hebbende eenige Iaren langh, deser Werelt overleden is. Dese Mannen worden hier vermaent tot lof, als eerste Instrumenten, door de welcke Iohannes Wtenbogaert eerst tot eenige kennisse der waerheydt gekomen is , tot de welcke, alleynskens , meer ende meer affectie krijghende , ende siende dat hem de selve sijn avancement ende vorderinghe te Hove belette, begaf hy sich , om sijne Ouderen van den last sijns onderhoudts een weynigh te verlichten , In dienst van een der Secretarisen van wijlen den Heere Grave Iohan van Nassau , des H. Princen van Oraenjen Wilhelmi Broeder , doemaels Stadthouder van Gelderlandt , houdende sijne residentie t'Aernhem , alwaer Wtenbogaert by die occasie eerst quam in de kennisse van den Heer Everhard van Rheydt, eerste Secretaris van sijn voorsz. Genade , nae, Nassausche Raedt ende Burgemeester t'Aernhem , die hem zedert ende noch lange Iaren daer nae seer geaffectioneert ghebleven is , gelijk hy oock sijner in sijne Historie van de voornaemste gheschiedenissen in de Nederlanden ter eeren heeft willen gedcncken.

Maer alsoo hem dese Hoofsche ghelegentheynt niet langh aen en stondt , begaf hy sich weder uyt dien dienst binnen Vtrecht , alwaer hy by die van de Ghereformeerde Religie , die doe hare openbare Goddienst-pleginge hadden in de geseyde Minne-broeders Kerck, verfocht

verfocht ende ghebruyckt wierdt , alleen voor een korten tijdt tot Voor-lefer ende Voor-fangher , ende om in 't Sieck-huys aldaer, nu tot een Schole sijnde geappropriert, de kinderen te leeren den Catechismus, die van de selve by gebeurten alle Sondagh inde Kercken wierdt op-geleydt, tot dat hy inden jare 1580. ten deele op der Stadt van Vtrechts kosten gesonden wierdt tot Geneven, om aldaer inde Theologie te studeren, alwaer doemaels *Professor Theologiae* was de seer vermaerde *Theodorus Beza* neffens sijn Collegam *Anthonium Fayum* , behalven *Carolus Perrottum* , die mede somtijts eenige lessen dede , ende over d'exercitien der Studenten mede presideerde. Dese hoorde hy neerstigh , neffens *Cornelius Bertramum* der Hebreuschs , ende *Isaacum Casaubonum* der Griexscher Tale Professoren , onder de welcke hy neffens andere oock een tijdt lang hadde *Collegium privatum*: [**een Collegie binnens huys**].

Als *Wtenbogaert* tot Geneven studeerde, quam aldaer oock uyt *Hollant* *Iacobus Arminius*, die inde Univerfiteyt tot *Leyden* gestudeert hebbende , ende seer kloeck zijnde van verstant , sich terstont met sijne openbare Philosophische Dispuyn ten tegens eẽ *Spaenjaert*, doenmaels de Philosophie profiterende in de selve School , soo bekent maeckte, dat eenige Studenten , oock *Wtenbogaert* , hem verfochten van in 't particulier te willen voorlesen *Logicam Rami* , [**de Reden-habelingh van Ramus**] 'twelck hy dede seer geluckelick, hoewel hy , de selve daer nae verlatende , sich meest hielt aen de Aristotelische, 't welck duerde tot dat , op 't aenhouden van den voornoemden Spaenschen Professor , *Arminio* 't houden van soodanigh *Collegium Philosophiae Rameae* [**Collegie van de Ramẽsche Philosophie**] scherpelick wiert verboden , 't welck hem veroorsaecte Geneven voor dien tijdt te verlaten, ende nae *Bazel* te gaen , alwaer hy terstondt by *D. Iohannum Iacobum Grynæum* ende de gheheele Academie in groote estime gekomen zijnde, weder tot Geneven ende van daer met *D. Adriano* 't Jongh van *Dordrecht* , nae Raedt 's Hoofs Provinciael van *Hollandt* , een spronck-reysken gins ende weder dede in *Italien*, tot dat hy weder in 't Vaderlant gekeert zijnde beroepen wierdt tot den Kercken-dienst t'*Amsterdam*. Dit was d'eerste kennisse, die *Wtenbogaert* kreegh met *D. Arminio*, vanden welcken in 't volgende **Maecht Verhael** veel sal worden gesproken.

Te Geneven studerende , kreegh *Wtenbogaert* groote kennisse onder anderen met *Simon Goulart* , een seer wel-sprekent ende gheacht Predicant aldaer , die hem oock veroorlofde sijn Bibliotheecke , die seer schoon was ; hem oock toegangh tot de selve vergun-

Voor - reden.

nende in zijn absentie, by welcke occasie de selve Goulardus, hem onverwacht overcomende, hem vondt lesende in een boecxken dragende den Titul van *Stratagemata Satanae Iacobi Aconiij* [**archlistigheden des Satans van Jacobus Acontius**] (de vreemdigheidt des Titels maeckte Wtenbogaert curieux, om te sien wat het was) 'twelck Goulardus siende, ruckte hy Wtenbogaert 'tselve schielijck uyt de handt, segghende, dat 't selve Wtenbogaert niet dienstigh was, noemende 't selve *Librum omnium malorum pessimum*, [**het slimste van alle quade boecken**] sonder yet meer te segghen, 't welck Wtenbogaert voor die tijdt dissimulerende, een jaer daer naer wandelende met den selven Goulard te Landtwaert nae het Dorp *Saccornai*, legghende aen den voet vanden bergh *Iura*, Goulardum daer van vermaende, ende badt, 't selve, alsoo hy moghelijck haestelijck soude vertrecken na 't Vaderlandt, eens met gemack vol uyt te mogen lesen, alsoo hem dochte, dat hem 't selve, indien hy ten dienste der Kercken mochte beroepen worden, seer nuttigh soude moghen zijn: Dit veroorlofde hem Goulard doenmaels, oordeelende dat zijn oordeel nu wat rijper zijnde, 't selve soude moghen lesen met minder ghevaer. Wtenbogaert kreegh door dit naerder overlesen van die tijdt een soodanigen smaeck, dat hy, in 't Landt wederghesien zijnde, niet en ruste, hy en hadde 't selve in seeckere Auctie van Boecken gevonden ende bekomen: 't welck sijne oogen in saecken, de Kerckelicke regieringhe belanghende, seer opende, ende in vele dinghen van dien tijdt aen groot naedencken gaf, soo hy oock in zijn **Naecht Verhael** te kennen geeft.

De voornoemde Carolus Perrottus, mede een seer gheleert welspreeckende Predicant, doenmaels binnen Geneven, ende van een exemplaar leven, hebbende Wtenbogaert eenige Latijnsche propositien op sijne beurt hooren doen onder sijne presidentie, toonde hem mede sonderlinge genegenthey, ende liet hem toe, hem dickwils te moghen komen spreken, om goede instructie ende onderwijfinge van hem t'ontfangen, die hy hem gheerne nu ende dan mildelick mede deylde: daer in aenmerckelick is, dat alsoo Wtenbogaert weynigh voor zijn vertreck, uyt Geneven na 't Vaderlant, quam zijn afscheyt nemen, hem biddende na de maniere der Studenten sijnen naem mede te willen schrijven in zijn *Albo Amicorum* of Stam-boeck (foomen 't noemt) hem langhe met verscheyden goede propoosten familiaerlick onderhiel, hem onder andere vermanende wel toe te sien, indien hy tot den Kercken-dienst quame beroepen te worden, niet lichtelick te helpen condemnieren ende veroordeelen die gene, die hy

Voor - reden.

die hy mocht bevinden de ghevoelens der Gereformeerde Kercken niet in alle poincten van Religie toe te stemmen, soo langh sy vast hielden aende voornaemste ende fundamentele poincten of articulen vande Christelijcke religie, ende genegen waren den vrede ende eenigheyt der Kercken te onderhouden, ende andere hare Medebroederen in haer gevoelen, den gront der Religie niet omstotende, al was het van het sijne verscheyden, te verdragen, verklarende dat dat de rechte middel was, om scheuringe te vermijden, ende de Godsalige eenigheyt ende vrede der Christelijcker Kercke na te jaghen, schrijvende tot een Slot der geseyder propoosten in Wtenbogaerts Stam-boeck, neffens sijn naem, dese spreucke Christi *Matth 5 Baati pacifici, quoniam filij Dei vocabuntur*, [**Saligh zijn de vreedtsame/ want sy sullen Godts kinderen ghenaemt worden.**] Daer op hy Wtenbogaert, tsedert die tijdt, menighmael gedacht heeft in verscheyden ghelegentheden, hem in sijne sware bedieninge verscheydentlick wedervaren.

Ick en kan niet nalaten by dese occasie te verhalen, dat ick, Wtenbogaert weynigh jaren geleden, als hy gelesen hadde *Genevam restitutam* (een Oratie gedaen ende uytgegeven tot Geneven inden Iare 1635. wesende soo veel als 't Iubel-jaer vande Geneeffche Reformatie) hebbe hooren segghen, dat hy verwondert was, dat inde selve Oratie seer loffelijcke mentie zijnde ghemaectt van *Farello, Vireto, Calvino, Beza, Danao, Goulartio, Fayo* ende *Turretino*, dese Perrot een van de voornaemste aldaer by zijn tijt, was met stil-swijgen voorby gegaen, ende dat hy bedencken had, of 't selve niet was geschiet, om yet, daer van hy binnen Geneven somtijts yet donckerlijck hadde verstaen, van eenigh gevoelen, dat de selve Perrottus doemaels hadde in eenige poincten wat verscheyden van 't gevoelen D. Beze, ende der andere Leeraren (uytghenomen eenen *Ioannes Baptista Rotanus* ghenaemt, van welcke twee hy altemet met een naem *Perrottanus* hadde hooren spreucken, om dat sy eene linie togen) daer in Wtenbogaert meer is versterckt gheworden, als hy in 't Vaderlandt wederghekeert ende t'Vtrecht in dienst, ende om seecker oorfaeck tot Delft ghekomen zijnde, alwaer *Thomas Tylins*, te voren Abt van St. Bernard, Predicant was, in handen des selven *Tylis* hadde ghelesen een brief by den voornoemden Perrottum aen hem *Tylum* gheschreven, houdende onder andere dese woorden, *Plerique Reformatores fecerunt instar Vza, temerè manum admoventis arca Domini, in speciem ruinam minitante*, [**Deele vande Reformateurs hebben al gedaen ghelijck Dza / die sijne handt lichtveerdigh sloegh aende Arcke**

des

Voor - reden.

des Heeren / doese ſcheen te willen vallen/] neffens dat den ſelven Wtenbogaert Anno 1610. zijnde tot Parijs, als Predicant doemaels der Hog: Mog: Heeren Staten Generael Ambaffadeurs, namentlijk der Heeren van Brederode, vander Mijl ende van Maldere, aenden Coningh Hendrick de 4^e. verghefelſchappende, uyt monde van des voornoemden Caroli Perrotti broeder, doemaels binnen Parijs woonachtigh, verſtondt de klachte, die hy dede over die van Geneve, vande ſuppreſſie van ſeecker boeck ſijns Broeders *de Extremis in Religione vitandis*, [**vande Extremiteten/ die men in de Religie mijden moet/**] als (ſeyde hy) eenighe ſeer aenmerckelijke ende waerdighe inſichten inhoudende, dienende tot verbeteringhe vande alghemeene reformatie, ghelijck oock doemaels de Hoogh-ghelcerde ende ſeer vermaerde Caſaubon (voormaels ſijn Meester, ſoo geſeydt) aen hem ſeer klaeghe over d'ongherechtigheyt hem wedervaren van die van Geneven, ſo in materie van Kerckelicke handelinghe, ende byſonder, aengaende de Typographie of Boeckdruckerye ſijns Schoon-vaders Henrici Stephani.

Maer om weder te keeren tot Wtenbogaert, ende ſijne ſtudien binnen Geneven, hy was oock D. Theodoro Bezæ ſoo aengenaem, dat hy hem ſomwijlen, als hy wat wilde dicteren, gelijk onder anderen mede ſeecker Tractaet teghen den Ubiquitiſt Danielem Hofmannum, tot ſijn Amanuenſem gebruyckte, vereerde hem, by ſpeciale miſſive aende Kerck van Vtrecht, met een ſeer eerlick getuygeniſſe, boven het loffelicke ghetuygeniſſe, dat hem gaf de Kercke ende Schole van Geneven in 't generael, neffens dat deſelve Beza daer nae dickwils aen hem ſchreef, ghelijck hy Wtenbogaert oock, zijnde in de bedieninghe der Kercke van 's Gravenhaghe, ende by den Heere Prince, hem Beza, ende de geheele Republijcque van Geneven inden tijdt harer nootd by de Heeren Staten Generael ſoodanighen dienſt dede, dat de Heer Iacobus Leſtius Gecommitteerde der Genceſſcher Republijcque in 's Gravenhaghe hem daer over van weghen de gheſeyde Republijcque formelijck heeft bedanckt, waer van oock de Heer Anjorant Sullij der ſelver Republijcque Gecommitteerde by den hooghſtemelten Coningh Henricum de 4^e. hem noch daer van bedanckte Anno 1610. binnen Parijs, ſegghende daer van ſchriftelijcke memorie ghehouden te ſijn inde Genceſſche Prothocol.

Wtenbogaert reysde van Geneven inden Iare 1584. door Swiſſerlant ende Zurich, alwaer hy onder anderen ſprack, door laſt vande Kercke van Vtrecht, met den vermaerden Homiliſt Rodolpho Gualtero,

Voor - reden.

Gualtero, (zijnde seer swack ende sijn bedde houdende van de gicht) over eenige propoosten by den selven Gualterum gehouden in sommige sijne Homilien , nopende d' Auſtoriteyt eener Christelijcker Overheydt in Kerckelicke saecken , de Kerckelicke Discipline ende excommunicatie , over welcke saecken die vande Conſistorie of Ghereformeerde t' Vtrecht doemaels groote dispuyt hadden , met die van St. Iacob , mitsgaders de Staten ende Magistraten der selver Provincie, die haer onder anderen seer in hare drijvingen beholpen met des gheseyden Gualteri , Switserschen , -ende sonderlingh der Zurichſcher Kercken autoriteyt , waer op dese Gualterus hem Wtenbogaert seer vriendelijck onderrecht dede, ende sijns segghens soodanighe reden gaf, die hem Wtenbogaert naderhandt vele bedenckinghen veroorsaecte in die materie. Hy sagh daer oock de hoogh-gheleerde ende wijdt-vermaerde *Ludovicum Lavaterum*, *Ioannem Guilhelumum Stuckium*, *Uldricum Zuinglium Iuniozem*, ende meer andere geleerde mannen, neffens den vermaerden Boeckdrucker Christophorum Froschhouwer, die soo swaerlijvigh was, dat hy sijn buyck most schorten ende dragen in sangelen, ende niet en konde gaen, om yemandt, hy ware dan al een groot Meester, Heere of Grave gheweest, in 't inhalen te ontmoeten, of uytgaen te geleyden dan gheleydt ende half ghedraghen van wegghen de swaarte sijns lichaems van twee stercke mannen, tot aen de deure vande Camer daer hy sat, slaende in 't fluyten met den monde of lippen so sterck gheluyt, dat in sijn gheheele huys, dat soo groot was, als een Palleys, geen hoeck en was, daer hy niet en wiert gehoort. De voorgenomde Heeren ende gesamentlijck Pastoren of Predicanten, anders oock Canonicken tot Zurich, bewesen Wtenbogaert groote beleeftheydt, hem noodende ende traacterende op een Collegiale maeltijt naer haer gewoonte, dewelcke was den gasts met een Latijnsche Oratie te ontfangen voor den eten, ende in 't scheyden van den gasts met gelijcke Oratie bedanckt te worden.

Van Zurich nam Wtenbogaert den wegh over Basel (daer hy den vermaerden Professor *Ioannem Iacobum Grynaum* niet en vandt) ende Straesburch na Heydelberch, alwaer hy ter begheerte van Hertogh Casimir, doemael Administrateur vande Churforstelicke Pfaltz gekomen was, nae doode des Churforsten Ludovici, om de saecken vande Religie aldaer te herstellen. Wtenbogaert begroetede desen Grynaum aldaer, ende hadde d' eere, van meer als drie uren langh van den Hoogh-gheleerden, seer vrundelijcken, beleefden Man in propoosten onderhouden te worden, ende onderwesen in alles wat

aldaer tot Heydelbergh ter selver tijt, geduerende de veranderinge van de religie aldaer (die de selve Grynæus , sijn naem in Wtenbogaerts Stamboek tekenende, noemde *Religionis paroxysmum*) [**Een aenbal van Religions kooztse**] ommegingh : ende daer onder vele seer aenmerckelicke saken , die Wtenbogaert niet en vergat , in sijn logijs gekomen zijnde, aen te teekenen, om t' sijner tijt sijn profijt daer mede te doen. Doch helaes ! het vat of de tonne, daer in die ende veel meer andere sijne papieren ende memorien waren ghepackt, is daer nae tot Franckfoort zijnde, opgeslagen door yemandt, daer van hy sonderlingh vermoeden , maer geen seeckere wetenschap en hadde , is hy van het meeste deel der selver tot sijne groote droefheydt ende onbetalicke schade berooft geworden.

Nederwaert van Colen tot Ordingen op den Rhijn comende, alsof de Gouverneur de Aacke, daer hy met vele andere passagiers in was, quam visiteren , eer hy die wilde voorby laten varen , om te sien wat luydé daer in waren, wiert Wtenbogaert vanden selven Gouverneur voor een Iesuyt aengesien, aengehouden en binnen Ordingen in gevangnisse gebracht, om dat hy modeft als een Theologisch Student met een kleyne kraeg en breedten hoet gekleet was, en ondervraecht zijnde daer op in tegenwoordigheyt van alle d' andere passantē, des perijckels halven , dat hem noch beneden hadde konnen ontmoeten, niet en hadde willē verklaren, wie of hoedanigh hy was. Maer alsof hy inde gevangnisse versocht hebbende metten Gouverneur alleen te mogen spreekken, den selven sijne gelegentheyt volkomentlick als in biechte hadde geopent, nam de Gouverneur hem terstont in sijn logijs, tracteerde hem wel, ende bestelde hem met goet Convoy in alle sekerheyt ter naester plaetse, daer hy begeerde te wesen.

Alfoo quam hy weder binnen Vtrecht in sijn Vaderlicke Stadt in Augusto des Iaers 1584. vindende sijn Ouders noch in't leven door de genade Godts. Seer weynigh tijts lietmen hem rusten , sonder te willē dat hy sich soude laten hooren, eerst eens inde Consistorie-Camer heymelick, alleen voor de Predicanten en Ouderlingen en Diaconen, daer na inde Buer-kerck voor alle het volck opentlick. Hy behaegde, so datmē terstont sprack van hem te beroepē in de Stadt, die so veel als in twee buchtē stont , van wegē de partytschap tusschē de Consistorie en die van S^t. Iacob, voornementlick om de discipline en Kercken-regieringe, welcke partytschap met haer sleepte een heymelicke factie , oock inde politie. Hy verschrickte soo seer in den brandt van die partytschap , die niet en was sonder bittere galle ten weder zijden , dat 't en ware gedaen de liefde, 't respect ende de eere die hy

Voor - reden.

die hy ſijn Vader ende Moeder ſchuldig was dat hy liever oock met de hooghſte ongelegentheyt en kommer weder buytens Lants ſoude hebben verreyſt, dan ſich te ſien werpen in dien argherlicken beſwaerlickē brant. Badt daerom ſeer ernſtelick en met groote vyerigheyt d'een en d'ander, die daer in te ſeggen hadden, daerom geduyrigh aenſtaende, daer in voor die tijdt verſchoont ende hem te vergunnen eerſt een jaer drie ofte vier buyten de Stadt ghebruyckt te worden. 'T en mocht niet zijn: de wiſſte verſtonden het wel, maer 't nieuſgierich volck en was niet te vreden, eenighe van 't welck, d' onverſtandighſte, dorſten ſegghen, dat d' andere haer uyt jalouſie het witte-broodt benijden, ende haer wilden blijven ſpijſen met rogge-broodt. Men konde nauw onverſtandigher ende walghelicker ſprecken, in een gemeynthe, voorſien met ſoo treffelijcke mannen, by ſonder met D. Werner Helmichio, een vande gheleertſte, treffelijcxſte, Godſalighſte ende welſprekendſte mannen van 't gantſche Landt. Doch en hadden ſy 't niet op deſen, maer op de twee andere geladen, die neffens hem ſtonden. Somma Wtenbogaert wilde of wilde hy niet, hy moeſte dit gareel aen den halse nemen, ende hoe vele verſchilde het, dat hy in ſijne leer-jaren niet en ſmoorde.

Hy hadde tot Collegas Werner Helmichium voorgenoomt, Nicolaum Sopingium oock een ſeer vroom, geleert man, ende Hermannum Modetum. De Kercke ſtont nu ſoo lange in der gemelder Scheuringe brant. De Staten ende Magiſtraten hielden 't meelt met die van S. Iacob. Den ghemeynen man, ten deele uyt weerſien ſommiger Regenten, die na ſommiger beduncken niet genoeg en yverden tot de geheele uytroyinge des Pauſdoms, ten deele, om andere oorſaken, voeghde ſich meelt by de Conſistorie, die hun ſtuck willende vaſt houden tegen de Iacobiten, en hare voorſtanders, ſo veel vroetede als ſy konde, waer mede ſy haer by de Regenten niet ſeer aengenaem en maeckte. De Grave van Lyceſter quam in 't Lant, die 't Synodus Nationael dede houden in 's Gravenhage, en in conformiteyt van des ſelvē decreten de Scheuringe wech nam, meer by bedwanck en tegen veler Regenten danck, als met haer goede wille, die altijt vreesden voor de meeltſchap van de Conſistorie. Daer op volghde de uytleydinghe uyt de Stadt ende de Provincie van verſcheyden aenſienlicke Regenten, en andere voorneme perſoonen. Dit en andere toevallen ſette quaet bloedt, ſo binnen als buyten de Stadt tegen Lyceſter ende tegen de Conſistorie, ſonderlingh tegen den Miniſter Modet, diemē daer van de meeltſte ſchult gaf. Door een ſonderlingh heymelijck beleyt der Heeren Staten van Hollant, des

(d ij) Graven

Voor - reden.

Graven van Meurs Stadt-houder van Vtrecht, mitfgaders den gheseyden Modet (die nu, hy wist waerom, doch niet genoegh en sagh 't geen tegen sijn voornemen uyt dien handel soude volghen, tapte uyt een ander vaetjen) quamen de uytgheseyde Heeren weder inde Stadt; waer op Modet sich secretelijck wech maeckte, ende een Iaer daer naer wierden alle de Vtrechtsche Predicanten te gelijck (oock Wtenbogaert) van hare diensten veroorloft by de Magistraet, die also met het spit dede slaen die van 't gebrædt (so 't spreek-woort houdt) niet hadden gegeten.

Wtenbogaert wiert daer over versocht op eenen tijdt tot Delf in Hollant, tot Middelburgh in Zeelant, tot Leeuwerden in Vrieslant, tot Campen in Overyssel, ende in 's Gravenhaghe, soo vande respectie Kercken als Magistraten aldaer: was eerst genegen gheen van alle beroepingen aen te nemen, maer uyt het Landt te trecken. Maer Godts voorlienigheydt stuerde hem, sonderlingh door het aenhouden vanden Heere Prince Mauritz ende de Staten van Hollandt, in 's Gravenhage, alwaer hy sich evenwel weygerde langer als twee Iaren te verbinden. Dese zijnde geëxpireert, wierdt hy gheperst sich verder te verplichten, behetelick alle tijdt den dienst, die hy hiel de Ghemeynte t'Vtrecht schuldigh te zijn, wanneer hy wederom versocht zijnde, genegen soude zijn daer te gaen: want het aldaer tsedert het veroorloven der gheseyder Predicanten veel jammerlijcker gingh als oyt te voren, so dat Wtenbogaert eenige Iaren daer nae wederom t'Vtrecht vande Magistraet ende Kercke beroepen zijnde (hoewel hy de beroepinge niet aen en nam) seer veel arbeydt ende moeyte met dickwils t'Vtrecht te reysen, te predicken, te gaen ende te keeren aennam, om die Kercke te vereenighen ende weder te brenghen, ghelijck oock sonderlingh door sijnen arbeydt, naest Godt (hoewel met veler ondancck) gheschiede, blijvende die Gemeynthe in vrede tot op de veranderinge des Iaers 1618.

Inden Hage, daer hy nu leerde als ordinaris, was sijnen dienst so aengenaem, dat hy, als Me Vrouwe de Princesse wan Oraenjen daer quam resideren, vanden Heere Prince ende haer Excel: selve seer ernstigh versocht wiert aldaer, neffens de Duytsche, oock de Fransche Kercke te bedienen, om dat Prins Mauritz verklaerde, dat hem van sijne bequaemheydt in die tale voor desen proeve gegeven was binnen Vtrecht, alwaer hy neffens D. Wernerum Helmichium uyt liefde oock de Walen, die daer woonden, geleert hadde. De Duytsche Kercken-raedt hadde dit noode ghesien, 't selve evenwel den Heere Prince, oock op 't versoeck vande Walsche Synodus, niet konnende

konnende weygeren, confenteerde, midts conditie , dat hy daerom niet een Predicatie te min en foude doen inde Nederduytsche Kercke. Het viel Wtenbogaert seer swaer , maer eensdeels door bede, anderdeels door autoriteyt der ghener die hem hadden te commanderen , was hy gedrongen dien swaren last op sich te nemen , op hope van meerder winninge den Heere Christo toe te brengen.

Inden Iare 1599. viel hem by lotinge onder de Hollantsche Predicanten ghebruyckelick, het Legher te volghen tot Bommel ende daer ontrent, alwaer den Heere Prince Mauritz sijn dienst sodanigh vondt, dat hy hem niet alleen by sich hiel, boven sijnen tijdt (alsoo hy alleen gehouden was te dienen twee maenden) ses maenden, soo langhe die tocht duerde , maer versocht , ende dede in 't volghende Iar 1600. hem versoecken door de Heeren Staten van Hollant , ja, alsoo Wtenbogaert sich op sijne swackheden ende anders beleefdelick excuseerde , ghebieden , sijn Excel. als Predicant ontrent sijn persoon by te zijn inden tocht op Vlaenderen na Duynkercken, in welcken tocht de vermaerde Veldt-slach by Nijpoort gheschiede. Somma , sijn Excel. en ruste niet , voor ende aleer de selve het consent soo vande Heeren Staten als Kercke van 's Gravenhaghe ende van Wtenbogaert selve hadde verkregen , sich by de selve in alle sijne reysen ende Leger-tochten als Predicant te vervoegeu , oock inden Hage sich te dragen by sijn Hofgesin ende ghevolgh als Predicant van sijnen Huysse , daer toe den selven Wtenbogaert toeseyndende gheteekende ende bezeghelde Commissie , die ick weet alsnoch by hem bewaert te zijn. Sijn Excel. dede hem oock versoecken tot Raedt , doende daer toe hem voorstellen verscheyden redenen ; dan dit sloegh hy plat (hoewel beleefdelick) af, als een digniteyt ende Titul , die hy vreesde hem te sullen trecken tot saecken verre buytē sijn beroep, om den Heere Christo ende sijn Gemeynte te dienen in 't woordt des H. Euangelij, welck beroep (hoewel sommige uyt onverstant of nijdigheyt hem anders nagaven) hy noyt te buyten en gingh. Desen volgende heeft hy sijn Excel. in qualiteyt als Kercken-dienaer vergeselschapt in alle de Leger-tochten, gevallen vanden Iare 1599. af voor Bommel, tot den Iare 1610. voor Gullick incluys, ende daernaē weder inden Iare 1614. in 't Legher by Rees ende Wesel, als Spinola sich daer hadde Meester gemaect.

D. Abrahamus Schultetus (voor inden aenvangh gemelt) verhalende in sijn *Curriculo vitae* eenige periculen, die hy heeft uytgestaen, gheduerende sijnen dienst voor Gullick by den Vorst van Anhalt, maeckt onder anderen mentie van een Coghel gheschoten uyt de

Voor - reden.

Stadt van Gulick nae hem ende Wtenbogaert (te samen gaende, nae sijne tente) die het derde deel van een stap niet van hun en was; ende looft Godt over de verlossinge van dat ende diergelicke periculen. Ick hebbe Wtenbogaert daer na gevraegt, die my seyde met Schulteto voor Gulick wel van andere ende gewichtighe Kerckelijcke saken gesproken, maer van dit ende diergelijcke gevaren, die hem vele waren ontmoet, geen memorie te hebben; maer verhaelde by die occasie eenige seer sonderlicke periculen, daer in hy gheduerende sijn Legher-dienst by sijn Princelijcke Excel: Maurits was gheweest op verscheyden tijden, zijnde elck so geschapen, dat hem de doot niet naerder scheen te kunnen zijn, sonder hem uyt het leven te rucken. Ick false cortelick uyt sijn eyghen mondt tot Godes eere, die den man soo menighmael bewaert heeft, verhalen. 'T eerste was inden Iare 1599. als de Vyandt lagh in Bommelerweerd, besich met het maecken van het Fort St. Andries: Hy predickte in den Dorpe van Heessel, of op den Heessel-weert voor eenighe Vriesche Compagnien, die gheen Predicant en hadden, sittende op een stoel met den rugge teghen de tronck of stamme van een boom. Daer komt een sware kogel uyt het Fort, ende smijdt den tronck boven sijn hoofd recht onder de tacken om verre, so dat de tacken vallen rondom sijn lijf al blijvende, tot dat de Soldaten, die meynden dat hy doot was, de tacken van rondom hem wech namen en vonden dat hy nergens in 't minste geraeckt of gequetst was, of oock yemandt van sijn toehoorders, daer over hy sijn Predicatie corts eyndende, Godt in 't openbaer gedanckt hebbende, gesont en wel te pas henen gingh na sijn Quartier. Eenigen tijt daer na, 't selve Leger geduerende, gingh hy in 't selve quartier vergeselschap met een Chirurgijn die eenige gequetste Soldaten soude cureren, ligghende inde Trencheen, om die te vermanen ende te troosten, oock het noodige lijnwaet, dat hy in sijn bewaringe hadde, uyt te reycken, volgens sijnen last. Terwijl hy daer staet ende een Soldaet siet verbinden, komt een koghel uyt het selfde Fort, ende treft een Soldaet die nevens hem stont der maten het Hooft, dat het breyn Wtenbogaerts mantel besproeyde, en de Soldaet ter zijden hem doot ter aerden viel. Inden Iare 1604. als sijn Excel. Prins Mauritz Sluys hadde belegert, wierdt hy inde middernacht tusschen Saterdagh ende Sondagh schielicken ontboden te komen tot Ardenburch by Lambert Charles, die heel kranck lagh: hy stont dadelick op, gingh inde Chaloupe daer toe gereedt, om hem derrewaerts te roeyen door seeckere kreecken: maer noch een goet stuck van Ardenburch zijnde ontgingh hem het ghetijde ende

Voor - reden.

ende het water ſo ſeer, dat de Matroſen roeyende, t' elckenmael de gront, die niet en was dan ſtinckende dary, ſo roerden, dat Wtenbogaert door den ſtanck en anders inde Chaloup gheheel van hem ſelven viel in flaute half doot, ende vande Matroſen gedragen wiert uyt de Chaloupe in't logijs vanden voornoemden Lambert Charles, ende geleyt ontrent des krancken bedde voor een vyer tot dat hy bequam, ende ſijn debvoir by den krancken ghedaen hebbende, ende 'twater daer en tuſſchen gewaſſen zijnde, inde ſelve Chaloupe weder gevoert wiert in 't Leger, alwaer hy noch die voormiddagh de Predicatie dede in de Stadt Sluys, die onlanx te voren was overghegaen: kreegh daer over een heftige koortſe, aen de welcke eenige dagen gelegen hebbende ende door Medicamenten ghebracht zijnde tot ſterck ſweeten, wiert hy ſchielick opgeklopt van wegen zijn Excel. om datelijck te gaen by Graef Lodewijck Gunther van Naſſau, die doot kranck lagh: Hy ſtont op ſoo beſweet ende ſwack als hy was, twee Lackeyen brachten hem een paert, ſetteden hem daer op, hy reet, viel van 't paert in een Kreecke, door ſwackheyt, wiert door die Lackeyen weder op geholpen, quam by den voornoemden Grave genoegh agoniferende, vont daer Graef Willem ſijn broeder, ſijn Excel. quam mede daer, Wtenbogaert wierdt in d'oore geluyſt, dat het de peſte was dede het op de bequaemſte maniere. Sijn Excel. ende Graet Willem verſtaen om te vertrecken, ſoo ſy deden, bleef voort by Graef Lodewijck aen ſijn bedde, vermanende, vertrooſten, de, ende biddende, tot dat hy niet langhe daer na indé Heere ruſte, quam weder in ſijn hut, die van hout was, gingh leggen te bedde met een peſtilentiale coortſe, ſoomen hem ſeyde, dede ſijn Excel. om verlof bidden, om te mogen na huys gaen, 't welck hem veroorloft zijnde, quam te ſcheep in Zeelandt ende van daer inden Hage, doot geſeyt, maer de Heere ſpaerde hem, ende genas weder.

In het Iaer 1605. daer na in Iunio, zijnde Wtenbogaert na 't fael-jeren van den aenſlagh op Antwerpen ende het innemen van Wouw met ſijn Excel. gekomen tot Iſendijck, en aldaer tijdinge krijgende, dat ſijn Schoon-moeder doot kranck was, reysde hy met zijn Ex. oorlof van Watervliet en Iſendijck in een Schip, daer neffens den Schipper niemant in en was, als hy met ſijn dienaer, naer huys. Komende voor de Wielinghen, niet verre van Vliffinghen, raecte het Schip op een drooghte, ende ſtiet ſo geweldigh door de inkomende baren der Zee tegen de grondt, dat den Schipper, geen middel fiende daer af te geraecken, den moet verloren gaf, als niet anders verwachtende met Wtenbogaert ende ſijn Dienaer als de doot; oock en wiert

Voor-reden.

en wiert tot Vliffinghen, daer het Hooft swart van volck stont, niet anders verwacht, dan dit Schip te sien te gronde gaen: alles zijnde soo veel als desperaet, komt schielick uyt het gat de Wielingen een seer groote Zeebaer, die het Schip lichte ende vanden gront bracht inde diepte, soo dat sy Godt danckende voort voeren nae Rammekens ende voort inden Hage, alwaer Wtenbogaert vont sijn Schoonmoeder overleden ende 's daeghs voor sijn aenkomst begraven.

In 't selve jaer Wtenbogaert sijnde ontboden van sijn Excel. (die nu uyt Vlaenderen den Vyandt in Overyssel gevolght was) hem te komen vinden tot Deventer, ende den selven nae 't overgaen van Lingen aenden Vyandt sijnde gevolght tot by Wesel, wierdt aldaer soo kranck, dat hy door ordre van sijn Excel. wierdt ghescheept na den Hage, alwaer hy uyt het Schip half doodt zijnde gehaelt, in een stoel wierdt ghedragen in sijn Huys, sonder een eenigh mensch onder de groote menichte der ghenen, die hem saghen draghen, door swackheydt te kunnen kennen. Te huys zijnde, wierdt vande Medicijns soo veel als ghedespereert; doch ontrent drie maenden het bedde gehouden hebbende, quam weder, door een sonderlinge genade Godts, tot vorige ghesontheydt. Dese verkregen hebbende, ende sijn Excel. nochmaels volgende in 't Jaer 1606. tot voor Grol, 't welck Prins Mauritz in 't laetste van October belegerde, ende van Spinola buyten meeninge ende verwachten ontfet wierdt, ghebeurde, de selve belegeringe gheduerende, dat Wtenbogaert vanden Secretaris sijner Excel. Melander zijnde uytghelockt, om wat te wandelen, wort een Canon uyt de Stadt gheloft, die Melander veroorsaecte Wtenbogaert, die op gheen swarigheydt en dacht, als met groot ghewelt van sich te stooten aen d'een zijde, ende selve te wijcken aen d'andere zijde, 't welck niet soo haest en was gheschiedt, of sy en hooren den Cogel after hun treffen op een Soldaet, die dicht achter hun gingh op de selve linie, daer op sy beyde te voren gingen, roepende Ach! ende daer mede ter aerden neder vallende, sijnde hem de gheheele rechter arm met schouder met al afgheschoten, soo datmen het geraemte open sagh, die stracx in 't Leger gebracht zijnde datelijck stierf: Wtenbogaert verbaest ende verwondert sijnde over dit wechstoten van Melander ende gevaerlick accident, verstondt uyt den selven Melander, dat hy siende van verre het laetkruydt opgaen, hadde gemerckt, dat het op hun gemunt was, ende dat hy daer om Wtenbogaert ende hem selven die linie dede wijcken, op de welcke die achter haer quam gaende met die dood-scheute getroffen wierdt. Sy danckten Godt beyde op der daet, vertroostende

Voor-reden.

ftende den armen ghequetften , die daer foo miserabel lagh op den wegh, ende ordre ftellende op fijn verbrenghen nae 't Legher; waer by alfoo veel volcks quam toegheloopen , kregghen fy noch een koghel uyt de Stadt , die een bond of ftuyt uyt 't water , dat bezijden den wegh liep , ghegheven hebbende, over 't hooft vanden hoop vloogh, sonder yemandt te quetsen. Waer nae Spinola aenkomen-de, brack het Legher op , ende quam alfoo ghesondt wederom te huys: Daer op Wtenbogaert groote reden hadde met *Schulieto* te segghen, *Itaque celebro te Deus meus, & celebrabo in aeternum*: [**Derhalven** lobe ick u mijn Godt/ ende sal u in der eeuwigheyt loben.] Dese periculen Wtenbogaerts hebbe ick goetd ghevonden , ter occasie van 't gene Schultetus van sijne gelegentheydt beschrijft , alhier mede te verhalen , ter eeren des goeden Almachighen Godts, die Wtenbogaert uyt dese , ende andere doodelijcke gevaerlickheden, by nae miraculeuselijck , verlost ende bewaert heeft. Wat den selven vorder , geduerende sijne bedieninge tot op dese ure toe, wervaren is, beschrijft hy selve in 't breede in dit volgende **Daecht Verhael** / daer in men vele aenmerckelijcke ende wonderlicke verlossinghen van dien man sal kunnen lesen , tot Godts eere ende yeders onderwijfinghe. Daer mede ick hier eyndighen wil , met het verhael van eenighe schriften ende veersfen hem ter eeren gheschreven ende toeghesonden by zijn leven van eenighe voortreffelijcke mannen , oock eenighe naer sijn saligh overlijden , die hier achter het boeck sullen volghen.

Ad Clarissimum ac spectatæ pietatis probitatis & patientiæ Virum D. *Johannem Wtenbogartium* amicum & fratrem in Iesu Christo dilectum.

Elegia.

M Agne vir, & Patriæ quondam florentis ocelle
Mitior Auraici cum foret Aura Ducis.
Tota cui faciles porrexit Curia dextras,
Et favit studijs nobilis Haga suis.
Cum lituos streperique inter fera classica belli
Panderet æthereos lingua diserta sonos.
Et procul expansis figens tentoria castris,
Victoris cuperet Mars meminisse Dei.
Disce vices rerum & placidæ solatia menti
Suffice, neve tuis sis minor usque malis.
Excute cælestes facundi pectoris artes
Nec desint Domino mitia verba suo.
Quæ legit, atque avido condit studiosa colono
Sæpius ipsa sibi mella ministrat apis.
Nec quæ plena suis fundunt Carchesia donis
Muneribus cupiant rura carere suis.
Tu quoque cui totum stillat facundia Christum

Im-

*Imbibe doctrinae tot documenta tuæ:
Sacraque sollicitam recreent Oracula mentem,
Et leve sit Christo sic didicisse pati.
Num peregre miser exul agis, qui debitus astris
Exulis in terris non nisi nomen habes?
Cogitur ingentis Rector secedere mundi
Quemque domi potuit pertimuisse, fuit;
Exulat, & medio quærit cunabula Nilo
Exitioque Deum subtrahit ipse Deus.
Exul ad Assyrium sedit Judæus Orontem,
Et bibit in solitas advena tantus aquas.
Seu tibi Mosapater, seu flexus pocla ministrat
Sequana, num tanti feceris ista Cato?
Non tibi nox gravior, nec lux minus æqua diei est,
Seu Druidum spires aëre, seu Batavum.
Omne solum sat lene viro est nec semper iisdem
Nubibus hæret avis, piscis inerrat aquis.
Sors gravis exilij est, fateor, sed nescia culpæ.
Quæ fuit, illa tibi sors levis exilij est.
Non tua communes accidit dextera census,
Publicaque infamis diruit æra manus.
Non tibi fallaci subrisit Fberia quæstu,
Aut sacer Argenti suavit iniqua furor.
Non tibi Battavici quæsitæ potentia regni
(e ij)*

Aut

*Aut potuit Christus displicuisse minor.
Causa favet, solusque fugæ prætexitur error,
Si tamen hic culpam criminis error habet.
Candida simplicitas nostro proscribitur orbe,
Et sapuisse minus creditur esse nefas.
Sobrietas invisæ fuit, potuitque probari,
Ardua conscripto iudice tuta fides.
At tu Sancte senex sæcli contemptor & ævi
Hæc animo sapiens suggere sensa tuo.
Jam moriens assuesce Polo. tibi Belgicæ tandem
Sordeat. atque emptæ mobilis Aula fide.
Sperne leves Procerum vultus, trabeasque Ducesque
Sperne paludatæ mollia verba togæ.
Nec te falsiloquæ moveant convicia turbæ,
Aut minus ad laudes lingua disertæ tuas.
Sufficiat Christum populo monstrasse, nec ultra
Hæc mea vota tuis addere vota velis.
Te recti soletur amor, me solor eodem,
Convenit ille mihi, convenit ille tibi.*

Tuus quem ex charactere cognosces

Ipsis Nonis Ian. 1627.

Casper Barlaeus.

Exi-

Eximiae pietatis, exactissimae doctrinae, tum spectatae prudentiae Viro, ac facundiae incomparabilis D. Iohanni Wtenbogaert Hagae-comitatensi Ecclesiae, Theologorum Coryphæo S. D.

FAcundissime *THEUTONIS*
nepotum
Quot sunt quoque fuere (*Wtenbogarde*)
Aut post-hac alijs erunt in annis:
Quando te faciente verba, pausam
Fandi ne facias, veremur omnes:
Quotquot Christiadum ordini, sacrisque
Concionibus interesse sucti,
Dictu incredibile est, quot atque quantas
Privatim tibi publicèque mecum
Nostrates habeant agantque grates,
Omnes quæis Pietas amorque veri
Aut Res Relligionis ulla cordi est.
Quæis preces toties tuas saluti
Fusas publicitus fuisse constat,
Præsertim hi, quibus ab Salutis arcem
Per te primitus est iter reclusum

(e iij)

Qui

Qui te authore potissimum relictis.
Carnis delitijs & illecebris
Sacrae Militiae dedere nomen,
Iusso in perpetuum valere Mundo.
Magnum opus fuerat quotidianis
Concionibus (auspice Aurafino)
Haud domi hic neque principali in aula,
Solum; sed lituos & inter arma
Sparsum pulvere martiali, & ipsis
In castris prope signa, militares
Demulcere animos, & arte fandi
Crudos tot juvenum movere sensus,
Laus hæc unius est Wtenbogardi
Nec mirum, ut cui Christiana quanta est
Res tantum, ac Synodus frequens piorum
Quantum nulli alij integrata debet,
Uno quæ ore fatetur universa
Lubens ac merito, tibi, tuæque
Acceptum ante alios afferre Suadæ
Inter se quod ament, colantque pacem
Iussi munia obire Concionum
Dioecesibus in suis Ministri
Nec pravas foveant opiniones
Quod concordia firma Charitasque

In

In fide officioque glutinatas
Mentes contineat, nec inquietæ
Nostram hanc naviculam obruant procelle.
Nec minus tibi noster Imperator.
Primores Patriæ Ordines, Senatus
Consistoria, Curiaque debent.
O miram ingenij suavitatem!
O rarum eloquij Attici leporem!
Et sanè fateamur hoc necesse est
Omnes quæis pietas, amorque veri
Aut res Religionis ulla cordi est
Istoc nomine nos Wtenbogardo
Esse ac perpetuum fore obligatos:
Haud paulo tamen obligatiores
Recens ob meritum, quod Aurasinæ
Doctorem Arminium scholæ dedisti.

Ad eundem Epigramma.

Nescis (candide Wtenbogarde) nescis
Quam sæpe ingenitæ mihi in loquendo
Stribiliginis infacetiaque
Pudor confcius ora purpuravit:

Te

Te coram quoties & audientē
Ausus hiscere tertiata verba.
Quem, linguas etiam decem si haberem
Te præsente tamen tuaque Suada
Mutum, in perpetuum esse condecebat.
Et vero os aperire quisnam apud te
Vel fandi mediocriter peritus
Quis loqui haud metuat Ioanne coram?
Nedum infantia nostra, quæ nec unquam
Fari in tempore nec tacere novit.

Virtutum tuarum & Cultor & Admirator

Ianus Doufa.

Iohan-

Anno Domini ,
MDCXXXII.

Ætatis suæ,
LXXV.

IOHAN. WTENBOGARDUS ULTRAIECT.

Mich. Miereveld,
pinxit.

Wilh. Delff
sculps.

Quem Pietas cælo, rerum Prudentia terris,
Tutaguo commendat simplicitate Fides;
Cujus Arausiæcis tonuit Facundia templis.
Et potuit lituos inter et arma loqui:
Hic silet, atq; aliqua præbet se parte videndum,
Ut totum cupias posse videre virum.

Iohannis Wtenbogaerts Kerckelijcke bedieninge ende des selfs Verantwoordinge.

Dat is:

Naectt ende eenvoudigh verhael van 't geen

Iohanni Wtenbogaert over sijne bedieninge t' Vtrecht
ende in 's Graven-Hage wederbaren is/ tot op sijn
vertreck uptten Lande / astellinghe van
Dienst/ Bannissement/ ende daer
na / inclusys.

Eerste Capittel.

Aencomste t' Vtrecht: Scheuringe: Beroep ende Bedieninge aldaer:
Insichten tot moderatie: Afdanckinge: Vertreck in 's Graven-
Hage: Beroeping aldaer.

Ick quam van Geneben t' Vtrecht (Stadt mij-
ner geboorte) in Julio 1584. met goet getuppenis vande
Kerck ende Schole aldaer / oock van D. Theodoro Beza
in 't particulier. De Kercken-raedt / mijne gaven ghe-
hoort hebbende / wilde my / sonder uptstel / vorderen tot-
ten Kercken-dienst : Ick versocht niet verhaest te zijn/
om dat ick eenighsins meende te verstaen wat daer toe vereyscht was/
ende my ongaern sagh gheworpen inden brandt der onrust/ daer in die
Kercke stontd/veroorzaeckt/als volght.

Mijne
aencomste
t' Vtrecht
upt den Ge-
neefche
Schole.

De openbare reformatie was aldaer (nae den bergheeffschen ophef
van 't Jaer 1566.) aengehangen op een verscheyden voet. Mr. Huybrecht
Duyfhoys, Pastoor van St. Jacobs, had begonnen sijne Parochie te re-
formieren/niet met beelden breecken / maer met preecken tegen de beel-
den ende Roomsche superstities / leerende/ Doopende/ ende het H. A.
bondtmael bedienende/ gelijk de gereformeerde/ in Hollandt/ maer en
lepde op stoel geenens Catechismus upt/ by menschen ghestelt : en had
geen Ouderlingen/ ofte Diakonen/ soo genaemt: en hiel gheen Consi-
stozie/ en vorderde geen breede belijdenis des geloofs van die 't Abont-
mael des Heeren met hem wilden ghebruycken : en tepkende hare na-
men niet aen / ende en ghebruyckte de discipline niet op den voet van
d' andere Gereformeerde. Hier op van sommighe aenghesproocken
zijnde/ seyde/ dat de H. Schrift sijn Catechismus was: Dat de kerck-
meesters / ende Besorgers der Armen van sijn Parochie/dese andere
Pot-meysters genaemt/ sijne Ouderlingen ende Diakonen waren/ die
ghekozen

Hoe ick de
Reformatie
t' Vtrecht
bondt.

Anno 1577.

1. Coz. II. 28

Anno 1578.

gekoren zijnde by sijne Gemeente/na ouder gewoonte gheapprobeert wierden by de Magistraet der Stadt. De toestemminge sijner leere/ende de begheerte om daer op met hem ten H. Abondtmael te gaen/hiel hy voor ghenoeghsame Belydenis / op de welcke hy een ydyl/die gheen Rootop schandelijck leven en leyde/toeliet ten Abondtmael/sonder vorder ondersoeck/dorch na ernstige vermaninge van sich selven, naer de leere des Apostels, wel te beproeven. D' andere Gereformeerde/die de Minne-broeders Kercke eerst/ende een wijle daer na/den Dom ende Parochie-kercken/upt egener authozitept/tegghen wil vande Magistraet / met breecken der beelden / verstoozen ende verstootten vande Roomsche epercitie / hadden ingenomen 't welck ghehouden wierdt te stryden tegen de Religions vrede ende d' Wae/oock geschiedt was met groot misnoegen vanden Heere Prince van Oranien, Stadthouder/hoe wel die Kercken hun daer nae/met publijcke authozitept/wierden toegelaten/en waren in desen boet van Reformatie van S. Jacobs niet gerust / sochten daer ober Hubertum te bewegen tot volle gelijkfornighepdt met hun in leere ende discipline/oft regieringe der Kercke. Hubertus verklaerde wel/dat hy met hun eens was inden gront der leere/maer septe daer by / dat hy niet goet en vondt soodanige Kerck-regeringh/als d' andere / aen te stellen in sijne Parochie/vreesende(soo hy septe)in plaets van 't een menschelijck juck / dat hy had afgeworpen/weeder een ander op sijn schouderen te laden/begeerde daerom / datmen hem/diesaengaende/ongemoeyt wilde laten / mits dat hy allenthalven de liefde ende Godtsalighepdt den lieden predicken/ende / niet tegghestaende eenighe verscherpenhepdt in poincten van leere/ Ceremonien/ende ordonmantien / den gront des gheloofs niet raeckende/ewenwel de Christelijcke eenighepdt onderhouden soude.

Anno 1580.

Formele
wijzen
hande sette,

Dit en beviel den anderen Gereformeerden niet. Sy noemden S. Jacobs Kerck een Libertijnsche Kerck:sepden/dat Hubertus predickte sonder wettigh beroep/om dat hy / sijnde Paep gheweest / sijn Paepsche leere niet behoorlijck wederroepen/en gheen opleggingh der handen en had ontfanghen vande Gereformeerde. Hy septe daer tegghen / dat/te willen blijven inde Christelijcke vyzhepdt/geen Libertijnschap en was: Dat hy de Papistiscke dolingen dagelijck in 't openbaer bestraffende sijne voorgaende leere ghenoech wederriep : Dat hy beroepen was van sijne Parochie/met consent vande Magistraet/ende gheen vorder oplegginge van handen noodigh hadde/ bysonder niet van sulcke/die nae hem waren ingecomen/sonder toestemminge vande Overhepdt/doende met het innemen van Kercken/ende breecken der beelden / upt egener authozitept/veele dingen / die niet en betaemden. Dit alles was Hubertus seggen. Dese selve Hubertus was oock bypandt van alle vervolgingh om de conscientie / ende hadde by Acte hem op sijn versoek by de Magistraet op sijn aennemen verleent/expresselijck bedongen/ „Dat, soo wanneer, by bewillingh vande Magistraet aldaer, eenigh ver-
„volgh geschiede om 't geloof, of der conscientie wil, dat hy in sulcken ghe-
„val soude moeten vertrecken, alsoo hy verklaerde gheen vervolgh om der
„conscientie wil te kunnen toestaen, om sijn ziele over een ander niet bloe-
„digh

„digh te maecken om der Conscientie wille tot Godt. Dit sijn de woorden der Acte hem doe by de Magistraet verleent.

Groote verbitterthepdt quam hier over tusschen beyde parthyen/ ende daer upt openbare scheuringhe. D' eene parthye droegh den naem van St. Jacobs, d' ander bande Confitorie, om dat sy een Collegie van Predicanten/ Ouderlinghen/ ende Diakonen hadden/ Confitorie oft Kercken-raedt genoemt/ 't welck die van St. Jacob niet en hadden. Sy Predikten tegen malcander: hielden Doop en Avontmael apart/ oft bysonder. Huberus, die eerst alleen was/ kreegh een met-hulper. Na Huberi overlyden wierden andere in sijn plaats beropen/ bande selve ghesinthepdt/ die soo toenam/ dat de Magistraet/ ten dienst van de selve/ daer nae (by mijn tijdt) eene tweede Kerck opende/ St. Marien ghenaemt/ haer vergunnende ten derde Predicant/ al bande selve meeninge Huberi. Desen niet tegenstaende/ ende dat die bande Confitorie anders geboelden en leerden/ verklaerden ebenwel de Kercken- diennaren ten wederzijden/ op den Stadt-hupse/ by occasie van seckere conferentie dooz ordze bande Magistraet aenghestelt/ dat sy d' een op d' andere Predicatie ende leeringen, soo vele de Hooft-stucken vande Religie aengaet, niet hadden te segghen, ende dat sy de Hooft-stucken inden Catechismo begrepen voor goet kenden. Dit sagh op mutuele Toleraantie/ of Onderlinge verbzaeghsaemhepdt/ om vrede te houden/ niet teghenstaende de ghesepde verscheppenhepdt. Die bande Confitorie waren ebenwel niet gherust/ klaegghden seer over de verscheppenhepdt bande discipline/ ende Kercken-regieringe/ vermits veel disozden/ die sy sepden daer upt te moeten volgen/ verzoekende d' Overheyd aldaer/ dat die van St. Jacob, dooz der selver authoziteyt/ ghebzacht mochten werden tot gelijksozmighepdt met hun in alles. Die van St. Jacob klaegghden daer teghen/ dat de Confitorie ober haer socht te heerschen/ ende in te hoeren een nieuwe Conscientie- dwangh, willende/ dat een yder sich hare ozdonnantien (die sy menschelijcke noemden) soude onderwerpen. Dele schyften ende Amonstrantien werden/ desen aengaende/ by de Confitorie overgegeven aende Heeren Staten ende Magistraten van Utrecht/ maer die van St. Jacobs hadden 't meeste deel bande Staten ende Magistraten de Gereformeerde Religie toegedaen/ oock wel de meeste rijckdom ende aensienlijckste bozghers/ aen hare zijde: Daer tegen hingh 't gemeen volck bande selve Religie meest aen de Confitorie. Dese Naem Confitorie was by vele seer verhaet/ om 't misbzupck te bozen by de Pausselijke in 't Geestelijcke Hof/ dat dien Naem voordre/ gepleeght ober Kerckelicke of Geestelicke saken (foomen 't noemde) boozballende in 't Bisschopdom van Utrecht. Oock waren de Gereformeerde/ die de Confitorie aenghinghen/ by vele bande Regieringhe t' Utrecht/ te min aenghenaem/ om dat het veelde-stozmen ende innemen der Kercken upt epgener authoziteyt meest by de sulcke (foomen sepde) was geschiedt/ daer ober sy doozgaens seer verbaecht gehouden wierden van opzoerighhepdt/ oock om dat hare discipline by vele ghehouden wierde te strecken tot onbetamelicke heerschinge ober 's menschen ghemoet ende anders. De Magistraet der Stadt schreef om-

Openbare
scheuringhe
t' Utrecht
tusschen die
van St. Ja-
cobs Kerck
en de Con-
fistorie.

Formele
woorden
der Acte
daer van
gestelt op
den Stadt-
hupse anno
1581. den 4.
Augusti.

Missive
handen 8.
Augusti
1581.

trent die tijdt aenden Heere Prince van Oraengien dese woorden: De
„gemeente, die dese Kerck van St. Jacob frequenteert, is in seer grooten ge-
„tale, ende vande beste ende ghequalificeertte deser Stadt, die hen, sonder
„faute, beswaert soudén vinden (ghelijck wy oock soudén) datmen voor alle
„lasten ende periculen van lijf ende goet, die sy ende wy, voor soo veel Iaren
„aen een gheduyrende, om de Spaengiaerden te wederstaen, ende het jock
„der Roomscher Religie ende Inquisitie gedragen, gheleden ende ghedaen
„hebben, nu soude willen den last opleggen der Papisten Iock, in vele poin-
„ten, soo het by velen verstaen ende ghenomen soude worden, niet onghel-
„lijck: Biddende zijn F:G, dat her der selver goede geliefte ware, den ande-
„ren Kercken-dienaren te vermanen, dat sy haer gherust hielden, ende de
„Magistraet met de Kerck van St. Jacob lieten begaen, om met advijs vande
„gemeente der selver Kercke, sulcken ordre aldaer te stellen, als deselve, tot
„rust, vrede, ende eenigheydt vande Ghemeynte, dienlijck vinden soudén,
„sonder hen des eenighlins te bemoeien, als wesende d' selve bemoeyinghe
„een saecke, die niet en tenderdt dan tot oproer ende seditie, ende om twist
„ende tweedracht onder de gemeente te maecken. Dien het lust/march
„hier op vorder lesen het Tweede deel vande antwoordt der Remonstran-
„ten op der Contraremonstranten Tegenvertoogh, alwaer dese saeck wat
„vzeeder werdt verhandelt.

Siet dit 2.
deel van
pag. 86. af
tot pag. 108

Mijn be-
roepinghe
t' Wrecht
inde dupli-
sche Kercke
anno 1548.

Om dat de Kercke t' Wrecht stont in desen twist vooz mijne aen-
comste van Geneben / vondt ick my seer beswaert den dienst aldaer
aen te nemen / vzeesende my selve / die jonck ende onervaren was / in-
den bzandt van soo eene scheuringhe te werpen. Waer alsoo die vande
de Consistorie seer ende gebuerighlijck aenhielden / oock eenigh recht op
my pzetendeerden / most ick my in haer Oordeel gebangen geven / ende
wierdt ick alsoo eenzachtelijck van hun ende niet toestemminghe der
Magistraet of Overhepdt totten voorsz. zeben dienst beroepen. Liet
my oock / niet langh daer na / door stercke aenporringhe D. Werner Hel-
michijza: Predicant aldaer / ghebruycken / om / neffens den selven / oock
de Walsche Kerck aldaer / te bedienen / sonder eenigh salaris (ghelijck
oock niet den voorsz. Helmichius) daer van te genieten. In den dienst
zijnde / wierdt ick de swarighepdt haest ghewaer / ende wist qualick /
hoe ick my in soo een ghevaerlijcken twist soude dzaghen. Ick hielt
my aen die zijde / die my hadde beroepen / die my oock dochte de beste
reden te hebben / / soo veel aengingh / dat de Kercke niet mocht wesen
sonder orde en discipline. Ick bekommerde my evenwel seer over
de stichstelijckste pzaetijcque van dien in soo een gelegenthepdt. Die
vande Consistorie stonden pzeijs op seckere leer-poincten / onder ande-
ren hardt-dzijvende d' absolute Predestinatie met het gheen daer aen-
cleeft. Die van St. Jacobs gingen doozgaens op den voet van Melan-
thon, aengaende d' Alghemeyne belofen, Genade, vrye wille, uyrvallen uy-
de genade door eygen schult, ende dierghelijcke. Fozele disputen en
bielen hier over niet; men merckte evenwel in 't leeren groot onder-
schepdt. Ick hadde de lessen D. Tb. Beza, over 't 9^e. Capittel totten
Romepnen (daer hy d' absolute verkesinge ende verwerpinghe hardt
dzijft) wel gehoozt; Waer verclare met waerhepdt / dat ick soodanighe
ver-

Oock inde
Walsche
Kerck al-
daer.

Hoe het boe-
dinnen W-
recht stont
mette leere
vande Pre-
destinatie
ende den
aenleeben.

berwerpinge nopt konde toestaen noch leeren/ 't welck ick aen een ofte twee Kerckendienaren/ eer ick wierdt geexamineert/ hebbende te kennen ghegheben/ met beide mi daer in te verschoonen/ wierdt ick over 't gheheele stuck vande Prædestinatie (dat mi selve verwonderde) wepigh gezaeght. Ick socht in 't leeren alle tijdt die gevaerlijcke klippen voer by te seplen/ ende dreef mijne Predication/ dat stuck aengaende/ meest hier op/ Dat ick het geloof/ ende alle goet de genade Godts toekennende/ 's menschen verderf niet eenigh onnijdelyck besuyp Gods/ maer den mensch selve toeschreef. Nopt en gingh ick d' oorsaeck vande eerste sonde (daer door de verderffelijckhepdt ende doot inde werelt gecomen zijn) stricken in een onnijdelyck decreet Gods/ maer stelde die alleen in des Dupbels aenberchtinghe en 's menschen bypen wille. Ick sagh in 't stuck vande werckinghe der ghenade oock wel groote swarighepdt/ maer merckende ('t gheen Ick door den aenvangh mijns diensts nopt en hadde ghedacht) datmen sijne scrupulen niet by en mocht openen/ volghde Ick/ dies aengaende/ 't gheimen gheboelen/ sonder nochtans sommigher byjben te volghen in 't stuck vande onmogelijckhepdt van teghenstaen/ ende het nootsaerken tot de sonde door de voorzienighepdt Gods.

Mijn raamen over dat stuck.

De uptlegginge/ die ick op seckere tijdt dede over de woorzen Judea vers. 4; die tot dat oordeel voorschreven zijn, ende over den Catechismus vande voorsienighepdt Gods, vza: 27. neffens andere passagien/ wierdt by vele gemerckt sachter te gaen als anderer/ soo dat oock sommige van St. Jacobs Kercke mi gaerne hoorden. 't Gebeurde dat eenige vande Constitutoziale gemeente verbielen tot opinien/ diemen sepe de Coornberts te zijn: daer over viel questie/ om Kerckelike straf/ jeghengs de selve te ghebyrpen: Ick stemde mede toe/ datmen se soude hermanen na Kerckelike ordy: maer alsien sprack van haer te excommuniceren/ saghmen wel/ dat ick sulcx ongaern toestemde. Een vande selve/ Coznelis van Dieft genaemt/ ghedoleert hebbende aende Magistraet over 't voornemen van hem te excommuniceren/ vercreegh Apoktil van interdictie, die onse Camer door den Deur-waerder wierd gheinsinueert: De Kercken-raedt wilde ebenwel daer mede voort. Ick bekende wel/ dat soodanighe proceduren der Overhepdt byent waren: adviseerde nochtans best te zijn de Magistraet/ nae beleeft vertoonen van het abus/ te ghehoorzamen/ om hare E. E. (die het op de Constitutozie niet wel en hadden) niet meer te verbitteren/ sepe oock/ datmen niet lichtelick yemandt om soodanighe opinien en behoorbe den Dupbel over te gheben/ bysonder in dese tederhepdt der Kercke/ van welcke vele een groot afkeer kregen/ om soodanighe hardighepdt: Wierd oock die saeck (nae vertoogh daer over ghebaen aende Magistraet) opgehouden/ tot dat de regeringhe door den Grave van Leicester gheheel was verandert/ ende ghestelt na de humeuren vande Constitutozie, nochtans maectemen ('t welck te noeteren is) daer na geen swarighepdt/ op 't bevel vanden selven Grave/ te staerken de excommunicatie van een man ende twee vrouwen/ die totte Menmoniten gheballen waren/ niet teghenstaende hare namen

Discipline over eenige Coornberts ghesinde

dziemael opentlijck waren voorgeftelt/ende fp by hare Mennonitisch geboelen bleben.

Ik wil hier niet verfwijghen d' oorfaeck van defe mijne matiger infichten (foo iclfe oordeele) die ick al op die tijt hadde/meer/of anders als sommighe mijne mede-broederen / niet teghenftaende ick soo onlanghs uptte fchole van Geneven (van welker preeghij hepdt een pder fpzack) gheromen was. **My** was tot Geneven, in't beginsel mijner studien/ seer aengepzenen 't Syntagma Nicolai Hemmingij, die een vermaert Gereformte Theologant was tot Coppenhaven: 't geschiede wel met eenige waerschouwingh over eē artijckel vande Predestinatie/om hem daerin niet te volgen/ maer ick en liet evenwel niet hem over dat stuck naerstigh te lesen/ ende beken / dat dat boeck een pizckel van naedencken gaf ende liet in mijn gemoet. Ik hadde oock tot Geneven gelesen de Scratagemata Satanæ, of Archlistighepden des Dupbels van Iacobus Acontius. Die my dat boeck leende was een vermaert Predesticant aldaer/die het noemde librum omnium malorum pessimum; het samste van alle boecken, ende dede het my te lesen/ om my daer teghen by tijde met een goet Antidorum of teghengift te voorsien. Niet alleen en honde ick daer in soo veel quaets niet vinden / maer 't ondeckte my / ter contrarie/ vele aenmerckens weerdige saecken / waer van ick de lebedighe pzaetijckie eerst na begonde te mercken / sijnde inden Kercken-dienst. Hier door 't selve boeck my weder inde ghedachten gecomen zijnde/socht ick het t' Vtrecht / kocht ende las het op nieuws. Ik beken dat ick daer upt veel heb gheleert / dat my veroorzaeckte niet lichtelijck pemandt te veroordeelen. Niet langh doorzighn vertreck upt Geneven gaf my Carolus Perronius, (eent seer gheleert ende Godtsaligh Prebican ende Professor aldaer) een goede vermaninghe / dat/wanneer ick tot den Kercken-dienst mocht beroepen worden/ my van extremitēpten soude wachten / ende niet lichtelijck pemandt om sijn gheboelen verdoemen/al was het van 't mijn verschapden/maer / met alle moderatie ende verdraeghsaemhepde / soo heel in my was/ trachten nae d' eenighepde der Christenhepde / die hy beklaghe soe jammerlijck ghescheurt te zijn. Hy sepde/datmen inde Reformatie te bere was ghegaen /ende eenighe dinghen te hart dreef / daer in hy oock de namen eenigher sijner mede-bienaren (die wel de voornaemste waren tot Geneven) niet en spaerde. Tot ghedachtenisse van dese lesse/schreef hy in mijn Albo oft stam-boeck (soo de Studenten dat noemen) dese spzeurke/ *Beati pacifici, quoniam filij Dei vocabuntur*, Saligh sijn de vreedsame, want sy sullen kinderen Godts genoemt worden. Van desen selven Perrot heeft my/wijlen Thomas van Tiele, eertijds Aht van St. Wernaerts / nae Prebican tot Delft/ ghetoont eenen brieven aen hem Tiliū, ende daer in dese woorden/ *Reformatorum pleriq; fecerunt anasar Vza, temerè manum admovent in arca Domini in speciem rumam miniantis*: Dat is, vele oft sommighe Reformateurs hebben ghedaen als Uza, die vermetelijck de handen sloegh aende Arcke des Heeren, als die scheen te willen vallen, te kennen ghewende met het verholgh vanden brieven / dat eenighe dingen woudigh waren gheweest te beteren / maer dat in sommighe dinghen

Waer upt
eenige mij-
ne matiger
infichten te
dier tijde
haer oor-
spronck
hadden.

S. Goulart,

Mat. 5.9.

2. Tim. 2.

de rechte voet niet en was gevolght / en dat eenige te herre waren ghesgaen. Wordt oock van geloofweerdigen geseydt / dat in des selven Perroirs sterf-hups gebonden is secker syn Tractaet met den Titel *De extremis in Religione vitandis*, Vande extremiteyten, diemē in de Religie mijde moet, by die van Geneven t' ondergehoudē / t welck ick noch versch in Vrankrijk van treffelijke luyden / dien het ghesien / ghelesen / ende roppen daer van ghedat hadden / oock seer presen / heb hoozen betuygē. In den *Syllabo aliquot Synodorum Aureliae*: [Lijste van eenighe Synoden te Aurelia] (daer door Straesborgh bedercktelick verstaen wordt) anno 1628 ghedrukt staet dit Tractaet aengheteyckent met desen Titel / *de extremis in Ecclesia vitandis*, Caroli Perrossi p̄j & moderati Theologi liber, mondum quod sciam, editus: [Vande Extremitēpten / diemen inde Kercke mijden moet / een boeck van Carolus Perrottus / een Godsaligh en vreedtsaem Theologant / noch niet uptghegheben / dat ick wete.] In't weder keeren van Geneven, sprack ick tot Zurich den vermaerden Rodolphum Guakerum, ende hoozde sijne insichten op de Oeffeninghe vande Kerckelicke discipline ende excommunicatie / conform sijne schriften / welcke dinghen alle my deden omsien ende sachter gaen in 't stuck vande kerckelijcke straffe (soo men die noemt) over luyden / die upt swachhepdt pewers in dolen / daer over inde Consistorie tot Vrecht somwijlen scherpe disputen vielen.

Met de comste des Graven van Leicester t' Utrecht / alwaer de Graef van Neurs doen Stadt-houder was / werden geraemt seckere articulen vande discipline / op de welcke deselve Heeren Graven / door gheduerigh aenhouden vande Consistorie, wilden / dat de Predicanten van St. Jacobs, sonder het Nationael Synodus (dat nochtans hooz handen was) te verbeypden / met de Consistorie by probisie souden veeneighen: Twee Predicanten van St. Jacobs dedent niet van herten / soo sy seypden / ende claer deden blijcken / maer upt breefe van depozement: De derde / Tako Zibrandus (daer van hier na breeder) maecte swarichēpt in 't aennemen vande voorszeyden articulen. Ick arbepde seer tot versachtingh: ende alsoo daer een artikel was / dat mede bracht ondertekeningh vande Nederlantsche Confessie / inde welcke hem het artikel vande Predestinatie teghen de hoozt was / wierdt hem daer over vriendelijcke conferentie aengheboden / die hy soude moghen houden met eenen upt onsen Kercken-raedt / die hy mochte begeeren. Hy versocht my ende badt my inde conferentie / die ick daer over met hem hiel / upt last des Kercken-raedts / in dat point te moghen sprecken ende volstaen met de woorzen vande Confessie van Zurich. De Kercken-raedt mijn rapport hebbende ghehoort / vondent eerst vrent: mijne redenen ebenwel hooz Tako dzoeghent wech / hoe wel niet sonder eenighe mozinghe teghens my. Twierdt dan soo gheconsenteert: Maer alsoo Tako een ander ende particulier gheschil had met een sijner mede-dienaren in St. Jacobs Kercke / dat qualick wilde bereffent zyn / nam hy zyn afschēpt / ende vertoogh upt Vrecht. De vereenigingh alsoo / tegen veler sin / bysonder oock vande Regenten / gemascht / ende 't Nationael Synodus in 's Gravenhage ghe-

Wachre-
minge der
openbare
scheuringh
t' Utrecht
Anno 1586

Nationael
Synodus
in 's Gra-
venhage
ghe-

Affstellingh
van Predi-
canten in 't
Sticht.

Wtsegging
van eenige
Regenten
Eman: de
Neteren
lib. 15. anno
1588.

De Confi-
stozanten
inde Regie-
ringe t' Wt-
recht.

Anno 1588.

Siet van
dese bonas-
gie ende be-
sontighe D.
Boz. lib. 24.
f. 77. ende
vozder.

25. Sep-
tember.

Verande-
ring t' Wt-
recht.

Anno 1589.
in Octobri.

Mijne en-
de andere
afsanck-
king t' Wt-
recht.

ghehouden zijnde / volghde daer op het affstellen van veel Predican-
ten in 't Sticht / sijnde bande humeuren van St. Jacobs Kerck / om dat
sp haer beswaerden de Synodale Decreten aen te nemen. Wierden
oock ter selver tijdt eenighe boornaemste Regenten t' Wrecht afghe-
stelt / van hare Officieren berooft / ende upt de Stadt ghesepdt / diemen
voorts dede upt het landt vertercken / beschuldigh (sepdt Neteren)
van heymelicke practijken teghen de Kerckelicke vereeniging (te weten
van St. Jacob ende de Consistorie / ongaern siende de Kerck van St. Jacob
dooz die Vereenighingh ghebracht onder de Consistorie) zijnde Leicester
(sepdt hy vozder) ghestijt van alle quade Raedt ende Instructie, om nie-
mandt tot eenigh bewint toe te laren, ren ware hy professie dede vande Ge-
reformeerde Religie, daer dooz verstaende de Consistorie. Men gaf de
uptgesette nae / dat sy correspondentie hadden ghehouden metten Op-
andt / t welck nopt en bleek / uptgesteken (soo scheen) om soodanighe
uptsettingh by 't volck een beter verwe te geven. Dit alles wierdt de
Consistorie, emmers eenige onder d' selve / te laste ghelepdt. My ende
eenige anderen waren soodanighe raedt slagghen onbekent / hoe wel ick
daer nae mede (soo het spzeck-woozdt houdt) met het spit gheslagghen
wierdt sonder van 't gebzaet gegeten te hebbē. De Consistorie-gefinden
quamen hier dooz inde regieringe / met eenige bande selve humeuren /
ghesepde vzeemdelinghen / ingestelt (soomen hiel) tegen de privilegien.
De uptgesepden klaegghden aen haer naburen van Hollandt / verfoet-
kende hulp / upt crachte bande Wnie : 't was 't selve spel in 't klepn /
dat dertigh jaren daer nae in Hollandt ende t' Wrecht gespeelt is in 't
groot / ende genoegh tusschen d' selve parthypen in 't Kerckelicke. Ten
duerde evenwel niet langh. Leicester vertoogh nae Engelandt. Eni-
ghe Predicanten van Wrecht met een uyt Zeelandt / ghelast vande
Kercken / repden hem na in Engelandt / spzaecken met de Coninginne /
ende den Grave / quamen wederom met troostelijcke woozden : Mid-
delert ijdt woort alles upt Hollandt binnen Wrecht / dooz den Grave
van Meurs (hoewel de uptsettinge te voozen dooz den selven was ge-
schiedt) soo belept / ter occasie van seckerere beroerte onder de Burgerpe
verwekt / op een alghemepnen vast ende biddagh (ick was te dier tijdt
in Hollandt / ende predicte / op versoek / in 's Gravenhaghe den selven
dagh) dat alle de uptghesepde Regenten ende Bozgheren weder inde
Stadt quamen : Waer op gevolght zijnde de ghewoonlijcke vernieu-
wingh vande Magistraet / wierden bele vande Consistorie, sonderlinge
de gesepde vzeemdelingen / upt de regieringe gelaten ende gestelt. De
Predicanten (ick onder d' selve) wierden 't sedert bejegent met vele we-
derweerdighepden ende moepelijchepden : Men liet ons evenwel by
onse gewoonlijcke bedieningh / tot dat in Octobri van 't naevolgende
jaer de gewoonlijcke vernieuwinge vande Magistraet wederom was
geschiedt / waer mede die vande Consistorie sijnde t' eenemael gheraecht
uptte regieringhe / ende den Grave van Meurs Stadt-houder (den
Predicanten / my in sonderhepdt / seer gonstigh) t' Wernhem overleden /
is gevolght / datmen alle de Predicantē der Stadt seffens op 't Stadt-
huys ontboodt / ende alle te ghelijck (my mede) van hare diensten licen-
tieerden /

tierden / met verboth van niet meer inde Stadt of Jurisdicctie van dien te prediken / om oorzaken (sepde I. Dirck Canter, die ter selver tijdt/als eerste Burghermeeſter/ 't woort voerde) den raedt daer toe moeuerende/ sonder andere redenen: Terſtont waren daer andere Predicanten in onse plaetsen / ten deele bande Magistraet ontboden / ten deele op verſoek upt Hollandt bande H. H. Staten aldaer geſonden/ om den dienſt by probisie waer te nemen. Wy/ die afgestelt waren/ om te hoorcomen die beroerte/die hier upt hadde mogen ontſtaen/ ende de ghemeente goet exempel te gheben (hoewel ons groot onghelyck was gheſchiedt) ghehoorzaemden/ en lieten ons vinden inde Kerck op onse gewoonlycke plaetsen in 't ghehoor der afgheſondene Predicanten/vermaenden oock de Lidmaten van hups te hups tot stilligheyt/ ende dat ſp met ons dit onghelyck in lydtſaamheyt wilden dragen/ alsoo die veranderingh/ voort die tijdt/ niet eyghentlick de Religie ſelve/ maer onse personen raecte.

Wy bleben ebenwel inde Stadt: waer in de Magistraet niet geruſt zijnde/ ende nochtans ons niet willende doen uptgaen/ practiſeerden (ſoo wy daer nae ghewaer wierden) dat ſijn Excel: Prins Maurits Stadt-houder van Hollandt (den welcken d' Utrechtſe doe voort hadden 't Stadt-houderſchap van Utrecht te deſereren) de Heeren Leonard Caſenbroodt ende Gerardt Doedeſens, Raden 's Hofſ van Hollandt/ 't Utrecht ſondt/ die Helmichiam ende wy van wegen d' ſelve ſijn Excel: verſochten in 's Ghavenhage te komen. Aldaer doot den Heere bander Mijlen Preſident za: by ſijn Excel: ghebracht zijnde/ verſonden wy/ dat de meninghe was/ dat wy inden Haegh blijven/ ende al te met Prediken ſouden/ tot naerder oordeel: T geſchiede. S: Excel. ontboodt ons daer nae t' tweedenmael/ ende begeerde doot monde banden voort noemden Heer bander Wijlen/ dat wy geen beroepingh ſouden aennemen buyt ſijn Excel: conſent/ onder toefegginge van continuatie van tractement/ banden dagh onſer afdankinghe 't Utrecht af/ tot dat wy met een ander beroep ſouden ſijn verſien. Wy bonden ons beſwaert in dit conſent te moeten verwachten/ ende verſochten te moghen volſtaen/ mits te hooren ſijn Excel: doende kenniſſe van ſulcken beroep/ als wy ſouden mogen aannemen: Baden oock ſijn Excel: ſeer inſtantlyck/ ons genadelijck de handt te willen bieden tot wettigh verhoor by die van Utrecht/ om ons te mogen verbedigen/ indien ſp pet te ſegghen hadden: Sijn Excel: diſſiculterde dit leſte/ ende bede ons vermannen/ ons leedt met patientie te dragen/ om 's Landts geruſtigheyt/ ons te briede houdende met het getuygenis onſer conſcientie/ oock van vele Heeren ende andere doot 't gantsche landt/ die een goet gheboelen van ons ende ons doen hadden. 't T ſelve wiert ons daer na oock verklaert van wegen die Collegien banden Raedt van State, ende de Ge-commiteerde Raden van Hollandt, welke leſte ons ter handen deden ſtellen een Ordonnantie van continuatie van tractement/ die wy heuſchelijcken excuſeerden aen te nemen/ ſegghende/ dat wy dat bande Heeren Staten van Hollandt niet en hadden verdient/ ende bzeefden ſulcx te ſullen ſtrecken tot eenige verbindinghe / daer toe wy te dier tijdt niet en

Hoe wy
ons daer in
bzoeghen

Ontboden
inden Hage
van wegen
ende by ſijn
Excel:
Anno 1590.
12 Januarij

Ons we-
derbaren
aldaer den
8 Februarij

Den 15.
Febru.

Acte des
Kercken-
raets t' W-
recht aen-
gaende onse
ontslagin-
ghe.

waren gesint / genegen up het landt te trecken. Van Godt schickte het anders: Want alsoo wy ernstelijck van verschepde Kerckent in 't landt wierden versocht / ontloegh ons ten lesten den Kercken-raedt t' Wrecht by provisie, ende met conditie, dat wy de selve in hare rechtheerdighe actien souden helpen, ende vorderen, soo veel ons moghelijck wesen soude, ende dat, tot wat tijde Godt de Heere de ghenade doen soude, datmen onsen dienst aldaer wederom soude mogen ghenieten, wy, wettelijck van de Kerck gheroepen zijnde, ghehouden souden wesen den dienst des Heylighen Euangelij aldaer weder aen te vangen om te exerceren, &c.

Attestation
t' Wrecht
ons na onse
afdancking
gegeven.

Ich versocht oock aen de Magistraet Acte van quijtinghe van sulck Recht / als de selve op my mocht hebben te pretenderen van wegen eenige kosten / gheleydt aen mijne studien / maer die wierdt my ghewepgert / met mondelingh aensseggen / dat / hoewel men my met anderen hadde ghelicentieert om consideratien / men ebenwel van meninghe was mijnen dienst eerlangh wederom aldaer te ghebzupcken; daer mede ick my (hoewel het my onbillick docht) te vreden stellen most. De Borgermeester Dirrick Caoter voornoemt gaf ons eenighen tijdt daer na attestatie onder zijn eyghen handt / getuygende / dat de voorschreven afsettinghe, subtelijck over ons alle gelijck, niet en was geschiet om eenige quade feyten ofte ghebreecken in leer of leven, daer aen wy schuldigh of oock sulpect souden sijn gheweest, ende daer mede wy sulcx verbeurt of verdient souden moghen hebben, maer alleen uyt eenighe politijcke consideratien, voorbehoudende nochtans ende onverminder blijvende de reputatie ende eere van onse personen ende dienst, sonder dat eenighe note van ignominie ofte prejudicie van onsen goeden naem ende faem daer mede ghemeent zy. Gelijcke attestatie gaven ons oock andere Heeren / die ten tijde onser afdanckinghe als Schepenen ende Raden in regeringhe waren / boven d' attestatien bande Classe ende Kercke aldaer.

Beroepin-
ghe in
s Graven-
hage Anno
1592 den
14. Martij

Terstont daer aen wierdt ick van verschepden treffelijcke Kercken ende Magistraeten in en buyten Hollandt beroepen / waer van de beroep-brieven noch in wesen sijn. Sonderlingh wierdt ick van 't Collegie der Heeren Ghecommiteerde Raden van Hollandt / ende den Kercken-raedt van 's Graven-Haghe, met goet binden van sijn Excell: ende toestemminghe bande Hoven ende Collegien van Justitie / Kercken-kamer ende Magistraet, beroepen ten dienst bande Kercke aldaer. Dese Beroepingh werdt seer gheurtgeert ende aenghedreven: Ich en doyste dese Beroepinghe niet af slaen / om datmen my septe / dat sijn Excell: niet wel neuen en soude / soo ick elders gingh / ende dat ick hier de Kercke Godts den meesten dienst soude doen.

Sware ge-
peynsen o-
ver dit Be-
roep.

Ich hadde ebenwel (Godt weet het) op dese beroepingen vele bedenckingen / ende swaeremoedighe ghepeynsen / om redenen / die my doen in 't hooft sweefden / ende ick nader-handt bevondt gheweest te sijn mijn ghemoedts booz-ghetuyghen / van 't ghene my / ter selver plaetse ende in die Bedieningh / vele jaren daer nae / wederbaren is: Daeromme ick my oock aende selve Kercke niet langher als twee Ja-
ren.

ren en wilde verbinden / boorzehoudende daer en boven de boorzchze-
ven conditie ende verbintenisse t' Utrecht.

Aldus bleef ick inden Haghe/ Helmichius zal: ged: wierdt beroepen
tot Delft / daer ick eerst ende booz hem versocht was. De Predi-
canten / die t' Utrecht sedert onse af-danckinghe booz eenen tyd by
leeninghe hadden ghedient / wederom ghekeert zijnde in Hollandt/
wierden andere Leeraers/ oock upt Hollandt / in onse plaetsen beroe-
pen/ dooz de welcke de soyme van Reformatie van die van St. Jacob in alle
kercken wierdt in-ghevoert/ als die ghehouden wordt de eerste ende
oudste openbare aldaer te zijn / ende niet meerder moderatie te gaen.

De soyme
van Refor-
matie van
St. Jacob
t' Utrecht
ghehouden/
d' oudste
openbare
Reformatie
aldaer.

Dit gheschiede op seckere requeste by die van die Ghesintheyt aen-
de Magistraet overghegheven/ daer in sy claegden ober 't onghelyck-
hen/ten tyde van Leicester / aenghebaen / als men hun hare kercken
ende exercitie benam (soo sy seypden) niet verhael onder anderen / dat
hare eerste Predicanten niet ghewoon en waren vande predestinatie ende
den aencleven te leeren anders dan obiter, niet ex professo, (Dit waren
hare woorden) dat is / als in 't booz by gaen / niet upt booz-bedacht
booz-nemen.

Dit maectt ende waerachtigh verhael van 't boozgaende dient tot
klare aflegginghe van verscheppen onwaerheypden/ daer mede de Con-
tra-Remonstranten haer / in dit stuck/ soecken te behelpen/ onder an-
deren mede tot mijnen nadeel. Sp gheben booz/ dat het Remonstran-
sche ghevoelen inde Provincie van Vrecht eerst onlanx op-ghecomen ende
nieuw is: Hier blyckt/ dat het aldaer 't eerste ende oudste was/ vork
onder de Publyckhe authoriteyt / ende niet de practique van On-
derlinghe verdraeghsaemheydt ober de verscheppendheyt in eenige leer-
pointen. De Contraremonstranten bekennt selver/ als sy schryven
in haer Teghenvertoogh, Dat Hubertus Papistighe doolinghen leerde,
daer onder begryppende oock het Remonstrants ghevoelen / t' on-
recht Papistighe doolinghen ghenoemt: Sp seggen mede/ dat de Scheu-
ringhe t' Utrecht op de verscheppendheyt van Leere ghesundeert was:
Dit verhael wist anders/ namelijk/ dat het principaelijck was om de
Discipline. Men heeft de lieden op de mouw ghespelt/ Dat ick, om de
quade leere, die in St. Jacobs Kerck wierdt gheleert, my mer andere van-
de selve hadde afghescheurt: Ter contrarie is Photoft upt het nu ver-
haelde/ dat de scheuringhe t' Utrecht al was gheformeert/ vier
holle jaren te boozen / eer ick daer beroepen wiert. Men heeft my
nagheshceben / Dat ick Paep Hubrecht (soo noemensse hem) in sijne
dwalinghen, die sy segghen dat ick nu voorstae, hebbe teghen ghesaen
ende helpen weeren. Men hoort hier anders: ende was Mr. Huy-
brecht al langh oberleden / eer ick t' Utrecht in dienst quam. Men
gheeft my na / Dat ick, om 't voortsaen der Contraremonstranten leere
teghen die van St. Jacob, met Helmichio za, ende andere, upt Vrecht
verdreven ben: Men siet hier ter contrarie/ dat tusschen de Consistorie
ende St. Jacobs ober de leere gheen dispuet en was / ja dat sy ten
weersijden hebben bekendt inde hooft-stucken der leere eens te zijn.
Alle dit heeft men uptgegeven/ om de luyden wijs te maeken/ dat ick/

Hoe dit
verhael des
Utrechtsen
handel
dient tot
mijne Ju-
stificatie.

als ick een Remonstrant wierde / den Rock hadde gekeert. Ick seggh / dat den Rock te keeren noch sonde / noch schande en is / als het uyt goe- de rebenen geschiedt / Doch dat ick in desen deelen den rock niet gekeert en hebbe ; want ick in mijn ghevoelen / aengaende de substantie vande Kerckelijcke regieringe ende discipline / daer ober epghentlijck tot Wt- recht de questie was / nopt en ben verandert. Doch siemen / dat ick het Contraremonstrantische ghevoelen nopt preegs en hebbetoeghe- staen / maer alle tijdt nae moderatie getracht. Enige hebben 't gene ick eenighe jaren daer nae / wederom t' Wtrecht versocht zijnde / heb ghehandelt (soo volghen sal) gedupdt als een πολυπραγμοσύνη of te veel moepentisse bupten mijn beroep : Men verneemt hier mijne verbinte- nisse aen die van Wtrecht / op de welcke / ende 't versoek daer op ghe- volght / alle 't selve rust. Dus verre dan van mijn Beroep ende Be- dieningh t' Wtrecht / ende de swarighepden inde eerste hier jaren der selver bedieninghen albaer uytghestaen / in de welcke de Heer my al hzoegh wilde leeren (soo een seer gheleert man te dier tijdt tot mijner vertroostinghe aen my schreef) Solenne illud Christi Ministrorum Rejici & Ejici: [Dat het Christi Dienaers gewoonlijcke deel is verstootten / en- de uytgestooten te worden.] Maer dat waren Roosen by de Doozen / die my zedert inden Hage hebben gesteecken. Dat was geringh by dit leste. Doe stont my 't landt ende al de werelt open: Nu is my 't landt ende al de werelt te bangh gemaect. Doch hope ende vertrouwe ick / dat my den Hemel open staet: dit stelt my gerust.

Tweede Capittel.

Vrede-betrachtinghe t' Amsterdam: Resolutie van uyt den Haghe te scheyden. 't wordt belet: kennis metten Heere van Olden- barnevelt sal: Ontwerp van Kerckelicke wetten. Naerder aenden Haghe verbonden. Blame: Beroep tot den Franschen dienst aldaer: vrede-najaginge t' Vtrecht.

Anno 1590.
in Novem.

Werschi-
des kerck-
kenraets
t' Amster-
dam met
Arminio
Sal:

In Decem-
bri,

Artinus Lydius, eertijds Predicant t' Amsterdam / doe Proffesor tot Francker / quam my inden Hage ver- soecken tot lissinge van 't verschil t' Amsterdam tusschē den Kercken-raedt ende Iacobum Arminium sal: Predi- cant albaer / by den welcken hy vermenpde dat ick veel vermocht / om dat wy te samen tot Geneven hadden ghe- studeert / ende om andere rebenen. De gelegenthepdt der saecken was my onbekent / oock maecte my beschreunt / dat ick uyt Lydijs propoos- ten vernam de meeste hardighepdt te sijn by eenige vanden Kercken- raedt. Op sijn aenhouden nochtans reysde ick t' Amsterdam / om Arminium te beweghen den Kercken-raedt te ghemoet te gaen / soo veel doens

doenlijck. Daer geromen zijnde opende ick aller eerst aen Ioanni Taffino zal: (doen Predicant aldaer inde Walsche Kercke) de oorzaeck mijner komste/versoekende raedt ende hulpe: Wy verthoonde sich ober d' oorzaeck mijner comste seer verbljdt te zijn/seggende/ langh gegengen te zijn geweest tot middelingsh/hadde wy pemandt bande Hollantsche Kercken-dienaren ende tale met hem ghehadt; Voorz boodt wy sijne hulpe aen/ende gaf moet tot eene goede uptromst. Wy openden den Kercken-raedt onse booznemen. De Kercken-raedt verclaerde onse aenspraeck/desen aengaende/aen Arminius niet onaenghenaem te zijn/mits dat wy ons wederbaren haer wilden relateren. Wy/verstaen hebbende/dat het verschil gesprooten was upt seckere Predicanten Arminij ober 't 7^e. Cap:totten Romeynen/brachten te weegh/dat eenige uptten Kercken-raedt wierden gherommitteert / om daer van in't byndelijck met Arminio te sprecken in ons bywesen. Dit gedaende Arminius gehoozt zijnde/sloegen wy (onnes oorzdeels) billicke middelen booz tot eenighepdt. Arminius namse aen. De Kercken-raet weygerde;ende wy kregen ten loon eenen quade klanch/achter onsen rugh geworpen by eenige banden Kercken-raedt. Taffinus ende ick klaeggheden daer ober aen den Kercken-raedt/kreghen schoone woorden / ende schepden onberrichter saeck. Bozghermeeesteren / upt andere/onnen boozslagh gehoozt/ende billick gebonden hebbende/brachten te weegh booz authozitept/'t geen men onse intercessie hadde ontfepdt. Ick heb niet boozghenomen een Apologie booz Arminio te schryven/soude anders wat meer hier van seggen: Waer de Heer Reinier Cant, za: doe Burgermeester (een man van verstant ende authozitept) in 't leven/die soude konnen getuygen/wat daer ommeegingh. De Heeren van Amsterdame kregen daer nae ghenegenthepdt my aldaer tot den Kercken-dienst te versoeken. De Heer Cant: Bozgermeester quam inden Hage mijne genegenthepdt te ondertasten: Ick excuserde my/ende badt zijn E: om redenen seer ernstelijck / daerom gheen vorder moeyten te doen/het bleef daer by. Eventwel en lieten eenige Predicanten t' Amsterdam (verstaen hebbende / dat Bozghermeeesteren hier van propoosten hadden gehadt) om dit beroep te beletten/niet nae / Bozghermeeesteren quansups te waerschouwen / dat ick onsupper inde leere was: Ick hier van daer nae Reeckenschap banden Kercken-raedt in persoon verescht hebbende/excuserde haer de selve als nergens van wetende: Niemandt wilde de man zijn. Ick urgeerde/ende bevondt dat het Plancius was/die / gheperst zijnde / tot aucteur sijns segghens noemde eenen mijner mede-bzoederen in 's Gravenhage. Dese ontkende het. Ick begon eventwel om te sien/ende voelde/dat de Rijdighepdt my aenbingsh te bijten / 't welck my dede dencken op vertreck uptten Hage tegen de besproochen tijdt/willende / lieber dan in kraekel komen/'t eenemaal schepden; Daer toe ick noch meer bewoghen wierdt booz 't geen volghen sal.

Wy wierdt aenghedient/dat zijn Excel: teghen den Heere Wiconto van Turenne/nae Hartoge van Bouillion / als die (inden Hage gecomen zijnde / om de Alliantie met Franckrijck) de restitutie bande

Taffins
Sal:ende
mijn doen
tot slissinge
van 't selve

Blame acs-
ter my van
te sijn on-
supper inde
leere.

Doornemē
om upt den
Hage te
vertrecken,

Verfoeck
om te blij-
ven,

Eerste ken-
nisse mette
H: Wobbo-
raet Alben-
barnevelt,

Walsche ofte Fransche Kerck t'Wrecht / (die dooz Helmichij, ende mijn verterck van Leeraers ontbloot was) aen sijn Excl: vercommā-
deerde/ hadde gebuycht seckliere ppropoosten/ streckende tot merckelij-
ke nadeel van mijner mede- broederen ende mijne voor gaende bedienin-
ghe t' Wrecht/ daer upt ick meynde te konnen oordeelen/ dat mijn boz-
der blijven inden Hage/ sonder byucht/ ja metter tijdt gebaerlijck son-
de zijn. Hierom/ neffens 't voor gaende/ resolbeerde ick mijn dienst/ vol-
gens de bedongen conditien/ tegen de tijdt op te seggen. Dit mijn voor-
nemen eenige maenden daer na gemerckt/ ende vernomen zijnde/ dat de
Heeren Staten ende Stadt-houder van Vrieslandt Graue Willem
van Nassouwen met die vande Kerck ende Magistraet tot Leu-
waerden hare beroepinghe ontrent twee jaren te vooren op my ghedaen
weder begon den te vernieuwen / wiert ick vande Ouderlinghen inden
Hage versocht my naerder aen die Kercke te verbinden: Ick bedanck-
tese/ ende verclaerde met een mijne resolutie van vertreck t' eynden de
twee jaren/ volgens de besproucken conditien. De Heere van Olden-
barnevelt, Advocaet van Hollandt ende Westbyesslant (dooz der Ouder-
lingen beleyt) ontboot ende socht my te bewegen tot blijven/ ende in-
nende (soo scheen) dat ick my met het tractement ofte de gagie inden
Hage niet en vernoeghe/ gaf hope tot verbeteringe: Waer soo zijn E:
verstondt/ dat het my elders seylde/ perste my soo verre/ dat ick sijn E:
ten lesten opende / onder anderen / de verhaelde ppropoosten van sijne
Excl: aenden Heere Wiconte/ ende 't gene ick daer upt hadde te besup-
ten/ Waer op sijn E: my hoogh verclaerde/ dat de rapporteur my had-
de geabuseert/ dat sijn E: selve was present geweest/ als de gesepde p-
propoosten vielen/ die niet van alle de Predicanten, maer van een Predicant,
die t' Wrecht gedient hadde (welckers bergrijpingen ick moest beken-
nen) ghesproucken waren/ my voorts dermaten verseeckerende vande
aengenaemheyt mijns diensts in 's Gravenhage/ by allen/ oock by sijn
Excl: dat S. E. my bewoogh de saeck in naerder bedencken te nemen.
Dit was de alder eerste particuliere aenspraech des Heeren van Ol-
denbarnevelt / ende de ingangh totte kennisse met sijn E: die my te
vooren beschreven was te sijn een seer hooghdragende man/ af heerigh
vande religie/ ende vpandt vande Predicanten: Ick en merckte gheen
van allen/ noch in dese eerste/ noch in andere te samen spreekingen/ die
ick daer na/ by verscheyden occasien met sijn E: hadde: By mispreeks
sonwijlen sommiger Predicanten onrechelichheyt; Had misnoegen in
der Conskitorien te veel onderwints/ ende pogen na saken/ die hy meyn-
de de Politie te na te gaen/ oock mette authoziteyt van 't lant ende der
Conscientie bypheypt niet te connen bestaen: seylde my op seeckeren tijt
rondelijck / dat hy studerende tot Heydelbergh professie vande religie
hadde gedaen; maer dat hy sich in Hollandt van 't Wvondmael hadde
onthouden/ alleen om de gemelde insichten. Ick vertoonde sijn E: dat
die redenen in foodanighe saeck plaets en hadden/ ende vermaende
hem. Sijn E: nam het dankelijck aen/ waer op oock volghde eeni-
ghen tijdt daer na/ dat eerst hy selve/ daer na sijn Hups vrouwe / oock
sijne Dochter / die / na / den Heere van Deen-hupsen / President
inden

inden Hooghen-raedt ende Wyphceere tot Weesenkerck/ troude/ ende
 sob voort d' andere Dochter/ nu Wyphvrouw van den Heere van
 der Wyke/ haer successivelyck ten H. Wondtmael begaven/ nae dat
 hy de selve te vooren / in sijn huys / door my hadde doen onderwij-
 sen (nae yders capaciteyt) inde grondt-stucken der Christelicker Re-
 ligie : Ik en liet evenwel niet te onthouden 't ghene ick upt monde
 van sijn Ed: hadde verstaen / 't selve met eenighe dingen t' Otrecht
 ghepasseert te overlegghen ende te sozghvulbelicker op mijn doen en
 laten acht te nemen.

Ter selver tijdt hielden de Ge deputies den vande Synoden van Hol-
 land seer sterck aen/om vande Heeren Staten van Holland ende West-
 vrieslandt / onse Souverejne Overhepdt / te verkrigen approbacie
 vande Kerckelicke ordonnantie / gemaect in 't lest voozgaende Syno-
 dus Rationael / gehouden in 's Gravenhage onder den Grave van
 Leicester. Haer Ed: Mo: daer in swarighepdt vindende / deputies
 den (door 't belepdt / soomen hiel / sonderlyck vanden H. Advocaet) acht
 Politijcke ende acht Kerckelicke (onder dese oock my) om te resumeren
 secker concept oft ontwerp van Kercken-ordeninge eenighe jaren te
 vozen / door last van sijn Excel: den ouden H. P: van Graengien H:
 Ged: beraemt / ende deselve sulcx te dresser / als sy souden meynen tot
 vorderinghe van Godts eere ende welstandt der Landen ende Kercken
 te behooren / oock hare Ed: Mo: van hare besoiinge te doen rapport.
 Hare Ed: M: dit gebesoiingieerde vande gesepde seftien Politijcke en-
 de Kerckelicke gesien hebbende / sonden 't selve aenden Hoogen-raedt
 ende den Hoge Probitiael / om daer op te hebben den selver Advijs /
 upt 't welck verstaen hebbende / dat hare E: E: 't selve tot vorderinghe
 vanden dienst Godts / welstandt vanden Lande ende der Christelicker
 Kercke / goet ende noodigh behonden hadden / wiert wijders by de sel-
 ve Staten geresolveert / dat 't selve den Edelen ende Stede soude wor-
 den overgesonden tegens de naeste vergaderinge / om alsdan eyntelick
 daer op te konnen geresolveert wordē / Waer op gevolght is / dat 't sel-
 ve Concept van Kercken-ordeninge mede by advijs vande Edelen en-
 de het meerendeel vande Gedep: vande Steden dienstigh ende noodigh
 behonden wierdt. Maer alsoo de Steden / Delft / Rotterdam / Hoorn ende
 Medenblich daer inne noch swarighepdt maecten / meynende / dat inde
 selve den Kerckelicken al te veel authozitepts was toegestaen / wierdt
 by den Staten goet gebonden aende selve Stede in 't particulier naer-
 der instantie te doen / om haer metten Edelen ende andere Steden te
 consozmeren / ende voozts / dat deselve Kercken-ordonnantie / vooz het
 publiceren van dien / de Provinciale Synode van Hollandt ende West-
 vrieslandt / inden Hage te vergaderen / soude werden gecommuniceert /
 om de selve alsoo eenpaerlyck in train te byenghen / Maer / by wepge-
 ringe van gesepde Steden / en wierdt dese Synode Rationael niet ge-
 conboreert / ende alsoo dese saecke van hare Ed: Mo: op geenem Syno-
 dum gebrozcht.

De saecken dus staende verbondt ick my naerder / op sterck aen-
 houden / ende nieuwe onderhandelinghe / aende Kercke van 's Graven-
 hage /

Besoiinge
 ober 't con-
 cept van
 Kercken-
 ordeningh
 Anno 1591.
 in Febru.

Anno 1591.
 den 21. Fe-
 bril.

Ik ver-
binde my
naerder
aendelike-
ke van
s Graven-
hage.

Blame en-
de Mur-
muratie tes-
gen my en-
de andere
ter oorzack
vande ghe-
sepde beson-
digne.

D' oorz-
aen van de-
ser swarig-
heiden.

Quade opi-
nien der
Kerckelike
ken vanden
H. Abbo-
caet/ende
de oorzack-
ken der sel-
ver.

hage/sonder yet uyt te bedinghen/ als alleen de bespzoocken condittien
van Verrecht. Dese naerder verbintenisse beroude my haest/maer te
spade:Want/ als de particuliere Synoden in Supt ende Noort-Hol-
lendt/in Junio ende Augusto daer nae/gehouden wierden /naer ghe-
woonte/ verstondt ick/dat deselve haer by de gesepde Kercken-ordon-
nantie seer hielden verkort/ende achteden/datmen de Predicanten/die
daer inne hadden geadviseert/ (hoewel 't selve was geschiedt expresse-
lijck met dese exceptie / dat haer advijs van gheender weerden soude
zyn/ indien het den Synoden niet en gebiel) behoorde degelijck te cen-
sureren/ om dat sy hadden ghebesoingteert uyt last vande Politijcque
Magistraet (soo sy spzaecken)ende niet der Kercken/mitsgaders/ om
dat sy met hare advisen de Kercken grootelijc (nae haer oordeel) had-
den ghepejudiceert / besonder inde authozitept / die sy meynen de
Kercke te competeren/over de beroepingen tot de Kerckelijcke diensten
ende de oeffeninghen der Kerckelicker discipline / daer inne sy hielden
dat den Politijcken te veel was ingerupmt. Men spzack seer leppigh
vanden Predicanten/welcker Nsem daer ober was ghedaen/ende se-
de/dat sy der Kercken bypheydt hadden vercocht om een goede somme
gelts by elck van hun (sommige stropden van een goude ketten) vande
Staten ghenoten/hoewel hun/over dese besoningne / buypen de vracht
ende teercosten/niet een stupber was toegheleydt: Ende en hadde het
niet gedaen 't respect/ datmen wijlen Hendrick vande Corput,ende Aerns
Cornelisz. Predicanten respectie tot Nordrecht ende Delft, oude ende
hrome Leeraers (die mede ober 't werck gheweest waren)toedzoegh/
men soude 't boozsz. adviseren/in my/ende anderen / niet soo hebben
oberghesien: Soo bleef dan de ontwozene oordze stecken/boozname-
lijck om de dispute vande Kerckelicke authozitept / daer mede sommi-
ge/al van vele jaren/seer besich waren geweest/ ende daer uyt allens-
kens sulck wantroutwen tusschen de Overhept ende de Kerckelijcke
geresen is/dat ick 't selve houde geweest te zyn niet de geringste oorz-
sack vande ghevolghde disordzen / alsoo daer deur belet wierdt / dat
ober de upterlijke Kerckelicke saecken geen bequame wetten wierden
oft konden by de H. Overhept werden gestelt/ om een pder in betame-
lijke oordze te houden: Daer merckte ick/'t gene my te voren onbekent
was/vanden haet der Kerckelicke teghens den Advocaet Barnevelt, den
welcken sommige van hun al te dier tijdt (ick heb het met mijn eygen
dozen gehoozt/maer noyt boozt ghesepdt) een schelm ende verrader der
Kercken noemden / sonder dat ick opt eenighe andere redenen van soo
atroce naespzaecke konde vernemen (als dese) dat hy al vanden tijde
des Grabe van Leicester af/doe hy eerst Advocaet van 't Lant gewor-
den was/ den Kerckelijcken seer was teghen gheweest (soo sy sepden)
in hare Kerckelijcke pretensien / over 't Recht van Kerckelicke Be-
roepingen/Authozitept der Synoden ende andere Kerckelicke verga-
deringhen / die hy pooghe (bysonder de Synoden) te byspelen mette
presentie van Politijcque gedeputeerden op de selve/ gelijck dit oock/
oimtrent de selve tijdt / booznemenlijck door syn beleydt (soomen hiel)
met groot misnoegen der Kerckelijcke (eenige wepnige uytghenomen
dien 't

dien 't seer aengenaem was) in train wierdt gebzacht. Nochtans was 't boozschreben Concept van Kerckelicke ordonnantien soo inghestelt/ dat het merckelijck diende tot behoudenisse van der Scherfzamerden leere ende oorde: Daerom vele oordeelden / dat de Kerckelicke haer selven in 't licht waren/ als sp dat verwierpen. Den Heer Advocaet en hiel evenwel niet op te arbeypden/ dat 't selve mochte aengenomen worden/ Soo upt de resolutien/ den 18. Junij/ 27. Augusti / ende 23. Novemb: 1591. den 3. Martij 1594/ den 6. Septemb. ende den 27. Novemb: 1595. ende den 20. Febr. 1596/ ende meer andere/ langh daer nae by den Heeren Staten daer op ghenomen/ blijktt. De Steden/ die deselve eerst waren tegen gheweest/ hebben in 't lest dock wel vernomen de faulte/ die sp hadden begaen. Ick begonnde doe te vreesen/ dat het my booztaen niet wel mogelick soude zijn/ indien ick indē Hage bleef/ mijne conscientie te volboden / ende te ghelijck een goede opinie by sommige Kerckelijcke (wanneer die soo souden boozt willen/ ende ick geen Amen tot alles soude konnen segghen) te behouden: Maer 't was te laet. Die besoeinge was wel begonnen/ eer ick my bozder aende ghemepnte banden Hage verbondt/ maer de verkeerde oordeelen en waren doe daer ober noch niet gebelt. Ick hoopte te connen schuplen onder andere/ die booz geleerthepdt / bejaerthepdt ende erbarenthepdt / authorisepdt vercregen hadden/ ende nademael sp haer in alles hadden gesconformeert met het gheadviseerde / beelde ick my in/ dat deselve ons wel souden weten buypen op - spraecke te houden / maer 't miste my. Dat ick had toegestaen upt eenboudigh geboelen / gelieten haer dese/ daer nae/ gheadviseert te hebben meest upt ontfich/ ende en wilden niet seggen/ dat sp de Kercken geen reden van misnoegen ghegeven en hadden/ twelck ick nochtans vast hielt. Dese dingen deden my een spade berouwt hebben/ niet van 't gene ick hadde helpen adviseren/ maer van my inden Hage te hebben verbonden: dan alsoo het niet te herdoen en was/ nam ick couragie / met booznemen van mijne conscientie in alles nae vermogen te quijten/ ende Godt de uptcomst te bevelen.

In Augusto daer nae quam mijn Vrouwde de Princeesse van Oran-gien L. G: in 's Gravenhage resideren/ ende alsoo daer geen ordinari-se bedieninge en was inde Fransche tale/ liet ick my op 't eernstigh versoeck bewegen/ haer Excel: inde Capelle te Hove/ met eene Predi-catie twee of drie/ te dienen/ tot dat hare Excel: soude zijn versien: Hier op is gebolgh't mijn Beroep/ om de ordinari-se bedieninghe in die tale aldaer aen te stellen ende te continueren/ op't begeren van zijn Excel: ende de booznoemde Princeesse/ nae beroepingh der gemepnte/ met oorde bande Cherommitteerde Raden van Hollandt / ende consent des Kercken-raedts der Duytscher Kerck / aende welcke ick ephgentlijck was verbonden/ dese bedieninge my zijnde (niet tegenstaende mijne vele excusen)/ genoegh opgedrongen bande booznoemde Heeren / met toedoen bande Heeren Tassin Predicant t' Amsterdam / ende Trecaius Proffessor ende Predicant tot Leyden/ bepde daer toe gecommitteert bande Walsche Synode. Hier op volghde/ dat sijn Excel: die te bozen ghewoon was inde Duytsche Kercked' andere Predicanten soo wel

Diese booz
het toeco-
mende.

Sommiger
onbastig-
hepdt.

Beroeping
ten dienst
bande
Fransche
kerck in
's Graven-
hage.

Anno 1596
in Sept.

Moderate
insichten
gezeesen.

als my te hoozen / ordinaris te Hoof bleef inde Fransche Predicatie /
uytgenomen eens ter maent / dat ick op mijne gebeurte inde Duptsche
Kerck moste Prediken / daer sijn Exrel: my dan quam hoozen / om dat
alsdan 's voormiddaghs te Hoof niet gepredicht en wierdt. Dese dobs-
bele dienst bracht my / neffens den arcepsd / oock groote jalousie toe / te
meer / dat niet alleen sijn Exrel: maer oock vele andere van qualiteyt
my volghden / in d' een ende d' andere Kercke: Was evenwel mijn diest
fus verre / ende langh daer nae / aenghenaem (soo veel ick konde merck-
ken) hoewel ick in mijne Predication / bukten de ghewoonte van ande-
ren / wepnigh Predestineerde / maer ginck in die materien / soo ick
t' Utrecht hadde ghedaen. Men wierdt oock mijne moderate insich-
ten ghewaer in andere saecken. Ick verclaerde op eenen tijdt dese
woozden Davids upt den Psalm 32.8. Ick sal u onderwijsen ende den wegh
leeren, die ghy wandelen sult, &c. ende sepde / dat het te verlagen was / dat
de menschen haer selven soo vele verscheyden weghen verkosen in 't
stuck vande Religie / niet tegenstaende daer maer een wegh was ter sa-
lighepdt / die niet en stondt in dus oft soo te opinieren en ghevoelen van
dese of die dupstere pointen van Religie / die onder de geleerden scherp-
sinnelijck wierden ghedisputeert / ende vande welcke men verscheyde-
lijck konde ghevoelen / sonder den grondt der salighepdt te missen / of
den vrede der Kercke te breeken / of tot secten te vervallen / maer in een
gheloobe / dat dooz de liefde crachtigh is / ende dat 't selve gheloobe ver-
batte wepnigh pointen ter salighepdt noodigh / dupdelijck in Godts
woozdt uptghebzucht / alle de reste bestaende in een recht Godt saligh
leven aen te stellen nae de gheboden Godts etc. met vele redenen daer
toe dienende. Die Predicatie behaerhde te dier tijdt soo seer / dat vele
treffelijcke Heeren / onder anderen oock specialijck wijlen secker ver-
maert Raedtshcer / het was de Heer Francken / die my nu in 't leste een
bitter parthyp wiert / deselve begeerde in geschrifte / om te doen drucken
tot gemeyne stichtinge: maer ick wepgerde het. Oock gaben vele dit
oordeel / dat de gescheurde Christenheyt of gants niet / of op dien voet /
te helpen was. Ick nam somtijds occasie / om te spreken van onse
verdeelticheydt / met de Luptersche / thoonende mijne genegenhepdt tot
vereeningh met de selve: 't gebiel mijne toehoorderē al wel. Wiert
oock ghesepdt omtrent deselve tijdt seer gaerne van my gehoozt te zijn
(oock by vele Gedeputeerden van andere Proovintien doe inden Haghe
zijnde) dat Ick op 't propoost vande verdiensten vande goede werken
sepde / dat / wanneer die vande Roomsche Kercke wilden blijven by 't
seggen vanden Jesuit Bellarmijn, namelijk / dat de goede werken niet
en verdienen / dan vooz soo veel die waren geberwt in 't bloet Christi /
de reste van 't vershil / in dat stuck / niet seer groot en bleef / en dat om
't woozdt verdienst (hoewel het niet Schrifftuerlijck en was) de meeste
swarigheyt niet te make was / wanneer het / na de meninge sommiger
Out-vaders / genomen wiert vooz een goet werck / dooz Gods genade
gedaē / ende Gode in Christo aengenaem: seggende noch daer by / dat de
verdeelde Christenē malcanderē mogelick in eenige andere dingen wel
wat beter souden verstaen / wanneer d' een ende d' andere / de bitterhep-
den

den ende parthyschappen aen d' een zijde settende / na waerheyt wilden trachten in liefde. Dit was doe / na mijner toehoorden oordeel / al supcher / of (om metten Apostel te spreken) goudt / silver / ende costelijcke gesteenten getimmerd op het fundament / Christus. Maer als men twintigh jaren daer na yet sulc van my hoorde / al en gingh het oock soo breeet niet / en mocht het gheen monster passeren / 't en konde selve geen hop / strop of stoppelen verstrecken in veler oordeel / was bitterder als alsem: 't moest al nieuwighepdt ende valsche leere heten / die met het fundament niet bestaen en konde. De hooghgemelde Vrouwe Princesse sal: (eene ghestadighe ende seer aendachtighe toehoorderse mijner Predicaten) heeft my nu in 't leste / als my de vervolginghe begonde hart aen boort te comen / dickwils / niet sonder beweginghe haers gemoets / betupghet dooz tranen in d' ooghen / verclaert / dat hare Excell. uptermaten verwondert was seckere mijne leeringhen nu soo smadelijck van sommighe te hoozen lasteren / die sy selve / vande selve luden / als sy die vooz 10. 15. 20. ende meer jaren eerst upt mijnen monde hoorde / sonderlinge hadde hoozen prijsen. Terwijlen D. Helmichius wijlen mijn mede-dienaer t' Utrecht / binnen Delft, ende ick in 's Gravenhage, aldus onsen dienst met aenghenaemhepdt (ghesproocken sonder roem / beden / hielden haer bele lidmaten der Kerck t' Utrecht noch seer t' onzede ober 't gene aldaer / in ende nae onse afdanckinge / was gheschiedt / hun geheel ende al af-sonderende vande Predicanten (die in onse plaetsen geromen waren) ende van hare bedieninghe / aenstellende besondere vergaderinghen / ende doende hare kinderen elders als inde publijcque Kercke Doopen; Waer op ende op 't gene hun vorder in desen te doen stont sy dickwils versochten des voornoemden Helmichij ende mijn advijs / als hare Leeraers geweest ende noch eenighsins aen haer verbonden zijnde: Wepde stonden wy in 't eerste hare af-sonderinghe toe / sterckten ende vertroosten haer / soo wy best konden / maer de redenen harer affonderinghe / die meest liepen op de forme vande regeringe harer Kercke / by my selven allentkens naerder overweghende / vondt ick die niet genoegh saem / soo langh daer gheen clachte ende bewijs en was van onsupbere ende schadelijcke leere / ofte soo langh sy van hare Predicanten niet uptgesloten en wierden / om dat sy der selver doe niet ronden toestaen: Oock wiert ick onderrecht / en 't bleek / dat hare Predicanten selve misnoegen hadden ober eenige onregeltheden / soeckende deselve te beteren / ende in 't geen middelmatig was soo te handelē / dat sy / d' afghesonderde aenhalende / niet en verloozen die alreede met hun eenighepdt hielden. D. Helmichius sal: verstondt het anders: vande daer op goet / dat voortaē elck van ons in 't bysonder adviserē soude / na sijn goetduncken / latende hun volgen dat hun best docht. Alle mijne advijsen liepen van die tijdt aen tot afradinge van scheuringe / ende bestachtinghe van eenighepdt: Hier ober wiert my by misse verweeten / dat ick een Hovelinghe ende Creatuer gheworden was van Barnevelt / diemen wist (sephen sy) een Vpandt der Kercke te zijn etc: Ick braste dese injurie van mijne Landtslieden stillighgens op; Beantwoorde dese niet te min desfelijck (ick heb de beleden noch) op hoop datse

1. Cor. 3. 12.

Wederom gelacat.

Swarighebben inde Kercke van Utrecht.

Op de welke Hel-michij ende mijn advijs versocht worden.

Onse advijsen bragen niet op ver een.

Blame

Annus 1593.
in Febzu.

Behept tot
eenighept.

Annus 1593.
in Junio.

Albanck

datse hun naerder bedencken souden / ghelijck oock eenighe deden.
 Een wyl daer na/ dooz bidden van een der Predicanten / ende besen-
 dinghe eener bande Regenten t' Wrecht aen my (beyde heymelijck)
 bewoghen sijnde/repse ick/met D. Helmichij goet vinden/derwaerts/
 om te sien/wat apparentie daer was tot eenighepdt: Ick gingh vooz/
 eenighe Ghedeputeerde van 't Synodus van Hollandt volghden / als
 om my te helpen : Maer banden 9. Febzu. totten 25. Partij besich
 gheweest zijnde/keerden wy weder / ongedaner saerke. Als de vrome
 Ambrosius sal: Predicant tot Amsterdaim / eenighen tijdt daer na / al-
 daer by leeninghe gheromen was / wierdt ick van eenighe breeftlie-
 vende ghebeden my noch eens derwaerts te verboeghen/ ten eynde als
 voozen/daer toe Ambrosius met openbare leere/ ick met particulier aen-
 spraek ende vermanen by de hupsen ('t prediken was my by vooz-
 gaende afbanckinge/ die noch in vigeur was/ verboden) seer arbejde-
 den. Ick dede/ met ooghlupckinge bande Magistraet / van 't een eynde
 der Stadt tot het ander/ de lidmaten by een comen/ in verscheppen
 hupsen ende hoopen/ ten getalle van vijftien / twintigh ende dertigh
 seffens/ oock in teghenwoozdighept des voozoemenden Ambrosij, die my
 verselschapte: Waeghde hun af de redenen haers aflijbens/ socht hun
 die (als meer de personen van de saecken roerende) met goede redenen
 te benemen / waer mede ick besich was banden 10. Junij tot den 5.
 Julij / ende bracht vele weder inde Kercke / niet sonder grooten on-
 danck ende naespraek/ by andere onbaste anders yberighe / over dese
 tusschen-spreekinghe/te behalen/d' een van Modereren maeckende moder-
 deren ende my een modderaar noemende / d' ander segghende / dat ick
 de lieden al soetemelckhs keersgens wiste te eten te gheven / ende dier-
 ghelijcken / 'twelck my dede ghedencken aen 't segghen des vermaers-
 den Coninghs Alphonsi, die de middelaers vergheleek by de ghene / die
 te midden van 't hups woonende van beneden veroorcht ende van bo-
 ven begooten worden. De Broeders en hadden nochtans gheen ooz-
 saek van misnoeghen teghens my: Ick en had hier by gheen pzoijt/
 maer schade: De Magistraet had my ongelijck gedaen : Ick en socht
 hier dooz mijne restitutie niet : Ter contrarie was het vorderen van
 dier Kercke eenighepdt mijne restitutie meer tegen: Van ick had mijn
 Waderlijcke Stadt ende Kercke lief/ ende socht den vrede Hierusalem.
 Waerom nu niet (salmen vragen) in de Kercke bande geuniceerde Bro-
 vintien ober desen wiste? Ick doe het alle tijdt/ nae vermogen/ maer
 niet op ghelijcke wijze/om dat de saecken nu heel anders staen/ dooz 't
 condeinneren der waerhepdt / 't verjaghen der Leeraren der selver/
 't Canoniseren der logen niet het hanthaben van de selve/dooz gewelt/
 ende dat der parthpen halsterckhepdt nae geen rechte vrede wil lupste-
 ren/maer doozgaens arbejdt tot verbolginge der ghener / die sy selve
 uptghedeben hebben/solliciterende byprijcklich/d' executie der Pla-
 raten / by hun geprocureert tegen de stille Godts dienstighe vergade-
 ringen der gener/die sy t'onrecht verstootten hebben/niet tegenstaende
 so hun den vrede aengeboden hebben/dooz onderlinge verbaeghsaem-
 hepdt.

Derde Capittel.

H. Herberts ter Goude gebracht tot eenigheydt: Handelinghe met C. Wiggerfen tot Hoorn: 't Advijs daer over ghegheven: Vereenighingh Takonis tot Medenblick. Quaedt gevoelen vanden H. Ad: Barn. ende my, te deser oorsaek: Hollandfcher Staten consent van 't Synodus Nationael, met de clausule van resumptie vande Confessie, my geweten.

De Synodus Nationael ghehouden onder den Grave van Leicester Anno 1586 had gecensureert ende onsupber geoordeelt secker boeck/uytgegeven by Hermannum Herberts, Predicant ter Goude/ oock gheordineert/dat hy sich naerder daer op soude verclaren. Hy dede dit: Doch niet tot genoegen van 't Synodus. De Gedeputeerden van 't Synodus wilden discipline teghens hem / als tegen een onsupber Leeraer/gebuzucken/hem deporteren ende excommuniceren/indien hy de Kercken niet en voldebe: Doch vreesende/dat het hun aende macht van executie ontbreecken mochte/ door de oppositie bande Gemeynte ter Goude/die Hermannum seer beminde / ende de Magistraet aldaer/ die hem gunstigh was / versochten sy daer toe handthiedinghe der Heeren Staten van Hollandt ende Westbyzellant/ als H. Overhepden vanden Lande. De saeck alsoo gebzacht zijnde aen de vergaderingh van Staten (in de welcke de Stadt Goude mede Sessie ende stem heeft onder de groote Steden van Hollandt) opposeerden haer der selver Stede Gedeputeerden tegen 't Synodale voornemen/beschuldighende de Synodale van groote partijdighepdt ende andersins. Hare Ed: Mo: vonden hier over goet/D. Fr: Lansbergium za: Predicant tot Rotterdam/ende my te committeren/ om met Herberts vziendelijck te handelen / ende hem (waer het doemlijck) tot eenighepdt te bzengeen/lastende de Synodale Gedeputeerden 't ghene sy seggen Herberts hadden tot dien eynde in onse handen te leveren. Ick en hadde Herberts noyt (mijns wetens) gesien/de gelegenthepdt van sijn saeck was my onbekent / socht my derhalven van die Commissie te excuseren : maer te verghhefs. De Synodale waren hier over niet wel te vreden/vermaenden ons de Commissie af te slaen/als ghegheven te gens 't recht der Kercke: wy sepden/dat wy wensten ontslagen te zijn/maer dat niet ons/ maer hun (die sepden bande Kercken gelast te zijn) toe quam 't geen voorsz te verthoonen/ indien sy meyndten daer toe genoeghsame rebenen te hebben. Sy lietent blyben / ende leverbent ons 't gene sy tegen Herberts hadden. Alles oversien/docht ons/dat de controversien gemindert ende klaerder ghestelt konden werden/ om coeter ende beter werck te maerken. Dit den H. Advocaet aengedient zijnde / wierden wy neffens de Synodale Gedeputeerden ten hupse van sijn Ed: ontboden/om de stucken ghesamender handt te oversien. Eer

Swartighepdt ter Goude tusschen den Synodum ende den Predicant

Commissie der H. H. Staten op D. Lansbergium ende my aengaende die saeck.

Memo 1593.
28. April.

Debatten
tusschen
't Synodus
ende ons.

Tactur-
mius.

Na vele
disputen.

Wp derwaerts gingen/ vermaende ick de Ghedeputeerden des Syno-
di dese ghelegentheydt waer te nemen/ ende sijn Ed:hare voornemde
grieken over den last ons ghegheven te vertoonen. Sy besoiingierden
met ons over de articulen / maer vande rest niet een woorzt / 't welck
Lansbergh ende ick namen als een Acte approbatoir van onsen last.
Wp reysden naer ter Goude/ende/ met Herberts eenighe daghen ghe-
confercirt hebbende / deden rapport. Herberts wierdt daer nae inden
Maghe onthoden/ alwaer wp weder met hem handelden/ ten aenhoor-
ren vande Heeren ghecommitteerde Raden van Hollandt/ ende ghe-
committeerden vander Goude. Herberts quam tot verclaringhe ende
bekentenisse/de welcke daer nae / in 't Supdt-Hollandtsche Synodus
tot Lepden/zijnde/ in onse teghenwoozdigheyt/ ghe-examineert/ sup-
ber wiert geoordeelt : Alleen wilde die Synodus neffens elcken artijc-
kel van 't geë Herberts bekende gestelt hebben een formele *Damnatus*,
of berdoemen van 't contrarie gheboelen/ 't welck Herberts weperde.
Hier over vielen vele Debatten tusschen het Synodus (dat sterck hier
op drongh) aen d' eene/ Lansbergium ende my aen d' andere zijde/ die wp
meenden 't selve *Damnatus* onnoodigh te zijn/ oock datmen dat/ om
oorsaekke/ niet soude vercriggen. Ick kan hier niet verswijghen tot lof
D. Hieremie Bastingij sal: te dier tijdt Predicant tot Woordrecht/ dat hy/
hier over d' eerste stein ghebende als *Assessor*/ dese spreucke upt secker
vermaert *Auteur* voortbracht. *Ego neminem Damno, in quo aliquid Christi re-*
perio; Dat is/ Ick en Doem niemant, inde welke ick yet Christi vind.

De Heeren Staten/dese disputen verstaende/deden dooz hare Com-
missarisen den Synode aensseggen/dat sy vooz die tijdt niet anders be-
gheerden / vandat de Synodus soude verclaren/ of sy de bekentenisse
Hermanni, soo die lagh Godts woort consozm hiel of niet : De Syno-
dus verstont ja. Resterde de reparatie der er ghenisse by Hermannum
(soomen oordeelde) ghegeven/ ende sijne reconciliatie met de Kercken.
Hermannus was qualick tot formele schult-bekeninghe ende weder-
roep te brengen: De Magistraet ter Goude verclaerde 't selve (al wa-
re Hermannus gewilligh) niet te sullen toestaen/om redenen; Lansbergi-
us ende ick veraemden een middel. De Heeren Staten deden in 's Gra-
venhage by een comen eene extraordinarise vergaderinge van Ghe-
puterden upt alle Classen van Supt-Hollandt / op de welke oock
Hermannus beschreven wiert. Eenige wierden upt dese vergaderinghe
gedeputeert/om naerder met Herberts te spreken/by sich hebbende eeni-
ge vande Magistraet. Hermannus verscheen by de Ghedeputeerden;
Daer verscheen oock de Heer Advocaet Barnevelt/ met eenighe Ghe-
committeerde Raden van Hollandt / neffens eenighe Raden van zijn
Errel: met Lansbergh ende my/al om de saeck te berccfenen; Eenighe
Predicanten toonden haer seer hart. 't Not was (na vele debatten)
dat Hermannus ondertepckende seckere rozte ende clare bekentenisse
zijns gheboelens over de voornaemste verschillen/ met begheerte/ dat
't ghene hy in sijne boecken hadde gheschreven hier na ghericht ende
verstaen soude worden : Ende aengaende 't stuck vande Predestinatie
('t welck mede in dispynte getogen was) versocht Hermannus te moghen
volstaen

volstaen met het geen hy daer van hadde verclaert in 't woorsz. Synodus Nationael 1586. Seggende / datmen hem 't selve aldaer / by maniere van verdoezagheynheyt / had toeghestaen (inden gront over een comende met 't geen de Reinsonstranten nu daer van gevoelen) als sijnde alle tijdt binnen ter Goude / by / ende vooz / hem / soo geleert. Verclaerde oock / dat hem de ghevallene oneenigheyt den leet waren / met belofte van hem te houden in eenigheyt met de Kercken / oock den Nederlantschen Carechismum (soo haest 't selve geboeghlijck conde gheschieden) te sullen ter Goude leeren. De Formele woorden sijner bekentenisse kan ick niet stellen / want ick die onder mijn papieren (die vele verlooren en verstroyt zijn) niet en vinde : Daer mach yet min of meer zijn / maer de substantie was / soo nu verhaelt is. Hier op wozt Hermannus de handt van broeder schap / in presentie vande voornomde Heeren / by allen (een / niet vande geringste / die sich liet overstemmen / maer de handt wepgerde / uytgenomen) gegeven / ende hy alsoo tot versoeninge met de Kerck opgenomen. Ick wierdt gelast ende gesonden ter Goude, om aldaer de vrede-Predicatie te doen / dese Bekentenisse de gemeente / in Hermannij tegenwoozdigheyt / af te kondigen / Godt te dancken ende om versterkinge der eenigheyt te bidden. Dit geschiede / met contentement van alle / uytgenomen eenighe / die de wonde daer nae sochten weder op te krabben / onder 't decksel / dat Hermannus sijne belofte / vanden Carechismum te predicken / niet nae en quam; waer op hy sijne excusen ghedaen hebbende / bleef voozt in eenigheyt met de Kercken tot zijn sterf-dagh toe / vooz den welken hy sich noch liet vinden inde Synodale vergaderingh van Gorichum Anno 1607 / daer de teghenwoozdige verschillen haer eerst begonden op nieuw te openbaren / soo hier nae gesepdt sal worden. Soo veel dancks als D. Laansbergius ende Ick npt dese moepelijcke handelinghe / met het weghnemen van een / meer als thien jarigh / gheschil / behaelden by de Heeren Staten / Magistraten vander Goude / vele Predicanten / ende alle die den Vrede lief hadden / soo veel ondancx by andere / ende voornamelijck de pzerijste onder de Kerckelicke / die het anders met die saecke vooz hadden. Ick wenste dickwils den Kerckelicken daer inne te hebben moghen gheben meerder contentement ; Maer alsoo de vrede der Kercke / de ruste van 't Lant ende der Stadt Gouda / neffens de ernstighe begeerte der H. Overigheyt / naest de behoudenisse vande naerchte waerheyt / meest inofte ghelden / verteerden wy dien ondancx / ende d' af-keeringheyt / die wy daer uyt vernamen / in 't byer der liefde / om 't gemeene beste.

Overeschil met Cornelis Wiggerisz. Predicant tot Hoorn, wiert / uyt gelijcke occasie / als van Hermannus is ghesepdt / met gelijcke last als voozen / gestelt in handen van wijle D. Hieremias Baktingius, eerst Predicant tot Dordrecht, na Aegent ende Professor tot Leyden, ende my / na dat het different metten selven Cornelis al eenighe Jaren geduert / ende hy daer over in 't Jaer 1593. vooz 't Synodus van Alkmaer als onsupber in de leere van zijn Predickampt gesuspenseert / en de selve suspensie in 't Synodus van Haerlem Anno 1594. al was geconfir-

Wiert H. Herberts tot versoening opgenomen.

Dancx en ondancx.

Kerckelijck verschil tot voozen rustschen Cornelis Wiggerisz. Predicant aldaer ende den Synodus van Hoortotlant.

meert.

meert, Clement Martensz. ende Cornelis Meynerisz. Predicanten van Hoorn, neffens Cornelius Wiggertsz. waren mede suspect van onsup-verhepdt; Maer alsoo de selve twee in 't Synodus van Hoorn hadden verclaert eenighepdt mette kercken te willen houden / mits datmen hun toeliet inde Predestinatie soo hoogh niet te climmen / als sommige / maer te mogen blijven byde verclaringe Bullingeri, daer van sp oock seckerere hare bekentenisse in druck uptgaven / en wierdt hun doe daer ober geen vorder moeyte aengedaen; Maer Cornelis Wiggertsz. hoe wel hy inde Predestinatie genoegh eens was met de booznoemde zijne mede-broederen / wierden meer andere puncten te last gelept / als vande voorienigheyt Gods, het Beeldt Gods, erfsonde, wederoprechtinge des menschen &c. die seer swaer by 't Synodus gelwooghen wierden. Hy dreef sijn stuck dicht ende stijf / thoonde sich oock niet soo buyghe-lyck / seggende / lieber te willen vande gereformeerde schepden / als byde selve blijven / claeghe seer ober de proceduren vande Synoden booznoemt / ende bysonder ober eenighe leden der selver. Bastingius ende Ick confererden met Wiggeris binnen Hoorn, volghens onsen last / waer van 'trappoort by de Heeren Staten zijnde ghehoort / deden hare Ed: Mo: hem komen tot Leyden ende met de Professozen aldaer neffens D. Bastingium ende my naerder sprecken. Al sonder vrucht. De Professozen sonden haer adbys aende Heeren Staten / houdende met „het woort Videtur (ons dunckt) dat Cornelis afweeck van Godts „woordt endede confessie: Dit adbys wierdt oock by my / neffens de Professozen / ondertepkent. Maer alsoo 't selve maer alleen selde de bloote Titulen vande puncten controvers / sonder eenighe vordere aenwijsinghe / hoe verre Wiggerisz. afweeck / Vondneerden de Heeren Staten den Professozen / de boozsz afwijckinge naerder upt te drucken: Hier ober (gelijck oock gheschiedt was ober het eerste adbys) vielen eenighe Debatten; want D. Bastingius, ende my niet en docht / dat Cornelius soo verre afweeck / als de Professozen verstonen: Van dese debatten was Cornelius selve / ten deele / Bozsaek met sijn dupster sprecken en schryven. De meeste stemmen evenwel boezen / dat alles soo soude ghestelt / gherapporteert ende overghegheben worden / als na gheschiede. Ick was niet wel daer in gherust / om dat my docht / dat Cornelij meninge niet wel ghevat en was / ende datmen hem in eenighe dingen ongelijck dede / 't welck D. Bastingij ghevoelen mede was / maer alsoo Bastingius ter selver tijt seer swack van lichaem ende niet en was / om tegen d'andere in te binden / en derfde ick (die de jonghste ende minste was / oock geen qualiteyt en hadde dan van een gemeyn Predicant) my niet Formaliseren tegen de gesepde Professozen / maer liet my dooz hunne W: alle treffelijcke geleerde mannen / soo upt ontsich als andersins / ober-reden: Ick gaf de menschelijckheyt hier in al te veel toe / ende buypen behoozen / 't welck my na leedt gheweest ende noch is. Het gevoelen van Wiggerisz / soo hem 't selve vande Professozen te last gelept / ende in 't overgeleverde schrift der Professozen ende my / verbaet / ende aen malcanderen ghebonden was / en konde ick niet toestaen / ende en dede derhalven hier in niet teghen mijn ghemoet; maer my beswaerde /

Doincten
Wiggertsz
te last ghe-
lept:

Anto 1595.
in Junio.

Adbys
vanden 6.
Sept. 1595.

swaerde / datmen Wiggerts pet te laste leyde (soo my docht) bukten
sijn geboelen/ oock dat men sommige dingen hoogher nam ende swaer-
der woegh / danmen die (mijns oordeels) behoorde te nemen / ende te
weghen/ oock datmen al te sware consequentien daer upt toogh teghen
Wiggers meninghe. Dit had ick wel willen tegen houden /maer con-
de tegen d' andere niet op halen / ende liet my derhalven mede-sleepen.
Eenwel en is 't vonnisse jegens Wiggers gestreken hier op niet ghes-
fundeert: Want (soo gheseydt) het en seyde maer Videror, ons dunckt/
ten bracht noch suspensie van dienst/ noch depoztement mede/ wepni-
ger excommunicatie/ ober ghene van welke censuren mijn Asem opt
gegaen en is. Wiggerz wierdt oock noch daer nae/op de klachten/die
hy dede ober de Professoren ende my/ op nieuws ghehoort in 's Gra-
venhage / in Conferentie met Petro Plancio ende Ioannem Mariisio Pre-
dicanten t' Amsterdam ende tot Haerlem respective/des Synodi Ge-
deputeerden ten overstaen bande H: van Ste. Aldegonde / die daer toe
bande Heeren Staten versocht was. Van dese Conferentie was me-
de te vergeefs/ Wiggerz hy 't sijne blijvende.

Ick wierdt daer nae bande Magistraet ende Kercken-raedt tot
Hoon versocht/ende door ordre bande H. H. Staten ende sijn Excel:
met consent van die vanden Hage gebzupcht inden Kercken-dienst al-
daer voor eenigen tijdt/by leninge: alwaer ick verstaen hebbende/dat-
men besich was/om Wiggerz te excommuniceren om sijn gheboelen
inde leere/aen Hermannum Gerardi, doe ende noch (soo ick meyne) Predi-
cant t' Enchuyzen, schreef/ datmen wel hadde te overlegghen / of Wiga-
gersz geboelen sulcx was/dat hy daeromme de excommunicatie weer-
digh was/bzeseerde/dat daer upt / in tijden ende wijlen / groote swa-
righepden mochten ontstaen: Oock weet ick noch niet anders/ of
Cornelius en zp/niet om ketterije/maer om scheurmakinge ge-excom-
municieert/overmits hy al te boozen selve de Gereformeerde Kercken
alle gemeynschap opgelept/ende begonnen had afgesonderde vergade-
ringhen aen te stellen: Oock hadde ick/eer sijne saecken soo verde ver-
liepen/gheforcht hem te perswaderen/ dat hy de Heeren Staten om een
Synodum Provinciael van Hollandt ende Westbzieslant aensoecken
soude/op dat sijne differenten aldaer op nieuws mochten worden ge-ex-
amineert/my/upt goede redenen/inbeeldende/dat alsdan op sommige
dingen wel naerder soude werden gheleth/daer nae my seer verlanghe-
de; Maer Wiggerz sloegh het af/ seggende/ dat hy inde twee Synoden
tegen hem gehouden genoegh gesien hadde/hoe partzydigh men handel-
de/ende hoe wepr. igh men waerhept socht; Dat hy oock secker hielt/
dat hy aldaer soude hebben tot Rchters die selve/die hem alreede had-
den veroordeelt: Mijne replijck was/ dat ick vander Heeren Staten
ghewoonlicker billighepdt verwachtte / dat hem vergoft soude worden
sulcke te repzocheren/die hy/ met redenen/ soude weten te bewijzen sij-
ne formele parthken te zyn / hem biddende doch in alle manieren den
Wrede der Kercken te betrachten; Waer tegen hy seyde soo veel geleert
te hebben/dat hy bande Ghereformeerden gheen verbeteringhe en ver-
wachte/ ende daerom gheresolveert te zyn hun die ghemeenschap op te
seggen.

Mijn ghe-
boelen ober
Wiggerz
excommu-
nicatie.

Wiggersz
wil den ge-
reformeer-
den de ghe-
menschap
op segghen.

seggen. Dit hiel ick doe booz een onseggelicke Overveligheyt in Cornelio; Maer de erbarentheyt heeft my sedert geleert, dat hy soodanige Synoden niet sonder oorzaeck mistroude. Ick gaf oock in verschepe de particuliere communicatie tot Hoorn, geduerende mijne leninghe aldaer/ genoegh te kennen/ dat ick in 't stuck vande Predestinatie (soo dat hy vele Gereformeerde ghebreven wordt) groote swarighepdt vont. De verschepte reysen/die ick/geduerende dese handelingen/debedoor last vande Heeren Staten/ ende sijn Excel: oock/ eens of tweemaal/ neffens de Heeren Casenbroodt ende Hessel, Raden respectieve vanden Hoge van Hollandt ende sijn Excel: alomine de swaricheyden/ oock in de Woetschappen van Hoorn/ te deser oorzaeck gheballen/ te helpen boozcomen ende wegh nemē/ niet sonder brucht/ tot eenigheyt/ gae ick hier boozby/ als tot mijn principael booznemen niet sonderlingh dienende. Dit verhael blijckt 't onghelijck my/ eenighe jaren daer nae/ aenghedaen/ als men my heeft nae gheschreven in openbaren druck/ dat ick het geboelen der teghenwoozdiger Remonstranten (dat ick nu houde/ ende om 't welck ick nu lijde) in Cornelis Wiggersz hadde helpen/ met suspensie/ ende andersins/condemneren: Want ick en hebbe over de suspensie/ of diergelijcke Censuren/ tegen Wiggersz. gestreken/ noyt gestaen: Wiggersz. geboelen (soo dat hy de Professozen is gestelt) en is der tegenwoozdiger Remonstranten geboelen niet. Ende of ick doe/ verruckt zijnde/ qualick/ ende nae/ beter onderrecht sijnde/ wel gedaen hadde/ wat wil men daer upt besluyten? waer dat sonde? Van dat is een ander dispute. Om naerder beschept van allen desen/ soo veel mijn doen in desen belanght/ te becomen/ 3p de Leser gebeden te sien mijne antwoozdt op der Contraremonstranten Teghenberstoogh Pag. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80.

Besending
tot Meden-
denblich tot
vereffening
vande
Swarig-
heyt aldaer
met Tako
Mybrants.

Omtrent deselve tijdt/ wierdt ick/ met D. Bastingio eerst/ ende na met Mathiso Predicant tot Haerlem/ vande Heeren Staten vooznoemt gesonden naer Medenblich/ met last/ om te arbeiden tot aflissinghe van 't verschil/ berresen tusschen de Hoort-hollantsche Kercken ende Tako Zybrants, Predicant aldaer/ onder anderen oock roerende de Predestinatie. Kerckelicke ende politijcque personen hadden te boozen hier in/ van wegen de Heeren Staten ende sijn Excel: dickwils/ te vergeefs/ gearbeypdt. Tako toonde sich gheseggelijck/ ende wierdt hy ons ghebracht (soo ons docht) tot ghenoeghsamen bekentenisse/ om de Kercken te vol-
doen: Maer alsof de Magistraet/ in yet hare aucthoriteyt raekende/ dat met Takonis stuck gemenght was/ haer seer hielden veronghelijck vande Kercken/ reysde de Heer Advocaet Barnevelt selve eens met my derwaerts/ om dat mede te helpen vereffenen. Dit sijnde geschiedt/ ende de Magistraet te vreden gestelt/ wierdt de Bekentenisse ofte verclaringe van Tako, op 't Synodus van Hoort-hollandt r' Alckmaer, in tegenwoozdigheyt van twee Heeren Commissarisen/ neffens Matbium ende my/ ge-examineert. Daer over viel eenigh dispuyt/ boozname-
lijck tusschen Plancium, den President van 't Synodus/ ende my/ over secker artijckel/ waer over ick des selven Synodi oordeel (hoe wel ick onder den selven niet en stondt) verforcht. De Synodus behen-

de/

de/door Gedeputeerden aen my gesonden/ Plancij onghelyck/maer be-
geerde/dat ick op 't formeel oordeel van 't Synodus teghen Plancium
niet wilde bringen/maer de saecke laten passeren/om vrede wille: Ick
dede het. De bekentenisse Taconis wiert aengenomen/ende hy ghelaten
by zijn geboelen vande Predestinatie (niet verschillende van het tegen-
woordige der Remonstranten) ende alsoo met de Kercken vereenicht.
Na Taconis overlijden heestmen t Enchuyssen een Fabeltgen versiert
van pet/ dat Tako, ghebuzende het teghenwoordigh verschilder der Re-
monstranten / ghesepdt soude hebben vande schoenen, die ick hem eens
uytghetoghen hebbende hem in 't leste weder hadde ghesocht aen te trec-
ken, 't welck mede in 't tweede deel der Noodiger Antwoort op der Contra-
remonstranten Tegenvertuogh/ na nootduft/ wederlept is. **Wt alle**
dit is te sien/ hoe blytich ick my t' allen tijden hebbe ghetoont/om den
vrede ende eenigheyt der Kercken: Hoe gehoorsaem ick my hebbe bewee-
sen/om den last mijner Hooger Overhepdt totten vrede te voltrecken:
Hoe in alle dese handelinghe betracht is de verdraeghsaemhepdt in 't
stuk vande Predestinatie/metten aenleuen van dien/by alle die in ee-
nighepdt hebben willen met de Kercken leuen : Hoe onwaerachtelijck
men heeft gestropt/ dat ick der Remonstranten gheboelen in Cornelis
Wiggerfsz. heb helpen condemnieren / ende hem van zijn dienst suspen-
deren : Hoe/ende by wat occasie/ick besonderlick gheromen ben aende
kennisse ende vrientschap vanden Heer van Oldenbarnevelt sal: die ick
sedert meer heb moeten onderhouden/overmits dese saecken meest door
zijn Ed: hant/als Advocaet vanden Lande/passeerden/ooch menigh-
vuldighe sijner Ed: aenspraecke ende communicatie vereyschten/
't welck dienen sal als tot inlepdinge van 't gene naer vreder ghesepdt
sal moeten worden.

Al van dien tijt aen wierdt mijn doen misdupt/als of ick voor had-
de gehadt de kercken van haer Recht te helpen berooven / 't selve den
Staten over te geven / ende alsoo (nade tael sommiger Predicanten/
die my de doode handt na vzoegen / ende achter rugh dapper staerken)
de kercken verraden. Een mijner mede-vroederen/ te dier tijdt gheacht
onder de vooznaemste/hadde het in desen deele soo grof ghemaect by
secker Predicant in Zeelandt/ dat ick hem mijnen Collegam daer op
vroederlyck aansprak/ met bede/ soo hy pet hadde / my sulcx voor
hoofst te seggen/om hem genoegh te doen: Hy ontkende alles. 't raek-
te de eert mijns diensts ten hooghsten. Ick reysde daerom in Zeelandt
(niet sonder gebaer/door dien de Vpandt die vaert doe seer infesteerde)
om den Predicant/ die my sulcx upt den voorsz. mond had nagesept/
selve te sprecken/hy bekende ende noemde my de selben Autheur/die 't
my had ontkendt : Ick toonde die van Zeelandt de Calumnien ende
keerde wederom. Eenighe Ouderlinghen inden Daghe rieden my de
saecke te brengen aenden Kercken-raedt / om de man te Censureren
na waerde. Ick vondt best alles te passeren met eene vroederliche ver-
maninghe tuschen hem ende my: hoewel hy niet op en hiel my ende
den Heere Advocaet (die hy te vpant der kercke en arger noemde) ach-
ter den rugghe te bijten/ hem/ om (soo veel ick conde bemercken) dat

Tako tot
vereens-
gingh ghe-
bracht.
Fabeltgen
onder Ta-
conis naem
van my ge-
stropt.

Tegen upt
dese hande-
linge te
trecken is
tot mijnen
voordeel.

Hoe deselve
mijne han-
delingen al
te dier tijde
misdupt
syn geboe-
den.

L.F.

Ph. Lansb.

Anno 1595.
in Julio.

Bitterheyt
eenigher
kerckelijc-
ke teghen de
H. Advocaet
ende
my.

hy hem hieldt te wesen 't eenige belet sel / waerom de Heeren Staten van Hollandt den Kerckelijcken den toom niet rupin ghenoegh en gaben/om/onder den naem van het Kerckelijcke Recht/na haer welghewallen te grasseren : my/ om dat hy meynde/ dat ick zijn Excel : niet raet ende abbys daer inne stijfde/ ja porde. In heyde was hy gheabuschaep ende Edelen / midts gaders meest alle de Doetschappen van Hollandt des Advocaets principalen/ selve oock wijlen de Heer Prinsre van Orangien Wilhelm H:G: (soo ick dickwils hoorde verhalen/ ende claer kan blijcken) hadden in dat deel groot misnoeghen op de Kerckelicke/ eer ick opt inden Hage quam. Oock verclate ick met waerheyt/ eerst/ dat sijn Ed. mijn abbys ober geen van alle de boorszsaecken/ eer die in mijne handen/ door last als boozen/ quamen/ en heeft gebzaeght: Ten tweeden/ Dat ick sijn Ed: tot geen van allen en hebbe gheinciteert/ maer simpelich gevolght dat my belast was/ sonder doe/ of noch op dese upze / te weten dat ick qualick dede / ofte te denken dat my sulcx van yemant qualick afghenomen soude / of billicx konde worden. Daer was oock geen wet/ die my sulcx verboodt/ ende volgens dien gheen overtredinghe. Ick gingh met sijn Ed: in alle rondighepdt / om des selven gunst meer ende meer tot der Kercken welstant te ghewinnen/ na de lesse/ die de boornoemde Mr. Iohan Tassin, (een boom/ Godtsaligh / oock oudt ervaren man / die eertijds Hofpredicant van sijn Excel. H. Ged. geweest was) my eenighen tijdt te boozen had gegeven/ Seggende / dat de Predicanten booz heenen haer al te brempt vanden Heere Adv. hadden gehouden/ daer nochtans alles door sijn handt moeste passeren / ende hy de Kercken veel goets konde doen/ my vermanende/ nademael ick nu inden Hage woonde ende sijn Ed. aengenaem was (gelijck hy seyde wel te weten) dat ick sijne gunste meer ende meer soude soecken / ten dienste der Kercken / te onderhouden. Dit dede ick in alle oprechtighepdt/ hoewel het naderhandt al ten arghesten gedupt is/ sonderlinge dat nu volgen sal.

Lesse my
ghegeven
van M.
Tassin in 't
regard
vanden H.
Advocaet.

Versoeck
der Kercke
tot het
houden van
ten Syno-
dus Nationa-
el.

Considera-
tie der H.
Staten
over het
Auch.

Alsoo zedert den Jare 1586. geen Nationaal Synodus inde gheunieerde Provintien ghehouden en was/ versochten de Kercken aende H. Staten Generael consent tot des selven convocatie: Daer veel aenhoudens verclarde harer H. Mo: Griffier Kerffens / dat de Kercken daer niet en waren booz de rechte deure / vermits de Generalitept daer in niet en vermocht buyten consent vande particuliere Provintien pets te doen/ seggende/ datmen die eerst tot consent bewegen moeste. Franc: Lansbergius sal: ende ick/ te dier tijdt Gedeputeerde vande Supt-Hollandtse Kercken/ wierden hier over vande Kercken gelast/ den H. Advocaet van Hollant/ ende/ door sijn Ed: hulp/ de Heere Staten van die Provintie hier op te begroeten. Dit gheschiede: Hare Ed: Mo: ons versoek in achttinge nemende/ overlepte de vele Kerckelicke swarighepden/ daer mede hare Provintie/ meer als andere/ was ghequelt geweest/ de lesse van boozn sijnde eerst onlanck soo foo ten eynde gebzacht. De gront van alles ondersoeckende/ liefte hare Ed: M: haer duncken/ dat de swarighepden/ nu en dan ghemaect op de leere/ door-
gaens

gaens meest raecten 't stuck van de Predestinatie metten aenleiven/ daer van oock 't ghemeyn volck niet heel onwetende en was / soo om de verhaelde disputen / als door het lesen vande boecken van Dirck Volckertsz. Koorbarr, vanden Leecken—weghwijser Anstasij Veluani ende het hups-boeck Bullingeri, die hier in een heel ander voet hielden / als Ian Calvin in sijne Instituten, mede in Nederduytsch over geseth: Ende al verdoegghmen 't einiger maten die Predicanten / die in alles Calvinum niet en volghden / 't was met omsien / ende conditie van swijgen / of / met al te beswaerlijcke bepalinge / te spreken. De Nederlandtsche Confessie sprack van dese materie (nae veler oordeel) dubbelsinnigh / in voegghen dat bepde / soo wel die de Predestinatie Calvini niet toe en stonden / als d' andere / haer mette selve behielpen. Sommighe Predicanten en wilden oock soo nau aende Confessie niet ghebonden zyn / segghende / dat het was een menschelijck schrift / aen 't welck men niet verder was verbonden / dan door soo veel het met Godts woort over een quam. Dit verdoezaelte noch een ander dispute / van d' Aulthoziteyt soodanigher schriften / om te weten / hoe verre men daer aen verbonden was / of niet. Dese dingen hadden de Heeren Staten voorge- noemt dickwils in hare vergaderinghe (ter oorzack vande verhaelde / ende andere / geschillen) hooze inoverē: 't leste met des te meerder glimp / om dat het een grontstuck vande Reformatie was / sich aen geen menschelijcke schriften te laten bindē / ende om dat de Nederlandtsche belijdenis selve seyt / Dat alle menschen uyt haer selven logenaers zyn, en ydel- der dan de ydelbeyt selfs, ende daerom van gantscher berten verwerpt alles, wat mer de onafgeerdelicke Regel der A. Schrifte niet over een en comt. Doch om dat de Confessie / oorspronckelijck sijnde gestelt by wepnige / allencxkens was ingeboert / sonder opt / door publicke authoziteyt der Overhept / ge-examineert geweest te zyn. Dese ende diergelycke insichten deden hare Ed: Mo: op 't ghesepde verfoeck resolveren / Dat van wegen den Lande van Hollandt ende West-vrieslant ter vergaderinghe van de Heeren Staten Generael soude worden bewillight in eene Nationale Synode vande Geref: Kercken, namentlijck, om inde selve vergaderinge de Neder-landtsche belijdenisse des gheloofs in Godes vrees te resumeren, ende te letten, hoemen alderbest na Godts woort de Nederlandtsche Gereformeerde Kerck in goede eenigheyt soude moghen stellen, conserveren ende vermeerderen, misgaders d' ontfane swarigheiden remediëren. Hare Ed: Mo: hoopten d' oorzack van alle bozere disputen / aengaende de leere / hier mede af te snijden / ende 't quē van alle opgherefsene swarigheiden door dat middel te stoppen. Soude oock (na dat de saecken doe gestelt waren) veel hier in gebozderet zyn gheweest / hadde dese Resolutie haest in 't werck ghestelt gheweest: Want niemant onder de Kerckeliche / te dier tijdt van soodanige resolutie hoozende / en sprack daer tegen / men was maer blijde / dat de Heeren Staten van Hollandt den Synodum Nationael hadden geconsenteert / overmits de swarigheiden / die hare Ed: Mo: tot dier tijdt toe / over het bewilligen van een ander Synodus Nationael / sedert den Leicesterfchen / hadden gemaect. Niemant en sprack doe teghens die clausule van resumptie der Confessie een eenigh

Confess.
Art. 7.

Resolutie
van haer
Ed: Mo:
op dat ver-
foeck anno
1597.23.
Decemb:

Met de
clausule
vande Aes-
derlantse
belijdenis
inden selve
Synode te
resumeren.

Niemant
spreektte-
gen de ghe-
sepe clau-
sule.

Nicht jaren
na dato be-
gintmen
daer op te
moeren,

Wat hier
in by my
ghedaen is,

Nochtans
schandelyc
misduyt.

woozdt/als wesende die resumptie eene gewoonlicke saeck. Men wens-
ste maer om 't consent van d'andere Provintien/ 't welck men noch in
acht jaren daer na niet en conde verwerven / Maer dit ten lesten van
alle de Provintien vercregen sijnde/ met gelijcke clausule van resump-
tie of rebisie der Confessie/begondemen dapper daer op te moeren ende
smaden/ soo hier na verhaelt sal worden/ met groot misroeghen over
D. Lansb: ende my/booznamelijck/als of wy deselve clausule/door den
Advocaet van 't Landt/hadden ghepactiseert/om de leere te verande-
ren: Nochtans was die upt onse koker niet gecomen/ maer upt de ghe-
melde consideratien der Heeren Staten selbe; Doch beken ick geerne/
dat ick/ ter occasie vande boozgaende Goutsche/ Hooznische/ ende an-
dere verschillen/metten H. Advocaet in teghenwoozdighepdt D. Lans-
bergij (na mijn onthout/ want ick dit leste niet en derf affirmeren) van
dese saecke spreekende/ toefstondt/ datmen de Confessie herlesende/soo-
men inde Synode Nationael gewoon was/ naerder op eenige dinghen
soude connen letten/om 't gheen aenstootelijck mochte sijn wegh te ne-
men/ende met een duydelijcker upt te drucken/hoe verre men door on-
derteekeninge aen deselve schyften verbonden behoorde te sijn. Oock
weet ick/dat ick sijn Ed:te lesen gaf Zachariae Vrsini, of der Phaltcher
Kercken/ waerschouwinghe van 't Concordie-boeck, in 't welck van die
materie/ ende 't mijden vande extremiteten in desen deele (mijns (ge-
ringhen) oordeels) seer grondelijck ghesproocken wierdt: Ick meynde
hier in wel te doen/gelijck ick 't noch houde booz den Heere/ende gingh
eenvoudelijck/ sonder daer mede yet anders booz te hebben dan de boz-
deringh der waerheyt/ eenighetp ende welstant der Kercken/die ick/na
Godts woozt/volgens mijn beroep ende vermogen/socht te helpen be-
trachten/ soo ick schuldigh was. Men heeft het nochtans daer na soo
niet willen verstaen/maer 't selve een diep/langh bedacht/quaet booz-
nemen van te willen de Religie veranderen toegheshreven/ daer in ick
nochtans onschuldigh ben/ghelijck oock is gheweest den H. Advocaet
sal: soo veel ick upt al sijn doe tot de leste ure toe dat ick sijn Ed:spzack
('t welck was gheen ende booz sijn apprehensie) konde bemercken/ ende
in conscientie schuldigh ben vastelijck te gelooven ende te ghetuygen.

Vierde Capittel.

Aenghename bedieningh. Quellingh. Legerdiensten ende van sijn
Excel:met 't geen daer over is gepassiert. Reyssen op Bergen op
Zoom ende t' Antwerpen op 't sluyten van 't Bestant. Oock in
Franckrijck. Solemniteyt vande Engelsche Quarter ende bejeghe-
ningh over dit alles.

Aenghe-
naemheyt
mijns
diensts.

Godt gaf my inde Jaren 1596. 1597. ende 1598. tamen-
licke ruste. Ick diende den Heere in beyde Kercken ende talen
met vzeughde/niet sonder aengenaemhepdt (geseyt sonder roem)
van hooge ende lage. Ick en spaerde my niet ten dienst van particulie-

re ende 't gemeen in 't geen niet en streeft tegens mijn Beroep. Wat ick dede in Zeelant op versoek vanden H. Advocaet / (als hy vernam / dat ick derwaerts soude reysen om eenige mijne affairen /) tot versachtingh van 't gebaerlijck misverstant tusschen Hollandt ende die Pro-
 vintie / uytgebozsten tot upleggingh van Oorloghschepē tegens mal-
 handeren / die op mijn aenhouden / ter aencomste vande H. Mr. Iohan van
 Santen sal: te dier tijdt Raedt en Pensionaris der Stadt Middelburch /
 metten welcken ick weder in Hollandt quam / wierden ingetogen / daer
 op de volcomen stiftingh volghde; weten nu wepnige / of gerte: O'ber-
 ledene Heeren Valck, Meyeros, Ten Haef, Reygersbergh, ende den vooz-
 noemden van Santen (die my alle seer waren gewoogen) soudē / neffens
 den vooznoemden Advocaet / daer van konnen ghetuppen / soo hare E.
 E. noch leefden. De moepelickheyt / die my in 't selve jaer wedervoer
 van seckere groote personagie / die haer buypen consent van vrienden /
 met publijque argernisse / aen eenē grootē / die indē lande vrent was /
 ten Houwelijck bestect hadde / ende / my te voozen vooz een Engel ghe-
 houden hebbende (soo sy sepde) naderhant vermaeckte als een Dupbel /
 alleen om dat ick haer doen niet prijsen / noch secker haer vrent ver-
 soeck inwilligen conde / dient hier soo wepnigh heel verswegen als in 't
 vrede verhaelt / om dat het haer Ex: geliest heeft my / 't zedert die tijt /
 met een grooten haet te vervolgen / en / d'occase waernemende / inde ja-
 ren mijner swarer besoeckinge / mijne bandē by dē genē / die my 't mee-
 ste quaet konden doen / niet wepnigh / 't onrecht / te beswaren. Ick had
 een Jaer of twee daer na ('t comt hier ten Propoofte) noch eene andere
 quellinghe ober pretense trouw-belosten / heymelijck (doch in alle eere)
 by eene minderjarige (soo men sustineerde) gegeven / ende vande Gu-
 ders kennelijck weder spzoocken / soo haest sy daer van vernamen: Waer
 op alsoo ick metten Kercken-raedt verstonde / ende door seckere occa-
 sie (die ick op 't goetbinden des Kercken-raedts noodigh achtēde waer
 te nemen) tot gerustigheyt veler consciētien ende quijtinge vande mij-
 ne / openlijck leerde / ende / uyt Godts woort / geestelicke ende werelt-
 lijcke rechten / 's Landts wetten ende de rechte redenen / klaer beweeg /
 dat soodanige belosten niet en waren obligatoir / wierd ick daer over /
 door onverstandige goede / ende moetwillige quade / met pasquillen ge-
 tercht ende sinaet-liebekens bespot / oock andersins by schandelijck be-
 jegent: Doch alsoo veel niet en wisten wat sy deden / ende ick de stoffe /
 die ick hadde tot ontdeckinge ende straffe vande Auteurs / wepgherde
 den Fisrael (hoe ernstigh hy daer op aenhiel) in handen te gheven / dra-
 gende dit leet met gedult / verwan ick het quaet der matē niet goet / dat
 die daer aen schuldigh ende haer geïntereffeert hadden gehouden / haer
 selven beter bedenckende / haer misverstant naderhandt by my beken-
 den / ende sedert mijne mede vrienden ghebleven zijn. Doch dit was
 maer spel te verghelijck by de harde slaghen / daer mede ick noch (soo
 mijn gemoet my somwijls getupghde uyt d' overlegginge vande boos-
 heyd der tijden ende menschen) inden Dage bejegent soude worden.
 't lot van 't Veltlegheer met Godts woort te bedienen / viel eynde-
 lijck oock op my / die te voozen noot leger en had ghesien. Het was te
 Dommel /

Reyse in
 Zeelant
 anno 1597.
 in Apr.

Quellinge.

D.D.D.

Anno 1599.
 mijne eerste
 leger-dienst
 by loorn-
 ghe.

Bommel/inde Bommellerweert/op 't Eplant van Doozne/ tot Hees-
 sel ende daer ontrent. De ordinarise tijt der Predicanten/om in 't leger
 te dienen/was maer twee/ S. Excel. hielt my/ses maenden/ erde dede
 my/ ter oorzaecke vande aencomste des Heeren de La Noüe, met de
 Fransche troepen/ oock inde Fransche tale Prediken. Die inde
 Heesselerweert laghen/ alwaer ober het maerken van 't Fort S. An-
 dries dooz 't Canon ten wederzijden dapper wiert ghespouteert/ wi-
 sten te seggen/dat ick my niet en ontsagh de ghequetste miserabele sol-
 daten oock inde trenchen of loop-graven ende andere plaetsen/ daer
 het Canon niet min als de Musquetten furieuselijck speelden ende vele
 geschoten wierden/by te staen ende te vermanen:soo dat het byeyn van
 een Soldaet/ den welken aen mijn syde (daer ick niet hem stond/ en
 sprack van 't uytdiepen van linnen doecken die ick in mijn bewaringh
 hadde vooz de vele gequetste) 't hooft te plette gheschoten wierdt/mijn
 Mantel besproepde. Noch gheschiede eenige dagen daer na inde selve
 Heesseler-waert wat vzeemds/ daer in ick Gods merckelicke bescher-
 minghe ober my ende andere gewaer wierdt. By gebreck van Predi-
 cant/ ende op versoek van een Colonel/ die met seckere Driessche
 Compagnie lagh inde selve Waerdt/dede ick daer eene Predicatie/sit-
 tende op een stoel/die my geset was onder een Boom/ met den rugghe
 teghen den tronck of stam desselven Booms. In dit Heplige werck
 zijnde wort een Canon geloft uyt het gesepde Fort S. Andries/waer
 van de kogel het bovenste vanden tronck boven mijn hooft soo trefte/
 dat meest al de tacken des Booms af ende my om 't lijf vielen. De
 Soldaten/ die vooz ende ter sijden stonden my hoozende/liepen toe/om
 my vande verwarringhe der tacken/ daer ick onder sat/ te verlossen/
 haer selven inbeeldende/ dat ick doodt was: maer sy vonden my
 dooz eene sonderlinghe bescherminghe Godts onverseert ende onghe-
 quetst/ daer ober wy te samen Godt loofden ende danckten/ te meer/
 dat niet een van alle die daer omtrent waren van dien schoot geraecht
 en was.

Noch een ander: Om dat ick wat ernstigh was in 't vermanen
 vanden Velt-overste tot straffen van soodanigh grouwelick seyt/ als
 seecker vermaert Rit-meester hadde begaen op de schip-brugghe/ die
 ober de Waal lagh vooz Bommel/ wierdt ick swaerlijck vanden sel-
 ven Rit-meester gedreghet ende nagetracht: Godt bewaerde my/en-
 de maerchte/dat sijn Ed. selve/ verstaende naderhandt/ dat ick niet en
 hadde gedaen/dan naer eysch mijns ampts ende beroeps/ mijn brient
 wierdt. S. Excel. den tocht op Vlaenderen vooz hebbende inden Jare
 1660. dede my dooz den H. Kindtschot zijn Raet ende Thesourier zal:
 aensleggen sijne begeerte/ namelijk/dat ick/als Predicant/ de selve op
 dien tocht soude volgē ende dienen. Mijne gewichtige excusen en wien-
 den by S. Excel. niet aengenomen. De H. H. Vercommitteerde Raden
 van Holland/ my daer op in hare Ed. Mog. vergaderinghe onthoden
 hebbende/ seyden/dat het sijn Excel. ende hare ernstige begeeren was/
 die ick behoorde te houden als bevel. Ick/gheschoosamende/gingh me-
 de te schep/ ende was inden tocht te lande vande Philippinen dooz
 Vlaende.

Wlaenderen tot binnen Oostende. Sijn Excel: van daer vertrekkende naer Nijpoort / belaste my op 't versoek van een Fransch Heer ende Capiteyn / die aen een dootelicke quetsure / ontfanghen booz 't Fort Alibert / binnen Oostende krank lagh / daer te blijven tot Sonnevogh den 2. Julij / om deselve dan te comen binden booz Nieuwpoort. Soo ick meynende derwaerts te gaen 's morgens vroegh / was den vyant op den pas/ende sloegh die Schotse regimenten / die booz upt onder 't beleydt van sijn G: Graue Ernst / ghesonden waren: Daer op ick wederom naer Oostende keeren most / ghebuzende den generalen veltslach / die ten selven dage volgde. Alsoo ick by sijn Excel: (om verhaelde redenen) niet komen konde / dede ick het gebedt inde vergaderinge van de Heeren Gedeputeerde Staten generael / Raedt van Staten ende veel volcx in hare E: M:logijs met open deuren / ende 's anderen daeghs de dancksegginge over de Victorie in presentie van sijn Ex: in 't gebolgh vande welcke ick daer nae gingh na Nieuwpoort: van daer te rugh booz Isabelle / weder t' Oostende / nae Zeelant / op Berghen / ende van daer nae hups. Meynende van sulcken moeplicken ende booz my seer beswaerlichen dienst boorzaen te rusten / wierdt ick dieper ingewickelt. De Heer Ad:diende my aen / dat zyn Excel: booz een sijner Raden op hem hadde begeert / my te willen disponeren / om der selver persoon boorzaen ordinaris te volghen in 't Legher ende elders in alle plaetsen van zyn Excel: Goubernementen / ende dat ick tot dien eynde vanden dienst der Duptscher Kercke mocht werden ontslagen / om zyn Excel: alleen met Prediken ende anders ten dienst te staen. De swarigheiden / die ick hier teghen moveerde / bekende zyn Ed: ghe wichtigh te zyn / hiel evenwel aen / seggende / dat zyn Excel: niet moste gewepgert zyn / mit dien die dienst niet alleen van zyn Ex: maer oock vande kercken ende 't Landt daer aen gelegen was / ende dat ick daer om mijn particuliere genegenthepdt / gherustighepdt / studien ende andersins moste te bytten staen / om 't ghemeen te dienen: Hy gaf my op mijn versoek beraet / niet sonder daerentusschen op spoedighe resolutie te dringhen. Ick wierp het op de Gedeputeerde der Hollantsche Synoden / welker addijs ick sepe hier op te willen hoozen. Desse / booz zyn Ed: beleyt in 's Ghadenhage geromen zijnde / ende upt den selven zyn Excel: begeerte vernomen hebbende / droegen my de selve nochmaels booz / my vragende hoe ick daer toe gesint was / ende / lauderende de begeerte zijner Excel: endede keuse over mijn persoon gedaen / verclaerden dat sy my suffisant hielden tot soodanighen dienst / ende wenschten / dat ick my daer toe conde resolberen / doch deden daer by / dat sy daer toe niet sterck doersten raden / om 't gebaer daerinne gelegen / ende om geen ondanck by mijne gemeente ende anderen te halen / indien my over die bedieningh eenigh ongeluck quame te treffen: Wesen my booz tot mijne Gemeente / ende wilden Godt om sijnen segen bidden / niet twijffellende (soo sy sephen) of soodanighe mijnen dienst en soude strecken tot der Kercke voordeel / begerende leffelijck / dat ick doch wilde resolberen tot contentement van sijn Excel: Een vande boozs. G: deput: quam my / wepnigh dagen daer nae / seggen. ('twas P. Plancius)

Den 2. Julij
slagh
van Vlaen-
deren.

Anno 1607.

Nieuwe
aenpozing-
ge tot boz-
der dienst
van zyn
Excel: ende
t lant.

Daer op
ick begeerde
t addijs
vande Gede-
puteerde
des Syno-
di.

Den 7.
Martij.

7. Martij

dat zijn Excel: hem gebzaeght had/ of dese saecke noch niet was afgedaen/ende dat der selber uptterste meninge was daer in geaccommodeert te zijn / oock dat zijn Excel: van hem versocht had daer aen de goede hant/ten volcomen effecte/te willen houden/ seggende voorts hy Plancius/ dat hy quam om my dat te segghen / ende te bidden de begeerte S. Excel: niet af te slaen / ghebzupckende dese woorden / Ghy weet, dat de Heeren niet gaerne geweygert en zijn, ende sijn Excel: is sulcx dat hy niet en hegeert sonder gewichtige redenen, ende dat hy oock gaerne heeft datmen hem gelieve, met meer andere propoosten / die ick in mijn memorie te dier tijt van dese saecke gehouden / particulier binde aengetepekent. Ick vonde my hier in ebenwel seer perplex: Ick bad God: konde my niet redden met volle gerustighejdt. Ick hadde hier en daer wat gelesen ende gehooft / 't welck my der Heeren Hoven seer suspect maecte. In dit Hof selve stonden my vele dingen niet aen. Eenigen Zu. N. (soo ick vernam) hadde daer een heplooz zaet geworpen/ 't welck beswaerlijcker was upt te ropen/ om dat het sich bedeckt hielt/ ende ebenwel niet en liet hemelicke operatien te doen / met clepne apparenitie/ dat hy my veel soude connen uptghericht worden om dat te versticken. Oock had ick verstaen/ dat sontijds der Heeren Hoven gaerne verciert sijn ende pzoncken met alrehande Amptlupden/ soo wel in 't geestelijcke als in 't wereltlijcke/ meer om de lusten/ als om de Ampten hare behoorlijcke kracht te geven. Ick kende ontrent zijn Excel: Godbzuchtige Heeren/ die hier in gingen met goede meninghe: maer twijfelde aen andere. Ick had gelesen/ dat sommige dinghen eenen aenlachgen in 't beginsel/ maer dickwils een droef eynde hebben/ ende dat den ingangh der Hoven wijt/maer den uptgangh engh is/ ja somtijts geslote/ datmender niet upt en kan/ alsinē wil. Ick bemerkte sijn Ex: gunste tot my geringh persoon/ ende beken met hartgrondelijcke dancksegginghe/ dat deselve een tijt langh toenam/ wenste oock 't allen tijt deselve te connen aengenamenē dienst doen indē Heere/bevangingen blijvende niet te min met vzeese/ dat ick 't niet soude treffen. Ick en dissimuleerde oock dese vzeese ende de redenen vanden niet aen eenige mijne vrienden/ geen gheringe lieden ontrent zijn Excel: My ghebdencht/ als eenige my liefkooften met het veersken/

Principibus placuisse viris haud ultima laus est

Aengenaemheydt in 't Hof is geen cleyn lof.

Ick daer tegen stelde

Dulcis in expertis cultura potentis Amici

Expertus metuis

Heeren Gonft is den onversochten soet,

D' versochte vreest voor 't roet.

Dacht oock op 't spreekwoort/ Hulden van Heeren haest verkeerē, ende dat Heeren gunst gheen erf is: 'T is waer (dacht ick) dat soodanighe onghemacken eenen Predicant/ die te Hoof dient/ ende sich dicht hout aen sijn Beroep/ soo seer niet en schynen te dzeppen; Doch-

tang/

Mijn
waermoe-
dighe ghe-
peynsen
over die
stuk.

tans/terwijlen ick most predicken/ende volgens dien spreken/ wiert ick indachtigh 't gheen Siculus my eens in 't Gzierr (hoewel my niet veel Gzierr over en schiedt) gheleert had / Δεί τον σοφόν τοῖς τυράννοις ἡ ὤς ἡμισυ ἢ ὡς ἡδισα ὀμλεῖν. Dat is: een wijs man sal den Princen, of niet, of dat aengenaem is spreken. Hoe konde ick dat altijt treffen? in soo een tijdt? in foodanige gelegentheyt? Ezechiel de Propheet woonde onder de Scorpioenen, daer most hy den mondt openen, den brief eten, ende de woorden spreken. Ick en vergelijke my niet by die Propheet/noch mijn beroep by 't sijn/noch dit hups by dat ongheloozsaem hups / noch dese/ daer ick mede te doen soude hebben/by Scorpioenen; des Propheten woort diende my evenwel tot opmerckinge. Ick woonde den scherpen doornen alreede nae genoegh/hadde oock de stecken beginnen te ghevoelen/wat behoefde ick my dieper in die Daghe of Degghe te begheven? My stondt oock dapper om te sien nae eenighe Kerckelicke / niet wepnigh teghen my onstecken met jalousie/ hoewel men sich anders gheliet/waer van ick pzoefte hadde. Stondt my niet te overweghen/dat die wassen / ende haer vergift meer ende meer soudē baren? Dit waren mijne ghedachten / die ick nochtans soo bzeet niet en dozt openen / jae oock noch tegenwoordigh niet op 't ruyfste/ soo my die door de Harsenen sweefden. Ick gebzuprkte eens by den Heere Abbocaet/als hy my in sijn Camer van dese saecke sprack/een propoost/ met een exempel vaneenen mijns gelijck/die in boozighe tijden dat gareel hadde aenden hals gehadt/dat my noch wel indachtigh is/ maer verzwijghe het bepde om oozsaecken. Ware ick daer by gebleven/ ick hadde moghelic beter gedaen/maer 't respert tot sijn Excel:neffens mijne aengeboorne facilitept of lichtbooghsaemhept / die my noch (ick bzeese wat te seer)aenhaght / neffens 't seggen van vrienden en wijsgeachte lieden/ Dat Princen niet willen geweygert zijn, ende datmen 't Land en de Kercken veel diensten ronde doen/ oock eenighe menschelicke consideratien/ die haer dan gaerne/wepnigh of veel/tusschen sulcke deliberatien menngen(want ick mede een mensch ben)deden my allenskens nepghen/niet tot het geheel/dat versocht wierdt/maer tot het deel. 't Geheel was/dat ick my soude ontslaen vande Duptsche Kercke / ende 't eenemael tot sijn Excel: hof-dienst/ oock/als Raedt/ begheven: Dit sloegh ick plat af. Het deel was / sijn Excel: te volghen / ende metten woorde Godts te dienen/in sulcker voeghen/ als ick nu twee jaren hadde ghedaen/by aldien mijne Gemepnte te vreden/ende / geduprende mijne absentie / nae nootdruft boozsien ware. Dit accorderende volbede ick (liet ick my beduncken)/sijn Excel: ende bleef by mijn beroep / behoudende altijt een wijck op mijne Ghemepnte/wanneer my dit volghen van sijn Excel:niet langer en soude aenstaen. Den Heere Abbocaet/ met eenige Raden sijner Excel:bozderden stratx mijne Resolutie. Ick antwoorde eerst des Kercken-raedts meynninghe te moeten hoozen: Men begeerde eerst de mijne/te weten/sonder des Kerckenraets presudicie. My geperst bindende sepde te vreden te zijn/sijn Excel: te volghen/sonder qualitept van Hof-predicant/wepniger van Raedt/(dien men my wilde geven) maer alleen als Predicant van 's Gravenhage/

Ezech 2.
ende 3.

Mijn ant-
woort op 't
behagen
des kercken-
raedts.

om sijn Excel: in 't Predicken te dienē te helde / ontrent der selver persoon/soo lange deselve te helde zijn / ende mijn dienst soude begheeren / mits dat ick t' elckemale/ inden Haghe weder-ghekeert zijnde/mijnen ordinarisen dienst aldaer betreden soude/als voozen/mits oock de vyzheyt behoudende my van 't volgen sijner Excel: te excuseren/wanneer my 't selve te swaer vallen of eenigh onverwacht Inconvenient medebzengen mochte/al op het behagen des Kercken-raets/die ick haer oordeel vyz liet. S. Excel. sont aen my de Heerē Ouden-fori ende Brunnincx sijne respective Hof-meester en Raet/om my naerder te bzingen: Ick excuseerde my niet alle respect/en bleef by 't voozgaende. Hare E. E. deden den Kercken-raet vergaderen / alwaer sy beyde in persoon verschenen zijnde/verthoonden de begeerte S. Excel. te wesen/dat ick deselve van nu voort aen soude volgē t' hare dienst/ in 't leger en elders/daer de selve mochte comen te reysen/houdende niet te min mijn regres altijdt totte Kercke/soo wanneer S. Ex. indē Hage soude wesen: Daer by verclarende/dat S. Ex. liever hadde gesien/dat ick my vande Kercke hadde ontslagen/om alleen tot der selver S. Excel. gesepde dienst gebuyck te worden/maer dat sulcx by my was geexcuseert. De Kerckenraet/gehoort hebbende het advijs van oude en nieuwe Ouderlingē en Diaconen/oock vande Hoogē en Provinciale Raet/ bewillighde by Probisie/mits behoudende hare vyzpheydt/om op de vordere occurrentien te lettē/en alsdan ander of naerder resolutie te nemē. Dit wiert dooz D. Liberum Fraxinum Predicant en den Heere Hoogerbeets (Godt trooste ende verstercke dien seer vromen/Godtbruchtigen Heere in sijn lijden)als Ouderlingh den Heere Brunnincx aengesep/om S. Ex. gerapportteert te wordē/de welcke my 's daeghs daer aen dooz den vooznoemē Brunnincx aē sijne tafel tē eten genoodicht en daer na alleen genomē hebbende met vele genadige propooste en Princelicke woordē bejegende/die ick onweerdigh was/en onnoodigh acht alhier te verhalē/ evenwel niet en hebbe vergetē/gelijck mede niet tgeen ick S. Ex. badt my te willē vergunnen/om mijne dienst en conscientie omtrent de selve en sijn gebolgh/soo dat behoort/te mogē quijten. Dese particulariteten verhale ick niet tot roem/maer om niet soo clare waerheyt te overtuygē die gene/ die langh daer na donckerlijck upstropden/dat ick upt Eergierigheyt niet Ambitieuze gijlen dit Beroep onderkropen hadde.

Hier op liet ick my voort binden in 't ghevolgh ende dienst van S. Excel. inde tochten/Veltlegghers/ belegeringen/ ende reysen van Rijnberck: Moers: (daer ick de Predicatie dede van inhuldiginghe S. Excel. als Grave) in Zeeland: tot Nederwaert ende vooz's Hartoghenbosch, durende tot inde Winter. Na Nieuwemeghen: over de Maes, tot Maseyck dooz 't landt van Luyck tot ontrent Thienen in Brabant, ende weder te rugge vooz Grave, daer ick oock dede de Predicatie van Inhuldiginghe sijner Excel. als Heer ende Baron der Stadt Grave/ende slants vā Rupck. Naē Hooghtstraten ende vooz's Hartogen-bosche. Vooz Sluys in Vlaenderen: naer Antwerpen: vooz Wou. Tot waterbliet in Vlaenderen: weder naē Overijssel by Deventer, Coeuoorden, op den Rhijn by Wesel. Naē Doesborch, Zurphen, Deventer, op den Rhijn tot Lochum ende vooz Grol: waer

14. Martij

25. Willingh
gingh des
Kercken-
raets
20. Martij.

S. Excel.
genadige
bejegening
aen mijn
persoon.

Volgende
Weldt ende
Negerdien-
sten.

Anno 1601.

Anno 1602.

Anno 1603.

Anno 1604.

Anno 1605.

Anno 1606

waer op zijnde gebolght eerst stilstant van Wapenen / daer na 't Bestand van 12. Jaeren/hebbe ick zijn Ex: wederomme gebolght in 't Le-
ger booz Gulick, en/naer 't innemen van Wesel door Spinola/ op Em-
merich ende Rhees. In alle welcke tochtē ick/naest den dienst/zijn Ex:
doock/na mijn vermogen/ten dienste stont met prediken/ besoecken van
cranche/ende gequeste Soldaten/en andersins/ alle die mijnen dienst
begeerden/ totten minsten toe: Ende hoewel ick van tijtelijke behoef-
ten/tot soodanige beswaerlike tochten ende dienst vereyscht/na noot-
druft mijner ghelegentheyt genoegh ben versien geweest (daer van ick
sijn Ex: ende de Heeren Staten hoochlijck dancke) hebbe ick evenwel
inde selve veel onghemacx uytghestaen / sijnde tweemaal doodt cranch
t' hups geromē/hebbende t' elckē repse maendē langh mijn bedde moe-
tē houdē en Medicos gebuycken/waer van my grē clepne swarkhep-
dē sedert overgeleeben zijn: Hebbe doock inde selve tochtē vele quellingē
ghedat/om dat ick vele dingen sagh en hoorde/ die ick niet sulswijgen
niet conde passeren/en evenwel niet en sagh te remedieren; Dozsaeck/
waerom ick al in 't beginsel van 't jaer 1603 booznam sijn Ex: te biddē
om ontslaginge/maer de Heer Ad:die my dese beroepinge van zijn Ex:
wegē eerst hadde aengedient/vant het grantsch ongeraden. Ick sprack
evenwel zijn Ex:selve hier vā in't jaer daer na:maer te vergeefs. Wat
ick deselve noch op dese ende andere materie hebbe aenghedient / inden
jaer 1606.met eenige particulariteyten / die ick sijn Excel: met alle re-
spect boozstelde/weet ick/en kan sijn Ex:om redenen noch indachtigh
zijn. Ten geliefde sijn Excel:evenwel niet my te ontslaen/ soo uyt de
verhaelde tochten daer nae gheballen ghebleecken is/ tot dewelcke ick
t' elckenmael van sijn Excel: ben aangemaent/ oock eens van Amster-
dam/daer ick was om gewichtige saecken/ontboden by expresse.

Alsinen was in 't maken vanden Treves/en de vergaderinge vande
Staten Generael geleydt wiert tot Bergen op den Zoom/om deselve
Treves te beslupen/begeerde sijn Excel:door den Raedts-heer Wee-
rensteyn/ dat ick my neffens den selven Weerensteyn soude derwaerts
verboeghen/om pet/raeckende der selver particulieren dienst/hier on-
noodigh verhaelt. En hoewel my staende op de repse derrewaerts/wat
onberwachts boozquam/dat my met goede reden seer booz't hooft stiet
(soo hier na gesepdt sal worden) en dozste ick't evenwel niet wepgeren.
Wat dienst ick S.Ex:aldaer dede laet ick daer. Tot Bergē sijnde wiert
de ick door monde vanden Heere Gessier Aerts, van wegen de Heeren
Staten Generael versocht mette Heeren/ Grave Wilhelm van Nassau/
van Bredenrode/ Olden Barnevelt ende d' andere Gecommitteer-
de te repsen tot Antwerpen / om de selve op 't beslupt vanden Treves
aldaer te dienen als Bedicant: als gheschiede. In 't Jaer 1610,werdt
ick van gelijcken versocht/de Heeren van Bredenrode/ vander Mijle/
ende Maldeze Ambassadeurs te vergheselschappen als Bedicant inde
legatie van Franckrijck aen den Coningh Henrick de Vierde/allwaer
ick de eere hadde sijne Majestept/vande selve gheroepen zijnde/de rebe-
rentie te doen ende te sprecken: Oock Bedicante ick ter selver tijdt te
Charenton, Ick sal hier noch by doen/dat ick inden Jaer 1613.door

Anno 1610
Anno 1614.

Cranch-
hepden en-
de quelling-
gen.

Beden my
versoeken
ontslag-
ge mijns
diensts.

Te ver-
geefs.

Reyse op
Bergen ten
dienst sijner
Excel:booz
't slupen
vanden
Treueus.

De Gede-
put derde
Heeren
verfel-
schapt
't Antwer-
pen op
't slupen
vanden
treueus
als Bedi-
cant Anno
1609.
Anno 1610
in Franck-
rijck met de
55 Amba-
sadeurs als
Bedicant

De oratie
op 't con-
fereren bande
Guarter of
Consebant
aen syn Ex-
celmo 1613.

versoeck bande Heeren Staten Generael ende dooz last bande Heeren van Hollandt/dede eene Predicatie of Oratie in haer H. Mo: Camer op de ceremonie bande Guarter ofte Consebant / met de welcke zijn Excel:banden Coningh van Groot Britannien wiert vereert. Weele reeckenden my alle dese dinghen tot groote eere ende profijt / maer ick weet anders. *Deere was alleen inde opinie van gemepne humeuren:* De daet was quellingh ende slavernije/ 't profijt bracht schade/ vergeselschapt niet moeyte ende verlies dooz de handt.

Geslagen
mer de ton-
ghe.

Geduprende dit repsen ende vletten wiert ick dapper geslagen mette tonge van sommighe/ die my na gaven/d' eene/dat ick Raedt van zijn Excelentie was/ ende datter niet en passeerde in 's lauts saken sonder my/d' andere/dat ick groot goet conquesteerde: Anderen en gebzupchte ick het aensie en d'authoziteyt/die sy haer imagineerden dat ick by sijn Excel:ende de Heeren Staten/oock by dē Heere van Barnevelt hadde/ niet genoegh tot voordeel bande Gereformeerde / en afbzueck soo bande Papisten als andere/ inde ghelegentheden/die haer soo nu soo dan (na hare opinien) presenteerden. Sommige en strafte ick de groote gebzeken van 't Hof niet ghenoech ende en maecte niet datter beter ordze in 't Leger ende elders gehouden wiert. Aldus sochtment op my dooz nijdigheyt/met de welcke men tegen my was onsteecken; die oock dede alle mijne actien op 't nauste verspieden/ om te binden daer op sy hare fenijnige tanden scherpen en hare valsche tongen mochten roere: Van de Heere bewaerde my booz argelicke daet. Ick gingh sozghvuldigh/en hiel my binnē de palz van mijn beroep/daer van ick geē ander getupge en begeere als zijn Ex. selve/over alles wat my geduprende den boozsz. dienst ontrent zijn persoon boozbiel. Van mijne conquesten sal ick na spreke: Dit nu/by provisie:in beyde de repse rAntwerpē en in Franc:rijck heb ick noyt vereeringe ontfangen van eene supber bupten d'onkosten. Men gaf my anders na/maer met louter onwaerhepdt: In 't straffen der sondē ben ick veelen al te straf geweest/en wat ick dien aengaende in 't particulier aen groote ende clepne hebbe gedaen / staet my niet toe te seggen/noch alle man te weten. Sommuiger onverstandigen pber tegen de R. Catholijcke/en anderen/ die dickwils met groote passie was vermenght/bekenne ick langh byant geweest ende noch te sijn. Evenwel en konde ick niet/ dat veele mepnden/ wilde oock niet / dat veele begeerde/est onbehoorzijck was: Ick en stelde de bozderinge bande Gereformeerde Kerck niet altyt in die dinghen/ daer in d' andere de selve sochten/maer in aenwas van Godtsalighhepdt ende Reformatie des levens/die by velen wepnigh geacht ende betracht wiert. Die over de disordze van 't legher claeghden/ wisten wepnigh wat de Crijgh in heeft/en hoe beswaerlijck het is Clooster- Jofferen (soomen seyt) van Soldatē te makē. Ordze te stellen en was mijn werck niet. Men 't vermanen en ontbrack het niet. Nochtans en hielt die felle beeste nijdigheyt niet op my te volgen op de hien ober al/Waer ick heenen gingh/ Maer sy conde my niet schaden / tot dat sy in haet verandert zijnde/ ende andere occasie ende hulpe gheregen hebbende/ my haer uptterste selfste beete dede gheboelen/ met groote smerte/ soo volghen sal.

Nijdigheyt
die felle
beest.

Vijfde Capittel.

Handelingh over de beroepinghe Arminij sal. g: tot de Professie van-
de Theologie tot Leyden.

De beroepinghe Jacobi Arminij sal: tot Leyden
wordt ghehouden den oorspronck der Kerckelijcke swa-
righepden en 't geen daer upt is gebolght in Hollandt/
daer over ick vele lasteringhen t'onrecht hebbe moeten
hoozen. Mijn doen in desen is geweest/als volght. Lu-
cas Trelcarius sal: sijnde overleden / schreef D. Franciscus Anno 1602
Iunius sal: aen my/als ick was in 't Legher booz de Stadt Grave/dat
eenige booz hadden Trelcatij Soon te brengen in sijn Vaders plaats/
't welck S. E: ongaerne sagh/ versoeckende (sepde sy) om oorsaecken/
dat sulcx booz interesse van den Heere van Barnevelt (die doe mede
in 't Leger was) aende Heeren Curateurs mochte werden voorszomē.
Ter selver tijt kreegh ick oock eenen brief van de Heere Hugo de Groot,
oock een van D. Anthonio Thisio, die Arminium eertijts Lumen Belgarum,
dat is/ een licht van Nederlant gheenoemt ende totten Hemel toe ver-
heben hebbende nu tot Leyden Professor geworden is. Dese beyde
verthoonden my/elck in 't bysonder/ de ghenegenthepdt vande Cura-
teurs/om Arminium te beroepen/ende baden / dat ick Arminium tot het
aennemen van dat beroep (of het quam) wilde soecken te bewegen. Soo
en hebbe ick dan dese Beroepinghe oorspronckelijck niet opgheworpen.
D. Franciscus Iunius, sijnde onlancx daer nae oock overleden / wierdt van
de gemelde Beroepinghe meer gesproocken/ niet by my/maer by ande-
ren. Wt het Leger t' hups gecomen ende by een Raedts-Heer ten eten
zijnde/allwaer oock waren de Heere Curator Nieuwstadt, met de Heeren
Voocht ende Hoogerbeets neffen den Raets-heer Francken (nae mijn ont-
houdt) ende meer andere Heeren van qualiteyt/bielen discoursen vande
Academie en wien men best in des overledens plaats soude mogen be-
roepen. Alle vielē sy op Arminium, bysonder Voocht en Hoogerbeets, die
sepden hem binnen Leyden booz veel jaren familiaerlijck ghekent te
hebben: Ick sprack daer in niet een woorzt / tot dat ick ghebrægh
zijnde/mede toestemde. Ende was dit d' eerstemael/dat ick mijn mont
daer van open dede/oock alleē/gelijck al d'andere/discours-wijse. On-
langhs daer na sepde my de Heer Nieuwstadt, te dier tijdt mede Curator/
schrijbens te hebben vande Heere Zeyt, Raedt ende Pensionaris der
Stadt Leyden, Secretaris vande Academie/dat bykans alle de Stu-
denten d'ooge geworpen hadden op Arminium, en van meeninge waren
den selven ter naester byeencomste der Curateurs by Requeste te ver-
soeckē/doch dat daechs te vooren by hem Nieuwstadt haddē geweest twee
Gedeputeerden des Synodi, de welcke van zyn E: gebrægh zijnde/wat
hem van Arminio dorchte / of sy hem bequaem hielden totte Professie/
hadden gheantwoorzt niet van hem te weten / dan dat sy een goet
Logicus

Erste op-
werpen
vande be-
roepinghe
Arminij tot
de Professie
gheschiedt
booz D. D.
Grotium
ende Ant.
Thisium.

Daer na
booz eenige
Heeren.

Na booz de
Studenten

Logicus was. Dit uppten Heere Nieuwstadt verstaen hebbende/sepde ick/ dat dat waer was: maer indien sy dat hadden gesepdt tot verclepningh Arminij in 't stuck van Theologie/ dat sy hem niet wel en kenden/ ende dat ick S. E: niet en wilde verberghen/ dat de Ghe deputeerden van 't Synodus, in allen gheballen/ wenschten/ dat in 't stuck van Theologische Professie niet en wierdt ghedaen sonder haer advijs: S. E: antwoorde/ dat de Curateurs d'advijzen van sulcken/ als hun goet docht/ wel mochten vraghen en hoozen/ maer dat de Statuten haer daer toe niet en verbonden/ daer hy doende/ dat se waren geresolveert dese reyse eenen inheemschen of hierlantschen tot de Professie te beroepen/ my vragende/ of ick niemant en wiste aen te wijzen. Ick sepde/ dat het evenwel niet breyt ware eenen uptheemschen te versoeken/ als hy die noodige qualiteyten hadde/ ende vermaert ware. Doch wanneer hare

Daer na
dooz my.
Doch met
waerschou-
winghe.

E: E: enckel gheresolveert souden zijn tot eenen inheemschen/ dat ick booz mijn hooft niemant bequamer en kende als Arminius, hoe wel ick oock sijne E: niet en wilde verbergen/ dat ertijts in Amsterdam, eenigh geschil was geweest tusschen hem ende den Kercken-raet/ over de uplegginghe van 't 7. Cap: totten Romeynen, niet meynende evenwel/ dat dat verschil hem in dese saecke soude connen hinderen/ overmits 't selfde al langh vereffent was: Sepde oock/ dat Arminius scheen 't gevoelen Calvini vande Predestinatie niet toe te staen/ waer op sijn E: antwoorde/ dat tot Leyden meer Professoren Theologiae waren geweest van ander gevoelen in die materie/ als Calvijn ende Beza. Voorts vzaeghe hy my/ dooz last vande Heeren Curatoren (soo hy verclaerde) of ick totte Professie niet soude sijn te beweghen/ alsoo sy geresolveert waren niet onghetenteert te laten/ om my te bekomen/ indien ick te beweghen ware: Ick/ my inijner onbequaemheyt tot soodanighen Ampt ten volsten zijnde bewust/ badt daer van te willen swijghen/ alsoo het my noch d'Academie diereen/ oock nimmermeer gheschieden en soude.

D. Gomarus
et oppositie

De selve Nieuwstadt, na de byeencomste der Curateurs vanden achten November weder inden Hage gheromen zijnde/ verhaelde my/ dat D. Gomarus hare E. E. verclaert hadde/ niet te connen verswijghen/ 't gene hy verstaen hadde vande genegentheyt/ om Arminius te beroepen/ die bekend was upt sijne Predicatie over 't 7. Cap: totten Romeynen ende upt secker schriftelicke Collatie met D. Junio, met den welken hy (sepde Gomarus) graves dissensiones, dat is sware dissensien/ hadde gehad/ begheerende/ dat de Curateurs daer op wilden letten/ dat geene nieuwigheden inde Academie wierden inghevoert/ alsoo hy daer toe niet en soude connen swijghen: Doch dat wylen Junius, om de selve doofsaek/ geen goet gevoelen van Arminio hadde gehad. Daer hy Gomarus noch dit hadde ghedaen/ dat of schoon Arminius nu sich anders quame te verclaren/ dat sulcx mocht geschieden/ om tot de Professie te geraecken/ waer op derhalven niet te letten en stont. Op al 't welck Gomarus vande Curateurs zijnde ghevraecht I. of hy Arminium wel kende: hadde geantwoort/ neen: Maer hem wel gesien ende van verre ghegroet te hebben. II. Of hy de Collatie Arminij met Junio ghelesen had/ hadde inde geantwoort neen/ maer daer van gehoozt te hebben.

III. Van

III. Van wien hy van dese dinghen gehoozt hadde/ hadde gheseydt/ uyt monde van geloof- waerdige Predicanten/ noemende ten lesten/ P. Plan- cium Predicant tot Amsterdam. Na dat S. E. de Heere Nieu-stadt/ my dit alles hadde verclaert / Sepde S. E. my daer by/ dat dies niet teghenstaende de H. H. Curateurs bedacht waren met de beroepinghe voort te baren/ naer dat sy haer voornemen souden hebben gecommuni- ceert metten Heere Advocaet des Lants: dat dit was geschiedt/ ende dat sijne E. geantwoort hadde/ dattet niet hem/ maer hun lieben aen- gingh op den welstant vande Academie te letten : oock geraden hadde/ dat hare E. E. met my souden spreucken/ als die Arminius best kende. Hier op sepde voorts Nieuwstadt, dat hy by my ghekomen was/ om te hoorzen/ wat my hier van dochte. Ick verhaelde S. E. ter goeder trou- wen 't gheen my van 't different ober 't 7. Cap. als daer ober (soo vooz- gheseyt is) ghegaen hebbende/ bekent was/ oock 't geen D. Iunius Zal. my met zyn epghen mondt vande schryftelijcke Collatie met Arminio ober de Predestinatie hadde gheopent / die my oock de Copije daer van hadde ter handen ghestelt/ die ick voort haelde/ ende uyt de welcke ick S. E. ende den Heere Hogerbeets zyn Confrater in Rade (die by gebal- le hier by was ende dese Propoosten hoorde) eenige dingen/ de pinci- paelste saecke raekende/ voozlas/ verthoonende/ dat Gomarus t'onrecht hadde genoemt *graves dissensiones*, [ware dissensien] 't geen maer en was *amica collatio* [vriendelicke Conferentie] met Onderlinge bewillinghe/ stillighlijck onder hun bepden aengenomen/ tot onderfoeck van waer- heyt/ gelyck onder geleerde geoozloft was. Oock sepde ick/ dat Iunius geen quaet gevoelen hadde ghehadt van Arminio, maer met hem goede vrientschap hadde gehouden: Dat hy oock Arminio eenige dingen Gods voozsienigheyt ontrent de eerste sonde Adams/ ende 't quaet/aengaen- de/toeghestaen hadde/ by wat herre van Calvini ende veler gheleerden meyninge. Bede ick evenwel daer by/nademael dit niet soodanighe he- vighedyt doorz anderet aenpozinghe (soo scheen) van D. Gomaro was opghenomen : Dat de H. H. Curateurs te bedencken hadden/ of sy niet wel souden doen/ dat stuck Arminij te laten baren/ ende op een ander te denken/ alsoo ick oock/om rebenen/ seer twijffelde/ of Arminius tot het aennemen deser beroepinghe soude te beweghen zyn / neffens dat het liefde-loos vooz-oozdeel/ by Gomarus soo vermetelijck uptghesprooc- ken/Arminio den wech benam van sich met verclaringe te supberen/ al wilde hy schoon: 't welck noch onsecker was. Liet evenwel niet sijne E. te betupghen / dat ick vande bequamigheyt Arminij tot dit Ampt met goede consientie had ghetupghet/ ghelijck oock vele andere/ sonder evenwel te verswigen 't gheen ick wiste/ soo sijne E. bekent was: son- der vorder daer in te willen adviseren / ende soo een ghewichtigh stuck op my te nemen. Doch/indien de H. H. Curateurs/desen allen niet tegenstaende; met de ghemelde Beroepinghe souden willen voortbaren (daer toe ick groote genegentheyt by S. E. merckte) gaf ick hem te be- denken/of Arminius niet eerst en diende van allen desen gewaerschoot/ om te hoorzen wat hy daer op soude seggen. Dit wiert goet gebonden/ doch niet bede/ dat ick dit eerst met den H. Advocaet wilde communi- ceren/

Der H. H.
Curateu-
ren Resolu-
tie.

Bedene-
ken daer op
aen hare
E. E. by
my voozge-
siet.

Communi-
satie by my
hier ober
gehouden
met den H.
Advocaet.

teren/ghelijck ick dede/ S. Ed. verclarende / dat Hondert Arminij my
niet soo waert en waren/als de ruste bande Academie ende Kercke. S.
Ed;vraeghe my/ of het openen deser swarigheben aen Arminium geen
twist tusschen hem ende Gomarum veroozsaecken en soude? Ick ant-
woorde/ dat alsoo het alreede uptghesproocken was/ niet conde secreet
blijven/ ende daerom best diende gheopent nae waerheyt / ende dat ick
Arminio ebenwel vast toevertroude / dat hy daerom teghen niemant/
wie hy ware/eenighe Spandtschap aennemem soude.

Openingh
hier van
gedaen aen
Arminium.

Arminij
antwoorde
ende ver-
klaringe.

Arminius 't ghesepde upt my / die hem desen halven tot Haerlem ont-
boden/ende aldaer by hem gherepft was/verstaen hebbende/verhaelde
de ghelegentheyt van't geschil over 't 7. Cap. ende de besichtighe van
dien/al vooz neghen Jaren: Oock/hoe hy/vooz hebbende/volgens den
last hem opghelept van de Kercken/de meeninge Coornherts bande Pre-
destinatie te wederleggen/ ende tot dien eynde zijne Argumenten over-
wegende/meer swarighepts in dat stuck hadde gebonden/ dan hy eerst
hadde ghedacht/ 't welck hy dooz verscheypden occasien Martino Lydio,
Kuchlino; ende Tassio vooz eenige Jaren te kennen gegeven hebbende/
de selve hem hadden gheraden met D. Iunio te confereren schijstelijck/
soo hy hadde gedaen/ sonder dat Iunio daerom gelaten hadde allesghet
goede vrientschap met hem te houdē. Dat hy ober de Artijckelen van
de Erf-sonde, Vrye wil, ende dierghelijcke/daer in hem eenighe schenen
te willen verdacht houden/nopt vooz desen swarighepdt en had gemo-
veert : Dat wel sommighe hadden ghemepnt/dat zijne uitlegginghe
over 't 7. Cap. totten Comeynen wat Pelagianiseerde [op sijn Pelagi-
aensch gingh] maer dat hy anders bewesen had/ ende alles daer by ge-
bleven was. Dat oock Plancius eens pet tot zyn nadeel had voozgesteld
inden Kercken-raedt / in sijn absentie / aengaende zijne Predicatie
over 't 9. Cap. tottē Romeynen,'t welck van hem verstaen zijnde/had hy
Arminius/in drie verscheypden Kercken-raets-vergaderingen/ open-
lijck 't Hooft geboden/ende versocht/soo yemant pet tegen hem hadde/
hem 't selve in teghenwoozdighepdt wilde aen-seggen: Waer op alsoo
hy alle swegen/hadde Kuchlinus tegen Plancium dese woordē gebruyckt;
Planci, Ghv sijt de man/die onsen Broeder beschuldighet hebt/ghv siet/
dat hy nu sich ten derden-mael presenteert / waerom spreekt ghy nu
niet! Waer op Plancius hadde ghesepdt drie dinghen teghen hem te heb-
ben/waer van't eerste in mijne memozen niet leesbaer / ende my ver-
geten is: maer 't ander was/ Dat Arminius hadde geleert / datmen de
goede wercken niet genoegh en konde prijsen/ alsinen den selven alleen
de verdiensten ontrock; 't derde/dat hy hadde ghesepdt/dat d' Enghelen
sterffelijck waren. Op alle 't welcke hy seide soo geantwoozdt te heb-
ben tot contentement / ende Plancij misverstant vertoont / dat daer op
niet anders ghevolght was dan dese Draghe : Wat het beduyde/ dat
alderhande ghesintheden Papisten, Lutheranen, Mennonisten ende andere
hem waren roinen hoozen/ soo langhe hy 't 9. Cap. totten Comeynen
upt-lepde: waer op hy geantwoozdt hadde/ Dat sulcx moghelijck ge-
schiede om 't gewicht bande materie/daer van/sedert Coornherts tijdt/
in dese Landen veel gedisputeert was; mogelijck oock/om hem te ach-
terhalen

terhalen/ of om andere oorzaken/ daer van hy geen reden en conde geve: Daer hy men alles hadde gelaten/ uytgenomen/ dat seker Ouderlingly vrendt had gebonden/ dat hy de goede wercken had genoemt een middel ter saligheyt: waer op hy Arminius hadde geantwoort/ dat de goede wercken een wech waren ter saligheyt/ ende derhalven oock een middel: 't welck hem de Predicanten hadden toegestaan: Ende dat dit al was/ dat hem was vooz gecomen. By dese occasie hy in zynde gevaecht/ wat genegentheyt hy hadde toe de Professie, antwoorde hy meer te inclineren tot den Kercken-dienst/ doch sijne naerder meeninge te sulen segghen/ wanneer de Magistraet ende de Kercke dat soude hebben gestelt in sijne vyzpheydt/ indien hy daer toe beroepen wierdt: Daer hy doende/ dat hy/ in allen geval/ de professie niet en soude willen aennemen/ sonder al vozen met Gomaro vziendelijck gesproken/ ende hem in alle volbaen te hebben/ ende dat hy nimmermeer soude willen oorzsaek van scheuringe sijn om eenigh leerpoynt/ alsoo hy niet meer en beklaghe de van de vele scheuringen der Christenheyt. Eyntelijck/ dat hy 't geen voorsz. Gomaro ten goede afnam/ wetende dat hy dat dede niet uyt hem selven/ maer vooz aenblasen van andere/ die hy sepe wel te kennen.

De Curateurs alles gehoozt hebbende namen contentement / ende resolveerden Arminium te beroepen. De Heeren Rieustadt ende Sepst repsden daerom t' Amsterdam/ maer keerden weder ongebaner saek/ om dat de Magistraet Arminium niet wilde missen/ ja selve niet lyden/ dat dese beroeping den Kercken-raedt wiert voozghedraghen: De Ghe deputies van 't Hollandtsche Synodus alles vernomen hebbende/ sochten dese Beroeping te beletten/ waer toe vergaderinge gelepdt hebbende/ versochten sy in mede inde selve te willen verschijnen/ in byddende (om wat oorzsaek/ wisten sy best) hun te willen dienen van mijn Advys/ of sy haer niet en behoorden tegen dat Beroep te opposeren. De reben van oppositie hun hy in afgevaecht zynde/ en sprackmen niet dan in 't generael van nieuwigheden ende onsupberheden inde leere. Gevaecht zynde/ waer in/ quam niet voozt/ dan d' uytlegginge van 't 7. Capitell totten Romeynen/ ende de collatie met Iunio: eenige voegghden daer hy/ dat Arminius te jonck was/ gheen erbarentheyt en hadde/ ende tot disputeren ghenegen was: Eyntelijck/ datmen eenen behoorde te beroepen van buyten/ die vermaert was. Ick/ merckende waermen heen wilde/ en versweegh niet van 't geen in desen gedaen en in by bekend was/ met vziendelijcke aflegginge hande ongegronde blamen van nieuwigheyt ende onsupberheyt. Tegen d' allegatie van jonckheyt sepe ick/ dat Trekar de Zoon/ onlanck Professor gelwozen/ veel jonger was/ ende dat Arminius al begonde te grijsen: Tegen d' onerbarentheyt/ dat hy seventien jaren Predicant geweest was t' Amsterdam, en de Kercke aldaer had helpen regeren met grooten lof: Ende aengaende het disputeren/ dat 't selve inde Schole noodigh was/ en daer beter te pas quam als inde Kercke. Tegh het beroep van een Vermaerden van buyten en hadde ick niet/ indien men het de Curateurs conde persuaderen: concluderende dat ick/ vooz mijn advies/ soodanige Oppositie ontriet/ om datme daer toe geen genoegsaem

Wat de Curateurs hier op dede

Hoe de Gedy: van 't Synodus haer hier uyt droegen. Oock eenigh De: bacht tusschen haer ende in over die stuck.

stoffe en hadde/ook Arminio ongelijck doen en grooten twist verwerke soude; mitsdien Arminius dat niet met stil swijgen soude connen passeren/om sijn dienst/ook t' Amsterdam, niet te laten onnut maken. Daer viel oock wat vande Bzphepdt der Academien ende Scholen / die ick boozstont/ ende dat de Theologanten wel condon in dingen/ den gront des Geloofs niet rakende/verschapden meyningen hebben/en ebenwel bzede houden/soo tot Leyden ende elders gesien was/daer van ick exempelen verhaelde. Na't schepden seyde my eē vande selve Gedeputeerde/ dat hy seer bekommerd was / om dat Arminius inde Collatie met Iunio rondelijck verclaerde/ dat hy niet en soude wetē Calvini geboelen vande Predestinatie te excuserē vande ongerijmhedē/daer mede 't selve hy de parthypen beswaert wiert. Ick seyde/vatter meer waren die daer toe wepnigh raet wisten/ en dat de Collatie met Iunio onder anderen hadde ghedient/om te vernemen/ of Iunius beter raet daer toe wete soude. Ebenwel meynde ick/ dat hier upt geen swarigheyt inde Academie te bzeesen en was/wanneer Arminius Gomaro sijn geboelen liet boozstellē/ soo hy dat verstont/ende men hem oock 't sijne liet booz dragen op een soeter werch: alsoo de Scholen hier bzphapt behoorden te hebben/ende onse Kercken aen Calvini particulier geboelen niet gebonden en waren.

Anno 1603.

Den 21.
Januarij.

De h. v.
Curateurs
openen Ar-
minio haer
booznemen
van hem te
beroepen.

Oppositie
der Gede-
des Sono-
di by den h.
Advocaet.

Aldus bleef dit stecken tot in Januario daer nae / ten welken tijde Arminius inden Haghe / om secker saeck/dooz last van sijn Classis ghecomen zijnde / vande Heeren van Noordwijck, Nieuwstadt, ende Seyt seer aengeperst wiert / om booz sijn persoon inde gesepde Beroepinghe te consenteren/indien de Magistraet ende Kercken-raet konden werden bewillight;maer hy persisterden/ seggende/sijne genegentheyt niet te sullen verclaren / eer de saecke in sijn willekeur soude sijn ghesteldt vande gene/ aende welcke hy verbonden was. Bede oock hy selve dooz die occasie hare E. E. naerder berecht op alles: Waer over de Gedeputeerden des Synodi weder wacker gheworden zijnde / verboeghden haer by den h. Advocaet van 't Lant/ droegen sijne Ed. booz de ghesepde bedenkinghen/daer by doende/ dat Arminius onlancx hadde ghepredicht/Dat Godt de Roomsche Kercke noch geen scheyr-brief hadde gegeven; 't welck sy seer swaer woeghen. De Heer Advocaet vondt dit leste oock seer byemt. Dit hoozende ende dese bzemde manieren vande Gedeputeerden siende/vond' ick my in conscientie schuldigh booz Arminio te doen/soo ick wilde dat my geschiede in sulckē gebal/ twelck was sijn naem ende faem/daer ick 't met waerheyt geboegelijck conde/dooz te staen: Toonde derhalvē S. Ed. een Tractaetjen by Franciscum Iunium opentlijck inde Academie geleert / ende in druck uptgegeven/metten Titel/ Libellus of *Tractatus singularis de Ecclesia*, [een besonder Boekjen/ofst Tractaet vande Kercke]/alwaer Iunius eben 't selve/ dat men in Arminio bestrafte/vande Roomsche Kercke hadde gheleert/ ende met vele redenen beweert/ sonder daer over opt van pemandt berispt te zijn. S. Ed. behieldt/ende las dat Boeckken/begreep de saeck/ende merckte wat daer omme gingh. Die dit den Heer Advocaet hadde aengebzacht/ was een vande booznaemste Predicanten t' Amsterdam (welckers naem ick om respectueuse oorzaken ver swijghe) die my daer

Ick verbe-
dige Armi-
nium regen
hemelricke
bezagins-
gen in een
poinct.

nae

nae wel dozde seggen/ dat de leere vande absolute verwerpinge de leere der Kercke was / soo wel als vande verkiefsinghe : waer op ick sepde sulcx nopt gehoort te hebben: oock soodanighe leere nopt te hebben toeghestaen / ende alsnoch niet te kunnen toestaen. Hy repliceerde / datmen/die sulck absoluut decreet niet toestonden / eenighsins conde verdraghen/wanneer sy swegen ende niet tegenpraecten. Ick dupliceerde ; dat niet de sulcke / maer veel meer d' andere / die dat grouwelijck Decreet (soo het Calvinus selve noemt) toestonden / soodanigh verdragen noodigh hadden. Vraeghde hem oock/ of hy sijn mede-broeder Arminius oock ober de gesepde Predicatie vande R. Kerck / als nu verhaelt/had aenghesproocken / al hozen hem daer over hy den Advoraet te bedragen. Hy bekende Neen / ende dat hy dat gelaten hadde om oorzaken: Ick verthoonde hem sijn ongelijck/ende dat sulck doen sreedt tegen waerhepdt ende liefde; ende (alsoo wy wat hy ober malcanderen waren) sepde ick met een/ dat ick vreesde hoor een nieuwe heerschinge inde Kercke Godts/die ick niet soude connen toestaen : Dat sommige vande Gereformeerde Kerck spraken / als of deselve niet en konde doen/ende alles inde selve soo wel stondt/ datter inde selve niet en was te verbeteren;oock datmen vooztaen niemandt scheen te willen lijden/die in 't minste van anderen (die 't seggen hadden) verschilden; dat alle hy hepdt van confereren ober den sin van Godts woordt upt was/ wanneer men soo terstont van Ketterije suspecteren wilde eenen/die te kennen gaf peters in bedencken te hebben/waer upt ghekomen was/ dat eenighe haer niet en hadden ontsien Arminius op haer particulier oordeel een Ketter te noemen: welke dingen geschapen waren metter tijt groote swarigheden te sullen baren. S. C. van my ghegaen zijnde/ quam D. Gomarus, om my te bewijzen (sepde hy) Arminij onsupberhept inde leere upt sijne Replijcke op Iunij antwoordt (die hy sepde eerst doe in 't Sterf-hups Iunij gebonden te hebben) daer Arminius sepde/ *voluntas humanam nullo decreto divino determinari ad alterutrum*, Dat is: Datter gheen Goddelijck besluyt en is / daer mede 's menschen wil tot het een of het ander wordt gedetermineert of bepaelt / welck seggen Arminij D. Gomarus hielt (dit was Gomari woordt) impium of godloos te wesen. Ick sepde/dat het niet godloos was/te seggen/Dat Godt niet en bepaelt / dat hy niet bepalen en wil / hem biddende de plaetse wel na te sien/ ende wel te overwegen/ of zijn swager Iunius Zal: in effect niet 't selve en sepde in sijn boeckskij *De primo peccato Adami* vande eerste sonde Adams. Hy sepde oock/dat Arminij uptlegginge ober 't 7. Cap. tott Romeynen sreedt tegen de leere der Kercke. Ick vraeghde tegen wat Artijckel vande Confessie of Carechisme? Hy antwoorde/datmen vande leere der Kercke niet alleen upt die formulieren/maer oock upt de overeenstemminghe der Predicanten moest oordeelen. Dit noteerde ick/ als hebbende eenen Papistigen gront: Woorst bad ick hem zijne hebhepdt wat te willen matigen; Hy antwoorde/dat hy geen Hobelingh en was. Ick sepde / dat sijn toorn bedwingen niet hooffsch / maer Theologisch was. Wy schepden epntelijck niet vrientschap/ ende alsoo hy datelijck wilde vertrecken / niet teghenstaende ick hem badt te

Mijne
vreesde hoor
neuwe
heerschinge
inde
Kercke
Godts.

Anno 1603.
den 3.
Meert.

Wijden
lijcke be-
bath ruf-
schen D.
Gomarus
ende my.

Under de-
bath met
een ander
Weeraer.

Willen blijven / door dien ick hoopte / dat Arminius dien avondt inden
Waghe soude zijn / ende dat ick middel soude vinden / om haer vziende-
lyck met malkanderen te doen spzeerken / 't welck hy weygerde / geley-
de ick hem aen de Wagen met wenschinge van goede reyse. Hy ver-
reyst zijnde / quam de selve / die ick hadde vermaent over 't bedzagghen
Arminij. Weder / vragende of ick Arminium verwachtte. Ick seyde ja /
te weten hem / of sijne vzienden / alsoo ick hem 't ghepasseerde by den
Adv. had overgeschreven / ende gebeden metten eersten over te comen.
Hy daer over wat ontfelt zijnde (soo scheen) vraghende / waerom ick
dat hadde gedaen ? Ick antwoorde daer toe bewoghen te sijn door dese
nieuwwe beschuldiginghe aen den Advocaet / ende door dien my ter oogen
was gecomen / dat hy (die met my sprack) hadde gheseydt / dat / indien
men op Arminij beroep tot de Professie naerder wilde dzingen / men ee-
nige saecken van grooten gewichte tot Arminij last soude bzingen / die
beter bedeckt bleven. Oock / dat my daer aen ghelegen was / dat Armi-
nius sich supverde of schult bekende. S. E. sigh noch meer ontfellen-
de / seyde / onder anderen (hoewel heel buytē propoost) dat hy nu geloof-
de 't geen hy dickwils hadde gehoozt / namentlyck / dat myn aensie soo
groot was by Barnebelt / dat ick door S. E. alles / wat de Kercke de-
de / wist om te stooten / als het my tegen de borst was. Ick badt hem ee-
uenigh Exempel tot bewijs voort te bzingen: Hy wierp my voort 't ge-
passeerde inde saeck Hermanni Herberts ter Goude voort verhaelt. Ick /
my belghende dat te hoozen upt den monde van een / die over Hermanni
verfoeninge present was geweest / ende wel wist 't selve geschiet te sijn
met goetvinden vande Ghebeputeerden der Kercken / seyde / dat ick
nu wel sagh / in wat bladt ick by hem ende andere Kerckelijcke stont /
om dat ick tot alle haer procedueren gheen jaende Amen en seyde.
My voort ghehoozt hebbende / bekende hy evenwel ten lesten / dat de
Kercken veel diensten van my hadden ghenoten / welcke bekenenisse
aennemende / seyde ick / de selve / mijns wetens / noyt ondiensd gedaen te
hebben: Dat ick my oock in 't stuck Arminij tegen de Kerck niet en stel-
de / maer tegen het doen eeniger particulieren / die in desen gheen last en
hadden vande Kercken. Seyde oock / dat ick van sulck aensien by den
H. Advocaet niet en wist / maer dat het my immer soo by stondt / een
Godtsaligh Dienaer Christi / ende gheleert man / met reden voort te
spzeerken / als andere meynden hun geoorlooft te sijn / hem sonder fon-
dament achter rugge te na te spreken. Arminius en quam evenwel dien
dach op mijn schryven niet / verhindert door lijfs swachheyt: 't welck
de ghesepde vernomen hebbende / quam weder by my / sich ontschuldi-
gende over 't geen hy hadde gheseydt van pet tot last Arminij in 't licht
te bzingen / indien men met die Vocatie voort wilde / segghende / dat te
hebben gesept / niet / als of hy pet tegen Arminium hadde / (protesteren-
de dat hy niet en hadde) maer tot waerschouwinge / om dat andere hun
't selve hadden vermeten / wenshende / dat te wederstiden alles mocht
blijven in stilte. Ick antwoorde / dat ick dese verontschuldiginghe geerne
aennam / voort soo veel sijn persoon aengingsh / maer dat Arminius
evenwel dit behoorde te weten / om sich te supheren ; Conde Arminius
dat

dat niet doen / dat ick blijde soude zijn / dat hem 't mom-aensicht ware afgetrocken. S. E: excuserde oock / dat hy Arminium , voor 't aenbrēghen vande boornoemde Predicatie aenden Advocaet / niet en had aengesproken / hier mede / om dat hy den tijdt niet en hadde ghehad / mits sijn haestigh vertreck nae den Hage.

Enighe daghen daer nae gaven de Heeren Curateurs haer boornemen / van Arminium tot de Professie te beroepen / te kennen aen S. E: de selve versoekende / haer daer inne met pēmandt van der selver Weeghen / te assisteren; waer op S. Excel: in pē ontboden hebbende in dien last oplepde. Ick verthoonde S. Excel: dat de saeck / om eenige insichten / wat swarighepts hadde / nam evenwel de Commissie aen / en reysde daer nae niet credentie en instructie van S. E: in 't geselschap des Heers van Noordwijck ende den Pensionaris Seyt tot Amsterdam, waer op de Heere Cromhoudt, doe Raets-heer 's Hoofs vā Holland / nu President / volghde / om de Curateurs in desen mede te assisteren / die oock meest / boornamentlijck by Burgemeesteren / het woort voerde. De Propositie zijnde gedaen / eerst voor Burgemeesteren / nae inden Kercken-raedt / wierden wy langh opgehouden / ende merkten / datter vele disputeren vielen. Alle (soo veel wy vernamen) gaven sy Arminio dit ghetupgenis / dat sijne diensten i Amsterdam groot / ja noodigh waren / bysonder om sijne soetigheyt ende bequaemheyt in 't disputeren teghen alle soorten van ghesintheden aldaer. Enighe vande Kercken-raet menighden daer onder vzeefe van onsupberhepdt inde Leere / daer andere weder heftigh tegen spraken / sonder te comen tot resolutie. Dit verstaen zijnde / vonden de boorsepde afgesondene Heeren goet dē Kercken-raet (aende welcke ick dickwils 't woort dede) door my rondelijck te verclaren / dat de meeninghe van S. Excel: ende de Curateurs niet en was / pēmant tot die Professie te beropen / die onsupbere leere vzeef / niet versoek / datmen ront wilde segghen / of in Arminium daer voor hielt / ende belofte van / in sulcken geballe / geen vorder moepte te doen. Hier op nieuwe deliberatie gheballen zijnde / kregen ten lesten dit afschept van beyde Collegien (met pefatie van grooten lof / die sy beyde Arminio gaven) dat hare E: E: te vreden waren Arminium (hoewel seer ongaerne) ten dienst vande Academie te ontslaē / op dese conditiē / 1. Dat hy van Amsterdam niet en soude vertrecken / al vozen sy van een ander in sijn plaetse souden wesen voorszien. 2. Dat hy voor het aenbaerden vande Professie met Gomaro in 't vziendelijck soude sprekē / tē overstaē van eenige Ged: van 't Synodus. 3. Dat die vā Amsterdam hem souden mogen wederom roepen tot hare dienst / soo de noot sulcx quame te vereyfshē. Dese Conditie sijnde aengenomē by de Curateurs / en hebbende Arminius daer na mede op gelijck bespreek inde beroepingē geresenteert / is de r' saimen-spraek tusschen Gomarus ende Arminium , in tegenwoordighhepdt van Arent Cornelisz. ende Wernerus Helmichius, als Synodale Gedeputeerde daer op gebolgh in den Haghe den 6. ende 7. May / ten hupse vanden Heer van Noordwijck Curateur / alwaer Arminius op sijne explicatie van 't 7. Cap. ende Collatie met Iunio (anders wierdt hem niet voor gehouden) soodanige satisfactie dede / dat

Den 12.
Mert.
Mijne
reysē op
Amsterdam
door last
van S.
Excel: om
dese Beroe-
pingh.

Conferen-
tie den 6.
ende 7.
May ten
hupse vande
de Heer
van Noord-
wijck tuss-
schen D.
Gomarus
ende Armi-
nium,

Arminius
treedt inde
Professie.

sy hem alle de rechterhandt toegereykt / ende tot de Professie gheluck
gewenscht hebben. Waer na Arminius gradum Doctoratus [het Doctor-
schap] begeert hebbende / is Gomarus selve sijn Examinator ende Promo-
tor geweest. Spntelijck is hy van Amsterdam geschept / met het tref-
felijckste getuygenisse / in leere ende leven / dat opt Predicant hadde / en-
de is alsoo in sijn Professie getreden / die hy oock een tijt langh in goe-
de eenighedyt / met grooten lof / aenghenacmhepdt ende vzych bedient
heeft / tot dat Gomarus hem begonde questie te moveren op 't stuck van
de Predestinatie / ende de Kercken hem / upt suspirie / begonden moepe-
lyck te vallen / dat hy sich soude verclaren / daer upt voort alle de dispu-
ten ende oneenigheden ghevolght zyn / in alle de welcke sich Arminius
soo ghedraghen heeft / dat hy aen sijn zyde (mijns oordeels) de leere der
waerhepdt / die nae de Godtsalighedyt is / voort ghestaen / ende / soo veel
hy konde / tot sijn sterfdagh toe / nae vrede ende eenighedyt ghetracht
heeft : Daer in ick nu niet voert en trede / alsoo ick hier niet voert en
hebbe / dan mijn doen ende laten / aengaende de voorsz. beroepinghe / te
verhalen. Nu laet ick anderen oordeelen / of ick heb verdient hier over
soo gelastert te worden / als ick gelastert ben. Godt is mijn getuyghe /
dat ick 't oprechtelijck met sijne Kercke ghemeynt hebbe / ende niet en
wete yet hier inne ghedaen te hebben / dan dat ick schuldigh was / ende
houde wel gedaen.

Seste Capittel.

Mijne Wederroepinghe tot den dienst vande Kercke t' Vrecht , ende
verscheyden mijne handelingen daer op inde selve Kercke ghe-
volght.

Anno 1605.
in Febr.

Vele dinghen inde Kercke van Vrecht gheschiedt
in ende sedert den jare 1605 zyn my achter rugge tot mij-
nen naedeel ghedupdet gheweest: Sal daerom d' oorzack
ende gelegentheyt van dien mede cortelijck verhalen. So
ick by occasie t' Vrecht was om eenighe mijne affairen
particulier / werde ick vande Magistraet ende Kercken-
raedt aldaer seer instantelijck ghebeden eene Predicatie aldaer te doen /
't welck my 't zedert het jaer 1589 (alsmen my met andere licentieerde
ende 't prediken verboodt / soo voort ghesepdt noyt gheberghen en was.
Men had gesien / hoe seer ick / sedert de gesepde onbehoorlijcke afdan-
kinge / tot behediginghe van die Kercke (die daer door upttermatē ont-
stelt was) hadde gearbeydt / ende dat vele vande Gemeynte / die met de
Leeraers / die der afgedanckten plaetsen betraden / t' onvreden waren /
groot verlangen hadden my te hoozen. Ick liet my geseggen / doch niet
sonder haer E. E. ernstelijck voort ooghen te stellen 't groot onghelijck
mijnen medebroeders ende my vijftien Jaren te voren aengedaē. Ick
Predickte met grooten toeloop van volck ende aengenaemhepdt. Waer

Mijne eer-
ste Predica-
zie t' Vre-
recht nae
mijne af-
danckinge
geschiedt 15.
Jaren te
voren.

op gebolght zijnde in Martio 1605. daer aen solemneel hersoeck van leeninge door twee Gedeputeerden tot die eynde in 's Gravenhage gesonde/wiert de selve leeninghe/na communicatie met de Collegien / vooz den tijdt van twee maanden/ by den Kercken-raet van 's Gravenhage gheronsenteert/met eyppes verbodt aen my/dat ick my/sonder der selve voozweten/in geene bozere Verbintenisse t' Utrecht (alsoo sy daer voozbreesden) soude in laten: ende duerde dese leeninghe van den aenvangh Martij tot op den 6. May/ als sijn Ex: my verschreef my by haer te verboeghen op den tocht / die tozts daer aen viel op Antwerpen/Wouwe/Vlaenderen etc.

Inde volghende Jaren wierdt ick meermael / ende met meerder getal/ politijcke ende kerckelijcke Gheputeerden van wegen die van Utrecht besonden/ ende met groote instantie ghereboereert tot mijnen eersten dienst/upt kracht vande voozbehoudene obligatie. Hier op vele disputen tusschen Utrecht ende den Haghe gevallen zijnde/wierdt my ten laetsten eerst vande Kercken-raet in 's Gravenhage/daer nae vande Heeren Staten van Hollant/met advijs van S. Excel: andermael verboden/met die van Utrecht / bupten der selver kennisse ende consent/in 't minste niet te handelen: Ende alsoo ick verclaerde ten dienste van die van Utrecht / als mijne Vaderlijcke Stadt/ ende andersins/ gheneghen te zijn / oock dat ick de obligatie aende selve altijdt hadde uptbeschepden/wiert my daer tegen uptdruckelijck aenghesepdt / soo van wegen sijn Excel:ende Heeren Staten/als Kercken-raet/ dat ick niet haren goeden wille niet vertrecken en soude.

Die van Utrecht siende de stercke beletselen tegen hare meeningheten principale/ vernieuwden daer nae 't hersoeck van leeninghe / die hun gheacordeert wierdt alleen vooz drie weecken. Ick dede daer nae selve verschepden instantien om mijne ontslaginge/ ten dienste van die van Utrecht/maer wiert t' elckemael afgeslagen. Dese instantie vernieuwe ick noch stercker als opt/inden jare 1609.oock met ronde/ doch eerbiedentijcke / verclaringhe / dat ick 't proffijt vande besproochene verbintenisse aendie van Utrecht behoorde ende begeerde te genieten/ ende dat ick hoopte / datmen my niet soude houden teghens mijnen danck. Maer 't was al vooz een Doof-mans deure. Ick wenschte upt den Hage te wesen/ alwaer ick al van doen aen (soo om eenige gepasseerde dingen over 't maken vande Tresves/ als om andere oozsaecken) mijns oordeels een pot te viere sagh / die ick breefde metter tijt te sullen oversieden tot groote swarigheyt. Die van Utrecht aen d' ander zijde meynden/dat sy recht op my hadde/ ende dat mijn dienst de Kerck aldaer sonderlinge strichtinge soude toebzengen/ derhalven sy hare Gedeputeerden wederom sonden inden Hage/met bzielen ende last vande Staten van Utrecht aen sijn Excel: de Staten van Hollant / Kercken-raet vanden Hage en my/om in aller manieren mijne ontslaginge te bozderen/ende bysonder/om aen te houdē by my/dat ick mijn recht gebzupkende/mijn affshept soude nemen/indien men 't my weygerde te geven / 't welck ick oock schziftelijck en mondeling met alle respect te kennen gaf / op hope/ datmen my/ mijne resolutie hoozende/ mijn

leening
ten dienste
der Kercken
heit t' Utrecht
recht.

Anno 1606.
in Febr.
Anno 1607.
in Jan.

Ick worde
tot Utrecht
gereboereert.

Crijge ver-
bodt van
my daer te
verbinden.

In Julio.
Andere leeningh.

In Novemb.
ende Decemb.

Iteratijf
hersoeck
van ontslaginge
Anno 1609.

Te verze-
geefs.

Hoe ende
waerom ick
wenschte
upt den
Hage te
wesen.

Mentue
besendinge
van Utrecht
recht/om
my daer te
hebben, in
Sept. 1609.

Afsgeflagen

vertreck/pimmers goetdwillighlick/soude accordeeren. Alles wierdt soo by S. Ercl. ende de Heeren Staten als by de Kercken-raet afsgeflagen. Alsoo ick dan seer noode daer toe quam/dat ick met quade gratie/tegen wil en danck/soude vertrecken / ende die vanden Haghe verlaerden/ die van Vtrecht geerne te willen accommoderen met leeninge/gelijck te vooren dickwils was geschiet/mosten wy ons daer mede vooz die tijdt gerust stellen. Waer op inde volgende Jarē weder nieuwe leeninghe sijnde gheacordeert / resolueerde ick/des leenens moede zijnde/op d' Instantie van die van Vtrecht/tot vertreck/ met belofte van mijn dienst aen die vanden Haghe teghen 't aenstaende Paesschenfeest op te seggen op mijn eygen recht.

Anno 1610.
ende 1611.

Mijne resolutie tot vertreck.

Anno 1612.
den 13. Januarij.

Op de welcke ick mijn afscheydt neem.

Deputatie upten Hage naer Vtrecht.

Rapport.

Anno 1612.
den 17. Febr.

Precise Resolutie van Hollandt rap aengeseyt om inden Haghe re moeten blijven.

Oock vanden Kercken-raedt.

Sijnde daer na op dese belofte by die van Vtrecht gesommeert/hebbe ick S. Er. de Heeren Gecommitteerde Raden ende Kercken-raedt dese mijne uptterste meeninge/gedane beloften/en rebenen van diē met alle eerbiedinge te kennen gegeven/ biddende mijne gedane diensten ten goede te nemen/ende my daer van/vooz mijn vertreck/behoorlyck gesuyptenis te willē mededeplē. Vooz Gedepr. en andersins ernstelick versocht zijnde/te willen blijven/sepde ick/mijn woort gegeven te hebbē/en persisterde. Daer op Gedepr. namelijck de Heerē vanden Honaert Raet inden Hoogen Rade/Vasius Rekenmeester/en Lafaille Predicant gefonden wierden met brieven van S. Er. en de Gecommitteerde Raden van Hollandt aen die van Vtrecht/ om die te bewegen te wijckē van haer gesepde recht. Die van Vtrecht hieldē/dat ick hun toequam/en bleven by haer recht/hier van rapport gedaen zijnde/wiert my daer na inde vergaderinge vande Gecommitteerde Raden van Hollandt wel expresselijck aenghesepdt/datmen/sonder met die van Vtrecht/of met my/in hogder dispute te willen treden/verstont/dat ick niet en mocht vertrecken / gebuyckende onder anderē dese formalia/ Dat geē redē en was/dat ick die Kercke/die ick 22. jaren langh met contentement hadde bedient/nu soude verlaten/ om soo eene verbintenisse/ alsmen allegerde / dat ick my derhalven moest disponeren inden Hage te leven ende te sterben;ende dat haer Ed. Mo. wel wisten/dat sulcx oock was de meeninge van S. Ercl. ende den Kercken-raedt. Ick versocht tijt van beraet: Men antwoorde/datmen die wel konde gheben/maer dat de meeningh was/dat ick my most schikken nae 't geen men my hadde gesepdt/ende sien die van Vtrecht anders te contenteren;dat hare Ed. Mo. oock selve aen die van Vtrecht soudē schryven. Ick repliceerde/dat ick daer niet in gerust en was / begeerende my daer op te bedencken. T selve wierdt my daer nae oock aenghedient inden Kercken-raedt/daer op ick gelijcke antwoordt gaf: seggende daer by/dat ick my evenwel hiel aende ghedane opsegginghe mijns dienst aen hare E. E. ende dat ick my voorts soude draghen in blijven of gaen/soo mijne conscentie my soude raden. Dies niet teghenstaende schreben S. Ercl: de Heeren Gecommitteerde Raden/ ende de Kercken-raedt aen die van Vtrecht / datmen op mijne komste derrewaerts gheen staet hadde te maecten / alsoomen mijnen dienst inden Haghe niet en begheerde te missen. Hier op 't Vtrecht verschreven zijnde/wierden

wierden my de selve bzieben inde Camer der H. H. Staten aldaer in
 solemnele vergaderinge/ daer by oock eenige upt de Kercken-raedt ge-
 roepen warē/ voorgelesen/ ende ick gebzacht/ wat my daer van docht/
 ende of ick dan niet en dachte mijn woordt te houden? Antwoorde ick
 alles tot mijn ontlaginge gedaen te hebben wat moghelijk was; ende
 bozders niet te kommen doen/ten ware hare E. E. my volgens 't recht/
 datse op my hadden/belasteden upt den Dage te scheyden teghens aller
 danck/ 't welck ick hare E. E. badt my niet te willen opleggen/ al bo-
 ren wel te overleggen/ of sulcx hare E. E. dienstigh zyn/ ende my be-
 tamen soude. Waer op hare E. E. verclaert hebbende/ my tot die ex-
 tremitepten niet te willen perffen/ versocht ick vande obligatie/ die de
 selve op my hadden/ ontslaghen te zyn; 't welck sy my wepgherden/
 seggende/ wel alle moghelycke civilitet in regard van de Heeren van
 Hollandt te willen ghebruycken/maer haer recht niet te quiteren. In
 dier voegen bleef de saerke stercken/ende hoewel ick/soo veel als teghen
 mijn danck/ inden Dage wierdt gehouden/ende de swarigheden/die ick
 vooz handen sagh/moest uptstaen/ oock de selve Kercke voort met alle
 blijdt ende trouwe bleef bedienen / soo hiel ick my evenwel in mijn ge-
 moet niet langher aen de selve verbonden/maer verwachtde beter ge-
 teghenthepdt/om met voeghe van daer te scheyden / 't welck evenwel
 de Heere (ontwiffelijck tot mijner beproebinge ende om andere oorzak-
 ken my onbekent noyt heeft willen vergonnen.

Wt dit alles is licht te oordeelen/ dat ick / in 't gheen t' Vtrecht ten
 dienst vande Kercke aldaer by my gedaen is/ vande tijdt mijner rebo-
 ratie af tot de veranderingh Anno 1618.aldaer gevallen / niet ben ghe-
 gaen bupten mijn beroep. De Contraremonstranten hebben wil-
 len de bladeren harer Vooz-rede vooz hare Acten Synodael/met mijn
 naem van voozen tot achteren vullen / ende onder anderen mijn doen
 t' Vtrecht dapper overhalen. Onder anderen seggen sy / dat ick inde
 Synode Provinciael aldaer Anno 1612.hebbe gepresideert. 't is onwaer-
 hepdt. Ick was daer in 't Synodus / maer presideerde niet/ende al
 hadde ick ghepresideert/ten ware niet gheweest bupten mijn Beroep/
 wanneer die Synodus my daer toe hadde gestemt (gelijck sy dede/maer
 ick excuserde my gants ernstigh om reden) gemerckt ick aen die kerc-
 ke verbonden was/ende d' selve doe/als by leeningh/beidiende. Sy seg-
 gen/dat ick onder deksel, dat de Kercken-orde aldaer schein vervallen te
 zyn, derrewaerts gingh ende inbracht Remonstrantsche Predicanten, oock
 vande Synodalen ende Staten aldaer eene nieuwe forme van Kercken-orde-
 ninge dede approberen. 't is wonder / dat sy nu hier segghen/dat de
 Kercken-ordeningh aldaer alleen schein vervallen te zyn: naedemael
 alle de Hollandtsche Kercken te vozen gheklaeght hadden / dat de selve
 datelijck geheel vervallen was. Ick en gingh niet derrewaerts onder
 eenigh pretext of deksel/maer op openbaer wettigh beroep/om 't geē
 vervallen was/soo veel doenlijck/ te helpen oprichten / ende d' afghe-
 weeckene leden tot eenighepdt te bzenghen. De Overighepdt ende
 Kercke van 's Gravenbaghe, dit alles wel wetende / hebben mijn gaen
 derrewaerts goedt gebonden/ende gheconsenteert al tot sulcken eynde.

Hoe hier in
 voozter tot
 contente-
 ment van
 die vande
 recht ghe-
 handelt is.

Derdeba-
 ging myns
 doens
 t' Vtrecht
 tegen de
 beschuldi-
 gingen der
 Contrare-
 monstrantē
 in hare
 voozreden
 vooz hare
 Acten Sya-
 nodael.

'T verloop was groot/de verbzendinghe hadde langh geduert/de authoritept vande Magistraet der Stadt/ ende der Heeren Staten vande Provincie waren diep ingewickelt/ de wonde was quaedt om genesen: Verschepden Predicanten upt Hollant/oock bekleedt met publijcke authoritept/ selve sijn Epel: waren daer mede tot meermael besich geweest: Ick selve mede/soo boven gesepdt is. Maer 't gheschepden wilde soo haest niet gehecht zijn. Ick moeste credijt winnen/om de verballene ordze allenchskens ende by trappen te moghen beteren. Het was niet de gelegenthept vande Reformatie t' Utrecht van aenbegin anders gestelt als in Hollandt/ Zeelant ende andere Provincien. Men most niet Christelijke moderatie gaen/daermen konde/ nae 't woordt *ibant quò poterant*: [Soo verre als men kan.] Een vermaert Leeraer/die bebozens/neffens my/t' Utrecht hadde ghedient/hoozende dat ick weder gereboceert/ende wat aensiens om tot verbeteringe te gheraecken/gecregen hadde/schreef my/Dat ick de sweep nu inde handt hebbende den wagen dapper most voort menen. Ick antwoorde/Datmen de wagen niet weder op 't hollen most brenghen, gelijk eens gheschiedt was: By verstonde wel wat ick seggen wilde/ende sweegh. Ick verkreegh in mijn eerste Leeningh een Acte vande Magistraet aengaendende Kerckenregeringh aldaer/ dzaghelijck vooz die tijdt/over welke bygghe ick bele/die haer langhe Jaren hadden afghesondert/ weder aende Tafel des Heeren bzacht: 't welck wel te voozen altemet by andere geschiet/maer t' elcke mael weder gebzoochen was. Men beriep byzome Leeraers/die allenskens 't een ende 't ander hielpen verbeterē/men noemtse Remonstrantsche Predicanten, die ick daer soude hebben ingebzacht. Die ick daer vont ten tijde mijner reboratie en waren by my niet ingebzacht. Men wist doe aldaer van gheen Remonstranten. Eenighe wepnige recommandeerde ick/alle werden sy wettigh beroepen. De Remonstrantie wierdt eerst daer nae overghegheven in Hollandt/niet t' Utrecht/alwaer het gevoelen der Remonstranten/ in effect/al van het begin der Reformatie gheleert was/ soo ghesepdt. Soo en was dan die leere t' Utrecht niet nieuw. Sijn eenighe in die Provincie/die te voozen anders gesint waren/de selve leere toegeballen/ dat is de kracht der waerhept toe te schrijven/niet mijn bedrijf: De Kerckenordeningh aldaer is gestelt inden ghesepden Synodo Provinciael/ met toestemminghe van alle Leden/Polptijcke ende Kerckelijke. Datmen 't een Nieuwe forme noemt/is bypten reden/aenghestien daer/zedert de reformatie/ghen oude of seckere forme en was: Daer waren te voozen verschepde formen gheraemt/ dan d' een dan d' ander/ al by provisie/manck ende geberckelijck/soo de Hollandtsche Kercken selver klaegghden: Dooz dese laeste wierdt alles soo verbeteret/dat de Kercke van Utrecht daer dooz was ghebzacht tot soo goeden stant upterlijck/als eenige Kerck in 't gheheele Landt. De forme is Apoktolisch ende heel nae de Godt-salighept gerecht. Dit wilmen niet weten/'T is ebenwel de waerhept. Dat ick die soude hebben doen approberen is kinder of sotten-klap. Wat macht had ick daer toe? De Heeren Staten hadden hare Gecommitteerde inden vooznoemden Synodo tegenwooz,

Ick heb
t' Utrecht
geen Re-
monstrant-
sche Predi-
canten in-
gebzacht.

Oock gee-
ne nieuwe
forme van
Kercken-
ordeningh
ingevoert
of doen ap-
proberen.

woordigh in merckelijck aental / upt al de dize leden : hadden selve ha-
ren asem over alle artijckelen/ende hebbense geapprobeert buyten mij-
ne inductie /upt volle kennis en wetenschap / sonder dat het van noodē
was / om de selve soo veel moepte te doen als de Contraremonstranten
nu doen / om d' approbacie van hare nieuwe Dordrechtsehe. Sy stoo-
ten haer aende verdraeghsaemheydt aldaer gestelt Cap. 2. Art. 4. ende 65.
'T was nochtans veel beter der Remonstranten gheboelen tolereren/
dan condemnieren/verdzagen dan verdoemen / gelyck tot Dordrecht is
geschiedt. Met de verdraeghsaemheydt hielt men t' Utrecht vrede/
met het verdoemen heeft men Hollandt ende Utrecht op stelten ghe-
bracht / ende de waerhepdt vertreden. Heb ick dit quaedt gesocht te mij-
den / ende dat goet ghepooght te wercken in mijn Vaderlijcke Stadt/
't en kan my by de Drome niet dan tot eere ghedijen / ende ick danck
Godt / dat hy my / als een gheringh Instrument / mede tot soo goeden
werck gebuyckct heeft / hoewel het de Satan / door Godts toelatinge/
om der sonden wil / naderhandt over hoop geworpen heeft. Dit alles
hebbe ick breeder verhandelt door den dreck / inde volle wederlegginge
bande voorsz. voorrede. Ick gae voort tot andere mijne handelinge-
n / die ghestelt zijn als voornaemste fundamenten mijner beschuldin-
ghen / op dat de Leser oordeele / of die soodanighe zijn / als men die
schildert.

Siet dese
wederleg-
ginge van
de voorsz.
voorz. rede
voorz. aen 't
historisch
berhael
van 't Syn-
odus van
Dort met-
ten Titel/
oorspron-
der neder-
lantseker
geschillen.

Sevende Capittel.

Verschil van Advijfen op de vergaderingh Preparatoir tot het Syno-
dus Nationael: Swarigheyden daer uyt gevolgt: oorsaek van 't
Tractaet van 't Ampt der overheydt in 't Kerckelijck : Oock
van 't overgeven der Remonstrantie, ende de blamen dies aen-
gaende over my: mijn doen over 't beroep *Vorstij*, ende verant-
woordingh van dien; oock van 't uytgeven der verdedinge van-
de Resolutie der H. H. Staten tot den vrede der Kercke, ende an-
der mijn arbeidt.

Ick hebbe voorsz. berhaelt / hoe de Heeren Staten
van Hollandt ende Westvrieslandt / al inden Jare 1607.
hadden gerconsenteert in 't houden van een Synodus Na-
tionael/voorz. soo veel haer aengingh. D' ander Provin-
cien hielden 't langh tegen: Utrecht langst. Ick bracht
te weghen ter begheerte vande Kercken / dat dese Provincie haer mede
hoeghde. Hier op volchde consent vā de Heere State Gen: medebzengē-
de dese clausule / Dat men in 't selve Nationael Synodus de Confessie
ende Catechismus / nae ghelwoonte / soude rebideren / ende dat hare
Hoogh. Mog. eerst eenighe Kercken-dienaren upt alle de Provincien
souden beschrijven / om der selver advijs te hoorē op de forme ende ma-
niere

Anno 1609
Consent
tot het Syn-
dus Nationael
met de
clausule
van Hebz-
sie van
Conf. ende
Catech.

Conventus
Præpara-
torius.
Anno 1607.

Verfchep-
den Advij-
fen aldaer
gegeven.

niere van 't houden van 't Synodus. Onder dese Kercken-dienaren/ die tot vijfthien ingetale van wegghen hare H. M. in 's Gravenhaghe by een beroepen wierden (welcke vergaderingh daer nae *Conventus preparatorius*, of vergaderingh preparatoir tot het Synodus genoemd wiert) waren oock Arminius ende ick beschreven/by de Staten van Hollandt. Onse last was den Heeren Staten Generael te dienen van advijs/op 't geen de selve ons souden vraghen / met aenseggen/dat de advijsen souden byp zijn. Wy droeghen alle te samen over een in alle de Advijsen op alle Vragen ons voorgestelt/uptgenomen in drie. Het eerste raecte de Vraghe der Heeren Staten/ Of men over de swarigheyt, die in 't Synodus mocht worden ghemoveert teghen eenigh poinct vande confessie of Catechismus, alleen uyt Godts woort soude oordelen, of niet. Daer op Arminius ende ick / met noch twee andere / adviseerden jae, daer by doende/dat derhalven de Kerckters/'t selve oordeel ghedurende/van de verbintenisse aen de selve Schriften behoorden ontslaghen te zijn: Dese leste clausule wilden d'anderen gheensins toestaen. Het tweede gingh aen de Vraghe/Of men sich het oordeel des Synodi soude onderwerpen: waer op het advijs bande selve hier was lae, Wel verstaende/dat daer op ghehoort souden werden/ niet alleen de Gedeep. maer oock de Deputerende Predicanten. Het derde was op de Vraghe/Of men in cas van swarigheyt reces mocht nemen; Waer op wy vier adviseerden simpelich ja, d'andere met conditie/Indien 't de Synodus goet vondt. Bupten dese Vraghen der Heeren Staten wierdt by sommighe inde vergaderinghe voorgevraagd/ of niet geraden was de Heeren Staten te versoeken/dat hare H. M. de clausule van Revisie der Confessie ende Catechismus wilden uptlaten upt de brieven bande Conlocatie van't Synodus/ of minners andere woorden als 't woort Revisie ghebruycken. Dit bonden de meeste Stemmen goet/ende met een/dat die Revisie niet en soude gheschieden/ ten ware de Synodus die goet bondt. Arminius ende ick met de twee andere/ stemden wel mede toe/dat men inde brieven van uptschryvinghe bequamer ende soeter woorden mocht ghebruycken/ om der swacken wil / soomen voorgeaf/maer dat de Revisie selve/in allen gevalle / naer gewoonte behoort te gheschieden. Dit was de verschapdenheyt der advijsen/die oock alsoo de Heeren Staten Generael schriftelijck met gheimene bewilligingh wierdt aengedient/hare H. M. 't oordeel bevelende/oock met presentatie bande verschapden advijsen ten weersijden te justificeren/wanneer hare H. Mo. 't selve souden belasten.

Groote
swarighe-
den in en-
de anderen
over dese
Advijsen
bejegent,

Hoewel dit nu geen beslupten/maer alleen Advijsen waren/ ghegeven in byre vergaderinge/op vragen der Overheerden/ die hadden gewilt/dat men niet soude gaen by overstemminghe / hebbende Arminius ende ick/met d' andere twee / van onse Advijsen gegeven goede bondinge redenē/soo wy meynde (en ick noch meyne)berept deselve noch verder te justificeren/ zijn wy ebenwel daer ober seer gecalumnieert gheworden binnen en buptens landts / soo door breeinde rappozten op de Particuliere Synode/als door brieven/die Sibrandus Lubberti Professor tot Francker schreef aende Duitsche/ Fransche en Schotsche Kercken ende

ende Academien/soo iust de brieven (die noch te binden zijn) te sien is. Wy verbedighden ons wel hier tegen;maer de partyschap overwoeght de redenen/ende wierdt een pegelijck ingedrukt/ dat wy niet die Revisie yet sonderlinghs voorsz hadden. Ende of wy schoon seiden/ dat het niet onse resolutie/maer der Heerē Staten was/eerst van Holland/nae van alle de Provincien/ soo d' acte uytwees / dat oock sulcke Revisie niet nieuw/maer in alle Synoden Nationael ghewoonlijck / ende doe sonderlingh noodigh was / om alle swarigheden te weeren ende te voorszomen: oock dat wy vreesden/indienmen soo daer teghen stecken wilde / men lichtelijck den voortgangh van het Synodus Nationael (twelc niet dan met die clausule geconsenteert was) soude belettē/nemens veele andere seer gewichtige redenen meer (die daer nae elders ende namentlijck in 't naerder Bericht der Remonstranten vzeeder sijn verstoont)ten help ebenwel niet/de suspicien wiesfen meer ende meer tegen Arminium, wy / ende verschen den andere Predicanten in Zupdt ende Noort-holland/die onse reden goet/ende volgens dien de Revisie, by de Overhept geresolveert/ noodigh achteden. D' andere willende enkel dese Revisie beletten / en vzeben van dien tijdt aen niet soo sterck/ als vooren/op 't Synodus Nationael / maer maecten onlancx daer nae een beslupt in 't Synodus particulier van Zupdt-hollandt / dat elck Predicant/ al terstont/ daer in 't Synodus, of immers stracx daer aen/in sijn Classis, verklaren soude / wat hy inde Confessie of Catechismus te berispen had. Het Synodus van Noordt-hollandt wilde/ dat yder Predicant/sonder van Revisie te spreken / die Schriften weder op nieu/als de selve in alles goet kennende/soude onderschrijvē/alles om 't Revideren der selver in 't Synodus Nationael te verhinderen/ende de geseyde resolutie der Overhepdt illusoir te maecken. Velen Predicanten/ oock wy/docht dit seer vzeemd/ namelijk/ datmen in eene Gereformeerde Kerck / daer de H. Schrifstuer billick d' eenighe Regel des Geloofs wesen soude/soo veel swarighepts maecte om twee mensche lijcke Schriften/ noch eens op 't begeeren der H. Overhepdt in een Synodus Nationael te revideren / al vzen deselve te stellen tot vaste ende blijvende formulieren der eenighepdt ende der leere/ die de Predicanten in 't leeren souden moeten volgen in allen deelen. Dit dede de disputen wassen.

Sommige verclaerden/ dat sy tegen die Schriften niet en hadden/ ende onderteeckenden deselve op nieuws : Andere maecten swarighept/ seggende/ dat sy haer oordeel opschozteden/ ende begeerden hare byshepdt te behouden/ om hare meeninghen van die Schriften te seggen/wanneer de Revisie,by de H. Overhept gedecreteert/soude geschieden/te vzeben sijnde haer middelertijdt aen deselve te houden/ volgens voorzaende onderteeckeninge/sonder die Schriften tegen te spreken. De andere/zijnde de meeste in getale / waren hier mede niet te vzeben/ ende begonden hier over eenige Predicanten te suspenderen van hare diensten. De ghesuspendeerde ende gesuspecteerde vielen clachtigh aende H. Overhepdt. D' Overhept verstont/ datmen se soude laten hare diensten betreden in vzeede tot op den Synodum Nationael.

Men

Dit naer-
der Berichte
is eenighe
jaeren daer
nae uytge-
geven.

Enige
worden
van haer
diensten
op geschoot.
D' Over-
hept her-
staet her
anders.

Wederhoor-
righeyt te-
gen de O-
verheyt.

Provisio-
nele opschor-
tingen der
Particulie-
re Syno-
den.

Arminius
gepozt tot
verclaring.

Confereert
hoor den H.
Raedt.

Hoor de H.
H. Staten.

Overlijdt.

Den Sta-
ten vergaet
de lust van
't Syno-
dus.

Oordelen
over den
Advocaet

Oordelen
over imp.

Mijn on-
schult.

Men toonde sich wederhoorigh tegen dese bevelen der H. Overheyt/de welke verstaende upt de Rapporten van hare Commissarissen de groo- te twisten ende hrendende propoosten / die hier over vielen in sommighe particuliere Synoden/ oock soo verre/ datmen op de Commissien van hare Ed. Mo. Gedeputeerde begonnde te smaden/nessens hooge injuri- euse woorden gebuyckht tegen sommighe Predicanten/ wierden de par- ticuliere Synoden/van wegen de H. Overheyt/ vooz een tijt geschorst. Men vingh oock aen met Arminio in 't bysonder te handelen/ ende wil- de/ dat hy hem soude verclaren. Hy sochte sulcx t'ontgaen tot op den Synodum Nationael/upt breefe van vzychteloose handelinghe. De Heeren Staten vonden goet secker Conferentie te doen aenstellen tus- schen hem ende Gomarum vooz den Hooghen Raedt / ende vier Predi- canten/ by hunne E. M. daer toe geordineert als toehoorders daer on- der ick mede was. Den Hoogen Raedt oordeelde/ dat over de Sub- stantie der leere tusschen hen bejden gheen vershil en was : Gomarus daer en tegen verclaerde/ met Arminij ghevoelen niet te derren vershil- len vooz Christi Rechter-stoel. De Heeren Staten wilden selve de saeck verstaen/ hoornden eerst Arminium, daer na Gomarum apart : De- dense daer na met malcander spreerken in hare vergaderingh/ in tegen- woordigheyt van acht Predicanten (ick daer onder) men belaste 't ge- sepde of verclaerde ten wederzijden te stellen by gheschifte. Er dat konde voltogen worden / wiert Arminius (die langh sterckelijck gegaen hadde) krankh/ ende overleedt.

Middelertijt vergingh den Heeren Staten Generael de lust tot het convoceren van 't Synodus Nationael/ soo om d'oppositie tegens de Revisie, als andersins. De Heeren Staten begonnden te handelen met den Opandt bande Trebes / welke handelingh S. Excel: seer scheen tegen de bozst te wesen. Als nu de Kerckelijcke disputen hier by qua- men/ ende men sprack van een Synodus: sepde sijn Excel: datmen als- les wilde over hoop werpen/ 't politijck ende kerckelijck: sulcx wijten- de den ghenen/ die gheen schult en hadden. De Raedt-Heer Francken sepde my / dat upt het Synodus niet dan scheuringh te verwachten en stont/ ende dat d' Advocaet daer van oorsaek was/ om dat hy soo seer op 't houden van 't Synodus dreef. Ick onderrechte sijn E: van- de rechte gelegentheyt/ ende verthoonde hem sijn ongelijck. De Ker- kelijcke riepen ter contrarie/ dat d' Advocaet het Synodus tegen hiel- wilden evenwel daer mede voozt/ ende lejden insonderheyt my te last/ dattet Synodus Nationael niet vooztgingh. 2. Dat de Resolutie van Revisie by de Staten genomen was. 3. Dat hare Ed. Mo. de gesuf- pendeerde Predicanten de handt boden. 4. Dat de particuliere Synoden geschorst waren; ende 5. Dat de conferentie Arminij met Goma- ro gheordineert was. Dit ende wat hun meer teghen de bozst was/ was / na haer segghen / al te samen mijn belejdt door den Advocaet Barnebelt/ daer in sy S. Ed. ende my groot ongelijck deden. Want de resolutie van revisie quam upt een ander oorsaek/ soo in 't lest van 't derde Capittel is verhaelt. Tot het Consent van 't Synodus Natio- nael hadde ick alleē meer gebozert als sy alle: 't Uystellē van 't selve quam

quam dooz haer/niet dooz my/die hun dat te boozē wel hadde gewaers-
schout/ende gebeden/haer soo niet tegen eē soo billicke sake/als was de
clausule van Revisie, te opponeren / ende de resolutie der H. Overig-
hept te contramineren. Evenwel hebbe ick niet gelaten/noch daer nae/
eenige vande booznaemste Heeren te verthoonen / hoe schadelijck het
uytsel van 't Synodus was. De handt-biedinghe der Ghesu-
spendeerde was Christelijck ende billick/daer in ick niet anders dede/
dan de bedroefde helpē tot gehoor:de reste was 't werck der Overhept/
als oock de schozffinghe der Synoden/ dooz niemant veroorfaecht/
als dooz haer epghen notoire/ ende (om de waerhept te seggen) onber-
dzaeghlijcke ongestumpighept/hare Ed. Mo. bekent gemaect dooz 't
rapport van der selver Commissarisen. D' eerste conferentie met Go-
maro was gesprooten upt schijstuerlijcke requeste aen de Staten over-
gegeven by Arminium, daer in hy klaeghe over de schendinghe sijns
naems binnen ende buptens lants/ ende de continuele inopelijckhept/
diemen hem aendede/ om hem te persen tot verclaringhe/ 't welck hy
lieber wilde doen op een Synodum/den welcken hy tot dien eynde ver-
socht:Maer hare Ed. Mo. bonden best / eerst een proebe te doen tot
bzebe dooz vriendelijcke Conferentie met Gomaro, daer upt d' eerste/
gehouden booz den H. Raedt/de tweede booz de Staten/ was veroor-
faecht. Soo dat ick in allen desen(al ware daer schult geweest / des
neen) onschuldigh was.

Hier by viel een ander stuck/ 't welck my groot spul maecte. De
Heeren Staten van Hollandt hadden op 't eynde vande Conferentie/
booz hare Ed. Mo. gehouden tusschen D. Gomarum ende Arminium, upt
eenige Predicanten ende my begeert te verstaen / op wat voet men de
Kerckelijcke differenten best soude remedieren. Ick/als d' oudtste van
die gene die van Arminio op ordze vande H. Statē waren versocht/om
ghetuppen te zyn van 't geen daer was gepasseert/ het woort voeren-
de/ sepde/ dooz last van d' andere / dat soo langh 't Kerckelijcke ende
't wereltlijcke Regiment soo teghen malcanderen stonden als twee
rollaterale machten in een lant/die gestadigh tegen malcanderē harde-
bollen/de Kerckelijcke hun latende beduncken/dat de politijcke macht
hun alsoo wepnigh in 't Kerckelijcke te gebieden hadden/ als sy macht
hadden/ 't wereltlijcke te gebieden in 't politijcke / de saecken qualijck
in ordze konden gezocht ende gehouden werden / ende dat derhalven
een van beyden noodigh was/ namentlijck/ dat d' Overhept haer 't
Kerckelijck gantsch ontfloegghen ('t welck alle Ghereformeerde Lee-
raers nochtans anders verstaen) of dat soodanighe Collateralitept
(onser oordeels) moest af zyn, eermen tot rechte remedie konde komen.
Dit woort ghesprooken inde vergaderingh vande H. Overhept/
na belastinge van te antwoorzen op 't geen ghebraght wierdt/ oock
nae vele excusen / om te mogen swijgen:mede sonder eenige ghedarste
van dit boozder te disputerē/leerte upt. D. Gomarus oorsaeck nemende
van een Boercken/genaemt Vermaninge tot bzebe / niet by my (soo
S. C:meynde)maer by een ander uptghegheben / neemt de Den inde
hant/begint bitterlijck tegen my te schryven / onder den Titel van

Ander swa-
righedht
my beje-
gent op die-
tijt.

Over seec-
ker advijs
aengaende
de Collate-
ralitept
van Kerck-
elijcke en
politijcke.

D. Gomari
waerschu-
wingh daer
tegen.

Hier tegen
mijn Trac-
taet van 't
Ampt der
Overhepdt
in 't Kerck-
elyck.

W. aerschoutwinge/ noemt my eenen Hoofdschen Trompetter; vergelijckt my by een Arriaenschen Priester Eusebium, ten tijde des Kersers Constantini, seyt dat ick na Staf en Mijter staec &c. Ich vernam/ dat dit Schrift onder de persse was/ ende voorsz. siende/ dat ick daer dooz ghetogen soude werden in cene hatelijcke dispute / die ick socht te ontgaen/ hadde dat werck geerne gesupprimeert ghesien; Waer toe by de Heeren Staten ende Magistraten van Leyden te vergeefs sijnde gearbeeyt/ dooz 't weder stercken Gomari, veroorzaecte ja benootsaecte 't uytgebe van mijn Tractaet, vande Authoriteyt eener H. Christelijcker Overheyt in Kerckelijcke saecken: al waer ick sustinere; dat een Christelijcke Hooge Overheyt in publijcke uytterlijcke Kerckelijcke saken toekomt de hooghste Authoziteyt ende opsicht onder en na Godts woort: 't welck ick poge te bewijzen uyt de H. Schrift / uyt de practijcke der eerster Kercken/ onder de Christen Kersers ende Coninghen; uyt vele Ghereformeerde Doctoren / ende uyt de Regieringh van bycans alle Ghereformeerde Kercken/ die de H. Overighepdt hebben tot voorsz. standers: houdende/ datmen sonder dese ordze moet vervallen of onder de heerscheninghe der Kerckelijcke/ ghelijck in 't Roomsche Pausdom/ of in collateraliteyt van twee Standen in een Staet / die elck in 't hare 't opperste gebiedt willen hebben / sonder in 't uytterlijcke te staen d'een onder d'ander/ 't welck ick houde te wesen een rechte confusie ende ongheregeltheypdt/ beyde inde politie ende inde Kercke. Dat hier teghen gesepdt woort/ beantwoorde ick / ende wijse aen 't onderschepdt tusschen 't recht ende Authoziteyt / die een Christelijcke Overhepdt toekomt onder Godt ende syn woort/ ende 't misbruyck / dat Overhepden konnen begaen buyten ende teghens Godts woort / (een saeck die den Kercken alsoo wel kan weder varen) in welken ghevalle / ende niet anders / ghevolght moet worden d' Apostolische Reghel / daer op Gomarus sich soo seer beriep: Men moet Godt meer ghehoorsamen als den menschen. Oock wijse ick roztelijck aen / hoe verre d' Overhepdt niet hare dwinghende macht in saecken van Religie gaen mach/ sonder te verre te gaen.

Actoz. 5.

Dit Trac-
taet maeck-
te het heele
hepdt der
Predican-
ten op te-
gen my.

Die Boeck maeckte bycans 't heele hepdt der Predicanten op tegen my: Grondelijcke wederleggingh van dit Tractaet en vernam ick niet/maer pasquilleerders ende quallyck-spreckers genoegh: Men gaf terstondt daer tegen uyt een Extract uyt des dooden Iunij Ecclesiastico, dat my wepnigh deerde. Ruardus Acronius, Predicant tot Schiedam/ becomen hebbende cene verbalschte Coppe van seckere Predicatie by my ghedaen 23. jaren te vooren/ gaf die in 't licht/ als of- se hadde ghescreven tegen dit Tractaet: Daer op volghde een Pasquil metten Tijtel van Wtenbogaerts lae ende Neen: waer tegen ick niet secker Voorlooper bewees/ dat tusschen mijne Predicatie (soo ick die gedaen hadde) ende mijn Tractaet gheen strijdt en was: bekende oock/ dat het gheen wonder ware/ alhad ick in 23. Jaren wat gheleert/ dat ick te vooren/ als ick moghelijck niet voerder en sagh/ dan mijn neus langh was (een bekent spreck-woort) niet en wist/ gelijck ick oock in mijn Tractaet selve pag. 93. over seckere passagie/ certijds anders als nu by my verstaen/

staen/ hadde te kennen gegeven. Men spotte hier over met my/ als met een/ die niet verder sagh/ als sijn neus langh was. De selve Ruardus gaf noch een Cartactet upt bande selve materie/ daer hy my verwijt / dat ick eenen nieuwen Paus bande Overhepdt maecte: 't welck oock eenen Vincent van Drillenburgh t' Utrecht (dickwils niet wel metten hoofde bewaert/ ende daer toe bande Amsterdamsche Predicanten (soo hy vele jaren daer na bekende) opghemaecte) in verscheyden vileyne charactabellen/ by dousijnen uptgegoten/ dooz gaens dede klincken. Mijne Antwoordt tegen Ruardum was vaerdigh/ ende is noch bewaert/ maer d' Overhepdt begeerde / dat ick 't soude inhouden. Eylardus Mehnus, Predicant tot Harderwijck/ scherpte oock sijne Penne tegen my/ maer raecte de saeck soo weynigh / dat ick hem oock met swijghen voor by gingh; tot dat ten langhen lesten / ses jaren daer nae / upt quam het Boeck D. Antonij Walei (nu Professoors tot Lepden) om 't welck te beantwoorzen ick consent kreegh van de Heeren Statē by Apostille van den 26. Octobris 1617. Eē goet deel bande wederlegginge had ick vaerdigh/ maer wierdt dooz de menighbuldighe swarigheden / die my doe 't seffens overbielen/ verhindert de selve te voltrecken ende upt te gheven. Ick wiert hier en tusschen dapper bekreten/ als een/ die 't Recht/ dat Christus sijne Kercke verkregen heeft/ d' Overhepdt wilde overgeven/ even of 't recht der Kercke/ verwoorzen dooz Christi bloedt/ bestondt in eene upterlijcke macht of gheestelijcke jurisdictie van Predicanten/ Consistorien/ Classen/ Synoden of andere Kerckelijcke Collegien/ daer ober een Christelijcke Overhepdt geen seggen en heeft. Dit docht my doe/ ende dunckt my noch/ in Godts woort ongehoort/ in reden ongerijmt/ de wettige Authoziteydt der Overhept nadeeligh/ inde publicke reformatie nieuw/ Papistigh inden grondt / ende voor de Kercke selve schadelijck te zyn. De Jesuiten hadden het oock op my geladen. Pater Gouda schobbeerde my met sijne Penne: ende nae dat ick upt het Lant vertogen en dooz veranderingh van Regieringh gebannen was/ beschimpten sy my t' Antwerpen opentlijck / ende namaels op hare Predick-stoelen/ segghende onder anderen/ dat ick / Wtenbosgaert / nu bevond / wat het was d' Overhepden in 't Kerckelijcke soo veel toe te schijvē/ maer sy en lettedē niet op 't onderschept by my gestelt tusschē wettigh gebruyck/ en 't onwettigh misbruyck van wettighe authoziteypt. Dan ick verwonderde of quelde my ober dese niet/ overmits sy verbonden sijn de Pausselijcke ende Kerckelijcke authoziteypt boven de Keiserlijcke en Coninghlijcke te verheffen/ als de Son boven de Maen: Maer dat onse Geresozmeerde mijn seggen soo vzeemt vonden/ docht my alte vzeemt/ te meer / om dat ick al inden jare 1607. in 't Synodus van Delft opentlijck had verclaert/ dat ick van dat geboelen was/ ende gepresenteert/ daer ober met den bzoederen / dien het luste / vzuudelijck te confereren. Ten welcken tijde Henricus Arnoldi, Predicant tot Delft de selve die anno 1618. over mijne depositie (waer van volghen sal) pzeesideerde / my upt de vergaderinge verselschappende/ verclaerde inde teghenwoordigheyt van ghetuyghen/ dat het te passeren soude zyn / wanneer d' Overhepdt recht Christelijck

't recht
der Kercke.

Ick krigte
oock de Jesuiten aen den hals.

H. Arnoldi
seggen.

ware/ende/ tot bewijs van hare Chzistelijckheyt/alle andere gesinthe-
den de Ghereformeerde Religie dede aennemem/ of uyt het Landt ver-
trecken : Daer op ick hem antwoorde met dese woorden : Mijn ziele
„en come in soodanigen Raedt niet/soudemen alle die van onse gesint-
„hepdt niet en sijn doen vertrecken / soo mochten wy met een wel vol-
„gen/want wie soude 't Landt bewaren? Ghy sout het wel maecten/
„als den Historie-schryver Tacitus seyd : *Vastissem quum fecissent pacem*
„*Gocabant*. Dat is/als sy het al verwoest hadden, noemden sy 't noch vrede.
Ick wil hier nu by dese occasie beteren/dat ick in mijn Tractaet pag.
70. seggh. Dat Moses Aarons oudste broeder was. 'T is een misflagh/
want Aaron d'oudste was. Hoe my dit uyt de Pen gevallen /oock van
niemant/die mijn Tractaet gelesen hadde/ eer het uyt quam/ gemercht
en is / kan ick niet versinnen. Ebenwel en is mijn reden niet dan te
stercker/ uyt dien de Heere Moses als Overhept ober Aaronem/ hoe
wel hy d'oudste ende Priester was/ ghestelt heeft.

Seekere
mijne mis-
flagh.

Kerckelijc-
ke censuren
ende suspi-
rien.

Oorzaek
bande Re-
monstran-
tie ende Re-
monstrantie

In dit beloop van saecken wierden vele Predicanten in Hollandt
met Kerckelijcke censuren in 't een quartier gedrukt/ in 't ander ghe-
dreygh / oock breekt ende wijdt beruchticht / dat sy heymelijck met
bzeemde leeringhen swangher waren/ sonder te baren/ dat is/ haer te
willen verclaren. Die hier mede gemept waren/klaeghden malsander
haren noot/ ende/ geen ander remedie siende/ vonden goet den Staten
van Hollant ende Westvriesland/hare H. Overhept/alle 't selve te ber-
toonen by Remonstrantie. (Daer uyt hun den naem Remonstranten ghe-
bleven is) inde welke sy haer geboelen ober de Predicatie metten aen-
cleven/ verbat in vijf Articulen/ te kennen gheben/ ende ootmoedelijck
bidden eenen vzijsynodum te mogen hebben/daer 't verschil mocht
worden verhandelt/ of dat die van 't een ende 't ander geboelen malsan-
der onderlingh in vreden mochten verdragen met aanbiedinge/ van lie-
der hare publike diensten te verlaten/ dan met een beswaerde conscien-
tie te leeren/ of soo gequelt te worden/ met oock vorder versoek van in
der H. Overhept protectie genomen te worden teghen de Kerckelijcke
censuren/daer mede men haer / om 't overgheben van sulcke Remon-
strantie/soude willen beswaren. Ick hielp dese Remonstrantie mede
stellen/ende overgeven/als een der Remonstranten. De H. Overhept
vont de Onderlinge verdraeghsaemhepdt aller-beguaemst. Eenighe
Predicanten stelden haer daer tegen/presenteerden te bewijzen/ (Dat de
gesepde vijf Articulen valsche ende onschrijftmatigh waren. De Heeren
Staten ordonneerden hier ober Conferentie in hare teghenwoordig-
heyt. Ick was mede onder de Colloquenten. Onse beschuldigers ga-
ben ober tegen onse Remonstrantie een Contraremonstrantie, daer uyt de
benaminge bande Contraremonstranten gesproken is. De Remonstran-
tien ende conferentie quamen in druck dooz publijcke authozitept der
Overhepdt / die by provisie ordineerde / dat de verschillende Par-
thijen malsanderen soudenvdragen / tot naerder ordze. Dit wierdt
beloost / maer by de Contraremonstranten niet ghehouden / als
die met Prediken ende schryven daer teghen woeteden / soo veel
sy konden. De Contraremonstrantie synde in 't licht ghekomen/
ende

Conferen-
tie van
's Graven-
hage Win-
no 1611. in
April ende
Mey.
De Con-
traremon-
strantie
komt in
licht.

ende daer by een Tractaet van Kerpier Ontekloek / vande oorzaken deser gheschillen (dit leste sonder consent der Overhepdt) stelde ick daer teghen / upt der Remonstranten naem / een Naerder bericht op de selve materie / t welck den Heeren Staten sijnde overgegeven / in d'ruick quam. Onse beschuldigers waren voorgegaen / wy moesten volghen / wilden of wilden wy niet. D' ordze / die d' Overhept pooghde te stellen tegen sommiger / tot scheuringh streckende / weder spannighepdt / wiert my gheweten / om dat ick inden Hage woonde / daer de Resolutien van daen quamen. Ick dede nochtans al te wepnigh / ende veel min / dan ick / nae mijn beroep / schuldigh was / tot voerstant van soo eene Christelijcke saecke / als ick der Remonstrantē saeck verstont te wesen. Ick was seer verre van dat loopen / d'zaben / oorzaken / ende andere quade practijcken / daer mede de Contraremonstranten omgingen / oock van in Classen / Kercken / raden ende alomme onder 't ghemeyne volck / sartien aen te rechten / ende de Overhepten aen hare zijde te krijghen / ten eynde sy de practijcke van d' Onderlinge verdraeghsaemhepdt beletten ende hare parthynen metter tijdt onder de voet krijgen mochten. Ick en gaf noyt raet of daedt tot eenige hardighepdt / die welvers mach zijn gebuyck / het zy met opschorten / afstellen van dienst / of anders / van die ghenen / die haer tegen der Overhepten Resolutien opstelden / hoe wel men my anders heeft na gegeven: gelijck ick oock noyt en verstont / dat men de vijf Articulen der Remonstranten pemandt soude opdringen / t welck de Heeren Staten oock noyt gedaen en hebben / hoewel de Contraremonstranten haer niet en hebben geschaemt / t selve oock met openbare schriften onder 't volck te stropen. Enige vzaeghden my / wat ick my met het overgeven ende verdedigen vande Remonstrantie hadde te bemoeven / aengesien niemandt my in mijne Kercke over mijn geboelen moepelijck viel. 'T is waer / want ick my in mijne Predicatie ende anders soo omsichtigh droegh / dat men gheen vat op my en hadde. Men liet evenwel daerom niet my met swaere suspicien te bekladden / om de beroepinghe Arminij / om de verschillen tusschen Gomarrum ende hem / om d' adijssen gegeven in *Conventus preparatorio*, (de preparatoire vergaderinghe / som mijn Tractaet van 't Ampt der Overhept in 't Kerckelijcke : Oock sagh ick wel / hoe het my gaen soude / d' andere mijns gheboelens ghenoten sijnde onderdrukt. Overfulcx bondt ick my / soo wel als andere / benoodicht / my dooz de gemelde Remonstrantie te verclaren. Maer genomen / dat men my (om consideratie) vooz die tijdt onghemoept had willen laten / konde ick wel met goede conscientie stil swijgende aensien mijner medebroederē verdrukkinge / om 't selve geboelē / dat ick Gods woort consozm hiel? Mē gaf upt (sommige seggent noch) dat by aldien ick de saeck Arminij (diemē sepde met hem verstorven te zijn) niet en hadde levendigh gehouden / dat d' andere Predicanten van 't selve geboelen haer niet en souden hebben derren reppen. Die soo spzaken / en wisten niet / wat sy sepden. De saeck Arminij is by my niet opgewerkt / noch yet dat sijn verfoen of particulier geboelen mocht raken. Als ick somwilen sepde / Dat ick my Arminij saeck niet en bempepde / gaf men my nae / dat ick hadde gheloochent /

Dij

dat

Oock een
Schijst van
St. Dantes
clock.

Ick stel
een naerder
bericht
Mina 1612.

Antwoorde
op seckere
vragen ofte
blamen.

dat ick van Arminij gevoelen was in 't stuck bande Predestinatie/ende dat ick/delwijl daer nae/soo sy meynden/anders bleeck/ghelogen had: Maer sy hadde my niet verstaen. Die de Remonstrantie overgaven/verthoonden haer eppen saeck/niet Arminij, ende borden haer daer toe genootsaecht dooz de vzeemde proceduren der Kerckelijcke / meer ghepleecht naer Arminij overlijden/als vooz heen/tegen de gesuppecteerde/hoe stil sy hun hielden. Daer waren vele onder de Remonstranten/die my in verstant / cloeckhepdt ende geleerthepdt verre te boven gingen/soo nae gebleecken is / ende niet en souden hebben gelaten hare Conscientien te quijten/om my of niemands wil. Machinen alsoo met goeder conscientie Gods water ober Gods acker late loope (so 't spreekwoort hout) ende allerley verderffelijckhepden inde Kercke grasseren/sonder pet daer tegen te seggen/alleen om vrede te behoude: Hoe komt dan/dat de Propheten/Christus/sijne Apostelen en die haer gevolght hebben/ooch by onse tijden Luyther/Zwingel / Calvin ende andere/jae dese selve/die de Remonstranten quamen beschuldigen/niet en sweegen? Jae hoe comt/dat sy/haer gevoelen byp ende bynack leerende/geelijck sy deden / den Remonstranten ooch haer ghevoelen niet en wilden byp laten/om vrede te houden? Enighe meynden/ dat de verclaringhe inde Remonstrantie ghedaen / hadde behooren te gheschieden in eene Kerckelijcke vergaderinghe / om dat het een Kerckelijcke saeck was; maer / machinen gheen Kerckelijcke saecken vooz de H. Overighepdt byngen/hoe seggen de Gereformeerde dan in hare Confessie/ dat d' Overhepdt toecomt / de sorghe soo wel bande eerste Tafel der wet (die bande Kerckelijcke saecke handelt) als bande tweede? Sy selve hadden Hermanni, Wiggerflens, Takonis, ende anderer saecken (alle Kerckelijcke) eertijds ghebyacht aende selve Overhepdt/ mochten wy dan onse Remonstrantie daer ooch niet byngen? Mochten wy de Staten gheene Kerckelijcke saecken verhandelen / waerom quamen sy daer presenteren te bewijfen/dat onse Articulen valsche waren? Oock en was het eerste lidt onses versoeks niet anders / dan om eenen Synodum te verwerben/daer wy onse beswaernissen hadden mogen opene / 't welck nootelijck van hare Ed. Mo. most werden versocht/ om dat het houden der Synoden aen haer stont. Sy meynden/dat wy ons hadden behoorren te verclaren inde Kercken-raden of Classen: Maer hare Ed. Mog. hadden dat mede niet goet gebonden/vzeefende/dat daer dooz alle Kercken ende Classen met disputen souden worden verbult/sonder eenighe vrucht: want inde clepne by een comsten (der welcker eerste/te weten Kercken-raden/doorgaens wyl vele onervarene Coop ende Ambachtlieden/die men tot Ouderlingen neemt/bestaen) en was noch de bequaemhepdt/om de saecke te verhandelen / noch d' authoritept/om te remedieren. Dit hebbe ick wat vzeeder moeten verhalen tot voozstant mijner onschult in 't particulier/ tegen 't geen wy doe op 't overgeven der Remonstrantie bejegende.

W. Bosstij
beroep. an-
no 1610. in
Julio.

Omtrent dese selve tijdt wierdt tot de Professie bande Theologie inde vacerende plaets Arminij beroepen D. Conradus Vorstius, te dier tijt Professor tot Steenfurten onder de Graven van Bentheim. Dese wierdt/
nat

na dat hy al beroepen was/ beruchticht met de Sociniaensche opinien
 vande H. Drie-eenigheyt/ Persoon Jesu Christi onses Salighmae-
 kers/ genoeghdoeninge vooz onse Sonden/ende anders. Selve de Ma-
 jesteit van Groot Britannien bemoepte haer daer mede seer / ende
 hielt hard aen (dooz sommiger bedrjff) dat/ wilde men Voortium niet
 swaerder straffen als een Ketter/ men hem inimmers te Lande upt ja-
 gen soude. Dit inmaecte groot rumoer/ daer in ick oock dapper wiert
 ingewickelt/ om dat ick inde over sijne Beroepingh gebuycht was.
 Om de gelegentheit deser saeck/ tot verdedigingh mijner onschult/ te
 verhalen/ moet ick wederom segghen/ dat ick/ kennende mijne onbe-
 quaemheyt/ liever had versweghen/ te weten/ dat d' Heeren Curateurs
 my/ nu ten tweedemaal/ tot de voornoemde Professie hadden versocht/
 met groote instantie/ oock die plaets/ tegen mijnen wil/ langh opghe-
 houden/ op hoop/ dat ick my noch daer toe soude resoldveren: eyntelijck
 hare E. E. siende/ dat ick niet en was te beweghen/ versochten sy/ dat
 ick/ d' Academie ten dienste/ wilde helpen bevoorden/ dat sy den vooz-
 noenden Voortium mochten bekomen vande Graven van Bentheim;
 ende/ om de gunste die sy verstaen hadden dat S. G. Graef Adolph my
 toedroegh/ begheerden hare E. E. dat ick tot dien eynde een Kepsede-
 waerts maerken wilde met haren Secretario Seyt sal: Ick en hadde
 Voortium niet gerecommendeert/ kende hem oock niet/ dan upt eenighe
 sijne schriften/ vooz die tijdt uptgegeven ende seer geprezen. Henricus
 Rosæus, doe mijn mede-dienaer in 's Gravenhaghe/ was sijn Discipel
 geweest/ ende had my veel goets vanden man gesepdt/ hem sonderlingh
 prijfende van groote gheleertheyt/ uptnemende Godtsaligheyt/ ende
 ghematigheyt in 't oordelen over Religions vershillen. Dit leste
 bleeck oock eenighsins upt de Voor-rede van sijn Antibelarmin den
 Heeren Staten Generael gededicert. De Predicanten van Overysel,
 als aende Quartieren van Westphalen / daer Voortius woonde/ naest-
 gheleghen/ hielden met hem groote correspondentie / versochten ende
 volghden sijn advijs in vele kerckelijke saecken. Sybrandus Lubberti
 Professor tot Franeker ende Voortius schreeven dickwils aen malcan-
 deren/ ende hielden vrientschap. De Heere Landt-grave van Hessen
 had hem tot de Professie vande Theologie in sijne Academie van
 Marpurch versocht / maer niet konnen bekomen. De Graven van
 Bentheim hadden hem seer lief. Van sijne gesepde Socinianisterij had
 ick noyt hoozen gewagen: Sijn Boeck/ De Deo, daer upt naderhandt
 alle de swarigheyt quam/ was eerst versch uptghekomen/ by my niet
 gelesen/ ende in Hollant niet bekend vooz sulcx als na verstaen ende ge-
 duydt wierdt. Selve in 't stuck vande Predestinatie (ick spreek de
 waerheyt) meynde ick doe/ dat hy noch een Calvinist was/ daer in ick
 evenwel geen swarigheyt en maecte/ overmits 't gheen men my sepde
 (ende ick upt eenige sijne Boecken had gemerckt) van sijne moderatie
 ende bzedelieventheyt my dede hopen / dat hy de ghesepde vershillen
 wel tot moderatie ende verdraeghsaemheyt soude beleyden / als hy
 soude sijn inde Professie / 't welck al mijn wenschen was. Dese
 dinghen (die de Heeren Curateurs niet van my / maer van anderen
 had-

Mat hy my
 in dese be-
 roepingh
 Voortij ge-
 daen is.

Henricus
 Rosæus
 recommen-
 deert Voortium.

hadden verstaen) bewogen hare E. E. tot dese Beroepinghe/ ende my/ om in hare E. E. versoek van hant-biedinghe om een ander te bernen (bewijl ick selve de Professie had afgeslagen) te bewilligen. Ick gaf dit alles S. Excel: (die op de repse ofte tocht nae Gulich stondt en my hier na vzaeghde/ ende wilde dat ick my mede in 't Legher tot sijnen dienst soude laten binden) te kennen / ten versoek bande Curateurs/ die S. Excel: mede daerom aengesproocken/ ende versocht hadden S. Excel: bziehen aende Heeren Graven van Benthem tot vorderinge bande boorsz. Beroepinghe/ die sijn Excel: hare E. E. gaerne aenroezderde/ my belastende/ als ick die repse van Steensuren ende Tekelenborgh soude hebben gedaen / de selve over Munster ende Wesel te komen binden in 't Leger/ als geschiede. Na verrichter saeck by de Heeren Graven ende Vorkium, gekomen sijnde tot Wesel metten voornoemden Zeyt, ontmoeteden wy daer I. Fontanum, wijlen Predicant t' Arnhem. Dese verstaen hebbende/ om wat saeck wy waren upt gheweest/ septe daer over seer blijde te zijn / ende nu wel te sien / dat de Heeren Curateurs het wel met de Academie ende de Kercke mynden/ bewijle sy soo een man beriepen. In 't legher booz Gulich by sijn Excel: ghecomen zijnde/ schreef A. Schultetus Hof-predicant tot Heydelbergh (die doe mede in 't Leger was in 't gebolgh ende quartier des Forst van Anhalt) eenen bziendelijcken bziel aen my / ende daer in/ dat hy blijde was om dese Beroepinghe/ ende geloofde/ dat niemant d' Academie meer eere aendoen, of vermaerder soude maecken als Vorkius. Dese Vorkius in 't Landt gekomen zijnde/ ende aldaer verstaen hebbende/ wat nadeeliche bziehen D. Paræus Professor inde Universteit tot Heydelbergh (gaende gemaect van eenige Hollandische Predicanten) achter sijnen rugge had geschreven/ presenteerde sich daer van/ oock in D. Gomari tegenwoozdighepdt / booz de Curateurs te supberen: maer Gomarus excu-seerde sich/ seggende/ dat hy Vorkij Parthij niet en was. Naer dat Vorkius, de Curateurs volbaen hebbende / weder nae Steensuren was ghekeert/ quam een treffelijck man my seggen 't gheen Vorkio naeginghe van Socinianisterye: Ick hier inne seer zijnde ghealtereert/ gaf het den Heer Advocaet ende de Curateurs te kennen / schreef oock selve dadelijck aen Vorkium een ernstigen Bziel/ die de Heeren Curateurs naderhandt in druck uptgegeven hebben/ daer in ick rontupt te kennen gebe/ wat ick hadde verstaen / hoe seer ick daer over ontfelt was / ende dat de Curateurs (noch ick mede) geensins van meeningh waren eenen soodanigen inde Professie te brengen. Ick stelde daer nae de drie Articulen over dedzie voozgheroorde materien/ begheernde daer op (dooz last bande Heeren Curateurs) Vorkij ronde verclaringh / Die hy dede in sulcker voeghen/ dat ick niet en weet/ dat pemandt 't minste inde selve heeft weten te berispen. Ick en neem hier niet aen Vorkium te verbedighen/ maer wilde wel weten/ wat in desen by my gedaen is berispens waerdigh/ Ick late staen soo groote blamatiën / als ick daerom heb moeten liiden. Genomen Vorkius ware daer nae een Sociniaan ge-wozden / of bevonden (t welck my noch niet en is ghebleken) was ick daerom oock een? Nachmen oock upt het geene eerst nae geopenbaert mocht

I. Fontanus ende

A. Schultetus pzy-sen dit bes-roep op Vorkium gedaen.

D. Originele bziel is noch bewaert,

Gerucht van Vorkij Socinianisterye/ ende hoe ick my daer in boezgh.

Dat in alle desen by my niet mis-baen is.

mocht zijn/oorzelen dat my 't selve te vooren is bekend gheweest/ende dat al vooz heen mijn voornemen was 't schip derwaerts te wenden/ teghen soo openbare verclaringhen/ als by my dies aengaende sijn gedaen: Naderhandt quamen upt Vrieslandt in 't licht sommiger Studenten brieven aengaende Vorkium. Inde welcke oock mijn Naem eens of twee-mael van hoozen seggen ghespelt wordt: maer inde selve wieden oock andere ghenoeint/die nochtans bupten alle opspzaeck ghebleven sijn. Ende beneffens/ dat die Jonghe domine lieden niet en wisten/wat sy schreven/laet ick de Heeren van Vrieslandt/hare/der Studenten/Examineurs) verclaren/of hare E. E. allerminste tot mijn last hebben ghebonden: waer daer yet geweest/men soude het niet hebben verswegen: dit mach men byz gelooben. Ten is oock de Teyt niet vander Studenten brieven/ maer de glossen des uptgebers/die my socht swart te maechen: maer hem ontbrack stoffe tot wartsel. Men heeft oock daer na veel stancsij gemaeckt vande verclaringhe/die de ses Remonstranten deden op de vraghe der Heeren Staten ober Vorkij conferentie met Festo Hommo, ende andere/ Anno 1611/ in hare E. M. vergaderingh gehouden: Maer beneffens/ dat die my alleen niet aen en gaet/ is daer op elders in 't langh ende breekt geantwoordt/ende verthoont/dat daer upt in 't minste tot onsen laste niet en kan worden gebracht/ dan upt onwetenheyt/ of malitieuze verdrapinghe van 't geen wel ende met goede reden by ons gesept was. My wort van loswaerdige aengedient/ dat S. Excel. lang daer na (als de selve nu tegens my ingenomen was) soude hebben verclaert/dat ick de selve tot het schryfve van brieven/om de beroepinghe Vorkij te vorderen/ hadde ghepersuaedeert/ende datmen daer mede seer haestich was. Het betaemt my niet soo een Dins tegen te spzeeken (maer bidde de selve ootmoedelyck/te gelooben/dat in dat voorsz. schryven niet en was/ daer ober S. Ex: haer behoefte te ontschuldighen: oock dat ick van geen mijne perswasien en wete/maer wel/dat ick S. Excel: 't versoek der H. H. Curateuren/ nae dat de selve haer voornemen eerst aen S. Excel: te kennen ghegheven hadden/ met de redenen/ die hare E. E. tot de selve Beroepinghe hadden bewoge/en S. Excel: my mijn bedunning daer op af vzaeghde/ oprechtelijck/ soo ick schuldigh was/ heb aengedient/ ende dat in 't despescheren der brieven gheen andere haestighepdt en is ghebzupckt/ als sulcke/die S. Excel: tocht nae Gulich, en der selver begeerte/ van my te spoedigen/om de repse van Sreenfurten ghedaen hebbende/haest in 't leger te wesen (soo nu verhaelt) veroozsaecht heeft. Ick sprack S. Ex: van dese saeck den 9. Julij. S. Excel: vertrock upt 's Gravenhage naer Schenckenschans of 's Gravenweert den 11. Hier upt is de Aelckeninge van dese haestighepdt wel te maken. Hadde S. Excel: de minste swarighepdt gemobeert/men soude bupten twijffel daer op hebben geleth: Men was daer mede soo jachtigh niet. Noch meer bedroeft my/ dat S. Ex: aen een ander van qualitept/ saer ende dagh daer nae/ sepde (soomen my heeft gherappozteert van goeder handt/ soo 't scheen) dat Vorkius beroepen was/ met voornemen/ om de Aelgie te veranderen/ ende dat die haer daer mede hadden bemoept/ te vooren wel hadden geweten

De schep-
den blamen
desen aen-
gaende be-
antwoordt.

weten alles / wat daer nae van Vorstij saecke in 't licht quam. Maer ick weet soo secker als ick weet dat 's Gravenhage in Hollandt leyt / dat S. Excel: hier inne / bp onse parthypen / schandelijck mislept is. Evenwel ben ick noch de ghene ghewerst / die / siende alle de werelt soo seer teghen Vorktium ingespannen / hem sonderlingh hebbe helpen raden ende gearbeydt dat hy sich tot d'actule bedieninghe vande Professie niet soude laten gebuycken / maer liever dit groot onweder wijckende upt Leyden vertrecken / ghelijck hy dede: Of ick in hier inne niet en heb besondicht / weet ick niet; dit weet ick / dat hem in vele saecken onghelijck geschiede. Maer dat het Synodus van Dordrecht Anno 1618. den man / op sijn ernstigh bidden en versoeken / om inde volle Synodale vergaderingh ghehoort te worden / met de allernedichste aenbiedinghe van 't Synodus ghenoech te doen / 't selve afgeslagen / gehoor geweygert / ende evenwel gecondemneert ende te Lande upt doen jagen heeft / en is voort God noch voort de werelt te verantwoozden.

Groote fau-
te begaen
in 't Dord-
rechtse
Synodus
tegen D.
Vorktium.

Anno 1613. Groote blamen sijn den Remonstranten oock nageseyt ter oorsaeck vande Conferentie van Delft, maer alsoo dat stuck in alleen niet en raecht / ende elders ghenoech met tastelijcke bewijzen vande ontrouw- gheyt inde selve by de Contraremonstranten gepleeght / beantwoordt is / gae ick voort tot 't geen men allern meest tot mijne beswaringe heeft misbryckt. De H. Overhept van Hollant ende West-vriesland hadde in Januario 1614. eene seer loffelijcke Resolutie genomē totten vrede der Kercken. Daer tegen quam upt in Fransch ende Duytsch een libel son- der naem vanden Auteurs / dragende den Titel van Antwoordt op drie vragen, in 't welck de selve Resolutie bitterlijck bestreden wiert. Men hielt na / dat Iacobus Triglandius Predicant t' Amsterdam d' Auteurs was. Ick gaf daertegen upt / met uptgedruckte toelatingh der H. O. verhepdt ende uptdruckinge mijns naems / eene Verdedigingh vande gesepde Resolutie, die ick dediceerde aen S. Excel. Dit was in sommiger oogen *Peccatum irremissibile*, een onvergevelijcke sonde. Waerom doch? Ick was immers (hoewel onwaerdigh) mede gestelt / om de waerhept te leeren: Mocht ick dan de leere der waerhept niet verdedigen? Sy schreben tegen d' Overhept / sonder Dozlof / en tot scheuringe / Mocht ick niet voort d' Overhept schryven met haer consent / en tot eenichept? Mé riep / dat ick de eere der Gereformeerde Kerck hadde aengetast: Sy en ontsagen haer niet de eere Gods (soo ick 't versta) en der H. Overhept aen te tasten en te schenden: mocht / ja mocht ick die niet voortstaen? Noch verschoonde ick de Gereformeerde Kerck / soo veel ick konde / en lepde alle de schult op sommige hare Doesterlingen. Sy riepen / dat ick die groote lichten Calvinum, Beza en andere onwaerdighlijck had overgehaelt: Mochtans en dede ick niet / dan haer geboelen / soo sy selve dat in hare Boecken hebben gestelt / eenboudelijck verhalen / verschoonende de personen / soo veel ick konde / gelijk in 't selve Boeck te sie is / daer ick oock verklaerde den noot / die in gedwongē hadde hare vzeem- de meeningen ten thoon te stellen. Triglandius stelde sich daer na tegen in / met een groot Boeck: maer sonder mijne gronden om te stooten of de sijne te beweeren / blijvende evenwel by sijne Monstrueuse leere / soo hem

Der H. H.
Staten
Resolutie
tot der
Kercken
vrede.

Libel daer
jegens upt-
gegeven by
Trigl.

Verdedi-
gingh van
de gesepde
Resolutie.

Groote
blamatiën
hier op ge-
volght.

Verant-
woozdinge
daer tegen.

Verdedig.
pag. 50.

hem dat hy my ende andere in verschepden Tractactjens levendigh is aengewesen. De parthye wilde scheuren/wy niet. Dit maecte/dat sy hard/wy sacht/sp pzeis/wy matigh gingen:ende om dat wy niet soo stout waren in 't verdoemen als sy/meynden vele/ dat wy ons stuck niet soo seker waren als sy. Wy merkten wel/ hoe nadeeligh ons dit was/maer ons was van Christo ende sijne Apostelen belast na vrede te trachten/soo veel mogelijk: 't was oock de wil ende resolutie onser H. Overhept. Hoe de Remonstranten (ick meer als andere) hier over in naem en faem/met woorden en schriften/op Dzeck-stoelen en daer bupten/van Clercken ende Leerken/zijn uptgestreken geweest/ is onnoodigh hier te verhalen/ en ten lust my niet: Voornamelijcken riep men/dat ons doen nieuwigheyt was. Wy bewesen met een Vertoogh aende H. Overhept/dat het geen nieuwigheyt was. Hier op gaven onse parthjen in druck een Tegen-vertogh: 't welck ick met twee Tractaten/genoemt Antwoort op der Contra-remonstranten Tegen-vertogh, beantwoorde; men gaf my al eben stijf nae/dat ick 't Synodus Nationael belette. Ick verthoonde aen sekere Kerckelijcke Gedepr. tot vorderingh van 't Synodus inden Hage aende H. H. Staten ghesonden/ ende aen my/om haer te helpen/ Datmen my ongelijck dede/ pzeisende 't selve Synodus/ met ende neffens haer instaende/te versoekē/ indien sy 't selve begeerden op den voet Anno 1606. geaccordeert. Dit en smaecte haer niet. Sy wilden eenen Synodum hebben/ daer sy in 't hoort te gelijck Richters ende Parthjen mochten zyn. Ick had geen sin haer te geballe dat te vorderen: Verklaerde evenwel hare wervingen niet te sullen beletten: En dedet oock niet. Evenwel most ick d'oorzaeck zyn/ dat sy tot haer voornemen niet en quamen. Daer op pzeisfeerden sy affsonderinghen in d' eene Kerck voor/ in d' ander nae/stellende altaer tegen altaer/ Kercken-raedt tegen Kercken-raedt/ Classen tegen Classen. Alle haer belept streckte tot veranderingh in Kerck en politie. Hare Kerck klaeghe quansups/schrepe Crocodijls tranen ende weende seer/ als om te mogen menschen eten. Men sie hier van haer Libellen/ Clachten der Kercke ghenaeemt/ vol onberdaghelijcke misghapen ende verdrapingen der H. Schijst. Sepden opentlijck/ dat het Israel Gods (soo noemden sy haer selven) alleen woonen most/ ende datmen met d' andere (dit waren de Remonstranten) most spelen reyn af, reyn af, tot den bodem toe: Oock datmen 't wijf der Godtloosheydt in een Coorn-mate toe-gestop ende met een lode plate toege-deckt (wat sy daer mede meynden / wierdt klaer verthoont) te lande most uytenden: gaven/ allegorischer wijse/ te kennen/ dat de vijf Provincien nae 't exempel Iosua 22. d' andere twee, te weten Hollandt ende Vtrecht, op 't lijf behoorden te vallen, soo oock nae gheschiedt is. De sloten/ die de Magistraten aen eenige plaetsen/ daer sy hare schismatische vergaderingen hielden/hadden gehangen/soegen sy af/ende gingen opentlijck voort/ seggende/dat sy op hare Magistraten niet en pasten/ende wisten/wat rugh sy hadden. Sy namen de Clooster-kerck vanden Hage septelijck in/alwaer S. Exel: sich/niet langh daer na/opentlijck voor haer verklaerde. Sy hielden hemelijcke vergaderingen

Matth. 5.
Rom. 12.

Vertoogh
tegen de
Blaam van
nieuwig-
heyt.

Teggen-
vertogh.
Antwoort
op 't selve.
Mijn doen
roerende
't Synodus
Nationael.

De Con-
traremon-
stranten
trachten na
scheuringh
in Kerck
ende politie

ringhen t' Amsterdam den 28 Jan: in 's Gravenhage den 25 Julij 1617. ende tot Schiedam den 9. Januarij 1618. al tegen wil ende danck vande H. Overhepdt / alwaer sp maecten liguen ende conspiratien / die sp noemden Naerder Unie, alwaer sp de Remonstranten ongehoort verclaerden te zijn valsche Leeraers / inette welcke men geen gemeenschap houden mocht / approberende de afsonderingen alreede geschiedt / ende vermanende / die noch eenigh waren / die exempelen te volghen : Ende aengesien de Synodus / die sp verwachten / niet soo haest voort en wilde / verbonden sp hun met malcanderen tegen de Remonstrantē anders te sullen procederen : tot welcken epnde sp oock heymelijcke Collecten van penningen deden. Dese gevaerlijcke handelingen wetende / ende op noch wat anders (dat ick hier niet en segg / doch levendig / soo my docht / voort ooghen sagh / ende de tijdt na ontdeckt heeft /) lettende / had ick geerne gesien / datmen hun den Synodum hadde geacordeert *quo-uis modo* (sepde ick) dat is / soo sp die begheerden / al wist ick schoon / dat d' upthomste soude wesen onse condemnatie. Ick gaf het den Heer Advocaet ende eenighe andere Heeren / meer als eens / te kennen / ende ried mijn medebroeders Remonstranten den Synodum simpelick / soo die vande Barthije begeert wierdt / te versoeken / maer kreegh gheen ghehoort: D' eerste allegueerden haer eedt tot voortstant vande Gerechtighepdt van 't Landt / die sp hielden hier doot grootelijc te sullen zijn verhoort : d' andere hare consciencie / die niet toe en liet te helpen vorderen eene vergaderinge / diemen voort de handt wist te sullen strecken tot verbruckinghe der waerhepdt : Ick had andere insichten / die d' Experientie na heeft geberifieert / maer niet voort konnende / liet het daer / my te vreden houdende noch voort 't lest van wegen de ses Colloquienten eene Remonstrantie in te stellen / tot openingh van onse bedencken op 't houden van 't Synodus / met aanbiedinge van seer billicke conditien / op de welcke wy berepdt waren op 't Synodus te verschijnen. De Remonstrantie (die naderhandt tot Rotterdam by Mathijs Bastiaensz met consent van Borgmeesteren aldaer gedrukt ende 't lesen wel waert is) den Heer Advocaet doot mijn sijnde behandicht op den 29 Augusti 's moorgens / om den Heeren Staten van Hollandt ende Westvrieslandt gepresenteert te worden / wierde de selve Heer die voortmiddagh in apprehensie ghenomen / is evenwel een wijl daer nae inde vergaderingh der Heerē Staten gelesen. Maer alsoo daer op in 't minste niet gheleth en wierdt of en konde worden / hoewel vele de rebelijchepdt vande selve wel verstonen / ben ick / siende 't veldt inghenomen doot 't ghelwelbt / niet langh daer nae / upt de Geunierde Provincien vertoghen.

Ick hadde den Synodum niet gaerne geboordert *quo-uis modo*, naer wierdt niet gehoozt.

Remonstrantie over 't houden van 't Synodus.

Achtste Capittel.

Twist-appel geworpen inde Gemeynthe van's Gravenhaghe door H. Rossum, met Predication: oock propoosten tegen my. Ick worde ghenootsaect my te verklaren. Ros. beschuldight my daer over voor den Kercken-raedt. Handelingen aldaer ghevalen. Ros. blijft van't Avondmael ende vele met hem: wordt over sijn preecken voor de H. H. Staten ontboden: vermaent: niet willende luysteren, wordt hem by hare Ed. Mo. 't prediken verboden voor een tijdt.

In tijdt / dat ick come tot de Kerck van's Gravenhage, daer ick mijne bedieninghe hadde / ende de swarigheden my aldaer wederbaren ober de gheresene verschillen. Mijn geboelen bande Predicatie metten aenleven was upt de Haeghsche Conferentie / ende andersins / al langh bekent / eer daer ober moeyte viel in dese Gemeynthe/niet tegenstaende mijne mede-dienaers alle waren/of schenen te zijn/ anders gesint/ ende de scheur-blagge op andere plaetsen al eene goede wijle opentlick had geblogen. Ick en gaf hun gheen oorzsaek/mitsdien ick hen niet tegen en sprack/ maer onderhiel allenthalven vrede ende verdraeghsaemhepdt: ende niet tegenstaende d' oorzsaeken/diemen my dickwils gaf/mijde ick alle aenstoot in mijne Predicatie/soo veel ick konde. De oudtste Bernardus Lafaille, oock Ioannes Lamorius hadden de Vrede lief. Henricus Rosæus, de jonghste in jaren ende dienst / gheliet sich in 't eerste vander Remonstranten insichten niet vzeemt te zijn/ ende willende daer nae een ander wegh in / hielt sich evenwel binnen/tot dat hy stijver rugge kreegh. Ick onderhielt de gewoonlijcke Kerckelijcke ende Classicale vergaderinghen vlijtigh/sonder disputen of wezelighepdt / voldebe oock sozghvuldelyck de lasten my opgelept: ende bewees my selve in alles als een bande minste/stellende my een pder geitenfrigh/nae vermoghen / soo mijne hardste parthyen selve niet sullen ontkennen/hebbe my oock bande meestedeel mijner mede-dienaren/soo inde Kerck-raedt als Classe, harer vreedsaem en vriedelijckhepdt halven te bedancken. Dit verbroot den Opandighen mensch/die niet en liet zijn quaedt saet te zayen ende den Twist-appel eerst bedecktelijck/na opentlijck/ in dese vzeetsame Gemeynthe te werpen. De partijdige sepden verwondert te zijn/datmen Wienbogart soo gherust liet in sijn Gemeynthe/ ende wilden/men soude hem bestrijden in sijn epgé stal. Dat was haer woort. De partijcken hier toe aengewent/weet ick/ten deel/niet al: En dat ick weet/dient niet al ghesepdt. 't Seggen was/men most/ in's Gravenhaghe soo wel als elders/afsonderingh practiseren/om't Hof ende de grootste van't Landt/daer residerende/mede gaende te maken/ ende dan voort sien af te weven het

And're Gemeynthen sijnde ghescheurt bleef de vrede noch langh inde Kerck van's Gravenhaghe.

Men ging een te sien oock aldaer den Twist-appel werpen.

webbe dat langh was op het touw geweest: Indé Dage eerst te beginnen vondt mē niet goet / men wilde den rep eerst al om elders aengevangen hebben / om bykants te wetē / wat aenhangh men hadde / en̄ was de voorszanders vande Onderlinghe verdraeghsaemhepdt soudē willen of konnen doen tegen de scheuringe / dooz de welcke mē de bresche ende openinge maerken wilde / tot de langh voozgenomene veranderinghe. Alsinen 't spel inden Dage soude beginnen / mostmen geresolveert ende gereet zyn 't selve moedighlyck upt te voeren / daer toe alles diende van langer handt onderbout: Ich merchte al langh / datmen hier heen wilde / ende bebljtyghde des te meer daer toe geen oorzaeck te geben / ende / alst immers wesen most / liever te lijden dan te doen.

Dooz Wtenb.
ricum Ro-
sum.

Ich wierdt al een wyl ghewaer / dat Rosæus wat vooz had / maer liet het ongemerckt / om geen woet te geben tot 't geen men sochte. De vele ende groote vziendtschappen / die ick hem ende zyn Vader Predicant tot Liecker-Kerck had bewesen / al eer hy / dooz mijn toedoen / een Alumnus [ofte Student] vande Heeren Staten wierdt in haer Seminarium [ofte Collegie] tot Leyden / oock doe hy aldaer studeerde / oock nae dat hy / ende andere / om seekere insolentie in 't ghemeen begaen / daer upt gelwozen waren: wijsders doe hy tot Steensfurten onder Vorkio sijn studien vervolghde: vozder / als hy tot de Pastozje van Wiemersum / in de Graeffchap Moers / op sijne begeerte / dooz mijne recommendatie / van S. Erceel. beroepen wiert / en̄ dickwils aen den Raedt te klagen en̄ te versoeken had: De Hospitaliteyt die hem was wederbaren binnen Wesel ten huyse vande weduwe Froncois aux Brebis sal: nu mijne Hupszouw: noch meer in 's Gravenhage / als hy daer beroepen was / ende sijne Hupszouwe eenen gerupmen tijt tot mijnen huyse krank te bedde lagh / hadden in sijn herte (soo ick meynde) verweckt eenighe wederliefde tot my / daerom ick oock te vyzmoedigher met hem van eenighe Kerckelijcke ende geoorlofde saeckē communiceerde: oock met verthooninghe van seekere consideratien op de Nederlandtsche Confessie / om dat hy my selve hadde vertelt / dat hy / staende tot Wiemersum / op de pzeise onderteekeningh vande Catechismus swarighepdt hadde ghemaeckt. Ich gaf hem oock onse eerste Remonstrantie te lesen / eer die overghegheven wierdt / met bede zyn goetduncken daer van te segghen; Hy gaffe my daer nae weder / maer en sepde noch goetd noch quaedt: liet evenwel hier en daer verlupden (selve noch inden Jare 1612. als hy tot Nimieghe heroepen wierdt / ende de drie Predicanten aldaer hem verclaerden / dat sy der Remonstranten vijf Artik'len hielden Godts woordt conforim te zyn) dat hy om dat verschil niet wilde twisten / ende datmen malcander daer in behoorde te dra ghen: Maer thoonde anders met der daedt / Jae / sepde teghen een ander / in 's Gravenhage / omtrent de selve tijdt / dat hy niet soude willen dienen met soodanighe / die een ander gheboelen vande Bestinatie / byze wil / ende perseverantie hadden als de gemeyne Kercken / vande welcke hy hem sepde om niemants wil te sullen laten afscheyden. Niemandt verghde hem dat. De Remonstrantē hadde in effect de selve meeningh / aengaende de gemeene Kercken / siende op de Harmonie der selver ende

Die sich al-
tenkerkens
begint te
verthoonen
in verschep-
den vzo-
poosten.

op de Nederlandsche Confessie/ genomen in gesonden verstande/ Maer hy sagh op wat anders Als hem de eerste vrentschap met my ghouden/ nae/ van sekerker persoon/ voozgehouden ende gebraeght wiert/ hoe hy soo verandert was/ seide hy / dat hy sich familiaer ghemaect had met my/ om mijn gront te tasten/ ende die gehoozt hebbende my had laten baren. Soo was dan zijn vrentschap ghebeynst/ om my de tongh te schrappen: Godt wil 't hem vergeven. Mijnen gront was upt de Remonstrantie bekend. Nochtans wilde hy noyt bekend staen/ dat hy daerom de vrentschap afbrack. Wat gront dan anders? Hy soude 't op dese ure niet weten te seggen. Had hy soo quaden grondt hy my bevonden / dat hy daerom de vrentschap afbrecken most / dat hadde hy my eerst behooren te seggen / met broederlijke vermaningh tot afstandt. Een huys kraekit eer het valt: Een hondt bast eer hy bijt. Hier gingh 't anders. D' oprechte vrentschap/ die ick hem had bewesen/ de Chyztelijke liefde ende sijn beroep vereyschten dat. Maer hy en dedet noyt/ vooz noch nae/ 't en zy 't uptbraecken van scheldt-woorden soo veel is als broederlijk vermanen: Daer van hier nae. Eer hy quam upt te versten/ liet hy verclupden/ dat Arminius ende ick hadden ghesocht hem aen onse coorde te trekken/ ende dat de vrentschap met hem by ons upt was/ als wy sagen/ dat hy na ons niet wilde lusteren. Wat coorde hy meent/ weet ick niet: Ick en heb hem of niemant ghesocht aen mijne coorde te trekken / maer sprack met hem by / van saken onser beyder beroepinghe raeckende/ latende hem sijn oordeel. Ick en brack noyt vrentschap met iemandt/ om eenigh verscheypden geboel/ waer men die niet my wilde blijven houden: waerom soude ick 't doen met hem? Maer hy nam altemet wepnigh acht op 't geen hy seide/ bysonder als hem de galle overliep. Tegen my/ vooz hooft / quam hy niet upt/ vooz 't jaer 1615. maer hadde al langh te voozen fundamenten van scheuringe van verre begonst te leggen/ eerst met blyghelike afbrekinge van mijn geselschap: daer nae oock niet blijven upt het ghehoor mijner Predicatie / uptghenomen dat hy sich somtijds verthoonde achter een pilaer/ als ick predickte/ om te doen vermoeden / dat soo een man/ als hy/ sich van een soodanigh vrentd/ als ick hem was geweest/ niet soo vreemt en hiel sonder seer gewichtige redenen. Als sijne toegedane hem dit seiden/ ende daer op braeghden/ soo toogh hy de schouderen/ en sweegh. 't was quansups upt liefde/ datme my noch spaerde. Doozts socht hy alle occasie/ om op stoel dapper upt te bulderen/ al in generale termē/ die niet soo seer de verschil-pointen en raectē/ als de handelingē/ die hem ende sijnen aenhangh misshaeghdē/ dan inde Overhepde/ die doe regeerdē/ dan inde Remonstrantē/ sonder nochtans man of peert te noemen/ om niet achterhaelt te worden. Bysonder haelde hy doozgaens de Nieuwigheypden ende nieuwighepdt-rijvers over / sonder te seggē wat nieuwighebdē/ en wie hy meende; Maer sijn aenhangh verstonc sijne tale wel/ wist waer toe alles diende/ en liep hem nae met groote bierigheyt. Ick heb eē geheele Register vā sijne inbertibē/ maer wil den leser daer mede niet ophouden. Eenighe wepnighe exempelen sullen ghenoegh sijn vooz 't eerste / tot dat ick come tot sijne verdere hebighe

Dorch comt
niet vooz
hooft tegen
my vooz 't
jaer 1615.

Daert te
voozen seer
upt/ muer
al in gene-
rale termē.

hevighepden/die allenskens clommenen / naer dat hy synen rugge meer ende meer gestijft vondt.

Hy begonst voornamelijck anno 1612. nae dat hy den 4. Januarij/ sonder kennisse vanden Kercken-raedt of zijne mede-dienaers/na Munster, in Westphalen/ (soo hy voorgaf) geroepst/ ende den 20. Februarij weder gecomen was. Passerende dan zijn heftigh uptbar en op den 26. Februarij/ 't welck meest op zijn meester Vorkium (dien hy te vooren soo hoogh aen mi/ende andere/geprezen/ oock inden Hage/ bupten ordre ende kennisse des Kercken-raedts/ selve aende Tafel des Heeren hadde gebracht/ oock 't synen hupse getracteert) geduydet wiert/ tegen den welcken hy soo veel keelen opgespalckt siende/ mede / Cruyst hem, roepen moest/gebe ick allen onpartydigen (die wisten met hoe schandelijcke logenen men de Remonstranten socht verhaet te maerken) te bedencken/waer toe dienē konden de nabolgende Propooste/uptgesmeten in verscheyden zijne Predicatten. In eene/ (op de woorden/daer Petrus hem selven noemt een getuyge des Ijdens Christi) Datter luyden waren, die, als sy hoorden, datmen sprack van te blijven by 't geen daerom de Martelaren haer bloedt hadden ghestort, seyden, dat de Martelaren een blinden yver hadden gehad, welke luyden hy noemde lasteraers, die sware reeckenschap van sulck segghen souden geven: In eene andere / datmen disputeerde om het Pausdom, wie de hoogheydt hebben ende regeeren soude: In eene andere/ datter waren, die seyden, dat het Euangelium in 't beginfel niet soo suyver ghepredickt en wierdt, als nu; datmen 't nu suyverder wilde hebben, ende wat beters meynde te vinden. In een andere/ Dat sommige den menschen de seckerheyt harer saligheyt benamen, ende de selve in 's menschen macht steldē. In eene andere/ Dat sommige Kerckelijcke ende politijcke hare politijcke consideratien mengden tuschen de goddelijcke ende Kerckelijcke saken, ende van Modereren spraecken? Dese noemde hy Satans, ende gaf hun hare Moderatie op hare consciencie, daer teghens leerende / datmen moest yveren, alleguerde tot tweemaal toe met groote hevighepdt den Text. Deur. 13. ende segghende / dat Godt wil, datmen dooden sal die ghene, die de luyden afstrecken vanden dienst des waren Godts, In eene andere/ Datter in dese Tijdt waren, die vreemde wetenschap sochten inde Kerck in te voeren teghen 't gheen over 40. Iaer gepredickt was leeringen, strijdigh teghen de Confessie ende Catechismus, die hy noemde stichters van nieuwe leeringen, ende sware Wolven die de Cudde niet en spaerden : In eene andere scholt hy die gene/ die spraken van verdragen, Novateurs. In eene andere/ Datter noch hedendaeghs Overste waren, die Christum cruysten in veler Christenen herten, Daer hy boegende/ Dat hy niet en sprack van Turcksche ende Anticristijfche, maer (sepde hy) onder ons. In eene andere / daer hy nae schandelijcke verdrapinghe van den Schrijftuerlijcken Text Esaie. 5. 2. 3. 4. inde welke de Heere spreekt van 't gheen hy had gedaen aen sijn Wijngaert / sepde/ datmen dat (sijn segghen) onthouden moet tegen die gene, die hedensdaeghs drijven, dat het volkomelijck staet in 's menschen macht, om hem selven te bekeeren. In een andere/ daer hy sepde onder ons te zijn, die 't goede boos hieten, die de Religie in twijffel trecken,

Propoosten
als vuyrige
pijlen by
Aos. uptge-
schoten in
sommighe
Predicatten

Den 9.
Martij.
1612. op 1.
Petr. 5. 1.

Den 14.
Martij.
Den 2.
December.

8. Februarij
1613.
14. April.
1613.

In Ro-
mmbz. op
Esa. 2. 6. 7.

17. Febr.
1614.
op Mart.
13. 13.
1. Aprilis
verden
Paeschdach
op Luc. 24.
20.
29 April. op
Esa. 5. 2. 3. 4.
Op Esa.
5. 20.

trecken, ende alles wilden revideren : jae selfs voor quaedt bielden, daer de Martelaren voor geleden hadden, &c. In eene andere/ daer hy dese woorden uptbjaechte; Men siet nu niet op de ghene, die sijne stille wateren voorghedragen hebben, men veracht nu Godts woordt: Dat woordt becladtmen, dat moetmen revideren. In eene andere / daer hy op 't woordt Esai. 9. Vrede-vorst soo leelijck uptriep (gelijck hy noch ghebaen had onlantx te vooren) datter Predicanten waren, die haer niet en bedroefden over d' oneenigheydt, ende niet en vraeghden nae den Vrede der Kercken, die soo veel goets ende bloedts gekoft had, ende evenwel seyden, datter niet veel aen gelegen en was, ende dat de saligheydt niet en hingh aen 't ghene, daermen soo veel over disputeerde. In eene andere/ datter luyden waren, die alles wilden ondersoecken ende verbeteren, om nae hare lusten te leven : Die hy/ in eene andere sijne Predicatie daer nae/noemde leugengeesten ende dwaelgeesten, gebzupkende dese woorden; met wat geest sy gedreven zijn; moegen sy weten, die de Kerck in roeren stellen met haer schrijven ende wijven, ende de luyden twijffel-moedigh maecken inde Religie : die gheen vreesse Godts en hebben noch Godsaligheydt, en met hare geleertheydt niet beter en worden, die geen hefde tot waerheydt hebben, hoewel sy veel van Liefde en waerheydt sprecken. In alle dese ende veel meer andere sijne hebhighejden (die ick/ om korter te zijn / voorszbp gae) aen te mercken staen de mishandelingen bande Heplige/ dickwils seer qualick uptgeleypde/ texten / verkeerde dupdinghen van byzomer luyden ppropoosten/ stoute/ vermetele/ gepassioneerde applicatien/ menighbuldige logenen ende calumnien / soo teghen d' Overhepden ende Remonstrantsche Leeraers in 't ghemeyn/ als tegen my in 't bysonder/ hoewel onghenoemt: Men neme niet qualijck/ dat ick segge van logen ende calumnien : want alle sulck voorgeven/ van/ dat yemandt onder de Remonstranten geseydt soude hebben, dat de Martelaers eenen blinden yver hadden ghebadt : van nae 't Pausdom of hoogheydt te staen; van voorgegeven te hebben/ dat het Evangelium in 't beginfel niet soo suyver ghepredickt en wierdt, als nu : van de lieden de seeckerheydtbarer saligheydt te benemen, ende d' selve in 's menschen macht te stellen; van 't goede boos te helen : de Religie in twijffel te trecken : alles, jae Godts woordt selve, te willen revideren: voorszbp quaedt te houden, daer de Martelaers voor geleden hadden; van/ nae de oneenigheydt niet te vragen; van alles te willen ondersoecken ende verbeteren; De Kerck in roeren stellen, ende diergheleijcke onghesoute ppropoosten / by hem soo rouwelijck ende grouwelijck uptgesmeten/ niet van voorszbp louter loghenen ende calumnien te houden en zijn/ soo teghen hem ende andere dickwils bewesen is. Ick laet noch staen 't schandelijck misbzupck bande plaets Deuter. 13. Daer upt hy sijn bloedigh Ketter-dooden heeft willen beslupen/ sonder beslupt / neffens de injurieuze lasterlijcke namen van Sarans; Stichters van nieuwe leeringhen; sware wolven; Novateurs; Leugen-geesten; Dwael-geesten; sonder vreesse Godts; sonder Godsaligheyt; sonder liefde tot waerheydt &c. Die hy gaf den ghenen/ die het hem goet docht met sulcke leelijcke cladden te bewerpen/ sonder yemandt te noemen/ latende de toehoorders d' applicatien maken naer haer sin/ om my ende andere voorszbp de Ghemeynte stinckende te maecken / de selve / ten

3. Sept. op
Esa. 8. 6.

15. Octob.

28. Octo-
bris op
Esa. 9. 13.2. Jan. 1615
op Esa.
11. 1.

dienste der ghener / die sijne tonghe misbruyckten / tot af-sonderingh ende scheuringh te verwecken / ende voort sijn epgghen passien te vol-
doen.

Maerom
ich dit alles
het passere
sonder stof
daer over
aen te spre-
ken.

Enige waren verwondert / dat ick hem soo liet uytbaren / sonder hem daer over aen te sprecken. Ick had mijne redden: Ick kende sijne bitterheyt / ende hoe qualijck hy te handelen was / bysonder van my / tegen den welcken hy met eenen seer grooten haet inghenomen ende ontskeercken was. Een exempel of twee sal ick verhalen tot blijck. Den 10. April 1612. was hy tot mijnen Huse gekomen / om den Heere Weberinck / Rechts-ghelcerde / die / doe noch Jonghman zijnde / by my logeerde / te besoeken / ghelijck hy dickwils dede / sonder my aen te sprecken / of nae my te vraghen / of oock de minste groetenisse te doen / of te doen doen; waer op van mijn Hupsfrouw (op mijn begeerte) in 't uytgaen / waergenomen ende gebraecht zijnde / welck de oorsaeck mocht zijn van soo groote verbzendinge vande gene / vande welcke hem soo veel vrientdschappen waren geschiet / gaf voort antwoort / dat hy geë vrientchap konde onderhouden met hem / die 't hooft was vande Hepligen (denoterende alsoo spottelijck my ende de Remonstranten) roepende eens oft tweemaal met groote ontnugheyt: *Jae u man is 't hooft vande Hepligen / hy heeft my ghesocht aen sijn koorde te brengen / ende had Voort (soo noemde hy sijn Meester Vorkium) gesept / Dat hy my wat onderrechten soude / maer Voort weet wel / wat ick hem geantwoort hebbe.* Voorts met eenen aeffem uytbarende teghen Nicolaum Grevinchovium (die daer niet en was) noemde den selven een valsche vileyn / segghende met een / dat ick / 't geen tot Rotterdam was gepasseert metten Predicant Geselio, wel hadde konnen keeren / als willende my daer aen schuldigh maeken / daer in ick nochtans soo onschuldigh was / als hy Roscius selve mochte wesen. Wie en siet hier niet sijne schizckelijcke afkeerighheyt. Noch een ander. Hy hadde op den Viddagh den 18. Aprilis des selven Jaers 1612. eene Predicatie ghedaen inde groote Kercke vanden Page / onder de welcke een groot tumult ontsaen was onder 't Volck / dat over hoop liep / met groote schizck ende verbaestheyt / sonder datmen d' oorsaeck wist. S anderen daeghs / de Kercken-raedt zijnde gheladen / vondt ick hem inde Kerck met de twee andere Predicanten / ende twee Ouderlingen / spreekende van dat Rumor / waer van hy septe de principaelste oorsaeck te zijn seckeren tijdinge / die de luyden in 't hooft hadden / van dat tot Jaerlem vele Wapenen waren gebonden / daer mede de Papisten voort gehadten souden hebben haer selven Meester te maken. Ick septe / dat dat maer ydele gheruchten waren by onrustighe Menschen uytghestootten / sonder grondt / alsoo de Magistraet haer daer op geïnformiert hebbende gansch niet en had gebonden / ende datter geen apparentie en was / dat de Papisten yet sulx souden attenteren: Septe voorts / dat (mijns bedunkens) dese geruchten meest quamen upt eenige inbeeldinge ende vzeese / diemen 't volck inplante doot 't gantsche Land / datmen de Religie veranderen / ende de Papisten een Kerck wilde gheven

geben op verfoeck banden nieuwen Franschen Ambassadeur (dit was de Heer van Refuge Catholick) ende doen qualijck (zeyde ick) die't Wolck soodanighe dinghen in preecken/alsoo daer doch niet aen en is. Rosæus, hier ober in toornighepdt onthrandende/vraeghde of ick op zijne Predicatie pet hadde te segghen: Ick antwoorde/sijne Predicatie niet ghehoort te hebben (want ick die upze te Hoof Predicatie) maer van andere verstaen te hebben / datter pet was ghesepdt / 't welck sommighe sepden dat wel hadde konnen verswighen worden. Alsoo hy nu seer urgeerde/om te weten/wat dat was/ sepe ick verstaen te hebben/datter soude ghesepdt sijn/datter vrese was/dat de Papisten wel eens mochten meester worden/of pet desgelijcx. Hier stoof hy seer op/ seggende/ dat dit een van beyden aengingh/ of Bernardum/die voorsz/ of hem/die naemiddagh ghepredickt hadde/ ende dat hy daerom wilde weten/wien van beyden ick beschuldighen wilde/ hy soude het my (sepde hy) wel updrjyben/ick en soude hem niet ontslibberen/hy soude my nu wel hebben/ mit alle mijne kloekhepdt soude ick hem nu niet ontgaen/ende dierghelijcke propoosten. Ick antwoorde/dat ick niemant en had beschuldighet/noch beschuldighen wilde/ maer alleen discourswijs/tot waerschouwwingh/ had verhaelt 't geen my gesept was/ ende dat ick dat hadde gehoozt upt secker persoon van qualiteyt. (Het was de Heer Advocaet sal; die de predicatie selve ghehoort hadde) Hy wilde/dat ick dien soude noemen. Ick antwoorde/dat niet te sullen doen/ten ware my sulcx gheordineert wierdt vande Kercken-raet: Hier liep hy niet groote gramschap nae de deure vande Camer/quam weder vande deure tot ons met groote oploopenhepdt/sonder dat sijne gramschap hem toeliert eenighe contentantie te houden. De andere Guderlinghen quamen middeler wijlen aen/wp gingen binnen. Afgehandelt hebbende/daerom wy ghekomen waren/sepde ick/ datter wat ghebalen was tusschen Rosæum ende my/dat ick begeerde afgedaen te hebbē/ verfoeckende op Rosæum 't selve te willen verhalen. Hy wilde/dat ick't soude doen: Ick sal sien (sepde hy) of ghy 't nae waerhepdt verhalen sult. Ick dede het. Dit verhael sprack hy teghen ende sepde de woorden anders gheballen te sijn. Ick beriep my op de presenten/die alle vier voorsz my getupghden. Rosæus wilde het ebenwel niet geven/de debatten duerden langh. Ick versocht/ dat hy soude segghen/waer in ick hem hadde te na gespoorcken/ ende wat reparatie hy begheerde/ ende mijn antwoorzt ghehoort hebbende/ den Kercken-raedt soude laten oordeelen. Hy wilde/ dat ick soude segghen/wie van beyden sulcx hadde gepredickt/ende wie het my gesept had. Ick sustineerde daer toe ongheshouden te sijn/ten ware de Kercken-raedt my sulcx belaste. Dit en geschiede niet/de Kercken-raedt sweegh: hoe wel hun alle de gelegentheyt beter bekent was als my. Hy wilde/ick soude mijn schult bekenen/of bewijsen. Ick sepe hem niet beschuldighet te hebben/ende daerom niet behoefde te bewijsen. Epntelijck/om een eynde te hebben van dese onnutte ende onbetamelicke janghelinghe/toonde ick my (hoewel ick d' outste ende sijn weldader was / ende 23 Jaren den Daegh be- diendt hadde / daer teghen hy de jonghste ende maer vyf jaren inden

Waegh ghestaen hadde) de minste / ende / opstaende / spzaek ick hem aen /
 segghende / dat ick merckte / dat hy twist socht tegen my / sonder ooz-
 saeck / dat my nochtans inder waerhepdt was aangedient / 't geen ick /
 niet beschuldigens / maer discours-wijse / had verhaelt / dat ick mijnen
 man wist / ende mijne woorden / des noodt / t' allen tijden soude ghestant
 doen / dat ick hem evenwel de Kerckerhandt van vrede aenboot / indien
 hy vrede wilde / met begeerte indien ick hem pewers in mocht hebben
 missept ('t welck ick nochtans seide my onbekent te zijn) hy dat wilde
 ten besten houden / ick wilde van ghelijcke doen : Soo niet / dat hy sijne
 actie mocht intenteren / ick en soude hem niet wijckē / maer voet houden.
 Hy wepgerde langh / doch / dooz 't aenmanē des Kercken-raeds / gaf hy
 ten lesten de handt seer flauwelijck / daer hy de saecke bleef. Hier op tri-
 umpherde sijn aenhangh / die dooz den Haghe stropden ende elwaerts
 schreven / dat ick hadde moeten booz Rosæo mijn schult bekenne / hoewel
 het niet anders ghegaen en was / dan nu verhaelt. De Heeren Raedts-
 heeren vanden Honart, Cromhout, Bafius, ende Evert Quirynsz, Ouderlin-
 ghen / pzenen mijn doen / d'eerste sepder noch hy / dat hy Rosæum nu had
 leeren kennen / ende dat hy het hem degelijck soude seggen. Ick verhael
 dit / om 's mans naturel te thoonen / ende hoe klepne apparence daer
 was van eenige vrucht mijner bemaninghen aen hem. Liet evenwel
 niet d' Ouderlinghen te bemanen haer bevoir aen hem te doen / eer de
 saeck tot meerder verloop quame. De Heere Raedts-heer vanden Ho-
 nart mach noch indachtich zijn / wat ick sijn E. antwoorde / vermaen-
 de ende versocht / als hy my / een wijle daer na / aendiende / dat Rosæus yet
 aende Camer van reckerenigh / ende de Societept van den Haghe ver-
 socht / 'twelck sijne E. mepnde hem niet lichtelijck te sullen werden ge-
 accordeert / ende dat hy vreesde / dat eenighe ongunstige Rosæi begeerte
 contramineerde / en daerom op my begeerde / dat ick hy de Heeren booz
 Rosæo 'tbeste wilde doen om vrede wil. Soo stout was desen man / ende
 soo ontsackelijck begonde hy sich met sijn Tonge in dese partyschap
 te maken / datmen vreesde hadde hem te ontfeggen een soo onbillick ver-
 soeck / als hy aende boozsepde Camer dede: Waer van / ende hoe Rosæus
 sich daer in dzoech / de Heeren / leden vande selve Societept (die noch /
 als ick dit schrijbe / leven) oordelen mogen. S. E. weet oock / hoe hy my
 obresteerde ende badt / 't geen ick hem klaechde van Rosæi Predicatie /
 te willen laten ongemerckt henen gaen / om vrede wil / onder belofte / die
 S. E. my dede / dat hy ende d' andere Ouderlinge daer in boozsien sou-
 den. Gelijcke bemaninge ende versoek dede ick noch daer nae aen S.
 E. ende andere Ouderlinghen meer / maer d' een wilde niet de Man
 niet te doen hebben / d' ander seide sich in geen partyschap te willen
 strecken / soo dat ick geen remedie siende booznam alles met lijdt saem-
 hept te dragen / tot dat hy my selve eerst aen boozt soude komen / gelijck
 ick hiel in 't kozt of langh te sullen gheschieden. Eene repse wierden
 d' Ouderlingen ende bysonder Lamotius Predicant betwogen Rosæum
 ernstelijck te bemanen over eene Predicatie by hem gedaen aengaende
 de Kerckelijcke discipline / daer in hy soo grof had gegaen / dat hy / be-
 teutert zijnde over de murmuratien daer booz veroozsaekt / socht des

Den 1. N.
 1711 1612.

Den 5. Ju-
 ly 1612.

Kercken-raedts getuygenis/ seggende / dat hy alles hadt gesept met een goede consciencie. Ick was doe absent inde Fransche Kerck geweest. Lamotius nam 't woordt/ende leyde hem te last/ Dat hy seer bitterlijck had ghepredicht/ ende gesept/ datmen notoire overspeelders toeliet ten Wondtmael/ 't welck Lamotius septe onwaerachtich te zijn/ ende dat Rosæus dat seggende de geheele gemeynte geschavotteert hadde/ begeernde bewijs. Rosæus viel aen 't lijven. De Kercken-raedt wepgerde Rosæo 't begeerde getuygenisse. Lamotius ende Rosæus viel in hooge woorden. Lamotius kreegh een wyl daer nae schrijven van Campen (alwaer hy eertijds Predicant was geweest) dat alles/wat inden Kercken-raedt tusschen hem en Rosæum was onighegaen/ daer bekent ghemaectt ende soo genomen was / als of hy Lamotius met in spande/ ende Demonstrants gheworden was. Lamotius beklaghe sijn hier over/ ende vermoedende/ dat dat van Rosæo quam/ epschte hy alsnoch reparatie vande gesepte Predicatie Rosæi, waer over sulck getier viel / dat een goetd man septe te sullen uptgaen lieber dan daer langer hy zijn: Onder anderen gebuyrkte Rosæus dese woorden/ Lamoti, Lamoti, een ander layt de bulch, ende ghy schiers los, Siet toe dat wy niet beyde de schup en krijgen, ende wy wech zijnde, de Kerck in swarigheyt kome: Dit had hy op in spande/ als of ick Lamotium tegen hem had opghemaectt / 't welck in mijn gedachte niet gekomen was. Lamotius septe daer opentlijck/ dat hy in suspicie was geraectt/ om dat hy 2. of 3. mael met in spande had gewandelt (de leser mercke/ waer ick was) ende dat/ als men disciplijn gebuyrken soude/ gelijck 't behoorde/ ende Rosæus scheen te willen/ men alsdan van hem Rosæo beginnen moest/ om dat hy noch een ander vocatie aennam/ als of inde Kerck niet ghe-noegh te doen en was. Dit septe hy/ om dat Rosæus omtrent een Jaer te boozen na Cæn in Normandien was gherepft/ sonder weten of oorlof vanden Kercken-raedt / ende sich daer had laten maerken Doctor in Medicijne/ ende de practijck van Medicijn soo sterck exerceerde / als eenighe Medicijns inden Haghe/ soo dat hy den 26. December 2. Kerstdagh sijn Predicatie versupmt hadde / ende 't volck/ na langh wachten/ sonder Predicatie moest na hups gaen.

Niemandt en meyne / dat ick Rosæum met mijn Predicken tot sulck ongestuymingh uptbaren hadde veroorsaectt : ware sulcx gheweest/ hy soude 't niet hebben geswegen. Ick raechte de verschillen seer zelden. Als ick 't bede/ leerde ick simpelijck conform mijn gheboelen / sonder wederlegginghe van 't andere/ hoewel Rosæus in spande / om sulcx te doen/ groote oorsaek gaf/ als hy leerde/ Dat God altijdt der uyverkorener Soudaren God ende Vader bleef, hoe grouwelijck sy oock quamen te sondighen, ende 't selve beweest met gelijckenis vanden verlozen Soon/ die mid-den in sijn ongheregelt leven ebenwel een Soon bleef : ende van 't verlozen schaep dat verlozen zijnde ebenwel een schaep bleef/ waer mede/ soo in 't rouw henen gesept/ hy sachte kussentjens leyde onder de ellebogen der booser menschen/ die haer selven inbeelden/ dat sy in sonden en schanden levende ebenwel Gods kinderen blijven: eben of gelijckenissen bewijzen waren/ ende of tusschen/ in wesen en nature/ een soon of schaep

zijn/ende den naem van Soon of Schaepe/ upt ghenade ende op conditie/boeren/gheen onderschepdt en waer. Item/als hy/tot bewijs van't seggen des Catechismi, dat de alderheyligste maer een kleyn beginfel heeft vande volcomentheydt, die Godt eyscht in sijne geboden, 't exempel byacht van Iob, die hy sepde de alderheyligste ende evenwel onreyn gheweest te zijn/eben als of Iob de allerheyligste gheweest ware/ oock maer een kleyn beginfel had gehadt vande ge-epschte gehoorzaamhepdt/'t welck bepde onwaerachtigh is. Noch: als hy pzeicte de 12. 13. 14. 15. vrage des Catechismi/ ende hem selven tegengeworpen hebbende de Vrage/ of Christus met het lyden eens soo korten tijds d'eeuwige dootd' voor ons geleden hadde/dese antwooydt gaf / Godt en eyscht niet d' eeuwige dootd', maer alleen de dootd'; want soo staeter Gen. 2. Ghy sult de dootd' steruen, die bestaet inde af-schepdinge der Siele van Godt: welck Socinianesch gevoelen hem (die andere van Socinianistery wilde beschuldigen) mogelijk upt de gemeenschap/die hy met eenen Stollar hadde/ onbedacht ontvallen is. Wederom/ als hy leerde / Dat David, levende in Overpel, evenwel een Schaepe was, om dat hy sepdt Psalm. 119. Ick heb gedoot, als een Schaepe. Epteligh/ als hy riep / dat het Godts lasteringh was/ te segghen / dat eenigh licht der naturen of yet goedts nae den val overgebleven was inden mensch; ende dat sulcx niet en dient dan om den mensch te verhooveerdigen, 't welck nochtans claer strijdt tegen Godts woort ende de Nederlandtsche Confessie: sijnde veel eer 't lochenen van dien/ selfs niet vrent van Godts lasteringh. Alle dese dingen ende noch veel meer wist ick: maer gheen raedt wetende met een soo onhebbelijck man / die veel onberstandel-blindt-pverighe favoriten hadde / wachte ick my van hem te roeren / my te vreden stellende simpelich mijn ghevoelen te leeren/sonder meer/waer over my oock een goet ghetupgenis gegeven wierdt van verschapden/oock Ouderlinghen / ende die Roelxo waren toegedaen. Of het was upt vzeese van twist/of liefde tot vzebe / of / om dat sy wel mochten lyden / dat ick Roelxo soo alleen liet grasseren / tot dat hy sijne banden heel bast soude hebben/want / daer waren/die sepden/dat/indien ick Roelxo eenige moepte maecte/sy upt den Kercken-raedt blijven wilden) weten sy best. Ick had oock wel wat op sommige anderer Predication te segghen ghehadt/namentlijck Lamorij, Die / tracterende de woorden / Ick ben niet gecomen, om de rechtveerdighe te roepen, maer de Sondaers tot bekeeringhe, sepde/ Datter was tweederley beroep, d' een nae't voornemen, d' ander niet. Ende dat Christus de rechtvaerdige, namelijk (sepde hy) de hypocriten, oock gheroepen had, maer niet nae't voornemen: 't welck voorwaer een selfsame ende ergerlijcke uptleggingh was: Daer na comende tot het roepen tot hoer veerdigheyt, sepde hy/dat niemant sich moeste bedzielen/aenghesien die gene/die geroepen wierden/geroepen wierden met dese conditie ende bespejck/dese moesten boete doen. Dit was weder upt een ander vaetjen getapt/ende upt een mondt cout ende warm geblasen/strijdig tegen 't voorwaende: Maer de goede man sprack na sijne strijdige concepten/soodanige oock upt andere dickwils gehoozt wierden. Ick liet dit te lichter henen gaen / om dat hy vzeedtsaem was / ende my niet

Den 2.
Novemb.
Psalm. 119.

Confess.
Art. 14.

Den 6. Junij
1612. op
Luc. 5. 32.

hin

hinderlijck in mijn gheboelen. Evenwel wierdt ick van sommighe berispt/hoe heusch ick 't maecte. De sieck-besoeker Lett ingh/ Rosai groote kaer/had gheroemt/indien hy my pet hoorde Prediken anders als wel ende supper/dat hy my degelijck soude 't hooft wasschen. Hy en dede het nochtans noyt/uptgenomen langh daer nae met Rosæo, waer van hier nae: Hy was stout ghenoegh/maer 't ontbrack hem aen stoffe. Een ander had ghesepdt (doch niet tegen my) dat ick onlancy/ omtrent d' selve tijdt/inde Fransche Kerck qualijck had geleert bande Concilien/mits dat ick alle Concilien had verwoorpen. Een was so niet. Ick had daer van geleert/ soo alle de Gereformeerde leeren/ende gesepdt van 't Nicenische, dat het in eenighe dingen wel/ in eenige dinghen niet wel had besloten. S. G. Graef Wilhelm van Nassauw Stadthouder van Vriesland/ die in die tijt veel mijn toehoorder was/ sepde my / dat 't woordt/ Gods straf niemandt dan om sijne sonden, ghebruyckt in seckere mijne predicatie/ gheduydt was / als of mijn meeningh ware/dat oock de besoekinghen der gheloobigen straffen waren/maer dat hy my daer in had voorgestaen. Ick antwoorde/dat de meeningh was/dat/als Godt straf/hy dat doet om de sonde: ende dat alsoo mijn seggen waerachtigh was:datter ebenwel groot onderscheydt was tusschen straffen ende besoekinghen/ hoewel oock de besoekingh haren oorspronck hadde upt de sonde in 't generael. Aldus wierdt mijn seggen ghesift: Anderer segghen/hoe grof het gingh/wierdt alle verteert/als in strups magen. Een goet Heer sepde my vanden Gheschier Duyck/nu Raedt Pensionaris van Hollandt / dat Rosæus niet so ongesouten konde seggen/dat S. C. niet en pzees: ick niet soo wel/dat hy niet en laecte. Eerste/dat my op eenige predicatie ontmoete met wat schijnbeschepts/was van een vzeint man/die my hebbende hoorde uptlegghen de woorden/ De ghenade Gods is verschenen allen menschen &c. my vzaeghde/ of mijn verstant was / dat Christus voor alle ende pder mensch gestorven was: Ick antwoorde jae. Hy bondt vzeint/dat ick dat niet soo rondt op stoel en hadde verclaert: ick sepde/dat ick om oorsaecken my simpelijck hadde gehouden aen den Text/die sepde/ alle menschen, 't welck my tot de vermaninghe/ die ick daer op boude/genoegh was. Ick verstondt daer nae/dat hy opgemaect was / om mijne tonge te schzabben. Alsoo ick onlancy te vooren de Gemeente ernstigh had vermaent tot afstandt van verscherpen ghebzecken / puzelijke ende particuliere/ onder anderen van 't kleyn respect / dat vele den Overhepden dzoegen/quam seckere eerlijcke/ wel bekende Vrouwen/tot mijnen hupse my bidden/dat ick doch niet en soude willen verdrucken Henricum Rosæum dien goeden man met sijn acht kinderen. Ick vzaeghde d' oorsaeck van sulck versoeck. Sy sepde / dat ick thien daghen daer te vooren vyz wat hoogh ghegaen was in mijne Predicatie/segghende / dat sommighe luden seer gaerne hoozen qualijck spzeeken van haer Overhepdt / soo om de ghemepne lasten / als anders/diemen nochtans alle eerbiedinghe schuldigh was,ende dat het scheen / dat ick daer mede op Rosæum, die altemet op d' Overhepdt had gepredickt/had geschgten/ die hem daerom mocht wpant worden

Blijbe
daerom
niet onbes
rist.

Den 1. Fe
bry 1615.
op Cit. 2.

Op Marc.
1. 15. 16.

Noch van
een ander.

ende

ende quaedt doen : Oock dat sulcke vermaninge onnoodigh was/alsoo de Gemeente goet was/ende haer stil hiel/hoewel sp / met veel te gheben/seer geperst wierdt. Voorts/dat ick met de Grooten bekent was/daerom sp in nochmaels badt met Henrico vrientdschap te houden. Ick roock / wat de Vrouw (daer Rosæus daghelijck in hups was) voorsz hadde. Mijn antwoorzt was: Dat ick de Predicanten/die d' Overhepdt ampts halven behoorlijck vermaenden / niet en hadde bestraft/maer 't ghemeyn volck / dat haer vermaeck daer in schepte / ende haer eygen gebreeken vergat. Dat de Gemeente niet en gaf aen d' Overhepdt/maer aen haer selve/ende voorsz haer eygen byzphepdt: epntelijck/dat ick niemant en socht te onderzucken / ende dat ick wenschte de vrientdschap van dien man te mogen coopen met mijn bloedt. Die dagen daer nae/alsoo ick in 't Predicken op 't woort Vrede wat langh gestaen ende enige middelen tot rechte onderhoudinge van Vrede noodigh had aenghewesen/quam een deghelijck persoon in bydden hem de middelen noch eens te willen verhalen/seggende/datter luyden waren/die verclaerden/indien ick in de Predicatie onthouden wilde vande verschillen te verhandelen / sp souden 't mede doen. Ick byaeghde hem/in wat Predicatie ick de verschillen verhandelt hadde? Hy sepde / uyt eenighe verstaen te hebben / dat dat somtijds gheschiede inde Fransche Kerck. Ick sepde neen. Maer dat ick/de noodt sulcx eyschende/mijn gheboelen sacht heen sepde/sonder de verschillen te verhandelen/ hoe wel in daer toe groote oorsaeck ghegeven wierdt/bydden te willen vermanen die gene/die dat daghelijck deden/ soo hem niet onbekent en was. Dese dinghen openen eenighsins / hoe ick in mijn Predicatie droegh.

Den 23.
Maert
Anno 1615.
Rosæus
ende Let-
tinck spre-
ken in aen
op mijne
Predicatie
gedaen op
Marc. 3.5

De eerste vermaninge/die Rosæus in bydde op mijn Predicken / gheschiede kortz daer aen in tegenwoordigheyt des voornoemden Lettinck, tot mijnen huse. Hy sepde daer gecomen te zijn/ om in aen te dienen/dat hy verstaen hadde / dat ick 's daeghs te vooren op de woorden / dat Christus de Pharizeen rondsom aensagh met toornigheyt, bedroeft zijnde over de blindheydt bare herten, ghesepdt had / dat Godt hun lieden hadde gedaen genoeghsame genade ter saligheyt, en dat ick, soo leerende, de Resolutie der Heeren Staten hadde overtreden, by de welcke verboden was, de Controversien te roeren. Lettinck sepde daer by: hoewel het anders een heerlijcke vermaningh was, sijn nochtans vele goede luyden hier in seer ontruff. Ick verwonderde in by dat Rosæus, die de Resolutie van Staten soo veel achtte als een ouden bal/ende/sonder op de selve te letten / dagelijcks gingh dooz gras ende koozn / nu in daer mede wilde inbinden. Mijn Antwoorzt was gereedt. 1. Dat ick niet en had ghebyzpycht 't woort Godt,maer Christus,sprekende in desen deele met alle Gereformeerde Leeraers van Christo als mensch ende Leeraer. 2. Dat ick 't woort ter saligheyt niet daer by en hadde gedaen. 3. Dat ick 't in allen geval hielt/dat Christi ernstigh voornemen was geweest de Pharizeen te bekeeren/ende hun daer toe genoeghsame genade had gegeve/waer tegen Rosæus niet een woort en repliceerde. Voorts onthende ick/dat ick,soo leerende/de verschillen gheroert/of in 't minste pet had-

Mijne
antwoorze.

de ghedaen teghen de Resolutie der Heeren Staten / die ter contrarie
 expresselijck medebzacht / datmen niet en soude leeren / dat Godt yem-
 mandt ter saligheydt noodigh, over den welcken hy besloten soude hebben
 die niet te geven: 't welck ick niet geleert en had / maer het teghen-deel/
 't welck eben 't selve was dat de Resolutie ghelcort wilde hebben / ende
 ick oock hiel de Goddelijcke waerhepdt conform te zyn. Hier mede
 was dit Liedeken upt / ende den aenslagh om my te achterhalen te
 niet. Wat gheschiedt? Hy verwijt my / dat ick 't anderen tijden anders
 „hadde ghelcort (daer van hy nochtans gheen beschepdt en wist) dat
 „ick hem wel eer hadde gesepdt Arminij meeninghe niet recht te weten
 „(doe ick dat sepde en wiste ickse niet) dat ick niet treken omgingh/
 „hem ende andere hadde ghesocht aen mijn coorpe te trecken : Dat-
 „men wel wist / dat ick had ghetracht veranderingh te maerken inde
 „leere ; dat ick veel trouwels hadde aengherecht / dat indien ick gheen
 „raedt of daedt tot het deporteren van sommige Predicanten en had
 „ghegheven (soo hy hielt ja) eventwel sulcx wel hadde connen beletten/
 „'t welck ghy / sepde hy / niet gedaen en hebt: Dat ick 't had / daer ick 't
 „begheerde: Dat mijn Karreken op 't zandt draefde; ende dat ick socht
 „hem den voet te lichten. Als ick sepde / dat ick niemant den voet
 „had ghelicht of begheerde te lichten : Antwoorde hy / dat het de mij-
 „ne hadden ghedaen / daer ick 't mede hielt / of die 't met my hielden.
 „Dat ick de Kercke Gods hadde gheturbeert : Dat alles wel achter
 „wege soude ghebleven zyn / had ick de handt daer aen niet ghehouden:
 „Dat ick hadde ghesocht te heerschen over de Kercke Godts / of
 „pimmers (sepde hy / corrigerende zyn eerste segghen) over mijn me-
 „de-dienaers : Dat het my om de Hooghepdt was te doen gheweest:
 „Dat ick daerom al het rumoer inde Kerck ghemaectt ende 't landt
 „in perijckel ghebzacht had: datmen my moest beletten ende met de
 „Woest daer op vallen / roepende onder anderen / Soude ick u knecht zyn
 „Ick? Item / datmen wel wist / wat ick 't Vrecht hadde aengherecht /
 „Dan dat hy daer van niet veel en wilde segghen / want Ick mocht
 „hem Taurinum op den hals stueren / ghelijck ick anderen had ghedaen.
 „Hy wierp oock hier tusschen veel propoosten van Vorkio, dien hy seer
 „overhaelde / oock van Grevinchovio, ende andere ; Sepde oock / Dat-
 „men wel had gesien / wat ick gedaen soude hebben / had ick getonnen/
 „als ick hem wilde te last legghen dat hy oorzacker was van 't ru-
 „moer / inde Kerck op den biddagh. Dat ick niet Taurino den Abbo-
 „taet was wesen aendienen van (ick weet niet) welke zijne Predi-
 „catie (dit corrigeerde Lettinck / segghende / dat niet ick maer Hoger-
 „beets dat had ghedaen) dat het eene schandelijcke saeck was / datmen
 „my soo veel inde Kercke hadde toevertrout. Alle dese dingen haelde
 „dese Man over hoop / sonder dat ick veel daer tusschen sprack / my ob-
 „firmerende tot patientie / om hem te laten uptbulderen. Als hy begon-
 „de te stillen / vzaeghe ick hem / of hy nu upt hadde? Hier begonde hy
 „weberom / veel spreekende van mijn meesterlijckhepdt / waer op alsoo
 „ick (onder anderen) sepde / Dat ick ghenoech was geweest alle mans
 „slave / Ja sepde hy / gelijk de Paus / die hem noemt Servum Servorum.

Siet de Resolutie.

Groote on-
gestuymig-
hepdt tegen
my.

[Een Dienaer der Dienaren.] Hier mede nam hy de deur ende wilde gaen: Ick hiel hem staende/ ende vzaeghe met koele sinnen / of hy wel wist/ wat hy al ghesepdt had: dat ick alle sijne injurien gaerne met patientie wilde verdragen/ badt hem alleen my te willen seggen/ wat sijne meeninghe was/ ende wat hy met dese maniere van doen booz had? Hier quam hy wat tot sijn selven/ ende sepde / dat hy was ghekomen/ om my te vermanen van mijne predicatie / daer ober wy weder in dispute quamen ober de materie; 't welck een wepnigh geduert hebbende / liet hy die weder steecken / segghende / dat wy het onder ons niet uyt disputeren en souden / ende dat hy my vermaende op te houden de Kerck te turberen / ende dat ick soude nae vrede trachten. Ick antwoorde / dat ick de vermaningh van op te houden de Kerck te turberen niet aen en nam / als daer in sijnde onschuldhich: Maer dat ick aennam de vermaningh van nae Vrede te trachten / hopende die nae te comen / dooz Godts ghenade / soo veel ick conde met goeder conscientie / ende in conformitet van de resolutie onser H. Overighepdt / hem ghebende voorts dese lesse: Ick vermane u wederom Roscoe, dat ghy Godt bidt / dat hy u ghebe u selven wel te kennen/ oock dat ghy alle uwe actien / woorden ende wercken wel ondersoecht ende toetst aenden Reghel van Godts woort. Want ick u verseeckere / dat ghy wel van noode hebt dat te doen / ende dat het tijdt is: ende voorts / tracht ghy selve oock nae Vrede. Hier mede schepden sp. Dese injurieuse quellagien / diemen my quam aendoen/ t' mijnen hupse / onder 't derel van vermaningh / verdoegh ick/ sonder veel gheruchts te maecken / daer in volghende 't exempel ende den raedt van verscheypden personen van aensien / die wat hier van ghehoort hebbende/ my daer op quamen aensprecken ende vertellen / hoe sp selve ende andere met dien man (die sp sepden d' onghestupinighepdt selve te zijn) gebaren waren.

Den 28.
Meert.
1615.
Den 12.
April.
Den 5.
Julij.
Den 16.
Julij.

Hy liet daer nae (soo my een vroom man sepde upt sijn mondt verstaen te hebben) verlupden; dat hy inde vijf artuculen der Remonstranten geen groote swarighepdt maecte / maer 't bleek anders upt de predicatie / die hy dede op den Pinxterdagh, ende noch grober (soo my gesept wierdt) daer nae van 't Mostert-zaet, dat dapper beet. 't Was te bedroeven ende te belachen/ dat hy geleert hebbende/ dat de Predicanten eertijds malcander plachten in 't ghemoet te gaen, eenige straten verre, ende d' een den anderen te omhelsen, ende 't selve nu niet en deden, terstont daer aen/komende vande scoel / nae ghedane predicatie/ ende my siende sitten / dicht aen mijn lijf booz hy ende dooz upt het heck gingh / sonder aenspraeck of de minste groete. Op dese maniere voortgaende/ presdichte hy daer nae/ dattet soo verre ghekomen was/ dat die ghene/ die de Euangelische waerhept en gemene reformatie eens aengenomen hadden / ende om de welcke soo veel menschen soo veel gheleden hadden/ deselve nu teghenspraken/ niet wetende/ wat quacdt sp daer van seggen wilden/ ende dat sp luyde oosaeck souden zijn/ dat de Spaenjaerden ten lesten wel weder d' Overhandt souden krijgen. Hier op/ van een vroom man/ in presentie van twee eerlijcke getuygen/ aenghespreco-

Den 27.
Julij.

spzoocken ende ghebzaeght zijnde / wie hy daer mede meynde / ende na-
 mentlyck / of hy dat niet op my en dupde: antwoorde hy / dat hy hielt /
 dat sy van my uptgemaect waren (dit was niet waer) ende dat hy on-
 ghehouden was 't selve te seggen: daer op hy voorts hem het vierkante
 gat wees / met dese woorzen: Gaet ter deuren uyt, als ghy hier weder komt,
 sal ick daer wel een ander schut voor schieten; Met welck beschept sy heen
 gingen / ende van 't selve des selven daeghs attestatie passeerden. Ick
 was van meeningh / ober alle dese onbehoorlijke handelingen den ordi-
 narissen Kercken-raedt te vergaderen / ende vande selve te begieren by-
 eenkomst vanden breedten Kercken-raedt / communicerende dit mijn
 booznemen met mijne twee mede-dienaers ende eenige Ouderlinghen:
 Maer sy rieden my tot patientie / ende dat ick my soude stil houden /
 tot dat Rozens my selve pozren soude: welcke raedt ick volghde. Hy
 quam tot sulcke bitterhepdt / dat hy tegens eenighe heeft verklaert / dat
 „hy aldien ick / als hy leest 't Avondmael bediende / dicht aen hem (die 't
 „bzoodd ende den Beker des Heeren uptdeplde) daer mijne ghewoone-
 „lycke plaets was / hadde gheseten / 't welck doe jupst (ick weet selve
 „niet / upt wat oorzack) niet en geschiede / hy my de H. Leerkenē sou-
 „de hebben gelweggert. Enigen tijdt daer nae riep hy op den Predick-
 „stoel met groote toornighepdt (soo scheen) Dat de luyden al wilden, datmē
 „malcander behoorde te tolereren, ende te verdragen, ende dat dat het ghe-
 „ne was, 't welck de Politicque voorwenden, maer dat het eenen quaden
 „raedt was, dat Godt niet en wil datter eenighepdt zy inden gheloove
 „(hy wilde moghelyck segghen / daer gheen een gheloof en is: de colere
 „dede hem den mond dickwils mispraten) al willen 't de luyden schoon
 „, anders hebben. Deynigh daer nae maerckte hy 't seer grof / seg-
 „ghende / dat de ghetrouwe Leeraers met de valsche ende verlep-
 „ders ghemenght waren / daerom men sich te meer moest wachten.
 „Ick spreek niet (sepde hy) van die hy de Papisten zijn / dat is
 „openbaer / maer sy sijn oock onder ons; De Wossen sijn inden Wijn-
 „bergh / sy zijn inde Kercke gebooren / ende daer upt gespruten / gelijk
 „, Arius en Iulians. De saeck wort bedeckt met eē grootē schijn; maer
 „wy moete ons daer voor wachtē. Och I. Christenē / miē maerckt / dat
 „het hups Gods in bzant gestekē wort / men soecht Gods Kercke om
 „te stooten / soo dat wy oock daghelijck meer en meer verliesen / daer de
 „Coningh van Spaenjen ende de Paus langh hebben nae ghestaen, ende niet
 „, hebben connen te wege brengen, dat doen nu andere, soo datmen noyt den
 „, Coningh van Spaenjen meerder dienst gedaen heeft: ende in 't Ghebedt /
 „, sepde hy / 't gene de Coningh van Spaenjen niet heeft kunnen doe van buy-
 „te (Heere) geschiet nu van vele van binnē, van die gene, die het werck ver-
 „, hinderen van uwe gemeynte. Dit was niet alleē de Trompet stekē tot
 „scheuringē / maer oock my en andere in suspicie brengen van lant-ver-
 „raderijē. O booshep! Waer 't niet beter geweest de Lieden 't verschil
 „opentlijck boozstellen / ende met Gods woort bestrijden? Dit wildemē
 „quansups niet doen / om de resolutie van Staten niet te overtreden /
 „daer en tusschen spottemen met de selve / ende / dus gaende / tratmense
 „heel met voeten. Immers had hy zyn mede-broeder soo niet behoorē

Den 12. ju-
lij.

Wetighe
ende tot
louer
scheuringh
streckende
Predicatie.

te schabdtteren/sonder hem sijne/soo grobe/ ghepzetendeerde mishan-
delingen eerst inden Kercken-raedt vooz te houden / ende sijne defensie
daer op te hoozen: 't welck pimmers by geene resolutie verboden was.
Maer daer soude hy te kort gecomen hebben. Nam derhalven desen
wegh/om vooz 't gemeyn volck upt te singten/ wat hem goet docht/
in generale termen/ die hy dus ende soo dupden mochte/ om altydt een
uptblucht te hebben/ende te segghen: **Ick spreek in 't generael/ wat**
hebt ghy 't u aen te trecken? Daerentusschen verstonde sijn aenhanck/
upt heymelijcke Instructie/wel/ wie hy meynde/ die d' een vooz ende
d' ander nae upt mijne Predicatie/ende voort van 't Abondmael bles-
sen/ tot dat hy gereet soude sijn tot formele affsonderingh ende opzich-
tinge van een nieuwe Kerck. Dit sagh ick wel/maer wist geen rems-
die. Sijn ongeseggelijckhepdt was niet te ghenaken. D' Overhepdt
wilde ick niet klagen/ vreesende / soo hem daer ober vet ongunstighs
ware bejengt/ 't selve my geweten/ ende olpe in 't vier soude sijn ghe-
weest. By de Kercken-raedt was oock niet te doen. Sijn doen mis-
haeghde mijne twee mede-broeders seer: sy hielden vrede met my;maer
sijnde inde verschillen eens gevoelens met hem/dozsten hem niet tegen-
spreeken. Enige bande Ouderlingen droegen hem/den anderen en lu-
ste geen moepte/de reste vermocht niet: Alle vreesden sy meerder quaet:
derhalven liet ick hem uptzaken:te meer/om dat sijne gronden swack/
sijne redenen slecht/sijne propoosten ongebonden/ sijne woorden onge-
souten waren/ ende ick daerom gheen sonderlinghe oofsaek en sagh te
vreesen/ dat recht-bzome/ Godtzuchtighe zielen dooz hem verrucht
fouden worden; d' andere hadden met hem een verkeert ooggh-merck/
ende wilden daer mede dooz / al soude 't landt 't onderste boven staen;
soo Roxeus niet langh daer nae sepde aen een bekent persoon binnen
Amsterdam. Wil de Leser sijn Geest naerder leeren kennen/men let-
te op sijn naevolgende propoosten/uptgesmeten inde Capel te Hoof in
effert met dese woorden: Men moet persisteren/gelijck d' Apostelen
gedaen hebben/die sepden/men moet Godt meer gehoozsamen / als
den menschen. 't Gheene bzome Leeraers gheleert ende met haer
'bloedt versegghelt hebben / wordt hedensdaeghs verkeert(o Calum-
niateur!) Noch: Wy sijn in een periculose werelt/ende tot dien eyn-
'de moeten wy in die leere blijven/willen wy gherust zijn/willen wy
'vrede ende neeringh. Vrienden/ begheert ghy oock te hebben nee-
'ringh/profijt/Vrede/wat raedt daer toe? Ghy moet Godt hebben;
'wilt ghy Godt hebben / soo moet ghy inde leere Chrizti blijven/
'want daer die leere wegh gaet / daer gaet Godt wegh. Wist Rox-
'eus niet/ dat dese Aeghel / waer Godt/ of de leere Chrizti is/daer is
'Vrede/profijt ende neeringh etc. (nae de werelt/ daer hy van spreck)
'balsch is/soo was hy wel blindt;wist hy 't/waerom sepde hy 't? om 't
'vleeschelijck Israël/de profane menschen / die met Esau de Bap-pot
'soecken/gaende te maerken. 'S anderen daeghs voortgaende spreck
'hy aldus: Mer sal pemandt seggen/wat is daer aen gheleghen/dat
'men den hoedt afneemt vooz een verlepder? Antwoordt: daer is veel
'aen gelegen:want die ghegroet wordt/denckt/dat die hem groet niet
'qua-

Den 10.
Augusti/op
den 2. bzief.
Johann. 1.9

„qualijck van hem geboelt / ghelijck als pemandt een lichte Vrouwe
 „groet etc. Vele spreken van tolereren ende modereren: men moet on-
 „derschept maken tusschen 't politijck ende kerckelijck tolererē: 't kan
 „komen / dat de politijcke schelmen en dieven tolereren : maer een / die
 „een leere leert / die niet goet is / en kan niet getolereert worden : Chri-
 „stus en wilde de Pharizeen niet tolereren / noch Paulus Elpnam.
 „De Wolf wil inde Schaep-stal getolereert worden. De Jesuiten
 „willen oock wel onder ons getolereert wordē: Maer wy moeten ons
 „daer teghen stellen. Dit wil ick dupden op onse huppen-daeghsche
 „verschillen. Men moet het niet trecken op de Papisten alleen / maer
 „op de leere / die strijdt tegen de gesonde leere / die sommighe alhier lee-
 „ren / als t' Alckmaer / en elders. Dit leest van Alckmaer schijnt hy
 „daer tusschen ghewoopen te hebben / loosselijck / om hem ter noodt tot
 „een uptblucht te dienen / als of hy het op wy niet en had willen geduyd
 „hebben / maer op andere. Noch: Men moet oock weten / dat die wat
 „anders wil leeren / moet andere daer van laten oozdeelen / als / de alge-
 „meyne Kercken van Duytschlandt / Franckrijck ende andere: Die
 „dat oozdeel niet en soude willen volgen in 't stuck van tolerantie / die
 „soude boos zijn: Maer sy weten / dat sy daer alreede ghecondemneert
 „zijn / en om dat te bewijfen / moeten niet verre gaen: Het valt moe-
 „selijck daer van te spreken / maer ick betuyge / dat ick ende andere
 „verbonden zijn dat te leeren / om de glorie Gods. Wy moeten oock
 „wachten van ghemeynschap te hebben met soodanige; want soo wy
 „geen gemeynschap en moeten hebben met hoereerders 1. Cor. 5. hoe
 „veel te meer moeten wy ons ontrecken van alle broeders / die niet en
 „wandelen na de leere / die sy van ons ontfangen hebben / etc. Liebe
 „God / hoe veel valt op al dit gerammel ende gesnater van ongefoute
 „propooften / bittere woorden / ende scheldige laster-redenen te seggen?
 „Blijven of niet blijven by Calvins of sommiger Gereformeerden Leer
 „van absolute predestinatie / (want om dit point / alleen / met de kracht
 „des doodts Christi / werckinge der genade / ende 't konnen dooz eygen
 „schuld upthallen of niet upthallen upt de selve / was alleen 't verschil)
 „was dat het blijven of niet blijven inde leere Christi / daer Johannes
 „d' Apostel van spreekt? Die inde leere van Calvins predestinatie niet
 „en blijft / heeft die geen God? In Calvins leere blijven / is dat blijven in-
 „de leere Christi / vande welke Ioannes getuyghet / dat die daer in blijft /
 „den Vader ende den Sone heeft? Ende die Calvins ende anderer leer
 „vande Predestinatie niet mede en brenghet / moeten die niet in hups
 „ontfanghen? machinen die niet groeten? zijn dat de lupden / daer Jo-
 „annes van spreekt? Zijn sy het / daer mede men geen ghemeynschap
 „moet hebben? soo wepnigh als met de Hoereerders? indien ja: Kolaze, Menspraeck
 „bewijst u seggen / ende ruckt de Son vanden Hemel / dat u onmoghe- aen Kolaz-
 „lijk is. Indien neen / wat zijn dit dan booz applicatien op dien Tert? um.
 „Sijt ghy verbonden dat te leeren? van waer die bandt? Dient dat tot
 „Gods glorie? dat ghy sijne waerhept lastert? Godt sijne eere beneemt?
 „ende sijne heerlijckhept / soo veel in u is / verdonckert? Wel wisten wy /
 „dat wy alreede gecondemneert waren / daerom en hielden wy daer na

van u Synodus niet. Och ghy trots-moedigh aerb-worm/die gh p de trouwe dienaers Christi/uwe mede-brœders/ die u wel eer in hare hupfen ontfanghen hebben / ende nu van u ende den uwen niet alleen hupten de dooze ghesloten/maer te landt upt gedreven/ van 't hare be-rooft/ende soo swaerlijck vervolght worden/noch dagelijcx insulteert ende op den hupck trappelt/ wat een sware Bekenschap sult ghy noch te gheven hebben aenden Rechtveerdighen Richter der lebede ende der doode? Hier beroep ick u Rosæ, daer sult ghy my te rechte staen/zijt vyz daer op verdacht; ten yz ghy u in tijds bekeerende Godes Toorn voorzkomt/daerom ick Godt voor u van herten bidde.

Resolutie
van my tot
weeringh
aller blame
opentlijck
op alles te
verklaren.

De zaek dus verre ghecomen ende als op 't hooghste gheclommen zijnde/docht my/dat het Tijdt was niet langher te wijghen/maer te spreken inden name Godts/niet by forme van klachte over pemandt/maer by forme van ronde verclaringhe mijns gheboelens / ober alle stucken vande Christelijcke Religie/ gheene upt ghesondert/ op dat de gheheele Gemeente/ die nu soo veel ende soo langh hadde hoozen spreken van valsche Leeraers / Verlepers / Wolven / Dossen die onder hun waren/die geen Godt en hadden/dienen blieden most/ daer mede men geen gemeynschap houden/ diemen niet inde hupfen ontfanghen/noch groeten en mocht / om harer booser wercken niet deelachtich te zijn/mijne epgen helpdenisse hoorē mochten op alles/ende dan oordeelen/of ick soodanigh was. Dit dede ick niet langh daer nae inde groote Kerck / des Sondaeghs voormiddagh voor een seer groot ghehoor / met alle zedighet/sonder op Rosæum of pemandt te schietē/of oock van eenigh point te disputeren/soo een pder my moest getupgen/verhalende alleen/wat mijn geboelen was: tot dien eynde (seyde ick) of pemandt upt enige Predicaten onlanck gedaen (die by den genen/ die se hadden gedaen/mogelijck niet soo qualijck en warē gemeypnt/als die by andere wierden misduyt) anders als een goede opinie van my mochten hebbē geschept/d' selve mocht gelieven te laten varen/als nu mijne meyninge op alles hebbende gehoozt/of/ soo hy noch eenigh nadencken hadde/hy my daer op vriendelijck ende vyzmoedelijck wilde aensprekē/om naerder satisfactie te ontfangen. Daer by ick dede een ernstige vermaninge aen de gemeente/dat se haer om mijn/of niemants wil/soude laten ver-deplen/of tot affsonderinghe bewegen/ maer dat se soudē eendzachtigh blijven/presenterende ende protesterende liever te willen mijn affsheyt nemen ende wijcken/dan oorsaeck geven/of occasie te zijn tot scheuringe onder die Gemeente/ die ick soo vele Jaren hadde bedient/ende my soo liefen waerdt was. Van dese Predicatie ende verklaringe wierdt van alle (welcker seggen tot mijn kennisse quam) wel geoordeelt/ende meynden vele deurgaens/dat ick daer mede my selven van alle suspicie ende de Gemeente van scheuringe hadde bevizjdt: Maer ick/die wist/dat het heele doen Rosæ draefde upt een ander hoek / ende van elders quam als juyt van hem/ ende dat hy alleen was de pyppe/ daer andere door blies/en konde my soo veel goeds niet inbeelden. 't Viel oock anders upt. De Heeren Appollonius Schorre Raedt in den H. Rade (die doe Ouderlingh was) ende Kerckhoven Zal: (Schoon-vader van wijlen

Dit dede
ick den 6.
Septemb.
wesende
Sondagh
voormid-
dagh inde
groote
Kerck van
's Graven-
hage.

len den H. Raedts-heer Schoterbosch) arbeypden seer upt goeden pver
 Rosæum ende my te vereenigen: kregghen daer toe van my al wat Ro-
 sæus van my dooz haren mondt begeerde/ soo dat hare E. E. seyden/
 datmen van my niet meer en konde eyschen: Maer al te vergheefs/
 Rosæus bzack alles plotselyck af. Ende alsoo de bedieninghe des H.
 Abontmaels ghehouden soude worden; ende Rosæus maer oozsaeck
 socht/ sich van 't selve niet enigen glimp te absenteren/ hebbende al-
 reede tegen den Heer Schotte gesept (soo sijne E. my verklaerde) dat hy
 twijffelde/ of hy 't bzoodt des Heeren upt mijne handen soude willen
 ontfangen (om alsoo (als wel te dencken was) van de langh ghesochte
 openbare affsonderingh ende scheuringe een aenbanck te maken) quam
 hy een maendt na date mijner gesepter Pzedicatie/ twee dagen vooz 't
 houden des Abontmaels/in den Kercken-raedt formelyck ober my en
 inijne nu gesepte Pzedicatie clagen/ die hy seyde geweest te zyn gheheel
 extraordinaris/als hebbende daer in gedaen een nieuwe Confessie/ die
 evenwel onbolcomen was/alle streckende/seyde hy/tot scheuringe/en
 om hem Rosæum inden haet te bzengē/en d'invidie vande scheuringe op
 sijne halse te werpē/versoekende des Kerckenraets oordeel op dat pze-
 dikkē/gedaen (seyde hy) op mijn eppen autoziteyt/sonder den Kercken-
 raet te hozen te adverterē. Beschuldichde oock dē Kercken-raet/die dat
 had laten passeren/en my soo veel jaren had laten grasseren (dit woort
 gebzuprkte hy) ende doē al wat ick wilde/ reysende herwaerts ende der-
 waerts om aenhangh en scheuringe te maken: Ick antwoorde/waer
 „te zyn/dat ick in sekere pzedicatie/ een maent geleden/ upt gewichti-
 „ge oozsaecken (die ick ter ordze des Kerckenraeds berept was te ope-
 „nen) gedaen/de Gemeente had gesocht te desabuserē van eenige qua-
 „de impressien/die ick verstont velen gegeven te zyn/ hoopende desel-
 „ve Pzedicatie wel te verdedigen/ende mogende lijden/ dat de Kerc-
 „ken-raedt/ ende de gheheele Gemeente/ groot ende kleyn/daer van
 „oordeelde. Dat die niet was gheweest extraordinaris/ alsoo ick
 „den gewoonlijcken Text hadt verbolcht/op mijne ordinairse beurtē:
 „Sijnde oock mijne meeninghe niet gheweest eene Confessie te doen/
 „die een ander tot Regel dienen soude/ maer hadt alleen verclaert/
 „wat ick de Gemeente had gheleert/ende noch leerde/ 'twelck my tot
 „allen tijden geoorloft was/ bysonder in dese ghelegentheyt. Dat ick
 „niet en wist yet ghespzooken te hebben teghen de leere der Kercken/
 „selve niet in 't verhael vande teghenwoozdighe differenten/ daer van
 „ick mijne meyninge hadde gesept/sonder 't contrarie geboelen aen
 „te tasten. Soo dan noch mijne verclaringhe niet genoerchsaem was
 „gheweest/ ick was te byden 't geen daer aen ontzack te voldoen tot
 „contentement des Kercken-raeds. Dat dit mijn doen niet had ghe-
 „streckt tot scheuringh/ maer tot eenighepdt/soo openbaer was/son-
 „der datmen ghehouden was den Kercken-raedt te bozen te adverte-
 „ren/watmen pzedicken soude/ sijnde sulcx by niemant opt ghebaen/
 „selve niet by Rosæum, hoewel hy dickwils al by wat extraordina-
 „ris was ghegaen/ soo kennelyck was. Ende aengande 't voozder
 „vande pzedicatie/ dat ick daer op vooz dees tijdt niet meer wilde
 segghen/

Erste pu-
 blycke for-
 meler Clach-
 te Rosæi
 ober my in-
 den Kerc-
 ken-raedt
 den 9. Dec-
 tobris 1615

Mijne
 verant-
 woordinge
 op de selve
 datelyck
 ghebaen,

Wordt ge-
interum-
peert door
tuffchen-
spreeken.

„ seggen/ dan 't selve/ dat mijn meester/ Christus/ had geantwoorzd den
 „ Genen/ die hem nae sijn leeren vzaeghden: Ick hebbe openlijck geleert
 inden Tempel, vraeght die my gehoort hebben. Aengaende 't grasseren.
 sepde ick: Waer hier vzaek Bernardus Lafaille de ppropoosten/ vzaegen-
 de Rosæum, waer toe dit sijn voorsz tel diende/ ende wat hy daer mede
 voorsz hadde: niet/ sepde Rosæus, dan om des Kercken-raedts oordeel
 te hebben. Bernardus insterende/ sepde secker te zijn/ dat hy maer
 oorszsaek socht/ om aenstaende Sondagh van 't Abondtmael te blijven;
 begheerde daerom nochmaels op Rosæum, dat hy rondt upt soude seg-
 gen/ wat sijn meyninge was; ende als dit stuck sal afgedaen zijn (sep-
 de Bernardus) kanmen daer nae met gemack komen tot het oordeel ober
 de Predicatie. Jae (sepde Rosæus) ick soude/ in allen gheval/ al vyz
 swarighepdt maerken/ om 't vzooldt upt Wtenbogaerts handen te ont-
 fangen. (Was doe supst mijne gebeurte 't H. Abondtmael te bedie-
 nen/ doch gaf die doe een ander ober/ op dat Rosæus daer upt geen oorszsaek
 nemen soude van des Heeren Tafel te blijven.) Bernardus repliceerde/
 dat daer niet aen gelegen en was/ of hy 't vzooldt upt Wtenbogaerts, of
 anderer handen ontfingh. Rosæus sepde/ dat daer al wat aen gelegen
 was/ ende dat hy daer van soude konnen redenen geven. Lamotius ant-
 woorde/ dat simpelijck communicerē aen de Tafel/ daer Wtenbogaert
 aen sat/ soo veel was/ als het vzooldt van hem ontfangen/ alsoo het een
 vzooldt ende eene communie was. Waer op alsoo Rosæus te kennen gaf/
 dat hy van lichtelijck 't eenemael van 't Abondtmael blijven soude/ sep-
 de Bernardus, dat dat was hem selven richten/ en dat het onbetamelijck
 was/ dat hy des Kercken-raedts oordeel begeerde/ als hy 't selve von-
 nis alreede hadde gestreken. De Ouderlingen vielen Bernardo ende La-
 motio hier in toe/ Rosæum vermanende tot vrede/ ende begerende/ dat
 hy ront upt verklaren soude/ of hy ten Abondtmael soude gaen/ of niet/
 aenghesien Wtenbogaert doch dese repse het Abondtmael niet be-
 dienen en soude. Waer op hy antwoorde/ dat niet te konnen segghen/
 maer te sullen sien. De Heeren Schotte ende Swaerts deden veel/ om hem
 te bewegen/ biddende doch/ dat hy niet wilde afblijven/ alsoo vele sijn
 exempel soudē volge/ daer door hy van oorszsaek soude geven tot scheu-
 ringe/ segghende de Heere Schotte onder anderen/ dat het niet vrent
 was/ dat een Predicant/ die hem selven van quade leere vont gesusper-
 teert/ sich daer op verklaerde voorsz den volcke. Sal dat (sepde S. E.)
 eene Confessie ghenoeint worden/ soo zijn alle predicatien Confessien/
 alsoo de Predicanten in hare Predicatie / leerende van eenigh punt
 des Geloofs/ daer van Confessie deden in effect. Sweerts allegueerde
 't Eirenikon Paræi tot vrede: Alle baden sy eben seer/ dat hy doch niet
 wilde scheuren/ hy daer tegen riep eben sterck/ dat de scheuringe alreede
 daer was/ ende dat hyse niet gemaect en hadde. Dit tuffchen-spze-
 ken wat opgehouden zijnde/ ginck ick voorsz met mijne Antwoorde/
 „ ende sepde/ aengaende 't grasseren, dat dat geensins op my/ maer op
 „ andere paste / die in de Kercke gegrassiert ende gedaen hadden wat
 „ hun luste / ende dat in sulcker doen de Kercken-raedt al ober langh
 „ hadt behooren te voorszien: Dat mijne reysen waren gheweest
 publijcq/

Ick gae
voorsz in
mijne ver-
antwoorde-
dingh.

„publijck/door last/met kennisse der ghener/ die daer van kennisse be-
 „hoorden te hebben/doorgaens ten dienst bande Kerck/van 't Landt/
 „van S. Excel. ende om Vrede/soo gebleken was/alleen uptgenomen
 „eenige wepnige ende cozte/ om mijne particuliere affairen/nimmer-
 „meer tot twist/oneenigheyt of scheuringe. Hier begonde Rosæus met
 „groote oploopenheyt op te stuppen/seggende/ Dat ick Capiteyn of
 „Caput [T hooft] was huius tragediæ, [van dese Tragedie/] dat ick
 „met mijn volck alreede in 't landt eenen grooten aenhanck hadde ghe-
 „maect/ende onlanc t'Amsterdam was ghelweest/om 't rumoer oock
 „daer te maecten/ende den brandt mede in die Kercke te steerken: al-
 „s' t'Vtrecht met Vorktio, welckers leere ende schyften ick hadde gheap-
 „probeert; Dat ick een Toestander Grevinchovij was/ die de leere der
 „Kercke hadde ghescholden vooz Godloos / grouwelyck / ende Li-
 „bertijns: oock Petri Berrij (wat hy van desen seyde is my vergheten)
 „ende Venatoris, alsoo ick neffens den selven hadde ghestaen in seckere
 „Conferentie: Item/datmen veel sprack van Tolerantie/maer dat-
 „men gheen Tolerantie en meynde/ ghelyck wel bleeck t'Vtrecht/tot
 „Rotterdam/t'Alckmaer/ende elders/daermen de Vrome Dienaers
 „van hare diensten had ghestelt ende uptghejaeght/ daer toe ick mede
 „hadde geholpen/immers dat die dat gedaen hadden/ van mijn Volck
 „waren/ende daer mede ick eens was. In somma/dat hy veel hadde
 „te segghen op mijn Leere ende Actien / daer op de Kercken-raedt al
 „vooz lange hadde behoozen te letten/ 't welck niet geschiedt en was/
 „dat hy het daerom moest doen: Doch 't en was (seyde hy) zyn stuck
 „alleen niet / maer van meer andere / van welckers weghen hy dit
 „dede: Verhalven hy den Kercken-raedt hoogh bemaende haer hier in
 „te quypen:alsoo het haer Officie was/ seggende/ dat 't geen hy dede/
 „upt enckel conscientie vooz Godt dede (dit seggende sloech hy de
 „ooghen nae den Hemel) ende dat hy ten Joncksten daghe goede reke-
 „ninge daer van geben soude vooz den Sone Godts: Datmen wel
 „wist/wat ick al had uptgherecht/ ende dat hy goet bewijs had van
 „alles: Dat het nu geen tijdt en was de scheuringh te willen voozro-
 „men/ sy wasser al/ en hadde al wortel gegrepen: Dat ick veel sprack
 „van liefde ende Vrede/ om dat ick geen macht en hadde/maer datmen
 „wel sach/ hoe het elders ginck/ daer ick met den mijnen macht had/
 „hoemen daer de Vrome Dienaers ter poozten uptlepde: ende datmen
 „'tselbe hier oock wel soude hebben gesien/ende hem niet lange hebben
 „gheleden / had ick macht gehad/daer van hy seyde goet beschepdt te
 „weten. Dit waren de beschuldigingen/die Rosæus te dier tijt over my
 „dede/soo ick die vinde inde memoziën daer van hy verscher date getee-
 „kent ende bewaert/hoewel Rosæus dese dinghen soo niet en seyde achter
 „een/ noch met die ordze/ maer viel van't een op 't ander met onbeleefde
 „woozden / nae dat somtijts/ hy inspraek/ op 't een of 't ander gheant-
 „woozdt wierdt. 'T was spade/ eer hy begoft / ende sijne propoosten
 „waren vele / soo was oock de tijdt te kort/ende sijn confusie te groot/
 „om punctuelijck ende op alles te antwoorzen. Ick beantwoorde
 „evenwel 't principaelste / ende seyde / dat ick wist / dat Rosæus langh

Inspreeck
 Rosæi met
 nieuwe be-
 schuldig-
 ingh.

Worber be-
 antwoor-
 dinghe van
 Rosæi ac-
 cusariën.

„ swanger hadde gegaen van 't gene hy nu baerde/ ende te voorszijn
 „ brachte/ blijde nochtans/ dat het kind ter werelt ghecomen ende alles
 „ uptgebozzen was. Dat ick upt sijn seggen wel merckte dat hy wep-
 „ nigh kennisse hadde van vele gepasseerde saecken / ende sich door sijn
 „ Rapporteurs seer hadde laten abuseren/ oock seer liet verblindē door
 „ sijne passien/ wenshende wel eens te sien/ wat bewijs hy hadde van
 „ sijn segghen van Amsterdam/ Wtrecht/ Rotterdam/ Alkmaer etc.
 „ soo hy daer van had gespoochen. Alsoo ick nu sijne propoosten dies-
 „ aengaende verhaelde/ ende hard dzongh op bewijs / van sulcx ende
 „ sulcx/ nam hy de patientie niet upt te hoozen/maer riep/ Hela/ assu-
 „ meert niet te veel/ affirmeert niet meer/ dan ick ghesepdt hebbe: Ick
 „ verhael/ sepde ick/ niet dan ulwe woorden/ soo de vergaderingh kan
 „ getuygen/ wil u evenwel niet achterhalē/ maer ulwe naerder uptleg-
 „ gingh gaerne toelaten. Voorts vertoonde ick 't notoir ongelijck/ dat
 „ hy my dede/ spreckende van Amsterdam/ als of ick daer had gesocht
 „ den byant inde Kercke te stecken. Ist niet inde Duptsche (sepde hy)
 „ 'twas inde Walsche Kercke: Van 't eē soo veel als van 't ander sepde
 „ ick. Ick was den 26. September upt den Daghe door last vande
 „ Fransche Kerck alhier met den Heere Panhuysen/ Ouderlingh/ nu
 „ Tresorier van S. Excel: gerepst op Lepden/ alwaer in 't Fransche
 „ Collegie gedaē hebende/ dat ons was gelast/ lietē ons voorts bindē
 „ 't Wtrecht op de Fransche Synode/ de welcke sijnde met vrede ghe-
 „ ependicht/ reysde ick na hups ober Amsterdam/ om den vromen Sy-
 „ mon Goulart Predicant/ die aldaer/ om de waerhept in swarighept
 „ was gekomē te besoecken ende te vertroostē: Want hy een Predicant
 „ ende Lidt vande Fransche Kercke was/ gelijck ick mede. Ick had
 „ met sijn Vader te Geneven groote kennisse ghehouden/ oock met
 „ hem. Hy is een gheleert/ Godtsaligh man/ een recht Israēlijt/ een
 „ vrome ziele/ leet om de waerhept/ die ick met hem beleet. Ick ried
 „ hem allenthalvē tot vrede/ eenighept/ ende gedult/ soo claer bleek upt
 „ de schriftelijcke presentatie/ die hy met mijn advijs aen dē Kercken-
 „ raet aldaer dede. Ick sprack daer met beyde Heeren Burgemeesterē/
 „ Boelissen die Overleden is/ ende Oerigens die noch leeft / ober een o-
 „ penbare logen van correspondentie niet de Jesuiten/ die my Plancius
 „ had nae gegheven/ ende daer van ick Plancium had doen vermanen hy
 „ wijlen den Advocaet Coen : haer E. E. biddende / haer daer op upt
 „ Plancio ende andere te informeren/ ende d' informatien inden Daghe
 „ aende H. Overhept te senden/ alsoo het een politijcke saeck was / die
 „ verre sagh/ ende my strafbaer maecte/ indien pet sulcx wierdt bes-
 „ vonden. Waer op hare E. E. verclaert hebbende / dat sy van my
 „ een goet gevoelen hadden / ende begheert dit niet soo swaer te willen
 „ wegen / alsoo Plancius een oudt man was/ die (sepden sy) begonde te
 „ luffen/ (met dit dierfel wiert Plancius dickwils in sijne exorbitantien
 „ verschoont) verreysde ick voort na hups/ sijnde ses dagen t' Amster-
 „ dam stil geweest. Was dat den byant inde Kerck stecken/ evenwel
 „ wist ick dat de Heer Burgemeester Pauw my sulcx had naegeghe-
 „ ven/ vanden welcken Rosæus dit had ontleent/ oozsaeck waerom ick
 „

Aengaende
 Amsterdam

„mp al te vozen/ uyt mijn eygen motijf/ hadde verhoeght by de H. H.
 „Gecommitteerde Raden/ ende de selve van alles openinge gedaen/ en-
 „de 't beschept/ dat ick hadde bande voorsz. loghen/ overgelevert. Dat
 „ick Vorkij Leere ende schziftē hadde geapprobeert/ daer van sepde ick
 „geen ander bewijs te begeeren/ dan 't geen daer van in 't prothocol van
 „hare Mog. Ed. in welker vergaderinge 't selve moest zijn geschiet/
 „mochte zijn aengeteekent. Wiste niet/ dat ick 't Vtrecht pet beris-
 „pelijck/ met/ of sonder Vorkio hadde aengerecht. Tooch my de parti-
 „culiere handelingsen Grevinckhovij, Bertij, ende Venatoris niet aen/ had
 „oock niet Venatore over geen conferentie gestaen / anders dan als ge-
 „tupge/ daer van de H. H. Staten/ in welker vergaderingh ende pre-
 „sentie die Conferentie was geschiedt (het was de Conferentie voorsz.
 „hare Ed. Mog. gehouden tusschen Gomarum ende Arminium, daer over-
 „hare Ed. Mog. gheordonneert hadden / vier ghetupghen te moghen
 „worden geroepen / ter weersijden/ onder de welcke Venator ende ick/
 „neffens andere / mede waren gheassumeert) Acte hadden verleent.
 „Indien oock yemandt 't Vtrecht / tot Rotterdam/ 't Alckmaer of
 „Schoonhoven was beswaert / dat dat was eens anders niet mijn
 „werck. Rosæus riep/ dat het mijn volck was/ die dat ghebden hadden.
 „Ick bzaeghde / of ick dan soude moeten verantwoorden alle de acti-
 „en der gener/ met de welcke ick van een gheboelen was over dese ver-
 „schillen? By wilde/ dat ick seggen soude/ wat advijs ick inde verga-
 „deringh van Staten over Vorkij zaech hadt gegeven: Ick bzaeghde/
 „of hy gequalificeert was te moeten weten/ wat advijs ick de H. O.
 „verhepdt/ gebzaeght zijnde bande selve/ hadde ghegheven in besloten
 „kammer? Siet (sepde Rosæus) nu bzeeght hy my niet de Staten/ hy wil
 „my de Staten op 't lijf stueren/ Ick en segh bande Staten niet; had
 „ghy my soo verre: neen/ ghy en krijght my soo verre niet. Waer op
 „geantwoordt zijnde/ Dat niet ick/ maer hy bande Staten sprack/ na-
 „denael hy wilde weten / wat ick in haer vergaderingh had geadvij-
 „seert/ viel hy weder op de Tolerantie/ seggende/ dat wy die begeerde
 „met sulcke/ welckers leere Grevinchovius schelt voorsz. Godloos en Li-
 „bertijnsch. Hier op sepde ick/ dat hy moghelijck Grevinchovij boeck
 „(daer uyt hy dit had geraept) niet wel en had ghelesen: Enighe Ou-
 „derlinge sepden/ Dat my dat niet aen en ginck. By allegerde 't naer-
 „der Bericht 'twelck hy vermoede mijn werck te wesen. Ick bekende
 „ghehouden te zijn dat te verbedighen / maer dat hy daer niet binden
 „en soude 't gheen hy sepde. By riep wederom/ Dat wy veel spraken
 „van Tolerantie ende andere niet en tolereerden. Ick replicerde/ dat
 „hy dat van my niet segghen en conde / ende bzaeghde / of hy my
 „in 't leeren van mijn gheboelen wel tolereren wilde. By sepde niet te
 „weten/ wat mijn geboelen was. Ick beriep my op de Remonstrantie
 „ende Conferentie/ die nu in druck waren/ hem iteratibelijck bzaegen-
 „de/ of hy de tolerantie ten wederzijde/ over 't geē daer verclaert was/
 „toestont/ of niet; vooz mijn persoon/ sepde ick/ stae ick die toe: spreekte
 „ghy mede soo / soo is de zaeck gheholpen pimmers in dese kerck;
 „seght ghy neen/ soo klaeght ghy te vergheefs. By antwoorde/ Dat

Vergaende
Doratum.

Vergaende
Venator.

Debatten
over ende
weder o-
ver tussche
Ros. ende
my.

„hy ongheshouden was op mijne Dzaghen te antwoorden / segghende
 „voorts (ick en weet niet op wat propoosten) dat ick mocht appelle-
 „ren: waer op / alsoo ick seyde / dat het noch te vzoegh was van appel-
 „leren te spreken / alsoo daer noch gheen sententie en was gewesen /
 „ende hy 't proces noch niet ghewonnen en hadde / riep hy / wat weet
 „ick van uwe Doofsche Termen? verstaet ghys niet (seyde ick) ghes-
 „bruyktse niet. Oock vermaende hy / dat ick Melanthon ende Cal-
 „vin op den Predick-stoel qualijck ten propoost had geallequeert / al-
 „soo het met hun een ander ghelegentheydt hadde / ende sy d' een d' an-
 „der niet en hadden ter poozten uptgelept. Ick seyde die twee ghealle-
 „queert te hebben / als personagien / waer van d' eerste van ons / ende
 „d' ander van hun geboelen was / ende die nochtans vrede ghehouden
 „hadden / hebbende Calvinus selve locos communes Melanthonis verba-
 „tende ons geboelen / in 't Franssch doen oversetten / binnen Geneven
 „doen ducken / ende met een treffelijcke booz-rede verrijckt / 't welck
 „ick aennam met het Boeck selve te bewijsen. Het was ende wierdt
 „heel spade: De vergaderingh brack de propoosten af / vermaende ons
 „tot vrede / en wiert gesejdt / dat Rosæus de poincten vande beschuldi-
 „gingh soude pertinente' jck stellen by geschijft ende ter naester repse
 „overlevere / op dat ick my punctuelijck op alles mocht verantwoor-
 „den. Ick was niet wepnigh in desen handel Rosæi gealtereert. 's An-
 „deren daeghs quamen verscheyden upt den Kercken-raedt / als de Hee-
 „ren Raedts heeren Schotte, Sweerts ende van Wouw Borghemeester /
 „alle drie Ouderlingen / my besoecken / hoewelste meest alle meer Rosæo
 „als my (soo veel aengingh het geboelen) waren toegebaen / my bidden-
 „de de saeck niet te seer ter herten te willen trecken / seggende / dat Rosæ-
 „us communicatie weerdigh was / als en die sijne passien niet konde be-
 „dwinghen. De Heere Schotte mach noch dese sijne woorden ghedenc-
 „ken / Ick bemercke / dat de Predicanten nu gaen / gelijck de Jesuiten /
 „die niet daer naer en vzaghen / wat calumnien sy spargeren / om hare
 „parthye met loghenen te onderdruken. Baden my voorts / ick en
 „wilde doch / deses handels halven / niet laten mijnen ordinarisen
 „dienst te doen / noch oock van 't H. Wondtmael / dat 's anderen daeghs
 „gheshouden soude werden / af blijven / alsoo niet ick Rosæo maer Ro-
 „sæus my te nae gesproocken hadde. Ick quam ten H. Wondtmael /
 „Rosæus bleef achter ende vele met hem. Dit was 't / dat men socht /
 „ende was daer mede nu de blagge van scheuringh opentlijck uptghe-
 „stecken / daer nae Rosæus ende andere / dooz hem / langhe hadden ghe-
 „tracht.

Resolutie
 des Kercken-
 raets.

Besoek en
 besoeck
 van eenige
 uppen
 Kercken-
 raedt aen
 my gande-
 ren daegs.

Rosæus
 blijft van t
 H. Wondt-
 mael en oer-
 scheyt sich
 af met an-
 dere.

Den 14.
 Oct. woort
 de saeck
 by my in dē
 Kercken-
 raedt we-
 derom
 boozgestelt
 met klachte
 over t. af-
 blijven van
 't Wondt-
 mael.

In de naestvolgende vergaderinge des Kerckenraets om gebzaeght
 zijnde / of pemandt wat hadde booz te stellen / antwoorde Rosæus, gelijck
 oock alle d' andere / Neen. Hier op seyde ick / dat de Vergaderingh wist /
 wat daer was gepasseert den 9. lesleden / ende dat Rosæus daer op van 't
 Wondtmael des Heeren was afgebleven / ende eenige met hem: waer
 mede hy de Ghemeente / den Kercken-raedt ende my groot onghelijck
 hadde ghedaen: De Ghemeente / dooz de arghernisse / die hy de selve met
 sijn af blijven had ghegeven / legghende daer mede een fundament van
 open

openbare scheuringhe : Den Kercken-raedt / midts dat hy der selver
 bidden ende vermanen / van niet af te blijven / had verwacht / ende des
 Kercken-raedts oozdeel over de klachten / alleen twee daghen te vozen
 over my gedaen / niet en hadde verwacht / maer 'tse lve niet sijn booz-
 oozdeel hadde illusoir ghemaect / beginnende alsoo by provisie bande
 executie : my als dien hy (soo veel in hem was) hadde ghe excommuni-
 ceert / of miners / met sijn afblijven om mijnen wille / hadde verclaert
 des H. Wontmaels / ende volgens der ghemeenschap Christi onwee-
 digh : versoekende / dat de Kercken-raedt ex officio lampts halven hem
 daer van soude doen geven Reken-schap ; dat ick oock reparatie begeer-
 de / ende booz al / dat my de pointen van Beschuldighen souden wer-
 den gegeven / om my punctuelijck te verantwoorden. Hier op Rosæus
 ghevraecht zijnde / of hy wat by geschifte hadde ghestelt / septe neen /
 ende dat hem 't selve niet belast en was. Waer op gheantwoordt
 sijnde by sommighe ja / by sommighe neen / wierdt hem belast wat upt
 te staen / 't welck hy dede. Ick presenteerde mede upt te gaen / ende
 gingh upt / om de vergaderingh haer volle byzphedt te laten. Weder
 ingeroepen sijnde / wierdt ons upt aller name aengeseydt / dat de Ker-
 ken-raedt niet goet en vondt / Rosæo te belasten yet te stellen by ghe-
 schifte tot mijnen laste / maer dat de Kercken-raedt de pointen van
 beschuldighen als by notule souden nemen upt Rosæi mondt. Van de
 Raedts-heer Francken als mede Ouderlingh / die den 9. October ab-
 sent gheweest / oock Rosæo gunstigh was / ende de saeck (soo scheen) niet
 gaerne sagh gebzacht tot formele affhandelinge (om oorzaecken / die ick
 vermoede / maer niet en wist) viel daer in niet een seer pathetijcke O-
 ratie / waer van de Somma was / datmen van hem mocht houden in 't
 „ stuck bande Religie watmen wilde (wat sijn E. bewoogh dit te seg-
 „ ghen is my onbekent / anders dan datmen somwijlen propoosten upt
 „ sijn mondt had gehoozt / aengaende de Religie generalijck / die byemt
 „ bedencken gaven) hy wist / hoe hy stonde / ende was daer in gherust :
 „ dan dat hy wel rondelijck wilde verclaren / dat hy van dese disputen
 „ bande byze wil / Predestinatie ende dierghelijcke gants niet en hiel :
 „ Dat hy was een oudt dienaar van 't Landt / ende hadde in sware
 „ tijden van Regieringhe veel uptghestaen om 't Vaderlandt ; dat hy
 „ noch 't Vaderlandt van herten lief hadde / ende sich boven maten
 „ seer bedroefde / datmen ober al in dese scheuringh was gheraect :
 „ Dat alle Steden ende Dorpen vol factien waren : Dat ambitieuze
 „ menschen / altemet upt ambitie / disputen hadden op de baen ghe-
 „ bzacht / ende daer mede veel troublen verwerckt / dat hyder veel had-
 „ de gekent / die dat hadden ghedaen / ten exempel by hzengende Coorn-
 „ her. die 't Vaderlandt verlaten hebbende / naderhandt upt ambitie en
 „ spijt / die disputen had verwerckt ende veel quaedts ghedaen : dat de
 „ scheuringh in alle manieren schadelijck was / gelijck alle factien / die
 „ wel een kleyn beginsel hadden / maer diemen daer nae seer qualijck
 „ konde heelen / jaе duerden somwijlen hondert ende meer jaren / soo-
 „ men in Hollandt had ghesien met het Doer ende Cabbeljaur : Dat
 „ nu eene nieuwe scheuringhe ende factie ontstondt / daer teghen men

„mogelijck qualijck raedt soude binden. Datmen in de Kercke inden
 „Dage tot noch toe saliter qualiter [soo passelicke ruste hadde ghehad/
 „meer als elders/ maer dat het nu aldaer op een scheuringh was aen-
 „gelept: Dat Wtenbogaert die Predicatie/waer over Rosæus klaeghe-
 „de/ wel had moghen naelaten/ hoewel ick beken (sepde hy) dat ickse
 „niet en heb ghehoort/maer is my van andere daer van ghesepdt/ende
 „dat Rosæus sich te voozen oock wel matigher had moghen dzaghen.
 „Ick sweegh tot alles stil. Rosæus gheen berispinghe konnende ver-
 „dzagen/noch sijn beurte tot spzeekken verwachten/begheerde hier wat
 „te seggen tot sijn ontschult/ waer op Francken sich tot hem keerende/
 „sepde/ Iae ghy maect het altemet te bondt/ als ghy in colere komt/
 „soo en hebt ghy u woorden inde tasse niet. Immers wy staen nu
 „hier/hoe sullen wy daer uyt komen/wy connen daer wel in/niet uyt-
 „komen; De remedie is by ons niet. Daerom behoordemen nae vze-
 „de te trachten/ immers om die te onderhouden in dese Kercke.
 „Voozts spzeekende van 't quaedt der scheuringh/ sepde hy met een
 „grootte vehementie: Niemandt wil Ruthur daer van zijn/d' een leyt
 „het vast op d' ander; maer ick bidde Godt/dat hy de ghene/die daer
 „van Ruthurs zijn/ of daer nae te trachten/ confundere ende bescha-
 „me. Soo hy ende alle d' andere nu sweghen/als wat verbaest door dese
 „sijne vehementie/nam ick 't Woorzt/ ende sepde/ dat de Raedts-heer
 „wel hadde ghesepdt/dat de scheuringh quaedt was/ende diese maech-
 „ten of sochten/strafbaer/ maer dat dat al waren generalia juris [gene-
 „rale/ of ghemeene dinghen in rechte bestaende] die een pder wel wist;
 „maer/dat wijser luyden werck was/alsmen 't quaedt van verre sagh
 „komen/ 't selve by tijde te ontmoeten/ ende wijsselijck af te wepren:
 „oock tegen 't quaedt/als het nu daer was/ behoorzijcke remedien aen
 „te wijsen/in plaets van slechts in 't generael te discoureren/ende dan
 „de saeck/ als desperaet houdende/ te laten stecken. Dat S. E. goe-
 „de diensten wel waren bekent: oock de mijne/ dat ick/sonder noch-
 „tans mijne geringe qualiteyt by anderer aensienelijckheydt te verge-
 „lijcken/in liefde tot het Vaderlandt ende de Kercke Godts niemandt
 „en wilde wijcken/ ende my over d' oneenigheden/ die haer hier ende
 „daer begonden te openbaren/bedroefde soo seer als yemandt: die ick
 „oock al langh had voozsien/ ende daerom alle mogelijcke vlijt aenge-
 „went/om die te voozcomen:ende dewyl ick wel had gemerckt/dat ick/
 „wilde of wilde ick niet/sonderlingh mede in 't spel soude getogē wor-
 „den/ sulcx gaerne hadde ontweecken met mijn wech gaen al vooz re-
 „nige Jaren/maer datmen my tegen mijn danck had gehouden. Dat
 „waerachtigh was/dat d' Ambitie vele disputē hadde verweckt/maer
 „dat het niet al ambitie was/datmē ambitie noemde/ noch al ootmoe-
 „dighepdt/ dat met dien mantel wierdt bekleedt: Datmen dickwils
 „wel conde oordeelen van de Disputen/maer niet soo wel/ of die uyt
 „ambitie quamen/ of uyt enen rechten pber tot Godt ende liefde tot
 „sijne waerheyt want sulcx 'therte aengingh/'t welck God alleē ken-
 „de. Dat de disputen over de Vrije-wil en Predestinatie soodanighe
 „mochten zijn/datmen recht hadde/vande selve niet te houden/dat is/

„Mijne
 „Antwoorde
 „op de selve.

„die te verwerpen : dat die oock soo mochten werden aengehelepd/ dat
 „de nuttigheyt der selver/ter eeren Godts ende de Godtsaligheyt des
 „levens/evident ende tastelijck was. Datmen dickwils dooz quade
 „ende onnoodige disputen/leeringen hadde ingheboert/diemen/ benef-
 „sens datse onwaerachtigh ende seer schadelijck waren / metter tijdt
 „anderen hadde willen opdzinghen ende nootsaeckelijck maecten/ende
 „sommighen alsoo ghenootsaecht met wel ende noodigh disputeren te
 „omdoen/dat qualijck was gedaē/om vande schouderen der Kerckē af
 „te weeren de ondzagelijcke jocken / diemen de selve had willen opleg-
 „gen. Exempel/sepde ick/inde Roomsche Kercke/ende 't gheen by den
 „onsen tegē de selve op verschepe dē Articulen gediscuteert is. Dat in-
 „dienmen die alle/die nae haer beroep/om haer Conscientien te quijtē
 „dooz Godt en de Gemeynte/die sy dienen/pet doen / daer upt nader
 „handt twisten ende oneenigheden/jae scheuringē volgen/soude wil-
 „len houden booz scheurmakers/en 't selve nemen/als of hare Anten-
 „tie ware tot twist ende scheuringe te arbeiden / datmen daer mede de
 „alderheplighste mannen / die opt den Aertbodem betreden hebben/
 „soude booz scheurmakers schelden: Oock onse eerste Reformatours.
 „Wp sien nu / sepde ick / alleen op desen cirkel onses Vaderlands/
 „ende de swaricheden/die haer hier openbarē/maer laet ons eens on-
 „se ooghen slaen op den standt van gheheel Europa, ende mercken/ wat
 „booz eene scheuringe/jae grouwelijck Bloedt-badt ende verwoestin-
 „ge van Landen ende Luyden aldaer is aengerecht; Soudemen daer
 „van de schult willen geven den genen/die de gebzecken/alleynskens
 „inde Christelijcke Kercken ingecropen/aenghesewen ende reformatie
 „versocht hebben/om dat op sulck haer doen scheuringen ende factien
 „ghevolght zijn? Het was/sepde ick/by een ander met de Predican-
 „ten / als met de Heeren Raedts-Heeren / mitsdien ons beroep veel
 „swaerder was/ende seer vele difficulteften hadde. Dat oock de tij-
 „den somtijds swarigheden mede brachten/die ons in groote pijnē en
 „beanghten stelden / om onse conscientie wel te quijten. Dat de
 „scheuringhen dickwils volghden/ niet upt der Predicanten boorne-
 „men/maer upt der Politijcken ambitieuse factien/daer mede sy som-
 „wijlen d' een en d' ander wisten te misbruycken tot hare heymelijcke
 „Intentie/boozwendende de Religie en dispute over de selve/om ha-
 „re quade passien/misnoegen over de Regieringe/ en sucht tot veran-
 „deringe/ en meerder hoogheyt daer mede te bedecken. Wat dit stuck
 „van ons Hollandt aenginck/ dat ick wel eens wilde weten / of Pre-
 „dicanten/ die inde Kercken/die sy bedienen / gaern pet van gewichte
 „saghen ghebetert dooz den ordinarisen ghewoonlijcken wech / siende
 „dat hun dien wech dooz sommigher Importunitē belet was; ende
 „hun ebenwel bevindende / binnen ende buytens landts / ten hoogh-
 „sten in name en fame/ als dzybers van nieuwicheden ende schadelic-
 „ke leeringen/gequēst / oock met Kerckelijcke censuren overballen of
 „gedreyghet/ daer over een ootmoedige Requeste presenterē aē hare H.
 „Overhept/inde welcke sy hare swarighedē openen/ eē Synodum of
 „duldinge/of ontslagging vā dienst versoekē/qualick doe? Dit heb ick
 helpen

1. helpen doen/ ick bekent: ende hier op my bindende/ neffens d' ande-
 2. re voor de voorsz. ebene Overhept/ beschuldicht als een valsche
 3. Leeraer/ hebbe ick/ daer toe gebozbert zijnde/ van ende voor de selve
 4. Overhept/ mijn geboelen/ als waerachtigh ende den woorde Godts
 5. conform/ helpē voorsz. staen. Wat is hier dat nae scheuringh smaecht?
 6. Evenwel woztse ons te laste gelept/ niet tegenstaende wy opentlijck
 7. verclaren ende protesteren/ dat wy niet anders en beghieren/ dan dat
 8. wy malcanderen in dese verscheydenheyt/ als over pointē/ die noch
 9. noyt in eenigen Synodo zijn gederideert/ ende daerom behooren wy
 10. te wesen/ duiden: die dat doet/ en soecht geen scheuringh: Maer sy
 11. die ons niet dzaghen en willen/ ende daerom 't volck van ons afkee-
 12. righ maerken/ jae/ gheen middel siende om ons te wepren/ haer van
 13. ons af-sonderen/ ende de saeck tot een formele scheuringh beleypden:
 14. oock alles wat de Magistraten hooge ende lage aenwenden/ tot wee-
 15. ringe vande scheuringh tegen de ghene diese maerken/ misbruycken
 16. tot stijbinge vande selve. Wengaende de Kerck van 's Gravenhaghe/
 17. dat ick my inde selve alle tijt tot hzede had bevljcht/ geen disputen
 18. op stoel/ noch inden Kercken-raedt gebzacht/ van 't verhandelen der
 19. differenten my/ soo veel doenlijck/ onthouden/ vele schamp-schoten
 20. my vanden Predick-stoel toegeschoten met stil-swijgen gepassiert/
 21. ontallijcke injurien verbzagen/ al op hope/ dat of hy/ die my die aen-
 22. dede/ moede geworden zijnde/ ophouden/ of dat d' Ouderlingen vol-
 23. ghens haer Ampt (daer toe ick d' een en d' ander dickwils hadt ver-
 24. maent) daer inne voorsz. souden: 't welck alsoo niet en geschiede/ en
 25. ick evenwel sacht/ dat de Gemeente eene seer byemde impressie van
 26. my ende mijne leere/ oock selve van mijn stil-swijgen kreegh/ en vele
 27. alreede van my ende mijne Predicatie (die sy te vogen met grooten
 28. pber ende begeerte hadden gehoozt) afkeerich waren geworden/ hadde
 29. ick my genootsaecht ghebonden my eens voor al opentlijck voor de
 30. Gemeente te verklaren/ om deselve te desabuseren/ tot hzede te ver-
 31. manen/ ende gerust te stellen. Dit hadt ick gedaen op mijn ordina-
 32. rise beurte/ verbolgende mijnen ordinarisen Text/ den selven uptleg-
 33. gende/ soo ick behoorde/ nae de kleygnigheyt mijner gaven: alleen had
 34. ick in 't leste op de applicatie van de woorden Ende hy begonste ben
 35. vele te leeren oock verklaert/ wat ick leerde/ sonder tegen pemandt te
 36. inbertiberen/ my supberende vande blamen/ die men my nagaf/ ende
 37. presenterende liever te wijcken/ dan oorsz. saeck te zijn van scheuringh/
 38. ende dit met alle modestie/ soo een pder/ die ick daer van hadde ghe-
 39. spzoochen/ oordeelde/ die my daer in presen/ ende sepden dat ick seer
 40. wel hadde gedaen/ oock dattet noodigh/ ende meer als tijdt was: son-
 41. der oock dat ick pemandt daer ober heb hoozen 't minste misnoegē too-
 42. nen/ uptgenomen de klachten/ die ick nu versch hoorde upt Rosēi
 43. mont. Dat ick niet en wist/ waerom ick die Predicatie wel had mo-
 44. gen nalaten/ dat ick ter contrarie meynde/ dat ickse niet en mocht na-
 45. laten: oock niet en wist/ wat inde materie/ of maniere van spzelen hy
 46. my gebzupst/ te berispen was: willende daer ober gaerne des Ker-
 47. ken-raedts oordeel verstaen: Doch alsoo inde selve maer vier perso-
 48. nen

„nen uptten Kercken-raedt / namentlijk / twee Predicanten / ende
 „twee Ouderlinghen teghenwoordigh waren gheweest / dat ick wel te
 „vreden was / dat de Gemeente of de notabelste bande selve / daer op
 „wierden gehoozt: oock dat ick se wel wilde overleveren in geschizfte /
 „soo ick die nae mijn beste onthoudt hadde gedaen / om dan des Kerc-
 „ken-raedts censure daer op te vernemen. Doch dat het nu op de Pre-
 „dicatie alleen niet aen en quam. Dat Rosæus noch andere / seer atroce
 „beschuldiginghen / tegens my hadde vooz gestelt / die ick niet en kon-
 „de noch en morht / conscientie ende eeren-halven / vooz-by gaen / son-
 „der my daer tegen te verantwoorzen; om 't welck te doen ick alsnoch
 „begeerde / alsoo Rosæus de selve seer confuselijck hadde voozgesteld / dan
 „ontkennende / dat hy dit of dat ghesepdt hadde / dan anders / dat my
 „de selve soudē worden gegeven by geschizfte / 't ware by notule des
 „Kercken-raedts upt zynen mondt of anders / soo dat goetd gebonden
 „soude worden / alsoo my dat evenbeel was. Dat ick hier over des
 „Kercken-raedts officie imploreerde / die my mijn versoeck niet ont-
 „seggen / noch dit oordeel ontgaen konde. Dat ick des Raedts-Heeren
 „seggghen / van tot vrede te arbeypden / gaerne aennam / maer dat / my de
 „poincten mijner beschuldighen overleveren / mijne defensie daer te-
 „ghen hoozen / ende evenwel tot vrede arbeypden / niet en streeft teghen
 „malcanderen / Jae datmen d'een en d' ander hoozende veel beter soude
 „konnen tot vrede arbeypden als nu / de saeck soo rouw staende : Dat
 „ick wel wist dat het generael stuck der Remonstranten ende der Con-
 „tra-remonstranten hier niet en konde verhandelt worden / maer dat
 „hier de rechte plaats was / daer men 't verschil tusschen Rosæum ende
 „my behoorde te verhandelen / twelck ick versocht eerstbaeghs te mo-
 „gen by der handt genomen worden / niet twijffellende of men soude dē
 „Atheuren vande scheuringh deser Kercke aldan wel vindē: de welcke
 „gebonden sijnde / ick Godt niet en wilde bidden om hem te confunde-
 „ren / maer genade tot beteringe verlenen / gelijk oock allen anderen
 „die Atheuren waren van scheuringh of daer nae trachten. Rosæus
 „spzack dese repse wepnigh / van Franckē te bozen sijnde vermaent (soo
 „my daer nae wiert ghesepdt) tot wijgen / upt vzeese dat hy sich in on-
 „matigh spzeeken verlooopen soude. De Heer Francken repliceerde
 „niet / ende d' andere twee Predicanten 't woordt nemende / dzeven / dat-
 „men my de poincten van beschuldighen behoorde te leveren / dan de
 „E: Francken met eenige Ouderlingen bleven daer by / dat dat niet dan
 „tot meerder twist ende onenigheyt soude streckē / ende dat de Kercken-
 „raedt in allen geval niet en was gestelt / om die geschillen over de leere
 „te deciderē. Waer op ick sepde / dat 't geen Rosæus tot mijnē laste vzaecht
 „niet en was juris of de leere aengaende / maer facti, rakende mijn doen of
 „laten / daer van de Kercken-raedt seer wel conde oordeelen / ja beter dan
 „eenige andere soodanige vergaderingh van 't geheele land om de quali-
 „teyt vande personen / daer mede de selve was bekleet: Dat oock geen
 „meerder twist en was te vzeesen / alsoo ick my 't oordeel des Kercken-
 „raedts in 't geen voorsz. gaerne onderwierp / ende in geballe mijn ont-
 „schult van den Kercken-raedt aenghenomen wierdt / my in 't regard

Rosæi stil-
ligheyt dese
repse.

Mijne be-
geerte ende
presentatie.

Rofæi soo ghesegghelijck soude betoonen/als de Kercken-raedt mochte begeren; Soo niet ende dat de Kercken-raedt meynde/dat ick verdient hadde met suspensie van dienst/ of oock depositie genoteert te worden/ dat ick beloofde daer in te sullen acquiesceren / alwaert schoon dat ick verstonde / dat sulcke Censure t' onrecht over my ware ghestreeken; sonder daerom eenige scheuringe aen te rechten/beheltelijck alleen mijn gevoelen/dat ick niet en begeerde gefozreert te hebben. Evenwel quam hier op geen Resolutie/ende men schepde ongebaner saecke.

Dele swa-
righeden
comen my
t' seffens
op 't lyf.

Dit soo staende vielen my meer swarigheden aen boort. Al genoeghsaem op een tijdt wierdt door den Dage gestropt secker gheschzift met den Titel van Consideratien op eenige poincten vande Predicatie gedaen in's Gravenhage den 6. Septembrijs 1615. by Johannes Wtenbogaert. Dit schzift becomen hebbende wierdt terstonde by my beantwoort/ ende deselve mijn antwoorde verschepden personen in handen gestelt/ met onderteekeningh mijns naems/ hoe wel ick den Auteur van die Consideratien nopt en wiste/anders dan dat men my wilde verseecken dat het Rosæus niet en was: t welck ick oock/om redden/geloove. En wierdt oock daer van inden Kercken-raedt vooz of teghen my / nopt inde handelingh met Rosæo gewach gemaect. Mogelick sal ick de gesepde Predicatie / met de geroerde Consideratien / ende mijnen antwoort op de selve achter aen dese Historie doen volgen. Twee gemeyne Lidmaten onser gemeynte quamen tot mijnen hupse my schelden/ende in mijn aensicht aensleggen / Dat ick een Walsch Leeraer was/ende dat sy my daerom verlaten hadden / volghende 't exempel van haren broomen Godt-salighen Leeraer (soo noemden sy Rosæum) Dese en liet oock niet dat vier dapper aen te stoochen/seggende tegen ghemeyne lieden/dat ick den Vos slachte/ die de Hoenderen / die op mijn erf gingen/spaerde/maer at de Hoenderen van mijn Rae-bueren. 't Swaerste van allen was 't nastropen dat ick oorsaeck was ghelweest van 't overgeven der Stadt Wesel aen Spinola / 't welck my iijst oock op die tijdt ter oozen quam / soo nae verhaelt sal worden. De Kercken-raedt liet daerentusschen de saeck tusschen Rosæum ende my soo stecken. Van Verweerder moft ick Aenlegger worden/ende daermen my behoorde te porren/moft ick andere porren. 't Scheen sommige ghenough/dat Rosæus my dapper 't hooft gewasschen hadde / soo hy doorgaens roemde/ ende met sijne beschuldiginghe de langh voorgenomene/ nu aengebangene/affsonderingh een schijn-verwe aengestrecken/ sonder de ghelegentheydt der saecke/ ende mijn onschuldte vozder te willen ondersoecken. 't En ontbrack aen mijne twee andere Mede-broeders niet/maer aen d' Ouderlingen/niet alle/maer eenige/bysonder aen den Raedts-heer Francken/ die Rosæum droegh/ ende meest ontsien was. Ick ginghse aensprecken/d' een vooz/d' ander naert/ oock Franckens verforcht recht: ende om daer toe te comen/dat my de puncten van Beschuldtingh articulatum soudent werden ghelevert/ ende mijne defensie ghehoort. 't andere leydent op Francken: Dese antwoorde my/Dat „ de Kercken-raedt geen authoriteyt en had / ende daer in niet doen en „ konde/Dat hy sich op onse Kerckelijcke maniere van procederen niet

De Kercken-raedt
laet de saec
steken.

Ick ver-
soek also
noch de
puncten
bā beschul-
digingh ar-
ticulatum.
Hoe de
Raedts-
heer
Francken
my daer
over beje-
gent.

, en verfont/dat de saeck generael was / en daerom by dese Kercken-
 raedt niet konde worden afgedaen/ Datter geen questie meer en was
 van Religie/maer vanden Staet ; Dat eenighe Magistraten ende
 Wetschappen haer de swackste bindende / Papisten ende Libertys
 nen inde Regeringe hadden gebzacht/ om andere vande Religie daer
 uyt te houden/ Dat ick die Predicatie wel had mogen naelaten: Dat
 Rosæus te heviggh was ende qualijck hadde ghedaen met sijn afblijven
 van 't Abondmael/ ende dat indien ick wegh gingh / de scheuringh
 noch meerder soude worden / dat hy om de keur van 't een of 't ander
 geboelen vande balck niet ballen en wilde. Datmen behoort te blij-
 ven by 't geen eens aenghenomen was / ware 't onse aenghenomen/
 't ware oock goet geweest. Hy wist geen beter middel dan Rosæum
 te hermanen. Dit waren byemde propoosten van een Ouderlingh der
 Kercke. Ick teckendese datelijck aen/soo ickf hier verhael. Wele
 is daer uyt te nemen. Daer ober ick nu niet en discoureere. Hy was
 niet vande geringhste/die heymelijck ober de handeligh gingen. Ick
 herfontdt seer wel/waer dit heenen wilde / ende wat men vooz hadde/
 soo nae gebleken is/hoewel hy 't niet en beleefde. Ick antwoorde/soo't
 behoorde / maer rechtde wepnigh uyt. Ick itererde mijn verfoeck
 nochmaels inden Kercken-raedt in Rosæi presentie / maer / wierdt de
 saeck uytghesest om 't afwesen van Francken. Ick beklaghe my/
 seggende: dat de Kenleggher altijt behoorde bereydt te wesen: ende in-
 dienmen de saeck soo soude meynen te slepen / ick ghenootsaecht soude
 zijn een ander Register te trecken. Men begheerde dat ick wilde ver-
 toeben tot Vrydagh den 23. ten welcken daghe de E. Francken my
 goetds tijds ontboodt 't zijnen hupse; socht my te Induceren tot ac-
 commodatie/met voozslaghe van eenighe middelen : Daer op ick septe
 te willen letten/ wanneer ick soude extra reatum, [bupten aenklachte]
 sijn gestelt/ eer niet. Ick sond 's naemiddaeghs inden Kercken-raedt
 een biljet / by 't welck ick vooz de vierde repse de pointen van mijne
 beschuldighingh bozderde / men ontboodt my binnen / ende spzack we-
 derom van Vzede. Ick persisterde van eerst te hebben des Kercken-
 raedts Acte / by de welcke ick wierd ghestelt bupten schult. De
 Kercken-raedt doet daer nae vooz Francken ontwerpen een Acte tot
 Accommodatie/die ick/om vzede wil / naer overweginge ende eenighe
 correctie/die de Kercken-raedt selve billich oordeelde/aennam : Rosæus
 wepgert. Ick begeere recht ende urgere als voozen mijne beschuldi-
 ghinge te hebben / daer komt niet van. Ick sond daer nae weder een
 schrijftelijcke memozie binnen/al ten selven eynde. De Kercken-raedt
 vergaderde daer nae dickwils in mijn absentie met Rosæo, om hem te
 bewegen/tot aenneminghe vande ghesepde Acte tot vzede / daer toe hy
 verscheyden uytstellen genomen hebbende van acht dagen tot acht da-
 gen/eyntelijck verklaert heeft niet gesint te zijn/norch te willen niet in-
 treden in eenigh schrijftelijck accoozt. Dese onderhandelinge des
 Kerckenraets/met hem/heeft geduert tot den 18. Deremb: op de wel-
 ken hy ten lesten inden Kercken-raet verclaerde/rondt uyt/ onnoodigh
 te sijn dat de Kercken-raedt deser saecken halben weder vergaderde/

Nota.

Nota.

Nota.

Ick iterere
 mijn ver-
 foeck den
 21. Octob.

Den 23.
 Octobris.

Iterere
 mijn ver-
 foeck ten
 vierden-
 maal bege-
 rende recht
 De kerck-
 ken-raedt
 verfoecht
 ende ur-
 geert my
 tot accom-
 modatie/
 doende
 daer toe
 ft ellen een
 Acte die
 ick aenne-
 me.

Den 22.
 Novemb.
 Ros. wep-
 gert d' Act
 van Accom-
 modatie.

Den 20.
 December.

Rosæus
doet eene
predicatie
daer op de
2. andere
Predican-
ten inde
vergade-
ringh der
H. H. Sta-
ten ontbo-
den wordē.

Acte der H.
H. Staten
noopende
dese hande-
lingh.

alsoo hy doch geresolveert was d' Acte niet aen te nemen. Sondaeghs daer aen dede hy eene Predicatie/ dewelcke hy Gedeputeerde van eenige Steden/diese gehoozt hadden/ 's anderen daeghs aende vergaderinge vande Staten van Hollandt ende Westvrieslandt (die doe was) gerappozteert zijnde/ Is daer op hy hare Ed. Mo. goet ghebonden Bernardum ende Lamorium vooz haer te beschepden. Waer op voozts gevolght is sulcx als de volgende hare Ed. M. Acte/ uyt der selver Protocol authentijckelijck ge-extrahceert/ mede brenghet.

De Staten van Hollandt ende Westvrieslandt verstaen hebbende dat den 20. deser Maendt Henricus Rosæus Kercken-dienaar inden Paghe in sijne Predicatie/ ten aenhooren van verschapden Heeren van hare Mog. Ed. vergaderingh/ jegens en contrarie verschapden hare Mo. Ed. genomene Resolutien / met een extraordinaris vehementie ende onstichtinge is uptgebaren/ hebben ter vergaderingh ontboden de Kercken-dienaren Bernardum Lafaille ende Iohannem Lamorium, ende de selve gelast den ouden ende nieuwen Kercken-raet te doen vergaderen/ ende met goede kennisse inde vreesse des Heeren op 't excess inde voozsz. Predicatie gheschiedt/ te vooz sien/ tot voozstant vande ruste/ vrede ende eenighepdt inde Kercke aldaer/ ende hare Ed. Mo. op den 22. deser te doen verstaen 't geen daer in sal wesen gedaen. Den voozsz. 22. de vooznoemde twee Kercken-dienaren inde vergaderingh weder beschepden zijnde / is vande selve verstaen dat die van de Oude ende jeghenwoozdighe Kercken-raedt 's daeghs te voozē (volgende hare Ed. Mo. Resolutie) vergadert waren geweest: Maer dat die afhandelinghe vande saecke was uptgestelt tot Woensdagh eerstcomende/ seggende voozts hen lupdē leet te wesen dat tusschē hare mede-dienaers Iohannem Wtenbogaert ende Henricum Rosæum gheschillen waren ontstaen : Dat sy lupden ende den Kercken-raet tot verschepdē reysen bemoept waren gheweest/ om de selve te vereenigen/ ende dat al ober een maent hy dē Kercken-raedt tot accomodatie ende vereeniginghe een voozslaghy by gheschizfeden selven was voozghedraghen : Dat Ioannes Wtenbogaert den selven voozslaghy aenghenomen hadde / maer dat Henricus Rosæus daer toe niet hadde konnen beweeght worden : Dat sy lupden / ende de Kercken-raedt daer inne bekommert waren/ te meer/ overmits Rosæus inde laetste uptdeplinge van des Heeren Abontmael hem daer van hadde onthouden / ende dat hy daer van by den Kercken-raedt tot meermael vermaent is / met instantie / ten eynde hy inde naeste uptdeplinge van het H. Abontmael mede soude willen communiceren / om alle oozsaecke van argernisse ende scheuringe in dese Kercke te wepren / maer dat hy hem tot desen daghe toe niet en hadde verclaert. Ende is by hun lupden op de ozye van hare E. Mog. het geschizfte vande voozsz. voozslaghy overgelevert. 't selve gesien/ ende d' voozsz. Kercken-dienaren vertogen zijnde/ is goet gebonden Henricum Rosæum inde vergaderingh te doen comen/ omme aen den selbē te verclaren het misnoegen vande vergaderinghe ter oozsaecke vande vooz.

„booznoemde Predicatie/ ende oock inde boozsz. onwillighepden en-
 „de pceduren / hem te vermanen tot het aennemen vanden boozsz.
 „boozslag/ of uytterlijck hem af te vorderen verclaringe/ of hy/ vol-
 „gende verschepten hare Ed. Mog. resolutien/ in Chzistelijcke vrede
 „ende eenighepdt met sijne mede-dienaers / Kercken-dienaren ende
 „lidmaten der Kercken / soo in sijne Predicatie / ghebruyck der H.
 „Sacramenten/ conuersatie/ als andersins/ boorzaen hem soude wil-
 „len dragen: aengesien hare Ed. Mo. verston den nergens min/ als in-
 „den Haghe/ scheuringh of oneenighepdt onder den Kercken-dienaren
 „te wesen tolerabel/ soo ten opsien van hare Mog. Ed. vergaderinge/
 „de residentie van S. Errel. als oock andere Collegien/ des Landts
 „regeringhe/ mitsgaders de Justitie administrerende. **T** selve Ro-
 „sæus aengesepdt zijnde/ heeft verclaert / dat hy niet en verston dt in sij-
 „ne Predicatie anders als nae Godts wooydt ende by uytleggingh
 „van sijn Tert ghedaen te hebben / dat hy hem van 't ghebruyck des
 „Nachtmaels onthouden hadde/ overmits hy in sijn ghemoet ontfelt
 „was over eene Predicatie / by Ioh. Wrenbogaert ghedaen/ daer by hy
 „sonder kennisse vanden Kercken-raedt een belijdenisse sijns gheloofs
 „soude hebben ghedaen/ ende dat vele lidmaten van de Gemeynte wa-
 „ren versocht in de selve Predicatie te willen comen / om dat sy daer
 „wat bysonders souden hoorzen ; dat hy daer in ontoert sijnde hem
 „daer over aen den Kercken-raedt hadde beklaeht : segghende mede/
 „dat hy met Ioh. Wrenbogaert gheen eenighepdt noch Chzistelijcke
 „liefde konde houden/ soo langhe hy met de gemeyne Kercken niet en
 „was vereenicht. Verclarende niet te min / dat hy in 't particulier
 „met Wtenbogaert niet en hadde uytstaende byten 't verschil in de
 „leere. Ende hem daer op aengesepdt zijnde/ dat nae Conferentie op
 „de vijf pointen hare Mo. Ed. om gewichtige redenen niet goet ghe-
 „bonden hadden eenighe decisie op 't verschepten ghevoelen/ dies aen-
 „gaende/ te doen/maer ten selven tijde/ ende tot meer-malen daer nae/
 „verstaen ende gheresolbeert/ dat ter oozsaeck van 't boozsz. verschept-
 „den ghevoelen de Chzistelijcke ende broederlijcke eenighepdt niet en
 „soude werden naeghelaten ; dat oock by den boozsz. boozslag des
 „Kercken-raedts vanden Haghe / by Rosæus in efferte daer toe werde
 „vermaent / ende dat daerom sijn seggen ende sijn pceduren streck-
 „ten teghens hare Mo. Ed. Resolutien ende den boozslag des Kerc-
 „ken-raedts/ ende oversulcx niet lydelijck en waren:maer niet teghen-
 „staende de selve vermaninghe heeft hy Rosæus gepersisteert; waer op
 „hem gelaft zijnde te vertrecken/ is/ consoym de Resolutie / den Kerc-
 „ken-dienaren Bernardo ende Lamorio aengesepdt / dat hare Mo. Ed.
 „den boozslag vanden Kercken-raedt sulcx bebonden inghestelt te
 „wesen/ dat Rosæus geen redenen en hadde hem daer inne te beswaren:
 „Doch dat hy inde vergaderingh met ernst tot aennemingh vanden/
 „ende tot onderhoudinghe vande Chzistelijcke eenighept/ ende vrede/
 „met het ghebruyck der H. Sacramenten / met sijne mede-dienaers
 „vermaent sijnde / hem daer toe niet en hadde behoorlijck verclaert.
 „Dat daerom hare Mo. Ed. verston den/ dat op Woensdagh de Kerc-

„ken-raedt / volghende haer voornemen / inde saecke voorts souden
 „procederen/ ende doen na behooren : ende soo Rosæus by een / twee/
 „of meer vergaderinghen ende vermaninghen/ inde naest veertien da-
 „ghen/ noch tot het aennemen vanden voorsz. voorszlagh/ noch tot het
 „onderhoudt vande Chzistelijcke eenighepdt/ vrede ende gebuyck der
 „H. Sacramenten met sijne mede-broeders en soude beweeght kon-
 „nen worden / dat alsdan sy luyden 't selve aende Heeren Gecommit-
 „teerde Raden souden te kennen gheven / omme by den selven als-
 „dan gheopent te worden de Resolutie van hare Ed. Mog. in de saec-
 „ke ghenomen : 't welck sy luyden aenghenomen hebbende te doen/
 „is hem de voorszreven Doorszlagh gherestituert. Waer nae
 „Rosæus binnen ontboden sijnde ende hem afgebraght wesende / of
 „hy hem naerder bedacht hadde op 't gene hem voorszgehouden was/
 „heeft ghesepdt alsnoch anders niet te konnen verclaren / als hy te
 „vooren ghedaen hadde. Waer op hem gelast is op zyn saeck wel te
 „willen letten / de Resolutie van hare Mog. Ed. ende den voorszlagh
 „ende vermaninghe van den Kercken-raedt niet te verwerpen / of dat
 „men anders inde saeck soude moeten voorszien na behooren : Dat de
 „Heeren Edelen / ende de Ghe deputeerde van alle de Steden in zijne
 „verclaringhe/ inde vergaderingh ghedaen/ een groot mishagen had-
 „den. Is voorts geresolveert / Dat in gheballé La Faille ende Lamo-
 „urus aende Gecommitteerde Raden / nae de voorsz. veertien daghen/
 „openinghe doen/ dat Rosæus noch de voorsz. gedaen voorszlagh aenne-
 „men / noch hem tot Chzistelijck ende broederlijcke liefde ende eenig-
 „heyt (conform hare Mog. Ed. resolutie) soo in sijne Predicatie/ als
 „het ghebuyck des H. Abondtmaels/ en wil laten beweghen / Dat
 „alsdan de Gecommitteerde Raden van weghen hare Mog. Ed. hem
 „van sijnen dienst sullen suspenderen/ tot de naeste vergaderinghe/ om
 „alsdan naerder op de saecke gheleth/ ende ghedaen te werden nae be-
 „hooren. Ghedaen inden Hage den 22. Decembz 1615.

Al het voorgaende van 't ontbieden der Predicanten ende Rosæi
 voorsz de Staten/ met het gebolgh/ wierdt my geweten: naer t'onrecht.
 Ick verclaer voorsz den Heere / met den H. Advocaet (daer op men 't
 meest gheladen had) of niemant vande Heeren directelijck/ of indirecte-
 lijck/ noch van Rosæi Predicatie (die ick niet en hadde ghehoort) noch
 van ontbieden/ of yet dat gebolgh is/ gesproken/ oock niet daer af ge-
 weten te hebben/ eer het geschiedt was. Heb ter contrarien den 4. Jan.
 1616. daer aen volgende de Heeren vander Nijle ende Hogerbeets ghe-
 leden/ den H. Advocaet/ en dooz den selven den Heeren Staten te wil-
 len doen verstaen/ Dat hare Ed. Mog. beter souden doen/ my te laten
 upt den Hage vertrecken/ als Rosæum, overmidts ick wist/ dat Rosæus,
 indien men hem wilde wepreu/ daer upt ooz saeck nemen soude/ eene af-
 gefonderde Scheur-kerck op te rechten/ 't welck van my niet te vreesen
 en stontd. Verthoonde dit daer nae/ selve aenden H. Advocaet. Daer-
 entusschen wierdt een Pasquil gebonden/ binnen 't Heek vande deure
 vande Heere Fiscael kinschot/ die het my bracht / met dit opschrift.
 „A Monsieur Iohan Wienbogaert de Haye. 't inhoudt was. Rosæus
 sticht

Alles wort
 my gewet
 met groot
 onrecht.

Den 4.
 Jan. 1616.

„sticht wat wonders inden Dage. Op preecht inde hupsen / Inde
 „golde Ketten / ende op het Spuys. Op vermaent zijn volck / datse
 „op Sondagh toekomende niet ter Tafel des Heeren en souden
 „gaen / ghelyck hy. Onderteeckent H.R. Ofdit waer was / on-
 „dersocht ick noyt / liet het onghemerckt henen gaen. Rosæus bleef we-
 „derom af van het naeste Abondmael niet een merckelijck ghetal.
 „Twee dagen daer naer was een briesken aen mijn deur gheplecht / met
 „dese woorden: Hier woont de Paus van Holland. Doozts liet ick den Ker-
 „cken-raedt met Rosæo bewerden in mijne absentie ; De veerthien dagen
 „wierden meer als een maendt. Rosæus versocht verscheyden upstellen/
 „gingh daer en tusschen t' Amsterdam ende elders raedt plegen. Bernar-
 „dus ende Lamotius, met den Guderlingh Sweerts, dienden my aen / Dat /
 „Indien ick verclaren wilde niet te hebben als de vijf pointen (daer
 „over de Conferentie gehouden was) ende verstaen tot communicatie/
 „hoemen sich / dese verschelen aengaende / soude draghden in 't leeren / de
 „saeck daer mede soude zijn geaccommodeert. Ick antwoorde / Dat ick
 „'t eerste alreede had verclaert in openbaren druck / 't welck ick thoonde/
 „ende zepde daer by te persisteren: Aengaende het tweede / Dat de lini-
 „ten in 't prediken niet bequamer konden werden beraemt / dan die wa-
 „ren gestelt by de H.H. Staten in hare Resolutie. Sy waren te vreden.
 „'T selfde verclaerde ick noch daeghs daer aen inden Kercken-raedt/
 „soo dat oock de alderpartijdigste / als de Heeren Verius ende Baer-
 „dorp, oock Sweerts, Guderlingen / riepen. 'T is ghenoech / 'T is ghe-
 „noegh / wy zijn daer mede te vreden: gebuyckende Verius in forma de-
 „se woorden tegen my: Ick heb noyt nadencken op u gehad: gh'p hebt
 „my alle tijdt voldaan: Ick heb 't oock alle tijdt gesept: maer ick heb
 „dat gebraeght om andere te beter te antwoorden. Mijnes halven
 „(sepde Sweerts) behoefden geen verclaringh te doen: Ick ben daer
 „in gherust. Ende is alsoo de vergaderingh / na ombzaghden van allen/
 „hooft vooz hooft / ende verclaringh dat sy te vreden waren / ghescheyden.
 „Ebenwel wierde my onder 't Volck ende eenige grootste nagesept / dat
 „ick Rosæum wilde wech hebben. Oock en liet Rosæus niet / eben heftigh
 „in sijne Predicatie up te varen / seggende / Dat de Kercken defer Lan-
 „den in een flaute lagen, ende soo veel als dootd waren, niet alleen door d'on-
 „achtsaembeydt des volcx, maer door de Leeraers, die uyt onsen midden wa-
 „ren opghestaen, die de leere niet suyver leerden, maer inde melck senijnighe
 „brocken brockten, die alsem deden by honigh, noemende die dat deden /
 „Wolven en Vossen, die den Wijngaert des Heeren omwroeteden. Item/
 „De Suster, die hare Suster, de Kercke, vervolghde, uyt het Hooghe Liedt
 „Salomons. Ten selven daghe wierdt mijne boorsz. verclaringhe
 „versocht by gheschzifte. Ick antwoorde / Dat het oock daer
 „aen niet seplen en soude / wanneer de Kercken-raedt maer haer de-
 „bhoit dede by Rosæus, ende hem vermaende / tot meerder modera-
 „tie in 't prediken. Of dit ghedaen wierdt / weet ick niet. Ick le-
 „verde ebenwel 't gheschzift over / noch op dien selven dagh / luydende
 „als volght.

„ Alsoo de E. Kercken-raedt van 's Gravenhage my ondersz. dooz
 hare

Den 10.
Jan.

Den 28.
Jan. De
Kercken-
raedt vers-
ocht eeni-
ge vercla-
ringh van
my.

Ick vers-
clare my
tot contem-
tinent.

Predicatie
Rosæi dē 2.
Febz. 1616.

De Ker-
cken-raedt
begheert
mijne geda-
ne vercla-
ringe by
geschzifte.
Ick gebe-
de selve soo
daer hier
staet,

„hare Gecommitteerde den Jan: 28. leſt ledē heeft doen aendienē / dat
 „eenige goede lypden / oock van qualiteyt (die my niet en zyn genoemt
 „geweeſt) haer lieten beduncken / dat by aldien ick wilde verclaren / dat
 „ick metten Kercken-dienaren Contraremonſtranten gheen andere
 „differenten en hadde / als alleen over de vijf poincten / begrepen inde
 „Remonſtrantie voorsz eenige jaren de H. Overhept by eenighe Ker-
 „cken-dienaren / ende mede by my / ghepreſenteert / ende daer over Con-
 „ferentie voorsz de ſelve Overhept gevallen was: Item / indien ick my
 „wilde laten vinden in eenighe by eencomſte van Predicanten / daer-
 „men handelen ſoude vande bepalinghen / binnen de welke men ſich
 „voorzaen in 't leeren vande ſelve poincten ten weder-zijden houde
 „ſoude / vele perſoonen daer voorsz ſouden worden geruſt geſtelt / ende dat
 „sulcx ſoude dienen tot vrede. Begerende de voorsz. Gecommitteerde
 „van my te verſtaen / wat my daer van dochte. Hebbe ick den voorsz.
 „Gecommitteerden op ſtaende voet / eerſt / ende op 't goetvinden van
 „de ſelve / 's anderendaeghs daer aen / inde Kercken-raedt ſelve / van
 „ſelfs / gaerne ende gewillighlyck verclaert / 't gheen ick vanden aen-
 „vangh deſes geſchils in verſchepden uptgheghebene ſchryften / ende
 „noch onlanx in 't Bericht op 't naerder Advijs aengaende de Conferen-
 „tie van Delft, verclaert hebbe: namentlyck / dat ick / boven of byten
 „de vijf poincten / gheen ander differenten met de Broeders Contra-
 „remonſtranten en hebbe: My voorts houdende aende Reſolutie der
 „H. Overhept op 't ſtuck van Reviſie der Confessie ende Caterhiſme
 „deſer kercken genomen / ende aende Wyſhept my ende allen anderen
 „Leeraren van Godts woort competerende / van in eene wettighe
 „Synodale vergaderinghe behoorlycker wiſe voorsz te dragen sulck
 „bedencken / als ick op de ſelve ſchryften mochte hebben / om aldaer nae
 „den woorde Godts ge-examineert te worden. By welke vercla-
 „ringh ick alſnoch perſisteere by deſen. Ende aengaende 't ander
 „poinct van my te laten vinden in eenige byeencomſte / daermen ſou-
 „de ſprecken vande voorsz. bepalinghe in 't leeren der ſelver poincten /
 „hebbe ick verclaert ende verclare alſnoch / my onghewoozloft te zyn /
 „dat ick my in ſoodanighe particuliere byeencomſten ſoude in laten:
 „Overmits de H. Overhept daer inne alreede heeft ghediſponeert
 „by hare Reſolutie / na de welke ick my dencke / voorsz Godts ghenade /
 „te reguleren / mits dat andere / van ander geboelen over de ſelve poin-
 „cten / van gelijcken doen. Evenwel te vreden zynde / my ſoodanige
 „byeencomſte niet t' ontrecken / wanneer de H. Overhept goet- vint
 „de ſelve te ozdonneren / ende my daer toe te laſten. Ende alſoo de E.
 „Kercken-raedt / deſe verclaringe upt mijnen monde / haer E. E. ende
 „niemandt anders te gevalle gedaen / ghehoort hebbende / eerſt genera-
 „lick / ende daer nae op ombzaginghe van ſtemmen / hooft voorsz hooft /
 „eendzachtelijck verclaert heeft / dat de ſelve daer mede volcoment-
 „lyck was vergenoeght / daer by doende / dat ick hier toe van haren 't
 „weghen was verſocht / niet als of de ſelve aen 't gunt voorsz. hadden
 „getwijffelt / maer alleen / om de voorszghemelde ongenoemde perſoonen
 „gheruſt te ſtellen / is mijn dienſtelijck verſoek aen den ſelven Ker-
 „cken-raedt /

ken-raedt / dat / alhoogen dit Schyft pemandt te verthoonen / my vergunt ende ghegeven werde Schyftelijcke Acte vande voornoemde hare E. verclaringhe / contentement ende ghenoeghen. Ghestelt ende overghelevert ghewillighlyck desen 3. Febr. 1616. Ondertect kent Johan: Wtenbogaert.

Hier op quamen de Heeren Schotte ende Verius my daer nae aendienen / Dat hare E. E. van meyninge waren haer aen de Kercken-raet te presenteren als middelaers tusschen Rosæum ende my / om ons te herreenighen door een van dese drie weghen. D'eerste; Dat by d'eerste schyftelijcke Acte of ontwerp des Kerckenraets / die Rosæus geweygert hadde / geboeght soude worden dese mijne laetste verclaringhe. Of ten tweeden: Dat men niet schyftelijck / maer mondelingh soude handelen / ende Rosæo aenssegghen / Dat hy met mijne laetste verclaringhe behoorde te vreden te zyn. Of ten derden; Dat sy twee een nieuwe Acte stellen souden / ende die soo langh herschaben / tot datse Rosæo ende my mochte behaghen / ende daer na vanden Kercken-raedt doen approuberen / bzaeghende / wat my hier van docht / ende of my dese middelen behaeghden. Ick/hare E. E. bedanckt hebbende van hare zorghe ende moepte / seide / Dat my d'eerste twee middelen niet qualijck aenstonden / 't leste niet soo wel / om redenen / die ick verhaelde. Dit Rosæo by hun sijnde vooz gebzagen / rapporteerden sy my / dat Rosæus begeerde / Dat ick soude volghen seker Schyftsen / dat hare E. E. my thoonden / beloben een Synodum Nationael te helpen vozeren / ende te weeghe bzenghen / op dese Conditien. I. Dat de selve Synodus soude bestaen uyt personen / die de provinciale of particuliere Synoden souden verkiefen ende deputeren. II. Dat / 't gheen in dien Synodo / by de meeste stemmen / soude werden besloten / vooz eene definitie sententie soude werden gehouden. III. Dat / die eenigh bedencken op de Confessie ende Catechisme vooz selde inden Synodo / aldaer geen stem hebben en soude. Mijn Antwoort was / dat ick my hielt aende Acte ende Resolutie des Kercken-raets tot onderhoudingh van Vrede / ende aen mijn vozder verclaring nu versch in geschryfte overgelevert / sonder te konnen treden in eenige belofte aengaende den Synodum / alsoo de saecken 't zedert 't Jaer 1607. (als ick mijn advijs / desen aengaende / in convenen preparatorio / de preparatoire vergaderinge) eens hadde gegeven / seer waren verandert / en dat dit stuck nu was bupten my / bupten Rosæum, bupten de Kercke ende Kercken-raedt vanden Dage; in meyninge my te boegen na de forme des Synodi / die de Heeren Staten Generael ende van Hollandt / als mijne P. Overhepdt / souden goetbinden. Waer op Verius repliceerde / Indien ick dit niet doen en wilde / dat dan Rosæus wech moeste. Hoe sijne E. dat verstondt / en verclaerde hy niet. Na dat Rosæus daer nae wederom inde vergaderingh vande P. P. Ghecommitteerde Raden verschenen was / ende de Heeren nochmaels begheerden van hem te verstaen / of hy harer Ed. Mo. Resolutie tot vrede wilde ghehoorzamen of niet (soo ick na verstondt) wierd ick 's anderen daeghs oock ghevozderd daer te comen / ende mede te bzenghen mijne twee Boecken / namelijck / de verdedigingh

Den 5.
Feb. Nieu
versoeck aē
my gedaen.

Mijne
Antwoorde
op de selve.

Den 10.
Feb. Rosæus
beschul-
dicht my
vooz de P.
P. G. A.
van Hol:

Den 11.
Feb.

Ick ver-
antwoorde
my.

dedigingh vande Resolucie der H. H. Staten, ende 't naerder Bericht. Daer gecomen zijnde / verfont ick / dat Rosæus hadt geklaeght / dat ick hem / ende andere / voornamentlijck hadde geargert met 't geen ick hadde geschreven inde Verdedigingh pag. 27. Daer ick Anathema ende verbanninghe segghe teghen den ghenen, die de gherechtigheydt Godts niet en bekennen in alle sijn werken: 'twelck Rosæus hadde ghenomen / als of ick Calvin ende sijne toestanders had willen verbannen: Maer terstont / alles uyt het opslaan van 't Boeck ende bevisie vande plaets / verfonten de Heeren claerlijck / dat ick de woorden hadt ghebruyckt / om my selve / ende anderen / van mijn geboelen / te ontlasten vande blame / die Calvin ende de sijne ons opleggen / als of wy / hare predestinatie wederleggende / de Gerechtighejdt Godts te na spraken; 'twelck ick verthoon soo verre van daer te zijn / dat ick selve Anathema segge den ghenen / die daer aen schuldigh zijn. Rosæus had oock seer swaer ghelwoogen / Dat ick in 't Naerder-bericht pag. 84. hadt gheschreven / Datmen de leere vande predestinatie ende hare Leeraers (dit had Rosæus daer by gheseyt) behoorde uyt te royen als een onnutte boom &c. Ick toonde de Heeren datelijck / Dat ick niet en hadde ghesproken vande Leeraers / maer vande leere. 2. Niet vande leere vande Predestinatie / simpelijck / maer van der Contraremonstranten Predestinatie. 3. Dat ick het uytroyen / daer ick van sprekemiet en verstaen van het uytroyen met het stael swaert / ghelijck de Papisten ende Calvinisten willen / datmen de Ketters uytroede / maer met het geestelijck swaert / 't welck is Gods woordt; 4. Dat ick de ghelijckenis van een onnutte boom gebruyckt / om dat de ghesepde Leere niet en dient tot rechte bozderingh vande Godtbruyctighejdt: maer verhael daer by op de selve plaets / Dat ick dit seggh van 't geen die Leere heeft in haer natuer / ende nae datse van sommighe op het hooghste / oock om de selve nootsakelijck te maecten / ghedreven wordt: niet van 't gheen de Leere oock tegen der selver Hert werckt in vele / die de selve hoorde / ende meer in opinie als in recht gheloof toestaen. 5. Dat ick de redenen / die my soo hadden doen schrijven / nam uyt der Contraremonstranté schriften / soo uyt het verbolgh mijner propoosten bleek. De Heeren verstonden alles wel / ende namen contentement; My bregende / of ick eenigh middel wist / om de saeck met Rosæo te accommoderen. Ick verhaelde cortelijck alle de proceduren tusschen hem ende my tot dien daghe toe gevallen / ende dat ick al gedaen hadde / wat moghelijck was; met verclaringh / Indien hare Ed. M. eenigh ander bequaem middel wisten / dat ick bereypt was 'tselve in te gaen. Hare Ed. Mog. en sloegen niet voor / daer op ick mijn afschept nam / met verclaringh / dat ick niet en begeerde / dat Rosæo een hant van sijnen hooft soude werden ghekreucht / presenterende geerne stil te staen / indien mijn dienst niet stichtelijck gehouden wiert. Wiert ebenwel Rosæo 'sanderen daeghs / van wegen de Heeren Staten / tyediken verboden tot naerder ordonnantie.

Rosæus
wordt van
sijnen
dienst ges-
suspendeert
den 12.
Feb. 1616

Negende Capittel.

Ick worde leelijck ghelastert over Rosæi opschortinghe. Openbare scheuringh. Propoosten met sijn Excel: Rosæi Request. Aenmerckingen op de selve. Der H. H. Staten Apostillen op mijne ende anderer versoecken. Ick verschijn by de H. H. Staten ende sijn Excel, tweemaal. De Clooster-kerck ingenomen. Opseggingh mijns diensts aen de Kercken-raedr. Des H. Advocats apprehensie. Mijn vertreck.

Oh Godt! wat stroomen van lasteringen begon-

lasteringe
over my.

den my te gaen over 't hooft/als men verstondt/dat Rosæo 't prediken verboden was. Men gaf my nae/dat ick over die tijdingh een Bly-mael hadde ghehouden/ ende mijne gasten Bernardum ende Lamortum (die my op den middagh quamen seggen watter gepasseert was) soo getoest/dat sy

broncken en vol waren uptghegaen dooz de achter deur/ upt schaemte van gesten te worden: alles upt de locht geraept/erdicht/versiert ende gelogen. Men gaf upt/dat dit alles mijn belept was: Dat ick nu mijn wil had: Dat ick de Kercken-raedt betoobert hadde: Dat ick d' andere twee Predicanten met gelt had omghekocht: Dat ick de brome veel tranen had uptgeperst; de hupsen verbult met weenen: Dat dupsenden vloerken tegen my uptgeworpen wierden/ die Godt soude kracht geven: etc. Daer en tusschen gingen die van Rosæi aenhangh een onder- teekeninghe pzaetiseren van over de twee hondert personen/ om Requesten vooz Rosæo over te leveren: Tot welcken eynde eene vpeencomste gehouden wierdt ten hupse van Jan Tielmanffz. Crupdenier/ een man/diemen nae de veranderingh van 't jaer 1618. (als tot recompensie) inde Voedtschap bracht/ende/soo scheen/Voogmeester soude hebben gemaect / ware sijne ontrouwighhepdt in 't stuck bande Diakonye niet aen den dagh gekomen. Hier op begondemen upt den Daghe nae Aijswijck ter Predicatie te loopen; oock Rosæus selve met alle sijn hupsgefin. Hy en predicte quansups selve niet/maer belepte alles dooz andere. Hy toogh evenwei sijn vol tractement/ ende oeffende daeren boben de Medicijne; hadde veel bequamer middel / om de scheuringe een vast satsoen te geven/ ende sijn profijt te doen/ meer als te hozen: noch betwooghmen de luyden tot comuniseratie/als over eenen/ die soo veel leedt om 't Coninghrijcke Godts. Verscheppen Heeren ende Vrede lievende luyden spraeken my aen: onder anderen oock de Heer Magnus Gedeputeerde upt Zeelandt/ braghende/ of ick niet soude willen verklaren/dat ick niet en hadde bupten de vijf poincten: Item: of men die poincten niet soude mogen aen een spijcker hangen/ (dit waren de woorden van S. C.) daer van swijghen/ ende als Rosæus dat oock wilde doen / ende d' authoritept der Overhepdt erkennen / of men dan niet soude kunnen vrede houden: Waer op 't ja-woort van my ontfan-

Rosæi-
hang spaant
te samen by
onderteec-
keningh.

Loopen
te samen
nae Aijswijck
ter
Predicatie

Verscheppen
behoefvins-
gen.

ghen hebbende/wilde S. E. hy Rosæum gaen (soo sijne E. sepde)maer quam niet weder : Even alsoo voer ick oock met den Ed. Heer van Sinderen upt Gelderlandt / die my oock sepde hy Rosæum tot vrede te willen arbeypden:maer ick en vernam daer van niet: 't welck geen wonder was:want Rosæus hadde wat anders booz:had oock een ander kalfken/daer mede hy ploegghde/dat is / een ander steunsel / daer mede hy / een wijle daer naer/ sommige sijne gonstige (die eerst in dit doen Rosæi seer bekommiert waren/ bzeesende / dat het hem ende sijnen aenhangh niet wel gelucken en soude)het hert oock onder den riem stack/ om mede vapper aen te houden:waer van de booznoemde Heeren/waerschijslijck/immers te dier tijdt/norch geen kennisse en hadden. Maer eenen Dirck Lupckeman/wel bekend Goudt- of Silver-smit inden Hage/ een van Rosæi Sectateurs/(upt my/op sijne aanspraeck tot vrede/ verstaen hebbende/dat ick bereydt was alles onder de voet te treden / ende Rosæum te dzagen in sijn geboelen/ mits dat hy my bzoeghe in 't mijne/volghens der Heeren Staten Resolutie/ende dat wy/ in vziendtschap met malcanderen ghetreden zijnde / dan van 't Synodus ende anders mochten spreken/om alles ter neder te legghen)opende het besseyn wat naerder/als hy tot my sepde / dat d' Af-sonderingh inden Haghe was geschiedt op 't versoek van andere Bzoeders / om andere Kercken/die verdzucht waren (soo noemde hy die tot Rotterdam en elders de scheuringe gemaect hadden)te helpen/ende alsoo tot remedie te comē / oock dat Rosæus met andere Kercken moest correspondentie houdē ende haer volgen. De Heeren Gecommitteerde Raden ontboden ende onderrechtē de Heeren vandē Honaert, Couwenborch ende Rijcksz , respective leden vanden hoogen Raede/'t Hof Provinciael en Kecken-camer/van haer doen ober Rosæum , op dat sy hare Collegien souden averteren. Ehenwel moest ick de schult hebben. De Heeren Kouwenborgh, Raedt 's Hoofs Provinciael/ende Duyck, nu Raet Pensionaris van Hollant ende Westvrieslandt (desen en hadde ick al langh te vozen niet te pasronnen leeren)verclaerden / dat sy my langher niet konden hooren met goede consciencie. De Heeren Rosa ende Baersdorp,mede Raden/ volghden. De Heere Schotte, Raet inden H. Raede ende Ouderlingh/ ter contrarie animeerde ende vermaende my mijn officie te doen/God de uptcomste te bevelen / ende my niet te quellen. De Abdoraet Barnevelt opende S. Excel.al het ghepasseerde / ende sepde onder anderen/claerlijck te blijcken/datmen trachte nae openbare factie / ende dat de Heeren Staten van Hollandt niet en souden kunnen ledigh staen S. Excel:af te vorderen handtbiedinge / tot conservatie vande publijcke Nutthoziept der selver. S. Ex:scheen hier ober(na 't oordeel vanden Ad.) wat ge-estonneert/of ontfelt / begeerende in alle manieren buypen dit geschil/als Neutrael/gelaten te worden. Spreekende van Rosæo,sepde hem in langen tijdt niet ghesproken te hebben:alleen onlancy/ eens. Comende te spreeken van my/ sepde / dat ick was de frapste Predicrant/die S. Ex.opt gehoozt hadde/my boozt seer prijsende. (Ick verhael dit niet tot roem/Godt weet het: oock ware die roem dwaes ende pdel/ soo wel als hy ware sonder fundament : 't wordt vertelt upt andere

Nota.

Enighe
Hoofs-ra-
de blijven
upt mijn
gehooz.

De Abbo-
raet doet
S. Excel.
openingh
van alles.

S. Excel.
antwoort.

dere insichten/ende op datmen/alles met malcander overleggende/sie/
 hoe de werelt gaet.) Daer vielen oock Propoosten van mijn gheboelen
 ende leere / aengaende Godts voorszienighepdt omtrent het quaedt/
 't welck ick (sepde S. Ex.) niet Gods Beslupt/ maer alleen sijne toela-
 tinge/toeschreef/daer upt de selve sijn Ex.sepde te beslupten/ Dat ick
 Gode ontooch de regeringe van 't geen meest inde wereltd gheschiede/
 namelijck van 't quaedt. Dit alles sepde my de H. Advocaet daer nae/
 oorzdelende/dat ick S. Excel. gheboelen diende te weten/om dattet my
 raecte/ende om S. Excel. 't onderrechten. Ick presenteerde my daer
 nae met alle respect by sijn Excel. selve/ (niet teghenstaende my de H.
 Advocaet voorszepdt hadde / dat ick wepnigh uptrechten soude) sepde
 van goeder handt verstaen te hebben (ghelijck waer was) datmen socht
 deselve in te nemen met clachten tegen my / als Autheur bande dissen-
 sien in de Kercke/die communicatie hiel met de Jesuiten / ende de Re-
 ligie/by sijn Heer-Vader inden Lande gheplant/socht te veranderen/
 oock dat ick oorszack was/dat Roso 't prediken verboden was / bid-
 dende / hoewel ick vertroude / dat S. Excel. my / welckers handel en
 wandel de selve/soo vele Jaren/had gesien/beter kende / teghen sulcke
 calumniateurs gehoozt te moghen worden/met presentatie/ van date-
 lijck van mijnen dienst af te staen / indien S. Excel. ende de Heeren
 Staten 't selve goet-bonden / ende evenwel gheen aenhanck te sullen
 maecten / maer my te sullen dragen als een ghemeyn Lidt de Kercke/
 om scheuringe te vermijden. Sijn Excel. antwoorde/ Dat sy alle dat
 segghen boven verhaelt hiel vooz calunnien: Dat het evenwel niet en
 was te helpen met afstandt banden dienst/ of malcander upt den dienst
 te stooten/maer datmen malcander moest accommoderen; my dragende
 de wat middel? Ick antwoorde/ Dat ick Ros. of niemant uptten dienst
 en had gestooten/directelijck noch indirectelijck: En aengaende 't mid-
 del van Accommodatie / dat sulcken middel qualick te vernemen was
 by my of andere/die in desen als parthijen waren te houden/ ende mal-
 cander inde ghehoudene Conferentie niet en hadden konnen verstaen:
 Maer dat S. Excel. ende de Heeren Staten / als dien de rust van 't
 Landt ende de Kercke sonderlinge bevolen was/de saeck behoort by
 der handt te nemen / ende den onderdanen in billichhepdt de wet te stel-
 len. Sijn Excel. repliceerde / dat het met authoziteyt niet te doen en
 was / willende enckel/dat ick eenige andere middelen soude voozlaen:
 Ick sepde / dat ick gheen andere middelen en wist/om beyde parthijen
 contentement te geven/dan of sozmele schepdinge/ publijckelijck ghe-
 authoziseert/of eenighepdt dooz onderlinge verdraeghsaemhepdt: ende
 dat ick (onder ootmoedighge coxrectie) 't leste hiel vooz 't beste. Sijn
 Excel. bekende / datter gheen beter en was; maer verstondt evenwel/
 dat de parthijen elck een Kerck moesten hebben/ daer sy mochten pre-
 diken/na hare gesinthept. Waer op van my eerbiedentlijck gevraeght
 zijnde / hoemen 't dan maken soude met het Abondmael/antwoorde
 S. Excel. Dat oock elck sijn Abondmael apart houden moest.
 Ick repliceerde/ dat dat gheen verdraeghsaemhepdt was / om eenig-
 hepdt te houden / maer dat dat eene perfecte scheuringhe maecten

Mijne
discoursen
met sijn
Excel. den
25. Feb.

S. Excel.
wil/dat
beyde par-
thijen hare
Predication
en Abondt.
mael apart
houden/ende
de ebenwel-
eenigh bly-
ven.

Mijne in-
sichren op
dien vooz-
sagh.

soude/berthoonende daer op vele inconuenienten: Edoch/(sepde ick) in-
dien dat soo in alle Steden goedt gebonden wort/ ick ben willigh my
mede daer na te voegen: Maer mepnde niet/dat de Contraremonstran-
ten daer toe verstaen soudē (sepde ick) inde Steden / daer sy meester
zijn/als tot Dordrecht, Amsterdam, Enchuyssen ende elders / alsoo sy wel
wisten/dat wy daer by voozdeel hebben soudē: ghelooft de daerom/dat
dit soo by haer voozghegeven wierdt / om alsoo in die plaetsen/daer sy
huyn hadden afgesondert/ Kercken te krijgen/ende hare scheuringh / te
doen authoziseren / ende dat hebbende / hare parthyen onder 't pretext
van een Synodus nae haren appetijt upt te werpen / biddende noch-
mael S. Ex. soodanige scheuringe doch niet toe te staen/ maer de hant
te houden aen soo eene verdraeghsaemhepdt/ daer by / beyde parthyen
haer geboelē houdende/ende leerende in inatigheyt ter stichtinge/eben-
wel een lichaem blijven/een Doop/een Abontmael houden mochten.
Hier op vielen lange pypooften. S. Ex: behielp sich met de exempelē
van Leyden ende Haerlem, mepnende/ dat de boet / die hy vooz hadde/
aldaer in practijcke was. Ick verthoonde/dat sijn Ex. in beyde was
geabuseert: Want tot Leyden hadden de Predicanten en Ouberlingē /
van beyde Gesintheidē/beloofst/een Abontmael te houden met malcan-
der: ende tot Haerlem was gheen geschil ober de leere/maer alleen ober
't recht/ dat de Magistraet aldaer verstont haer te competeren ober de
beroepingh der Predicantē: 't welck die bande Kerck haer niet wilden
toestaē. S. Ex: bleef by sijne meeninge/en wilde ebenwel staende houdē
dat dat geen scheuringh was. S. Ex: thoonde haer oock qualick te vze-
den/dat tot Rotterdam een Predicant was afgeset/om dat hy geleert
had (sepde de selve) na 't gheboelen der Contraremonstranten. Ick ant-
woorde wel verstaen te hebben / dat 't Amsterdam een vzoom Predi-
cant (dit was Spimon Soullart) van sijn dienst was berooft / alleen
om dat hy geleert had na 't gheboelen der Remonstranten: dat oock een
Sieck-besoeker aldaer/met Vrouw ende Kinderen/ langhs den dÿck
gejaegt was/alleē om dat hy der selver geboelē toestandigh was: maer
aengaende Rotterdam, dat de Magistraet niet die/maer ander oorzaken
voorzende van dat depotement. S. Ex: replieerde/datmen wel haest
een pretext conde vinden: Ick sepde/dat S. Excel: de macht hadde/de
Magistraet van Rotterdam te ontbieden / ende d' oorzack af te vza-
gen/om dan te oordeelen / of het ghesochte preterten waren / dan niet.
S. Excel. S. Ex: sprekende bande Resolutie der Heeren Staten/tot verdraeghs-
saemhepdt/ ende op 't beroepen tot de Kerckelijcke diensten (dese Reso-
lutie was wepnigh dagen te vozen ghesonden aen sulcke Steden van
Hollandt/die daerinne hadden bewillight/om inde Kercken van haren
begrijpe onderhouden te worden / ende was niet anders / dan 't gheen
dies aengaende was goet gebonden in 't Concept van 't jaer 1591. hier
vooz geroert) sepde/dat de selve 't ontijde was uptghesonden: Dat het
een forme van Inquisitie was / die te willen doen achtervolghen / de-
wile vele Predicanten die hielden ghemaect van hare parthyen/ ende
dat hy wel wist/dat sy niet soudē obediē: Dat oock eenighe bande
Staten te heviggh waren / ende de swarighepdt niet wilden weghne-
men.

S. Excel.
oordeel o-
ber de Re-
solutien der
Heeren
Staten en
de tups-
senben der
selver.

men. Ick sepde/dat de Predicanten behoorden te dencken/dat de Heeren Staten van Hollandt ende Westbyieslandt hare wettighe hooghe Overighepdt waren/die sy schuldigh waren te gehoorzamen/ten ware sy wisten te bewijzen/dat der selver wetten tegen Godts woort strecken; Dat my docht / dat dit doen der H. Overighepdt verre was van Inquisitie;maer dat te breefen stond/dat die Predicanten / die hare mede-broeders 't prediken verboden / om dat sy wepgherden te teekenen hare nieuwe Acte/gesmeedt upt eyger Authoziteyt / sonder kennis der H. Overighepdt;ooch die/als nootsaekelijcke leeringen/ aengenomen ende geleert wilden hebben dingen/ die niet noodtsaekelijck en waren/ veel eer sochten een Inquisitie in te voeren / ende dat sulcker doen onberozagelijck was/en niet mochte toeghestaen worden; dat dese Resolutie niet en was ghemaect dooz parthypen (daer mede eenige Vorktum ende my t' onrecht ende met notoirt abus denoteerden) maer by de Hooghe Overhepdt/die hier in vooz geen parthye/maer vooz gemeeyne Vaders mosten worden gehouden: Dat hare Ed. Mo. parthypen in Conferentie hadden gehoozt/die weercken langh / zijnde deselve Resolutie noch eenige jaren daer naer inde smisse gheweest/ende met vele geleerden buppen ende binnen 's Landts gheconsuleert/eer de selve uptquam: dat de gesepde resolutien eenige dinghen hadden/die den Remonstranten ooch niet ten besten en behaegden/noch tans ghehoorzaemden sy/ om dat de selve niet directelijck en strecken tegen Godts woort/ maer ozagelijck waren/ ende om dat sy hun schuldigh hielden/den bree nae te jaghen: waerom der anderer wederspannighepdt te min was te excuseren. S. Excel. sepde / dat de Staten der Predicanten redenen behoorden te hoozen. Ick verthoonde/dat hun dat nopt geweygert en was/ noch (soo ick gheloofde) en soude worden / midts dat syse niet vooz heen en stropden onder 't volck/om 't selve gaende te make/gelijckmen had gedaen / maer voozstelden daer ende soo het behoorde / met behoorzijcke respect/ende dat der Remonstrantē redenē/indien die daer op te seggen hadden/daer tegen gehoozt wierden. S. Excel. dit pzoopoost verlatende/ viel op het opschorten Rolzi, segghende/dat hy een Request aende Staten overghegheben had / daer in hy maer twee dinghen verzocht/'t eerst / Dat ick simpelijck wilde verclaren niet te hebben buppen de Vijf poincten/'t ander/dat ick wilde komen in conferentie over de forme van leeren. Ick antwoorde/ Dat de H. Staten Rolzi request my niet en hadden voorgehoude/ende dat ick vastelijck geloofde/dat sijn Request wel gelesen zijnde/bevondē soude werden wel wat anders in te houden/als de twee poincten/soomen die aen S. Excel op 't glimpichst hadde aenghebient. Dat Rolzius my een Schzift had doen voozdzagen/dooz de Heeren Schotte ende Veer, verbatende geheel ander poincten/als de gesepde twee/ vol impertinentien ende onbilligheden: soo/die 't my leberden/ selfs hadden geoorddeelt. Dat Rolzi besoingen nopt en hadden gestreckt/ om de Kercke vanden Dage in rusten te houden/maer om de selve in onrust te brengen/ ende ebenwel de schult op anderen te legghen / daer toe soeckende alderley pretexten / niet gaende op eenen selvigen voet/ maer hupden dit/ moezgen dat/wil-

S. Excel.
spreekt.
van seeke-
re Request
by Rolzi-
us overge-
geven.
Ick ant-
woorde.

lende/

lende/ende sprekende/ na dat hem wierdt inghegeven van andere/ daer hy mede te rade gingh/ die niet en sochten dan dese Kercke op rollen te brengen/ gelijk sy andere Kercken hadden ghedaen/om eene generale factie ober 't gheheele Landt te verspreyden/ ende dese Comedie of Tragedie (soo Roscius sprack) te doen spelen oock voorsz de ooghen van S. Excel. ende de Heeren Staten/ om een proeve te nemen van 't gene men daer teghen soude willen of konnen doen/ ende/ haer voornemen doordringhende/de Heeren Staten te perssen tot sulcx/ als sy wilden.

S. Excel.
dringht op
hy een-
comste
vande he-
vichste Pre-
dicanten.
Mijn be-
denken
daer ober.

Daer op mijns oordeels wel te letten stont. S. Excel. scheen seer te dringen op eenighe nieuwe hy een-comste vande Predicanten/ oock de hevigste (sepde hy) ten wederwyden. Ick sepde te vreesen/datmen in sulcken bpeencomste vande hevigste niet soude doen dan harde-bollen: doch dat ick dan hoopte daer hy niet te sullen wozden geroepen/ alsoo men my ten wederwyden dat getuygenisse gaf/dat ick op vele na vande hevigste niet en was. Ende alsoo S. Excel. daer op zepde/dat ick daer sonderlingh moest hy sijn/om alles ten besten te helpen dirigeren/ verhaelde ick voorsz/ hoe S. G. Graef Wilhelm voorsz eenige tijt sommige hadde doen hy een komein binnen Delft, daer ick mede was gheweest/ ende datmen daer soo had ghehandelt/dat my den lust/om my weder in sulcke communicatie te binden/heel was vergaen. Doch indien de H. Staten van Hollandt/onse H. Overhepdt/ende S. Excel. dat goet vonden/stont my toe te obedieren: Maer dat de Predicanten niet en moesten meynen/ons wederom met vele Articulen te quellen/als voorsz maels was geschiet/alsoo doch sulcx te vergeefs soude zyn. S. Excel. zepde/datmen alleen vande vijf poincten soude sprecken/ Daer mede ick schepdende zyn Excel. hadt dese aenspraek genadelick in 't goet te willen nemen/ ende in allen gheval staet op my te maecten/ dat ick in desen soude doen/ 't geen zyn Excel. my soude voorszschrijven/ ten ware ick soodanighe redenen hadde ter contrarien/ die ick vertroude dat S. Excel. selve soude binden van gewichte. S. Excel. bedachte ende verliet my. Doch vande voorszgheslaghene bpeencomste vernam ick zedert niet meer. Dit alles heb ick/te hups gekeert zijnde/aldus datelijck opgetepckent/ende om redenen goet gebonden alhier te verhalen.

Maerder
aenspraek
aen S. Excel.
roerende
Godts re-
geringh
ober 't
quaedt.

Ick heb voorsz ende na meer d'eere gehabt/ met zyn Excel. desen aengaende te spreken: ende alsoo my nu verscheydenlijck ter ooren ghecomen was/ dat zyn Excel. dickwils zepde/ Datmen Godt vande Regeeringe van meer als vande helft der werelddt ontbloote/de/indien men hem soude willen ontrecken de Regeringh van 't quaet/om dat 't meeste/dat inde werelt geschiede/ quaet was/ vont ick occasie 't selve eens op te werpen/ ende verthoonde S. Excel. dat wy Godt de regeringhe van 't quaet geensins en ontogen/ maer de selve regeringhe Gode met vollen monde toeschreiben soo wel als van 't goet/ ende dat/ die ons anders na-seyden/ onse meeninghe niet wel en verstonden/ of verdrapden: Alleen ontkennen wy (sepde ick) dat Godt Auteurs is vande sonden of 't quaet/dat inde werelddt gheschiedt/ verthoonende/datter wy groot onderschept was tusschen 't quaet/datter gheschiedt/ regereen/ende tusschen 't selve doen/of maken/dat het geschiede. Alsoo my

nu dochte/dat S. Excel: sonder veel daer op te repliceren/ebenwel by't zijne bleef/ vzaeghde ick met eerbiedinghe/ of S. Excel. zijnde Gzaef van Moeurs/al het quaat selve dede/of dede doen/dat by boogswichten inde selve sijne Gzaef-schap wierdt aengherecht. S. Excel. neen ghesantwoordest hebbende/sepde ick/dat het soo was/ende dat evenwel sijt Ex: 't quaedt/dat daer geschiede/regeerde/ mits dien hy het verboodt door wetten/ende castijde door straffe:daer op de selve sweegh. Ende alsoo ick van langer handt wel seckerlijck wiste / dat sommige hoofdsche afzeliagers ende pluymschijckers/met af ende aenbzengen/alle hare neerstighepdt ende konsten aenwendeden/om S. Excel. door calumnien ende logenen van my afkeerigh te maerken/badt ick de selve ootmoedelijck (gelijck boozmaeks meer-mael was gheschiedt) my/ vooz alle mijne ghetroutwe diensten/ alleen dese ghenade te willen bewijzen/van soodanige aenbzengers te houden staende / tot dat hy my door den geringhsten sijner dienaren soude hebben ontboden ende gehoozt in hare tegenwoordigheyt. Van S. Excel: en dede dit noyt. Eenighe bande nu verhaelde propoosten/ met S. Excel. ghehouden vooz middaeghs/wierden al des selven daeghs namiddaeghs/in eenige dingen/heel buyten waerheyt vertelt by wylen den H. Secretaris van Hollandt Adri-aen Duyck, hoewel gheen derde/ mijns wetens/daer omtrent was ghe-weest; daer upt ick noch meer oozsaeck had te vermercken/ wat opinie zijn Excel. van my hadde/niet teghenstaende de selve my sonijtjds by eenige niet dan alle goet ghetupghenisse en gaf/ oock boven mijn meriten. Vzeemde geruchten liepen omtrent die tijdt van my door den Wa-ge. Men sepde tot Lepden/dat ick in mijn sinnen geslagen ende minne-righ was geworden: daer op my eenige Studenten ende vrienden van Lepden quamen besoecken/om te sien/hoe het met my was: men gaf upt/dat sijn Excel. my hadde/ jae met een uptgetogen poignaert/ghe-drenght/ende de trappen af doen jaghen: Ter contrarie en hadde S. Excel. my noyt dan met alle genade ende vriendelijckheyt in woorden bejegent. Andere sepden/dat my 't Hof verboden was: 't welck gelijck het noyt gheschiedt en is/ soo en was het oock by my noyt veel/buyten noot/ begaen/ nu noch minder. Secker eerlijck man quam my om-trent die tijdt waerschouwen/ dat ick doch soude booz my sien/ ende/ 's abonts insonderheyt/van straet blijven/ alsoo hy vzeemde propoo-sen hoorde/ende dat eenighe na mijn leven stonden: daer van ick noch-tans niet 't minste konde gewaer worden:daer na wel/maer upt een an-der oozsaeck/die met dese saecke geen gemenschap en hadde. Woort-gingh de roep / dat ick 's nachts in mijn huys niet en dorste slapen/ daer doch niet aen en was: dan het waren my boozboden van meerder swarigheyt/ waer van de peer doe noch niet rijp en was.

De Begueste Rozai, by sijn Excel hier vooz ghemelt/ hield in/ Dat hy upt aenmerckinge der swarigheden/spruypende upt d'oneenigheyt „tusschen my ende hem geresen/berept was desen Boorzslag/ by eeni- „ge vzoomen beraemt/inden Kercken-raedt booz-gheselt/ ende by den „selven soo verre goet gebonden/dat die my soude boozgedragen wo- „den/aen te nemen/te weten: Dat hy/Indien ick niet alleen met hem/

„maer oock mette gantsche Gherefozmeerde Kercke deser Provincie
 „(Hollandt) in ruste ende vrede gesint was te leven/ende eenen goeden
 „seckeren voet tot den gemeynen vrede der Kercke te legghen/ de nae-
 „volgende poincten soude accoorden. Eerst/dat ick in teghenwooz-
 „dighepdt van drie of vier Predicanten/van der Contraremonstran-
 „ten zijde/in dese Provincie/oprechtelijck soude verclaren/op 't stuck
 „vande Gherefozmeerde Religie/inde formuliere van eenighept begre-
 „pen/ niet meer te hebben / als de Vijf poincten inde Remonstrantie
 „verbatet/ daer inne ick eenige veranderinge t' eeniger tijdt van mee-
 „ninge soude sijn te versoeken. Ten anderen/dat ick bereypt soude we-
 „sen in vyzindelijcke Onderhandelinge/in eene wettelijcke Kerckelijcke
 „vergaderinge/te treden/om albaer eendzachtelijck eenige palen te be-
 „ramen/na welcke beyde parthyen in't voorsz. stellē der leere/nopende de
 „Vijf poincten/haer in toecomende tijden souden hebben te dragen/ge-
 „lijck sulckx tot bevoordinge van vereenighingh/ tusschen de Luter-
 „sche ende die vande Gherefozmeerde Religie in Polen getroffen/me-
 „dooz een wettelijcke Synode geschiedt is. Verclarende Rosæus, Dat
 „indien ick die Condition wilde accepteren/metten eersten in 't werck
 „stellen/ende oversulcx de middelen/om een ordinairse wettelijcke ver-
 „gaderinghe by de W. Overighepdt te verwerben / soude willen met
 „de verschillende parthye een-samentlijck versoeken / Dat hy van
 „bereypt was alle verschillen tusschen ons beyden (uyt de ghemee-
 „ne oneenigheden over het stuck der leere ontstaen) gheresen / te laten
 „berusten/ende voorsz. taen in eenighepdt te leven: De strijdighe poin-
 „ten voorsz. de Ghemeynte/tot volcomen verdzach der saecke toe/inidts
 „dat sulckx oock van d' ander parthye gheschiede) op het nauste ende
 „scherpste niet te vermijden / ende ter naester reyse met my aende Ca-
 „fel des Heeren te communiceren. Indien ick dit afloegh / prate-
 „steerde hy / Dat d' oorsz. saeck van alle d' onrusten niet aen zijne maer
 „aen mijne zijde was steerkende : Alsoo hy niet verstaen en konde/
 „hoe hy met die in sulcken gheschil mette Kercken hier te Lande
 „stondt / soude een particulier accoort van mutuelle verdzachsaem-
 „hepdt ende communicatie aengaen (dewijl doch alreede eenighe sepa-
 „ratie tusschen ons beyden was gheschiedt) als ick van meeninghe
 „soude wesen/ met de ghemeelde Kercken / daer mede hy in eenighepdt
 „stondt/niet te vereenigen/versoekende/dat de W. H. Gecommitteer-
 „de Raden dese sijne verclaringh gunstelijck wilden accepteren / ende
 „de saecke/ nae de authoziteypt hunne Ed. Mog. van Godt ghegeven/
 „tot eenen goeden vrede bevoorden.

Wie my
 d' eerste
 kennisse
 dede van
 desen voorsz.
 slaghe.

Dese voorsz. slag was my eens ter loops dooz den Predicant Bernardum in secker geschijft / dooz Rosæum aen den Kercken-raedt overge-
 gheven/berthoont/op dat ick 't soude lesen/ende/docht het my goetd/
 mijn beduncken daer op verclaren. Ick bzaeghde Bernardum, of hy
 vanden Kercken-raedt was ghedeputeert / om my dit gheschijft voorsz.
 te houden/als van haren 't weghen/ om my daer op te verclaren : Hy
 antwoorde / dat hy niet en quam als hier toe formelijck ghedeputeert:
 dat oock het selve schijft by den Kercken-raedt niet en was ge-exami-
 neert

neert ende overwogen/ jae selve inde laetste vergaderinge niet gelesen:
 waer op mijn begeerte was/ dat indien de Kercken-raedt/ niet tegen-
 staende de verclaringe/ die ick alreede tot haer volcomen genoegē had
 ghedaen / ende by Rosäum verworpen was / ebenwel dit schzift Rosæi
 eenighe consideratie waerdigh achtte / dat die dan dat eerst selve (soo
 behoort) naerder soude willen examineren / ende dan rijpelyck delibe-
 rerē / of sy geraden vondt/ de teghenwoordige gestaltenisse der saecke
 wel ingesien zijnde/ t selve schzift my booz te dragen/om mijn bedunc-
 ken daer op te hoozen: Dese Antwoorde gaf ick Bernardo schziftelijck/
 als tot sijne memoize/maer daer op wierdt niet meer gebozert. De-
 se selve boozsagh wierdt daer nae door Rosäum by forme van Reque-
 ste (soo nu gesept)aende Heeren Gecommitteerde Raden gebracht/ en
 S. Excel: daer van kennisse gedaen: Oock dede hy die translateren in't
 Fransch / ende behandigen aen me Vrouw Princesse Douagiere van
 Orangien H. G. By selve leverde het oock aen mijn Heere Prince
 Hendrick van Nassauw/harer Excel. Soon/ met versoeck van hem te
 helpen tot afdoeninge van sijne suspensie. Dese boozsagh of Requeste
 en wierdt my ebenwel noyt boozghedaghen / oock niet vande Heeren
 Gecommitteerde Raden/ om dat hare Ed. Mo. den selven (soo ick nae
 verstont) impertinent ende onbillick hadden geoordeelt. Ick bequām
 daer nae Coppe upt handen van hare Excel. ende stelde daer op in
 Dupdtsch ende Fransch de nabolgende Aenmerckingen en antwoort.
 „ In 't generael op alles, Dat dese Requeste meer sagh op 't generael dif-
 „ ferent vande Remonstranten ende Contraremonstranten dan datse
 „ diende / om d' oneenighepdt inde Kerck van 's Gravenhage wech te
 „ nemen: daer toe nochtans Rosæus (die gheen Procuratie en had vande
 „ gemeene Kercken/maer alleen Predicant vanden Dage was) booz al
 „ hadde behozen te arbeiden/ waer upt men claerlyck sagh / dat hy/
 „ niet wetende sijne particuliere quade proceduren/ in dese Kercke ge-
 „ pleeght/ te justificerē/ de saeck had genomē op 't generael different/
 „ om hare Ed. Mo. (ghelijck te bozen oock den Kercken-raet) van het
 „ stuck af te leyden/ ende sijne sake verschoonelijker te maken: ofte/ dat
 „ hy opsettelyck met correspondentie/ ende door oproepinge/ van buy-
 „ ten/ dese Kerck in 't warre geholpen had / om sich met sijn aenhangh
 „ geboeght hebbende met de gene/ die elders gelijcke scheuringh hadde
 „ aengerecht/ hare Ed. Mo. te eer tot sulcken doet/ als sy te samen had-
 „ den geraemt/ te persen/ ende oversulcx alle de Resolutie by hare Ed.
 „ Mog. op 't generael different ghenomen/ te doen verdwynen; dat het
 „ anders eene groote vermetelhepdt ware / alleen op sijn epgen autho-
 „ riteyt sich de generale saecken der Kercke soo verre te bemoeven/ als
 „ hy dede in dat Schzift. In 't bysonder. Op 't gene hy septe/ vande
 „ swarigheden uyt de oneenigheden tusschen my ende hem gerefen: 1. Dat
 „ hy alleen daer van oorsaeck was / met sijn hevighe prediken / daer
 „ mede hy van langher handt ghesocht had 't Volck van my afkee-
 „ righ te maecken. 2. Door de daghelijckse communicatie/ ghe-
 „ houden met sommige/ die bekend waren de goede Gemeente met by-
 „ sonder aenloopen ende aansprecken gaende ghemaect te hebben.

Wat ick
daer op
septe.

Rosæus
gaf die o-
ver aende
S. Ex. ende
dede daer
van ken-
nisse aen
S. Excel.
oock aen
mevrouw
de Princesse
ende Prince
Hendrick.

Aenmerck-
ingen op
den selven.
In 't gene-
rael.

In 't by-
sonder.

I.

2.

„3. Met sijne onbillicke aenclachten teghen my inden Kercken-raedt
 „ghedaen. 4. Met sijn afbljven van 't H. Abondtmael op sijn eygen
 „oordeel. 5. Met verwerpen van 't middel tot vrede by den Kerck-
 „ken-raedt geraemt / ende by my aengenomen / ende de verachttinghen
 „vande vermaningen der H. H. Gerommitteerde Raden. Op 't geen
 „hy voorgeheest vanden Voorslagh by eenighe vroomme beraemt. Dat
 „'t voorgehende daer mede wierdt bevesticht. Dat Festus tot Lep-
 „den had bekent die Request Rosci ghestelt te hebben / ende dat die met
 „sijn aenhangh apparentelijck waren die vrome / upt welker boesem
 „die voorslagh quam ten eynde als vozen. Op 't gheen hy voorszelve
 „van niet alleen met hem / maer oock met de gantsche Gereformeerde
 „Kercke deser Provincie te accorderen / Seyde ick / dat ick en d' ande-
 „re Remonstranten alle tijt hadden verclaert / ende doemaels noch ver-
 „claerd / dat wy met de Gereformeerde Kerck geen different en had-
 „den. 2. Dat wy noyt van weghen de ghemeene Kercken waren
 „beinoept gheweest. 3. Dat wy daerom ghewepghert hadden met
 „de Contraremonstranten te comen in conferentie / als met Gedepute-
 „der Kercken / overmits wy gheen gheschil en hadden met de selve /
 „maer wel met hun / die van de Kercken tot dit stuck niet waren ghe-
 „last. Daerom de Heeren Staten hun oock die qualiteyt inde Con-
 „ferentie niet hadden willen toelaten. 4. Indien dan de Remon-
 „stranten in 't gemeen geen differenten hadden met de gemeney Kerck-
 „ken / ick veel min / als die my der eenighepdt / met de selve / altijd son-
 „derlingh had bevljght / ende daerom met de selve niet behoefde te
 „3. accorderen. Op 't geē hy seyde / Van my te verclare voor drie, of vier Pre-
 „dicanten van der Contra-remonstranten zijde, Waeghe ick / waerom
 „juyt vooz die? waren inden Dage geen Overhepden? geen Kercken-
 „raedt? geen Predicanten zoom ende wijs ghedoegh / om mijne ver-
 „claringe te hoorzen / ende kennisse daer van te dragen? Maer dat het
 „hem te doen was om de blagge te voeren / ende my te doen komen ad-
 „4. pedes. Op 't geen hy wilde / Dat ick soude verclaren, dat ick inde For-
 „mulieren der eenigheyt niet meer en hadde, als de vijf poinctē, daer in ick
 „van meeninge soude zijn t' eeniger tijt veranderingh te versoeken? Dat
 „ick ende andere Remonstranteen al vooz vijf of ses Jaren by 't over-
 „geben vande Remonstrantie / inde Conferentie / oock elders in open-
 „baren druck / ick in 't bysonder noch onlancx / by secker mijn be-
 „richt op 't naerder Advijs / nopende de Conferentie van Delf / had-
 „den verclaert. 1. Dat wy boven of bupten de ghesepde vijf poincten
 „gheen ander differenten met de Contraremonstranten en hadden;
 „Verhalben Roscius te laet op was / om eerst nu dese verclaringh van
 „my te eyschen / als of ick in mora ware geweest / die te doen / ende het
 „daer aen ghehouden had / dat Roscius geen vrede met my had konnen
 „houden / 't welck soo niet en was. 2. Dat ick daer boven noch ghe-
 „willighlijck / hangende dit different tusschen my en Roscius, de voorsz
 „verclaringh had vernieuwt / mondelingh ende schriftelijck / in vollen
 „Kerckenraet / die daer mede te vreden was gheweest. 3. Dat imper-
 „tinent was te willen bedinghen van gheen veranderingh te soeken
 in

„ inde formulieren/buypen de Vijf pointen/aengesien ick self met dese
 „ Vijf pointen gheen veranderingh en socht inde formulieren / ober-
 „ midts ick hiel/dat dese pointen tegen de formulieren niet en streiden.
 „ 4. Dat schoon genomen ick op pet/dat in de formulieren is/ bedenc-
 „ ken had/onbillyck was my te persen/dat te verclaren: alsoo men nie-
 „ mant schuldigh is van sijne ghedachten rekeningh te geven dan Go-
 „ de/nessens/dat dencken gheen onrust en maect/ ende het geen tijdt
 „ is ordze te stellen/ eermen de gedachten uyttert. 5. Dat ick de Reso-
 „ lutie der H. Overhepdt aengaende de Revisie / het bedencken ober de
 „ formulieren / ende de byshepdt allen Predicanten daer in compete-
 „ rende nae Godts woordt / ende haer beroep / niet en konde noch en
 „ mocht prejudiceren. 6. Dat het nae 't Pauzdom roock/mensche-
 „ lijcke schryften (als dese formulieren) alle vorder examien te ontrecken/
 „ eben als of die onseplbaer waren / 't welck scheen met dese conditie
 „ gesocht te worden/ende streedt tegen de H. Schryft/ende de Confessie
 „ selve. 7. Dat ick behoorde te volstaen met de verclaringh / by my
 „ ende de Remonstranten dickmael ghedaen / van niet te sullen leeren
 „ tegen de formulieren/tot de Revisie toe / ende ons te reguleren nae de
 „ Resolutien bande H. Overhepdt/by welcke verclaringhe ick alnoch
 „ persisterde: Op 't geen hy sprack van in vriendelijcke onderhanlinge
 „ te treden in wettelijcke Kerckelijcke vergaderinge, om aldaer eenige pa-
 „ len te beramen, nae welcke men sich in 't leeren &c. soude dragen. 1. Dat
 „ ick sulcke vergaderingen nopt hadde gewepgert/ soo doorgaens ende
 „ specialijck inde Delfsche Conferentie was ghebleken / ende derhalven
 „ onnoodigh was dit soo scrupuleuselijck van my te stipuleren. 2. Dat
 „ de Heeren Staten / siende de saecken / door de ghesepde Conferentie
 „ (hoewel ten selven eynde/als hier staet/ soomen hadde voorgegeven/
 „ aenghelept) eer verarghert als verbeterd/de palen/binnen de welcke
 „ sich een pghelijck soude houden / selve hadden ghestelt / derhalven nu
 „ sulcke byeencomste onnoodigh was: indien ebenwel hare Ed. Mog.
 „ 't selve goet vonden / was ick willigh my daer naer te reguleren.
 „ 3. Dat 't exempel van Poolen eerst ende dickwils bande Remon-
 „ stranten selve was voortgebracht/om de Contraremonstranten daer
 „ upt te doen verstaen / datmen inde Religie wel eenighepdt konde on-
 „ derhouden / niet teghenstaende eenighe verscheppenhepdt in eenigh
 „ point / 't welck Rosæus ende de Contraremonstranten nopt hadden
 „ willen doen. 4. Dat/al bozen te sprecken bande palen in 't leeren der
 „ vijf pointen/ men moest weten / ofmen het leeren der vijf pointen
 „ in hem selven lijdelijck hielt/ daer op Rosæus noch de Contraremon-
 „ stranten haer nopt hadden willen verclaren. 5. Dat het Reglement
 „ in Poolen was gestelt van de Kercken aldaer/by gebrack van Over-
 „ hepden de Religie toegedaen / die hier 't selve alreede hadden ghedaen/
 „ 't welck ick dachte te volghen / ten ware de selve anders ordonneer-
 „ den. Op 't bedingh/van dat ick met verschillende parthyen eenfament-
 „ lijck soude versoecken de middelen, om een ordinairse wettelijcke verga-
 „ deringh by de H. Overheydt te verwerven: Dat dat verclaringh ver-
 „ eyschte/ende daerom stondt te besien / wiemen hier verstant door de

„verschillende partpen/ mette welcke eensamentlijck ick sulcx soude
 „versoecken. Verstontmen de Remonstranten ende Contra-remonstranten
 „hinc inde, soo mostmen dit niet my alleen/maer allen den Remonstran-
 „ten voozleggen. 2. Indien Rosæus hier dooz verstaet/ dat ick 't alleen/
 „gesamentlijck met hem en andere Contraremonstranten soude doen/
 „soo socht hy my vande andere Remonstranten af te trecken/ ende my
 „alleen tot een Teken van Victorie mede te slepen/ 't welck onbillijck
 „ware/ ende in allen geval tot geen vrede en soude dienen. 3. Indien-
 „men dooz d' ordinairse wettelijke vergaderinge verstaet de selve/ daer
 „men handelen soude vande gesepde bepalinge/ soo referere ick my tot
 „'t gene nu ghesepdt was. Indienmen den Synodum Nationael
 „of Provinciael verstaet/ soo sochtmen niet dese stipulatie te verifie-
 „ren de calumnie my na gegeven/ dat ick sulcke vergaderinge belette-
 „de/ ende dat die sonder my niet konde worden verwozden/ daer tegen
 „ick protesteerde/ alsoo dat in 't minste aen my niet en hingh/ ende ick
 „alle tijdt overbodigh was geweest/ ende noch was/ des versocht zijn-
 „de van die gene/ dien het toe komt/ te helpen arbeiden/ Dat een wet-
 „tighe Kerckelijcke vergaderinghe vande H. Overhepdt verwozden
 „mochte worden. 4. Waeghe ick/ of dooz de woorden/ Middelen or-
 „dinaris ende wettelijck, verstaen wierden de drie Condittien/ die Rosæus
 „my had doen voozdragen dooz de Heeren Ouderlinghen Schotte ende
 „Veer, als verbatende de forme/ nae de welcke hy verstonde dat de Syn-
 „odus behoorde gehouden te worden/ ende op de welcke ick soude ge-
 „houden sijn den selven te helpen versoeken; namentlijck. 1. Daer de
 „deputatie alleen soude staen by de Kercken. 2. Daer de Kerckelijcke
 „Gedep. alleen souden decideren. 3. Daer/ die pet voozselden/ niet
 „mede souden mogen stemmen; ende dat/ wan sulcx de meeninge wa-
 „re/ ick moest verklaren/ dat ick sulcken Synodum niet konde vorde-
 „ren niet goeder consciencie/ ende hielt/ dat upt de selve niet goedts en
 „was te verwachten tot waerhepdt ende vrede. Op 't geen gesepdt
 „wordt/ dat Rosæus bereydt was alle verschillen tusschen hem ende my,
 „hoewel uyt de gemeene oneenigheydt over 't stuck der leere gheresen, te
 „laten beruften. 1. Dat niet ick/ maer Rosæus aen dese oneenighepdt
 „schuldigh was/ daer de gemeene oneenigheden vele jaren hadden ge-
 „duert/ sonder dat hy my opt op 't stuck der leere hadde aengesproken;
 „hoe was die dan hier uptgesprooten? 2. Dat ick hielt/ dat Rosæi nij-
 „dighepdt ende anderer oprupinge tegens my hier van d' eenighe oorz-
 „sponck was. 3. Dat ick eventwel dese verklaringe Rosæi acceptere
 „in quantum pro, tot bewijs/ dat ick Rosæo in 't particulier gheen oorz-
 „saeck heb ghegeven. Op de belofte Rosæi van de strijdende poincten
 „voor de gemeynthe op 't naulste ende scherpsste niet te vermelden, tot vol-
 „komen verdragh der saecke: Dat indien dooz 't naulste ende scherpsste
 „vermelden verstaen wordt 't bitter inbertiveren/ schelden/ lasteren/
 „ende de Ghemeynthe van my af te keeren / ende tot scheuringhe te be-
 „weghen/ nam ick die aen/ midts dat hy dat alle-tijdt nae-liete/ aen-
 „ghieven 't selve een Leeraer van Godts woortd nimmermeer en be-
 „taemt: Indien hy het verstaet vande poincten niet te tracteren in-
 „den

7.

8.

„den hooghsten graedt/ dat ick hem met dese belofte niet en begheerde
 „te verbinden/maer mocht lijden/ dat hy sijn gevoelen op 't scherpste
 „voorzfelde/ behouden alleen / dat hy ebenwel vrede hieldt / ende my
 „toegelaten wierdt van gelijcken te doen/ op dat de Gemeente niet soo
 „gheblindthoort en wierde / gelijck tot noch toe. Op de belofte van
 „alsdan met my aen de Tafel des Heeren te willen communiceren: Dat
 „'t afbljven Rosæi niet en is geschiedt om eenige onsupbere leere/ aen-
 „gesien de verklaringh van Rosæo, quansups nu/ tot verseeckeringh
 „van dat stuck/ begheert/ al langh vooz sijn afbljven ghebaen was/
 „maer om sijn particuliere humeuren : dat dat noch continueerde/
 „om dat hy ende sijne corespondenten haren wil niet en kregghen in 't
 „houden van sulcke Kerckelijcke vergaderingen/als sy wilden: waer
 „op ick vzaegghde/ of die reden vooz Godt ende de Menschen suffisant
 „was/ om daerom eene soo bedzoefde scheuringh aen te rechten? Op
 „de protestatie/ indien ick desen voorslagh af-slae, protesteerde ick daer
 „'teghen/ dat Rosæus d' eenighe voozsaeck was bande scheuringhe in
 „'s Grabenhage/ ende van alle 't gevolghde van dien/ ende dat hy al-
 „leen daer van Reekenschap soude moeten gheben vooz den Sone
 „Godts. Op 't gene hy sepd van bekent te zijn, dat ick in geschil sta-
 „met de Kercken. 1. Dat upt de Conferentie ende der Remonst.
 „Schryften bekent was/ dat ick met de Kercken geen geschil en heb-
 „be. 2. Dat Rosæus socht sijne particuliere Scheur-sieckte niet de
 „naem van 't gemeyn different te bedecken. Op 't seggen/dar doch al-
 „reede separatie was geschiedt door seeckere occasie. 1. Dat hem daer
 „toe geen occasie gegeven/maer van hem gesocht ende genomen was.
 „2. Dat het aen hem alleen had gestaen/ alles te houden buypen sepa-
 „ratie/tot dat hem op sijne grieben/soo hy eenige hadde/ware genoech
 „gedaen geweest. 3. Dat het niet wel en lupde/de wonde voozbedach-
 „telijck te slaen/ende dan te seggen: doet nu wat ick wil/'t zy recht of
 „onrecht/of ick en false niet genesen. Tot conclusie protesteerde ick/
 „dat indien Rosæus niet en begeerde van twee dingen tot bebedigingh
 „der Kercke van 's Graben-hage; naemtelijck/dat ick soude verkla-
 „ren geen verschil te hebben dan ober de vijf poincten/ ende beloben/
 „des versocht zijnde/van de gene die daer toe sijn gelast/ te helpen/ dat
 „de geacordeerde Synodus mochte voortganch hebben: dat ick al-
 „reede 't eerste verklaert/ende 't ander belooft hadde/ noch verklaerde
 „ende beloofde hy desen.

„Ick behandighde dese Aenmerckkinghen eerst aen den Heere Abbo-
 „raet sal: om die sijn Excel: ende de Heeren te verthoonen / daer nae
 „aen mijn Vrouwe de Princesse in 't Fransch / oock aen mijn Heere
 „Prince Hendrick ende andere/ tot onderrechtinge tegen Rosæi onware
 „uptstropingen.

„Middeler tijdt wierdt hy eene andere Requeste/ van Rosæi aen-
 „hanch/aen de Heeren Staten te kennen gegeven/Dat niet alleen ick
 „een valsch Leeraer was / diemen schulden moest / maer dat oock
 „d' andere Twee/ Rosæi ende mijne Medebroeders/ dienocht dienden
 „neffens my/de waarheyt bande Christelijcke Gereformeerde Religie
 „niet

9.

10.

11.

12.

Mijne
Protestatie
ende Con-
clusie.

Requeste bā
Rosæi aen-
hangh tegē
my/ende de
twee ande-
re vrede-
cancle inden
haghe.

niet supber en leerden. Dit was onwaerachtigh inde Twee andere/ haer geboelen sijnde genomen nae Rosæi ende sijner aenhangheren opnie/ want zp doozgaens verclaerden bande gesinthept der Contraremonstranten te wesen/ ende 't selve met haer leeren bethoonden; Maer dat wierdt alsoo van Rosæi volckskken voozghewendt / om te schijnen die soo wel te moeten mijden als mp / om hare factieuse affsonderingh beter verwe te geben / tegen 't geen men hun dagelijcx met waerhept opwierp/ namelijk/ Dat zp gheen reden hadden haer van 't lichaem binnen den Hage aftefonderen/ ende buyten te loopen/ naebemael zp in allen geval noch twee hadden van hare gesinthept/ die nebens mp met onderlinghe verdraeghsaemhept in bzele leerden/ ende die zp konden hoozen. Wiert oversulcx van d'andere twee mijne medebienaers ghesamentelijck/ ende van mp in 't bysonder/ by Requeste aende selve Heeren Staten over soodanige beschuldigingh ghedoleert/ met sommier verhael van Rosæi procedurē/ ende de scheuringh by hem aengereecht.

„Onder anderen septe ick in mijn Requeste ende vooz mijn persoon/

„Dat desen handel mp eene soo groote blijvende smerte / crups ende

„verdziet was/ bysonder in mijne afgesloofde/ na den ouderdom jagen

„de/ oock na der naturen loop/ rust soekende dagen/ Dat ick getroost

„was lieber mijn dienst te verlaten/ dan soodanige desolatie ende ver

„stropinge te sien onder de kudde/ die ick soo lange hadde helpen wep

„den/ sonder tot heplinge van de selve (een goet deel bande welcke jain

„merlijck was mislept) alles te doen wat ick konde in goede conscri

„entie na des Heeren wooydt. Waer toe alsoo ick geen ander raedt en

„wist/ dan mp bande blamen inde voozsz. Requeste verbath (by welcke

„ick vooz een valsche Leeraer ende Verstoorzer der Kercke gescholden

„wierdt) soo veel in mp was/ te bebjyden / ende daer toe vooz de Kerc

„ken-raet niet had konnen geraecken/ versocht ende had ick/ dat/ hare

„Ed. Mo. mp soo vele gunsten wilden bewijfen/ dat ick in der selver

„vergaderingh mocht werden gehoozt tegen d'aenclachten/ die Rosæus

„of pemant anders van de ghene/ die de gesepte Requeste hadden over

„gelevert/ tot mijnen laste souden willen doen/ om mijne defensie ghe

„hoozt sijnde voozts gedaen te worden na behozen. D' Apostille op

„mijne Requeste was dese. De Staten van Holland ende Westvrieslant

„verclaren hare Mog. Ed. aenghenaem te wesen, dat de Verhoorder Godts

„Heylige Woort in suyperbeyt, stichtelijck, de goede Christelijcke Gemeyn

„te heeft geleert, ende hare Mog. Ed. Resolutien ghevolght, ende daer inne,

„tot voortplantinge van Gods eere, ende opbouwinge vande Kercke en Geme

„meynte onses Heylants en Salighmakers Iesu Christi continuerende, ver

„staen hare Mog. Ed. hem jegens alle calumnien ende blamen te defenderen

„na behooren. Gedae inde Hage den 28. April 1616. Ter ordonnantie vande

„Staten. A. Duyck. Rosæus kreegh oock ter selver tijt op seeckere sijne Re

„queste dese volgende Apostille. De Staten van Holland ende Westvrieslant

„verstaen, dat de Supp: sal hebben te behoonen leedwelen, ende doen be

„hoorlijke reparatie van sijne proceduren, daer uyt veroorsaect is de

„scheuringh vande Gemeynthe alhier inden Hage, tot hare Mog. Ed. contem

„tment, of hare Gecommitteerde Raden, d'ordinaris Overigheyt ende Kercken

Requeste
hier tegen.

Apostille
op mijne
Requeste.

Apostil op
Rosæi Re
quest.

„ Kercken-dienaers inden Hage, sijne Mede-broeders, om 't welcke gedaen
 „ op sijne saecke eynelijck gedisponeert te worden. Ghedaen inden Haghe
 „ den 28. Aprilis 1616. Ter ordonnantie vande Staten, A. de Duyck. Rosæi
 „ Aenhangh kreegh dit bescheyt. De Staten van Hollant ende West-
 „ vrieslandt verstaen/ dat de Supplihen sullen draghen als goede ghe-
 „ hoorzame Onderfaten/ ende opzichte Godt-vreesende/ Christelijcke/
 „ Gereformeerde Religions-berwanten; ende sal by hare H. Overig-
 „ heydt/ ghelijck by d'ordinaris Overhepdt vanden Haghe voorts wel
 „ gorde sorge gedragen ende voorzien worden / dat Godts H. Woordt
 „ in alle supberheyt ende stichtelijck sal worden geleert: ghelijck harer
 „ Ed. Mog. goede meeninge altijt geweest is/ ende alsnoch is. Ghe-
 „ daen inden Hage etc. als boven.

Apostil on
 de Request
 van Rosæi
 aenhangh.

Als ick nu ebenwel sagh/ dat Rosæus, in plaets van sich tot geboech-
 ligheyt te buggen/ halsterriger wiert/ ende sich onder de handt dapper
 gestijft vondt van eenige niet de geringhste in macht ende auctoriteyt/
 die alles soo wisten inde vergaderingh vande Heeren Staten te be-
 steerken/ dat voortaen qualijck eenige verseeckerde handt-havinghe by
 hare Ed. Mog. te vinden was; Dat oock de partijschap onder de
 Kerckelijcke meer ende meer wies/ neffens dat de Scheuringh inden
 Hage dagelijck vermeerderde/ ende de dienst beyder Kercken my byson-
 der in dese swaere gelegentheyt/ voortaen veel te swaer was/ sonder een-
 nigh middel te sien van verlichtinge/ dan dooz beroepinghe van noch
 een Predicant in Rosæi plaets/ upt de welcke ick wel sach dat wederom
 seer grootte swarigheydt ende oneenighheyt te verwachten stont; vondt
 ick/ eenige maenden daer na/ geraden/ wederom mijne dimissie by Re-
 queste te versoeken/ de welcke den 22. September inde vergaderingh
 „ der Heeren Staten gelesen zijnde/ en wierdt ebenwel daer op (noch
 „ op seckere andere Requeste Rosæi, daer inne hy verclaerde de booz-
 „ gaende Apostille niet te konnen gehoorzamen/ ende ebenwel begeer-
 „ de gerestitueert te worden/ sonder hem niet de communicatie aen de
 „ Tafel des Heeren met my te beswaren/ of tot aennemingh van hare
 „ Mog. Ed. Resolutie te constringeren) niet ghedisponeert/ hoewel ick
 oock daer nae noch seer om ontslaginghe aenhieldt/ oock eenighe van
 qualiteyt emplodeerde/ om de selve booz my te verwerben. Middeler
 tijt vernam ick/ dat S. Excel. onghenade sich ober my meer ende meer
 openbaerde/ en dat de selve onder anderen tegen seecker Edelman had
 gesept/ onbillick te zijn/ dat Rosæus sich buggē soude onder my. Ick en
 hadde nochtans noyt getracht/ om Rosæum onder my te doen buggen;
 veel eer stond ick in ghebaer/ van verplet ende met voeten ghetreden te
 worden dooz hem/ die inden Kercken-dienst verre de jonghste was/ in
 ouderdom mijn Doon/ ende in wel-daden mijn verplichte met recht
 mocht gehouden worden. Wierd oock upt S. Excel. monde ghehoort/
 dat de Contraremonstranten wel soo sterck waren in 't Lant/ dat sy
 niet lijden soudē/ dat mense oppresseren soude/ gelijckmen booz hadde.
 Van dit voornemen van oppresseren weet ick in 't minste niet/ ende
 houde seecker/ dat S. Excel. hier in/ als in vele andere saecken/ seer
 qualijck bericht was. Op 't getal epde sterckte der Contraremonstran-

Ick vers-
 soek we-
 derom van
 mijn dienst
 ontslagen
 te worden.

Wordt met
 verhoort.

S. Excel:
 onghenade
 tegen my.

ten wistmen wel dat zijn Excel: sich daghelijcx informeerde in Steden ende Dorpen. Waer toe de selve dit dede/ stondt my niet te ondersoeken: Maer dat sy niet te vreesen en waren/ wanneer sijn Excel. had ghelieft de publijcke authoziteyt van Hollandt de minste hand-biedinghe te doen teghen die gene/ die haer teghen de selve hebben derren opstellen/ is notoir: gelijk oock notoir is/ dat de Heeren Staten ende S. Excel: der selver onderzuckinge niet (hoewel die noyt gedacht en was) souden hebben gheleden. Maer 't gheen my meer verschrjckte was dit woordt gesprooken tegen mijn Vrouwe de Princesse van Oraningen (die het my niet haer eygen mond den 8. December deses selven jaers verhaelde) dat dit different niet en soude werden ghedecideert, dan door de wapenen. Of dit een Propheetie/ of deffin was/ is my onbekent. Dit weet ick/ dat/ sonder de stale klingh of 's Landts wapenen/ by S. Excel: in desen ghebzupckt/ dit Proces niet soude sijn geuytet gheworden op den Dortschen voet.

De Haeghsche Ryswijk-loopers willen een Kerck hebben binnen den Haghe. S. Excel. hoorde de hinde.

De Haeghsche Scheur-maekers moede sijnde van tot Ryswijk te loopen/wilden een Kerck binnen hebben. S. Ex. septe tot den Burgemeesteren vanden Haghe/ dat de selve altydt van advijs was gheweest dat men se behoorde toe te laten/ al soude men hun een Predicant doen konien van Amsterdam. Item/ dat het die luyden waren/ die sijn Heer Vader op den setel hadden ghebzacht. Oock gingh 't gheruchte/ dat S. Excel: hadde ghesepdt/ sy souden prediken inden Hage/ al soude hy sijn Stal daer toe leenen. S. Excel: gaf oock vooz van noch een Contraremonstrants Predicant te beroepen/ die neffens ons predicken soude inde groote Kerck. De Gecommitteerde Radē sochten dit sijn Excel: te ontgeven/ als streckende tot handt-havinge vande scheuringhe. S. Excel. bleef evenwel daer by. Ick wierdt daer nae by eenighe Heeren hier op ghebzaght. Mijn Antwoordt was/ dat Bernardus ende Lamotius, die neffens my dienden ende de Christelijcke eenigheyt onderhielden/ van't gheboelen der Contraremonstranten waren: wilden soo noch eenen derden beroepen/ ick was te vreden/ ende soude my met den selven/ als met d' andere twee/ des Christelijcken vzedes bebljighen: maer dat ick liever soude wijcken/ dan dienen met eenen/ die gheen eenigheyt houden/ maer scheuren wilde. S. Ex: septe niet, te willen/ dat ick ginghe/ ende dat ick alleen mans ghenoegh was/ om bij of ses Contraremonstantche Predicanten op te wegen. Princen seggen/ dat hun gelieft. Hoe ick 't aenlepde ick moest blijven. Men hiel my teghen mijnen dank; waer toe wert Godt. Als wy vooz namen inde groote Kerck des H. Wondtmael te houden/ hadden Rosæi gesellen/ meenende in te vzecken inde selve Kercken den selven dagh/ 't selbo geerne verstoot. De Collegien/ Raden ende Magistraet beletteden 't/ mits hun toefeggende een Predicant te sullen doen komen by leeninge. Daerop S. Ex. ended' andere wederom beloofden/ Dat zy hun dien Sondagh souden stil houden/ sonder inden Hage te prediken/ twelck de Collegien verstonden van gantsch niet te predicken inde Kerck of inde Proostdij/ daer zy 't eerst ghemunt hadden. Eventwel predickten zy ten huyse van eenen Enoch Much Boeck-houder van S. Excel.

Gebzaeght segge hier oer mijn geboelen.

Ik begeere te gaen. S. Excel: wil niet dat ick gae.

Den 15. Jan. 1617. De Schismatische teachten na de groote Kerck/ worden belet onder beloften. Zy predicken in 't huyse van een Boeckhouder S. Excel.

Der

Verschepte Haechsche Borsers/Leden vande publicke eendzachtige Gemeente aldaer / siende dat de Schismatijcke hun de groote Kercke poschden afhandigh te maecten/raenden te samen een Request/die zy naderhandt S. Excel. de Ghecommitteerde Raden/den hooghen ende Provincialen Raede/ de Kecken-camer ende Magistraet vanden Haghe overgaven om sulcx te voozcomen/ ende hare Kercke met ny ende de gesepte twee Predicanten te mogen behouden. Die vande Scheur-Kercke hadden oock beloost aen S. Excel. ende bywesende Heeren (soo wijlen de Raedts-heere t Jongh / ende andere/die daer by waren gheweest/ny hebben verhaelt) gheen afghesonderde Kercken-raedt te sullen aenstellen. Sp dedent evenwel/al datelijck op den selven dach/ kiesende nieuwe Guderlinghen ende Diaconen. Dit was nu recht Kercken-raedt tegen Kercken-raedt/Kercke teghen Kercke. S. Excel. scheen dit haer doen teghen belofte/ ende sonder Resolutie op hare Requeste te wachten/ eerst niet wel te nemen : liet het evenwel passeren. Hier van gaven sy in geschrifte dese redenen; 1. Dat sy dat hadden gedaen. 1. om hare Gemeente in orde te houden / ende alle dis-ordze vooz te comen / daer toe de Guderlinghen ende Diaconen noodigh waren. 2. Om dat hare Gemeente/die nu eens vande Kercken-dienaers inden Haghe om 't stuck der leere geschepden was/niet van meeninghe was/ haer/de saecken soo staende/weder onder de selve te begeben. 3. Dat het langer uptstel niet goedt gebonden was/nademael aen hare Gemeente waren gedaen (sy segghen niet van wie) uptgedrukte beloften/om selfs een Leeraer te verkiezen/ende by proibie te versoecken / omme vooz den selven / toecomende Sondagh / met de publicke Predicatie van Godts wooydt inde groote Kercke bedient te worden: 'twelck niet bequamelijck tot contentement van hare Gemeente gheschieden konde/sonder Kercken-raedt. 4. Dat haer Gemeente menighmael daer op had ghedronghen/ ende dat het meer-mael was gherefolbeert; soo en kondemen sich om die andere oozsaecken niet daer tegen stellen. 5. Om dat de naeburighe Kercken haer daer toe hadden vermaent / die sy moesten contentement gheben / om oock niet te veroorzsaecken het weder keeren inde publicke Kerck vanden Haghe/ ende om niet te bewillighen in ontijdighe vereeniginghe tot prejudicie van de Gemeene Kercken. 6. Men soude evenwel in't goede spooz wederom treden/ wanneer de saecke vooz wettigh middel soude gheholpen zijn. Sijn Excel: ontboodt hier op 's anderen daeghs den Predicant Lamorium, hem aensegghende/ dat goedt ghebonden was/ dat aenstaende Sondagh een Predicant soude comen inden Haghe by leeninghe / upt eenige naebuer plaets/ die alsdan ten neghen uren soude prediken inde groote Kerck/ende voortaen Roszi beurte bewaren van Sondagh tot Sondagh neffens ons: Hem lastende de Kercken-raedt te doen laden/ ende 't selve goedt te binden. Dit zijnde inde Kercken-raedt van S. Ex. wegen aengedient/wiert aldaer in bedencken gehouden. Midde-ler-tijt verstontmen/dat het oprichten van een nieuwe Scheur-confistorie teghen beloften vele Heeren offensie gegeven hadde / ende dat de Scheur-makers/vermaent zijnde daer niebt voozt te gaē, evenwel

Stellen een
nieuwen
Kercken-
raedt aen/
tegens be-
loften.

Den. 16.
Jan.
S. Excel.
wil/datmen
een Predi-
cant sal las-
ten comen
van bupten
om inde
groote
Kerck vooz
de Schis-
matijcke
Kroei
plaets te
bewaren.

Doet dit de
ouden Ker-
ken-raedt
aendienē.

De Kerck-
ke-raedt
deputeert
om te ber-
rhoonen de
fwaarigheyt
hier in ghe-
legghen.

Roep van
plondering
van Barne-
velts ende
mijn huys.

Den 19.
Jan.
Woorden
tuffchen
S. Excel.
ende den
Advocaet.

Harde
woorden
van S.
Excel. tot
mijn nae-
deel/hoe-
wel on-
fchuldigh.

De Schif-
matijcke
Prediken
in de Gast-
huys-kerck
den 22.

Wat S.
Excel. de
Princcesse
gevraecht
had om my
te vraghen.

hadden geperſiſteert. Vele vrome Bozgeren waren oock ongeruſt/ende quamen inden Kercken-raedt klagen over de moettwil der Schifmatijcke. De Kercken-raedt vermaende haer tot ſtillighepdt/ende dat ſp hun de ſorge bevolen ſouden laten zyn. De Kercken-raedt beſloot by meerder ſtemmen die voorszach / (ſoo veel hun aenginck) niet in te willigen/ende deputeerde/die 't ſelve/met de redenen daer toe dienende/den Heeren Staten ende S. Excel. met de eerſte ghelegenthepdt in alle eerbiedinge ſouden verthoonen. Om dit te doen/ende daer toe bequame audientie te verwerwen/verboeghden haer de Gedeep. by den W. Advocaet / inde Gecommitteerde Raden/op 't Stadt-huys / ende by verſchepden Heeren. Onder anderen ſpraken Bernardus ende Ick oock den Raets-heer 't Jongh hier ober aen/dewelcke/my ſiende/vraeghde/als verbaest / Of ick noch daer quam naedemael den roep ginck/ datmen Barnebelts ende mijn huys wilde plonderen. Ick ſepde/ Dat mijn huys ende perſoon ten beſten was. Indien 't Lant ende de Kerck daer mede waren gediend. De Collegien waren daer en tuffchen weder by S. Excel. vergabert/ ende wierdt gheſepdt van hooghe propooſten aldaer gevallen tuffchen S. Excel. ende den Advocaet/onder andere deſe „van S. Excel. Monsr. Barnevelt/ Ick heb mijn eer ſoo lief/als ghy de uwe. Vanden Advocaet deſe/ Dat S. Excel. haer behoorde te infor- „meren op de ghene/die ſepden/dat de Garde van S. Excel. voorsz haer was : Daer op S. Excel. hadde gheantwoozdt/ Dat dat maer waren woorden van paſſie / daer op niet te achten was. De dagh daer aen waren de Collegien weder vergabert by S. Excel./die aldaer hadde geſepdt/datmen hem gheen meerder affcont konde doen/ dan hem dit beſletten;oock dat hy gevraecht had/watmen ſoude ſegghen door gheheel Europa? Dat hy wel wiſt/datmen hem konde klepnder maken : maer of dat ſijne meriten ware! Oock van Wtenbogaert/ dat die was d'oozſaack van alle deſe beroerten. Item/wildemen ſprecken van Cabinet- „raedt ? Dat d' Advocaet Cabinet-raedt hiel met Wtenbogaert / die „wel viermael op eenen dagh 't ſijnen huys was geweeſt : 't welck ge- obſerveert was. Alſo evenwel voorsz die repſe geen vorder inſtantie en wierd gedaen/predickte ick den 22. Sondaeghs ten 9. uren op mijn ge- beurte inde groote Kercke/voorz een groot gehoor/ in alle ſtillighepdt/ niet tegenſtaande eenige doobe dreygementen van my met gewelt van- de ſtoel te ſullen halen. De Schifmatijcke predikten die ure inde Gaſt- huys-kerck/waer ober meer als vijftigh Vlamingen van Lepden/die 's nachts in / ende aen 't huys ten Deyl gheſlapen hadden (ſoo my by twee naemcondige perſonen wierd vertelt)om 's anderen daeghs deſe Triumphe der Contraremonſtranten inde groote Kercke te ſien/ver- nemende datter die repſe niet van ſoude vallen/te rugge keerden. Me Wrouw Princcesse van Oranjen verhaelde my den 26. dat S. Excel. haer hadde ghevraecht (want ick de eere hadde haer Excel. dickwils te ſien)wat Wtenbogaert docht van ſijn voorszach / ende dat hy vreesde/ dat ick ghecoffenfeert was te hooren/ dat hy voorzleden Sondag ten 9. uren een Contraremonſtrant had willen doen prediken in de groote Kerck/overmits het doe mijn beurt was/verclarende/ dat hy dat niet

en hadde gheweten/ende sulcx wetende / dat niet en soude hebben booz-
 ghestelt. Ick beken / dat ick my seer bedroefde over t'woozdt / van
 mijne offensie te vreesen, ende septe teghen haer Excel: dat dat woozdt
 veel in hadde/ende my seer beswaerlijck was / wetende wie S. Excel:
 ende wie ick was. Maer aengaende de saecke selve/sepde ick/dat S.
 Excel: wel wist / dat ick in der selver regard niet alleen mijne beurte
 gaerne een ander soude willen overgheben/maer oock selve de predick-
 stoel booz alle tijdt wijcken/doch dat het nu daer op niet aen en quam.
 Dat S. Excel: boozslagh (onder reuerentie) gantsch niet goet en was/
 als upt de welcke apparentelijck sozmele scheuringh soude volgen inde
 Kercke/ende factie inde politie/ die metter tijdt sware inconuenienten
 konde baren. Beklaeghe my boozt seer/ dat S. Excel: had gesept (soo
 ick had verstaen) dat ick oorfaeck was van alles: Dat hy had doen obser-
 veren / dat ick viermael was gheweest ten huyle van den Advocaet, daermen
 Cabiner-raedt hiel. Item/dat ick de Contraremonstranten by Schrifghe-
 leerde, ende my selven by Christum had vergeleken. Tot verantwooz-
 dingh van alle 't welcke ick haer Excel: verclaerde / dat ick dickwils
 ten huyse vanden Advocaet was geweest/om saecken die ick S. Excel:
 ende al de werelt wel wilde openbaren: sijnde somwijlen meer als vier-
 mael daer geweest op enen dagh/sonder hem te kunnen spzeerken: dat
 van Cabiner-raedt met my te houden (sepde ick) was S. Excel: aenge-
 bzacht bupten alle waerhejdt / ende apparentie van waerhejdt / soo
 alle / die den Advocaet ende sijne conditie kenden / moesten ghelooben:
 De reste / namenlick / dat ick my selve by Christum (Christus selve
 weet / dat ick oock vande ghedachten deser grouwelijcker blasphemie
 by ben) soude hebben vergeheleken/etc. waren/sepde ick/schandelijcke
 herdzapinge/ende geheel calumnieuse applicatien einiger mijner Pre-
 dicatien/gelijck ick S. Excel: dit alles als met handen soude doen grij-
 pen/indien het de selve gheliefde my daer toe met een onpartydigh oore
 te begenadighen. Hare Excel: bzaeghe my/of sy dat S. Excel: wel
 mocht seggen. Ick antwoozde sae/haer ootmoedelijck biddende 't sel-
 ve te willen doen. De Gedeputeerde des Kercken-raedts tot sulcx/
 als boozen/de welcke waren Bernardus Lafaille ende ick Predicanten; de
 Heer Raedts-heer Hogerbeets (die Godt vertrooste) ende d' Heer Advocaet
 Stryen als Guderlingen/ verstaende dat de gemelde boozslagh we-
 derom wierd geurgeert/baden den Heer Advocaet/haer te willen doen
 hebben audientie/wanneer van die saeck gehandelt soude worden; Wy
 wierden daer na ontboden in hare Ed. Mog. vergaderinghe / die wy
 te dier tijdt (boven dien datse doe van haer selven seer groot was) ex-
 traordinaris vonden/bekleedt metten persoon van S. Excel: midts-
 gaders verschejden Heeren Gedeputeerde upt den Rade Provinci-
 ael/Reecken-camer/ende Magistraet vanden Haghe/expresfelyck tot
 dese saecke (soo het scheen) gheroepen. De Heer Hogerbeets was niet
 by ons booz indispotie. My was opghelejdt 't woozdt te doen/waer
 van ick de substantie vinde in mijne memozen aenghetepckent in dese
 forme.

Mijn ant-
 woozde.

Edele Moghende: Doozluchtige Hoogh-gebozen Furst: Hoogh-
 wijse

E ij

Last des
Kercken-
raedts vooz
my neffens
andere Be-
deputeerde
voorzegza-
ghen inde
vergader-
ringh der
H. H. Stra-
ten van
Hollandt
ende S. A.
den 28.
Jan.

„wijse/ Voorszienighe Heeren: Het heeft S. Excel. gelieft den Ker-
 „cken-raedt te doen voorszellen etc. (hier verhaelde ick de propositie)
 „ende te begeeren/ dat de selve haer daer mede soude conformeren. Al-
 „les overwogen zijnde/ is/ na debatten/ goet ghebonden/ bier te depu-
 „teren/ om de griefven/ die de Kercken-raedt daer inne vindt/ eerbie-
 „dentlyck te verthoonen. Hier toe audientie versocht ende verkragen
 „hebbende/ verschijnen wy drie (de vierde zijnde absent vooz Indispo-
 „sitie) alhier vooz ulwe Ed. Mog. ende Excel. omme/ in qualiteyt als
 „voozen/ de beswaernissen des Kercken-raedts over 't gheen voorsz.
 „is/ in alle onderdanighejdt ende eerbiedinge/ te openen. Wy dancken
 „Godt/ dat ulwe Ed. Mog. ende Excel. sozge dragen vooz de Kercke/
 „ende zijn verskert vande goede intentie: konnen evenwel (onder ver-
 „beteringh) de selve propositie niet bequaem vinden. Om niet fundaa-
 „ment te gaen/ hebben wy de Requeste der afgesonderde ondersocht;
 „Inde welcke sy haer qualificeren de Gemeynte. Dit is injurieu-
 „ende arrogant. Sy meten hun selven alleen toe dat ten minsten an-
 „deren mede toecomit. Leden der Ghemeynte konnen sy wesen/ de
 „Ghemeynte en konnen sy niet wesen: Sy mogen een deel van 't li-
 „chaem zijn/ maer niet 't geheele lichaem/ ten zy sy alle andere/ buy-
 „ten haer/ houden vooz gheen/ of verrotte leden. Wie zijn sy/ die dat
 „ooydeel soo vermetelijck vellen? Wy desadvoberen hun dan dese qua-
 „liteyt of Titel/ die haer niet toe en komt. Haer versoek is ongodde-
 „lijck/ onozdentlyck/ onbillick. Ongoddelijck/ want het streckt tot
 „scheuringh vande Ghemeynte Godts/ 't welck is een groote sonde/
 „een werck des vleeschs/ dat den genen/ die daer aen schuldig is/ uyt
 „het rijcke der Hemelen sluyt. Gal. 5. Onozdentlyck/ want sy niet
 „en volgen den Regel/ die Godt sijne Gemeynte/ om te onderhouden/
 „ghegeven heeft. De Regel staet Matth. 18. Soo u Broeder teghen u
 „sondicht, vermaent hem &c. Dit is noyt geschiedt. Die de Request
 „hebben overghegeven/ ende in 't openbaer over 't gepzetendeerde on-
 „gelijck klagen/ hebben die gene/ daer over sy klagen/ noyt vermaent/
 „noch oock den Kercken-raedt/ die sy selve hebben helpen stellen/ om
 „haer officie te doeden: maer beginnen plotselijck van scheuren/ sonder
 „voorzgaende waerschouwinge. Sy konnen de Kercken-raedt vooz
 „haer parthye niet houden/ wetende/ wat voorzstanders sy daer hebben
 „in al wat billick is. Dese heeft gesocht haer te gemoet te gaen in al
 „wat eenighsins doenlijck was. Exempel in hare (hoewel onbillicke)
 „klachten tegen den Predicant La Haije: In 't gaen ten Avondtmael
 „tot Rijswijck; In 't stuck van sommigge Diaconen harer ghesint-
 „hejdt: in alle 't welck hare Liedslieden wel wisten/ dat sy mede by
 „veel onghelijck hadden/ 't welck men nochtans om beste wil heeft
 „overgesien. Onbillick/ want sy hebben doch twee Predicanten van
 „'t geboelen der Contra-remonstranten wettelijck beroepen vooz be-
 „le ende lange Jaren. Sy hebbender eenen tot Rijswijck/ maer een
 „wozz vanden Hage: sy hebben dien gaen hoozen/ niemandt heeft het
 „hun belet. Waerom stellen sy haer daer mede niet te byeden/ indien 't
 „hun alleen ont waerheyt te doen is/ soo sy voorgeven? waerom juyft

„een afgesonderde Kercke apart booz hun te hebben? Is hun Rijswijck bukten te verre? Sy hebben binnen haer gefinthejdt/ die sy hoozen konnen/ moeten hun een Kerck geven op haer eygen handt/ om dat pemaende/ die daer predickt/mae haren sin niet en is? Sy qualificeren haer selven te zijn van de supbere/ oude/ Gereformeerde Religie: Sepden sy dat sonder anderer injurie/ men soude het eenichsins passeren: Nu en kommen wy niet/ ende seggen/ dat dat waer is/ in sominige/ niet in alle pointen/ ende dat die ghene/ die sy onsupber houden/ in die pointen/ seggen te belijden de supbere/ oude/ Gereformeerde Religie. Staet dit in 't gheschil/ dat sy d' upteringhe van dit gheschil wachten/ ende middelertijt in vrede ende Godts salighejdt leven/ ende voortgaen nae den Beghel/ die wy eendrachtigh belijden/ ten ware sy wilden seggen/ dat wy in die dinghen/ die hen tegen de bozst zijn/ soo verre af dwalen/ dat alle/ die ten Abondtmael gaen/ of eenige Christelijcke gemeenschap houden met die gene/ die soo geboelen en leerē/ verdoemt zijn/ 't welck boozwaer en wreet vonnis ware/ dat selve hare booznaemste Meesters niet hebben deren vellen. Vande Remedie nu/ die uwe Ex: heeft voorgezlagen/ om dese lypde te accomoderen/ moet de Kercken-raet met aller eerbiedinge/ tot quijtinge harer conscientien/ seggen/ dat sy die niet en kan goedtbinden/ noch harenthalven inwilligen. 1. Want het teghen Godts woort/ ende onse Conscientien strjdt/ Predicantens neffens ons met onse stemme ende bewilliginghe toe te laten/ die ons booz geen Broeders kennen/ of eenighe Gheestelijcke ghemepnschap met ons houden willen/ soodanighe die souden moeten zijn/ die sy/ of hare boozgangers/ ons soecken op te dzingen. 1. Want sulck eenen toelaten/ waer ons selven condemnieren/ 't welck wy niet connen doen/ sonder de waerhejdt/ die wy upt Godts woort gheleert hebben/ te cozt te doen/ niet alleen nae 't geboelen/ dat eenige onder ons hebben van sommighe pointen/ maer oock ten aensien van 't gheen de gheheele Kercken-raet geboelt ende voortstaet/ over de verdrageghsaemhejdt in dese verschejdenthejdt. 2. Om dat het ware openbare scheuringhe toestaen/ die Godt verklaert eene soo sware sonde te zijn/ ende daer teghen sy ons den vrede soo dier recomendeert. 't is met gheen pennen te schryven/ wepnigher met kotte woorden upt te dzucken/ wat al quaedts de scheuringhen/ spruptende upt d' Onverlinghe anathematisatiē ende schepdinghen der Christenen onder malkanderen/ ghesproken zijn: De grouwelen vande Mahometisterpe ende Papisterpe sijn daer dooz uytghebroept. Wat swarighejdt heeft niet voortghebracht de scheuringh tusschen de Lutheranen ende ons? Wat en souden onse Dooz-ouders inde Roomsche Kercke niet hebben verdraghen/ eer sy souden sijn gheschepden/ hadden sy eenighsins moghen blijven/ jae waren sy vande Roomsche niet ghedwonghen gheweest te schepden om dat sy van hun waren upt gheworpen? Sonder de grove ketterpe/ afgoederpe ende tyrannpe/ die d' andere niet wilden beteren/ souden sy inde reeste veel hebben overghesien/ om vrede. Om de scheure met de

Luthe

„Lutheranen/ door heet-hoofdighejdt ende andere passien gemaect/
 „te heplen/hebben onse voornaemste Leeraers/ als Beza ende andere/
 „hun luyden de handt der Zoederfchap toeghereykt. Sullen wy nu
 „scheuren onder ons/ sijnde omcinghelt met de Papisten ende soo vele
 „menigherhande secten? Verbreemdinghen/ gheduerighe twistin-
 „gen/factien in de politie/ doodtlijcken haet/ ja doodtslagen ende groot
 „bloedtbergieten/ neffens dysfent andere inconuenienten/ heefstmen
 „t'anderen tijden daer upt sien voortromen/ ende sijn noch daer upt te
 „verwachten: Bidden derhalven ootmoedelijck/datmen ons daer toe
 „niet en perse/ of sulcke voorslaghen inwillighe/op dat wy daer deure
 „de afgesondert zijnde) naederhandt niet veel meer ende ghewichtiger
 „redenen en krijghen/ om niet weder by haer te comen/dan sy nu heb-
 „ben om van ons te schepden. Om dit uwe Mo. Ed. ende uwe Ercl:
 „in 't geen nu in deliberatie wort gelejdt wat naerder te berthoonen.
 „Hier spzack S. Ercl: in/ segghende overluydt met ronde woorden:
 dat dese voorslagh van niemant quam, als van hem, dat by bekende de saeck
 niet ghenoech in gesien te hebben; dat hy meynde, het soude soo wel gaen;
 dat het een faute was, datmen den Kercken-raedt niet eer ghehoort en had-
 de; dat by den voorslagh met Rosæo (ick en hadde nochtans van desen
 noyt ghewach ghemaect) niet en hadde gecommuniceert, oock niet
 met yemandt vande sijne: maer hadde ghemeynt, dat een Predicant daer
 comende prediken, sonder te segghen, waer voor hy ons houdt of niet en
 houdt, 't volck allenckens weder inde Kercke soude connen brengen.
 „Ick seide daer op/dat die S. Ercl: in desen hadden geraden/de selve
 „daer van hadde behooren te instrueren/ende datmen in desen deele den
 „Kercken-raedt niet wel en ronde verbanghen/ of pet belasten/sonder
 „de selve eerst te hoozen. Dat wy wel bevonden/ dat de H. Overhejdt
 „over de publijcke Tempelen ende predickstoelen te ghebidden hadde/
 „ende de selve/haer macht willende gebuycken/den eenen verbieden/
 „en den anderen intrupme konde: Maer dat in materie van Predican-
 „ten van verscheyden geboelen onder twee/te vozen eens geweest zijn-
 „de/nu gesepareerde hoopen/die d' een met d' ander geen gemeynschap
 „langher houden en wilden/ in een Kercke ende op een Predick-stoel
 „te doen prediken/ op vele dinghen te letten stondt/ bysonder inden
 „Maghe/ daer de twee voorniddagh-predication des Sondaeghs in
 „eenen Tempel soo dicht op malcanderen volghden/datmen ordina-
 „ris sagh/ dat soo wanneer de ene quamen upt d' eerste predicatie/
 „d' andere met meenichte daer tegen indzongen/ om de tweede te hoo-
 „zen/ neffens vele andere saecken/ die groote inconuenienten konden
 „baren/ jae (dat Godt wilde verhoeden) tot doot-slaen toe/ ghe-
 „lijckmen t' anderen tijden tusschen d' Orthodoxen ende Arrianen
 „ghesien hadde/ die nauwelijcx by de machtyghste Keyseren konden
 „belet worden: doch dat dit maer een circumstantie en was/ diemen
 „niet verleggen van upren/of anders soude konnen helpē/wanneer in-
 „de saeck ten principale geen swarighejt en ware. Dat die S. Ercl.
 „hadden geraden het inwoerē van Predicantē in eene Kercke/om dooz
 malcan-

S. Ercl:
inspzaek.

Mijne
antwoorde.

„malcanderen te leeren/sonder boozgaende berclaringe/waer booz d'ē
 „d' ander houden soude (onder coyvertie) een selfame verwarringē in 't
 „hoofst hadden/ die doch anders / dan sy meynen / soude upthallen:
 „Want het geboelen/dat d' een van d' ander hadde/ soude doch in 't lee-
 „ren uptbersten : jae datmen dat soude sien oock bupen 't leeren/niet
 „alleen upt de ghesinthepdt van 't volck/ 't welck desen of dien Pzedi-
 „cant of Pzedicanten soude beroepen / wanneer elcke hoop den syen
 „beroepen soude / maer oock upt de ghelegenthepdt vande Pzedicant/
 „die beroepen soude werden. Soude oock blycken upt de daedt/wan-
 „neer d' een alleen desen/ niet dien soude willen hoozen / ende bysonder
 „upt het Abondtmael / alsoo d' een 't selve met desen / ende niet met
 „dien soude willen houden. Hoemen 't dan keerde / 't soude op eene
 „perfecte scheuringhe uptkomen/die doch niet langhe alsoo in balance
 „ende ghelyckhepdt soude blyven / maer daer d' eene parthypē ghedue-
 „righlyck woelen soude teghen d' ander / om te pzevaleren / deselve
 „'t onderzucken/ende alleen te domineren. Dat wy wel geloofden/
 „dat dit soude zyn teghen S. Exrel: ende der Heeren goede intentie/
 „maer dat wy evenwel niet konden naelaten de selve te waerschouwē/
 „dat dit 't wit was/ daer nae de Contraremonstranten schoten / ende
 „daer toe sy te lichtelijcker geschapen waren te comen / om dat de Re-
 „monstranten vzeed same lupden waren/ ende niet en spraken dan van
 „dulden/ daer tegen d' andere seer hevighe ende pzeccys waren / die niet
 „wonden of wilden dulden/welcher aert ende conditie oock was altydt
 „dichter aen te dzinghen / 't welck sy te meer souden doen/wanneer sy
 „hun souden sien onderstut met soo stercke steunselen/ als sy lietē ver-
 „lupden. Vaden daer ober de H. H. Staten ende S. Ex. wel te willen
 „letten op den Inhoudt van hare Requeste / ende sonderlinge oock op
 „de Bedenen/die sy S. Exrel. hadden overgelevert/aengaende het kie-
 „sen van hare Ouderlingen ende Diaconen/daer sy seggen 't selve ge-
 „daen te hebben / om / eens gheschepden sijnde vande oude Leeraers/
 „haer niet weder by de selvige te begeben/ ende om haer selven een ep-
 „gen Pzedicant/nae haren sin/te beroepen/die hun lupden inde groo-
 „te Kercke bedienen soude / jae om het wederkeeren tot de publycke
 „Kercke ('t welck was d' onse) oock de vereeniginghe met de selve te
 „beletten. Wel is waer/sepde ick/Dat sy spraken van ontydighe ver-
 „eeniginge/maer waerom is de selve heben niet soo tijdighe als morgē/
 „indien sy de vzeede beminnen:ēn wanneer salsēhun tydighe zyn? Als
 „dan/als sy Meester zyn/ ende alles na haren sin hebben / om ons in
 „te sloeken/ende soo te vereenigen? Sy segghen de ghemeene Kercken
 „geen pzejudicie te willen doen : Wy oock niet/ Maer sy en considere-
 „ren niet/ datmen de gemeyne Kercken gheen meer pzejudicie doen en
 „kan dan met de selve van een te scheuren. Somma/zy wilden een li-
 „chaem apart formieren/ ende tot dien eynde booz eerst een maceriem
 „of schept-muer maecken/daer binnen zy haer slupen willen/ eer sy
 „noch inde groote Kerck kōnen/om discipline te ghebzupcken teghen
 „die gene/die van hun tot ons souden gaen/gelyckmen oock wel wist/
 „hoe moepelijck sy vielen den genē/ die van hun tot ons wildē weder-
 „keeren/

„heeren/ alles/ om de vereeniginghe/ die ulwe Excel. verklaert vooz te
 „hebben/ te beletten/ daer in dan hare intentie van uwer Excel. mee-
 „ninge heel verscheppen is. Wel was waer/ datmen op dien voet de
 „lupden wel soude in een Kerck/ Tempel of onder een dack brengen/
 „maer dat dese voet eer soude dienen tot verweckinghe van meerder
 „twist/ om d' andere upt de Kerck te dringen/ dan tot vereeniginghe/
 „om upt beyde een lichaem ende een volck te maecken. Datmen op
 „gelijcke maniere oock den Papisten soude konnen vergonnen / om
 „met een van haer Leeraers mede op sekere ure inde groote Kercke te
 „komen prediken: want tusschen 't een en 't ander/ soo veel de voet aen-
 „ginck/ geen onderschept en was. Badt voort S. Excel. niet te wil-
 „ken den vrede ende ruste soecken van d' eene parthye met oppressie
 „van d' andere / die alle des Landts ghetrouste Ondersaten ende S.
 „Excel. ootmoedighste Dienaers waren. S. Excel: repliceerde/
 „Dat hy hare Requeste niet en hadde ghelesen, ende datmen moeste sien niet
 „op der anderer intentie, maer op de sijne. *Ich antwoorde/ dat wy dat de-*
 „den/ maer dat in 't overwegen van desen voorzlagh sonderlingh mede
 „te sien was op de hare / alsoo sy in desen deele Acteurs waren / die
 „Prediken ende de Sacramenten bedienen souden: niet S. Excel.
 „welckers goede intentie sy sochten te misbruycken tot de hare / die
 „quaet was ende niet en streckte dan tot onrust/ ende dooz de onrust tot
 „dominatie ende heerschinghe over anderer conscientien. S. Excel:
 „sepde wederom/ Dat hy met Rosæus hier van niet en hadde gesproken, maer
 „dat andere hem hadden geseyd. dat sy de gedane verkiefsinge van Ouder-
 „lingen ende Diakonen souden renuncieren. *Ich sepde/ dat Rosæus in dit*
 „stuk by de Kercken-raedt in gheen consideratie en quam/ ende badt
 „zijn Excel. ootmoedelijck te willen vernemen/ of de renunciatie alree-
 „de was geschiet ende in wat forme/ Item/ of sy die gedaen hebben.
 „de/ hun dan wederom souden stellen onder de ordinarisen Kercken-
 „raedt gelijk te vozen/ tot alle 't welcke klepne apparentie was/ alsoo
 „sy hare opgewoepene Ouderlingen noch inder daet gebruyckten/ en-
 „de dagelijcx met de selve vergaderden. De Heer Mups/ Schout tot
 „Dordrecht/ sepde/ dat andere oock wel vergaderingen hielden ende te-
 „kenden. *Ich badt S. E. te willen verklaren/ wie hy meende/ soo*
 „mochtmen oortheelen/ of sy deden bukten beroep ende behooren/ ende
 „twijffelende of hy het hadde geladen op de Borzgers ende lidt maten
 „vanden Hage/ die de Requeste (lest verhaelt) hadden gepresenteert/
 „om hare oude Leeraers te mogen behouden/ sepde ick/ dat hun (onder
 „cozrectie) niet wepniger was geoorloft hare H. Overhepdt by oot-
 „moedige Requeste te desabuseren/ ende om Christelijcke handt-bie-
 „dinge tot weeringhe van scheuringh te bidden/ als het de andere toeges-
 „laten was te versoeken in hare scheuringe gestijft te worden. Daer
 „wierdt opgewoepen/ dat sy te vreden waren onse Diakonen de Aelmoes-
 „sen te laten vergaderen, gelijk oock alreede was geschiedt voorleden Son-
 „dagh. *Ich antwoorde/ dat wy secker hielden dat dat niet langh sou-*
 „de dueren/ oock dat hare giste soo sober was/ als of het hun niet ernst
 „en ware geweest. Dat oock eenighe vermoghende onder den haren
 „hadden

Replijck
 S. Excel.

Inspreeck
 des Heeren
 Mups.

Andere in-
 spreeck.

„hadden gesept/ sp en wilden in 't sackken onser Diakonen niet ge-
 „ben; andere dat sp hare voornaemste Nelmoeffen hare epgen nageko-
 „ren Diakonen te hups bzachten / ende in 't sacken niet en wierpen/
 „dan den gheringsten penninck die sp inde beurse hadden: dat sp soo
 „doende den rechten middel hadden/ om onser Diakonen Beurse upt
 „te putten. Want onder 't derel dat d' onse hare Nelmoeffen collecteer-
 „den/schieten sp ons oock hare Armen toe/houdende hare dirste pen-
 „ningen achter/tot sulcke andere gebzupcken als in wel wiste/ twelck
 „tot rupne strecken most van onse Diakonije/ als die soo veel volcr
 „upt onse vergaderinghe missende/ evenwel met alle de Armen belast
 „bleef. Dat in allen geval de scheuringe/ die sp voorsz hadden met het
 „admitteren onser Diakonen in hare Kerck ende eenige telle quelle re-
 „nunciatie/niet soude werden gemijdt: alsoo het pynclijck hier op
 „aenguaem/of sp onsen Kercken-raedt voorsz wettigh kennen/ende hun
 „weder daer onder begeben wilden/ende dan geen andere Predicanten
 „betroepen of gebzupckē/dan sulcke/die/al waren sp schoon van ander
 „geboelen/aengaende 't verschil/ons ebenwel voorsz Broeders hielden:
 „niet in Adam,gelijck sommige/upt bedriegelijcke dobbel-sinnigheyt/
 „spraken (want soo waren alle menschen/oock Joden/Turcken ende
 „Jepdenen onse Broeders) maer in Christo, ons kennende voorsz leden
 „van een lichaem/waer van Christus het hooft is. Maer dat wy wel
 „wisten dat sp niemandt en souden roepen/dan sulcke banden welcken
 „sp haer vol versekerht hielden dat sp sulcke Chystelijcke Broeder-
 „schap met ons niet en souden onderhouden. De Heer Muys ende ee-
 „nige andere Heeren sepden dat ick dat niet en wist. Ick badt te wil-
 „len gelooven dat ick 't niet en sepde sonder gewisse kennisse/doch dat
 „men om secker te gaen/indien het hare M. E. geliefde hen de gehee-
 „le gelegentheyt haers voornemens wel af te bzaghen/ het wel haest
 „vernemen soude. Muys sepde wederom/ dat ick 't niet en wist. Ick
 „daer tegen; Datmen hun dat voorsz houdende wel haest soude verne-
 „men/ dat ick de waerheyt sepde. De Heer Crom-hout/doe Raedt/
 „nu President vanden Hobe van Hollandt (die te vozen inden Kercken-
 „raedt ober de deliberatie ende onse deputatie was geweest/ als Ouder-
 „lingh/ ende daer gefustineert hadde/ datmen den voorszlagh S. Excel.
 „behoorde in te willigen/ ende hier nu sat als een Lidt van 't Hof) sep-
 „de / Dat de Predicanten, die sy versochten, hem onbekent waren, maer
 „hadde hooren sprecken van eenen Swalmio, die hy wel in een Synodus
 „gesien hadde,maer niet en kende. Ick antwoorde/ Dat ick hem oock
 „niet en kende/ maer wel had hoozen noemen: dan datmen haest van
 „sijne ghelegentheyt onderrecht konde worden. Mr. Wrenbogaert (sep-
 „de S. E.) u l. weer, dat inde Kercken-raedt voortgebracht wierden
 „exempelen van Leyden, Utrecht ende elders, alwaer in tijden van swa-
 „righeyt wel Predicanten beroepen waren by leeninghe. Dese exempe-
 „len gingh S. E. weder in 't langhe deduceren/ ghelijck hy dat inde
 „Kercken-raedt hadde gedaen/ mepnende die te doen dienen tot voorsz
 „ringhe van desen voorszlagh. Ick sepde wel te ghedencken/ dat dese
 „exempelen aldaer waren gheallegueert/ maer datse oock grondelijck
 „waren

Doerder in-
 spraek
 vande Hee-
 re Muys.

Inspreek
 vanden H.
 Cromhout.

„waren gerefuteert/als buypen propoost in dit stuck; dat oock de Pre-
 „dicanten/ die t' Utrecht als by leeningh waren ghebuprcht/dit was
 „wel 26. jaren geleeden/de stoel ebenwel nopt en hadden willen betreden
 „sonder consent der ordinarise Leeraers/die sy daer bondē/die sy oock
 „opentlijck verclaerden te houden booz hare Broeders ende getrouwe
 „Leeraers. Daerom oock d' afgesette (al was him 't pzediken onwet-
 „telick verboden) ebenwel de geleende Pzedicanten gingen hoozen sit-
 „tende in hare ordinarise plaetsen/ om de Ghemeynte goet exempel te
 „geven tot vrede: 't welck ick aldaer selve hadde gedaen ende noch be-
 „repdt was hier te doen op den selven voet. Tot Leyden van gelijcke.
 „Hier op vzaeghde pemandt vande Heeren / of aen die verclaringh soo
 „veel gelegen was? Ick septe jae: Soo veel/dat de vrede ende eenighepdt
 „der Kerckie daer aen hingh: maer toe te stemmen/dat pemandt neffens
 „ons soude comen leeren/die ons voor geen Christen-broeders houden
 „en wilde/ en was in ons vermoghen niet. Lijden/sepde ick/konnen
 „ende willen wy / maer niemant kan ons dwinghen tot appobatie.
 „Wat wilt ghy dan dit volck doen / vzaeghde d' Advocaet Barnevelt/
 „te lande upt jagen? Heen/sepde ick/ dat en is in onsen wille noch ver-
 „mogen: Wy sijn verwondert/mijn Heer/over die Vrage/wy en be-
 „geeren niemant te lande upt te jagen/ hopende datmen oock ons niet
 „te lande upt jagen en sal/ 't welck wy nochtans eer van hun/ als zy
 „van ons te vzeesen hebben. Gheen van beyde is noodigh/noch hun te
 „lande upt te jagen/noch haer begeerte tot scheuringh in te willigen.
 „Sy behoozen haer te vreden te houden met de gheozdonnerde ver-
 „vzaeghsaemhepdt. Dit konnen zy wel doen: want sy hebben hier
 „twee Leeraers van hare ghesinthepdt / neffens anders niet verre
 „van hier: Daer mede sy oorsaeck hebben haer te contenteren/indien
 „sy Godts woordt soecken. Willen sy wat anders/u Ed. Mog. we-
 „ten/wat haer te doen staet/wy en hebben daer in niet te seggen. S.
 „Excel. septe: waren de saecken tusschen u ende Rosæus geaccordeert, alles
 „waer ghedaen. Ick/ Genadighste Heer/'t mocht hier inden Haghe
 „wat wesen / maer de gheemeene swarighepdt soude eben groot zyn.
 „S. Excel. men soude ymmers hier rust hebben;ende ick meyne dat ghy lie-
 „den eer door twee private persoonē, als anders, soudt konnen worden ghe-
 „accordeert. Ick: Ten heeft / Ghenadighste Heer / aen my niet
 „onthroken / ende en sal alsnoch aen my niet houden. De Heeren
 „Schotte ende Kerckhoven hebben 't al besocht ende vele moeyten
 „daer om ghedaen/waer het aen gehapert heeft/ konnen zy verclaren.
 „Mups/Men molt zijn particulier laten varen, ende alle passien aflegghen,
 „ghelijck de Soldaten. Ick/'t en is gheen particuliere guerelle. Rosæus
 „selve heeft in dese teghenwoozdighe vergaderinghe (soo ick bericht
 „ben) verclaert / oock by Request verthoont / dat hy gheen particu-
 „lier gheschil teghen my en heeft/maer alleen het generael der Leere:
 „Oock dat hy niet my niet handelen en mach buypen de ghemeyne
 „Kercken. Wilde ick particuliere injurien/faem-rovingen etc. die hy
 „tegen my gebuprcht heeft/voortbzengen/ick soude wel een ander sack
 „onthnoopen: maer begeere die hier tusschen niet te mengen. Rosæus
 (sepde

Vraghe.

Antwoort.

Vraghe
vanden V.
Advocaet.Insvraeck
S. Excel.

(sepde S. Ex.) seyt, dat ghy geweygert hebt u te verclaren, dat ghy niet anders en hebt, als de vijf poincten. Ick: Rosæus kan dat niet waerheyt niet seggen. Hy heeft die verclaringh noyt van my begeert / Schotte ende Kerck-hoven hebbense begeert / Ick hebse gedaen: De Kercken-raedt versochtse / ick deedse mondelick ende schriftelijck. Mups: Ghy kont het noch wel doen: Ghy hebt het hier wel gedaen: Ick / Jae / mijn Heere / seer wel ; dat ick verclaert hebbe / verclare ick noch / een / twee / drie-mael. De Acte is in handen vande Kercken-raedt / daer blijve ick by. Rosæus is niet te vreden ghelweest : Ick hebbe dan Rosæi aenklachten begheert / ende des Kercken-raedts oordeel daer ober versocht / belovende my haer censure te onderwerpen ende te volghen. De Kercken-raedt heeft niet willen noch hem de klachten punctuelijck afepfchen / noch my hoozen / noch vonnis wijsen / maer de saeck willen beleggen door accoozt : Rosæus heeft niet ghewilt : cannen meer van my epfchen? S. Ex: sepde hier op / Dat Rosæus een Request had overgegeven met seeckere presentatie, die hem niet vreemt en docht. Ick: Dat de Kercken-raet voor / en de Gecommitteerde Raden na / geoordeelt hadde / dat dese presentatie impertinent was. Immers isse my niet vande Heeren of vande Kercken-raet voorgehouden: hoewel d' inhout my niet onbekent en is. De Heer Advocaet rander van ghetuygen. De Heer Advocaet sepde / 't is soo: haelde Rosæi Requeste ende presentatie upt zijn sack / las die overluyt / ende noteerde daer in eenighe poincten. Ick sepde / dat ick eenige aenmerckingen op de selve gestelt ende gelevert hadde. Indien zijn Excel. goet vont datse my wiert in handen gestelt / om daer op te seggen / Ick soudese pertinentlyck beantwoorde: Sepde alleê dit voor het tegenwoordigh / datse my docht te zijn injurieur tegen my niet alleen / maer oock tegen 't Lant. Dit bewees ick in 't geen hy sepde van 't Synodus: verthoonde oock / hoe ick alleen meer hadde ghedaen tot vorderinghe van 't Synodus als alle de Predicanten. Oock d' Antwoort eerst Thyso Gedep. van Gelderlandt / daer nae Fontano ende Faukeel Ghedep. van alle de Kercken op dat stuck gegeven. Voorzts / dat niemant den Synodum meer hadde belet / als de Kerckelijcke Gedep. selve / die geen Synodum en wilden / dan daer sy te samen mochten parthije ende rechter sijn / daer toe ick haer niet en konde noch en begeerde te helpen. De Heer Advocaet zwaeghde / of hier versocht wiert / by leeningh of anders / een Contraremonstrant die moderaet ende breedsaem ware / of wy hem niet en souden willen ontfanghen ende voor een Christelijck broeder ende broom Leeraer erkennen. Ick: Jae / midts dat hy ons daer mede voor kenne / dit bejade Bernardus mede: waer tegen alsoo den Heer Cromhout / upt wat consideratie weet S. Excel. best) sepde / Dat de Kercken-raet dat noch niet en had besloten / antwoorzen Bernardus ende ick / dat wy dat zeyden voor ons particulier / ende hielden dat het de Kercken-raet mede soo verstont. Zijn Excel. sepde wederom / Dat soo wanneer Rosæus ende ick d' een uyt den naem der Remonstranten, d' ander der Contraremonstranten by een quamen, wy het heele stuck wel souden afdoen. Ick antwoorde / dat de P. D. Staten ende S. Excel:

S. Excel:
van Rosæi

S. Excel.
van Rosæi
Request.

De Heer
Advocaet
produceert
die.
Mijn De-
bath op de
selve.

Waghe
vanden H.
Advocaet.

Antwoort:

S. Excel:

Antwoort.

„macht hadden my te ghebieden desen of dien hoorflaght te befoerken/
 „ende dat ick daer in gaerne wilde gehoorfamen / doch dat ick / onder
 „eerbiedinge / moft seggen / dat ick niet en wift / wat credijt Rosæus by
 „de Contraremonftranten hadde : maer wel / dat het mijne by de Re-
 „monftranten foo groot niet en was / dat fy haer faeck aen my fouden
 „verbljben. Ende / ghelijck eenighe onbehoorlijck hielden Rosæi dup-
 „ken onder my / 't welck ick felve niet en hegeerde / het veel onbetame-
 „lijcker was mijne jaren ende hapzen onder de sijne te bukken. Hier
 „hoorde ick veel ftemmen te famen Wrenbogaert ghy kondt veel inde
 „faeck doen, ghy loude het Lant grooten dienst doen. Waer op ick fepde/
 „mijn Heeren : Ick en wil felfs mijn leven niet verſchoonen tot des
 „Landts dienſt / ende ſal alles doen endelijden / wat ick kan / behouden
 „mijne conſcientie. Ende alſoo d' Heer Mups / hier op moztende/
 „ſepde dat dat eene breede exceptie was, antwoorde ick in deſe ſozme.
 „Heer Schout / die moft ghy my laten behouden / ſoude het wel gaen :
 „ſal die oock behouden tot den eynde toe / door de ghenade Godts.
 „Sal oock Rolzo, of niemandt te ghevalle / gheſproken onder reveren-
 „tie / doen / 't gheen ſtrecken ſal tot oneere des dienſtes / die ick den Hee-
 „re Chriſto doe in ſijne Gemeynthe / ende ſal die niet laten ter ſpot ſtel-
 „len / maer pogen te bewaren / ſoo lange ick met dit publijc ginyt be-
 „cleet ben. Willen oock uwe Ed. Mog. my daer van ontleiden / ſoo
 „veel aengaeet deſe plaets / de ſelve hebben de macht / ende connen dat
 „doen. Ick ſelve hebbe dickwils ghebeden ende verſocht ontſlaghen te
 „zijn. En is ebenwel mijne conſcientie ſoo nauw niet / als deſer lypde/
 „die / hebbende ſoo goede ende vele communiditeyten om Gods woort te
 „hoozen / als nu geſeyt na hare gefintheyt / 't heele lant in roere ſtellen/
 „om jupſt binnen den Dage te predicken inde groote Kercke / of in eene
 „eygen byſonder publicke Kerck apart / roepende / dat menſe tyran-
 „ſeert / alſinen haer dat niet vergonnē en wil / miſhuyckende daer toe
 „noch de H. ſpreucke der Apoft. Act. 5. Men moet God meer gehoorſamē
 „als den menſchen, bzaerende daer en boven noch de hooge machten/
 „met te ſeggen / ſy ſullen hier preken boven Placcaten bovē al : lypden/
 „die ipſo facto ſijn ge-excommunicert na 't formulier / dat in alle Ge-
 „reſormeerde Kercken voor de Bedieninge van 't H. Abontmael gele-
 „ſen wort. Hier op ſweegh een peder. Waer over wy hare Ed. M. ende
 „S. Ex. gebzaeght hebbende / of deſelbe yet meer geliefde / ende geant-
 „woort zijnde / neen / bedanchten wy de ſelve vande goede audientie / ba-
 „den onderdanighlijck / dat hare Ed. M. ende ſijne Ex. wilden letten
 „op 't geen geſeyt was / boden aen aller-onderdanighſte dienſt ende Ge-
 „bedt tot Godt voor de hoorſpoedighe regeringhe / ende ſcheyden alſoo.
 „Enighe Heeren / die S. Excel. upt de vergaderinghe gelepden tot in
 „ſijn Camer / verhaelden my daer nae dat ſy de ſelve byp hadden gheal-
 „tereert ghevonden / ende hoozen ghebzycken deſe woorden : Sy ſul-
 „len prediken / al ſoude ick mijn Mups daer toe leenen.

D' Heer
 Mups op
 mijne Con-
 ſcientie en-
 de mijn
 Antwoort.

Snamid-
 baeghs
 werdt de
 Scheur-
 Kerck eerst
 afgeſlagen/
 daer nae by
 probiſie
 toegelaten.

Ende nae-middaeghsche vergaderinge (daer S. Excel. mede ver-
 ſcheen) wierdt eerst geconcludeert / dat de Scheur-kerck niet ſoude toe-
 ghelaten worden. Daer na / dat menſe noch ſoude laten prediken inde

Gast-

Gasthuys-kercke alleen den naesten Sondagh / 't welck was 's ander-
 ren daeghs. Maer alsoo S. Excel: seer ontfelt was / clagende / datmen
 hem wilde affronteren / endedat hy syn woort gegeven hadde / wierdt
 him in 't leste noch toeghelaten voort te prediken by provisie / tot de
 naeste daghbaert toe. Hier mede wiert de Scheuringhe / S. Excel: te
 gevalle / geauthoriseert / en wisten de Scheurmakers dese provisie soo
 waer te nemen / dat sy / voortsgaende met haren nieuwē Kercken-raet /
 haer voet vast hielden / tot dat sy eerst de Klooster-kerck / nae / alle de
 Kercken innamen / ende ons alle te Lande uptjoegen / soo volghen sal. Den 30.
Jan.

Nochtans hadde S. Ex: tegen de Princesse van Orainjen gesept (upt
 welckers mondt de Heer Abbocaet my dit verhaelde) dat hy mijne
 redenen heel pertinent hadde ghehouden / ende dat ick ghelijck hadde.
 Wiert oock in 't schepden bande gesepte vergaderinge der H. H. Sta-
 ende S. Excel: goet gebonden / dat de selve S. Excel. met de Collegien
 soude arbeypden / om Rossum met my te vereenigen / hebbende S. Excel.
 oock niet langh daer nae aen de H. H. van Utrecht (in 't af-schepdt / dat
 de selve / om eenige hare affapren inden Haghe gheweest zijnde / van
 S. Excel namen) verclaert / dat syn voornemen was dit te weghe te
 brengen / maer hebbe zedert gants niet daer van vernomen. De saeckē
 begonden ter contrarien meer te verloopen. De Scheur-maechers
 wierden op 't hooghste stout / boerden vzeemde propoosten. Rossum dis-
 fameerde my seer by treffelijcke luden / sijne vrienden / oock degelijcke
 Matronen / by de welcke hy my nagaf / dat ick was een Sociniaen / die
 de eeuwige Godtheit Christi lochende / neffens andere saecken. Be-
 schuldighde my oock / dat ick geen discipline ghehouden / ende S. Ex-
 cel. het H. Abontmael niet verbodē en hadde / meynende / dat ick 't had-
 de behooren te doen / om redenen die ick hier verswijghe. Doch / na /
 verstaende dat dese dingen my ter ooren gecomen waren / ontkende hy
 stoutelijck sulcx by hem gesept te zijn / oock met onghेbondene recri-
 minatien der ghener / die het my hadden ghesep / ende hem vele vrient-
 schappen hadden bewesen. Ick dede interrogatozien stellen op 't
 stuck van Sociniaenschap / ende de voorsz. zeben personen gherech-
 telijck daer op hoozen / die by eede verclaerden 't selve upt Rossum mondt
 ghehoort te hebben. Ick doleerde hier over tot mijner ontlastinghe
 by Requeste / de certificatiē annex / met versoek / datmen Rossum syn
 seggen soude doen bewijzen of reboceren: Claeghde oock / dat ick afge-
 slooft was / ende niet meer en mochte / met bede om ontslagginghe van
 bepde diensten / of pmmers hulpe tot mijner verlichtinge. De Requeste
 wierd aende nagel gehangen. Wt monde van S. Excel. was gehoozt /
 van Orainjen, en Spainjen, als van twee factien in 't Lant / ende men
 plante 't volck donckerlijck in / dat de laetste was by den Abbocaet
 ende de Remonstranten / oock by my. Wt monde vanden Raets-Heer
 Francken was ghehoort / datter wat anders was als Religie, ende dat de
 factie soude moeten voortgāgh hebben. S. Excel: doet de Klooster-
 kerck door eenige besichtigen: Absenteert voor de eerste repse van 't H.
 Abontmael / inde Francke Kerck door my bedient. Sepdt / dat
 ick ware te achten als een Propheet, hadde ick my met dese saecke niet
 ghe- Den 31.
Crimiras
tien Rossum
over my.

Mijne doo-
 leantien
 daer tegen
 te ver-
 geefs.

Vzemde
 Propoostē.
 S. Excel.
 doet de
 Klooster-
 kerck be-
 sichtigē /
 ende absen-
 teert van
 't H. Ab-
 ontmael
 door my be-
 dient den
 26. feb.
 1617,

gemoeyr. De Abboraet wenschte/dat hy ende ick al met eeren ontslagen waren. **T'** Amsterdam wierd eens treffelijcks Coop-mans hups/ Rem Bisschop genaemt/geplondert. vele onbetamelijckheeden wederbaren den Remonstranten op verscheyden oorzden. De Magistraten hadden gaerne daer in voorzien/maer werden gecontramineert. **S.** Excel. choonde misnoeghen ober pet gepasseert tot Leyden,Goude ende Rotterdam. **Eenige** Predicanten der selver plaetsen vonden goet **S.** Excel.beter te onderrechten/begerden/dat ick wilde mede gaen. **Wp** gaen te samen by **S.** Excel,die wilde dat ick soude blijven ende alles aen- hoozen/ trijghen goede audientie ende beloften / dat de selve, met handen ende voeten, sal beleten onse verdruckinghe. **Een** goetd Edelman waerschout my ebenwel/ dat ick in perijckel ben / bindt niet vzeint/ dat ick soude dencken op vertrecken. **De** Schismatijcke / haer noemende de dolerende Gerefomezde Kercke in 's Gravenhage/claghen by Requeste aen de **H. H.** Staten / dat de Gast-hups-kerck hun al te kleyen is/versoecken de groote of Clooster-kerck in 't voorhoudt/ ende datmen haer dese tot last van 't Landt sal doen opmaecken/ om aldaer met haren Kercken-raedt apart door Rossum,ende noch eenen/ neffens hem/te beroepen/bedient te worden. **Dit** was gesproocken joffer uyt de mond. **De** Requeste wordt ghesonden aende Magistraet vanden Hage/om den Kercken-raedt daer op te hoozen/en hare **Ed. M.** te dienen van Abbijs. **De** Kerckenraet wort vande Magistraet gebzaeght. **Die** accordeert/na deliberatie/ de beroepinghe van een Contraremonstrant/die moderaet ende breebsaem zp/om inde groote Kercke neffens ons te prediken/mits staende onder den ouden Kerckenraet. **Dit** wort de Magistraet door Lamotte, den Heer Hogherbeets ende my / op den Stadt-huse aengedient: neffens een gheschifte/dat ick in mijn priue hare **E. E.** overgas/ tot supberinge van eenighe blamen/daer mede de Schismatijcke my particulierlijck in hare leste Requeste hadden be- worpen. **Die** vande Hage conformeren haer met het abbijs des Kerckenraets: **S. Ex.** sept/ dat het is het derde affont hem aenghedaden by de Magistraet vanden Hage. **Dalt** voort op my in volle vergaderingh van Staten/my beschuldigende/ dat ick leetleden Sondagh niet hadde gedaen dan predicken tegen de Contraremonstranten die noemende herineckighe, onbesnedene,die den H.Geest wederkonden,verraders,moorders &c.**Ich**/dit verstaende/wil datelijck audientie daer op versoecken:t wort my ontraden. **Ich** verhaelde aen mijn Wrou de Princesse van Oranjen/ die de Predicatie mede hadde ghehoort / **S.** Excel. beschuldigingh teghen my / ende dat ick audientie daer op soude hebben versocht / hadmen 't my niet ontraden/ om **S.** Excel: niet te altereren. **Daer** Excel.sepde/ op de predicatie wel gheleth te hebben / ende verwondert te zijn van 't vzeint oordeel **S.** Excel. over de selve / ende dat de Heere du Maurier/Ambassadeur van **S. M.** van Franck-ryck(die de selve mede hadde ghehoort) ghesepdt hadde berepdt te zijn die Predicatie te teekenen met sijn bloedt. **Ich** bad haer **S.** Excel.mijnent halven te willen sprecken/ende ootmoedelijck bidden / doch rondelijck te willen verclaren / wat het was / dat de selve dus seer teghen my ontsfelde.

Want

Wenspraech
eenigher
Remon-
strantsche
Predicants
aen **S.**
Excel.

De Schis-
matijcke
versoecken
de Cloos-
ter-kerck.

De Kerc-
ken-raedt
zijnde ver-
socht vande
Magi-
straet/ab-
biseert daer
op den 17.
Marty.
Den 20.
Meert.
Groot mis-
noegen van
S. Excel.

Mijn on-
schult.

Want ick my niet en konde inbeeldē / of het en most yet anders zijn als
 mijne Predicatie / hoe wel men dat voorsz. Wat aengingh de Pre-
 dicatie. Mijn ordinaris text (die ick nu Jaer en dagh gewoon was in
 de Fransche Kercke upt te leggen) was 't Boeck genaemt de Handelin-
 ge der Apostelen. Ich was / vervolgende daer in / gecomen tot daer ge-
 sproken wordt van herneckighe ende onbesnedene van heren ende van
 ooren, die altdr den H. Geest wederstonden, ende de Propheten vervolgt
 ende ghedoodt hadden; die oock verraders ende moorders ghenomt wor-
 den. Hier hadde ick bewesen upt den claren text / teghen 't geboelen der
 Contraremonstranten (sonder die opt te noemen / of 't minste hatelijck
 woordt / soo alle mijne toehoorders wisten / te gebzupcken) datmen den
 H. Geest wederstaen kan; maer dat ick de daedt selve / of 't gene dat daer
 staet van hartneckighe / onbesnedene / verraders etc. soude op de Con-
 traremonstranten passen / en quam my nopt in mijne ghedachten.
 't Was inder waethepdt niet mijne applicatie / maer S. Exrel. in de-
 sen te heet ghepassioneerde / imaginatie / of byandiger menschen inghe-
 ven. S. Exrel. bande voornoemde Princesse hier op aengesproocken
 zijnde / bleef daer by / dat hy wel wist / dat sulcx mijne intentie was ge-
 weest: Hielt my evenwel (sepde hy) voorsz een goet Predicant / maer
 dat hem bedroefde / dat ick my niet dese saecke hadde ghemenght / ende
 bysonder / dat ick 't Boeck van het Ampt der Overheyden hadde ghe-
 maect; doch hiel / dat ick dat hadde geschreven door anderer instigatie.
 Dat d' Overhepden vele waren Papisten of Libertijnen / oock dat
 sommighe gheen Religie en hadden. Hy wilde my evenwel comen
 hoozen / doch meynde / dat ick andere texten behoorde te nemen. Het
 scheen / dat de vermaningen / die op sulcke texten vallen (hoe wel ickse
 (soo ghesepdt) niet en hadt uptghesocht) S. Exrel. wat te scherp
 waren.

Act. 7. 51. 52

Wat ick
ghepredickt
hadde.Mijn
Vrouwe de
Princesse
spreect
S. Exrel.
hier op aen.

De saecken dus staende / bont ick my benauwt aen alle sijden: Sach /
 dat S. Exrel. enkel voorsz wilde niet de Scheur-Kercke / ende gaerne
 had ghesien / dat ick der selver doen had ghelaudeert. Dit en konde ick
 in mijn gemoet niet goet binden; konde het daerom oock niet toestem-
 men / verder dan alreede by den Kercken-raedt ende de Magistraet
 was goet ghevonden. De Heeren Staten konden niet resolveren /
 vermits de verscheydenhepdt der humeuren onder hun. 't Ontsch
 evenwel van S. Ex. dede inclineren noch tot byzder accommodatie der
 doeleanten / teghen veler dank; ende authorisatie van de Scheur-Kercke;
 doch sonder sozmele Resolutie. My daer teghen te formaliseren / ende
 evenwel inden dienst te blijven / bont ick ongeraden; Nam daerom voorsz
 my / naedemael op mijne Requesten van dimissie niet wiert ghedaen /
 op nieuws aen te houden. Communiceerde dit met mijne vrienden.
 Alle te gelijck oordeelden sy mijne redenen onwederlegghelijck; appre-
 henderden evenwel mijn wechgaen niet groote droefhepdt. De H. H.
 Staten waren wederom vergadert heel solemnelijck / met by-roepen
 van S. Exrel. ende de Gedeputeerde van de Collegien / ghelijck laest
 mael. Dese ghelegenthepdt waernemende versocht ick / ende verkreegh
 „audientie. Sepde verstaen te hebben / dat de Doeleanten een Kercke
 ver-

Den 29. A-
pril presen-
teer ick my
wederom
inde verga-
deringh der
H. H. Sta-
ten daer S.
Exrel. te-
ghenwoor-
digh was.

„versochten/ daer sy haren Godts-dienst met Predicatie/ Doop/
 „Wondtmael/ Kercken-raedt &c. apart mochten plegen: dat dit was.
 „een perfecte scheuringe/ die sy gaerne sagen gheauthoizeert: dat sy
 „haer Aeguest fundeerden voornamentlyck op mijn leere/diese namen
 „tot een decksel harer af-sonderinge. Dat ick niet en konde bedencken/
 „wat reden sy hadden dat te seggen. Ick had niet gedaen/ dan dat ha-
 „re Ed. Mog. ten volsten was bekent / als gheschiedt in hare Ed.
 „Mog. Canner. Ick hadde/ nebens andere/ voorsz ses of seven jaren/
 „helpen verthoonen seckere grieben/die wy hadden op sommiger lee-
 „re/ende daer wy helpen versoecken een Synodum/ daer alles verhan-
 „delt mochte werden: of/by gebzeke van dien/ Onderlinge verdraegh-
 „saemhepdt/ met presentatie van stilstandt/ indienmen geen van bes-
 „de konde bekomen. Hare Ed. Mog. vermochten van doe af onse
 „versoeck af te slaen: hadden 't niet gebaen/maer ordze gestelt/ die ick
 „hadde gevolght: oock verdedicht: de verdedigingh S. Ercl. gededi-
 „ceert/ende met permissie van hare Ed. Mog. uytgegeven. Waer is
 „hier (vraeghde ick) mijn misdaedt? Ick heb op mijn eygen handt
 „niet ghedaen/ heb gheleert ende ghedient nae mijn beroep/ houdende
 „vrede met een pgelyck / oock met mijn Mede-broeders van ander
 „geboelen: Alleen Kolasus hadde geen vrede met my willen houden/
 „ende sich soo gecompozteert/ dat hare Ed. Mog. daer van sijnde ge-
 „informeert/ niet dooz my/ maer eerst dooz eenige leden deser verga-
 „deringh/ daer nae dooz den Kercken-raedt/ hem hadden ontboden/
 „ghehoort/ende 't prediken by provisie verboden/al buypen mijn toes-
 „doen: hadden hem oock opgeleydt schult-bekentenisse ende reparatie
 „te doen/ maer sy hadde niet ghewilt/ voortsgaende in sijne scheur-
 „makinge. Wy hadden hem ende de sijne laten bewerden/sonder belet/
 „in 't loopen nae Rijswijk ende elders/ te vreden zijnde onsen dienst
 „te doen in stillighepdt. Men had naderhant twee verscheyden Ker-
 „cken of vergaderingen willen brenghen in eenen ende den selven Tem-
 „pel/ om aldaer te samen haren Godts-dienst te plegghen/ sonder een
 „Wondtmael te houden/ of eenigh teecken van Christelijcke broeder-
 „schap malkander te bewijzen. Ick hadde uyt last des Kercken-
 „raedts de reden van beswaernisse in dese vergaderingh verthoont/
 „aenbiedende noch een Contraremonstrant te helpen beroepen/ wan
 „sy maer wilde broederschap houden: Dit was qualick ghenomen:
 „Men hadde hen de Gast-huyf-kercke geacordeert by provisie/ ende
 „last gegeven/om Kolasus met my te vereenigen. Wy hadden ons te-
 „ghen 't eerste niet ghestelt / ende van 't leste en sprackmen niet meer.
 „Waer was in allen desen (vraeghde ick ten tweedemael) mijne mis-
 „daedt? Nu wilden sy op nieuws/datmen hun of de groote/ of Cloo-
 „ster-kerck soude acorderen/ ende men leyde ons te vozen consent tot
 „sulcke af-sonderinge te dzagen/met een uytstropende/doch 't onrecht/
 „dat ick dat belet. Ick bekien my onder sulcke (sepde ick) die dat wel
 „konnen lijden ende aensien/maer niet toeflaen/om dat scheuringe soo
 „groote een sonde ende geheel argerlijck is/ datmen/ in plaetse van te
 „arheypden/ gelijkmen schuldbigh was/ tot minderingh van Secten/
 „ende

„ende wederbzenginge van eenighepdt (daer toe alle onse treffelijckste
 „Dortoxen seggen middel te zijn / wanneer men malkanderen in ver-
 „scepden thepdt van opinien verdoegh op seckerre mate / met upt-
 „suptinge van Afgoderije / Ketterije teghen 't fundament / ende Op-
 „rannie) nu weder nieuwe scepdinge soude aenrechten / ende daer toe
 „kercken ende Cloosteren openen. Dat dit een groote schande was
 „voor onse Reformatie / welcker Leeraers boozmaels d' Auteurs
 „van 't Concordie-boeck in Duytslandt, tot sozmele scheuringe der Eu-
 „angelischer Kercke aldaer en elders streckende / hier ober swaerlijck
 „hadden bestraft. Dat oock upt allen desen niet anders en stondt te
 „verwachten dan groote swarigheden inde politie / daer aen ick my
 „niet en wilde schuldigh make. Alsoo nochtans hare Ed. Mo. ende S.
 „Excl. besich ende bekommert waren / soo ick verstonde / om een mid-
 „del te vinden / om dese saecke / immers in dese plaets vanden Haghe
 „(die ick bekende van soo grooten consideratie te zijn / als eenige andere
 „in 't Landt) by te leggen / konde ick niet nalaten hare Ed. Mog. ende
 „S. Excl. een seer bequaem middel (mijns oordeels) aen te wijzen /
 „namentlijck / dat hare Ed. Mo. my ontfloegen van mijnen dienst / en
 „mijn af-schepdt gaven / gelyck ick nu dickwils hadde ghebeden ende
 „versocht / ende nu noch tegenwoordich (sepde ick) in aller ootmoedig-
 „heyt aen u / Ed. Mog. Heeren / ende u Excl. Genadighste Furst en
 „Heere / ende aen u / mijne Heeren vande Collegien ende Magistraet
 „hier tegenwoordich versoecke / ende daerom bidde / verseeckert / dat
 „den Kercken-raedt / als ick 't selve van uwe Ed. Mog. Excl. en E.
 „E. verwoorden sal hebben / my 't selve niet wepgeren en sal / willende
 „gaerne om 's Landts ende der Kercken wil 't ongelijck / dat my be-
 „jegende / met patientie dzagen / achtende dat / dewyl het meest op my
 „genomen wierdt / jae gesepdt wordt / dat ick de oorsaeck ben van dese
 „swarighede / de rust lichtelijcker gebonden soude worden / als ick / van
 „mijn beroep ontslagen zijnde / my geheel stil hield / soo mijn boozne-
 „men is / of oock upt den Lande vertoogh / daer toe ick willigh ben / in-
 „dien 't goet gebonden wort. De Heer Advocaet vzaeghe oberlupt.
 „Of het dan wel wesen soude? Ick antwoorde / dat daer mede een
 „groot obstakel (nae veler opinie) soude zijn gelweert upt dese plaets /
 „ende velen daer inde contentement gegeven. Hier op uptgegaen zijn
 „de / sepde S. Excl. (soo my nae wierdt vertelt) dat ick nu wegh wilde, nu
 „ick 't al beroert hadde, dammen my behoorde te doen blijven, om alles te hel-
 „pen rechten. Woorts wierdt mijn versoeck in bedencken ghehouden.
 „Nae verstonde ick noch / dat S. Excl. hadde gesepdt / dat dit een com-
 „plot was tusschen den Advocaet ende my, om te beletten, datter niet soude
 „worden geresolveert. Item / dat ick vreesde mijne toehoorders te sullen
 „verliesen, wanneer d' andere wat ruymmer souden zijn gheaccommodeert.
 „Maer ick verclare voor Godt / dat ick mijn booz-nemen / van
 „dien de vergaderingh aen te dienen / den H. Advocaet niet en had-
 „de te kennen ghegheben / wetende / dat hy 't my soude hebben ont-
 „raden. De Heere weet oock / dat het my op het getal / kleyn of groot /
 „van toehoorders niet en seelde / ende is oock daer nae / als sy op 't

Ick vers-
 oeck op als
 ler ootmoe-
 dichst mijn
 afschepdt/
 oock met
 presentatie
 van upt
 het Kant
 te trecken.

Abussif
 oordeel van
 S. Excl.

rupmfte geaccommodeert waren/ anders gebleecken tot op de leste ure mijns vertrecks. Aldus wierdt alle mijn doen ten erchsten ghedupdt. De Heer Advocaet septe my/ dat S. Ex. seer op my verbittert was. Ick merckte het wel/maer en konde de oorzaeck noyt bevroeden/ ende en wete die niet op dese ure. Ick heb wel eenighe ghebachten/ raeckende saecken / die ick tot gvinghingh mijns Ampts heb moeten doen/ maer gelijk ick daer op niet en stae/en wil ick die oock niemant openbaren.

De ghemeynte vergabert den 3. May: wil my niet laten gaen.

Lamotius hiet na de Scheur-Kercke.

Lamotius blijft van 't Wondt-mael.

De Schismatische occuperen de Clooster-Kerck seprelick den 9. Julij 1617.

Ick meynde hier op den grooten Kercken-raedt te doen vergaderen/ ende aldaer mijn afschept te nemen/maer wierdt geprebenieert door een groote menichte mijner toehoorders / die den 3. May haer verboegheden by den ordinariſen Kercken-raedt/versoekende instantelijck/ dat de selve alle debboir wilde doen / om de gemeynte in de publike Kercke by een te houden/my geenſins te dimitteren/oock noch een Remonstrant te beroepen tot hulpe. Lamotius (die tot hier toe goede eenighepdt met my hadde gehouden) siende dat de Scheur-Kercke soo veel was als geauthoriſeert/ begonde te hellen nae de selve / ende liet ver-lupden / Datmen my op mijn versoek behoorde te laten gaen / oock gheen Remonstrant behoorde te beroepen. Verscheyden perſoonen bidden ende obteſteren my/ niet te willen vertrecken / noch stil te staen in mijnen dienst / om seer vele redenen. Niet langh daer na bleef Lamotius oock van 't Wondt-mael/ op den selven dagh/ als de Schismatische de Clooster-Kerck innamen; 't welck toeginck/ soo de volghende brieven der W. V. Gecommitteerde Raden aen de Steden van Holland ende Westvrieslandt mede brengen. Versame etc. wy hebben/tot voor-
 „cominge van verscheyden dupdinghen ende rapporten/ die ghedaen/
 „ende overgebracht/ of overgheschreven souden moghen werden / van
 „'t geen op gisteren alhier inden Haghe is ghepasseert/ in 't occuperen
 „vande Clooster-Kerck/noodigh geacht u E. daer van te doen berich-
 „tinge: 't welck aldus is toegegaen. Dat eenige dagen gerucht ghe-
 „gaen zijnde/dat de Gemeynte vande Gasthuys Capelle van meenin-
 „ge waren degroote Kerck op Sondagh toecommende te saiseren / men
 „'t selve gerucht/als niet willende gelooven/ heeft ghediffimuleert/is
 „gebeurt/dat/gisteren morgen vroech inden dageraedt/eenighe vande
 „selve Gemeynte vande Gasthuys-Kerck heur hebben weten te vin-
 „den inde Clooster-Kercke/die noch ten vollen niet geprepareert en is/
 „ende daer inne doen brengen een Predick-stoel ende verscheyden sit-
 „banken/ende daer op hare bpeencomste ghemaect/doende inde selve
 „des voormiddaghs door heuren ghewoonlijcken Predicant / ende
 „'s naemiddachs door eenen anderen / in de selve Predicken / sonder
 „daer toe van ons / ofte vande Magistraten vanden Haghe consent
 „versocht/veel min becomen te hebben. Ende soo desen by velen wat
 „seer bzeemt soude mogen worden inghenomen/hebben wy u E. van-
 „der waerhepdt deser saecke willen adviseren/ende by dese occasie ver-
 „manen harer Steden Gedeputeerde pzeise ten ghestelden daghe we-
 „derom alhier ter vergaderinge willen doen wesen etc. Inden Hage/
 „den 7. Julij 1617. Sondaeghs daer aen hoorde S. Excel. noch de

Pre

Predicatie/die ick dede inde Fransche Kercke ober Act. 8. Daer verhaelt wordt/Dat Philippus den Moorman de Schrift uytleyde. Daer upt ick oorsaeck nam te spreken vande rechte uytlegginghe der Schrift/ t' eenemael na 't geboelen van alle Gereformeerde Kercken ende Doctoren/welcker woorden ick in mijne memozie gebucht ende gebolght hadde/om niet achterhaelt te worden. S. Excel.verclaerde evenwel tegē de W. Princesse/dat hy daer in seer was geergert/seggende/Dat ick tegen 't Synodus gepredickt hadde,geen Synodum en wilde,ende geen vrede en sochte, oock dat hy my niet meer hooren, maer in d' andere Kercke gaen wilde. Hier had ick S. Excel.gaerne geweken / met upt de Fransche Kerck(welck was de Capelle van't Hof te blijven/lieber/dan dat de selve my wijcken soude /maer 't wierdt my niet toeghelaten. S. Excel. boeghde haer Sondaeghs daer aen by die vande Clooster-Kercke. Seker Edelman sepde my daer nae/dat sijn Excel.my hadde ghenoemt een Vyandt Godts. De deure van mijn Huys wierdt niet langh daer nae seer schandelijck bewoopen met een groote tobbe menschen-dreck / soo datmen de Straet nauwelijck geburcken konde van wegen de stanck. De Magistraet dede publicatie ende nam Informatie / maer vernam den Aetheur niet. Enige vande Clooster-Kerck gaben upt/dat ick 't selve hadde doen doen/om haer stinckende te maerken. Soo hoogh steech de booshepdt. Alsoo ick nu epntelijck op alle desen handel gheresolbeert was de Fransche Kercke te verlaten / liet S. Excel. my den 10. September. weten door sijn Thesozier den Heer Panhuysen,dat de selve dat niet goetd en vondt/maer gaerne sagh/dat een Contramonstrant beroepen wierdt nebens my. Ick antwoorde te vreden te sijn/mits dat hy eene communie/ dat is 's Heeren Abondtmael/met my wilde houden. De Heer van Maldere/ President in de Staten van Zeelandt van wegen sijn Excel.sijnde dier tijdt in den Haegh/ liet verluypden / Darin seven of acht Remonstranten most aende galge knoopen in Hollandt,dan soude 't wel beteren.

Als Predicant vande Fransche Tale/was ick mede een Lidt van't Fransche Synodus. Dit Synodus hadde sich met my in allen desen handel niet gemoept/tot omtrent desen tijdt. Om een stock te bindē/extraheerde mē yet upt mijne verdediginge vande Resolurie der Heeren Staten,voor 3. Jaeren uptghegaen/'t welck men/ in Fransch zijnde overgeseth/my hoorwierp/als of ick daer in de leere der Gereformeerde Kercke hadde te nae ghesprooken. Dit my sijnde in een van hare Synoden voorzghgehouden/ doch met alle beleefsthepdt ende beschepdenhepdt / gaf ick daer op soodanigh antwoordt / datmen contentement nam/ende de saerke daer by liet. Wiert het selve daer nae weder gerept/ in mijn afwesen / met volghende deputatie aen my / daer op ick aen't Synodus by misstve noch naerder onderrichtinghe dede / om de selve alle mogelijcke voldoeninghe te geven: van welken bzief ick d' insertie hier nalate / om cozthepdt wil. Die extracten quamen oock in handen van eenighe Fransche Heeren ende Edel-lieden/ oock van hare Excel: de Princesse van Orainjen/die met my daer van spraken / ende / my gehoozt hebbende/contentement namen, S. Excel: sich hebbende ver-

S ij.

claert

De leste
Predicatie
die sijn Ex.
van my
hoorde den
16 Julij
Op Act. 8.
34. 35.
Wort van
de selve
heel mis-
bupdt.

S. Excel.
gaet inde
Clooster-
Kerck.
Wilcinie
aende deure
van mijn
huys.

Sijn Ex.
wil eben-
wel dat ick
inde Fran-
sche Kerck
blijve.
De H.
van Mal-
dere.

't Fransch
of Walsch
Synodus
begint sich
oock te roe-
re tegē my.

claert vooz de Contraremonstranten met het gaen inde Cloosterkerck/ schreef aende Walsche Synode/ ten eynde van een Contraremonstrants Predicant vande Fransche tale te brengen inden Hage. De Gedeputeerden van 't Synodus dienden het ons aen. Wy seiden be-rept te zijn S. Excl: te gehooz samen/wanneer het een soodanighe wa-re/die met ons broederschap ende een Abontmael houden wilde. Dit en smaeckte niet/wantme scheuringe socht. Ick hadde hier over nieu-we moepelijckheyt. Maer de Heeren Gecommitteerde Raden ende

De Vrouw: we Princesse van Oranien
se van Oranien
blyft.

me Vrouwe de Princesse van Oranien (die in dese Gemeente als oorzaeck vande oprechtinge der selver van groote consideratie was) onse redenen gehoozt hebbende/boden my de hant/ende bleef over sulcx die Kercke by de ordinarijs bedieninge/ tot de generale veranderinghe toe. De particuliere quellinghen/ in dit stuck/ gae ick vooz by/die ghe-ringh waren by d' andere. De groote swarigheiden versonden de kiepne/die niet om 't lijf en hadden/om veel verhaels daer van te maerken. Het d'oevighste/dat my voozts wederboer/ vooz de veranderinge van 't aenstaende jaer/ was dat Lamotius,sich voeghende nae den tijdt (soo claerlijck bleek upt sijne woozden ende actien) onse gemeenschap verliet/ende sich ten Abontmael begaf met die vande Cloosterkerck/ blijvende eventwel predicken in onse Kercke: 't welck wy nochtans lie-ten passeeren/om geen nieuwe moepten te hebben. Maer neffens dat de Remonstrantsgesinde/ siende sijn veranderlijckheyt/ tot sijn gehooz wepnigh lust crege/ soo wiert hy oock gehoozt van wepnige Contra-remonstranten. De Raetsheer Verius ende Heerman, Ouderlinghen/ d'open oock af nae de Cloosterkerck/ d' een vooz/ d' ander nae: De Heer Crom-hout bleef/ ende sagh om/ maer quam wepnigh ter Kercken. Bernardus Lafaille ende ick/ sonderlinge geholpen sijnde van eenige treffelijcke Leeracs/ Remonstrants-gesinde/ die ons/by leeninge/upt Leyden en Utrecht/op ons versoek/de hant boden/met de volstandige Ouderlingen/ ende die nae gewoonte in October op nieuws verkozen wierden in plaetse vande afgaende/ bleven by een in goeder eendracht/ doende 't werck des Heeren blijtelick in vrede/waer over de Heere soodanigen zegen ende aenwas gaf in gehooz ende communicantē/dat ick tegen 't Abontmael/dat wy hielsen dē 14. Jan. 1618. op mijne rebulle alleen/hadde over de 60. personen/nieuwe aencomelingen/ neffens de gene/ die Bernardus hadde/ welck getal mē/ soo langh ick of Bernardus (die langst inden Hage gebient hadden) tot op de helft na op eenen tijt nopt hadden connē berepckē: 't welck efter by de Cloosterkerckers ge-calumniceert wiert/met het stropē/dat ick sommige daer toe hadde ge-kocht/uptdeplende schellingē/rockē/mantels. etc. Hoewel ick daer toe noch gedachtē/noch wil/noch macht en hadde. De Cloosterkerck nam oock seer toe/ zedert dat S. Ex: sich opentlick aen die zijde hadde ver-laert/ nae haer treckende het geheele Hof/na 't woozt/ Regis ad exem-plum &c: [Soo de Groote voozgaen etc.] Die Officieren hadden/of soch-ten/wilden doozgaens daer gesien zijn. Enige treffelijcke lieden noch-tang/bysonder de Magistraten vanden Hage/hieldē haer by de groote Kerck. Dit was den stant der saecken inde Kercke vanden Hage/ na 't

inne

innemen vande Clooster-Kercke. Van die tijdt aen/dat de Contraremonstranten soo een Prins tot een voorszander gekregen hadden/ staken sp 't hooft dapper op / noemden de voornoemde Kerck 's Princen-Kerck, die alle Sondagh groote begancienissen hadde upt andere Steden/om de bzeemdigheyt der saecke. Geen Stadt in Hollandt en dorste langher den Contraremonstranten besondere Kercken wepgheren / of eenigh belet doen: bpsonder niet/nac dat S. Excel: haer Meester hadde gemaect vande Stadt vanden Briel. De goede Magistraten vande Steden waren meest bekommert / hoe sp de Contraremonstranten in ordze souden houden/ op dat sp den Remonstranten hare Kercken niet en ontwelldighden/ en hare Magistraten selve niet op't lijf en vielen/ nae de bzepegeliche woorzen/diemen hoorde/ende de voorteekenen/diemen sagh. Hier tegen namen sommige Steden wel eenighe Waertgelders aen/ volgens de Resolutie te vozen staetswijse genomen/ende sijn Excelentie gheinsinueert : Maer sijn Excelentie verstaende sulcx te strecken tot sijne ende sijner authorigitepts verklepninghe/wrocht dapper daer teghen. Ende alsoo de voornoemde Steden haer recht flapelijck bewaerden / oock van hare nabueren / Doordrecht/ Amsterdam/ Enckhupsen etc. ghecontramineert wierden/waren de Contraremonstranten qualijck langer in respect tot hare particuliere Oberheden te houden : bpsonder na dien S. Excel. oock de Magistraet der Stadt Nimweghen, in Gelderlandt/met upsettinghe der Remonstrants-ghesinde upt de Magistraturen/ hadde verandert. Besterden maer twee saecken/om de Remonstranten t'eenemael t'onder te bzingen:t'afdancken vande Waertgelders/ende een Synodus Nationael/ verdoepen nae der Contraremonstranten welgevallen. Tot bepde arbejde S. Excel. dapper/ hebbende aen sijn handt niet alleen de ghenoemde Steden van Hollandt: maer oock de Provincien/ eerst van Zeelandt/Wicelandt/ Groeninghen ende Ommelanden/met een goet deel van Gelderlandt/ daer na/dooz de gesepde veranderinghe tot Nimweghen/ Gelderlandt heel/ende metter tijt oock Overysfel/ende beneffens dien alle 's Lants wapenen/als Cap Generael. Dan dit behoort tot de politie/ende het generael van 't geheele Landt/dat ick hier niet en voere.

Alleen moet ick hier noch seggen / dat / terwijlen dese dinghen tusschen S. Excel. ende de Heeren Staten wierden ghedisputeert/inden Haghe tamelijcke stille verwachtinghe was / wat d' uptcomste soude sijn/die ick evenwel van langh hadde voorszien ende voorszepdt/ soo die naderhant uptgeballé is/hoewel men het niet en geloofde. Hadde oock gaerne doe ende langh te vooren de selve willen voorszomen / met den Contraremonstranten haren volle wil te doen op 't stuck van 't Synodus/hoewel vele oock dit leste van my niet gelooven en sullen/maer ick en wierdt niet ghehoort. Alsoo ick nu Jaren en daghen aen malcanderen hadde aengehouden / mondelingh ende schriftelijck / om mijn afscheydt/ mijn versoeck zijnde gefundeert p'ncipalijck hier op/ dat ick aende Gheinepnte vanden Haghe al vooz langhe Jaren niet en was verbonden / ende dat de Heeren Staten ende S. Excel. Collegien ende Kercken-raedt my genoegh hadden gehouden tegen recht / ende mijnen.

Briel.
In 't lest
Sep. 1617.

Becommelingh der
Magistraten.

Waertgelders.

Nimwegh.

Maer nae
S. Excel.
voort
tracht.

Tek voorsz
sagh ende
voorszepde
de rancos-
mende
swarigheden.

mijnē danck/daer over ick nu ingewickelt was in alle dese troublē/ in-
 de welcke ick my noch tans altijt hadde gebzagen als een vroom Ker-
 ken-dienaer toestont/ met alle mogelijcke voorszichtighepdt/trouw-
 hepdt ende vymoedighepdt/ in oprechter consciencie de waerhepdt
 priedickende tot Godelsalichhepdt ende vrede/ onder de behoorzijcke ghe-
 hoorzaamhept mijner hoogher ende lagher Overhepdt: alsoo ick oock
 hier over was gheballen upt de gratie ende gheraecht in eenen doot-
 lijcken haet by den grootsten/ende vele groote van 't Lant/ oock geco-
 men was tot den Ouderdom van over de sestighe jaren / ende (soo een
 pder konde sien) dagelijcx verswakte/ dooz de menighbuldige langh-
 durige quellingen ende swarē arbept: hebbende/bysonder dese twee ja-
 ren herwaerts/vele siekten gehabt:welcke dingen alle/my/hoe langer
 hoe onbequamer maecten meer dienst te doen / zijnde voorts van
 een groot deel mijner toehoorders verlaten/die mijne vanden gewo-
 den warē/om dat ick hun de waerhept sepde:bont ick my genootsaecht
 dit alles den Kercken-raet schziftelijck / ende mondelingh / te ver-
 thoonen/ende mijnen dienst op te seggen. Welck de Kercken-raedt
 eenige dagen in advijs gehouden hebbende/gaf my den 16. Aprilis daer
 aen volghende dese volghende Schziftelijcke Antwoorde op mijn ge-
 „ sepde versoek. De Kercken-raet gehoozt hebbende de mondelinghe
 „ ppositie / by haren lieven ende waerden Harder / Leeraer ende
 „ Zoeder D.Iohanne Wtenbogaert, op den 13. Maert lef-leben / in
 „ hare vergaderinge ghedaen; ghesien mede de schziftelijcke deductie by
 „ sijne E. daer van ingestelt / ende daeghs daer nae aenden Kercken-
 „ raet overgelevert/ daer by sijne E. om redenen in de selve verhaelt/
 „ verclaert synen dienst in dese Kercke ende Gemepnte niet langher
 „ te connen betreden/maer de selve op te seggen/ende (naer dat de saec-
 „ ke/als zijnde van grooter gewichte/by haer vooz eenighe dagen ghe-
 „ houden was in advijs/mitsgaders by sijne E. tot verscheptē repsen/
 „ seer instantelijck antwoorde daer op was versocht) op alle 't selve in
 „ de vzeese des Heeren rijpelijck hebbende geleth/mitsgaders het advijs
 „ ende meeninge vande teghenwoozdighe Diaconen daer op verstaen:
 „ Verclaren/ dat hoewel zy niet anders upt eenige Kerckelijcke Acten
 „ heeft konnen bebinden / dan dat zijne E. niet langer aen dese Kercke
 „ ende Gemepnte is verbonden/dan inde voorsz. deductie is verhaelt/
 „ ende dat hem mitsdien by staet synen dienst alhier op te segghen/
 „ dat hun luyden oock/soo upt de Acten daer van zijnde/als andersing
 „ upt de notozitept vande saecke seer wel bekent is het menighbuldigh
 „ debboir/ dat op verschepten tijden successibelijck / by de respective
 „ dienaren inder tijt/ghedaen is/ als sijne E. op andere plaetsen/ ende
 „ namentlijck tot Utrecht wierde beroepen/ soo met haer te addres-
 „ seren aende Ed. Mog. Heeren Staten/S. Pr. Excel ende hare Ed.
 „ Mog. Gecommitteerde Raden/als aende andere Collegien/om hem/
 „ dooz intercessie ende authozitept der selver/ alhier in dienste van dese
 „ Kercke te mogen behouden. Gelijck oock de selve S. Excel.hare Ed.
 „ Mog. Ghecommitteerde Raden ende de voorsz. Collegien hem
 „ versocht hebben alhier te blygen;jae selfs/ 't welck seer wel by sijne
 „ E. inde

Ick seggh
 mijn dienst
 op den 13.
 Meert.
 1618

Antwoorde
 ende Acte
 des Ker-
 ken-raets.

„E. inde boozschreben overgheleverde deductie is aenghemerckt) dat
 „sulcx noch is geschiet naer de ghehouden Conferentie alhier in den
 „Hage/inde welcke hy openbaerlijck/ met kennisse van een pegelijck/
 „sijn ghevoelen / inde poincten aldaer gherontroveert / hadde ver-
 „claert/helpen defenderen/ende boozstaen/ sulcx dat den Kercken-raet
 „moet bekennen ende gerupgen/datter geen fundament of eenige schijn
 „van reden en is gheweest/waeromme men hem (welckers dienst men
 „soo hooghlick heeft gelaudeert ende gheappzebeert/soo nut ende noo-
 „digh gehouden booz dese Kercke/selve noch naer dat de boozsz. Con-
 „ferentie opentlick in d'uck verbaerdicht/ende een pder te lesen booz-
 „ghestelt was) naderhandt / ende doen hy sich hadde laten beweghen
 „alhier in dienst te blijven / in sulcker voeghen/alst gheschiedt is ende
 „hy hem wel ende te rechte geklaeght werdt/soude verlaten; Ende dat
 „noch niet tegenstaende hy sich (gelijck de Acten daer van sijnde sulcx
 „mede b'enghen) tot alle ordentelijcke Kerckelijcke handelinge/ ende
 „booz gheslaghen wegghen van Accommodatie / heeft willigh ende
 „berepdt getoont / jae selfs oock met presentatie van liever van sijnen
 „dienst te willen afstandt doen/ dan dat de Kercke sijnenhalven soude
 „worden gescheurt. Twelck de Kercken-raet nochtans bidt/dat God
 „altijt late verre van haer zyn/datmen/om de wzebelmoet ende onge-
 „rustigheyt van eenige particuliere/een out Leeraer/wiens dienst hy
 „de verder Gemeynte seer aengenaem/ sa nut ende noodigh is/sonder
 „wettighe reden ende tot krenckinge van Godts waerhepdt soude la-
 „ten wech gaen: Sijnde de selve Kercken-raet/van gantscher herten/
 „ende(soo wel als sijne E.) tot in't binnenste haerder zielen mede leet/
 „dat soo dzoeben scheuringhe/met soo ongestupmighen hevigheyt/ in
 „dese bloepende Ghemeente/sonder eenighe reden/met openbare ver-
 „achtinge vande machten by Godt ingestelt/ tegens sijn H. Woordt
 „is ingheboert/ende dat/mits de klepne estime/daer inne de publijcke
 „Authozitept althans hy velen werdt ghehouden/wepnigh apparen-
 „tie/na de uptwendige ghelegenthepdt/sich noch verthoont/ om booz
 „t eerste eenigh bequaem ende heylsaem remedie daer teghens gebon-
 „den te moghen worden: Gelijck sy mede/met over groote dzoefhepdt/
 „daghelijcx verstaen de menighvuldighe onwaerheden ende calumni-
 „en/daer mede sijne E. goeden naem ende faem wordt ghelastert/ende
 „sijnen dienst (soo 't schijnt) ghesocht wordt instructueux ghemaecht
 „te worden. Oock nu al van eenighen tijdt herrewaerts hebben ghe-
 „merckt dat sijne E. vigeur ende lichamelijcke dispositie niet en is/
 „gelijck die wel booz desen is geweest; 't welck sy gaerne gelooven/dat
 „booz soo continuele/publijcke ende particuliere quellingen ende swa-
 „righeden werdt geaggraveert. Daer hy dan noch comt/dat de dienst
 „deser Kercken/nu langen tijt/geduerende de affsonderinge Rosci ende
 „daer na wederom door de aengevangen separatie ende onbehoorlijcke
 „proceduren Lamotij, swaerder is gheweest/dan d'ordinaris/ ende dan
 „naer den voet/daer op sijne E. alhier is aenghenomen/ wel soude be-
 „hooren: Sulcx dat als sijn E. soude willen letten op yetwes/dat tij-
 „delijck is of de lichamelijcke ruste aengaet/dat den Kercken-raet sou-

„de moeten toestaen / datmen hem (soo handelende) met groote onbil-
 „lickheyt ende naedeel van sijn particulier/nu eenige jaren langh/hier
 „soud e hebben gehouden: nochtans/vertrouwende ende haer verseer-
 „kerende/ dat sijne E. in sijnen Kercken-dienst altoos meer heeft ghe-
 „socht de eere Chzisti ende opbouwingh sijner Gemeynthe/ van eenigh
 „tijdelijck gemak/ profijt of gunst by menschen: Soo verhopende sy
 „oock/dat sijne E. noch tegenwoordelijck daer op alleene acht nemen-
 „de/ende alle tijdelijcke doefheeden ende swarigheeden ter zijden stel-
 „lende/deur hem/die meerder en stercker is/ sijne getrouwe hulpe en-
 „de dienst dese Gemeynthe voortaen noch gaerne sal mede deplen en-
 „de laten genieten: Sonder hem selven verdoetich te stellen over de
 „onghebondenheeden van velen / die den Kercken-raedt doch niet en
 „kan bedwingen of beletten / als wetende/ dat het een Leeraer ende
 „Dienaer Godts/inetten Apostelen Chzisti/ beletijts vanden Heere
 „opgelept wert/deur eere ende schande/ dooz goet gerucht/ende quaet
 „gherucht/ in alle doefheeden/ nooden ende ancrten te moeten deur-
 „gaen/ ende niet te min haer selven daer inne draghen in alle ghedult
 „ende lijtsaemheeden/ ghewapent met het woort der waarheeden/ mette
 „kracht Godts/ ende wapenen der gerechticheeden / ter rechter ende
 „slinker hant: maer dat sijne E. veel eer het ooge sal slaen op de toe-
 „comstige belooninge / die ons Heer ende salighmaecker toefheeden den
 „genen/ die om sijns naems ende woorts wille / met allerley quaden
 „jegens de waarheeden gelastert worden ende verbolginghe lijden/ ende
 „hem selven/ volgende de leere Chzisti/ daer over sal verblijden: Ghe-
 „merckt den Kercken-raet 't voorsz. opseggen vanden dienst (hoe wel
 „anderstins in goede reden ghesundeert) alsoo niet en kan aennemen/
 „noch sijn E. vertreck van hier/ in eeniger manieren/ goetbinden/ als
 „'t welcke dese Kercke ende Gemeynthe ten hooghsten schadelijck ende
 „nadeelijck soude wesen: maer haer selvē (meer als opt eenige anderen
 „dooz desen) binden genootsaecht/naer hertelijcke dancksegginge/ dooz
 „haer selven ende van wegen de gantsche Gemeente/ over de goede en-
 „de getrouwe diensten van S. E. tot nu toe ghedaen ende ghenoten;
 „ende bekilagh over de groote ondankbaerheeden/ hem by velen daer te-
 „gen betoont/ inden name Chzisti te bidden ende te versoeken/ gelijck
 „sy sijne E. oock in alder ernst inden selven name bidden ende versoe-
 „ken mits desen/ 't voorsz. opseggen sijns diensts/ ende vertreck van
 „hier (immers in dese gheleghentheeden) te willen stateren / ende op-
 „schoorten/ latende alles in sulcken stant/ gelijck als het was dooz date
 „van dese opsegginge/ en in sijnen dienst blijven continueren/ soo veel
 „doenelijck wese sal: belovende mede (dewijle de sake Rosæi dooz desen
 „gepasseert ende hier althans niet reparabel en is) dooz soo veel in
 „haer sal zijn/alle mogelijcke debboir te sullen aenwenden/ daer ende
 „alsoo 't behoort/ ten eynde de ergernisse dooz Lamotte gegeven / op
 „het bequaemste ende spoedighste/ mach werden gelweert ende wech-
 „genomen / ende dat dese Kercke ende Gemeynthe werde versien met
 „een ofte meer ordinaris Leeraers/ die gheoozdeelt sal of sullen wordē
 „bequame gaven te hebben/ omme de selve met stichtinghe te moghen hel-

hel.

„Helpen bedienen : ten eynde hy alsoo met zijnen E. mede-arbejder/
 „onsen mede lieven ende weerden Herder / Leeraer ende Doeder D.
 „Bernardo Lafaille, vande extra-ordinaris lasten soo vele gesubleueert
 „worde/als in dese dzoelve gelegentheyt geboeghelijck sal connen ghe-
 „schieden/niet twijffelende/of God/die getrouw is/en sal hare E. E.
 „geineynen dienst ende arbejdt niet vergeten of onbzuchtbaer laten;
 „maer/nae de rijckdommen sijnder genade zeghenen/ tot zijns naem-
 „eere/ende saligheyt der gener/ die sijne dzeefe lief hebben ende daer in
 „wandelen. Aldus ghedaen ende gearresteert inden Kercken-raedt in
 „s Gravenhaghe/ desen xvij. April Anno 1618. ende was ondertekent
 „Bernardus Lafaille Hagacomitis Mr. Rombout Hoogherbeets Ouder-
 „lingh. Quirijn van Strpen Ouderlingh. G. van Duppen Ouder-
 „lingh / Nicolaes van Sorghen Ouderlingh/ Franchops Criepe/
 „Ouderlingh/ Jan Janisz. Corq Ouderlingh.

Van dese Antwoorde bedanckte ick den Kercken-raedt/ met vercla-
 ringhe/ dat ick my vanden dienst ontslaghen houdende / ebenwel ghe-
 willigh was op haer versoek de Kercke aldaer/soo veel ick konde / te
 dienen/soo langh ick inden Haghe soude blijven. Wierdt voorts Ioan-
 nes Taurinus, die wepnigh te hoozen vande Magistraet ende Kercke be-
 roepen was / in sijn dienst geconfermeert den 22. der selver maent. De
 maenden van April/ May/ Junius ende Julius/ inde welke leste S.
 Excel. de Hecken t' Utrecht verhingh / dus met dzoelve verwachtinge
 ghe van 't geen voorszanden was / heen gherolt zijnde/ tot op den 29.
 Augusti / leverde ick den H. Advocaet dien selven dach 'smorgens
 t'zijnen hupse seckerer Remonstrantie aende H. H. Staten/ aengaende
 't Synodus Nationael/ waer van ick sijne Ed. den inhoudt sommier-
 lijck verhaelde/ met bede de selve te willen presenteren; twelck S. Ed.
 aennam. Ende siende hem/ (soo my dochte) wat treurigh buyten ghe-
 woonte/ bad ick S. Ed. sich te vertroosten in Godt ende te verster-
 ken met d' Exempelen van soo vele treffelijcke vermaerde mannen van
 oude ende onse tijden/ die haer Vader-landt de meeste diensten ghedaen
 hebbende allerqualijcrt waren geloont. Waer mede ick S. Ed. stant-
 vastigheyt ghewenscht ende Godts bewaringe bevolen hebbende met
 eene extra-ordinarise beweginghe ende maniere van doen/ als of inijn
 gemoet my getuyghet had van eenigh groot aenstaende onheyl (hoewel
 ick niet en had ghehoort) gaf ick S. Ed. de handt vooz 't leste/ schepde
 van hem/ gingh nae Hups / ende van Hups na de Kerck. In't gaen
 groete ick S. Ed. noch van verre / soo hy op sijne Coetse/mede vooz't
 leste/nae 't Hof reedt/ alwaer hy datelijck ontboden sijnde te comen by
 S. Excel. geapprehendeert wierdt; welke ende der anderer Heeren de-
 tentie ick nae 't hoozen vande Predicatie verstaen hebbende / ben dien
 geheelen naemiddagh opentlijck door den Hage gegaen op de merck/
 plaets/ bijverberch ende 't buyten Hof/ende daer nae/ op inijner mede-
 bzoederen ende sommiger Ouderlinghen goetvinden/ ben noch dien a-
 bondt vertroocken upten Hage. Waer op de Kercken-raedt my den xj.
 September daer nae een Acte sondt / by allen onder 't zeghel der Kerc-
 ke onderteeckent / medebzengende haer goetvinden/ dat ick soude stil-

Beroepin-
ge T. Cau-
rim.

S. Excel.
verandert
de Kiegie-
ringe t' U-
recht in
Julio.

Mijne
leste Wen-
schack aen
den H. Ad-
vocaet den
29 Aug.
1618 dach
van zijne
apprehen-
sie.

Ten selven
dage is a-
bons ver-
troock ick
voozt upt-
ten Hage.

staen/ om eenige mijne affairen te verrichten. Waer op gebolght is/ den 19. October daer nae/ een andere Acte vande selve Kercken-raedt/ medebzengende volcomen aenneminge vande voozgaende opsegginghe ende ontslaghinghe van mijnen publijcken dienst / met Attestatie van Leere ende Leben. Wt dit waerachtigh verhael mach de Leser oorz- deelen van mijne ende mijner parthypen handelighen inde Kercke van 'S Gravenhage / ende of daer eenige stoffe 3p geweest tot soodanighe lasteringen/ als over my zijn uptgegoten.

By-voeghsel.

Het gene den Auteurs hier bozen pag. 141. om korthepts wille upt- gelaten heeft/ hebben wy goedt ghebonden/ alsoo wy niet en twijffelen of het sal velen aenghenaem wesen / den Leser in 't bzeede oock mede te deelen : ende is een Artijckel vande Walsche Synode ghehouden tot Leyden den 19. 20. 21. ende 22. April 1617. met Wtenbogaerts schrif- telicke antwoorde by missive daer op gedaen. Den Artijckel luydt aldus:

Onse Broeders Jean Polpander / Jean Doucher / ende Pierre du Quesnop/ sijn gedeputeert om upten name van dese vergaderinghe den Heer Wtenbogaert aen te sprecken / ende hem te verklaren het groot misnoegen/ dat de meeste van onse Kercken genomen hebben upt de al te groote scherpighepdt/ die hy in sijne schriften gebzuykt heeft. Soo dat/ in gevalle hy niet en bekenne/ dat hy hem al te verre heeft la- ten wech rucken dooz de hevighepdt vande dispute/ en beloove na desen met meerder liefde en moderatie te schrijven / wy niet en sien/ dat hy voortaen meer in Synode tot bestieringe van onse Kercken soude kon- nen assisteren sonder die te scheuren. Hier op gaf Wtenbogaert aende gesepde Gedeputeerden den 24. April ter selver stonde/ als sy haren last executeerden een schrijftelijcke antwoorde : daer hy inden maent Sep- tember / als de selve Synode wederom vergaderde / noch dese missive by voeghde:

Seer lieve en waerde Broeders. Na alle bziendelijcke groetenis- sen/ als oock hertelicke en vierige gebeden tot Godt/ dat hy mid- den in dese uwe vergaderinghe met sijnen W. Gheeft wil preside- ren/ W. L. met sijne genade verbullen/ ende alles bestieren tot sij- „ ne eere/ en welstandt sijner Kercke: sal desen dienen/ om W. L. te doen „ verstaen / dat onse lieve Broeders Polpander en Doucher na 't af- „ schepden vande laeste Synode by my sijn gekomen met den Ouder- „ lingh die haer by geboeght was/ om my mondelingh aen te segghen „ het 13^e. Artijckel vande Synode vooznoemt. Waer over ick haer „ gebzuecht hebbende/ offe my yet meer te seggen hadden als het gene „ in den selven Artijckel stont/ ende sy L. daer op neen gesepdt / upt- „ genomen datse my oock verhaelden van het 14^e. Artijckel/ het welck „ generael is/ ende my niet alleen aen en gaet/ hebbe ick haer ter selver „ stonde ghelevert een geschrift tot antwoordt op het gene inden vooz- „ sepden 13. Artijckel begrepen is/ haer biiddende datse het W. L. wil- den

den behandigen. Doch ick heb goedt gebonden u noch tegenwoordigh te senden een Coppe van dit schyft/met mijn handt getepekent/ **D. L.** alle in Godes name biddende niet alleen op genen antwoordt/ maer oock op dese nader verklaringe in aller billichheyt en na Chrystelicke liefde te letten.

Wie Liefde en kan niet onwetende zijn/dat ick eē Duytsch Predicant ben/epgentlick aende Duytsche Kercke verbonden/en dat den dienst die ick nu soo veel jaren extraordinaris doe aen die van ulwe Tale/ my niet en kan noch mach beletten / in die dinghen die belangende zijn mijn ordinarise vocatie inde Nederduytsche Kercke nae de occurrentien / die daer konnen voorszallen. De welcke soodanigh zijn geweest/ dat ick nu al seven jaer geleden my bebonden hebbe gesijck als gedwongen in mijn conscientie voorsz Godt / ende tot bevoorderinghe van sijne Kercke / my te voegen by die Leeraers/die hier te Lande / om redenende sp oordeelden gantsch billick en rechtveerdigh / ghenoodtsaecht sijn geweest seckere Remonstrantie aen mijn Heeren de Staten van Hollandt te presenteren over secker puncte van de Religie/welcke niet alleen in 't goede aengenomen is by de selve Heeren/maer hebbense oock soo gewichtigh geoordeelt/ dat sp na gehoudene Conferentie/volgens hare last eyndelick soodanige Resolutie genomen hebben/als een peder bekend is/ende die aen alle Classen gesonden/op datmen hem daer na soude reguleren. Des niet te genstaende sijn eenige / die haer selven niet en noemen/ soo stout gheweest / datse haer teghensede Resolutie gheoppoert hebben met een schyft/ daer den Tjtel van is Antwoordt op de drie Vragen dienende tot advijs &c. Ghedrukt in 't Duytsch ende Fransch: in 't welcke sp den Trompet van scheuringhe ende oneenighepdt blasen / en de selve Resolutie betichten / als ofmen daer mede de leere vande Predestinatie uyt de Kercke Godts hadde willen uytbannen, den luyden op sijn Paepchen den Bijbel afhandigh maken, om in plaets van dien haer eenige stucken en stollen alleen inde handen te steken, de Religie te schavotten ende te brandtmercken, valsche leere te approberen &c. neffens verschepden andere lasteringen/daer het selve Boeckken (in 't welcke de fondamenten van de droevige Scheuringhe/die jeghenwoordigh onse Kercken quelt/ende gelijk als met eenen onderganch drepghet/openlick gheslepdt worden) vol van is. Ick dat siende / ende datter de voorseyde Remonstranten Novateurs, nieuwe leere drijvers ende verstoorders der Kercke ghequalificeert wierden, en mijn naem daer specialijck in uytgedrukt was, hebbe de penne inde handt genomen/ om 't selve te wederleggen/ende de voorszepde Resolutie der Heeren te verdedighen om de onderlinge verdraeghsaemhepdt by de selve Resolutie gestabilieert te handthaven. Welcke verdedigingh ick al voorsz twee jaren in 't Duytsch uytgegeven/met expresse permissie van hare Ed. Mo. gelijk als blyckt by de Apostille daer van zijnde ghetepkent met de handt van haren Secretaris.

Ick en heb noyt gedacht dat sulck een schyft de Walsche Kercken tegen my soude ophitsen/niet alleen van wegen de voorszepde permissie

„ sie die ick van mijne Overhedē daer toe hadde: maer oock om dat ick
 „ het selve in qualiteyt van een Duptsch Predicant/ en in't Duptsch/
 „ en ober de geschillen die inde Duptsche Kercke geresen waren / ghes-
 „ schzeven hebbe/ te meer alsoo de Walsche Kercken al veel jaren te
 „ bozen geweten hadden/ dat ick een bande Remonstranten was/ ende
 „ mede een lidt gheweest bande voorszeyde Conferentie/ sonder dat pe-
 „ mandt van u l. Vergaderinge daerover opt een woordt gerept hebbe
 „ noch tegen my/ noch tegen yemant anders van de Vergaderinge/ die-
 „ men nochtang wel wist niet met my in 't gevoelen over dese gheschillen
 „ eens te wesen: maer ter contrarie haddemen dirkwils ghepzoetesteert
 „ en verklaert / datmen over die geschillen in gheen dispute en wilde
 „ treden/ maer men wilde de Walsche Kercken in rust en Vrede hou-
 „ den door Onderlinghe Verdraeghsaemhepdt: die ick soo onderhou-
 „ den hebbe in mijne Predicatten en andere deelen van mijnen dienst
 „ in uwe tale gheoeffent / dat noyt yemandt van de Ledematen tot
 „ noch toe / noch vooz de Consistorie / noch vooz de Synode over
 „ my en is komen klagen. Soo en ist dan niet vzeindt seer Lie-
 „ ve Broeders / dat ick my seer verwondert hebbe datter sulck een
 „ Artijckel inde laetste Synode tot mijn naedeel ghemaect is/ en dat
 „ sonder my gehoozt te hebben/ ja niet tegenstaende het contentement/
 „ dat ick over 't selve subjeet inde Synode t' Amsterdā/ soo my docht/
 „ den Broederen gegeven hadde: soo datter self inde Censuren niet het
 „ minste blijck van misnoegen tegen my gegeven en is/ ja datmen self
 „ door de President het woordt doende/ my gebeden heeft niet qualijck
 „ te nemen het gene dat eenighe bande Vergaderinge daer van voorge-
 „ stelt hadden. Ick soude gedacht hebben/ had men sijn werck willen
 „ maerken van op sulcke schriften nader te letten/ datmen liever soude
 „ hebben moētē bestraffen/ het welcke ick doch onder verbeteringe niet
 „ erbidinge gesproken wil hebben/ den genen die op sijn eygen autho-
 „ riteyt/ en sonder vocatie inde Duptsche Kercken te hebben/ hem niet
 „ onse saken heeft gaen bemoeypē/ in het Fransch uytgebende een boeck
 „ dat gemaect was tegen de publijcke Authoziteyt ende tegen de Vre-
 „ de der Kercken/ en alrede op verscheypden plaetsen soo veel quaedts
 „ en dzoebige effecten voortgebracht hadde: lieber dan schuldt te wil-
 „ len geven den ghenen/ die nae sijn vocatie/ ende by expresse permissie
 „ van sijne Overheden daer op in 't Duptsch geantwoordt heeft.
 „ Ondertusschen en wil ick de broederlijcke vermaningē/ die my uyt
 „ liefde in Christi name gedaen worden/ van wien dat het zy/ niet ver-
 „ achten: veel min de gene die my van u l. komen eerwaardige Broe-
 „ ders/ mits datmen door de selve my niet en pzetendere te benemen die
 „ bypshēpdt / die my nae mijn Vocatie inde Duptsche Kercke compe-
 „ teert/ ende my te verhinderen inde gehoorszameheyt ende in 't behoor-
 „ lick respect/ dat ick mijne Overheden schuldich ben. Verhalven son-
 „ der eenighe Jurisdictie bande Walsche Kercken over my in desen
 „ deele te erkennen/ sal ick u l. broederlich segghen/ wat belanght het
 „ groot misnoegen/ 't welck het Artijckel seyt/ dat meest onse Kercken
 „ genomē souden hebbē uyt oorsake van de groote felligheyt/ die ick in
 „ mijn

„mijn schryven soude gebreukt hebben/ dat ick niet en weet/ of dese
 „kercken/ (alsmen het wooydt kercken wil nemen niet vooz sommige
 „alleen die de selve representeren / maer vooz de eygentlicke vergade-
 „ringen selve) van die selligheden/ of scherpicheden al wel souden kon-
 „nen oordeelen: alsoo vele der lidmaten de tale/daer ick in geschreven
 „hebbe/ niet en verstaen/ dewyl sy Walen zijn/en spreken/ soo als ick
 „meene in desen/ meer van hoozen seggen/ als van 't ghene dat sy upt
 „het lesen self bebonden souden hebben. Aengaende die ghene/ die de
 „Tale verstaen/ soo 't haer beliest als particuliere/ en sonder eenighe
 „formaliteyt van deputatie / met my in 't minnelicke te spreken/
 „ende my in mijne schyften die plaetsen aen te wijzen / in de welcke
 „die groote scherpicheden / hare bedunckens ghepleeght worden/
 „op dat ick die erkenne / ende haer het groot misnoegen / datse daer
 „uvt seggen ghenomen te hebben/ wederom beneme/ die sullen my
 „seer welckom wesen/ false van wegen haer broederlicke waerschou-
 „winghen bedancken / en metter daet bethoonen/ dat ick soo hart-
 „nechigh niet en ben / dat ick niet en soude erkennen willen/ datter
 „erghens een al te groote scherpicghed in mijn stijl en manier van
 „schryven gheweest mocht zijn / en dat ick my vooz de hitte van dis-
 „pute wat te verre had laten verrucken. Want/ gelijk als ick seg-
 „ge in mijnen antwooydt aen uwe Gedeputeerden gegeven/ ick en ben
 „de eerste niet/ dien dat wederbaren is / alsoo ick een mensch ben die
 „seplen kan / en berepdt mijne faute te bekennen/ alse my ghewesen
 „sal zijn.

„Ghy L. seer liebe Broeders wetet seer wel/datter nauwelickx een
 „onder alle Oude oft Nieuwe Leeraers ghevonden wooyt/sonder self
 „oock Calvijn/ Beza/ ende andere treffelicke luyden van onsen tijde
 „upt te sonderen / in wiens Twist-schyften men gheen obergroote
 „bitterheden en kan mercken: maer ebenwel en bintmen daerom niet/
 „datse gebreucht zijn geweest op de Synoden niet meer toeghelaten te
 „worden/ oft sy souden schultbekentenisse doen moeten. Ick bidde
 „u l. te bedencken/ of de ghene die sich hier in vergripen / sulck een
 „sware Censure verdienen. De hebicheden en selligheden / daer-
 „men vooz den pber vande dispute toe verbalet / die en gaen niet aen
 „de materie daermen van schryft / maer de maniere van schryven:
 „waer in ick wel bekenne / datmen tegen den Beghel vanden Apostel
 „2. Tim. 2. 25. licht kan missen/ als hy seyd/ dat een Dienaer Gods
 „niet twisten en moet/ maer met soeticghed onderwijsen de gene die
 „anders geboelen: dan ick en hebbe noyt de Ordonnantie gelesen/dat
 „de Predicanten / die haer daer teghen eenighsins mochten misgaen
 „hebben/ daer op dadelick souden ghedreghet moeten worden/ datse
 „haer recht verbeuren van inde Synoden tot bestieringe der kercken/
 „daer sy ledematen van zijn/ te assisteren/ of dat andersints hare assi-
 „stentie ende comparitie de scheuringe der selver kercken veroorzaken
 „soude. Ick en neme my niet aen het Artijckel te bestraffen/ maer ick
 „bidde uwer Liefde voorszichtigghed/ in billichghed te overweghen/
 „of het gheen expres en soude wesen / en niet al te verre en soude gaen
 indien

„indien men aldus/ en alleen om sulck een occasie capittelen soude een
 „Leeraer van tseftigh jaren / een vande Oudste van uwe Vergader-
 „ringe/die de Kercke Gods soo getrouwelick/als hy konde/ ghedient
 „hadde/ drie en dertigh jaren / ende in de Kercken van uwe tale op
 „twee verscheppen plaetsen dertigh jarē langh: op welcke twee plaet-
 „sen hy ofte de eerste/ ofte onder de eersten geweest ware/ om de Kerc-
 „ken van uwe tale te helpen stichten/ sonder dat hy aen u l. in't minste
 „verobligeert was/ende sonder van u l. opt eenighe benificie ('t gene
 „sonder verwijten gesepdt woꝝdt) ontfangen te hebben/ vanden uwen
 „versocht ende aenghepoꝝt zijnde met seer groote instantien/meer als
 „dooz eenige particuliere genegenthepdt/ die hy daer toe van sich sel-
 „ven hadde: die oock inde eerste van de twee voozsepe de Kercken van
 „uwe tale gebient hadde/ sonder opt heller oft penningh vooz sijne ga-
 „ges versocht oft genoten te hebben: van wiens dienst ende gediens-
 „heden ghy u dickwils bedanckt haddet/ sonder dat hy u l. opt de min-
 „ste moepte ofte ongerustighepdt ter werelt aengedaen had/ sijn kude
 „in vrede wepden/ sonder dat hy wete (uptgenomē dese leste geschil-
 „den/die dooz 't geheel landt gemeyn zijn/ by hem gehandelt en gehant-
 „haest dooz tusschen komen van Publijcke authoziteyt) dat yemant
 „opt over hem geklaecht hebbe/ oft dat hy opt over eenige sake ter we-
 „relt Censurabel oft strafbaer soude geoordeelt zijn geweest.
 „Waer toe segge ick dit alles? Ist om mijn selven heel ende al te su-
 „stificieren? en te seggen/ dat in mijne schriften gants niets te bestraf-
 „sen en is? Aen Voeders/ dat en is de meyninge niet. Ick weet/ dat
 „S. Jacobus sepd aen sijn 3. Cap. v. 2. dat wy alle in velen strupcke-
 „len/ en dat die in sijne woꝝden niet en strupckelt/ volmaecht is.
 „Dese volmaechthepdt en legghen ick my selven niet toe/maer bekenne
 „opzerhtelick / aengaende eenighe manieren van spreekken die in dat
 „schrift gelesen woꝝden/ dat ick wel wenschte datse soo scherp niet
 „waren: sae self oock/ soo ick dat werck nu hermaecken moste/ ick
 „soude het soecken te versachten / soo veel als doenlick ware/
 „doch altijt uptghesondert de materie ende de substantie vande saec-
 „ke / en het gene dat noodigh is tot verbedigingh vande waerhepdt.
 „Ende hoewelick my soude moghen behelpen mette authoziteyt van
 „Hieronymus/ (die niet en begheert/ datmen de suspicie van Ketterye
 „met gedult verdrage) en verhalven segghen/ datmen sich niet en heeft
 „te verwonderen/ soo men die luyden niet en flatteert/ die soo volbeer-
 „digh zijn om hare Voeders met sulcke blamen te bekladden/ en daer
 „toe den bandt der liefde te bꝝeken/ met het vier van Scheuringe inde
 „Kercke te ontflecken/ en dat op haer eyghen bysonder goetduncken/
 „sonder eenigh publijck oordeel vooz henen gaende: ebenwel erkenne
 „ick / datmen noch al daerom de palen van Christelicke sedighepdt
 „niet en moet te buypen gaen. Endebewijl ghy L. meent dat ick daer
 „bupten gegaen ben/ ick wilder wederom binnen komen: ende soo het
 „my nae desen wederom voozviele in dese materien pets te schrijven/
 „ick soude het/ dooz Godes ghenade / soecken te doen met den alderse-
 „dighsten en de Christelicke liefde alderbetamelicksten stijl / die ick
 „soude

„sonde konnen gebuycken. Het welcke ick altijd segge/en verstaen
 „wil hebben vande maniere van schryven ende hebigheyt/ die ick mo-
 „ghelijck soude gebuyckt hebben. Wat belanght de materie self/ die
 „ick in mijne boecken verhandele/ om dat het Artijckel daer niet van
 „en spzeert/ ende om dat ick gheloove dat uwe Liefde den handt der
 „biede met my/ en anderen van den uwen/ die met my hier in eens
 „geboelens zijn/ niet en sal willen bzyken/ soo en sal ick daer oock niet
 „van segghen.

„Ick weet/ datmen de Extracten gemaect en uytghestroopt heeft/
 „als uyt mijn Boecken getrocken/ soo den Tjitel medebrenghet/ maer
 „ick ontkense/ als valsch ende trouwloos zijnde. Ick worde daer in
 „belast/ als of het gene die Extracten seggen/ geseydt ware van Onse
 „Predestinatie, ofte in 't gros/ vande Leere der Predestinatie, ofte van
 „Onse Theologie, ofte van Onse Leere: Item dat ick geseyt soude heb-
 „ben/ dat wy den H. Geest meesteren willen/ dat wy verseecken/ dat
 „wy leeren etc. Ick segge/ dat de gene die my te laste leggen sulcx ge-
 „schreven te hebben/ my een uptonemend groot tastelick ongelijck doen/
 „dewyl de ongerijmheden/ spzytende uyt de opinie/ die ick niet toe-
 „staen en kan/ niet Onse Predestinatie/ Onse Leere/ Onse Theolo-
 „gie te laste gelept worden/ dat is de Predestinatie/ Leere/ en Theo-
 „logie van onse Gereformeerde Kercken/ soo als de selve begrepen is
 „in onse Confessie/ maer de Predestinatie/ Leere/ en Theologie van
 „sommige particulieren. Sepdenen/ dat de Predestinatie/ Leere/ en
 „Theologie/ die ick niet aenneme/ de Predestinatie/ Leere/ en Theolo-
 „gie is van onse Kercken/ ick en sal 't niet gelooven/ of men sal 't my
 „thoonen niet inde Boecken en Schyften van sulcke of sulcke Lee-
 „raers/ maer in de expresse termen van het Formulier van onse Vrie/
 „sonder my te binden aende glosen ende uytleggingen/ diemen daer by
 „doet; dewyl niemandt aen sulcke glosen ende uytleggingen gebonden
 „is/ niet meer dan aen de selve particuliere opinien. Verbindtmen oock
 „dat de Confessie gestelt is in soodanige termen/ diemen in verschey-
 „den meyningen oft sinnen nemen kan/ datmen dan niemandt en ver-
 „binde meer den eenen/ als den anderen sin te moeten volgen/ en datinē
 „de Wyde door Onderlinge verbaeghsaemheyt onderhoude/ tot dat
 „de Kerckē van sulcke Confessie in een wettelike Synode Nationael
 „vergadert/ daer van een revisie doen/ om de dobbelsinnicheyt wegh te
 „nemen/ en te ondersoeken of den sin/ diemen daer op maken sal/ over
 „een sal komen met het woordt Gods/ eenigen Regel van al wat ons
 „te gelooven/ te hopen/ en te doen staet. Ick en segge oock nergens/ dat
 „de luyden die vande opinie zijn/ daer ick sulcke ongerijmheden uyt
 „trecke/ sulcke ongerijmheden gelooven/ dzyben/ en opentlick leeren.
 „Wat zy verre. Ick argumentere alleen *ab absurdo*, by gebolch van
 „ongerijmhicht/ om de opinie/ daer ick tegen-stryde/ te wederleggen:
 „t welck een geoorlofde ende ordinairse wijze is/ gelijck als alle de ge-
 „ne die haer op de maniere van disputeren verstaen/ seer wel weten.
 „Dit is seer Liebe en Waerde Broeders het gene ick goet gebon-
 „den hebbe u l. te schryven tot byeder verklaringe van den antwoordt /

„die ick uwe Gedeputeerden gegeven hebbe/ende om u l. soo veel contentements te doen/als my mogelijk is. Soo dit u l. wel gebalt/ghelijck als ick van uwe Liefde behoefte te hopen/ dewyl ick inder daedt den Artijckel voldoen hebbe/ick sal my daer seer in verheugen/en God daer over dancken/berhopende/hy sal my de genade doen dat ick voort altydt de heplige eendrachtigheyt onderhoude/die ick tot noch toe onderhouden hebbe/ met uwe Synoden/soo langhe als ick in dese vocatie sal continuieren. En sal hier mede Godt wederom bidden seer Lieve en waerde Broeders/dat hy u in alle uwe artien doorden geest der Waerheyt ende Brede bestieren wil tot syne eere ende tot stichtinge van syne Kercke.

Wt den Dage 26. Septemb. 1617.

Was geteyckent

Wien seer ootmoedigen en geaffectioneerden Dienaer

I. W.

Thiende Capittel.

Notabele saecken my wedervaren over 't maecken vanden Treves. Schandelijcke logen van Fr. Affront my ghedaen van Plancio. Verscheyden Logenstroyinghen tot mijn na-deel. Faem-roovingh op 't overgeven der Stadt Wesel, ghesundeert op louter logen. Andere logens. Danckaerts overgeven boosheydt. Oock Nicolaes Bercx wijlen Burgemeesters t' Vrecht.

Enigh
mijn we-
dervaren
over t ma-
ken vanden
Treves.

Dus langh van 't Kerckelijck. Nu van 't Politijck/ daer inne de calunnie my heeft willen beswaren ten hoorshen / oock tot oplegginghe van Landtverraderije toe. Met wat recht / behoef ick niet te segghen : 't bloot verhael sal 't uytwijzen. Een پدر mach dan selve oordeelen. Ick begheer / dat alle de werelt wete de boosheyt / die hier is omghegaen / om vroomme eerlijcke lieden te onderdrukken. 't Was al wel in desen deele (mijns wetens) tot op de handelinge vande Treves/ die my mede wat moepelijcksheyts toebzacht. Nemandt mocht vraghen / wat ick / die een Predicant was / my daer in te steecken hadt ? Ick en stak my daer niet in / oock niet in d' alderwepnighste / maer verwachtte den uptganch van die handelinge ten goeden/ of ten quaden/ gelijk andere inwoonders ende onderdanen van 't Landt : Godt biddende/ dat hy den Regenten in soo een ghewichtich stuck wijsheyt gheben wilde. Woorts was ick geleert in sulcke saecken te prijsen dat de Heeren souden wijsen. Ick merckte verscheyden humneuren/ ende hoorzden verscheyden discoursen over dat stuck/voorz ende tegen. Baudartius, Predicant tot Sutphen/ schreef my eenen brief/ daer in hy begeerde/ dat ick

Baudartij
Sutphen.

ick wilde maerken/ dat de Predicanten mede op dit Tractaet gehoozt
 mochten worden : Ick hiel den brief by my/ achtende/ dat dat stuck
 te ghevaerlyck was voor ons / ende dat de Heeren wijs ghenoegh
 waren : Als de Treves gemaect was/ prees ickse mede/ ende wach-
 te my wel te segghen/ dat Rosæus eenighe Jaren daer nae sepde / te
 „weten/ dat onghewoost was Treves of peys metten Spangiaert
 „te maerken/ ende datmen/ die upt zijnde/ niet behoorde te rusten/ of
 „men en hadde de Eerts-hertogen te lande upt: Godt sou ons helpen.
 „Jae/al begeerde Spaenjen peys/ ende wilde renunciëren/ men moest
 „eventwel d'oorloge aennemen. De Heere Raets-Heer Asperen mach
 ghedencken/ wie dit S. E. ende my zepde upt Rosæi mondt ten Hup-
 se van Capt. Allart gehoozt te hebben. Wat Balthasar Lijdius Predi-
 rant tot Dordrecht in sijn gedrukt Pasquil/ van Swaerhoofst, en treur-
 niet, daer van discoureerde/ weet de Heer Schout Mups. Had Lij-
 dius een Remonstrant gheweest: wee hem. Maer dese supbere had-
 den vier witte voeten. Men droeghe op de schouderen/ ghelijckmen
 in 't Pausdom de Sancten draeght door dick en dun. Ick sal dit
 Register niet wijder openen/ maer tot een ander komen. Ick heb
 nopt konnen bebroeden/ upt wat hoerck draben ende waer toe dienen
 mocht/ 't geen my geduerende de selve handelinghe van Treves weder-
 boer/ van twee boozne persone/namelijk: de Heeren/Pau/Boz-
 gemeester t' Amsterdam/ende Francken/Raet inden Hoogen Raedt:
 Met den eersten en had ick nopt de minste familiariteyt gehad. Hy
 en was noyt tot mijnen Hupse geweest. Eventwel quam hy daer on-
 verwacht/ niet sonder mijne verwonderinghe / ober 't stuck vanden
 Treves met my sprecken; ende sich met een te excuseren van eenige
 pasquillen tot naedeel vande Heer Advocaet te dier tijdt gestropt. Had
 ick opt met hem van die materie gesproken? was ick daer ober geoe-
 pen? was het mijn beroep? had ick hem opt van die Pasquillen gesu-
 specteert? geen van allen. Wat bewoegh hem? Ick en weet het niet?
 De Conclusie van sijn propoosten was dese: Alsoo hy verstaen had-
 de/ dat ick wat goedts dede/om S. Excel. ende den Advocaet in beter
 correspondentie te brengen/ hadt hy my dat willen segghen/of het my
 hadt moghen dienen. Met den tweeden had ick wat meer kennisse:
 Want S. E. woonde inden Haghe/ was veeltijds mijn Toehoorder/
 had behallen in mijn leeren/ soo oock booz/ by andere occasie/ is ver-
 haelt. Ick had S. E. te vozen wel ter loops gesproken van sommi-
 ger consideratien ober het Artijckel vande Predestinatie/met datter
 aenkleeft/ soo die nae by de Remonstranten zyn ingesien geweest/ daer
 van hy sich doe geliet niet vrent te wesen : hiel oock met my/ dat het
 eene groote vermetentheyt was onder Theologanten/sware materien
 lichtelijck te definieren/ ende daer ober malkanderen te condemnieren/
 pzijsende de moderatie/ ende datmen crachtde nae de eenighepdt der
 Christenhepdt. Hy hadde oock/ lange voor mijn tijdt/ den Catechis-
 mum helpen houden upt de kercke vander Goude/ als hy dier Stadt
 Pensionaris was : ende nae de Conferentie tusschen Gomarus ende
 Arminius, gehouden voor den hoogen Raet (waer van hy een Lidt
 was)

Rosæi seg-
ghen.Den 22.
Feb. 1616.
B. Uydy
doen.

Pau.

Den 18.
Octo, 1608

Francken.

was) hadde hy Gomari hardighepdt tegen gestaen/ ende Arminij sedighepdt ende moderatie hoogh gepresen. Iae quam soo verre in 't stuck bande Religie/dat hy ober volle Tafel/ met veler aenstoot/ sepde/dat hy het hiel met het Coolebzanders geloof. Dus verre kende ick hem/tot dat hy / vele jaren daer nae Ouderlingh gheworden zijnde/ sich thoonde te zijn een van Rosai Christoffels teghen mp/ soomen boozten deel heeft kunnen mercken. Van politijcke sacken had hy nopt met mp gespzooken/noch ick met hem: was oock nopt ober mijn dozpel geweest booz den tijdt/ die ick seggen sal/ namentlijck/ booz dat Burgemeester Pau (soo nu gesepd) tot mijnent gekomē zijnde/ Franccken hem als op de hielen volghde/ sich hy ons verboeghde/ alleen hoorende/wat Pau sepde/ soo booz is verhaelt/ sonder yet daer toe te seggē/ dandat wy Pzedicantē oock wat inde saeck bande Treves behoordē te doen: waer op verstaende/ dat ick dat bande handt wierp/ sy beyde henen ginghen. Ick en weet niet (segh ick) wat dit te bedupden hadde. 't viel mp heel vzeemt in. Noch vzeinder gedachten kreegh ick/ siende den booznoemden Francken des anderen daeghs alleen weder tot mijnent komen/ segghende/ dat hy mp 's daeghs te bozen wel wat bypmoediger soude hebben gesproken / waer ick alleen gheweest: dat hy ober dit stuck van Treves in sijn gemoet bekommerd was/ ende mp moeste openbaren/ dat den Advocaet Barnevelt boozmaels tegen hem gesepd hadde/datmen geen Tractaet met den Opandt konde maecken/ of men most eerst den staet van 't Landt in meerder verseckeringh bzengen/ ende mits al bozen handelende met Prince Maurits op gelijcke conditie/als met sijn Heer Wader was geschiedt. 't welck hy Francken doe niet hebbende konnen verstaen (soo hy sepde) nu bevondt noodigh te zijn: ende dat d' Advocaet evenwel nu Treves dzeef/ sonder een woorzt hier van te reppen: doende daer hy noch een langh verhael ober des Advocaets vzeemt belepdt (soo hy oordeelde) in dit stuck: mp vragende/ ofmen daer op met goede conscientie konde swijgen? Waer op hy sich boozt gingh excuseren (sonder van mp beschuldicht te wesen) ober dat hy sijn Excel: hadde geraden tot het schijven bande bzieben aen de Steden op die materie/ seggende met een/dat hy geen Nutheur was van 't Pasquil, aengaende de goude Stock. Verhaelde oock/ dat hy welkens gesepd hadde tegen N. Berck / datmen S. Excel. behoorde te maecken Heer van 't Landt/ende daer op gebzaecht zijnde/of 't Landt dan machtiger soude zijn als nu/ geantwoort hadde/ datmen 't Landt soude kunnen maecken tot een leen van Banchrijck: maer dat hy dat hadde gesepd sonder nadencken/ alleen booz die repse/ende nopt bozder daer op gedzeben. Waer toe doch dese propoosten tegen mp? 't viel mp seer vzeemt in: stiet mp booz 't hooft/ viel mp hout op 'therte/ende was mp in verschapden insichten seer suspect: ghelijck oock was sijne bozdere bzage/ of hy/ hoewel hy in 's Landts regieringe niet en was/ niet mocht antwoorden/ van sijn Excel. ghebzaght zijnde? Item: wat raedt ick hem geven soude/alsoo hy sach/ datter waren/die hem na goetd ende bloedt stonden? presenterende hestelijck mp van alles naerder instructie te sullen mededeplen/indien ick wilde.

wilde. Waer op/alsoo ick S. E. seyde/ my in dese sware dingen niet te willen stecken/ gedenckende noch de Leicester'sche tijden/ ende wat inde selve den luden van mijn beroep was wederbaren / als sy wat daer buypen waren gegaen/scheyde hy van my met dese woorden: 'Tis my genoech/u dit gesepdt te hebben/op dat ick inimmers van u booz een vroom Chzisten gehouden werde.' Welck my oock docht eene vzeem- de conclusie te wesen/ op sulcke pzeimissen.

Dat Burgemeester Pau had ghesepdt van dat ick wat goetds dede/ om S. Excel. ende den Advocaet in beter correspondentie te brengen/ had dit beschepdt. S. Gen. Graef Willem/ Stadthouder van Vries-
lant/ my inden Dage by sich ontboden hebbende/terwyl men aldaer dapper disputeerde over de handelinghe van 't bestandt/ seyde te wenschen / dat tusschen S. Excel. ende den Advocaet van 't Landt wat meer vertrouwens ende beter correspondentie mochte zyn in dese handelingh vanden Treves/ midtsdien sy waren twee personagien/ op de welke 's Landts welbaren genoegh rustede. Ende alsoo S. Genade hiel/ dat ick by den Advocaet wel gewilt was/gaf my te bedencken/ of ick niet wel en soude doen / ende dit S. E. te kennen geven/ om alle vorder misverstanden te weeren: segghende/ dat dat een Chzistelijck werck was mijne beroepinghe betamende. Dit den Advocaet geopent hebbende/versocht S. Ed. my daer op te willen eenighe dingen aen de booznoemde S. G. ende de Vrouwe Princeffe van Oraingien te kennen geven/ belangende sijne goede Intentie ten dienste van 't Landt/ ende S. Excel. ende vorder/dat sulcx oock sijn Excel. selve mocht werven aengedient: S. Gen. eerst/ende hare Excel. nae/'t selve seer gaerne vernomen hebbende/ vondt S. G. goetd/ ende begeerde / dat ick wat vorder hier inne besoigneren wilde/ om alle misverstanden werck te nemen. Hier op vele propoosten ten wederzijden ghehoort hebbende/ bearepde ick den H. Advocaet te moghen brengen in naerder ende vrientlicher communicatie met S. Excel. over alles wat te dier tijdt in consideratie mochte comen op de handelinghe van Treves / waer op S. E. presenteerde ende dooz my versocht te moghen comen inde gesepde communicatie met S. Excel. inde tegenwoozdigheyt van alle soodanige Heeren/soo vande Raden van S. Excel. als andere/oock by namen Francken ende Pau/die de selve S. Excel. daer by soude willen nemen/op dat alle bedenckingen geopent / ende daer op reden ende weder-reden gehoozt sijnde / in tegenwoozdigheyt van d'een en d'ander/S. Excel. te beter van alles soude connen oorzelen. Ick diende het aen. S. G. vondt het niet alleen goetd / maer noodigh ; van ten gheviel S. Excel. niet: welckers propoost hier op ick niet en verhaale. My ghedenckt/dat ick te dier tijdt/ende 't sedert dickwils/upt monde van haer Excel. me Vrouwe Princeffe gehoozt hebbe/ Dat de dienstn/die d'Advocaet den Hupse Nassau gedaen hadde/soo groot waren dat die vanden selven Hupse hem wel mochten houden/ niet als haren Vriendt maer als haer Vader. Ick verstont oock doe upt eenige Heeren / dat de booznoemde Francken des Advocaets groot vbandt was / ende de misverstanden tusschen S. Excel. ende den Advocaet

Gr. Willem
van Nassau.
sawd.

sterck voepde; maer en conde noch niet beseffen (op vermoeden en wil ick niet bouwen) wat hem ende den Heer Pau / tot de gesepde propoosten niet my te houden / hadde bewogen / weyniger / hoe de selve Francken sich soo verre konde komen te vergeten / als hy daer nae dede in 't geen nu volgen sal.

Den 5.
Meert
1609.

Schande-
licke La-
zomnie ende
logen.

S. Excel. dede my op 't afhandelen banden Treves dooz den Heere Mr. Adriaen van Werensteijn (zijnde een van sijner Ex. Raden) aenseggen / dat sijne begeerte was / dat ick my mede soude laten binden tot Bergen op Zoom (alwaer de Staten Generael neffens S. Ex. souden vergaderen) in meninge / van my aldaer te gebzupcken tot eenige S. Ex. particuliere dienst. S daeghs booz mijn vertreck was de booznoemde de Francken 't noemnael eten ten huse banden Raedts-Heer van Danten / alwaer hy nae 't opnemen vande Tafel / ten aenhooren ghe-noegh van een ygelijck / sepde / datter luyden in 't Lant waren, die noch een ander hooft sochten op te werpen neffens S. Excel. namentlijk den Heere Prince van Orainjen Philips S. Excel. broeder, om den eersten metter tijdt uyt de zadel te lichten, ende desen daer in te setten, ende dat ick van die ligue was, als die my dickwils liet vinden by den Heere Prince voornoemt, om hem inde Religie quansuys te instrueren, ende alsoo dat Peert te beter over de brugghen te helpen. Welck propoost met verwonderingh van eenige Heeren / die daer mede ter maeltijt waren gehoozt / ende Francken daer op gebzaecht zijnde / of S. E. wel mocht lijden / datmen my dit sepde / antwoorde S. E. jae. 't wierd my noch dien abont aenghedient. Ick gingh 's anderen daeghs vroegh by zijn E. dewelcke rondevlijck bekende sulcx gheseyt te hebben / my vraghende / of niet waer en was / dat ick dagelijcx met den Heere Prince booznoemt communiceerde; maer als ick niet alleen antwoorde / dat / schoon ghenomen ick niet mijn Heer den Prince ghecommuniceert hadde / ebenwel vzeemt was daer upt te willen een soodanigh beslupt maecken / ende dat van eene saecke / die was bupten alle apparentie / daer van ick oock nopt mensche had hoozen spzeecken; maer noch daer by wel affirmatibelijck ende met groote assureantie verclaerde / dat ick mijn Heere de Prince tot die ure toe nopt en hadde gespzoocken / noch opt in des selven logijs geweest / om die selve te spzeecken: jae / dat ick / een repse of twee deere ghehabt hebbende van wegen S. Excel. genoodicht te zijn / my onderdanighlijck hadde doen ercruiseren op 't belet / dat ick hadde: thoonde sich de selve Francken boven maten seer ontfelt ende verwondert / segghende dat hy my nochtans tot verscheyden malen in 't hups banden Advocaet Dummer (alwaer de booznoemde Heer Prince doe was ghelogeert / niet wijt van 't hups banden booznoemde Raets-Heere) hadde sien in ende uptgaen: 't welck waer was: maer hier op upt my vernemende / dat dat was geweest / niet om den Heere Prince / maer den Advocaet Dummer te spzeecken van saecken / die ick S. E. oock opende / ende hyterstont konde tasten waerachtigh te zijn / socht hy sijn seggen wat te verschoonen / my willende diets maekē / dat het een misverstant was: datmen my sulcx niet hadde behooren over te dragē: dat het te wensche ware / dat S. Excel: beter gheinstrueert ende bekeert mochte werden /

Levendigh
achter-
baelt.

den/hoewel andere wat anders daer mede mochtē vooz hebben buypen
mijn weten. Ick badt S. E. zyn seggen doch soo niet te willen glofe-
ren en d'giben/alsoo het eene ronde o was/dat ick by den Heere Prince
nopt en was geweest; daer over ick S. E. ernstelijck vermaende/ wel
te overleggen/of soo notoire vergrijpinghe in woorden/ bysonder van
soo verre siende saecken / soo een man / als hy was / betaemde. Hy
was seer beteutert/ende sondt niet langh daer na tot mijnen huyse den
selven Heere / die het my hadde aengedient / dewelcke my al lachende
sepede/dat sijn Confrater hem ghebeden hadde my te seggen/dat het een
misverstandt was/ende versocht/dat ick't daer laten wilde. 'Twelck
ick oock dede / maer wierdt zedert wel gewaer/dat/sich van my in soo
groote faute achterhaelt te sien/my gheen vziendtschap by hem en had
verweckt. Ick reysde evenwel met den Raedt-Heer Werensteyn tot
Berghen:ende verhoopde datinael/ op de schrijftelijcke memoizen my by
den selven Heer van wegen S. Excel: ter handen gestelt/ende noch be-
waert/ S. Excel: ende sijn huyse geen ondienst gedaen te hebben. En-
de hoewel d'opinie/die S. Excel. tegen den voornoemden Werensteyn
hadde verclaert van my te hebben (ick weet niet waer upt) dat ick al
wat Treves gesint was/ wat nadenckens tegen my hadde verweckt/
verclaerde nochtans S. Ex. aen my/op't rapport dat ick de selve dede/
met ootmoedige bede/dat het de selve mochte gelieuen den Heer Abbo-
raet alles goets toe te vertrouwen/ende in vaste confidentie met de sel-
ve te gaen,dat hy nu gherust was : 'twelck van vele Heeren / dien ick
'tverhaelde/met blijtschap/ghoorzt wierdt.

Alsoo die Reimonstrantie over de Vijf Articulen niet langh nae 't
maecken vande Treves ghepresenteert/ ende daer over conferentie ge-
houden wierdt/ hoorzdenen/dat 't maken vande Treves 't elckenmael
te berde quam/ ende soo verre onder de disputen vande Religie wierdt
vermenght van eenighe politijcke/datmen 't volck socht in te beelden/
dat het een met het ander symboliseerde/ ende datmen / dooz beyde/
't Landt socht te brenghen aen den Opand. Welcke propoosten zijnde
niet krachtigh ghenoech bebonden tot beweringh van quade humeu-
ren/sonder applicatie vande selve tot penandt in't particulier/wierdt
dese pjl veelmaels op den Abdoraet zal. op den Gressier Herffens
(welckers partijtschap teghen den Abdoraet dit gherucht naederhandt/
in zyn regard/debe versterken) ende op my gheschoten. Op 't besluyt
vanden Treves quam een boeckshen upt met den Titel/van Triumphe
vanden Oorlogh, die met vele seditieuse propoosten verheuen wiert bo-
ven eenige Wrede of Bestant. Inde Predicatie/die ick te Hove dede op
den solemnelē Dank-dagh over de Treves/ bestrafte ick sulck schrij-
ven opentlick/'twelck d'ooyloochsche Lippen niet wel en beviel. Secc-
ker Boef (soo mach ick hem met recht noemen by alle die hem kennen)
genaemt Ian Danckaerts, van Brussel/ Notaris/ quam broncken tot
mijnen Huyse / my in 't aensicht seggende/ dat ick/ d' Abdoraet ende
Herffens waren dieven/schelmē/ende Verraders van't Lant/die met-
ten gouden stork bestreken waren &c. wilde my slaen/ ende maech-
te soodanigh rumoer vooz mijn deure op stract / dat de Heere Fiscael
Ween/

Mijne
reysse op
Berghen.

't Ober-
geuen der
Reimon-
strantie en-
de gevolghe
de Confe-
rentie mis-
duyd tot
Calumnie
in 't Polis-
tijck.

Ian
Dancka-
erts Na-
steringhen.

Sijn brief
aenden H.
Advocaet.

Ween/sich daer op byde ghebupzen gheinformeert hebbende/ hem dede
daghen in persoon. Hy verliet het tot in Engelandt, ende schreef van
daer aenden H. Advocaet eenen seer ootmoedigen lamentabelen brief/
„deses inhoudts. Dat hy p/verich sijnde tot den welbaert onser Kerc-
„ke / ende menichmael dooz speculerende 't gesegh vanden ghemeynen
„man op 't stuck vande Trebes/ en journaliere occurrentien/ daer op
„mede 'tadvijs van treffelijcke mannen/ mitsgaders d'inhoudt van me-
„nichbuldighe Pasquillen/ende nieuwwe Boeckstiens/ hem selven had-
„de hy experientie bevonden gheplongheert te zijn in eenen opzichten
„Doolhof/ in sulcker voegen/ den d'ranck hem overwonnen hebbende/
„zijn tonge seer misbzupcht hadde tot zijn groot leedtwesen/ soo Godt
„almachtigh kennelijck was: Ende dien volgende/ 't gheen hy teghen
„zijn E. persoon / digniteyt ende eere eenichsins gesproken of gedaen
„hadde/ bad hy consozm des H. Advocaets Chzistelijck gemoet hem 't
„selve dooz dat lijden ende verdiensten Chzisti te willen vergeven/ niet
„ten quaedsten/ maer met goedertieren vergetinghe te willen nemen:
„Sonder dat hy ander middel hadde die groote weldaet te kunnen
„erkennen/ dan d'eere hebbende in S. E. dienst of van den synen gecm-
„ploreert te worden/ soude hy t' allen tijden bereyt wesen daer toe sijn
„bloedt te stozten. Den iij. Martij. 1610. Aen my schreef dese sijne ge-
„sel albus. Dit gepasseert ongeluck/ in u. E. respect gepasseert/ is my
„van zielen ende herten leet/ daer toe ick Godt roepe tot getuyge. Den
„doorzponck is ghesulteert dooz secker ernstigh versoek aen mij-
„nen oudsten Soon gedaen/ om ons familie ghesamender- handt met
„Chzistelijcke oydze te reformeren. Sonder dat ick effectuele ant-
„woorde hebbe connen bekomen/ dan eyntelijck verstaen/ dat hy desen
„'t halven met u E. in communicatie was gheweest; Sulcx dat ick
„met den d'ranck bevanghen wesende dooz dese warringhe my hoogh-
„lijck hebbe te bupen ghedaen: Daer over ick u E. om vergiffenisse
„bidde/ bekennde/ mits de twijfelachtighe bedroefde occurrentien/
„de mate van redevelijcheit met mijn tonge dooz p/ver misbzupcht te
„hebben. Sepde voorts/ dat hy neghen levende kinderen hadde/ ende
„badt om Chzisti wil/ dat ick 'them wilde vergeven. Hy wilde zijn le-
„ven vooz my setten etc. Ick presenteerde noch upt medelijden vooz
desen ghesel ootmoedighe Request aen S. Ercl. om te hebben pardon:
„welck hy vercreech/ ende quam weder: Maer hoe hy 't den H. Advocaet
ende my na loonde / sal op sijn plaats volgen.

Togen-
stropingh.

Affront my
gedaen van
H. Plancius
t' Amsterdam
den
14. Feb.
1613.

Een wijle daer na / wierdt binnen Amsterdam ghestropt / dat ick
t' zedert 't maerken vande Trebes in Brabant was gheweest/ ende al-
daer over al feestelijck vande Jesuiten ende Magistraten ontfangen/
hoewel ick op dese tijt niet een voet bupte de Provincien van Hollant
ende Utrecht en hadde geseth. Dit quam upt den mond van den Rec-
tor van Delft/ Soon van H. Plancius Predicant t' Amsterdam: van-
den welken ick by dese occasie moet verhalen een affront/ dat de Vader
my dede inde Kercke van Amsterdam den 14. Feb. 1613. Ick was
daer ghecomen / om als getuyghe te staen over den Doop van 't kindt
mijns Stief-dochters zal. Plancius predichte ende leerde met groote
he-

hevighepdt teghen het 2. Artijckel der Remonstranten/ aengaende de kracht des doodes Christi. Na de predicatie sullende Doopen/ in plaets van den Vader ende getuygen af te vzagen/ of sy niet en geloofden/ dat de leere/ begrepen in het oude ende nieuwe Testament/ ende in de Articulen des Christelijcken gheloofs/ ende 't gheen dienvolghende inde Christelijcke Kercke geleert wierdt/ de volcomen leere der saligheyt was (ghelijckmen zedert den Synodus Nationael Anno 1586. in alle Scherzformeerde Kercken/ ende volghens dien oock t' Amsterdam (soo ick meynde) gewoon was te vzagen) selde sy de vzaghe aldus: Of wy niet en gheloofden, dat de leere, begrepen in 't Oude ende Nieuwe Testament, ende de Articulen des Christelijcken Gheloofs, ende die inde Kercke aldaer (alhier in dese Kercke, seide sy) geleert wiert, de volcomen leere der salicheyt was? My docht wel/ dat in zyn Vzage yet ongewoonlijck was/ maer alsoo ick/ my op de gewoonte verlatende/ op alles het naufte niet en hadde gheleth/ antwoorde ick met andere getuygen/ ja. Hier ginghmen my door de geheele Stadt diffameren/ dat ick 't ghevoelen/ mede by my inde geseide Remonstrantie beleiden/ hadde wederroepen: Want ick hadde bekend waerachtigh te wesen al wat in de Kercke t' Amsterdam gheleert wierdt. Daer leerdemen tegen 't gevoelen der Remonstranten/ Ergo etc. Dit wierdt my oock op straet naegeroepen/ ende gingh soo breeet/ dat ick daer ober schreef aen de Magistraet ende Kercken-raedt aldaer/ oock aen Plancium selve/ hem vermanende van 't voorszreven abups/ ende hoe onbehoorlick hy daer inne hadde gehandelt. Op die selve tijt hielden de Contraremonstranten goede corespondentie in Enghelandt/ ende hadden dese saecke/ met notoire onwaerheyt/ tot mijnen naedeel/ doen comen ter ooren van S. Ma. van Groot Britanien/ soo ick uyt de brieven vanden Heere Caron Ambassadeur kan betoonen: Maer S. Ma. uyt mijn schrybē aen den selvē Heere daer nae beter onderrecht sijnde hadde in dat stuck contentement genomen/ mijne modestie geprezen/ ende my daer nae door den Heer de Groot met zijne Koninklijcke groete willen begenadigen.

De Fabulen/ van in 's Hertogenbossche te Misse gheweest te zyn/ ende Jesuiten t' mijnen Hupse gelogeert te hebben; wildemen geloofst hebben; men ginck daer mede om mostaert. De Heere Lant-Rentmeester van Campen/ of Overpffel/ Witte, eertijts Borgemeester aldaer/ seide seker te weten/ dat ick gelt tooch vanden Coningh van Spangien. Dit seggen nam ick in achttingh/ om de aensienelicheydt des Mans/ die 't hadde gesept/ ende was geresolveert naer Campē hier om te reysen/ ende my aldaer tegen den selven Witte in te stellen/ ende de hoozen wat bewijs hy hadde: Maer Voscuyl, doe Predicant aldaer (die my dit had aenghedient) badt my met gebouwen handen sulcx niet te doen/ uyt breefe van in 's mans ongenade te ballen/ om dat hy vermocht hem groot quaet te doen. Eenige Driesche Edelen hadden al veel Jaren te vooren gesept/ dat Arminius ende Ick groote sommen hadden ontfangen van Romen/ met belofte/ van Cardinaels hoeden/ die noch volgen souden (soo my A. Artopius uyt Franiker (schreef)

Andere
grote Ro-
ghenen.

Andere

Andere.

maer Arminius ende Ick lieten die belachelijcke clapperenijen ongeacht verdwijnen. Evenwel lietmen niet in veler herffenen in te drukken/dat de Advocaet ende ick Pensionarisen van Spaingien waren: 't welck wiert geloofst/ of men geliet sich 't selve te gelooven als 't H. Euangelie. Esaus du Pré, doe Predicant tot Wesel, nu (meyne ick) tot Lepden/ deposeerde gherechtelijck tot Lepden ende tot Vtrecht/ op mijn aenshouden ende versoeck/ dat Petrus Plancius tegens hem hadde gesept/ dat de Remonstranten/ ick met name/ groote ende familiare communicatien hielden met de Jesuiten: dat eenige vande selve langh in der selber Collegien geweest/ ende albaer met groote eere ende vrientschap vande selve onthaelt waren. Dat ick tot Brussel ende ten Bosch by de Jesuiten gheweest was/ ende met henlynden groote ende vriendelijcke communicatie gheshouden hadde. Dat seckere borger van Haerlem van Grobbendonck/ Gouverneur vanden Bosch/ ghebraght zijnde/ of de Nederlanders niet haest wilden dencken/ om haer weder te begheben onder de subiectie vanden Coningh van Spaengien/ ende die van Haerlem gesept hebbende/ daer van niet te weten/ hy Grobbendonck geantwoordest hadde/ dat nochtans al eenige vande Principaelste/ oock Predicanten/ die albaer ten Bosch verkeerden/ daer op al begosten te denken. Dit wiert al op de Remonstranten/ ende sonderlijck op my/ gedrupt. Wierdt oock by de selve depositie ghetuyghst/ dat de Professor Episcopius tot Parijs met Pere Cotton Jesuijt ghesproochen ende seer eerlijck van hem ontfanghen was: aen alle welcke dinghen niet een woordt waerachtigh was. 'T liep evenwel voort/ ende noch breeder/ dat wy inder Jesuiten Salen/ onder hen sittende/ groote ende langhe deliberatien hadden ghehadst/ oock dat wy met het ghelt van d' andere zijde wierden ghusfenteert. De ghenoomde Plancius hadde hem oock niet ontsien daer van te spreken op den Predichstoel voort 't volck. Oberfulcx wasser een vande Burghemeesters t' Amsterdam/ die het geloofde/ ja/ eenige sepden met verwonderinge te hoozen/ dat yemandt daer aen twijffelde. Dit dede my doen op dit stuck naerder letten/ de saeck upt te boesemen/ ende den voornoemden Du Pré hebbende hoozen noemen/ hem daer op te doen braghen/ ende alsoo hy Plancium noemde/ dien oock te doen aanspreken. Maer alsoo dese 't stuck verdrapde/ ende socht te ontslibberen/ claeghe ick 't aen de Heeren Burgemeesteren Boelissen ende Oetghens/ die Plancium op zijn Ouderdom excuserende niet daer toe en deden/ seggende tegens my/ dat ick te wel bekient was/ dan dat yemandt sulcx ghelooven soude van my; oock dat sy van my alle goet gheboelen hadden: maer dat sy aen sommige andere (die sy soo wel niet en kenden als my/) twijffelden. 'T welck my niet ghenoech zijnde/ dede ick den voornoemden Du Pré (soo hy weder wilde na Wesel keeren) eerst tot Lepden/ na tot Vtrecht/ arresteren/ ende hem (soo gesept) hoozen. Welckers depositien gelicht hebbende/ gaf de selve over aen de H. H. Gecommitteerde Raden van Holland/ met Schrifteelijcke Remonstrantie/ dieneende niet/ septe ick/ om my te ontschuldighen; want ick niet beschuldicht en wierdt: oock niet om yemant te beschuldigen; want ick mijne parthye niet en kende: maer alleen/ om hare Ed.

Mog.

Andere.

Andere.

Den 28.
Sept. J.
den 19. O.
styl. 1615.

Andere.

Andere.

Mijn deb-
hoir aende
Borgeren.
t' Amster-
dam.

Ander deb-
hoir.

Mog. ootmoedelijck te bidden / dat de selve Ampts halven op die saerck wilden letten / ende daer in doen / soo dat behoorde / tot straffe van 't quaedt / ende voozstandt der onnooselheyt / alsoo het een saercke was van al te groote consequentie / dat publijcke personen / als Predicanten / over sulcke schandelicke stucken / als smaerckende Landt-verraderije / schuldigh zijnde / souden blijven onghestraft / of onschuldigh sijnde souden worden gediffameert. Dit diende ick mondelingh aen den 3. Octo-
tober / ende leverde de stucken over den 27. Hare Ed. Mog. gaven tot Antwoordt / dat 't Collegie niet sterck genoegh en was: souden daer op letten met goede ghelegentheyt / ende gaven den Secretaris Dupck de stucken te bewaren.

Den 3. eide
27. Octob.
1615.

Dit wee en was niet soo haest gepasseert / daer en quam ter stont een / ja twee / ja drie / ende meer andere / inde plaets / al op dese tijdt. 't Was nu / dat Rosæus de Scheuringhe / die hy lange onder 't harte ghebragen hadde / begonde te haren / soo vooz in 't langhe is verhaelt. Maer een ander sack wiert my ter selver tijdt opghelicht dooz Andream Cnarium Predicant / ende Barent Mentlinck Apoteker ende Ouderlingh tot Wesel. Dese twee sijnde bande Kerck van Wesel ghesonden in dese Provincien / om aelmissen te samelen tot onderstant van hare Armen / addresseerden haer aen my / om mijne hulpe daer toe te genieten in 's Gravenhage. Ick presenteerde haer mijn logijs : noodighde ende tracteerde dese bepde na mijne ghelegentheyt / brachtse by S. Eyckel / by den H. Advocaet op 't Stadthups / recomendeerde haer saerck met alle vlijtigheyt / soo dat sy enen goeden penningh upt den Haghe wech droeghen / gaf haer noch brieven van addresse aen andere Steden / daer sy noch niet geweest en waren: Soo sy uptten Hage waren verreyft na Leyden / om oock daer te versamelen / comt een goet Heer / wel bekend / versch upt Zeelant / my segghen / dat aldaer niet alleen stercke gheruchten waren (hoewel notoir valsche) dat Nicolaes Gzevinckhoven ende ick in 's Hertogenbosch communicatie ghehouden hadden met de Jesuiten / maer oock / dat ick sekere missive soude hebben geschreven aen die van Wesel / rechts te voozen / eer Spinola de Stadt veroverde / ende inde selve / dat sy niet hadden te dencken / dat een eenigh paert tot haer ontfet soude werden ghezadelt : Ende dat ick sulcx schreef upt vaste wetenschap. Welcke mijne missive op 't Stadthups aldaer ghelesen zijnde / veroozsaecht soude hebben 't overgeven der selver Stadt. Dit gerucht / (sepde die goede Heer) was aldaer in Zeelant gestropt van eenige Weselsche Gedeputeerde / die aldaer geweest waren / om onderstandt harer Armen (dit waren de voozghenoemde) die daer by souden hebben ghesepdt / dat sy mijne missive hadden gesien en gelefen. Een eenigh woorz en hadden dese danckbare gasten / tegens my / of mijne hupsvrouw (die te Wesel gewoont / daer vele ende groote kennisse hadde / ick dooz haer) hier van niet gerept. Ick dedese na jagen / ende tot Leyden by Burgemeesteren hier op hoozen / die hun vzaeghden / niet als van my daer toe versocht / maer als van hoogerhandt. Sy waren seer beteutert / niet wetende / hoe sy het hadden : deden eerst eene / strax daer aen (op de aenwijsinghe hun ghebaen / dat haer segghen niet en bestondt) weder een

Schandel-
licke saem-
rooingh
over 't
overgeven
der Stadt
Wesel wat
in 't lange
verhaelt.

ander verklaringe. Verstaende ten lesten/dat dit was geschiet op mijn verfoeck/keerden wederom nae den Hage/ als om my contentement te doen. Ick seide niet te begeeren/dan dat sy de waerhepdt seiden van 't geen sy wisten. Sy deden weder een derde verklaringhe onder hare handt/die sy my gaben/ biddende/dat de depositien van Lepden/ die met dese leste niet en accordeerden/ ende ick in handen hadde/ mochten worden gescheurt in hare presentie/ om niet achterhaelt te worden in contrarietept. Ick liet my tot scheuren in 't gros bewegen/maer bewaerde de stucken. Sy reysden voorts op Rotterdam/ daer ickse weder dede arresteren ende gherechtelijck hoozen op interrogatozien/ die hun daer by Burgemeesters ende Raden ex officio ende ten dienste vanden Lande wierden afgeboordert. Cnurius deposeerde aldaer. I. Dat/geduerende de belegeringh van Wesel/'t geruchte door de Stadt hadde geloopt/datter seckeren briez geschreven was/medebringende in effect/dat de Stadt van Wesel geen secours van de Staten Generael en hadde te verwachten/alsoo niet een paert vooz haer soude gezadelt worden/sonder opt verstaen te hebben/dat de schryver vande briez daer by ghesonden soude hebben/dat hy sulcx schreef upt seckere advertentie. Mentinck: dat hy/geduerende de belegeringe/van sulcken briez niet en hadde gehoozt; maer dat hy/ een rupmen tijdt nae 't innemen vande Stadt/verstaen hadde (sonder te weten upt wien) datter sekeren briez geschreven was by D. Wtenbogaert/die mede bracht/dat niet een paert vooz die van Wesel by de Staten Generael soude ghezadelt worden/sonder dat hy verstaen hadt/ dat daer in soude hebben ghestaen/ dat sulcx geschreven wierdt met goede kennisse/of diergelijcke. II. Bepde: Dat sy deposanten den selven briez nopt gesien of hoozen lesen hadden/norch oock Copie van dien. III. Cnurius; Dat hy niemant konde noemen/upt den welcken hy/geduerende de belegeringh/dat geruchte hadde gehoozt/ende niet te kunnen seggen/of de selve waren uptte Begeeringe/of andere. Mentinck: Dat hy den persoon/ die hem tot Wesel vanden voorsz. briez eerst had vermaent/ niet en kende/ alsoo hy 't selve niet en hadde geacht/ vooz ende aleer hem sulcx in Zeelandt was afgebraght. IV. Cnurius: Dat hy ten voorsz. tijde wel verstaen hadt/dat de voorsz. briez op 't Stadthups vooz handen was/ sonder te weten/upt wien. Mentinck: Niet te weten/ dat hy te Wesel gehoozt hadde/dat de voorsz. briez op 't Raedthups soude zijn ghelesen/maer dat hy sulcx in Zeelandt hadde verstaen/ twijffellende/ of hem diergelijcke by Cnurius soude zijn verhaelt. V. Cnurius: Dat hy eerst een half Jaer nae het innemen van de Stadt verstaen had/ dat de voorsz. briez soude geschreven zijn by D. Iohannem Wtenbogaert, ende dat upt monde van Caspar ter Smitten, Schepen der Stadt Wesel/ dewelcke seide/ dat de briez van D. Wtenbogaert geschreven/ die oock inden Raedt was ghelesen/ niet veel goeds gedaen had/ sonder dat hy deposant ghedacht/dat de voorsz. Caspar hem deposant ghesepdt hadde/ dat hy selve den voorsz. briez hadde gesien of hoozen lesen: Mentinck: Soo hier vooz in 't 1. Articul. VI. Cnurius: Niemant gesproocken te hebben/die gesepdt soude hebben/dat hy den briez gesien of hoozen lesen hadde/ ende

dat hy upt niemandt anders naerder van den voorsz. zeyden brieven hadde verstaen/ als upt Caspar voornoemt. Mentinck: Dat hy niemandt tot Wesel ghesproucken hadde/ die sepe den brieven ghesien of hoozen lesen te hebben. VII. Cnurius op de Vraghe: Of de voorsz. zeyden brieven voornamentlijck of andersints veroorzaecht hadde/ dat gheen beter defentie voor de Stadt en was gedaen/ of dat de herten daer door sou den verclauewt zijn geworden/ ende hoe hen luyden sulcx bekend was? Sepde/ daer van niet anders te weten/ dan het gundt hy ten tijde van de beleggeringh upt de Borsers hadde verstaen/ die den voorsz. zeyden brieven allegerden/ als een mede-helpende oorzaeck van haer luyden verclauewinghe: Mentinck: Dat hy daer van gheen kennisse en hadde. VIII. Cnurius: Dat onlanghs/ alsoo hy in Zeelandt was/ Olearius Predicant tot Vlissingen, van selfs ende sonder daer toe by den depositant veroorzaecht te zijn/ hem gebraecht hadde/ of niet voor 't innemen van Wesel seckeren brieven by D. Wtenbogaert gheschreven/ inhoudende als boven/ tot Wesel was ghekomen/ ende aldaer gelesene; waer op hy hadde ghesepdt/ sulcx wel upt geruchte ghehoort te hebben/ ende dat hy daer nae in gelijcker voeghen gebraecht zijnde van Iustus van Laer, mede Predicant tot Vlissinghen/ op gelijcke maniere hadde gheantwoorde. Mentinck: Dat hy eerst by loolt van Laer gebraecht is vande voorsz. zeyden brieven/ sonder wel te weren/ of hy den Auteurs vanden selven brieven noemde/ ende dat daer nae in presentie van Olearius mede eenighe propoosten vanden selven brieven zijn geballen tusschen Cnurius ende Olearius, sonder dat hy ephgentlijck konde seggen/ watter gepasseert was. IX. Cnurius: Dat hy aen de voorsz. zeyden Predicanten wel verhaelt hadde/ dat hy upt den voorsz. Caspar hadde verstaen/ dat foodanighe brieven op 't Raedt-hups tot Wesel was gelesene; sonder dat hem gedenckt gesepdt te hebben/ dat Caspar voorsz. soude gesepdt hebben/ den selven brieven gesien of hoozen lesen te hebben. Mentinck: Gheen persoon ghenoemt te hebben/ die den brieven ghesien of hoozen lesen soude hebben/ noch oock verstaen te hebben/ dat een foodanigh Persoon by Cnurius soude zijn ghenoemt. X. Cnurius: Dat hy den voorsz. brieven niet en heeft geallegeert tot een reden/ waerom niet meer debboirs tot defensie vande Stadt Wesel was gedaen. Mentinck: 't selve. XI. Cnurius: Dat alsoo D. Wtenbogaert met eenige vande Reegeringe groote kennisse hadde/ eenige personen hadden gemeent dat wel te gheloooven stont/ dat hy sulcx/ als voorsz. niet upt hem selven hadt geschreven/ sonder die personen te konnen noemen: Mentinck: Dat hy geen vorder kennisse en heeft/ dan voor gesepdt: De reste vande Vragen/ hun tot Rotterdam voorgefelt/ was. Van wien de Predicanten upt Zeelandt verstaen hadden 't gheen daer nae by de Deposanten gebraecht hadden: Sepden dat niet te weten. Of sy daer van nocht schrijftelijke verklaringe en hadden gegeven? Sepden Neen: Of Plancius t' Amsterdam hun van dese saeck niet gebraecht en hadde? Sepden Ja. Of sy niet met Festo Homio daer van hadden ghesproucken? ende wat? Cnurius sepe/ dat Festus hem wat had gesepdt van 't gheen tusschen Wtenbogaert ende Du Pré was ghepasseert/

passeert/ aengaende de communicatie met de Jesuiten / ende dat oock
 van't schryven van desen brief vermaent was/ sonder meer. Meningsh:
 Dat hy den sin vande Propoosten/ tusschen Cnurius ende Festum ghes-
 vallen/ niet had onthouden. Seyde noch Cnurius, upt Plancio verstaen te
 hebben / dat hy Plancius jegens Du Pré eenige woorden in vertrouwen
 had gesprooken vande communicatie Wtenbogaerts met de Jesuiten/
 waer over Du Pré gebercht was te doen seckerere depositie. Begheerde
 oock Meningsh in 't lef/ ontschuldicht te zijn over de swachhepdt zij-
 ner memozie van weghen zijn Ouderdom. Dit gheschiede den 18.
 October. Was upt dese depositien goet te merken/ dat onder dese
 Predicanten in Zeelant/ Plancio, Festo, Du Pré ende haers ghelijcken/
 wat sonderlinghs ghesocht was tot mijns onschuldighs mensch (die
 noyt gedacht en had soodanigen brief te schryven) naedeel te vrouwen/
 't welck sp/ met te segghen op eenige propoosten geen acht geslaghen/
 of de selve niet onthouden te hebben/ ende meer diergelijcke uptbluch-
 ten/ sochten te ontgaē. De selve Cnurius hadde my noch een ander klade
 de naegelwozen/ te weten/ dat ick hem soude hebben gesepdt/ dat/ in
 dien op/ ten tijden hy ende Acronius inden Daghe quamen sollicite-
 ren om secours vooz Wesel te verwerben / my hadden aengesprooc-
 ken / ick 't selve wel soude hebben te weghe ghebracht / maer dat
 ick dat niet had willen doen / om dat sp my hadden voorz by ghegaen.
 Cnurius hier op mede van my sijnde geperst/ met aenwysinghe vande
 onwaerheyt van sulck seggen/ veranderde sijn seggen/ ende gaf daer op
 ten gesepden dage binnen Rotterdam dese schriftelijcke verclaringe on-
 der zijn hant/ dat ick vooz Rees by hem comende/ hem voorz gehouden
 had / waerom hy ende Acronius my lestmael waren vooz by ghegaen/
 daer ick doch/ sedert dat ick mijn huysvrou daer hadde getrouwt/ goe-
 de correspondentie mette Predicanten/ bysonder met sijnen Antecessore
 [Voorzsaet/ sal: gehouden hadde/ ende alle tijt om de welvaert der goeder
 Stadt Wesel seer was bekoimmert geweest: ende dat wanneer sp my
 hare saeckē hadde gecommuniceert/ ick geerne mijn upterste vermogē
 soude hebben aenghelwent / tot hare hulpe/ alhoewel ick ebenwel niet
 hadde gelaten 't beste te doen. Dese verclaringhe quam de waerhepdt
 naerder/ maer en was noch de waerheyt niet. Mē was alsoo wepnigh
 gewoon my om sulcke dinghen in den Daghe aen te soecken/ ende ick/
 om my daer in te stecken/ als het onghewoonlijck was/ Predicanten
 (gelijck waren Acronius ende Cnurius) tot sulcke saecken af te vaerdigē.
 De rechte waerheyt is/ dat sp inden Daghe gecomen zijnde om secours/
 my niet aensproaken. Acronius nochtans kende my wel al vanden jare
 1607. als wy t' samen waren in Conventu Preparatorio/ [de prepara-
 toire vergaderinge.] Eenighe Heeren met het stuck van Wesel becom-
 mert zijnde/ ende wetende/ dat ick tot Wesel goede kennisse/ oock reden
 had/ die Stadt te beminnen / vzaegghden my/ of dese Predicanten my
 van hare saeck niet en hadden gesproocken: Ick seyde neen/ ende dis-
 simuleerde den waerom/ dewelcke was Acronij bitterhepdt / om dat
 ick een Remonstrant was: want soo verre / buypen de gheunierde
 Provincien/ ende noch verder/ hadde haer de Opantschap teghen my

Den 18.
October.

Andere
Gladde my
naegelwoz-
pen.

Myt-

uptghebejpt. Als Ick daer nae was in't Legher by Rees, ten dienst van 't Landt ende S. Excel: vonden hun Copius (oock Predicant tot Wesel) ende Cnurius, dooz secker oozsaecke/ in mijn geselschap/ al waer Ick hun/ in presentie van noch een of twee/ die my hier van certificatie hebben verleent/ verthoonde in 't vriendelick d' onnoodige partyschapen der Kercken bande Landen van Gulick, Cleve ende Berghen teghen de Remonstranten van Nederlandt; die onder anderen bleekt upt hare seer partijdighe brieven (die noch vooz handen zijn) aen de H. Mog. H. Staten Generael/ tot naedeel der Remonstranten geschreven: Ende dat Acronius inden Haghe zijnde/ om de saeck van Wesel / my niet en hadde verwaerdicht eens daer ober aen te sprecken/ met verclaringe/ dat ick seer gaerne daer in alle blyt soude hebben willen aenwenden/ na vermogen/ ghelijck ick ebenwel by seckere occasie hadde gedaen / oock sonder haer aenspraek: versoekende/ dat sy hare Mede-broeders vermanen wilden / van de Remonstranten een beter geboelen te hebben/ haer inde Controversien stil te houden/ ende onpartijdigh te draghen. Dese vermaninge namen sy my beyde seer wel af / oock met danckseggingh: wiert 't selve nochtans naderhandt soo schandelijck verdraept.

Ick en liet ebenwel de loghen/ bande gepretendeerde brieven aen die van Wesel gheschreven/ daer niet blyven: Want hoorende daer na/ dat men uptgaf dat de gemelde brieven soudensijn gheschreven aen Jan van Leyden Raedts-persoon ende Coopman der Stadt Wesel, die/ om zijne affaires van Wesele Amsterdam geweest zijnde/ sich onlanc daer nae inden Hage vondt/ dede ick S. E. aldaer arresteren/ ende op Interrogatorien by die banden Gerichte van 'S Gravenhage vragen. Zijne verclaringe was/ dat hy/ noch vooz/ noch ghedurende de voornoemde belegeringe der voornoemde Stadt / soodanigh schryven (als vooz vermeldt) gehadt noch gesien hadde/ noch yet anders/ daer mede te kennen gegeven soude zijn/ dat die van Wesel, in cas van noot / geen hulpe bande Heeren Staten soudens te verwachten hebben / ofte daer dooz die van Wesel/ in sulcken ghevalle/ konden ghediscourageert worden. Dat hy nopt eenigh mijn schrybens op het Raedthuss tot Wesel en hadde verthoont/ oock nopt eenigh schryven van my ofte Copie van dien aen de Heere Caspar ter Smitten, zijnde bande Magistraet aldaer/ of aen pemandt anders hadde overgegeven/ daer inne yet/ nopende de belegheringh van die van Wesel, of de hulpe der Heeren Staten / stondt ghementioneert: oock niet en wist/ noch oock opt hy gheruchte verstaen hadde/ dat sulcx op het Raedthuss / als bozen / soude ghelesen sijn. Item: dat hy gheen Copie van sulck schryven of dese materie rakende aen pemandt en hadde konnen gheven / alsoo hy dies aengaende nopt origineel ghehadt en hadde. Oock niet en wist/ of verstaen hadde/ dat eenighe soodanighe Copie of origineel op't Raedthuss soude gelesen zijn. Nocht: dat hy deposant vooz / in / of nae de belegheringh nopt binnen Wesel en hadde verstaen/ dat ick aen pemandt anders/ binnen de selve Stadt/ sulcx of yet derghelijcke soude hebben gheschreven / ende dat de selve misstie / of Copie van dien op't Raedthuss soude ghelevert sijn: epntelick / dat hy / desen aengaende / nopt eenighe gheruchten binnen

Noch
van 't stuck
van Wesel.

Wesel.

Weselen hadde gehoozt: maer dat/ ongebaerlick thien daghen geleden/
 hy deposant / binnen Amsterdam sijnde / van zijn Wifvrouw een
 brief uyt Wesel ontfanghen hadde / daer by de selve hem verwitticht
 schrijvens van my ghekegghen te hebben/ daer by ick hadde versocht/
 dat hy deposant voor den Gerechte van Wesel soude willen verklaren/
 wat hem van't gunt voorsz. bewust ware/ ende of eenigh mijn schrij-
 ven op 't Raedthuis soude ghelesen sijn. Hiermede noch niet te vze-
 den sijnde/ schreef ick selve den 10. aen den Eerbaren Raedt der Stadt
 Wesel/ aenden Burghemeester Cuchinium, ende den Secretaris Rael-
 velt, om te hebben certificatie onder der Stadt zegel/ of soodanigh mijn
 schrijvens of Copie van dien/ opt op't Raedthuis aldaer ghesien / of
 ghelesen ware gheweest : Waer op om vraghe ghedaen sijnde/ sittens
 Raedt/ is by allen gheantwoordt/ Neen ; ende belast/ dat my daer van
 Certificatie op mijn versoek ghelevert soude worden. Maer alsoo de
 voorsz. Secretaris/ het futsel-boeck soeckende/ 't leveren bande selve
 aen den genen/ die ick daer toe hadde ghemachticht/ uytstelde/ gaf ick
 middelertijt alle 't gene voorsz. mijne wettighe Overighepdt/ den Hee-
 ren Staten van Hollandt / te kennen / die ick oock de voorsz. depositi-
 en/ op den lesten November/ overleverde / omme daer op nae behoozen
 te letten. Maer wat instantie ick zebert/ dooz den vernoemden van Ley-
 den, dede aenden Raedt van Wesel om de voorsz. Certificatie/ konde die
 niet bekomen/ niet tegenstaende Burgemeesteren daer toe gantsch ge-
 neeght waren/ ende 't selve van tijdt tot tijdt beloofden. Het schynt
 „ (schreef my de voornoemde J. Van Lepden) dat sommige/ die oock
 „ haren aenhanck hebben/ allerley middelen gebuycken/ damit zy een
 „ stock in't wiel crijghen. Tot welken eynde verscheptene my voorsz.
 „ werpen/ dat ick my met dese saecke vele luyden en teghen make : heb-
 „ ben oock dooz eenighe mijne verwanten laten versoeken / dat ick
 „ doch by eenen E. Raedt daer omme niet meer solde willen aenhouden.
 „ Wan W. E. nu sich wollē gefallen latē/ dat die Attestatie in't vergeet
 „ mochte ghestelt worden/ daer aen gheschiede sommighe fruntschap.
 „ Ich en liet evenwel niet wederom iteratibelick aen den E. Raedt/ ten
 „ eynde als voozen/ te schrijven/ maer kreegh geen antwoordt. Van ver-
 „ stondt genoegh/ dat het belet herquam van Curio, ende anderen / die
 „ haer deses ongherechtigten handels schuldig henden / ende vreesden in
 „ tijden ende wijlen daer over achterhaelt te worden / 't welck doch mij-
 „ ne meyninghe niet en was. Men conde evenwel de loghen tasten/ on-
 „ der anderen hier uyt / dat als ick / nae 't overgaen der Stadt Wesel/
 „ van S. Excel: met kennisse van S. G. Graef Ernst/ (nu Stadt-hou-
 „ der van Vrieslandt/ binnen de Stadt Wesel/ om secker oozsaecke/ ghe-
 „ sonden zijnde/ mette Heeren Cuchinio, Caspar ter Smitten, Raelvelt ende
 „ andere over Tafel sat/ endehun hare klepne couragie/ in't sober defen-
 „ deren van hare Stadt/ opwierp/ niemant/ noch vooz/ noch na/ oock
 „ niet der Stadt Gedeputeerde Knippenburgh ende andere / die in 't Le-
 „ gher dickwils met d' een ende d' ander discoureerden/ hoe ende dooz
 „ wat occasie hare Stadt soo haest overghegeven was / van dese pzet-
 „ se brieven een eenigh woordt heeft gherept. Selve Curio niet/ als hy
 „ by

Den 4.
Feb. 1616.

Den 15.
Feb. 1616.

by Rees met my sprack/ welck minners doe/ende daer/ de tijdt was.
 Niet sonder oozsaerke heb ick dit wat bzeet verhaelt. Men siet daer in-
 dicien van groote booghepdt: waer die schuyt/weet Godt. Plancius
 Cnurius ende sommighe anderen zijn overleden. Ich beveelse Gods ooz-
 deel. De Heeren Staten Generael hebben dit stuck soo veel waert ge-
 acht / dat sy den Heer Abdocaet in appzehsie hebbende/ ende stoffe
 (soo schijnt) tegen S. Ed. ende my soeckende/ resolbeerden aen de Ma-
 gistraet van Wesel te schryven: dat/alsoo hare Hog. Mog. bericht wa-
 „ren van goeder handt/dat ontrent den tijdt/dat de Marquis Spino-
 „la booz hadde de Stadt Wesel te beleggheren / alsdoen upt den Haghe
 „tot Wel el gheadbiseert wierdt in substantie / dat van dier zijde niet
 „een man gereet / of een paerdt gezabelt soude worden tot haer luyder
 „assistentie/dat sy daerom op hare saerke souden hebben te letten/of yet
 „desgelijck:hare Ho. Mog.den boorsz. Magistraet vrientlick versoch-
 „ten/hun het ozigineel van't boorsz.schryven / of Coppe Authentijck
 „daer van/metten naem vanden Schryver/te willen toefepnden. Ich
 weet oock seckerlick/dat hare H. M. die Resolutie confozm/geschre-
 ven/ende dat die van Wesel haer/ den selven Heeren Staten Generael
 ten ghevalle op den boorsz.brief gheinfozmeert hebben/maer niet ghe-
 vonden/immers niet/dat my aengaet; twelek gheen wonder is/alsoo
 ick sulcken brief nopt gheschreven hadde / ende de selve derhalven nopt
 in rerum natura[wesen en was. Wtlandigh zijnde/is my een man van
 Haerlem genoemt/die yet sulcx gheschreven soude hebben/ dan ick heb
 gheen seckerhepdt/ende en roert my niet den man te noemen.

't Oude Liedken van Jesuiten te logeren quam weder op de bane.
 Men schreef upt Zelandt aen den Raets-Heer Martinij (die my den
 brief verthoonde) dat icker drie teffens hadde gelogeert/ 't welck aldaer
 heel sterck gesept/ ende by velen gheloofst wierdt. Ich dede ebenwel
 gheen moeyte/om dat upt te treden/siende / dat ick/ghelijck Hercules/
 met de Sydra,dat Wjstigh-hoofdige Serpent/te strjden had/ende dat/
 eene logen ghewept zijnde / t' elckemaal meerder ende nieuwe opstou-
 den. Eene loghen maecte ick voet/gh'stroopt by den Clercq Persijn,die
 ghesepdt hadt/dat Marbys van Tije my in't aenghesicht had aengesepst/
 my ten Bosch inde misse ghesten te hebben/ ende ghehoort dat ick vele
 Aerlanders aldaer tot reberentie vermaent hadde. Tije loochende het
 al. Het was waer/dat ick eens van Heusden naer den Bosch, om mij-
 ne ende mijner hupsbzoulwen (welke Moeder aldaer eenighe Erbe
 verchocht hadde) affairen / gerepst was / ende boort van daer naer de
 Grave ende Nimwegen,alwaer ick S. Exrel: (die te dier tijdt daer was
 op den Lant-dagh)de handen kussende/mijne repse/ ende den waerom
 bande selve /verhaelde ; maer ick en hadde inden Bosch niet ghedaen/
 dan dooz passeren/ twee Bozgers / die mijner hupsbzoulwen affairen
 in handen hadden ghehadt/ende eenen mijnen Aeve/ die bande Religie
 was (zedert overleden) aen ghespzoocken / ende by hem ghelogeert/
 's abondts in/s'morgens upt/sonder aldaer in eenighe Kercke of clups
 (soomen sept) geweest te zijn. Ebenwel duerde het geruchte van hier
 ende daer by den Wpant/oock t' Antwerpen gheweest te zijn/tot dat in

Den 22.
 Sep. 1618.

Teelijcke
 logenen en-
 de diffama-
 tien van
 t' logeren
 der Jesui-
 ten/repse-
 ten Bosch/
 t' Antwer-
 pen etc.

Jan. 1618. eenen brief ghestropt wierdt dooz't Landt / waer van Coppe authentiq aldus luydt.

Strooingh
van een
logenachtig-
gen brief in
Jan. 1618.

Lof zy Godt. Wt Middelburgh den 4. Jan. 1618. Gunstigh
vriendt/naer wenschinge u.l. een geluck-saligh nieuwe Jaer/Soo
is mijns schijbens desen / hoe dat Mr. Herman Meeusz. by my ghe-
weest/ende my getoont u.l. brief/die u.l. aen hem geschreuen/waer
by u.l. begeerigh zijt geweest eenigh bescheet te hebben van't ghene
hy u.l. dooz desen vertelt / van wegghen Ioannes Wtenbogaert, alsoo
loos Cornelisz. dat in uwe Stadt voorts gheseght heeft / ende sulcx
wel naerder mochten ondersoeken; Soo ist/ dat u E. wel met vyz-
moedicheyt/ende met de waerhepdt/voorts seggen moocht/van't ge-
ne u.l. van Mr. Herman verstaen hebt: want ick als van dage daer
nae vernomen hebbe/aen den persoon/die het Mr. Herman gheseght
hadde / d'welcke is een lofwaardigh persoon / hier wesende woon-
achtigh / heeft my gheseght / als dat hy heeft t' Antwerpen t' hups
ghelegghen by eenen zynen goeden vriendt / wesende een Guderlingh
vande Crupf-kercke binnen Antwerpen/ende heeft hem geseght/als
dat hy heeft gewandelt met noch een Diaken/ende noch andere van-
de Gereformeerde / op de Werf van Antwerpen/ende hebben gesien
een man upt het Schip komen/ ende was gekleedt als een Krijchs-
man/met eenen grauwen mantel / ende een rappier op zijde/ende ce-
sepde personen zepden onder malcanderen/ hoe wel gelijckt die per-
soon Ioannes Wtenbogaert? ende hem naerder komende/ hebben hem
geheel ghekent ende aenghesproken/ ende hem ghecongratuleert/ende
heeft haer bedancht / ende is soo datelijcken na Bussel ghetrocken;
soo is hy verbolghet gheworzen van eenen liefhebber / ende die heeft
hem tot Bussel sien aen landt gaen / ende is daer op de Strate eer-
bedelicken van twee gheestelicke personen ontfanghen. Sulcx
is my vande voorsz. persoon vertelt / ende daer noch meer by ghe-
seght / dat / doe hy t' Antwerpen was/ datse hem presenteerde daer
af Attestatie te verleenen: waer op ick hem antwoorde / indien hy
daer af wilde attestatie becomen/soude my vriendtschay geschieden.
Daer op my sepde / dat hy vreesde / dat dat de voorsz. goede luyden
daer t' Antwerpen groote swarighet soude moghen causeren. Doch
niettemin sal hem noch eens bidden / dat hy het eens wilt met een
brief op haer luyden versoecken / ende indien het kan te weghe ghe-
bracht worzen / sullent u.l. citto overschryuen. Maer aengaende
vande waerhepdt/ mach u.l. wel versekert wesen. Den voorsz. per-
soon sepde my / dat hy t' noch t' anderen tijden meer gheseght heeft
aen Walrus onsen Predicant/present Mr. Herman Ziecken-trooster/
als oock Mr. Pieter Wilmz. Reecken-meester van onse Reeckenca-
mer van Zeelandt / sonder dat het genoegh bekend is in al onse Col-
legie. Hier mede mijne verhoztende / bidde Godt Almachtigh/dat
hy u.l. ende ons allen wil bewaren in langhdurige ghesonthepdt/ tot
zalighepdt. Amen. Myn ghebedenisse aen u.l. Hupsvrouw/aen
Joost

Ant: Wa-
laus nae
Professoz
tot Leppen.

„Joost Coznelisz. ende Jan Ebertsz. ende alle bekende vrienden.
 „Mijn Hupfrouwe gebiet haer t' uwaerts. Onder stont geschreven/
 „u. E. dienstwillige D. ende Vrient/ ende was onder teekent/ Fran-
 „chops Schillemans. De suprascriptie van desen was. Gersamen
 „ende Droomen Sr. Jan Claesz. Daet tot Hoozn Cirto, Cirto, loont
 „den bzenger. Iager stondt/ gecollationeert etc.

Treffelijke lieden rieden my dit upt te boesemen. 'Tquam onder
 onse Cloosterbroeders / die het weder op een ander bocht namen/ seg-
 gende/ dat ick daer mede niet en socht/ dan de Crupskerck t' Antwer-
 pen in 't lijdē te bzenghen. Dus liet ick 't blijven. Ontrent die selve
 Tijdt wiert my van een treffelick Edelman gesept/ dat een Grootste
 tegen een groote had ghesepdt / dat het secker was, dat de partbije (ver-
 staende / soo 't scheen / den Advocaet ende de Demonstranten) nae
 Spaenjen wilde. Als d' ander septe/ dat het goetd ware bewijs te hebben,
 wiert geantwoort/ dat het noch geen tijdt en was, men most eerst platte
 vormen scheeren over eenighe. Waer op gesept zijnde / dat dat de wegh
 nae Spaenjen was, wiert gerepliceert/ beter soo, als anders. Datmen cort
 wel sien soude, wie de stijfste burse hadde &c. Volbergen had eenighen
 tijt oock wat ghesepdt van Bollen, die noch vallen moften: daer op met
 kleyn ernst gheleth wierdt: ghelijck oock niet op een ghelijck woort/
 bp eenen oock groote (soo gesept wort) geproochen. Wiert my oock/
 niet langh daer nae / bp me Vrouw de Princesse ghesepdt/ dat vele
 suspicien hadden vanden Advocaet/ dat hy een Pensionaris was van
 Spaenjen/ ende dat in dier voegen upt Bussel aen S. Excel: was ge-
 schreven/ dat hy het ten deele gheloofde: Ende riet haer Excel. den H.
 Advocaet sich met een openbaer schrift te supberen: 't welck hy dede/
 maer hielp hem weynigh: Was het niet waer/ 't most waer zyn.

Door is verhaelt van enes Danckaerts injuriē/ uptgespogen ober
 den Advocaet endem p: sijne schult-bekentenisse ende pardoen (mede
 door mijn voerbidden/ daer ober verworpen. Boven al 'twelck ick me-
 delijden hebbende met zyn familie/ dede ick hem noch vele vrientschap/
 daer ober hy my desen brief schreef. Ick dancke u. E. met mijn familie
 „ten alderhoochsten/ bande goedertieren benevolentie ons upt vrient-
 „schap bewesen / bidde gansch vriendelijck / u E. gelieve uwe goede
 „inclinatie t' onswaerts te continueren etc. Hoozt nu de vergheldinge
 „ende de God-loose hooshepdt deses mans. Hy schreef met zyn ep-
 „gen handt een boeckken / daer voor hy sijn eppen naem ende toenaem
 selde/ als Auteurs van dien/ beginnende met het Pasquil/help, help,
 brant, brant, brant: eerst uygestroyt in 't maecken van 't bestant. Hier op
 „volghde/ onse hulpe zy inden naem Godts, die Hemel ende aerde ghe-
 „schapen heeft, Amen. Volghde dit Gebedt. O Alderbermhertighste
 „Godt ende Schepper/ die het begin ende het eynde is/ ick neme u tot
 „getuyghe/ dat ick dit naebeschreven werck niet begoft en heb om gif-
 „ten/ gaben/ rijckdommen des wereldds / advancement of wereltsche
 „eere / dan alleenlijck tot vermeerderingh van u glozie / ende voor-
 „stant bande bedzoefde ware Kercke onses Heren Jesu Christi/ die

In Mar-
tio 1618.

Notabele
propoosten
ende waer-
schutwingh.

Obergebe-
booshepdt
vanden
Notaris
J. Dancka-
erts.

„door onse arme Sondaers zijn puerieus bloedt aen de Stamme des
 „Crupces heeft ghestort/ de doozne Croone op zijn ghebenedijde hooft
 „gehad/ ende de bittere sinadelijcke doodt gestozven/ ende nu dese niet
 „tegenstaende/ soo jammerlicke/ mette eenboudighe Litmaté bandien
 „gescheurt/ verbalscht/ gehaet/ verbolgt en niet ongehoorde executien
 „paratelick ge-executeert wort/ dat het geschrey door de wolcken pe-
 „netreert/ dit verstont hy van gelt-boeten ende bzeucken/ inde welcke ee-
 „nige niet om Religie/maer om Arten seditie smaerkende/ soo de Ma-
 „gistratē verclaren/ gecondemneert wierdē) O Hemelsche Vader / wy
 „bidden u door het Puerieus lijden ende sterben des selfs onnoselen
 „Lams/ wilt genadelijck mijn lippen/mont/ende in my een reyn her-
 „te openen / ende my ellendigh Sondaer stercken / dat ick niet een
 „haz/ noch alderminste point en verswijge/ met waerheyt bestaen-
 „de/ende my sterckende met uwen H. Geest/ ten eynde ick de Heplige
 „krachtige waerheyt verclare/ tot troost van uwe eenboudige onnosse-
 „le Gemeente/ die nu met Christus het Crups helpen dragen/ ende
 „hy nae in Petrus Schipken ondergaen door des hobeerdigen Barra-
 „bas pijlen / vermenght met Jesuiten fenijn / ende nieuwe Ketter-
 „sche leere vande Arminianen / daer van het hooft is Wten-Godes-
 „bogaert / metten Aertschen Ketter ende Sociniaen Vortius. Ver-
 „hoort ende sterckt my door den eenighen Heplant Iesum Christum &c.
 „Onse Vader etc. Volgt hier op een Dooz-reden tot den Leser/
 „daer in hy seyt/ dat hy niet heeft konnen naelaten soo kleynhertigh te
 „zijn de memorabelste dingen/ hem seer wel bekend/ in 't licht te bren-
 „gen/ meest gheschiet ter doosaeck van dese nieuwe stinckende vuy-
 „ligheyt / heerkomende upt eenen Bogaert vol bzuichten van Armi-
 „niaensche leere / oock vanden Sociniaen Vortius &c. sulcx dat de
 „menschen den sinaeck der bzuichten deses Bogaerts geproeft hebben-
 „de door den gouden streel-stock/ en werelts advancement/ genoegh in
 „haer belepdt / als rasende honden ende wolven / haer saecke upt-
 „richten met parate executie/ niet ontsiende de macht des Hoog Ove-
 „righepds van Hollant ende Provincien Raedt/ noch van onsen Al-
 „der-Doozluchtighsten Prince Mauritius, wiens stralen van sijn
 „hooghe noyt ghehoorde daden de gheheele werelt door vermaert
 „zijn / alhoewel dese nieuwe Kerckschenders segghen / S. Prince-
 „lijcke Exel. haer dienaar is. Woorts seyt hy/ dat hy in zijn naebes-
 „schreben verhael wat vierighlick met puer schrijft/ ghelijck David
 „teghen de Wpanden Godts oock dede / met dese woorden / Hec-
 „pletertse / doetse met den haren te nictē / roepdt haren name upt;
 „jae schabdtse upt het Boeck des levens / te weten/ persevererende
 „in hare God-loosheyt/ gelijk dese Barnebelt doet etc. Daer nae:
 „t sal hem hart vallen tegen den prikkel te stooten / ende Godes Lit-
 „maten upt te roepen: Haester salt over hem ende de sijne gheschieden;
 „dat geve Godt. Daert wel: en daer onder/ als niet komt tot yet, soo kent
 „het hem selven niet. Dit appliceert hy op den H. Barnebelt; van den
 „welken hy voort op 't hooghste vilepigh schrijft / hem noemende
 „eenen kalen poltron, Paus, groote pensionaris, die voor den Treves een
 „Spaen-

Sijne
 Dooz-rede

Aferingh
 regen den
 Wvoraet
 Barnebelt.

Spaensche Mercede van hondert en twintigh Duylent Ducaten ghenoten heeft. Sijt ghy (sepdt hy) groot Segelbewaerder, ende voorstaander vande Iustitie; Ba ghy zijt de plaghe op u vleysch. Ende nae dat hy vanden Advocaet verhaelt hadde verscheyden saecken/ sinuerkende Landtverraderije (die ick gheloove/ dat desen Boef nau soude hebben derren dencken/ ware daer te dier tijdt recht in 't Landt geweest) beslupt hy „ met dese woorden: **Wt** alle 't ghene voorsz. soudemen niet bypmoe- „ dich seggen/ dat ghy **Sr. Barnevelt** den meesten Verrader vande we- „ relt zijt; **Ick** segge jae; ende daer nae: **W** bzieben zijn wel bewaert/ „ om u eens proces crimineel te maecken, 't welck (soo ick hoor) haect ge- „ schieden sal, wacht uwen kop. **Daer** isser vele/ die u doodt gheswoogen „ hebben/ want 't is meer dan tijdt/ dat ghy upt de werelt zijt. **Daer** „ om wacht uwen kop/ ghy gestreelde/ als ghy wilt/ men sal u voer by „ stick setten, dat ghy hondert twintigh duylent Ducaetjens ontfangen hebr. „ **Wp/ Wtenbogaert** noemt hy eenen valschen/ gierigen/ hoobaerdigen „ **Gec/** ende (spreekende voorsz in 't generael) grijpende **Wolven/** „ scheurders ende ondergravers van **Christus Kercke**; die de Stadt van „ Utrecht in een Bloedt-badt badt gebracht ten tijde van **Leicester** (wat hy „ hier mede segghen wil/ en weet ick niet: want als de **Borgerije** daer „ eens op den **Widdaghy** op de been was/ was ick 't **Utrecht** niet/ maer „ **predicte** openbaerlijck in 's **Gravenhage**/ soo in 't begin is verhaelt/ „ dit is my noyt te bozen ghekomen) die **Wernherum Helmichium** „ hadde vermoort/ want soo ghy hem aenspraect (sepdt hy) sloeghen „ hem uwe propoosten soo om 't herte/ dat hy acht dagen daer na sterf. „ (**Norhtans** had ick **Helmichium** eenige maenden voorsz sijn overlijden „ niet gesien). **T** lest was: Dat ick tachtentich duylent gulden in goude „ **Albertijnen** badt ontfangen, dat my dat in mijn backhups was ghe- „ sepdt: (niemandt ter werelt heeft my dat in mijn aensicht gesepdt/ ten „ ware dese **Danckaert** selve/ doe hy my d' eerste repse in mijn hups ag- „ gresseerde/ daer van my doch niet voorsz en staet). Gaet tot **Brussel**, 't staet „ daer klaerlijck gheschreven op het **Register**, daer d' ander gbestreelde staen „ met naem ende toenaem. **I**n dit **Boercken** lagen noch apart inghe- „ napt eenige cleyne bladerkens/ van inhoudt als volght. **A**lfoo secker „ **trou Patriot** des grootē **Pensionaris** ende **Apostlaets Wten Godts** „ **Bogaert** verradersche secreten ontdeckt hebbende/ besich is/ om een „ boeckken te maken/ ende met den eersten te doen drucken/ daer mede „ de voorsz. **Spaensche Creaturen** in haet vande **Gemeente**/ ende al de „ **Wereldt** soudē geraecken. **A**lfoo gepresenteert wordt voer by stick „ te setten/ ende alles te doen blijcken/ soo worden alle **Christelijcke lief-** „ **hebbers** gebeden hier toe/ ende om spoedelijck 't **Boeckken** in 't licht „ te laten komen/ een redelicke handtrekkinge van penningen te wil- „ len laten doen/ ende sal een pder met danckbaerhepdt gherestitueert „ worden. **H**ier op volghden dese namen. **Cornelis Schellinger Suycker-** „ **backer**; **Ian vanden Ende**; **Hans vanden Berghe Suycker-backer**; **Ian vander** „ **Straten** in 't oude mannen huys; **Ambrosius Kemp**. **Daniel Mostert** inde zij- „ de **Specks** op 't water; **Guillam van Aelt** ende **Hans Martens** inden **Otter** „ op 't water; **Giellis van Kessel Suycker-backer**; **David de Weerd**; **Ian Har-**

Kaferinge
tegen my.

Castelijck
ke/ oock/ in
secker aen-
sien/ belae-
chelijcke to-
ghen.

Namen
van Danc-
kaerts re-
ele of geis-
magineerde
hulpers in
desen/ ghe-
vonden in 't
gesepde
boeckken.

dewijn : Cornelis Nuyts Suycker-backer : Bremer zijn broeder Capt. van Oorloge. Of dese luden ghecontribueert hadden tot dit schoon stuck wercks/ oft contribueren souden: of dat zy van desen mensch waren alleen ghedesseigneert in sijne hersenen / om van hem om gelt aenghespjooken te worden/ is Godt ende hun bekent. Alles was gheschreyen met Vanckaerts eggen welbekende handt.

Wat hier
op ghedaen
wiert.

Den 7. M:
yilis 1618.

Dit Boercken hem Vanckaerts t'Amsterdam (derwaerts hy gheblucht was/ uyt vzeese vanden Jisrael van 't Hof/ die sich om ander stucken teghens hem hadde gheinformeert) op straet ontballen sijnde/ wiert opgeraept/ inden Page ghebracht/ ende den Advocaet ter hande gestelt. De Advocaet verthoont dit boeckken inde volle vergaderingh van Staten/ seght/ dat/ als men altemet tegen soodanige pasquillen oordeelt hadt versocht/ men hadde ghe- excipieert/ dat d' authouren onbekent waren. Hier was nu een Autheur wel bekent/ die seide voert by stick te willen setten : dat het voornementlick op hem ende my gemunt was/ die hier ghescholden wierden door Landtverraders; wy waren hier beyde by der handt/ souden niet ontloupen. Men wilde soo veel doen/ ende den Vanckaerts pede ligato [wel bewaert en versekerd] doen brengen inden Page/ om hem sijns schrybens te doen reeckeningh geven. Hier opposeerden haer die van Amsterdam/ allegerende haer privilegie de non evocando. De resolutie was/ aen die van Amsterdam te schryven/ ten eynde sy Vanckaerts souden versekeren. Dit geschiede. De Heer Jisrael Kinischot reysde derrewaerts met het Boercken/ om Vanckaerts te examineren : maer seide S. C. my (wederghekomem zijnde) datmen hem hadt belet zijn Officie te doen/ soo dat behoorde. Dat bleef daer. Was met handen te grijpen/ dat dese gesel Patronen had : daerentusschen/ t' huys nauwelijcks hebbende te eten/ maecte t' Amsterdam inde Gijfel-kamer goet chier/ ende wierdt daghelijck/ als een martelaar of Confesseur/ die om de gerechticheydt ghevangen was/ van zijne broeders ende trouwe Patriotten besocht. Als d' Advocaet in appzehsie was/ wierdt hy uptgelaten/ ende/ nae datmen den goeden Heer t' leven benomen hadde / eyschte hy recompensie ende kreeghse. Nochtan en is in des Advocaets sententie niet een eenich punct van alle die schandelijckheden/ die desen quant den goeden Heere hadde te laste gelept. Dus heb ick dan mede dese atroce injurien moeten opbrassen. Godt sal 't rechten.

Nota.

Schande-
lijke Mo-
gens ende
Calumnien
regen my
van J.
Berck 302-
ghemeester
t' Drecht.

De schandelijcke Logghens ende Calumnien van Nicolaes Berck (nieuw ghemaect Burghemeester t' Drecht door de veranderingh van 't Jaer 1618.) tegen my/ passeert al t' voorgeende in dese materie/ voornamelijck/ om d' aensienlijckheyt vanden persoon. Wie soude soodanige boosheyt verwacht hebben van soo een oudt ende (inden schijn) degelijck man? Wel machinen seggen: *Ex senibus egressa est iniquitas*: [Van den Ouden is de boosheyt uptgegaen.] Wie soude denken/ dat hy/ die my/ soo langh ick in openbaren dienst was/ alle goet ghelaet ghe-toont hadde/ mijne handen ende benautheden soude hebben gaen verswaren met zaeken/ daer op ick noyt mijn leefdage en hadde gedacht? ende dat noch soo vele Jaren na date/ dat sijne versierde propoosten tusschen

tusschen hem ende my geballen (nae zyn seggen) souden zyn gehouden/ sonder van te vozen daer van aen my/ of yemandt anders (soo hy schuldigh was/ indien sijn segghen waer geweest ware) eenigh gewach gemaect te hebben? Maer wie soude noch dencken/ dat myn Heere den Prince van Oransen op sulck los seggen staet soude hebbe gemaect/ om 't selve eenen Ambassadeur van Oranckrijck in de handt te steken/ tot verduckinge van een zyn getrouw oude Dienaer/ soo ick naederhandt/ upt monde banden Heere van Boissile Ambassadeur/ selve heb verstaen/ die my oock daer by sepde/ dat hy den logen hebbende konnen tasten alleen upt de lecture ende eenige omstandigheden/ S. Excel. ernstelyck vermaent ende gebeden hadt/ haer doch niet te behelpen. Dan alsoo ick dit niet speciale verantwoordinge aen de Proetschap van Utrecht gesondē, doe Verck noch leefde (die oock niet langh daer nae Gods oordeel geboelde) hebbe verdedicht/ ende al wat daer op loopt/ door den duck openbaer ghemaect is/ houde Ick onnoodigh daer van alhier wijder verhael te doen. Ick segge dan tot een besluyt van dit Capittel: Dat alles wat my opt/ vooz myn leste vertreck upt 't Landt/ is nagegeven/ van te Misse geweest te zyn, eenige correspondentie met Iesuiten, Roomsche Geestelycke, of des Conincx van Spaenjen of der Eers-Hertogen dienaers ghehouden, of oyt heller of penninck van die zijde genoten te hebben, of gepresenteert te zyn, puerlijck erdicht ende gelogen is. Van oock daer nae/ als ick my in Brabant onder 't beneficte bande Treves onthieldt/ ende tot deser uren toe/ te Misse geweest/ of eenigh Tractement/ kleyn of groot/ bande Spaenjaerden of hare adherenten ontfangen te hebben/ segghe ick 't selve/ ende beveil 't daer mede den Oppersten Rychter.

Elfde Capittel.

Brief ende Verantwoordingh aen S. Excel: Kerckelijcke Procedueren ende Vonnisse tegen my: oock teghen Bernardum Lafaille sal: ende den Kercken-raedt van 's Gravenhaghe, verhaelt ende wederleydt.

Ot hier toe verhaelt hebbende een Deel banden arbejdt/moepten/ aneyten/ sorgen ende menighbuldighe swaricheden my wederbare/ geduerende mijne Bedieninge/ oock aengedane injurien/ neffens verscheppde logens en Calumnien/ daer mede ick ben bewoopen gheweest/ niet sonder groot gebaer: Iffet tijdt/ dat ick segge/ wat eynde of upthomste dit alles gehadt heeft: ende wat belooningh ick ten lesten bande Menschē hebbe bekoemen: Eerst Kerckelijcke: daer na Politijckie. Dese strubbelingen hadden nu vele jaren geduert: Ick had al vooz langh gemeynt/ 't Vaderlandt ende de Kercke ghenoegh gedaen te hebben/ om my elders te vertrecken/ ende tot ruste te begheven/ bysonder/

Sat Eccle:
sq, Sat Pa-
tria.

als

als ick bebondt / dat Loghen de stoel der Waerhepdt / ende Moertwil den setel van Beden inghenomen hadden / oock sagh / dat aller booghen op my ghespannen waren / ende elcker pijlen op my mickten. Maer Ick en konde tot het vertreck niet gheraeken / wederhouden zijnde sterckelijck van die ghene / die mijnen dienst genoten / ende dien deselbe aenghenaem was. Ick stondt dan / ende bleef staende / soo langh de publicque authozitept stondt / ende de Heeren in Regeringe bleven / die mijn doen en laten wisten / oock kennisse konden draghen van mijnen ghetrouwen dienst de Kercken ende Landen ghedaen / in alle onderdanighepdt ende ghehoorsaemhepdt tot mijne wettighe H. ende lage Oeberhepdt / nae des Heeren woordt / om my te wesen tot waringh ende boozstandt teghen ghewelt / 't welck alleen ick had te breezen / verseeckert zijnde / dat Waerhepdt ende Beden aen mijn zijde waren / ende dat ick / soo lange dese plaets hebben / ende ick gehoozt mocht werden / mijne saecke wel te boven komen soude? Maer siende de publicke Authozitept der H. H. Staten van Hollandt ende Westvrieslandt onderbuzurt / eenige hare principaelste Dienaers ghevanghen / de reste rade-loos ende oberheert / oock hare authozitept ghetransfereert aen andere / diese nae de wetten van 't Landt (soo ick de selve wetten alle tijdt met alle hzome Onderdanen des Landts hadde verstaen) niet toe en quam / ende dat Ick soude moeten van mijn doen ende laten Reckenschap gheven aen den ghenen / die my in 't gheen mijn Ampt aengingh nopt wet ghegheven en hadden / noch en vermochten te gheven / die oock / als zijnde upt andere Provincien / in Hollandt gheen segghen en hadden: siende oock strac daer nae de wettighe Woedtschappen ende Magistraten teghen de privilegien afsetten / andere inde plaetse bzenghen / ende de vergaderingh vande Heeren Staten van Hollandt ende West-vrieslandt bekleeden met vele nieuwe / meest vande humeuren der Contraremonstranten (die haer mijne sozimele parthypen betoonden) oock klaerlijck bebindende / datmen / niet teghenstaende alle onse billicke Remonstrantien / oock de alderjonghste (die ick den H. Advocat behandighde ten daghe sijner detentie / soo booz is verhaelt) de Synoden Nationael ende particulier gingh houden op eenen voet / volgens den welcken onse parthypen te ghelijck souden mijne beschuldigers ende Rechters zijn: oock houdende / dat ick aen niemant langher was verbonden ten dienste; bondt best (niet kennisse ende goetvinden der ghener / die ick daer in hadde te kennen) eerst upten Daghe / ende daer nae (om te ontgaen die lagen / diemen my leyde / nae de seckere advertentie / die ick kreegh) verder / tot in Bzabzandt te vertrecken / latende mijn Wupsgefin inden Dage / sonder mijn Bibliotheque of meubelen elders te doen transporteren of herbzieren.

't Eerste dat ick dede / zijnde blipten Landts / was / te schrijven aen S. Excl. desen navolgenden Bzief, verantwoordingh ende Supplicatie / die ick goet hebbe ghewonden alhier te insereren van woordt tot woordt.

Doozluchtighste/hoogh-gebozen Dozt/ Genadighste Heere/
 werpt sich neder dooz uwe voeten uwer Excel. en der selver
 onderdanichste/ootmoedighste ende getrouste Dienaren: den
 welcken u Excel. geleben 29. Jaren upt Utrecht heeft doen ko-
 ,,men in 's Gravenhaghe/willende/ datmen hem albaer soude beroe-
 ,,pen/ende doen blijven/oim Gods woort te vercondigen/eerst inde He-
 ,,verdupesche/daer nae oock inde Fransche Tael/te Hove/inde Capel/
 ,,plaats van uwer Excel. residentie / ende doozgaens in der selver te-
 ,,genwoozdigheyt: den welcken uwe Excel. eenige Jaren daer nae (na
 ,,dat hy zijne twee maenden / volgens de ordze/ende 't lot op hem ge-
 ,,ballen/in 't leger tot Bommel anno 1599. hadde uptgedient / ende hy
 ,,daer op van meeningh was upt het legheer wederom nae Hups ende
 ,,sijne Kercke te vertrecken) oock dooz authozitept vande Heeren Ge-
 ,,committeerde Raden van Holland / sich soo verre heeft willen toe-
 ,,epgenen/dat hy niet alleen in uwer Excel. dienst moste continueren/
 ,,soo langh de selve doemaels te velde bleef/maer dat hy oock daer nae
 ,,de selve dozder heeft moeten verselschappen in alle uwer Excel. rep-
 ,,sen ende tochten/ gheballen 't sedert die tijdt / beginnende vanden
 ,,tocht in Vlaenderen anno 1600. ende epndende metten tocht inden
 ,,Landt van Cleef ende Overpffel/ vooz Lochem ende Grol / oock
 ,,noch 't sedert/ inde belegeringh van Sulick ende den legheer by Rees
 ,,inden Jare 1610. den welcken u Excel. oock / onder zijne gunstighe
 ,,handt ende zeghel/ heeft willen verclaren te houden vooz Bedienaer
 ,,des Godlicken woordts by sijn persoon/ ende in sijnen Hups/ ende
 ,,belasten met d'opsicht op die van sijnen Hups/mitsgaders d'onchzi-
 ,,stelicke argelicke manieren van doen ende leven/die hy in eenige van
 ,,hun soude weten straffingh weerdigh te sijn / om die met goede ver-
 ,,maningh te weeren ende te beteren/soo veel doenlick etc. den welcken
 ,,epntelick u Excel. soo menichmael Godts woort heeft hoozen ver-
 ,,kondighen/ende sijne handen sien opheffen totten levendighen God/
 ,,om met geduerige gebeden ende smeekinghen den Staet des Vaders
 ,,landts endeder Kercken/ neffens den persoon van uwe Excel. ende
 ,,het doozluchtigh Hups van Nassau / aen S. Goddelijcke Barm-
 ,,hertigheyt te bevelen/ende vooz de Heerlijcke Victozien/ daer mede
 ,,de selve God uwe Excel. soo sonderlingh heeft begenadicht/ende be-
 ,,toemt gemaecht dooz de gheheele wereldt/ vierichlick te bidden;con-
 ,,tinuerende inden selven dienst vanden Jare 1589. totten Jare 1617.
 ,,als wanneer het u Excel. niet langer en gelsefde sijns Suppliantz
 ,,dienst ende gehooz met sijne teghenwoozdighepdt te vereeren. De
 ,,Suppliant is grootelick bedzoeft / dat hy van die tijdt af sijnende u-
 ,,wer Excel. onghenade/ sijnen publijcken dienst niet en mocht opse-
 ,,gen/ bysonder die hy oeffende inde Capelle van uwer Excel. logijs/
 ,,alsoo hem Suppliant niet onbewust en was/ dat hem (hadde het al-
 ,,leen aen hem in 't particulier gehanghen) toe quam te wijcken/ veel
 ,,eer/dan dat u Excel. sijnenthalven/ soude wesen gheincommodeert
 ,,met buypen sijn hups te moeten ter Prebicatie gaen. Maer alsoo
 ,,die gene/die des macht ende authozitept hadden/namelick de Heeren

Dese zijner
 Excel. be-
 zegelde Ac-
 te ende
 Commissie
 is noch in
 goeder
 handt.

„ Staten / 't selve niet goet of stichtelijck en vonden / en mochte de
 „ Suppliant sijne particuliere ghenegenthepdt in desen niet volghen/
 „ neffens dat u Excel. hem dooz sijn E. Thesozier/die u Excel. daer
 „ van sprack op sijne begeerte/ liet weten/ dat hy 't selve niet goet en
 „ bondt. Dus heeft hy gecontinueert/ niet sonder groote quellinghe
 „ van sich te sien berooft van 't aensicht ende de gunste van dien Prin-
 „ ce/ vooz de gesonthepdt ende 't welbaren des welcken hy soo menigh
 „ pverigh ghebedt tot Godt hadde gedaen/ soo in 't openbaer als in 't
 „ bysonder/ soo wel in 't belt bupten/ als binnen sijne ordinairse resi-
 „ dentie-plaets. Helas mijn Heere: Godt ende de menschen/ die my
 „ sijn familiaer geweest/weten/hoe menighmael ick versucht heb/ als
 „ ick dese verbyzendinge began te mercken/ ende sonderlingh/ nae dat
 „ my was gesepdt/ dat u Excel. niet alleen in particuliere discoursen/
 „ maer oock inde vergaderingh van mijn Heeren de Staten van Hol-
 „ landt my hadde ghenoomt den Autheur vande oneenighepden inde
 „ Kercke; ende by gebolgh oock in 't Landt: waer van hoewel ick my
 „ ghenoeghsaem met alle respect ende eerbiedinghe in uwer Excel. te-
 „ genwoozdighepdt hadde ghesupbert in volle vergaderingh van hare
 „ Ed. Mog. mijne Hooge Overhepden/ nae dat ick my inde selve met
 „ eene Christelijcke bymoedighepdt van selfs hadde ghepresenteert/
 „ tot de welcke oock mijn Heeren vanden Hove Provinciael/ de Hee-
 „ ren vande Rekeningh/ Baelliou ende Borghmeesteren van 's Gra-
 „ venhage geroepen waren (aen welcke alle ick/ met tastelicke redenen/
 „ verthoonde/hoe onschuldigh ick daer inne was / oock soo/ dat uwe
 „ Ex. selve daer inne scheen te nemen redelijck contentement) heb ick
 „ ebenwel naederhandt bevonden d' artificien mijner heymelicker par-
 „ thyen en haters soo groot geweest te zijn by uwe Excel. dat de selve
 „ opinie noch by u Ex. was gebleven/ oft op nieuws verwerkt. Och/
 „ hoe menighmael/ mijn Heer/heb ick/ tusschen Godt ende my/mijne
 „ conscientie hier over doozsocht ! hoe menighmael ben ick ghe-
 „ weest op stip van my t' eenemael van alle Kercken-dienst te ontle-
 „ dighen/ ende my uwer Excel. tegenwoozdighepdt te ontrecken/soo
 „ verre ick soude konnen / tot dat het Godt (die der Coninghen ende
 „ Princen herten heeft in sijn handt) mochte ghelieven my de selve
 „ gunstiger te maecken. Ick had mijn afschepdt al in lefleden Maert
 „ genomen vande Kercke-raedt van 's Gravenhage/ staende op mijn/
 „ by de selve voozbespzoocken/ recht/ hoewel ick my noch/ op der sel-
 „ ver seer ernstige instantie/ liet bewogen haer te blijven dienen vooz
 „ een tijdt / indien ick konde/ doch bypwilligh/ ende sonder verbandt/
 „ tot dat de ghemepnte soude zijn voozsien. Dus bleef ick noch:maer
 „ Godt weet/dat het niet en was sonder eenen grooten strjdt in mijn
 „ ghemoedt / of ick niet liever behoozde datelick te vertrecken/ siende
 „ mijn persoon ende dienst soo onaengenaem omtrent u Excel. de sel-
 „ ve Godt weet oock/ of soodanigh mijn blijven zo gheschiedt/ sonder
 „ eenighsins van verre te voozsien/dat t sedert is ghebeurt/niet sonder
 „ vrees / dat d' onnoofele vziendtschap / die ick van vooz vele Jaren
 „ hadde onderhouden met eenighe vooznaemste Heeren / Dienaren
 „ van

„van 't Landt/ my in 't lef wel mochte in moeyte brengen/ hoe on-
 „schuldig ick oock mochte wesen/ ten deele/ om dat ick my sach/ dooz
 „de konsten mijner tegenparthpen/ niet de selve Heeren ingheswickelt
 „in veler menschen onverdiende haet; ten deel/ om dat de slagen van 't
 „naedencken/ datmen op pemandt heeft/ dickwils mede vallen op 't
 „hoofst van synen vriendt. Dat ick breefde is gekomen/ in voeghen/
 „dat 't onweder zijnde gevallen op die personen/ mijne gunstighe ghe-
 „ooydeelt hebben/ dat ick niet wel soude doen niet blijven ter plaetse/
 „daer dese swarte wolcke haer verthoonde/ ende dese buye was upt-
 „gestoet/ dzeppende noch meer andere/ hoe onnoosel sp mochten zijn/
 „te willen overstorten: oock my: Niet dat ick nae der selver ooydelen
 „verdient hadt soo gehandelt te worden/ maer om dat veler ingefogen
 „haet teghen my hun niet onbekent en was/ ende dat de vriendtschap
 „ende kennisse niet de gebangene Heeren my eenighsins ronde suspect
 „maecken/ ende mede inwickelen in d' opinie der fauten/ daer mede
 „men scheen deselve te willen belasten. Boven al/ om dat sp wisten/
 „dat u Excl. bleve houden d' opinie/ dat ick was soo veel als een
 „booznement Auteurs der misverstanden ende oneenigheypen/ die
 „soo hoogh wierden gewogen: welke opinie sp hielden te zijn doot-
 „lijck booz my/ niet sonder my te doen gedencken de spreuck des wij-
 „sen/ 's Conings Toorn is 's dootds bode. Ick hebbe dan ten lesten/
 „niet sonder groot ghebecht met mijn selven/ haren raedt gebolght/
 „ende my wat ter zijden ghehouden/ op hope/ dat/ die sware storm
 „wat over zijnde/ God my de ghenade soude doen/ van uwe Excl. in
 „alle ootmoedighepdt te doen verstaen/ jae met handen grijpen mijne
 „tastelijcke onnooselhepdt. Terwijl ick hier op wachte/ comt my de
 „Eydinghe/ dat de Heer Berck/ Bozgermeester t' Utrecht/ my
 „ghenoegh opentlijck beswaert metten laster van verraderp. Waer
 „upt ick/ my selven vast hebbende ingebeelt/ dat/ sonder twijffel/ eeni-
 „ghe/ gedreven dooz louter haet ende booshepdt/ mijn verderf hadden
 „geswozen/ trachtende in alle manieren waerschejnlijck te maecken de
 „bedriegherijen/ daer mede men 't volck/ 't sebert eenigen tijdt her-
 „waerts/ hadde gaende gemaect/ doende den luden ghelooben/ dat
 „ter waren onder den Predicanten/ Ick/ booz al/ die corespondentie
 „hielden met de Jesuiten/ ende pensioen toghen vanden Vpandt/ ghe-
 „bzongen ben geweest seckerlijck te gelooben/ dat/ ingesien de teghen-
 „woozdige gestaltenis van saecken/ ende de qualitept vanden persoon/
 „die sijne conscientie hadden derren gewelt doen/ om my te vernielen/
 „soodanigh aenbzenghen alleen pzetexts ende derk-mantels ghenoech
 „was booz mijne quaetwillige/ om my te doen vast setten/ mijn on-
 „nooselhepdt te vertreden/ ende my den ghemeynen haet op te offeren.
 „Dese insichten/ ende andere meer/ Shenadighste Heere/ hebben soo
 „veel bp my vermocht/ dat ick/ op 't verlos van mijne Gemeypnte/ en-
 „de 't Advijs van mijne vrienden/ wat verder ben upt den wegh ghe-
 „gaen/ om te moghen/ buypen soo vele ontroernissen ende quellinghen/
 „telckenmael vernieuwt dooz versheypden onverwachte veranderin-
 „ghen/ in eensaemhepdt mijne ghebeden ende tranen uptstorten booz

„Godt (die een waerachtigh getupge ende rechtveerdigh voorszander
 „is mijner onschult) ende sijne Godlijcke Majesteit bidden om wijs-
 „hepdt ende raedt/ wat ick vozder/ soude hebben te doen/ om my te be-
 „schermin ende bezijden vooz onderdruckinge teghen 't ghewelt der
 „gener/ die/ hebbende u Excel. opgemaect tegen my/ niet op en hou-
 „den my ten upersten te verbolghen/ doende my oock verspieden ende
 „lagen leggen op de passagien ende wegen/ om my te grijpen. Godt
 „heeft mijn gebedt verhoort/ ende my desen raedt gegeven/ dat ick my
 „vooz eerst soude soecken te verborghen by uwe Excel. met dit Ghe-
 „schrift/ ende daer mede u Excel. aller ootmoedighst bidden om goe-
 „dertieren/ audientie aen een bedroeft Dienaer Christi/ die oock soo
 „vele Jaren is geweest/ ende/ met Godes hulpe/ alle tijdt blijven sal/
 „uwer Excel. aller ootmoedighste ende ghetrouwste Dienaer inden
 „Heere. Dit doe ick nu/ Genadighste Heere/ ende bidde mits desen
 „om vozder audientie. O Excel. en heeftse mijne tegenparthpen en-
 „de heymelijcke Vpanden niet geweygert/ dus bidde ick ootmoedelic/
 „dat het uwer Excel. goede gheliefte zy/ my die oock niet te ontfeg-
 „ghen/ noch dit Schrift/ al is 't wat langh/ van sich te werpen/ maer
 „lijdsamelijck te hoorzen 't gheen ick tot verdedigingh mijner onschult
 „hebbe vooz te stellen.

„Doozuchtighste Vozst/ Genadighste Heere: wist ick pertinent/
 „welcke dingen het zijn/ daer mede mijne parthijen ende vpanden my
 „by uwe Excel. soecken te bekladden/ ick soude se staps voets volgen
 „op de sielen/ ende specialijck antwoorzen op elck punct. Maer na-
 „demael ick hare beschuldighingen niet en wete/ dan in 't onsecker
 „en in 't gros/ kan ick tegenwoorzdelijck niet dan in 't onsecker ende
 „in 't gros antwoorzen. Men seyd/ dat ick d' oorzsaek ben van dese
 „troubelen ende oneenigheden. O Excel. en heeft die opinie van haer
 „selben niet/ maer s' is deselve inghegeven van andere. Ick ken den
 „man/ een Predicant/ die 't my opwierp wat meer als twee Jaren
 „geleden/ in een vergaderingh/ daer die saten/ die ons konden ende be-
 „hoorzen te richten/ daer ick was om my te verdedigen/ ende dien ges-
 „sel te beschamen: maer alsoo ick seer dzongh op sijns segghens be-
 „wijs/ ende de Rechters/ in plaets van hem daer op te persen/ vol-
 „ghens mijn ernstigh aenhouden/ ende haer Ampt/ niet en spraken
 „dan van de questien dooz bziendelijck accroozt ter neder te legghen/
 „imputerende of toeschrijvende die Calumnie meer des beschuldigers
 „oploopthepdt als quaedtwilligheyt (hoe wel ick anders wist/ ende
 „anders bleek) en konde ick niet te rechte komen/ hoe seer ick daer op
 „dzongh ende aenhiel: Dese hatelijcke beschuldigingh dan heb ick wel
 „vernomen/ geleden Jaer en dach/ maer en sach noyt mensch/ die daer
 „van de minste reden wist te geven. Die/ geen meeningh hebbende/
 „om te verstoozen/ niet en doet 't geen upt sijne natuere verstoozingh
 „veroorzaecken kan/ en kan epgentlick geen oorzsaek of Aetheur van
 „troubelen ghenoeit worden. Ick heb die meeningh noyt ghehad/
 „noyt sulcx aengherecht. Die doet dat hy te doen schuldigh is/ vol-
 „ghens sijn beroep ende conscientie/ al volghet daer upt twist/ twee-
 „dzacht

„Dan te zijn
 „oorzsaek der
 „oneenighe-
 „den.

„dracht ende onrust / en is daerom ephgentijck gheen oorzaeck der
 „selver onrust / maer sy / die haer daer teghen onbehoorlijck opstel-
 „len. Anders: Wat salmen segghen van Elia ende andere Prophe-
 „ten? Wat van onsen Heer Christo ende sijne Apostelen? op welker
 „doen seer vele / groote / ende sware onrusten zijn ghevolgt in 't Co-
 „ninghrijck Israels / in 't Joodtsche Landt / ende dooz de gheheele
 „wereldt. Salmense daerom qualificeren Auteurs van troublen?
 „wy verblijden ons nu soo seer over de Stem des Euangeliums inde
 „refor matie / datmen liever alles in buyt ende vlam soude sien / dan
 „sich daer van te laten berooven: wat onrusten / jae ellenden sijn noch-
 „tans dienthalven geheel Europa overkomen? Salmen daerom seg-
 „ghen / dat Luther / Calvin ende andere / welker memozie men houdt
 „in grooter eeren / om de Refor matie ghebozderd ende de waerhepdt
 „aenden dagh gebzacht te hebben / een deel warre-geesten / opzorderen
 „ende oorzaecken van troublen sijn gheweest? Wat mijn persoon be-
 „langht / Genadighste Heer: wanneer ick schoon d' eerste ware ghe-
 „weest (des neen) onder die ghene / diemen houdt te zijn oorzaecken der
 „disputen / die ons heben ten dage quellen / ende daer upt oock eenighe
 „onrust ghevolgt is; Men en soude evenwel daerom gheen oorzaeck
 „hebben / my met soodanighe blame te beswaren / wanneer ick daer
 „inne waerhepdt ghehadt / ende mijn beroep ghevolgt hadde. Veel
 „meer sal u Errel: (soo ick vertrouwe) my daer in onschuldigh hou-
 „den / nu ick / noch d' eerste / noch de 2. noch de 3. noch oock op verre nae
 „de voornaemste en ben. Men geeft vooz / dat andere / in 't geen sy heb-
 „ben ghedaen / meest hebben ghesteunt op mijn aensien ende authori-
 „teyt. Maer / Genadighste Heer / gelijk het aensien ende d' authori-
 „teyt / die eenige my hatelijck toeschrijven / is buyten alle waerschiyn-
 „lijckheyt / soo en is oock soodanige tegenwerpingh niet gegrond dan
 „in louter imagmatie. Saecten van Conscientie en gaen soo niet /
 „ende hebben een geheel ander beleydt / by sonder inde even-gelijckheyt
 „in onse Kercken geobserveert. Blijft evenwel pemandt swanger met
 „die opinie / 't en is in mijne macht niet / mijn Heer / hem die te bene-
 „men / hoe pdel ende los de selve oock mach wesen.

„Maer / Genadighste Heer: welke is doch de daedt / daer mede
 „men houdt dese verstooringh by my te zijn aengherecht? wat heb ick
 „gedaen? Ist / dat ick / nevens andere mijne Mede-dienaren / eene Re-
 „monstrantie hebbe ghepresenteert aen onse H. Overhepdt / ende daer
 „in onse geboelen over eenige Leer-punten helpen verclaren / om daer
 „op te verwerben een Synodus / die daer van mocht oordeel / of On-
 „derlinge-verdzaechsaemheyt tusschen ons ende onse Mede-dienaren
 „van ander gheboelen / of ontslaghinghe van onse diensten / indien men
 „ons niet soude willen of konnen verdragen? Of ist / dat ick my me-
 „de hebbe laten binden onder de Colloquenten inde conferentie / dies
 „aengaende ghehouden / dooz ordze ende in presentie vande selve onse
 „H. Overighepdt? Of zijn 't de Schyften / daer mede wy bestreden
 „hebben die gene / die dese scheuringh ende onrust gingen aenrechten /
 „als / ten exempel / de Verdedingh vande Resolutie der H. Staten

„by my gestelt/ende u Excel. gedebiteert? Indien sulck doen soo veel
 „is als onrust ende verstorzigh aenrechten: o ellendige Onderdanen/
 „o ongeluckige Predicanten/ die hunnen Overhepden niet eene Re-
 „monstrantie en moghen presenteren/tot voorstandt der waerhepdt/
 „die nae de Godsaligheyt is/ noch klagen over't groot onghelyck/
 „datmen hun aendoet/ noch hare saeck verbedigen ten bebele der sel-
 „ver Overhepdt/ noch haer met goede redenen stellen tegen twist en-
 „de scheurmacckers/ sonder daer mede te vallen inde blame van trou-
 „ble/ende verstorzigh te willen aenrechten. Wyders: aengemerckt
 „de gesepde Remonstrantie niet en gaet dan op't onghelyck ons te vo-
 „ren aenghedaden: onse conferentie niet dan op voozgaende beschuldi-
 „ginghen/daer mede men ons heeft willen beledighen: onse Verbedi-
 „gingh der voorsz. Resolutie onser H. Overighepdt tot der Kercken
 „vrede/ niet dan op een Libel/ 't welck de Trompette sterck steecht
 „tot scheuringh: voozwaer/ indien ober soodanighe strijdt yemandt
 „van beyde parthpen ghequalificeert sal worden te wesen Autheur
 „van trouble/soo komt die name ende blame toe/niet ons/ die volgh-
 „den/maer onse parthpen/die voozginghen. Men roept/dat ick Au-
 „theur ben vande Beroepingen eerst Arminij/daer nae Dorstij tot de
 „Theologische Professie binnen Leyden/ ende dewyl men houdt/dat
 „uyt haer disputeren dese onrusten oozspronckelijck gheresen zijn/ dat
 „ick/by consequentie Autheur ben vande selve. Hier op bid ick u Ex-
 „ootmoedelijck dit wat naerder in te sien. De Heeren Curateurs der
 „Universteyt hebbense beyde d' een vooz/ d' ander nae/beroepen/niet
 „jupst op myne/maer op andere recommendatie/ die nochtans tegen-
 „woozdelick gehoudt wordt de vooznaemste onder de rechtsinnigste.
 „Dat ick daer in mede hebbe ghearbeydt/ is gheschiedt volgens uwer
 „Excel: expresse last ende commissie/ om den Curateuren/ op haer
 „versoeck/ van uwer Excel. weghen te assisteren/ ten eynde hare E.
 „E. te beter mochten verkrijghen/ dat sy begeerden. Gock wierden
 „sy beroepen/ niet om te verstoozen/ maer om de Theologie te lee-
 „ren/ ende nae vrede te trachten/ zy beyde de Professie weerdigh sijn-
 „de geoordeelt vande Kercken ende Scholen respectie/ daer inne zy
 „hadden ghedient/ zijnde de selve Kercken ende Scholen overal in
 „achttinghe van oprecht ende supver te zijn inde Religie. Wanneer
 „nu schoon eenighe trouble of onrust uyt hare disputeren ware ghe-
 „volght/en soude't selve immers niet behooren ghebracht te worden
 „tot laste van die ghene/ die haer wettelick met haer beroep souden
 „hebben gemaect/als die dat niet hebben gedaen tot soodanigen eynde.
 „Ware den menschen ghegeven d' upthomst van alledinghen te
 „konnen voozsien/sy souden bykans Goden zijn. Hoc menighmael
 „wederbaert oock den allerverresiensten/ dat't gheen zy wel/ ende
 „ten goeden begonnen hebben/d'upthomst niet en heeft nae wenschen?
 „Men geeft vooz van groote ende diepe desseinen/die men in't een en-
 „de't ander soude hebben gehad. Men/ Genadighste Heere/'t sijn
 „suspicien sonder grond. Daer en is geen ander dan ordinarij ende
 „gheoorloft/ jae behoozlijck dessein of vooznemen ghelweest/immers
 „niet/

„niet/mijns wetens. De saecken sijn ghebozort/nae datse haer booz
 „de handt hebben verthoont. Iffer eenigh besonder insicht ghe-
 „weest/twas/om/booz die mannen /de noodighe matighepdt te doen
 „vozderen (ghelijck oock t' anderen tijden booz andere Professoren
 „was gheschiedt in de selve Academie) in 't verhandelen van eenige
 „Theologische materien/ ende specialijck in't stuck van Gods Pre-
 „destinatie : al tot den vrede der Kercken / ende om den Christenen te
 „doen verstaen/ datmen meer wercks behoort te maecten van de prac-
 „tijcque der Godtsalighepdt/als van ledighe speculativen ende onnutte
 „disputen/ende sonderlingh/ datmen niet lichtelick en behoort te ver-
 „oordelen den Zoeder/ die/ 't fundament ter salighepdt vast houden-
 „de/ doolt in eenigh disputabel point. Ende wat die ghesepde man-
 „nen aengaet (waer van d' een al inden Jare 1609. overleden/ d' ander
 „noch in leven is / die oock de Professie tot Leyden niet actuelick en
 „heeft bedient) als ick van haer soude ghetuyghen/nae de kennisse/ die
 „ick van bepden mach hebben / soo ben ick schulbighe te verclaren/
 „booz Godt / in opzichter consciencie/ dat sp allenthalven nae eenig-
 „hepdt/vrede/ende 't best der Christenhepdt ende der Reformatie heb-
 „ben ghetracht/soo oock hare Schyften ten deele uptuyghen. In al-
 „len ghevalle is hier niet/raeckende den staet des Landts/of strecken-
 „de tot eenighe veranderinge of trouble inde selve. Dit te willen der-
 „waerts trecken/ ware de saecke al te swaer nemen/ende vrome Gods
 „vreesende Mannen al te seer ende niet groot onrecht belasten. Wel
 „is waer / dat verwarringhe inde publicque Religie veeltijds met
 „haer sleet / min of meer / onrust oock inden Staet van een Landt/
 „maer dat en gheschiedt niet nae 't booznemen der gener/die de vrede-
 „ringe der Godtlijcker waerhepdt soecken/tot Gods eer ende 's mens-
 „schen eeuwighe salighepdt/maer upt oorsaeck ten deel van sommiger
 „geleerder verwarde herffenen/die/ qualijck sijnde ghedisponceert/niet
 „en willen in hare vreesende/menschelicke/ schadelicke concepten ghe-
 „roert sijn / ten deel van de quade humeuren van een Landt / 't welck
 „gelijck zijnde een lichaem dat van binnen onghesont ende half verrot
 „is / nauwelijck gheroert en kan werden / ende aengheraecht/of 't en
 „schijnt te willen over hoop vallen. Maer waer is daer en tusschen
 „de wet onses Landts/ ghenadighste Heer/ die den Predicanten of
 „Leetaren verbiedt te doen / dat ick ende andere hebben ghedaen (soo
 „nu is ghesepdt) in dese saecke/op poene van daer over gestraft te wor-
 „den criminelick / als Perturbateurs van 't ghemeyn best ende An-
 „theurs van trouble? Daer sijn/ die tegen ons hebben willen booz-
 „vengen een oude wet van secker volck/ medevengende/dat/die yet
 „wilde boozstellen inden Raedt / streckende tot veranderingh in ee-
 „nighe ghewoonlike wetten/ al waren die schoon quaedt ende nadee-
 „ligh / haer selven souden moeten verthoonen metten bast om den
 „hals/in gebaer van opgehangen te worden/indien haer boozstel ver-
 „wozpen wirdt/maer/ beneffens dat die barbarische ende wreede wet
 „was Heydenssch / onsen Lande onbekent / soo en salmen niet bevin-
 „den/dat wy de Wetten of Religie hebben willen veranderen:ter con-
 tra

„ trarie dient onse ghesepde Reimonstrantie / om ons van die blame te
 „ supberen. Oock en is ons voorsz. niet verworpen by onse H. G.
 „ verheypden/ maer aengenomen/ ende goet gekent dooz d' Onderlinge
 „ Verdrachghsaenheyt/ die hare Ed. Mo. daer ober hebben geoord-
 „ neert / daer mede verstaen moet worden / dat wy inden Rade des
 „ Lands van die schult ende straffe sijn by gesproken. Men brenghet
 „ t' onsen laste/ dat wy ons niet en hebben begeben tot den Synodum/
 „ of vergaderingh aller Kercken-dienaren/ om dien onse grieben vooz-
 „ te draghen/ maer sijn gegaen aende Heeren Staten. Maer alsoo wy
 „ dien Synodum niet mochten noch konden bekomen / dan dooz haer
 „ Ed. Mo. authoziteyt / hebben wy onse grieben aen hare Ed. Mog.
 „ nootsaekelick moeten verthoonen/ende en hebben noyt getracht ons
 „ eenighe Synodale Kerckelicke vergaderinge/ sijnde geconditioneert/
 „ soo dat behoort/ende inde welke onse parthyen niet en souden sitten
 „ als Rechters/ te onttrecken/ soo uyt onse Reimonstrantien claerlyck
 „ blijkt.

„ Dese ende vele andere redenen meer / die ick / om u Excel. op dese
 „ materie niet te langh op te houden / ghenootsaecht ben vooz- by te
 „ gaen/ doen wy u Excel. ootmoedighst bidden/ geen gheloof te willen
 „ geven den ghenen/ die met soo hatelicke saecke gaen bekladden uwer
 „ Excel. ootmoedigh Dienaer/ die doch gheen autheur en is van dese
 „ differenten/ ende wan hy het schoon ware/ des nren/ daerom geen Au-
 „ theur en soude sijn van eenigh trouble/ aengesien hy alle verstozingh
 „ haet/ ende den Vrede bemint/ soo seer als niemant/ ende t' selve in alle
 „ sijne woorden/ werckē ende actien/ soo oberbloedigh heeft doen blij-
 „ ken in alle sijn bedieninghen/ dat een yder/ oock de Overheypden/ oock
 „ uwe Excel. selve hem vooz desen hebben geoordeelt ende gekent onder
 „ de vreedsaemste van sijne ordyde : die oock in dese leste differenten de
 „ Ghemeynte van 's Gravenhage met ongelooffelijcke patientie heeft
 „ dermaten ghesocht in ruste te houden / dat de verstoorder der selver/
 „ geen cause siende/ om dooz eenighe oorzsaecke/ van mijne zijde komen-
 „ de/ de gesepde Gemeynthe te scheuren/ de selve ten lesten in scheuringe
 „ geworpen heeft dooz epgener goetduncken / op dat ick niet en seg-
 „ ge/ moer wil/ teghen het oordeel des Kercken-raeds/ soo blijkt uyt
 „ de Resolutie by hare Ed. Gr. Mo. op 't raport sijner ende mijner
 „ Wede-dienaren/ daer ober genomen: Connende u Excel. in allen ge-
 „ val seer wel behoeden/ dat op vele goede/ ja Christelijcke/ oock noot-
 „ dighe saecken/ dickwils (soo geseyt) groote onrusten ghevolght sijn/
 „ niet uyt hare nature/ noch nae 't voornemen der gener/ die haer daer
 „ mede hebben bemoept / maer dooz verscheypden toeballen / die gheen
 „ menschelijcke wijsheyt en kan voorszien / noch ontgaen. Neffens
 „ dat/ tgeen de Suppliant in desen mach hebben ghedaen/ by hem/ als
 „ een yzoom Kercken-dienaer / conscientie halven vooz Godt / heeft
 „ moeten ghedaen worden / sonder dat hy daerom strafbaer zy nae
 „ 's Lands wetten. Ist saeck vooz het toecomende andere wetten
 „ worden gemaect/ ende het den Suppliant ghelegghen soude sijn de
 „ Kercken ende 't Landt op dien voet te dienen/ soo weet hy seer wel/

dat

„dat hy ghehouden soude zijn die te onderhouden/of bidden de straffe
dies aengaende tegen d' Overtreders te decreteren.

„Maer (helaes) 't en is alleen 't verschil vande Religie niet / dat
men den Suppliant schijnt te laste te willen legghen. Daer sijn

„(soo hy verstaet) die hem gaerne souden bewaren van sich gemoept
te hebben met het aenneemen vande Waertghelders. Waer ober de

„Suppliant sich ghenootsaecht vindt u Exel. ootmoedelijck te bid-
den / te willen aenmercken de bitterheyt zijner teghenpartijen / de

„welcke/eenen sonderlingen haet gebat hebbende teghen hem/ van die
ure aen/ dat sijnen naem is bekent geworden onder de Remonstran-

„ten/ sae om dese oorzaeck alleen/ ende dat hy d' Authoziteyt der
verhepdt in 't Kerckelicke/ tegen d' opinie veler Kerckelicke / ernste-

„lick heeft voorgestaen/ arbeyden/ om 't quaet / dat zy hem soecken
aen te doen/ te bewimpelen met eenigh politijcq pteyrt : wel weten

„de/ dat het al te hatelick is in dese Landen / pemandt met wereltd-
lijcke macht op 't lijf te vallen / alleen om enkele Religions ver-

„schillen. Hier uyt spruyten de verscheyden waerschouwinghen
aenden Suppliant gedaen / medebeyngende/ dat indien hy sich niet

„de Waertgelders niet en hadde bemoept/ hy geen swarigheyt te bree-
sen en hadde/ willende segghen/ dat hy perijckel loopt/indien hy sich

„daer mede bemoept heeft. Ick hoope dit met verwonderingh/ mijn
Heer/ende en kan daer uyt niet anders besluyten/ dan dat men 't op

„my soeckt/onder wat pteyrt het zy. Ick en weet niet / wat te seg-
ghen is sich met de Waertgelders bemoeven / om daer op crimen te

„bouwen tegens my. Men weet/ dat ick niet en kome inden Raedt/
daer soodanighe saecken worden verhandelt / alsoo het mijn beroep

„niet en is. Ick en ben noyt in eenighe vergaderinghe gheweest/ hey-
melijcke noch openbare/ daer in deliberatie zy ghelepdt / of men die

„soude aenneemen/ of niet: soo verre is 't van daer / dat ick daer over
eenighe stemme soude hebben ghegheven. De Resolutie der V. V.

„Staten vanden 4. Augusti (die 't fundament schijnt te zijn van alles/
wat desen aengaende ghevolghit is) was al langh te vooren genomen/

„eer ick yet daer van hadde gehoozt. Utrecht van ghelijcken. In-
dien/ van dese Resolutie yet spreken/ booz of teghen/ *ex post facto*, nae

„dat de selve tot pders kennisse ghetomen zijnde/ materie gaf/ om daer
op te discoureren / is soo veel als sich daer mede bemoeven : alle de

„werelt heeft sich daer mede bemoept / selve tot de pellers ende we-
bers toe. Ist moghelijck/ ghenadichste Heere/ dat wijse luyden/

„die eenighe kennisse van saecken ende vande Regieringh deser Lan-
den hebben/gelooven 't geen eenige onwetende (soo my gesept wort)

„ratelen/ namelick/ dat in landts saecken bykants niet en is ghe-
schiedt/sonder dat mijn asem daer over zy gegaen? Ick en versoecke

„hier in niet/ van 't ghetuygenis selve van V Exel. om te weten/ of
de selve opt in my/ende in mijne vele aenspraeken aen u Exel. (tot

„dewelcke de selve my de eere dede van d'ichwils toe te laten) bemerckt
heeft een humeur/ dat sich gaerne bemoept met Politijcke saecken.

„Alle mijn leven heb ick daer van een afkeer gehad. Dit naedinc-

Van be-
moepen
met het
aenneemen
der Waert-
gelders.

Dan dick-
wils ghe-
gaen te zijn
in 't logijs
des H. van
Barneveldt,

ken is (soo schijnt) ghesproten hier upt / datmen my dickwils heeft
sien gaen ten Huse vanden Heer Advocaet Barneveldt / oock dat-
men verscheyden politijcke Heeren ende Regenten somtijds heeft
ghesien upt ende ingaen t' mijnen Huse. Wepde is 't waer : maer
tegeen men daer upt inferreert en sluyt niet. Men heeft my eenighe
Jaren gheleden menighmael sien gaen in/ ende upt het logijs van u-
we Excel: ende de Camer van des selben Secretaris : wie sal daer
upt besluyten/ dattet was om Landt-saecten? Ick en versoeck hier
niet dan 't oordeel van u Excel. die 't naturel vande Heer Advocaet
kennende / weet / of hy seer communicatijf was in die materie/ by-
sonder met Predicanten. Of hy sich seer liberael thoonde aen an-
deren in sulcke saecten / is my onbekent / by my heeft hy sich in dat
stuck alle tijdt bewesen te zijn eenen rechten Harpocrates of swijger.
Beneffens oock / dat ick noyt seer curieux en was / om van sulcx veel
te weten/ heeft my d'erbiedinge tot sijn treffelick ghelaet altydt we-
derhouden / dies aengaende veel te vraghen. Can iemandt vzeindt
vinden / dat een Predicant / woonende inden Haghe / bedienende twee
kercken / oock de Hoofsche / hebbende daghelijcx aen sijn deur vele
Predicanten / oock misérable personen / gaende ende komende / ont-
pet aen de Heeren Staten / oock te Hobe / te versoecken / hebbende by
haer selven wepnigh toeganghs tot foodanighe personen / ick sijnde
oock menighmael gedeputeert gheweest vande kercken / om 't een of
ander te verthoonen / dickwils begaet het hups vanden Advocaet
van 't Landt? waerom en heeftmen hier op niet ghesmaedt gheleden
thien / vijftien / twintigh ende meer jaren / doe de luyden / die hier op
nu wonderlicke Castelen bouwen / seer wel daer mede te vreden wa-
ren? 't selve pzen / en oordeelden / dattet niet en was / dan tot merck-
kelijck vordel der kercken in 't ghemeyn / ende van vele Predicanten
ende ellendighe personen in 't besonder? Dickwils ben ick oock
derwaerts ghegaen (Godt weet het) seer ongaerne / om verscheyden
consideratien / ende merckelick / om dat ick ghenootsaecht was soo ve-
le goede uren te besteden tot die sollicitatien / daer ober ick menigh-
mael gheklageht hebbe. Meemtmen 't op 't veel begaen van sijn
Ed. logijs t sedert eenigen tijdt herwaerts / soo bid ick u Excel. oot-
moedelich / te gelooven / dat / indien die gene / die my in dese leste jaren
hebben na gheooght / oock soo wel een ooght in 't zepl hebben ghehad
van te voozen / sy sullen moeten bekennen / dat tusschen 'tgaen en ko-
men in d' een en d' ander tijdt geen onderschept en is / hoewel d' ooz-
saek / moghelijk / t sedert een jaer of twee herwaerts / wat verschey-
den is geweest. Dickwils heeft de H. Advocaet my onthoden: dick-
wils heb ick hem van selve gaen besoecken / ter occasie van dit dooe-
bigh verschil inde Religie / ende de verbzeemdinghen daer upt ont-
staen / ende hebben gediscoureert van 't geen dies aengaende hier en
daer dooyt gantsche Landt passeerde / ende vande bequaemste mid-
delen / om 't selve te remedieren : hebbende S. Ed. sich / ghelijck ick
oock mijn selve / dickwils seer perplex ende bekounnert gebonden o-
ver 't gheen men daer van hoorde ende verstondt ghepasseert te zijn

in

„ in Predicatie/Kercken-raden/Classen ende andere vergaderingen.
 „ Dickwils hebben wy ghespzoocken vande Synoden / nitsgaders
 „ van 't goet of quaet/dat upt de selve stondt te verwachten/ doende
 „ daer op verscheyden voorslaghen. Altemet heb ick hem oock Re-
 „ monstrantien gegeven vooz de Remonstranten/ om die aende H. H.
 „ Staten te presenteren als Advocaet banden Lande / dooz welker
 „ hand men ghewoon was die te doen overleveren/ neffens verscheyden
 „ incidenten / die in sulcke occurrentien konnen voorszallen. Cozte-
 „ lick/ Genadighste Heer/ ick heb met S. Ed. niet ghespzoocken/ noch
 „ zyn Ed. met my/ anders dan van Kerckelicke saecken/ vooz soo veel
 „ de selve mede den Heeren Staten raechten / ende aende selve moften
 „ werden ghebzacht/ alles/ volgens mijn Ampt ende beroep/ ende ghe-
 „ lijck de Kercken-dienaren alle tijdt sijn ghewoon ghewest. Wat
 „ belanght eenige politijcke Heeren/ diemen somtijts in ende upt mijn
 „ Dups mach hebben sien gaen : 't selve kan my niet beswaren. Een
 „ Predicant en mach gheen deure slupten vooz eerlijcke luden / ende
 „ bzoome Heeren/ soodanige ick alle tijdt gebonden ende gehouden heb-
 „ be/ diemen schijnt te willen noteren: eenige vande welcke ick famili-
 „ aerlijck ghekent ende ghehanteert heb / tsevert den aenbanck mijner
 „ Beroepingh inden Haghe. Andere zyn oock mijn Commensalen
 „ ghewest. Personagien soo wel Religieus als Politijcq/ die dick-
 „ wils ende doozgaens met my ober Religieuse saecken hebben ghedis-
 „ coureert / bysonder ober de hupdighe differenten. Wat wonder
 „ is 't/ indien/ ghelijck de Contra-remonstranten hare aanspzaecken/
 „ familiariteyten ende cozzespondenten hebben ghehad metten hun-
 „ nen/ ick ende mijne mede-broeders tsamen spzaeck ende gemeenschap
 „ hebben gehouden met die van ons ghevoelen? Hoe verre onser tegen-
 „ parthijen secrete ende andere communicatien sijn ghegaen metten
 „ hunnen/en roert my niet: maer te segghen/dat onder ons/by my/of
 „ by mijn weten yet soude sijn gebelibereert van Waertgelders aen te
 „ nemen / of yet vooz te nemen tot eenighe verminderingh vande Au-
 „ thoriteyt der H. H. Heeren Staten Generael / of ulwer Excel. is
 „ eene pure calumnne onser tegenparthjen / die nimmermeer sal bewee-
 „ sen worden. Dat ick gheloof/ende/ discourerende vande occurren-
 „ tien/gelijck andere/wel hebbe toeghestaen/dat de Ed. Ho. Mo. Hee-
 „ ren Staten van Hollandt/ als H. Overhepdt van 't Land/ macht
 „ ende authoziteyt hadden soodanighe Resolutie te nemen / ende in 't
 „ werck te stellen/ende dat ick dat mach hebben gedaen/ om de wettige
 „ Authoziteyt der Overhepdt te hantieren teghen inwoonders/ die-
 „ men bzeeft de selve te willen vertreden / ende vooz te komen d' exces-
 „ sen in eenighe Steden vernomen/wil ick niet ontkennen: houdende/
 „ dat een goet onderdaen toestaet / een goet ghevoelen te hebben vande
 „ beslupten sijner Overhepdt/ soo langh niet notoerlijck van der selver
 „ ongherechtigheyt en blijckt. De disputen daer ober/tsevert geresen
 „ onder de Regenten / staen my of mijns ghelijcke niet toe te termine-
 „ ren : doch en heb ick noyt hoozen segghen / dat de Majesteit van 't
 „ Collegie der Ho. Mo. Heeren Staten Generael soo groot is/ ende

„moet wesen/ inde P^{ro}vincie van Hollandt/ over der selver Onder-
 „danen/ dat soo wanneer de selve P^{ro}vincie quame haer recht te dis-
 „puteren teghen de Generalitept / uyt kracht van het Tractaet van
 „Wnie/ die de P^{ro}vincien met malkander zijn aenghegaen/ elck be-
 „houdende de Souvereinitept in de sijne/ dat een P^{re}dicant soude ge-
 „houden worden crimen begaen of de palen sijns beroeps ghe-
 „deert te hebben/ indien hy sijn eygen H. Overhepdt daer in geen on-
 „ghelyck en gabe teghen de contrarie soustenuue vande Generalitept.
 „Indien men nochtans verstaet/ dat ick in dit stuck hebbe ghedooft/
 „met soo vele andere Onderdanen van Hollandt/ ende men wil/ dat
 „de ghesepde Wnie/ nu/ zedert de bevestigingh vanden Staet/ an-
 „ders werde ingesien/ als vooz heen/ soo bid ick hare Ho. Mog. ende
 „u Ercel. ootmoedelick/ dat my dese onwetenhept werde vergeben/
 „als gegrond in desen Reghel/ die ick in eenboudigher herten alle tijdt
 „hebbe ghelooft waerachtigh te zijn/ te weten/ dat/ wanneer de P^{ro}-
 „vincien respectie de ghesepde Maerder Wnie van Vtrecht ghenoegh
 „doen in 't gene by de selve is ghestipuleert/ aengaende de ghemeyne
 „defensie tegen den algemeynen Wyandt/ de Generalitept geen vorder
 „segghen en heeft/ elcke P^{ro}vincie sijnde Souverain inden haren/
 „ende moghende oeffenen alle acten van Souverainitept / als daer
 „zijn / onder anderen / de dispositie of ordze op 't stuck vande Reli-
 „gie / ende de behoorzijcke verseeckerhept tot versterkinghe van
 „hare authozitept teghen hare onghereghelde Onderdanen. Ver-
 „staen die ghene / die nu 't Landt regeeren / ende u Ercel. met die
 „van Hollandt/ dit stuck nu anders/ soo beken ick/ dat alle goede on-
 „derdanen 's Landts gehouden ende schuldigh zijn haer voortaen daer
 „nae te reguleren. Maer wat reden isser / dat mijne parthypen my
 „souden willen toereckenen als schuldt/ dat ick tot noch toe/ dooz ge-
 „hoorzaemhept/ gepzefen ende gebolgh hebbe d' ordze der ghener/ die
 „ick schuldigh ben geweest te erkennen vooz mijne H. Overhepdt/ na-
 „mentlijck/ mijn Heeren de Staten van Hollandt ende Westvrie-
 „slandt/ zijnde wettelijck vergadert/ ende besluptende met meerder-
 „hept van stemmen.

Van 't seg-
 gen van H.
 Berck.

„Aesteert / Ghenaighste Heer / 't seggen vanden Heere Berck/
 „soo vol verkeerthept/ dat ick ten hooghsten wensche S. E. in eene
 „plaets te sien/ daer ick hem soude moghen in rechte betrecken/ om
 „hem te doen gheben Aeckenschap van soo groote booshept. Wy
 „zept/ dat ick/ drie Jaren gheleden/ propoosten ghelad heb met hem
 „van een accoozt / ghemaecht met den Coningh van Spaenjen/ om
 „niet meer krijgh te voeren teghen hem/ ende dat ick tot bewijs van
 „dien soude hebben voozts gebzacht/ dat gedurende 't leger by Rees
 „de Soldaten van d' eene ende d' andere zijde souden hebben ghespeelt
 „frere compaign, dozschende het koozn te samen/ ende den buyt te sa-
 „men deplende. Dit leest is waerachtigh. Maer wat dw. esshept/
 „'t gepzelterde accoozt met Spaenjen daer mede te willen bewij-
 „sen? Noch/ dat ick soude hebben gesept/ dat de Spaensche/ komende
 „in Over-ijssel/ de poozten souden open binden; ende dat ick wel
 „wist/

„wist / dat de yberighste inde Religie den rock soudent omkeeren:
 „oock/ dat wy het bykans met de Papisten eens waren/ endedat de
 „Spaensche een yder by zijn Officie soudent laten blijven: Propoo-
 „sten/ die hy soude hebben gestelt by gheschryfte/ soo haest ick die sou-
 „de hebben ghespzoocken: ende dan noch ten lesten (om't stuck quan-
 „sup's vol te maecten) dat ick hem gheduerende de handeligh van
 „Trebes ('t zijn nu neghen Jaren) van weghen de Spaensche ghelt
 „soude hebben gepresenteert / om hem te cozzumperen. Ick en sal u
 „Excel. niet ophouden met in't langh te deduceren de vele Iniperti-
 „nentien/ die inde t'samenprekinghe by desen man/ als tusschen hem
 „ende my gheshouden/ ghesmeedt/bevonden worden/ noch op de sobere
 „waerschynlichheyt/die daer is/ desen aengaende/ ten opzien van my/
 „noch op sijne ontrouwighheyt aen't Landt/van een soo verre siende
 „stuck soo langh verswigen te hebben: (ick hope het noch te doen by
 „ander ghelegentheyt) Seggh alleen/ dat dese man raescalt van Ou-
 „derdom/ of oberloopt van boosheyt.

Dit is na
 geschiedt in
 openbaren
 ducht.

„Wt allen desen/ namelick/ dat d' een u Excel. persuaदेert/ dat ick
 „d' Autheur/ jae d'eenighe Autheur deser Troublen ben; dat d' ander
 „my voorszelt/ dat ick in ghebaer ben / indien ick my bemoept heb
 „met de Waertgelders: endedat de derde nu/ in dese gelegentheyt van
 „tijden ende saecken/ gaet versieren propoosten smaectende verrade-
 „rije/ als by my tot hem gespzoocken/dzie/ jae negen jaren gheleden
 „(soo hy selve seyd) kan ick niet anders beslupten / ghenadighste
 „Heer/ dan datmen nae mijn leven staet/ om my't selve te doen epn-
 „digen/ of op een schabot/ of in eenighe dzoebige ghevanghenis/ nae
 „datmen my/op't ghetuyghenis van pemandt/diemen soude moghen
 „willen achten ghelooft-waerdich te zijn / ter scherper examien soude
 „hebben verwesen / ende een oudt man van tedere complexie door
 „groote pijn soude hebben doen segghen dinghen / daer op hy noyt
 „soude hebben gedacht: ofte/ dat ick/ my by tijde hebbende gesalbeert/
 „om soodanighe wezedtheyt t' ontgaen/ ten eeuwighen daghen ypt
 „mijn Vaderlandt ghebannen werde als een Schelm/ Verrader / of
 „Perturbateur vande gemeene ruste/om door dien middel te versadi-
 „gen den haet/daer mede men tegens my onsteerken is/hoewel (Godt
 „zy gedanckt) sonder oorzack)ende met een/om/datter door/ de Hey-
 „lige ende Rechttheerdige saecke der Remonstranten (die de sake Gods
 „ende sijner waerheyt is) te meer hatelick ende stinckende te maec-
 „ken/ als of de selve hadde gherust op louter opzoer/ boosheyt ende
 „verraderije teghen den Staet van't Landt/ ende de Gereformeerde
 „Religie / ende alsoo niet een/ door den selven wegh/ te verifiëren/
 „quansups/ ende waer te maecten/ eene ontalliche menichte logenen
 „ende calumnien/daer mede men't volck gaende/ jae rasende heeft ge-
 „maect teghen ons: de quade/onrechttheerdige saeck onser tegenpar-
 „thyen/ de Contraremonstranten te plaesteren ende verschoonen/ ende
 „boozts de onse te doen veroordelen / als de booste ter werelddt. My
 „dan bindende in dese perplexiteyt ende benautheydt / heb ick van
 „dese quaden willen kiesē/ dat my dunckt't minste te wesen/ ende

„dat ick ghelooft heb my/na Nature ende Schryfture/ gheoorloft te zijn:
 „te weten/ dat ick mijner Opanden furie ende rasenpe soude boozko-
 „men/ met my een wepnigh ter zijden te houden / ter tijdt ende wijle
 „toe/ dat/ dese sware tempeesten wat zijnde ghestilt/ ick de deure van
 „Justitie voor my soude open sien (die my nu schijnt soo veel als ge-
 „sloten te zijn) om my alsdan ten vollen te verdedigen teghen alle die
 „gene/ die my pewers mede soudon willen beswaren/ het zy dan wat
 „het zy/ aengesien ick mijn conscientie/ in alles wat booziz. is/ ende
 „watmen my vorder soude willen oplegghen/ t' eenemael binde/ net/
 „supber/ onnoosel ende opzecht.

Van m'ne
Religie.

„Want soo veel de Religie belanght/ ick en ben/ Godt lof/ met geene
 „Ketterpe besmet: ende al waer ick t' (des Reen) dat en is niet Capi-
 „tael in onse Landen/ wanneer daer onder of mede/ geen factie of op-
 „roer gemenght en is. Ick ben door Godts ghenade een Christen/
 „doende professie vande Ghereformeerde Religie / sulcx de selve in
 „Godts woordt verbath ende inde gemeene belijdenis der Gherefor-
 „meerde Kercken/conform t' selve woordt/ verklaert is. Aengaende
 „onse geschillen: Andien onse Gereformeerde Kercken het daer voor
 „houden/ dat de leere vande Predestinatie metten aenkleben/ soo die
 „by de Contraremonstranten wordt gedreven/ is een nootsaekelijck
 „Artijckel of leer-punt onser Reformatie/ sonder dat sy tot hare ghe-
 „meynschap/ of oock tot den Kercken-dienst/ willen toelaten die gene
 „die sijn van t' gevoelen der Remonstranten/ in die materie/ gelyck sy
 „die in hare Remonstrantie hebben verklaert ende inde Haeghsche
 „Conferentie verdedicht: In sulcken ghevalle houde ick vast/ dat de
 „selve Geref. Kercken groffelijck doolen/ ende dat ick niet langher in
 „der selver Kercken ghemeynschap en soude konnen noch willen blij-
 „ven/ upt vreesse van God te vertoornen ende mijne Conscientie grof-
 „selijck te beswaren. T' gheen ick dies-aengaende heb helpen Re-
 „monstreren/ confereren/schrijven ende disputeren/ is niet gheschiedt
 „upt dertelhepdt/ om daer mede trouble of verstorzigh aen te rechten/
 „t' zy in de Kercke of inden Staet des Landts (o Godt / ghy weet
 „dat ick hier in de waerhepdt spreekte) maer door nootd / om mijne
 „conscientie te ontlasten/ de waerhepdt/ die nae de Godtsalighepdt is/
 „voor te staen/ volgens mijn beroep/ als een getrouw Herder/ Lee-
 „raer ende bedienaer van Godts woordt / die reekenschap gheben
 „moet vande Zielen hem betrouwt / toestaet / oock om mijne Mede-
 „broeders (die men socht om de selve waerhepdt te onderzucken) de
 „hulpelijcke handt te bieden in alle behoorlijckhepdt.

Van be-
roepenis
met poli-
tische saec-
ken/ corre-
pondentien
metten Wy-
and/ ende
propoosten
met Werck,

„Het Politijcke saecken heb ick my noyt bemoept / ende en ben de
 „palen mijns beroeps noyt te bukten ghegaen/ mijns wetens. Ick
 „hebbe mijn O. Overhepdt (die ick tot hier toe/ ende zedert de affwee-
 „dingh des Coninc van Spaenjen/ hebbe gehouden/ ende noch hou-
 „de / (ghelijck ick oock voor hebbe verklaert) te zijn/ mijn Heeren de
 „Staten van Hollandt ende Westvriesslandt) ge-eert/ gerespecteert en-
 „de gehoorzaemt/ onderhoudende hare wetten ende ordonnantien/ nae
 „den wille Godts. Van gelycken heb ick alle tijdt ge-eert ende ghe-
 „hoor-

„hoozsaemt de Subalterne Oberighepdt/ of Ondermachten by hun-
 „ne Ed. Gz. Mo. gestelt/ peder in sijn graed. Ick was nopt in eeni-
 „ge vergaderingh of geselschap/ alwaer gehandelt zy/ of men Waert-
 „gelders aenmeint soude of niet/ veel min in sulcke/ daer yet soude we-
 „sen voorgehelt/ of besloten/ teghen de Authoziteyt vande Ho. Mo.
 „Heeren Staten Generael/ of van ulwe Excel. tot dewelcke ick alle
 „tijdt soo vele affectie ten ootmoedighe dienste ghebdragen/ oock des-
 „sen Hooghepdt ende prosperiteyt hebbe bemindt / als yemandt die
 „leest. Ick en weet niet wat het is correspondentie houden metten
 „Spaenjaert/ den Paus of hare Suppoosten/ wie sy moghen wesen/
 „Jesuiten of andere/ hebbende nopt van hun ontfanghen/ noch brief/
 „noch boodtschap/ by monde of by geschifte/ weyniger eenige giste/
 „of present/ directelick of indirectelick. Ick wilde liever aerde eten
 „dan sulcx doen. Mijn Siel ende gemoet is daer van geheel by/ sae
 „selve mijn ghebachten. Ick ben daer in gheheel onschuldigh ende
 „onnoosel. T gheen Werck sepd/ van 't gunt ick hem soude hebben
 „gepresenteert/ is louter versiert. Hy raeskalt/ daer is in 't minste
 „niet aen/ niet het minste. Heb ick niet S. E. eenige propoosten ge-
 „hadt (daer van my nochtans 't minste niet en gedenckt) nae dat ick
 „van uwer Ex. Leger ende dienst by Rees was wederghescomen/ van
 „'t gunt tusschen beyde Legers/ 't onse ende des Opandts/ was ghe-
 „passeert : 't kan zyn/ dat ick mocht hebben gesepdt/ dattet daer soo
 „stil was gheweest als offer accoozt ware gemaect/ alsoo daer gants
 „geen Arte van Hostiliteyt en wierd gepleeght/ ende de Soldaten om
 „boeder gaende ende malcander ontmoetende schenen te spelen frere
 „Compagnon, dozschende ende deplende den buyt te samē : of yet diesge-
 „lijcx : 't welck alle de werelt weet waerachtigh te zyn : Maer van ee-
 „nigh accoozt datter soude sijn gemaect mettē Coningh van Spaen-
 „jen/ om geen oorloogh meer teghen hem te voeren / daer van heb ick
 „nopt hoozen spreeken : wete oock wel / dat ick sulcx nopt heb upt
 „mijn mond laten gaen teghen yemandt die leest. Ick soude oock
 „wel moghen hebben gesepdt (sonder nochtans daer van te hebben de
 „minste ghebachtenis) dat de Stadt van Wesel / zijnde inde handen
 „vande Spaensche/ de Spaenjaert nu 't velt open ende by hadde tot
 „de poozten vande Overpisselsche Steden toe / alsoo hy nu gheen Ri-
 „viere meer en hadde te passeren / ende dat derhalven sijn blijven tot
 „Wesel/ de Landen aenden Varden gelegen/ wel seer schadelijck soude
 „mogen wesen : Sulcke discoursen hiel doe een yghelijck : maer dat ick
 „soude hebben ghesepdt / dat de Spaensche daer comende de Poozten
 „der Overpisselsche Steden souden open vinden/ is een saeck/ die ick
 „nopt en hebbe gedacht te seggen/ ghelijck oock niet het Artijckel van
 „een pder te laten by sijn Officie. Dat wy bykants eens souden sijn
 „met de Papisten/ is een point soo verre van mijn gheboelen/ dat ick
 „wel weet 't selve nopt alsoo geproochen te hebben. De goede man
 „heeft moghelick van yemand verstaen / dat men eenighe Remon-
 „stranten met dat gheboelen belaste/ sonder te weten wie : willen
 „de nochtans desen Val yemand toekaelen / heeft hy hem my toe-
 „gescho

„gheshoten dooz eenen hemelijcken haet / die hy my toedzaeght /
 „sonder dat ick kan bedencken / welke daer van d' oorzack 3p.
 „Ware oock een groote vermetelhepdt van my / te segghen / dat soo
 „vele pberaers om de Religie de Hupck soudon ommekeeren. Hoe
 „konde ick dat weten / maer mocht ick hem hebben geseyt (sonder
 „te weten of ick dat hebbe geseydt ende dooz wat occasie) datmen niet
 „en moet meppen / dat de groote pberaers / in 't aensien van bupten /
 „alletijt vast sullen staen in teghenspoet: twelck d' erbarentheyt niet
 „van al te waerachtigh heeft ghemaerkt in velen. Men mach oock
 „gheen fundament maecten op 't geen hy zeydt / dat hy die propoosten
 „al van die tijdt aen heeft ghestelt hy gheschzift / 't is moghelijk eerst
 „geschiedt eenighen tijdt daer na. Sijn E. kan oock eenighe mijne
 „reden qualijck hebben ghevat / of qualijck onthouden. Wat daer
 „van 3p: valsck ende onwaerachtigh ist / dat ick die propoosten / soo hy
 „die daer heeft gestelt / ende aen malkanderen ghehecht / opt hebbe ghe-
 „houden teghen hem of pemandt anders. My valt nu in / Genadigh-
 „ste Heer / twelck mogelick in desen eenighe openingh gheben zal / na-
 „melick / dat ick vooz desen wel hebbe verstaen / dat / nae 't publiceren
 „vanden Treves groote questie rees tusschen den Heere Renesse van
 „der Na zal. ende hem Berck / ter oorzack van 't present of vereerin-
 „ghe / die de vooznoemde Heere vander Na (als oock S. G. Grave
 „Willem van Nassau / ende d' andere Heeren Gedeyp. die gheweest wa-
 „ren ober 't beslypt ende publicatie vanden Treves binnen Antwer-
 „pen hadde ontfanghen van weghen d' Eertshertogen / sustinerende de
 „vooznoemde Berck (om oorzacken die hy weet) dat dat present of
 „vereeringhe niet den Heere vander Na / maer hem Berck toequam.
 „Oock gedenckt my doe wel gehoozt te hebben / datter waren die ghe-
 „arbept hadden dit geschil tusschen die twee te middelē op desen boet /
 „dat pder van hun soude hebben de helft van die vereeringhe. Noch
 „weet ick secker / dat ick eenighen tijdt daer nae / alsoo ick t' Utrecht
 „was / ende de Heer Berck in groote contentie stont met eenighe
 „Heeren vande Begeringe t' Utrecht / soo verre / dat S. E. oock upt de
 „vergaderingh bleef / of ghelaten wierd / ghebzupcht ben geweest / om
 „met d' een ende d' andere Heeren te spzeerken / ende te sien / of men de
 „sack tusschen de ghenoeemde twee soude konnen vereffenen / zijnde hy
 „Berck zelbe my te dier tijdt komen secken in mijn Logijs / ende ick
 „hem hebbende gaen vinden in 't sijne / dier oorzack halven / ter
 „meermael. Soude ick doe wel met Berck propoosten hebben ghe-
 „hadt vande vooznoemde vereeringh of present der Eertshertoghen /
 „daerom de vooznoemde twist vooznemelick (soomen hiel) gheresen
 „was / om hem te raden / dat hy wel soude doen / sich met de helft la-
 „tende contenteren? Ick en heb daer van geen seckere memorie: maer
 „wel / dat ick doe aen S. E. verscheden propoosten hebbe gebzupcht /
 „hier toe dienende / dat hy sijne haestighepdt ende oploopenhepdt (daer
 „over ick veel had hoozen klagen) soudebzeecken / ende in vrede leven
 „met zijn mede-Regenten. Soo kan 't oock sijn / dat ick hy die oc-
 „casie / hem / oock op't voozgaende / om vrede te houden / tot ghesegge-
 „lickhepdt

„lickhepdt hebbe vermaent. Indien dit is: och Godt/wat hoopheyt
 „ware dat van dien mensch / den onnoselen / die poochde sijne begeer-
 „lickheyt te bzeptelen ober een present der Spaenjaerden/om 't welck
 „in zijne handen te krijgen/ hy selbe gingh questie moberen tegen an-
 „dere/nu/nae 't verloop van negghen Jaren/ te gaen beswaren/als of
 „hy die gheen ware/die hem eenigh present of gelt van 's Vpandts we-
 „gen hadde aengheboden / ick (segh ick noch eens) die my dooz bebel/
 „ende ten dienste van u Excel. hebbende laten binden binnen Berghen
 „op Zoom/daer nae/ dooz last van mijn Heeren de Staten Generael
 „ende van Holland/ghedaen hadde de repse van Antwerpen/ten dienste
 „bande booznoemde Gherocommitteerde Heeren / om aldaer Godts
 „Woordt te predicken in harer Gen. ende E. E. Logijs / de minste
 „vereeringe niet en ontfingh/ zelve niet/te dier tijdt/van wegen hare
 „M. M. hoewel daer waren van veel ininder gelegentheyt/ Iae tot de
 „Kocke ende Krauwels toe / die met eenigh memoriazel vande Tre-
 „ves bedacht wierden. Een schoon Commissaris / Ghenadighste
 „Heer/ die met ledige handen van 's Vpandts wegen soude gaen pre-
 „senteren gelt aen Berck/om hem te corrumperen.

„Ten is 't noch niet al. Dus terstont / terwyl ick dit schrijbe/
 „ende dese (niet dan al te langhe Verantwoordinge ende Supplicatie)
 „mepne te beslupten/komt my tydingh/ Ghenadighste Heer/dat een
 „Bode gesonden is/ met bzieven aen eenen E. Raedt der Stadt Wes-
 „sel/om daer te vernemen na eenen bzief/die ick soude hebben geschre-
 „ven aen permant aldaer / terwyl de selve Stadt vanden Marquis
 „Spinola was beleghert / dooz welcken bzief de Magistraet aldaer
 „soude sijn bewoghen geweest/om de selve Stadt in 's Vpandts han-
 „den ober te gheben. Eenem nieuwen Dondt/ om my tot een dobbel
 „Schelm ende Verrader te maecten. Och God/wat en kan de haet
 „van Religie niet / ende bysonder van Theologanten : Secker Pre-
 „dicant van Wesel/met name Andreas Cnurius, hadde dit geruchte ge-
 „stroot/dzie jaren gheleden/eerst in Zeelandt / daer nae in Hollandt.
 „Dit dede hy/terwyl hy quam om eenighe Nelmissen booz de Armen
 „van Wesel te vergaderen/ daer toe hy oock mijne hulp ende bystandt
 „ghebruyckte/ dooz aenspraeck aen u Excel. mijn Heer Barneveldt/
 „ende de E. Magistraet van 's Gravenhaghe / sijnde oock t' mijnen
 „hupse wel ghetracteert geweest met synen Assistent Barent Went-
 „sinck / Apotheker ende Ouderlingh tot Wesel / sonder my de minste
 „kennisse te doen van desen leelicken klanch/die sy my hadden naeghe-
 „geven. Zoo haest ick 't daer nae (sy bertogen zijnde/met goedt ver-
 „ghenoeghen/uyptten Page) quam te vernemen/bede ickse volgen ende
 „arresteren/eerst binnen Leyden/daer nae tot Rotterdam/om hun de
 „waerhepdt te doen verklaren van 't gunt sy daer van mochten we-
 „ten. De man selve / aende welke ick soodanighen bzief soude heb-
 „ben geschreven(die noch teghenwoordigh is Bozger ende Coopman
 „tot Wesel/genaemt Jan van Leyden) sijnde daer nae ghekomen in
 „'s Gravenhaghe/hebbe hem van gelijcken doen arresteren/ende booz
 „Schepenen/onder eedt/doen verklaren/wat daer van mochte wesen.

Van 't
 ober-gaen
 der Stadt
 Wesel.

„Dit bescheyt hebbende / presenteerde ick my vooz 't Collegie vande
 „Heeren Gecommitteerde Raden van Holland / klagende over soodan-
 „nige handelinge/ende hare Ed. Mo. overleverende alle 't voorsz. be-
 „scheydt/met versoek/dat hare Ed. Mo. haer daer op naerder wilden
 „informeren/tot bethooninghe mijner onschuld/ of my straffen naer
 „verdiens/indien ick schuldigh bevonden wierdt. Hare Ed. Mo. aen-
 „nemende mijne papieren (die ick houde noch te rusten onder haren
 „Secretaris) vertroosteden ende vermaenden my tot patientie / ende
 „dat ick my te vreden soude stellen met het getuygenis mijner goeder
 „Conscientie. Dit gaet men nu weder ophalen/Ghenadighste Heer-
 „re)om te vernemen/of Wtenbogaert geen Verrader en is/ ende ooz-
 „saecht van't verlies van Wesel. Hy : die / reysende uyt het Legher
 „by Hees tot inde Stadt Wesel / dooz last van u Excel. ende mijn
 „Heer Gzave Ernst van Passau / verghefelschapt met paspoort ende
 „een Trompetter van u Excel. mitsgaders den Heer Fiscael Ber-
 „kel ende uwer Excel. Medico Bontius/ende met verscheypden van-
 „de Magistraet aldaer spzeekende van't geen u Excel. my hadde ge-
 „last / niet sonder hun hare kleyne couragie in't bewaren van hare
 „Stadt vooz oogten te stellen/noyt en hoorde vermanen van soodanig-
 „gen brief / die ick soude geschreven/ende den Raedt daer dooz veroorz-
 „saecht hebben tot het overgeven der selver Stadt. Godt zy/ daer-
 „entusschen/geloof/ dat hare Ho. Mo. daer nae vernemen. Ick ben
 „blijde daerom. Mijne onnooselhepdt sal niet dan te meer blijken/
 „tot schande vandie boose menschen / de welcke/sonder eenighe waer-
 „hepdt of waerschijnlijckhepdt / hebbende gaen zaepen/ende den lieden
 „indrukken soo quade opinie van hare Mede-broeders/ wel thoonen/
 „dooz wat gheest sy ghedreven worden. Godt siet het / ende sal het
 „oordeelen.
 „Alle dese dingen/Ghenadighste Heer/heb ick verlanghen gehad u
 „Excel. nochmael te doen verstaen / op dat de selve wel onderrecht
 „soude sijn van mijn afwesen / ende de rechtveerdighe oorzaken van
 „dien. Nu bid ick u Excel. in aller ootmoedighepdt dat het de selve
 „ghelieve/ om Godts ende onses Saligh-maekers wil/ zijne onber-
 „diende granschap tegens my te stillen/als verweckt/ niet dooz eent-
 „ge mijne schuld/maer dooz de quaedtwillighepdt mijner tegenpar-
 „thyen. Weest/Ghenadighste Heer/soo wel een Voorstander der on-
 „nooselhepdt / als een straf wrecker der booshepdt. Ghenadighste
 „Heer/ biedt uwen ouden ghetrouwen Dienaer uwer Excel. goeder-
 „tieren handt/ op dat ick byp ende vranck mach keeren ende blijven in
 „mijn hups onder de Saube-garde ende beschermingh vande H. M.
 „Heeren Staten Generael ende uwer Excel. om te mogen mijn doen
 „ende laten verantwoorden vooz de ordinairse Justitie / dooz den or-
 „dinarisen wech / erde nae de wetten van 't Landt/teghen die ghene/
 „wie sy soudent moghen zyn / die my pet soudent willen eyschen. En
 „laet niet toe / Ghenadighste Heere / dat een Bedienaer van Godts
 „woozdt/oudt over de tseftigh Jaren ende meer/die Godts gemayn-
 „te ende uwe Excel. soo vele Jaren heeft ghedient/ in sijnen hooghen
 „Ouderdom

Versoek
 ende Be-
 sluyt.

„Ouderdom ghebzongen werde Ballingh 's landts te loopen/sonder
 „pet misdaen te hebben dat strafbaer zy nae de wetten van 't Landt.
 „Heb ick pet helpen remonstreren/confereren/schrijven ende dispute-
 „ren/over eenigh point van de Religie/ ick hebbe 't ghedaen ter noot/
 „nae mijne Vocatie / orentlick / ende wettelick vooz mijn H. Over-
 „hepdt / ende op der selver oordze ende bebel / 'twelck ick hebbe ghe-
 „volght / achtende 't selve over een te komen metten wille Godts.
 „Meyntmen/dat ick hebbe gedooft/ of in eenigher manieren overtre-
 „den de Kerckelicke wetten : ick en kan ende wil niet beletten / dat die
 „gene/ den welcken 't oordeel daer over toekomt/daer van oordelen/in
 „Synodo of elders/ soo sy dat verstaen/berepdt sulck oordeel te vol-
 „ghen/indien ick't bevinde gebelt nae waerhepdt ; jae Godt de eere te
 „gheven / ende schuldt te bekennen/indien de selve my soo werde ver-
 „thoont dat ickse sien kan. Maer / daer mede en heb ick niet ver-
 „dient / mijn Heere / upt mijn Vaderlandt verdriven te worden / om
 „mijne grise hapzen te bzengen/ende mijne dagen te eynden in ellend/
 „in een vzeindt/jae / mogelijck/vpandigh landt/synde d'overlast/ my
 „by mijne parthyen aengedaen/soo groot gheweest ende vzeindt/door
 „de blamen ober al tot mijnen naedeel uptgestropt / dat ick reden heb
 „te breezen dat ick nauwelijck met vrede soude moghen woonen in ee-
 „nigh van die Landen ende Coninckrijcken/daer onse Religie gheof-
 „fent wordt. Indien ick qualijck gedaen hebbe met uppten wege ge-
 „gaen te syn/sonder 't uppterste te verwachten : soo bid ick / dat my
 „dat werde vergeven. Wt quade consciencie ist niet geschiedt/maer
 „om de extra-ordinarise onverwachte pceduren / die men heeft ghe-
 „houden over persoonen van ongelijck meer aensiens/dan ick ben/nef-
 „fens den schrick die men my heeft aengebracht / datmen't selve oock
 „vooz hadde teghens my : 'twelck ick te eer heb gheloost / om dat ick
 „weet/datmen al langh geleeden den volcke heeft gesocht in te duchten
 „den selven haet tegen my / diemen had geschept teghen hun. Maer
 „by ghekomen sijnde 't misnoeghen/ dat u Excel. heeft getoont ober
 „my / ende boven al de malitieuze inventie vanden Borghermeester
 „van Utrecht/ (den welcken Godt t' eenigher tijdt sal doen Reechen-
 „schap gheven van 't onghelijck dat hy my doet) soo en konde ick niet
 „langer wederstaen de menighvuldige advysen/jae tranen ende beden
 „van mijne vrienden:Maer hebbende daer toe oozloof verkreghen van
 „mijne Gemeente/immers vooz eenighen tijdt (hoewel ick die niet en
 „behoefde te bzagen/als niet langer aende selve sijnde verbonden) heb
 „ick goedt gebonden my te verhoegen ter plaese / daer ick by zijnde/
 „aengaende 't lichaem / met meerder gherustighepdt ende stilte soude
 „konnen oordze stellen op mijne saecken. Ten is niet alle tijdt de
 „quade consciencie/die doet vluchten : V Excel.weet het ende ick kan
 „daer van vele exempelen voortbzengen. Sontijds ist swachhept/
 „sontijds oock voorszichtighepdt ende schuldigh plicht. Alsoo veel
 „respects draeght sijne Overhepdt hy/ die/de selve siende teghen hem
 „vergramt/onwijckelt / tot dat de blijem vooz by sijnde / 't onweder
 „wat komt te stillen/als eener/die met eene onvertsaeghde ende balda-

„dige stoutheydt sich tegen de Goden schijnt te willen opstellen. Of
 „mijn wijcken komt upt kleynmoedighheyt / of upt wijsheyt / en
 „weet ick selve niet recht: Dit weet ick / dattet geen quade conscientie
 „en is. Waert dat dese my achter aen volghde / ick soude niet arbey-
 „den weder te komen / wetende / datse my in 't eynde soude doen betalen
 „'t principael metten Interest : maer soude my met ghebogen knien/
 „ende ghebouwen handen / nederwerpen voor de voeten van uwe Ex-
 „de selve biddende ende smeekende om een ghenadigh pardon over 't
 „quaedt by my begaen. Dan nademaal de selve conscientie my in 't
 „minste niet en beswaert / noch aen en klaeght / soo en begheer ick niet
 „anders / dan te mogen wederkeeren in byzheyt ende seckerheyt / niet
 „juyt om wederom mijnen dienst te betreden als voor heen (want
 „ick bereyt ben den selven te quiteren van dese ure aen / indien die niet
 „stichtelick en woijt bevonden) maer alleen / om te mogen in byzheyt
 „mijn onnooselheyt verdedigen / ende daer naer onschuldigh bevonden
 „sijnde / leven in 't Vader-landt in mijn particulier / Godt bidden
 „voor 't welbaren 's Landts ende uwer Excl. ende / 't selve doende /
 „mijne jaren eyndigen in 't selve mijn Vaderlandt / by mijn L. Vys-
 „vrouw / Vrienden ende Verwanten / in byede : is 't niet in 's Gra-
 „venhaghe / daer ick soo vele Jaren woone / 't sal elders zijn / daer het
 „uwe Excl. sal ghelieven / alsoo ick gheen ander wil en hebbe / naest de
 „onderdanighheyt die ick Gode schuldigh ben / dan uwe Excl. te ghe-
 „hoorsamen. Onder stont / uwer Excl. seer ootmoedige / onderdanige /
 „getrouwde ende bedroefde Dienaer / ende was onderteekent. Ioannes
 „Wtenbogaert. De Super-scriptie was / Aen S. Excl. mijn Heere
 „den Prince van Oranjen etc.

Dese brieef schreef ende sond ick aen S. Excl. in Octobri 1618. na
 dat ick in Septembri upt het Landt vertoghen was. Ick weet / dat de
 selve S. Excl. behandicht wierdt / maer wat operatie de selve by zijn
 Excl. dede / is my onbekent gebleven. Oock heb ick noyt gehooft / dat
 de selve yemand ghecommuniceert is worden / of dat peters eenighe
 propoosten daer van sijn ghefallen.

Het Synodus Nationael was al te voren / teghen wil en danck van
 die van Hollandt ende Westbyzieslant / beschreyen / om in November bin-
 nen Voordrecht gehouden te worden. Men gingh oock strac by een
 roepen den Synodum van Supdt. Hollandt binnen Delft / om alles tot
 den Nationalen te prepareren / ende voornementlick / om eenige Remon-
 stranten / diemen / voor het houden van het Nationael / wilde quijt zijn /
 datelijck upt te werpen : Onder dese was ick wel meest in 't ooghe ende
 inden wege geweest : maer ick was nu uptien weghe / ende hadde hun 't
 heldt gheruynt. Hadmen het daer by niet konnen laten? Neen : De
 Kerckelijcke eerst / daer na andere / mosten haer upterste bitterheyt
 teghen my thoonen ; ende my / d'een voor / ende d'ander na / byantmerc-
 ken inden hooghsten graed. Om hier toe te komen met eenigh schijn
 van wettigh Proces / schreefmen my (na dat ick bykans twee maen-
 „den te voren vertoghen was) dit briesken. D. Wtenbogaert, nademaal
 de

„de Supd. Hollandtsche Synodus als nu vergadert tot Delf eenige
 „saacken van importantie heeft te communiceren met u l. Soo heeft
 „de selve geordonneert dat u. l. teghen Wyddage toecomende sal com-
 „pareren alhier/omine aen te hoorzen/ 't gheen de selve Synodus u. l.
 „heeft te proponeren: W. L. dan en sal hier van niet blijven in gezeec-
 „ke/ waer toe ons verlatende/ sullen u l. midts desen inden schut des
 „Almogenden bevelen. Actum in onse Synodale vergaderinge desen
 „29. October 1618. Onderteeckent Balchazar Lydius Synodi Assessor, Ge-
 „deon Sonneveldius Scriba Synodi. Dit byzieske wierd mijn Wuyfzou-
 „we behandicht den 30. Die ter antwoordt gaf/ dat sy het my bestellen
 „soude/maer dat ick te verre was/om op Wyddagh/ 't welck was den 4.
 „November/te konnen verschijnen. Sonder vozder citatie volghde al
 „dadelick in vier dagen daer na dit bonnis: Alsoo Iohannes Wtenbogaert
 „Predicant inden Hage/ verscheben zijnde om te compareren op den
 „Synodum van Zuythollant vergadert tot Delf/ niet en is versche-
 „nen/ ende de vergaderingh behint hem op verscheppen manieren on-
 „behoorlick te hebben ghedragen/ soo met sich selven te stellen als het
 „principaelste hooft/ Directeur of Beleyder van alle de Kerckelijcke
 „swarighepde/die ontstaen sijn/ soo uyt de van hem eerst overgegebene
 „Remonstrantie/ als van hem geprocureerde substractie der Kercke-
 „lijcker persoonen uyt de gewoonlijcke Kerckelijcke Censurē/ als oock
 „met verscheppde lasterlijcke Schriften uyt te geven/ tot merckelijcke
 „blame/ niet alleē van vele voortreffelijcke Leerarē der Kerckē/ maer
 „oock tot lasteringe vande ware Religie selve streckende: Overwegen-
 „de daer en boven/ dat hy trouw-looselijck sijn Kerckē heeft verlaten/
 „onder dexel/ dat hem Acte van absentie vooz een tijdt langh van
 „zijnen Kercken-raedt soude vergunt wesen/ ende alnoch fugitijs is:
 „heeft de Synode den gemelden Wtenbogaert gedepozteert/ gelyck sy
 „hem depozteren hy desen van alle Kerckelijcke diensten/ tot dat hy
 „den Synode/ of haren Gedeput. sal hebben gedaen volkomen contente-
 „ment of satisfactie/ gelyck hy oock sich soo lange sal onthouden van
 „den W. Abondtmael. Boven stondt. Extract uyt de Acten des Sy-
 „nodi van Delf begonnen den 8. October 1618. Staet te noteren/ dat
 „dit maer een bloote copie en is/ sonder onderteekeninge/ gheschreven
 „mette handt Lamotij, die mijn Wuyfzouwe met groote moeyte eerst
 „bequamen den 13. November daer na/ ende dat ick d' originele sententie of
 „copie authentick van dien nopt en hebbe konnen bekomen. Eer ick ko-
 „me tot speciaal wederleggen van dit Synodael bonnis/ tegen my/ sal
 „ick hier vooz eerst insereren eene verklaringe my/ eenige jaren na date
 „van 't selve bonnis/ ter handen gestelt onder de eygen hant van een Pre-
 „dicant/ die op dat selve Delfsche Synodus tegenwoordigh was/ als
 „mijne sake aldaer wiert verhandelt. Die verklaringh luyt als volght.
 „Als de Preses in Synodo te Delf Anno 1618. van D. Wtenbo-
 „gardo vermaent hadde/ en ghesepdt/ datmen tegen hem oock moeste
 „procederen/ om oozsaacken die hy verhaelde/ ende onder anderen dese/
 „dat hy sijne Ghemeente ende dienst verlaten hadde/ septe Plancius/
 „als Gedeputeerde van weghen de Noozdt-hollandtsche Synodus/

Mijn ont-
 bieden vooz
 t partius-
 hier Syno-
 dus van
 Delf den
 29. Octo-
 bris 1618.

Mijne
 Sententie
 ende afstel-
 lingē van
 dienst den
 4. No-
 vemb. 1618.

„datter noch een saecke was/ waer op men vooz al most letten/ te wesen/ dat Wtenbogaert oorzaeck was/ dat de goede Stadt van Wesel
 „dooz hem in handen vanden vbandt gekomen was. Daer op Schuy-
 „lius zepde datmen sulcx Wtenbogaert wel hadde na gegeven/ maer
 „dat hy het contrarie hadde doen blijcken. De Preses zepde: D. Planci,
 „wy meugen dat laten blijven. Want wy doch andersins ende sonder
 „dat siofs genoegh hebben. Plancius septe/ Neen/ ende daer moet op ge-
 „let worden/ ende die dat derben teghenspreken/ gheben daer mede te
 „kennen hare groote onbeschaemthept/ ende clepne liefde tot het
 „Vaderlandt: ende sach niet een na Schuplium om/ die niet
 „meer repliceerde/ maer stil sweegh. Onder de Advysen wiert hy een
 „ghesepdt/ dat men inette saecke van Wtenbogaert soo niet behoorde
 „te haesten/ om dat het veers septe/ Nulla unquam de morte hominis
 „cunctatio longa est. Daer het om pendants doot te doen is en kanmē
 „nopt te langhsaem wese/ en dat hy eerst op alles most gehoozt wer-
 „den. Maer/ die dat septe wiert begrauwt/ en de saecke van Wtenbo-
 „gaert wert in min als in eē upze gedepescheert. Dus verre de gesep-
 „de verclaringe van een wel bekent Predicant/ die van wegen sijne Ge-
 „meynte mede op dit Synodus tegenwoordigh was. Ick come nu tot
 „de wederlegginge van 't ghesepde Synodael vonnis. Op dit Vonnis
 „heb ick te seggen/ als volght. Eerst/ die dit Vonnis hebben ghewesen/
 „sijn meest alle mijn Parthyen geweest/ jae eenige mijne geslagen Ps-
 „anden: ende derhalven onbequaem/ om mijne rechters te wesen. On-
 „der dese tel ick voornamelijck Henricum Arnoldi/ President/ Festum Hom-
 „mum, ende Plancium, die hier was gedeputeert vande Noortghollands-
 „sche Kercken. Des eersten parttyghesepdt was notoir/ upt het Syno-
 „dus van Aernhem/ ende andersins dooz 't gheheele Landt. Festus
 „ende Plancius hadden my ende andere al langh te vooren vooz val-
 „sche Leeraers beschuldicht/ ende haer als formele Parthyen teghen
 „ons inde Haechsche Conferentie ghestelt: neffens Plancij openbare lo-
 „genen teghen my hier vooz verhaelt. Jae selfs en hadde hy sich in des-
 „sen Synodo niet kommen onthouden opentlick te liegen/ ende te seggen
 „dat ick aen 't overgeven vande Stadt Wesel schuldigh was. Wat 't vozder
 „Corpus van dit Synodus aengaet/ 't selve bestont upt Gedep. van
 „Kercken/ die ons al langh te vooren in verschepten haren Conventicu-
 „len/ gehouden i' Amsterdam, Dage/ Schiedam ende elbers/ hadden gerons-
 „demmeert/ soo vooz is verhaelt. Oock hadde ick ende andere teghen soo-
 „danigen Synodum (soodanighe wy voorszagen dese te sullen wesen) al
 „te vooren ge-excipieert/ ende onse Gravamina daer tegen overghegeven
 „aen de H. Overhept/ niet protestatie/ dat wy de sulcke geen Rechters
 „konnen erkennen. Voort wierden dese Synoden gehouden nae veran-
 „deringe vande regeeringe/ tegen veler Regenten danck. Sy seggen dat
 „ick verschreven sijnde niet verschenen ben. 1. Ick was niet gheciteert/
 „om my te verdedigen tegen pendants eysch of beschuldinge: 't byzef-
 „ken zepde alleen/ dat de Synodus my eenige saecken van importantie had-
 „de te communiceren ende dat ick soude comen aenhooren 't geen de Syno-
 „dus my hadde te proponeren; over sulcx en was het gheen citatie in forma
 „eeng

Wat ick op
dit Vonnis
te segghen
heb.

Parthije is
Rechter.

Op de
Non-com-
paritie.

eens beschuldighden tot defensie. 2. 'T was nauw mogheliċh de weet te hebben van het ontbieden / ick late staen te verschijnen binnen soo rozen tijdt / namelijk vier daghen: ende al waer ick by Hups gheweest / soo hadden my ten minsten acht dagen tijds behooren te vergonnen: hoe veel te meer nu ick absent was? de Politijcken waren in dit stuck (soo nae gesept sal worden) wat billicher / my ghevende veertien dagen. 3. 'Ten was geen peremptoire citatie / medebrenghende / datmen op de selve / in cas van Non-comparitie / terstondt soude procederen tot Sententie definitive / neffens datmen sententie gewesen heeft op eene eenighe telle quelle [seer slechte] citatie / in plaets van drie / ja oock de vierde ex superabundantie, [ten overbloedt] 'twelck al te samen onwettighe proceduren ende nullitepten zijn. Sp seggen somtijts / dat de Kerck soo niet en procedeert. Van hare Kerck (die in dese ende andere dingen meer niet gereformeert / maer gedeformeert is) weet ick 'twel / want ick heb ghesien in andere ende nu besocht in mijn selven: maer in een rechte Christelijcke wel-gereformeerde Kercke behoort het anders te gaen. Als sp immers Jurisdictie exerceren ende rechtspleghen wil / behoort sp alle andere rechts-banken in rechtveerdighe procedurpen te boven te gaen. Hare eyghen Kercken-ordeninghe byncht anders mede. De Partijck in alle / beter / als de hare / gestelde Kercken / is oock anders. D' Apostel spreekt van een of twee vermaningen: ende Christus stelt drie irappen, eer sp tot uytfluyttinge komt. Sepdtmen / dat ick te vooren dickwils was vermaent. Ick ontkien opt Judicielijck vermaent te zijn in eenigh Kercken-raedt / Classe of Synode. Dit was quansups d'eerste Recht-banch / die over dese saecke ghespannen was. De Synodus van 's Gravenhage anno 1586. handelde veel beleefder met Petro Darbeno. In plaets van hem soo plotselick te condemnieren / gelijk my / besonden sp hem tot in Polen toe / of daer omtrent tot Melvingen. Ick passeer / dat ick / mogheliċh / by hem / in aensienlijckheyt / niet ben te vergelijcken. Maer in rechten en behoortmen geen personen aen te sien: Ick en wil oock mijne saeck by de sijne niet in 't minste vergheleken hebben. Haer excuse is / dat sp haer moesten haesten / om dat 't Synodus Rationael voer de deure was: maer dit maect haer Bonnis precipitant / ende van gheender waerden: 'T was blintrupfschen / gheen bonnis wijzen. Sp vzaeghden evenwel niet daer na / wel wetende / dat sp nu baes ende meester waren / ende dat haer niemandt dorste teghenspreken: evenwel en laten dese hunne procedurpen niet te sijn onbillick / onrechtveerdigh / nul / ende van geender weerden.

'T bonnis selve is vol onwaerheden ende impertinentien. Sp seggen / dat de vergaderingh bevindt. Waer upt doch? Niet upt mijn bekentenis want ick ben niet ghehoort. Niet upt depositien van ghetuygen; want daer sijnder geene belept. Oock en konde het seggen der Haeghsche Contraremonstranten / die haer van mijn gehoor hadden afgesondert / gheen bebindingh gheven: want die waren mijne parthpen / ende sorden wel eer culpabel sijn bevonden gheweest aen scheurmakinghe ende valsche leere / wan alles onpartydigh / nae Godts woordt / ende goede

Tit. 3. 10.
Matt. 18.
15. 16. 17.

Bebinding
sonder be-
bindingh.

goede

goede orde/ondersocht ware geweest. Der Remonstranten Kercken-
raedt in den Haghe/ ende die my hoorde/en deden haer dit niet bevin-
den: want die hielden mijn doen voor goet/ ende gaben my des oock
voor den Synode een loffelijck getuppenis. Sp en hebben oock dese
bevindinge niet upt het Classis van 's Gravenhage: want dat hadde
sich de saeck noyt aengetogen/hadde met my in vrede geleest/noyt cen-
sure over my gestreecken/my alle tijdt bedanckt. Niet upt de klachten
der Overhepdt: Die hadde my bemindt/ ende by Apostille op mijne
Requeste loffelijck van my getupght. Mogelick upt mijne schriften:
maer die en tracteren niet dan vande verschillen/ die dese Synodus
niet aen en raecht. Niemandt heeft my opt upt mijne Schriften be-
wesen/ dat 't Bonnis seyt/namelick/dat ick my onbeoorlick hebbe ge-
dragen. En waer in doch? my stellende (seggende) als 't principael Hooft,
Directeur of beleyder van alle dese opgherefsene Kerckelicke swarigheden.
De Leser notere dese exaggeratiën/ofte vergrootingen mijner voorge-
wende misdaet/als sy seggen/dat ick my geltelt hebbe niet alleen 't Hooft,
maer principael Hooft, niet van eenighe/ maer van alle swarigheden &c.
Een recht Bonnis moet noch lichten noch swaren: maer eenboudigh
recht upt seggen/soo het is. Men siet hier klaerlick eene partypighe
verswaringe/ nae de konst der Redenaers of Orateurs opghesnocht/
niet na recht uptgesproocken. Ick segge daer tegen/dat hier niet een
woordt waer is. Ick wil hier niet vraghen/wat te segghen is/ een
Hooft ende Dirigeerder te zijn van swarigheyden: 't is onbeguamelijck
gesproken. Soude noch ten gorden konnen verstaen worden/maer 't en
is haer meeningh niet. Wie was hier in mijn Kenclager? 't Synodus
konde het niet wesen: want het droech sich als Richter. Maer onse
Kerckelicke en wisten in hare Rechts-banck geen onderschept tusschen
Aenklager ende Rechter: Sp mengghden ende pronsfelden 't al onder mal-
kanderen. Mengaende de saecke selve van Hooft &c. Dit hadde Rolazus
my upt enckel toorn tegengeworpen voor eenighe Jaren/ als hy my
noemde 't Hooft vande Heyligen: Maer hem ontbrack bewijs. Men
vraghe alle de Remonstranten/ of sy my opt voor haer Hooft ghekent
hebben/laet staen 't principaelste? hoe come ick dan aen dese eere? Heb-
ben de Remonstranten my gestelt? Heb ick 't aengenomen? Noch 't een
noch 't ander. 't Bonnis seyd/dat ick my selve heb gestelt. 't Waer
qualijck gedaen: Niemandten neemt hem selven de eere aen, seyd onsen
Text. Maer ick onken/dat ick my tot een Hooft gestelt hebbe. Waer
is het bewijs? Iffer eenige/oock de minste/Acte/daer upt sulcx blijkt/
dat mensche producere. Enige roepen/dat het notoir is: Maer dat ee-
nige vbandige Menschen upt passie uptsingten/ en is daerom niet no-
toir. Daer moesten notoire bewijzen zijn. Heb ick my daer voor opt
uptgegeven? Noyt. Ist om dat ick ouder was als al d' andere? Daer
waren ouder. De jaren obenwel en bewijzen niet. Ick sal 't segghen:
want gelijck d' Apostel sich des Euangeliums niet en schaemde/ hoe-
wel hy om 't selve ter doot toe gehaet ende vervolcht was/soo en scha-
me ick my oock niet der saecke der Remonstranten / daerom ick lijde.
Want sy is Christus ende sijns Euangeliums: Dit houde ick vast/ tot
datmen

Bergrotingen
sonder
grondt.

Ick ben't
Hooft der
Rem. niet
gheweest.

Heb. s. 4.

datmen my beter onderrechte. Ick en heb my ebenwel noyt ghesepde te wesen/of ghedraghen als 't Hoofd vande selve. Ick en was noyt voorganger van eenighe nieuwe secte/ende en wil het noch niet wesen. 'T is waer/dat ick gheschepden ben van dese ghenaeinde Gereformeerde;maer 't is gheschiedt/ nae datse my ende andere uptgheworpen ende tot schepden gedwongen hadden. I E S V S d' Auctheur onse volmaecker onses gheloofs is onse Hoofd ende Lepdtman in dese saeck: Dese maect/dat/die de selve met een oprecht ghemoet (gelijck ick dooz sijne Genade doe) omhelsst hebben/ in dese groote tegenspreckinghe niet en beswijcken/maer arbeiden den strijt/ die hun is voorgesteld/te volloopen. Onder den Kercken-dienaren/ die de selve toestaen/houde ick my de geringhste. Ick heb niemant daer toe aangelockt/maer ben van anderen opgewerkt/ende mogelijk mede van eenighe sulcke/die naderhandt/ breefende veel ghebaers daerom te sullen moeten uptstaen/ den rugge gekeert ende harde tegenspreckers geworden zijn. In 't vorderen vande selve hebben andere my voorgedaen in wetenschap en pber. D'pdele inbeeldinge van mijne grootachttinghe by eenighe Regenten heeft my desen hatigen naem te wege gebracht by sommighe/die haer lieten wijs maerken/ dat ick by d' Heeren vermocht al wat ick wilde. 'T geduerigh ketten ende Jagen der Contraremonstranten/ om ons te vernielen/heeft oock daer toe geholpen/om dat ick/ tot billicke werpinge van soodanigh quaet/ sommiger Heeren dozel/ wat meer als ordinarijs/genootsaecht was te betreden. Veler menschen ellende/oock voornemelijk veler Predicanten behoeflichheyt/ neffens de menighbuldige intercessien van vrienden tot der selver recommendatie/ breefende bewoogh my sonderlinghe ende seer dickwils tot het werck der Liefde/ bestaende in aenspraecke vande Heeren/ die in Authoziteyt waren/om de soodanige te helpen:'t welck der eener onwetenheyt ende der anderet malitie somwijlen verkeerdelick heeft doen dupden/ ende my doen naegeben dingen/daer aen ick 't minste dochte. Dit most nu in 't leste al den naem hebben/dat ick der Remonstranten saecke bestierde/ jae 't Landt tegierde. Ick woonde ende diende den Heere Christus inde voornaemste plaets van 't Lant/in beyde Talen Duptsche ende Fransche. Den Prince en was ick niet onaengenaem. De Heeren hoorden my geerne. 'T volck beminde my. Dese Remonstrantsche saeck op 't Conneel comende (hoewel niet dooz my) was het my onmogelick (in die plaetse) tusschen beyden te sweben/ om vele oorsaeken. Ick moste tegh of doozsprecken. 'Teene verboot my mijne conscientie/'t ander had sijn swarigheyt/ die my niet heel verbozghen en was: want waerheyt baert haet. Lange overwogen hebbende/wat ick hier doen of laten soude/koos ick dese zijde/ om mijn ghemoet te voldoen/ende Godt niet te verdoornen. Had ick te raet gegaen met bleesch ende bloet/ ick soude mijn saeck inden aenbegin anders hebben aenghelept/of schoon begonnen hebbende/ mijnen voet by tijde daer upt ghedruyt hebben/gelijck ick wel konde/had ick God niet ghebreest. Of dan dese saecke schoon wat supports dooz my ghehabt heeft/ ben ick daerom 't Hoofd, jae 't principael Hoofd vande selve gheweest? 'T is dan

Jeh. 12.2.

Daer upt
men my de
naem van 't
hoofd der
Remon-
stranten
ghegeben
heeft.

gheen wonder/ datmen my nae 't Hooft gedongen heeft: want dat val-
lende/ waer der Remonstranten saecke doodt gheweest/ nae hare opinie:
Maer neen/als ick val/ sal die ebenwel blijven: want sp heeft een ander
Hooft, dat eeuwigly blyft.

Onder:
soeck der 3.
oorsaecken
der kercke-
lijke swa-
righeden in
't bonnis
gepreten-
deert.

De Kerckelijke swarigheden leggen sp op drie oorsaecken: alle drie
my by 't Bonnis toegeschreven: D' eerste is/ de Remonstrantie van my
(seggen sp) eerst overgegeven. Van my? 't is geschiedt van meer als
my. 't is maer eens gheschiedt: Soo en is hier dan eerst noch lest:
volgens heeft eerst hier geen plaetse. Neemt/ ick heb die allen overge-
gheven/ ben ick daerom 't Hooft? Waerom niet de staert/ als anderer
Gienaert? 't een is soo waerschijnelyck als 't ander. Neemt oock/ dat
upt het overgeven deser Remonstrantie/ of ter occasie vande selve/ swa-
righeden ontstaen zijn/ is daerom 't overgeven vande selve quaedt? De
swarigheden rijzen dickwils niet upt sulck overgheven/ maer upt
't geen daer toevalt/ bupten de meeningh ende de schult der gheuer/ die
pet overgeven. Wat zijnder al swarigheden gevolght/ upt het over-
gheven vande Remonstrantie der Edelen in 't begin vande troubleu/
ende upt andere ontallijcke meer/ oock om saecken van Religie? Wat
swarigheden zijn wel ontstaen upt de Reformatie/ jae upt het Evan-
gelium Christi Jesu selve: Is daerom dat alles quaedt? Is dese Re-
monstrantie quaedt/ sp ist of inde forme/ of inde materie. De form is
niet dan een ootmoedigh vertoogh van seker Onderdanen/ Predican-
ten/ noopende seckere hare swarigheden/ met versoek van Remedie.
Wilmen daer by voegen d' upterlijcke maniere van doen in 't presente-
ren/ die is geschiedt in alle stillighepdt/ door handen vanden H. Ad-
vocaet/ gelijckmen gewoon was. Hier en kan geen quaedt zijn/ ten zy
mer alle Remonstranten of Remonstranten condemnieren wil. De ma-
terie is de saeck/ die inde Remonstrantie verthoont wort/ aengaende de
Leer-puncten/ die de Remonstranten verwerpen aen d' eene/ ende be-
lijden aen d' ander zijde. Indien men my ten desen aensien/ of om 't
overgeven van soodanighe Remonstrantie heeft gecondemneert / soo
moet dese particuliere Synodus vande Leere selve kennisse genomen/
ende geoordeelt hebben. Is dit gheschiedt/ soo heeft sp geanticipeert
ende gegrepen in 't ampt van 't Synodus Nationael/ dat ephentlick
daer toe beschreven was. Is dit niet geschiedt/ soo condemneert sp my
in desen deele 't onrecht/ ende sonder wettige oorsaeck. Maer in allen
gevalle; wat ist doch vooz een leere/ die ick niet andere Leeraers inde
Remonstrantie voozstae? Ist dan soo vergiftigh te seggen/ dat Godt/
in 't besluit sijner Predestinatie ter salighepdt ende ter verdoemenis/
den eenen heeft aengesien als door sijne genade geloovende ende volhar-
dende in 't geloobe/ den anderen als door sijn ergen schult in 't ongeloo-
be hartneckigh blijvende? Item: dat Christus de Salighmaecker der
wereldt vooz alle ende yder mensch gestorven is/ sonder dat ebenwel de
verworzene salighept pemandt ten voozdeel komt dan den geloovigen?
Wat 's menschen booshept de Genade ende den Geest/ die ter salighept
werckt/ wederstaen kan/ ende somwijlen wederstaet? Epntelick/ dat de
geloovige/ begifticht zijnde met het salighmaeckende geloove/ 't selve

door

De Leer-
puncten
verbat inde
Remon-
strantie/ om
de welcke
ick ghecon-
demneert
ben.

1.

2.

3.

4.

door sijn eppen schult verliesen kan? Mochtmen geen consent versoeken/ om dese puncten inde Gereformeerde Kerck sonder quellinghe te mogen leeren? Mogelijck heeftmen 't hier op/ dat wy/ ons hier mede niet te vreden stellende/ oock het contrarie geboelen verwerpen. Dit mosten wy doen / om te thoonen waer in wy ons beswaert vonden: evenwel geschiedt dat modestelick/ seggende/ dat de leere/ die wy verwerpen/ is niet de Leere der Kercke/ maer van particuliere Leeraers/ houdende/ dat wy daer aen niet verbonden waren. Ende noch en begeeren wy niet anders/ dan dat dit alles in eenen wettigen Synodo overwogen werde. Daer komt noch wat inde Remonstrantie/ raekende de Resolutie bande Heeren Staten / aengaende de Revisie van Confessie ende Catechismus/ dewelcke wy seggen toe te staen/ neffens onse bekenenisse op 't stuck bande Authoziteyt eener Christelijcher Overhepdt in Kerckelijcke saecken/ waer van hier vooz mede is gesproken. Ons versoek is (soo gesepdt) om een Synodum te hebben/ of verdragen te worden/ midts andere verdraghende/ of om ontslaginghe van dienst. Dit is de Remonstrantie/ die ick heb helpen overgeven/ ende om de welcke ick/ na vier en dertigh Jarigen dienst/ in 't twee ende sestigste mijns Ouderdoms/ van alle Kerckelijcke diensten ontfet/ ende upt de gemeenschap des Avondtmaels gesloten worde. De Raecomelingen sullen oorzelen. Men neemt het/ mogelijck/ hier op/ dat wy/ zijnde Kerckelicke personen/ ende de saeck zijnde Kerckelick/ tot de Overhepdt sijn gegaen. Wy hebben geantwoorzd/ dat wy het mosten doen/ om dat wy hielden met alle Gereformeerde/ dat d' Overhepdt toequam de bewaringe van d' eerste Tafel/ namelijk de Religie/ ende om dat daer gheen Synodus was / daer aen wy ons konden addresseren; om den welcken te verkrijgen wy mede holpen met ons versoek.

De tweede oorzaeck der Kerckelijcher swarighepden wy opgelept is/ Dat ick heb geprocureert (soo 't Donniss sepd) de substractie der Kerckelicke personen tyt de gewoonlicke Kerckelicke censuren. Onwaerhepdt. Is dese substractie door 't overgebe der Remonstrantie geprocureert/ 't is een gemeen werck/ niet 't mijn alleen. Het mijn mede: Ick bekent: maer ontken 't geen gesepdt wordt by de Remonstrantie versocht/ late staen/ geprocureert te zyn. Men sie de Remonstrantie/ men sal sulck versoek niet vinden. Der Overhepdt protectie is versocht teghen de Censuren/ aengaende 't overgheven van die Remonstrantie: vorder niet/ ende consequentelick gheen ontslaginghe bande gewoonlicke Censuren. Ist vzeemt der Overhepdt protectie te begheeren tegen 't blyemen der Kerckelicke? Die van 't Pausdom selve hebben dat dickwils gedaen/ bysonder in onse Landen tegen hare Geestelijcke machten: Inde Reformatie oock dickwils/ al vooz onse tijden. Om sulcken generale substractie/ als hier gesepdt wordt/ is by wy nopt gearbejdt; sp is oock nopt geacordeert: Ergo niet geprocureert. Ick selve heb wy de wettighe Kerckelicke Censuren nopt ghesubtrahiert. Hebbe/ ter contrarie/ de selve in Consistorien/ Classen ende Synoden/ daer ick geweest ben/ helpen handthaven/ ende dickwils ghewenscht om 't recht gebuyck van dien/ daer 't niet en was. Maer wie wil

Twede
gepieten-
deerde oorz-
saek we-
derlept/
nopen de
substractie
van Kerck-
elicke cen-
suren.

my qualijck afnemen/dat ick noyt heb goet gebonden/datmen 't mēse
geben of laten soude in handen van luden/die haer sinnen niet mach-
tigh en zijn?

Derde ghe-
pretendeer-
de oorzack
wederlept
voerende
mijne
schrijften.

De derde/dat ick verscheyden lasterlijcke Schrijften uygegeven heb, tot
merckelijcke blame, niet alleen van vele voortreffelijcke Leeraren der Kerc-
ke, maer oock tot lasteringe vande ware Religie selve streckende. Dese be-
schuldinge is swaer/isse waer. Ick ontfien eenige lasterlijcke Schrijf-
ten uptgegeven te hebben/of oock yet tot blame van eenighe Leeraers
der Kercke/wepniger tot lasteringe vande ware Religie. Ick wensch-
te de Schrijften genoemt ende de plaetsen aengeteykent te sien/om be-
ter te oordeelen. Maer wie is oorzack van mijn schrijven? Niet ick/
maer andere dooz my. Ick hadt noyt pen op 't papier geset/ eer Go-
marus sijne Waerschouwingh uptgaf/ ende my inde selve soo opentlijck
blameerde: Mocht ick my niet verdedighen? Ick deed het ter noodt
met het schrijven van het Tractaet van 't Ampt der Overheydt in Kercke-
lijcke saecken, daer in ick Gomarus niet en verghelde noch over en hale
nae verdienst/maer eenigh sijn seggen pzyssende/enigh berispende/al-
tijd eerlick van hem spreke. Wie en velde hier over de penne niet te-
ghen my? Acronius, Mehnus, andere ongenoemt/oock Palquillateurs, in
't leste oock Walæus. Op geen van allen heb ick gereplieert/ hoewel
de stof gereet was/ uptgenomen/ op 't lae ende Neen, 't welck ick be-
antwoorde met een Voorlooper, ghelijck noch een ander verdedighingh
teghen de injurieuse kant-teyckeninghen op sommigher Studenten
onderschepte brieven/ soo veel my die raecten. Sibrandus Lobberri
roerde my niet wepnigh in sijn boeck tegen D. Grotium. Ick beant-
woorde het nae waarde/ liet het evenwel niet drucken om vrede wil.
't Rust noch onder my. 't selve dede ick oock ten opsien D. Walæi,
met de wederlegginge van welckers Boeck tegen 't mijn van 't Ampt
der Overheydt ick al verre gekomen was. De Contraremonstranten
hadden d' Overheydt veel beuselinghen inde handt ghesceeken by hare
Contraremonstrantie: Was my niet geoorloft de selve/hare Ed. M.
dooz een naerder bericht aen te wijsen upt aller naem? Triglandij Ant-
woordt op drie Vragen was vol onwaerhepds/ ende streckte tot open-
bare scheuringhe teghen harer Ed. Mog. Resolurie: mocht ick dese niet
Verdedigen? Hy gaf daer tegen upt een ander verdedighingh/ met vele
lasteringhen teghen Godt ende sijne waerhepdt/ oock niet sonder my
doozgaens te blameren: mocht ick daer teghen niet een kortejustificatie
in 't licht gheven? Feltus Hammius had een schadelijck Advijs ghesmeect
over de Conferentie van Delft. Had ick niet even soo veel rechts/om eene
noodige Waerschouwinge daer teghen te stellen? Men verdoepde den
Standt des gheschils: mocht ick den rechten stant niet aenwysen? Men
lasterde my: mocht ick my teghen de lasteringhen niet ontschuldigen?
Men maecte de Heeren Staten wijs/ dat der Remonstranten leere
Nieuw was: dede ick qualich by andere Remonstrantie te bewijzen/
datse oudt was? De andere gaben hier op upt een Teghenverstoogh: was
my verboden 't selve met een noodighe Antwoordt in twee deelen ver-
depl't te wederleggen? Dit zijn vast de Schrijften by my uptgegeven

voorz date van dit Bonnis/ neffens de leste Remontrantie vervatende de grieven der Remontranten teghen 't Synodus/ die nae date in d'zuck quam: Of ick het vergheten heb weet ick niet. Dit weet Ick/ dat geen van alle mijne Schriften lasterlyck is/ of strekt tot sulcx/ als 't Synodus seyd. 't Is waer/ dat ick sommiger Leeraren gheboelen verhaele. Maer die dat upt hare boecken verhaelt/ soo het aldaer gehonden wordt/ ende dat ter nootd/ spreekende niet te min eerlyck vande persoonen der Leeraren selve/ (ghelyck ick doe) die en lastertse niet. Die de ware Religie/ ende de leere die na de Godtsalighepdt is/ voorsztaet/ ende altydt hier op d'zyft/ dat Gode de eere van syne Ghedenade/ ende den mensch de schult van zyn verderf oprechtelyck toegheschreven werde (dit doe ick doorgaens in mijne schriften) en lastert de ware Religie niet. Soo geschiet my dan hier in ongelijk. De Fransche Kercken in Holland hebben my eens vermaent/ dat ick wat te hevig had geschreven/ ende de Leere der Kercke met onwaerachtige gevolgen beswaert. Ick antwoorde/ dat het konde zyn/ dat mijner parthypen ongestumpigheyt mijn pen somwijlen te seer had gescherpt: Maer seyd daer by/ dat ick de leere/ die ick met de gebolgen/ over welcke geklaeght wierdt/ beswaerde/ voorsz de Leere der Kercke niet en hiel/ ende gaf daer van redenen/ die niet en wierden wederleydt. Maer naedemael soodanighe Leere nu by 't Synodus van Doordrecht verklaert is de Leere der Gereformeerde Kercken te sijn/ en segh ick niet meer/ dat sulcke Leere niet en is de leere der Kercke. Stelt nu hier tegens het schryben ende doen der gener/ tot welcker boedel dit onrechtvaardigh bonnis gewesen is: Ist mogelyck meer ende swaerder bliuen op peynands persoon te werpen/ als uptgespogen zyn teghens my/ ende met meerder lasteringe tegens de ware Religie? neffens dat sy ober al de voorszangers ende beroepers sijn gheweest/ daer op ick hebbe ghevolcht/ meer gedwongen ende gesleept tegens mijn danck/ als van selfs upt egener genegenthepdt gegaen. Ick weet dan secker/ dat Godt hier van anders oordelen sal/ dien ick evenwel bid/ dat sijn oordeel ober my zy in barmhertighepdt.

Dus verre van de d'zie overtredingen/ daer upt sy Bonnissen/ dat de Kerckelijcke swarigheyden geresen zyn/ 't welck sy van my segghen met eben soo groote waerhepdt/ als Achab seyde/ dat Elias Israel verwarde/ de Schriftgeleerde/ dat Christus/ leerende doorsz 't Joodtsche land/ 't Volck oproerigh gemaecht/ de Heydenen ende Joden/ dat d' A. postelen de Stadt Philippis/ jae de gheheele werelt/ beroert hadden. Wilmen van swarigheyden sprecken? Wat swarighepdt en heeft Hulsens, Luthers, Calvins ende anderer Reforimatie niet gebracht inde Christenhepdt/ byrans in alle Landen ende Coninckrijcken van Europa? Nochtans seydten zy/ dat niet sy/ maer haer tegenstanders daer van oorzaeck waren. Dit selve seggen wy oock. Jae wy en hebben gants niet gedaen/ daer upt eenige swarigheyden konden rijzen/ dan doorsz de loutere moetwil onser Parthijen. Daer doen/ niet het onse/ heeft puerlyck ende alleen alle de swarigheyden veroorzaeckt/ Kerckelijcke ende politijcke. Ick can niet waerhepdt seggen/ dat ick lijde om de Ghe-

Gheen van
allen is oorz-
saeck van
swarighep-
den.
1. Reg. 18.
17.
Auc. 23.5.
Act. 16.20.

rechtigheyt: oock om d'Autoriteyt der Overhepdt boozgestaen/ ende alle tijt naeden vrede ghestaen te hebben. Wp onse Remonstrantie ende alle onse Actien hebben wp ghetracht nae Onderlinghe verdraeghsaemhepdt/ om in een lichaem te blijven/ ende alle swarighepden te doorcomen. Sp hebben het/ ter contrarie/ op 't scheuren aenghelept/ ende 't lant met factie verbult/ om alleen bats ende Meester te sijn. Wp hebben de Resolutien der wettige Overhept gebolgh/ ende de vorder oordele dooz der selver hant verwacht: Sp hebben de Resolutien niet voeten getreden/ ende 't volck met heymelijcke complotterijen tegen de selve opgemaakt. Wp hebben de Reformatie ende de Gereformeerde Kerck willen beteren ende van blame supveren: Sp hebben se met lasteringhen verbult/ ende maecten de selve alle daghe stinckender booz Godt ende den menschen met quade leeringhen ende vervolgingen. Wp hebben niemant ghesocht het zyn te benemen/ noch upt het zyn te stooten: Sp hebben verscheyden vroomme Leeraers ende wettige Officierien van haer Ampten doen ontsetten/ ende haer selven ende anderen daer mede gearconnodeert. Wp hebben den Staet ghelaten soo hy was/ ende niet getracht nae veranderinge van den selven: dooz haer toedoen is de selve verandert/ jae genoegh alles/ Kerckelick ende Politick/ overhoop geworpen/ ende en sijn niet wepnigh schuldigh aen 't gestozte bloedt. De Preses van dit lieve Synodus Henricus Arnoldi mach gedencen/ wat Brieft hy schreef den 4. September deses selven Jaers aen D.M.G. beginnende: *Hodie Principem conveni, quem sollicitum offendi. Civitates enim Hollandiae urgent, captivos hosce tres suo tribunali esse sistendos, sine minus, suis privilegijs vim afferi: Interim certum est, si Princeps hac in parte ipsi morem gerit, captivos omnia discrimina casisse, et Rump. ad exitum ire.*

Brief van
Henricus
Arnoldi
Preses van
dit Syno-
dus aen D.
M.G.

„dat is: Ick was van dage by den Prins/ den welken ick becommert
vondt. Want de Hollantsche Steden urgeren/ datmen dese drie geban-
gens booz haer vierschaer sal te recht stellen: Soo niet/ datmen
„hare privilegien gewelt doet. Hier en tusschen ist secker/ indien de
„Prins haer dit toestaet/ dat de gebangens buypen alle swarighepdt
„sijn/ ende de Republijcke in 't verderf etc. De Brieft was ondertept
„kent. H.A.E.D. Somma: zynse niet de principaelste oozsaek/ im-
mers hebben sp de haerse dapper gelicht tot de ellende/ booztreffelic-
ken Heeren ende Leeraers weberbaren/ diemen/ eenen 't leven heb-
bende benoemen/ booz alle tijt gekerckert/ te lande uptghejaecht/ hare
goederen geconfisqueert/ inder boeven tuchthups ende andere geban-
kenissen opgesloten heeft/ ende die sp noch daghelick in verscheyden
manieren vervolgen. Ten behoefte gheen bewijs: de saecke self
spreekt: alle de werelt weet het.

Ick heb
mijn Ker-
cke niet
trouw-loo-
selick ver-
laten.

Ten lesten seft het Donnis/ dat ick trouwlooselijck mijne Kercke
verlaten heb, onder dixel, dat my een Acte van mijn Kercken-raedt soude
vergunst wesen, ende alsnock fugitijs ben. Hier sietmen de bitterhepdt sij-
gen op 't hooghste. Sp noemen een trouwloos Verlater sijner Kercke;
die sijne hooghste trouwe aende selve bewesen heeft/ ende om den wel-
ken trouwlooselijck te doen verlaten van sijne Kercke/ sp haer upter-
ste blijdt hebben aenghewendt. O van buypen ghewitte graven!
hoor

hoe sal u dit noch opbzeerken ten joncksten dage/ soo ghyp u niet en bekeert? Sy noemen my een trouwloos verlater mijner Kerckhe/om hare Censure van depoztement te beter quansups te justificeren/ als gheschiedt/volgens de termen van hare Kercken-ozderinge/ die de trouwloose verlaters hares dienstes soodanighe censure weerdygh verclaert. Maer eerst most bliicken/dat ick soodanigh ware: Niet alle verlatinge is trouwloos/maer alleen sulcke/daermede men de trouwwe bzeerckt/die men de Kerck schuldigh is. Wie doet dat? Die gaet sonder consent, sepdit Festus selve/in sijn Harmonie. Nu had ick consent van mijn Kerckhe/soo blyckt upt de naebvolgende Acte.

Harmon.
discipl. Ec-
clesiast. cap.
24.

De Kercken-dienaren ende Ouderlingen/ representerende den Kerckenraedt der Gemeente Jesu Christi in 's Gravenhage/hebben/ in aenmerckinge bande tegenwoordige droevighe gestaltenisse bepde des Lands ende Kerckhe soo in't gemeen als particulier/nessens eenige andere gewichtige insichten/ goet gebonden ende geconsenteert/ gelijck sy goetbvinde ende consenteren mits desen/voor soo veel als hen aengact/dat Johannes Wtenbogaert haeren seer lieben ende getrouwen mede-broeder ende leeraer sal mogen stil staen in sijn dienst/om eenige sijn affairen te verrichten/ter tijdt ende wijlen by den voorsz. Kercken-raedt anders goetd ghebonden sal worden. Actum inden Kercken-raedt den xj. September anno xvj. ende achtien: was getepckent by bepde Predicanten ende alle de Ouderlinghen (uptgenomen de Heer Hogerbeetz/die gebangen sat) ende met het Kerckhe zegel bezegelt.

Acte van
Consent
des kerck-
kenraeds
van 's Gra-
venhage.

Sy noemen dit een dixel. Waer van? van mijn absentie. Seer wel. Nach een Predicant zijne absentie niet bedecken met een Acte van Consent sijns Kercken-raeds? had ick geabsenteert sonder oozlof/ende de liede wijs gemaect/dat ick daer toe oozlof hadde; twaer een versiert decksel gheweest: maer had ick oozlof inder waerhept/dat decksel was niet berispelick. Maer wie heeft doch over mijne absentie of wech-gaen geclaeght? De Gemeente? Eene groote parthije bande selve hadde my (ick niet haer) Rossum volgende/ met het opzechten van hare Scheur-kerckhe/ sonder wettigh oordeel/ al langh te vooren trouw-looselick verlaten: ende vele/ die haer noch in mijn ghehoor hadden laten binden na d'afsonderinghe van d'andere/ bleven niet langer/ dan tot dat sy saghen/ waer de Wagghe banden grooten Abinrael (soo eener sepde) heen wapde. Volchden derhalven inde Clooster-scheur-kerck/soo haest de Prinz was voorgegaen: onder de selve oock Lamotius mijn mede-dienaer/ oock vele bande Ouderlingen/een bande welcke diemen/nimmermeer 's werckendaeghs in de Predicatie plach te sien/bzeesende (soo't scheen) te laet te comen/om te verkriggen dat hy pzetendeerde/maecte hem daerwaerts op een woensdagh met sijn geheele familie. Dese en konden over mijne absentie niet klagen/nade-mael mijne presentie haer inde wege/ ende teghen de bozst was. Tanderde deel der Gemeente/dat/ van Rossum trouw-looselijck sijnde verlaten/

laten/ by my bleef/ ende ick by haer/ siende 'tperijckel/ daer in ick was/ om haer ten lesten toe/ dat is tot het ypperste gebaer toe van ghebanghen te worden/ oock boven/ ende sonder obligatie bygebleven te sijn/ was blijde/ dat ick gingh. De Kercken-raedt gaf my daer toe consent/ sae verbedighde noch mijn vertreck daer na in dit liebe Synodus. Overheypden of Regenten/ die mijne getrouwe diensten wisten/ my beminden/ ende my/ soo langh sy konden/ hadden gesocht te houden/ lagen als in eenen swijn/ niet wetende/ hoe sy 't hadden/ verwachten de de veranderingh/ die op handen was/ om dooz d' selve uptgevozen te worden: d' andere sochten my leet te doen. Dat meer is/ ick en was niet langher verbonden/ ende hadde mijnen dienst al langh te vooren opgeseyt/ welcke mijn opsegginge oock was aengenomen/ soo dooz is verhaelt: ende/ soomen op't doozgaende verhael wel let/ men sal bebinden/ dat ick eer/ als met geweld/ wech gedreven/ ende gejaecht/ als gegaan ben: hoe konde men dan mijn Vertreck een trouw-loos Verlaten mijner Kercke qualificeren?

Ik had langh te vooren groote reden om wech te gaen/ en dede het evenwel niet/ maer bleef tot nae de apprehensie vande Heeren/ ende na dat/ de wetten verbroken sijnde/ gheen bescherminge meer dooz my en was/ evenwel en ver sette ick niet eenen voet upten Hage sonder doozgaende Advijs der gener upt den Kercken-raedt/ die ick conde by een kirghen: Ende en gingh niet verre/ maer bleef by der handt/ oock in meeninghe te keeren/ tot dat de verhaelde Acte quam als ex superabundanti. [ten overbloedt] vermits ick/ niet zijnde verbonden/ mocht gaen/ als ick wilde/ soo teder was mijn gheuoet in dese saerck. Men sal segghen/ dat het Consent niet verder en strechte/ dan tot het de Kercken-raedt anders soude goet binden: 't is soo! Oock was mijne meynninghe alsof dan weder te komen/ maer de Kercken-raedt en vondt dat niet goet/ ende ontloegh my naderhandt t'eenemael by volgende Acte.

Acte van
finale ont-
slaghe.

Alsoo d' eertwerdighe Johannes Wtenbogaert/ Dienaer des Godlijcken woords inde Christelijcke Gereformeerde Gemeente alhier in 's Gravenhage/ verscheypden reysen aen den Kercken-raedt der selver Christelijcker Gemeente heeft versocht/ dat wy hem van zijnen Kerckendienst alhier souden willen ontslaen/ gelijk sijn E. 't selve mede verclaerde by geitereerde Requeste verscheypden malen versocht te hebbē aende Ed. Mog. Heeren Statē van Hollant ende Westvrieslandt/ sijne wettige ende souveraine Overyghept/ ende 't selve hem/ noch by haer Ed. Mog. noch by dē voorsz. Kercken-raedt/ geconsenteert zijnde/ eyntelick in Mario 1618. lest leden/ ghebruyckende sijn recht (soo hy verclaerde) hem selben vande voorsz. zijnen dienst/ om vele verscheypden ende gewichtige redenen/ by S. E. soo mondelingh als ten deel oock schriftelick voorgestelt/ heeft ontlafset ende ontslagghen/ met verfoeck/ dat wy hem souden willen gheben soodanige attestatie van Leere ende leven/ als wy in conscientie souden bebinden te behooren. Ende niet teghenstaende/ de selve Kercken-raedt aen S. E. in April/ daer aen volghende/ daer

„daer teghens hadden verclaert ende gedebureert / hoe hooghnoodigh
 „3p achteden / dat hy inden selven synen dienst bleef continuerende/
 „met vuntlike ende ernstige bede/ de selve ontslaginghe ende opseg-
 „ginghe sijnes dienstes te willen stateren/ ende laten beruften in sult-
 „ken standt / ghelyck die was vooz date van dien. Nochtans ver-
 „schepden Instantien by S. E. daer op synde gedaen/ met ernstighe
 „bede ende versoek/ dat wy alnoch de selve synne opsegginghe des pu-
 „blijcken Kercken-dienstes souden willen aennemen/ ende hem geven
 „soodanighe Attestatie/als vooren: Soo ist/ dat wy ondergeschreven
 „mede-dienaren des Godlicken woordts ende Ouderlinghen / repre-
 „senterende den Kercken-raedt der voorsz. Chzistelicke Gherefors-
 „meerde Gemeente/ naerder inde Vzeese des Heeren overwogen heb-
 „bende de redenen by zijne E. geallegeert/ ende in seckere schzistelicke
 „deductie/ te dien fine in Martio aen ons overgegeven/ gheinsereert/
 „mitsgaders oock daer op gchoort hebbende het Advijs bande jegen-
 „woordigh dienende Diaconen der voorsz. Kercke: ende regard geno-
 „men hebbende/ dat de Ghemeente alhier/ nae de droevige ghelegent-
 „hepdt deses jegenwoordigen tydts/ gheen sonderlinghe diensten van
 „S. E. en kan ghenieten : hebben (hoewel met groot leedtwesen ende
 „droefhepdt onses ghemoedts) de voorsz. opsegginghe sijns dienstes
 „aennemende/ den voorsz. onsen eerweerdighen / lieben ende waerden
 „hzoeder / Herder ende Leeraer (vooz soo veel in ons is) oock bande
 „voorsz. zynen publijcken Kercken-dienst ontslagghen/ gelijck wy hem
 „daer van ontslaen midts deses. Met die expresse conditie ende re-
 „serve nochtans / dat by aldien de Kercke alhier zijne E. naemaels
 „wederom quame te beroepen / ende hy bequaem waer den selven
 „dienst te doen / dat sijn E. aldan ghehouden sal zyn den Kercken-
 „dienst alhier wederom aen te nemen. Bedanckende voorsz S. E.
 „vanden goeden/ opzichten ende getrouwen dienst nu over de acht en-
 „de twintigh Jaren aen / ende inde Chzistelijcke Ghemeente alhier
 „gedaen ende bewesen: met verclaringe/ dat wy bevonden hebben/ dat
 „zijne E. hem/ soo in leere/ conform des Heeren woordt/ als in leben
 „altijds oprechtelick/ eerlick ende vromelicken gedraghen heeft. Ver-
 „hopende / dat wy S. E. dienst tot opbouwinghe der Chzistelicker
 „Gemeente alhier ende eere van Godts heylighe naem wederom als
 „vooren sullen ghebruycken/ soo haest als de goede Godt ons de gena-
 „de sal gelieven te bewijzen/ dat sulcx bequamelick sal connen geschie-
 „den. Aldus ghebaen inde voorsz. Kercken-raedt/ ende onder-
 „teyckent in 's Gravenhaghe in Hollandt den ix. October xvj^c. en
 „xviij. Was onderteekent van beyde Predicanten ende alle d' Ou-
 „derlinghen/ uptghenomen den Heer Hogerbeets/ als boven/ ende met
 „het zegel der Kercken besegghelt.

Dit alles is gheschiedt / al eer ick opt vooz den Synode gheroepen
 wierdt / 't welck eerst gheschiede den xxx. Octobris daer nae. Wat
 valt hier op te segghen? Was de Kercken-raedt / die my dit consent
 gaf/ niet wettigh? Dit is noyt in dispute ghetoghen. Hadt die gheen
 macht

macht my soodanighe Acte te verleenē? ongetwijffelt. Wen ick dan noch een trouwloos verlater mijner Kercke? Is dit Donnīs van niet vol iniquiteit? Ick houde het voor een geromplotteerde en ten hoogstē injurieuse diffamatie over my/upt enckel bitterheyt uptgebracket/ door mijn dootd-ypanden. Maer waarom doch neemt dit Synodus soodanigh mijn schepden soo qualijck? Is/om dat sy oordeelt/ dat de Kercke door mijn blijven noch konde ghesticht zyn? Gheensins. Want selve de Welhamels van dit Synodus hebben die Stichtinghe in alle manieren gesocht te beletten; want sy hebben de toehoorders van my afgetogen/tot scheuringe verwekt/altaer tegen altaer opgerecht/ende gheduerighlijck ghearbeyt/om oock de groote Kercke in te nemen/ my daer upt te drijven/ende alle mijne schapen te verstroopen. Iohannes Taurinus en hadde geene Remonstrantie overgegeven/geen substractie van Kerckelicke censuren geprocureert/ niet geschreven tegen de Leeraers/noch leere der Kercke/ende en was niet wechgegaen (gelijck dit alles tot een preteret van mijn depoztemēt wort voorgewent) leerende de Gemeente dier tijdt met goede stichtinghe. Hebben sy hem daerom in sijn dienst ghelaten? neen. Sy hebben hem tegen wil ende danck bande Gemeente 't prediken verboden/ende epntelick tegen sijne consciētie (soo ick 't bastelijck houde/ende daer voor sy Gode sal moeten rekenschap gheben) tot wederroepen van 't Remonstrantsche gevoelen (dat sy noch onlancx te vooren soo bierighlick ende opentlick voorgestaen ende geleert hadde) niet door beter onderrechtinghe (die hier noyt geschiet en is) maer met onbehoorlijke manieren ende midelen/betwogen.

Hoe onbil-
lick met
Bernardo
Lafaille 3.
ende met de
kercken-
raedt van
's Graven-
hage ghe-
handelt 39.

Hoe heeft oock dese Welſſche Synodus door hare Gedeyp. Muysen-
hol ende Hogius op de Aenclacht bande Voorzoutsche / alias Princen
(beter) Scheur-kerck/naderhant omgesprongen/ met wijlen den ghe-
trouwen/seer yromen Bernardo Lafaille, Predicant/ende den eerweerdigen
kercken-raedt bande groote Kercke/om die mede den voet te
lichten? Men gingh smeden seckere thien Articulen tot der selver
last. I. Dat sy eenige Remonstranten by leeningē hadden gebuyckht.
II. Dat sy Taurinum tegen de ghebuyckhelicke ordyē hadden be-
roepen. III. Dat Bernardus/wetende dat Roscius sijn plaets in
Classe wilde nemen/sich upt de vergaderinghe had gheabsenteert.
IV. Dat Bernardus tegen eenige Classicale Resolutien had gepote-
steert/ende daer op upt het Classis ghebleven was. V. Dat sy ghe-
tracht hadden Lamorium van sijn dienst te priiveren/of te suspenderen.
VI. Dat sy vergaderingh houdende Lamorium hadden 't huys gela-
ten. VII. Dat sy ghepooght hadden 't Classis te priiveren bande ghe-
woonlijke plaets harer vergaderinge. VIII. Dat sy getracht hadden
Taurinum te eximeren bande judicaure van 't Zupdt-hollantsche Syno-
dus. IX. Dat sy den selven teghen de Sententie des Zupdt-hol-
landschen Synodi evenwel hadden laten continueren. X. Dat
Bernardus argherlick gheleest had. Hier by quam noch ten
lesten aengeklamt een XI. artikel ('t welck sy zenden vergheten te zyn)
aengaende dat de selve kerckenraet my de voorsz. Acte had ghegeven/

om

om te mogen absenteren. Dese Articule Bernardo behandicht sijnde den xx. Novembzis, mosten al strax dē xxiij. vooz de voorsz. Inquisiteurs en 't Classis (dat nu heel was tot haer devotie) ende daer Rosæus met sijne Schismatijcke (die de nieuwe gestelde Magistraet nu geheel aen de handt hadden) volcomen Heer ende Meester was/ beantwoozdt worden. Doe die beantwoozdt zijn/ weet ick niet; maer weet / dat gheen van alle de selve Bernardum / of den Kercken-raedt met recht konden beswaren : Want 1. De leeninghe der Aemonsstranten is gheschiet op 't versoek der Gemeynte/ met wettige Resolutie des Kercken-raedts / ende vande E. Magistraet/ volgens de Resolutie vande D. D. Staten/ nopende de Tolerantie: nae dat de Scheurmaeckers de Clooster-kerck hadden ingenomen/ ende Lamotius (sich schickende nae den tijdt) de gemeynschap der gener/ met de welcke hy soo langhe had gediend/ begon te verlaten/ om sich by de Scheur-makers te voegen: ende oversulcx Bernardus ende ick hulp van noode hadden/ als onmachtich den dienst inde groote Kerck alleē waer te nemen. 2. Taurini beroep is om de selve oorzaeck gheschiet/ alsoo de leeningh niet alle tijdt dueren en konde. Lamotius had sich van onse ghemeynschap ghescheyden/hebbende in dit stuck niet te spreken. De ghebzupckeliche oordze is by de Censeurs selve verbzoochen ende over hoop geworpen/zijnde/ soo veel doenelijck was/ by ons onderhouden gheweest. Want dese beroepinge geschiede conform 't Concept van Anno 1591. by beyde Collegien van Raede ghapprobeert/ ende by den Heeren Staten den Classi toeghesonden/ om als Resolutie gevolght te worden/ 't welck oock de Magistraet vanden Haghe verstondt soo te behooren. 3. Rosæus was van sijn Bedicken/ende al wat daer aen kleeft / wettelick ghesuspendeert / ende en hadde derhalven geen sessie meer in eenige classicale vergaderinghe die suspensie gheduerende. Dede derhalven Bernardus wel/ lieber te absenteren/ dan sulck stout bestaen Rosæi met sijne praesentie te stercken. 4. De Classicale Resolutien/daer van sp spreken/ waren seditieux ende schismatijck/ tegen d' oordze der Overhept ende der rust der Kercke: derhalven Bernardus sal. te prijzen is dat hy met sulcke werken der dupsternisse gheen ghemeynschap heeft willen houden. 5. Is onwaerachtigh/ende ware het geschiet/Lamotius meriteerde het. 6. Lamotius hadde de ghemeynschap der Kercke verlaten/ ende en hadde derhalven gheen segghen meer in 't geen de regeringh der selver Kercke aengingh. 7. De plaetse quam de Magistraet ende Kercke vanden Haghe toe/ de Classis ghebzupchte die by gratieuse concessie/ ende is eens toeghouden/ om te beletten den schijn van wettelichepdt van seecker heymelick complot / 't welck sommighe aldaer met Rosæo meynden te bzouwen/ sonder datter bozder deffsein zy gheweest van vooz altijt te priveren. 8. Onwaerachtigh: Indien men 't van wettige judicature verstaet. 9. Geen Kercken-raet is gehouden of bermaght te executeren onbillicke bonnissen tegen haer Bedicanten genomen. 10. Die argernissen mostmen specificeren. Waren die argernissen eerst nu begaen/'t sedert Rosæi scheurmaeckinghe: of vooz heen? Indien vooz heen / is 't dan niet te presumeren / dat sijn E. daer

Wof Ber-
nardi La-
saille sal.

Psalm. 19.

van vermaent gheweest / ende die werch ghenomen heeft? Ist tsebert?
 soo stontd hy niet ter judicature van Rolæo met sijne ghesellen / sijne
 formele parthypen. Wanneer heeftmen oock gesien / dat de Gedeputeer-
 de des Synodi een Predicant comen censureren in een Classe over par-
 ticuliere argernissen in 't leven / ende dat noch / eer hem daer ober eeni-
 ge vermaninge particuliere / ofte sijns Kercken-raets / gedaen zy / en-
 de al voozen blijcke / dat hy de selve hartnechighlych verwoopen hebbe?
 Bernardus sal. is een vroom / oprecht Israëlijt gheweest / nedzich / niet
 hoogh van hem selven geboelende / een pder gebienstigh / vrede soecken-
 de ende houdende met een peber / soo veel mogelyck : niet bitter / stuers /
 wreet / een hater van twist / ende scheuringhe inde Kercke / omsichtigh /
 goet van advijs ende van Raede in Kerckelijke saecken / die upt Vlaen-
 deren om de Religie upt alle sijn welbaren sijnde verdzeben / inden Wa-
 ge 't Evangelium vzedelick ende stichtelijck nae de mate sijner gaven
 gepredickt heeft / meer als dertigh jaren / hebbende daer een tijdt langh
 den last alleen gedragen / ende vele swarigheden uptghestaen / daer door
 hy seer aengenaem was. Van sijn ergerlick leven kan niemant met re-
 den spreken. Ich hebbe soo vele jaren met hem gebient : wete niet / dat
 opt Kerckelike Censure over hem gegaen is. Nochtans en was men
 inden Waghe niet blindt / noch ghenegghen om alles te dissimuleren.
 Heeft hy eenige seplen gehadt : ick heb de mijne / een ander de sijne / wie
 isser van byz ? Wie sal doch sijn de man / die recht bemercken kan
 sijn seplen niet om gronden? Waeght de Psalm. Daer is groot onder-
 schept tusschen eenigh gebreck hebben / ende een ergerlick leven leyden.
 Die dit doen / wozen door 't H. Avontmael upt het Rijck Christi ge-
 stoten : 't ander bedeckt de liefde. In somma : 't zyn saem-roovers / die
 dien eerlijcken man sulcx naegeben. Wie zijn 't / die 't doen? Die van 't
 Clooster / of Doozhout / sijn d' Wencelagers. Onder de selve d' eerste ende
 Doozste Rosæus, vandē welcken Lamotius in vooztijden seyde ('t is wel
 bekent) dat hy soo supber was als een Wschben. Doozts machinen
 inden Wage vzaen / hoe onargerlick hy geleeft heeft. Dat hy in mijn
 huys sit / gheeft dypen twijffel groote stichtinghe ; doet het niet?
 Ich swijgh de reste / niet van meeningh hier alle sijne leemten op te
 halen. Lamotij lichtveerdigheyt ende ontuchtige mont / bysonder als hy
 by zanch ende uptgelaten is / en is niemant onbekent dan die met hem
 niet heeft omghegaen. Mupshool is een bande rechters : de Winnig-
 hepdt selve. Die de Commissie tot dit werck hebben ghegheven is
 de Weltsche Synodus / waer van Præses was H. Arnoldi, die sijn inte-
 ressen soo wel reerkenen kan. Assessor Balb. Lydius, die Swaer-hoof
 de Truer-niet schijver (een oproerigh Pasquil) de welke / als hy de luy-
 den met huplen ende suchten / ghelijck de Hyanes, tot sijne devotie niet
 locken en kan / de vrome soeket werch te doen spoelen (gelijck in Apoca-
 lypsi staet) met waterbloeden der verbolginge die hy achter haer schiet
 upt tooznigheyt. Sonnevelt was Scriba, die soo konstigh is in 't Boeck-
 houden. Ende dit sijn de luyden / die de onnoofele ober argerlick leven
 censureren. O Phartzeen / die de mugge upt sijn / ende de kameel ver-
 Ainden : Van de tegenwoozdige partyschappen / ende sommigher inte-
 resten /

resten/om hun de handt te moeten boven houden/al maechten sp 't byp grober/dient hun al tot een schootsvel. 'T elſde Artijckel/nae aengeklamt/ aengaende d' Acte van absentie my verleent/neem ick tot mijn voordeel;want daer upt blijkt/dat ick geen verlater mijner Kercke en ben geweest/ dewijl ick consent hadt my te absenteren/ende my absenteren upt kracht vande selve. De censure/die sp Bernardo ende den Kercken-raedt daer over willen doen/is gheheel ongefundeert/alsoo notooz is/dat de Kercken-raedt macht hadde sulck consent te verleenen/al had ick het schoon misbzuypct. De Kercken-raedt bleef ebenwel buypen schult. Te seggen/dat de motiven des Kercken-raedts niet suffisant waren / om sulck consent te verleenen / en sluyt niet. Want de Kercken-raedt / dien t oordeel toe quam / hadde die suffisant gheoordeelt. Waer het billick gheweest een Predicant / die / langh ghelooft ende ghearbeydt hebbende / sich swack bebindt / daer op eenighe intermissie begheert / ende verclaert saecken te hebben / die sijn vertreck verespffen / de Kercke ebenwel blijvende genoegh voorzien / oozloof te wepgeren voor een tijdt ? Enige meppen/dat oock de Magistraet ende Classe daer in hadden behooren ghekent te wesen. 'T is abups. Tot consent voor ee tijt/nimmermeer. De Kercken-raet vermocht my self oock finael afschept te geven sonder voyder ceremonie/ingesien/dat ick aen dese Kercke niet was verbonden/dan met conditie. De welcke gheballen sijnde ick mijn afgeschep aende Kerck ende Magistraet hadt versocht. Ick wierdt afgelagen/maer ick verclaerde/dat my ongelijck gheschiede/ ende septe daer over mijnen dienst op/ volgens mijn recht / in Martio 1618. met schizfijtelijche verclaringhe van mijn recht/ten wel weten vande Ghemeente / die oock verstant/ dat ick wel gefundeert was/ hoewel met droefhepdt mijn vertreck aprezehenderende: Waer op de Kercken-raedt/ niet hebbende te seggen te ghen mijn recht/alleen had noch eenighen tijdt te willen blijven onder seckere beloften die de Kercken-raedt my dede/sonder die te connen naepsch presteren : 't welck niet tegenstaende ick ebenwel bleef/niet dooz obligatie/maer ter bede ende upt Vrientschap. Hoe konde nu de Kercken-raedt my affschepdt ende attestatie wepgeren / als ick enckel wilde gaen? Was dit censurabel/hoe konde dan de hoorzgaende Kercken-raet Liberto Fraxino sijn afgeschepdt geven op verclaringhe / dat hy sich aen dese Kerck niet en hiel verbonden / ende sijn dienst opsepte/hoewel van sijne bespzoekene conditie in 't minste niet en bleek ? alleen protesteert hy niet te willen/of konnen blijven. Is oock wel te noteren/ dat den Kerckenraedt in 't Donniss tegen haer uptgespzoekken over de hoorz. Articulen niet soo seer werdt te last gelept van my tot uptblijven voor een tijdt consent gegeven; als van 't selve tot die tijdt toe niet gereboceert te hebben. Waer toe dit? Was ick dan de Synodo ende hare Gecommitteerde soo lief ende weert/ dat zy mijn dienst niet en wilden missen ? Geensins. Men socht maer oozsaeck/om/soo ick / ghereboceert zijnde/waer gecomen/ over my te triumpheren/ my te schabotteren/ Rolao ende andere mijne bypanden tot een Slacht-offer op te offeren / ende alsoo haren bloedighen moet-wil over my te koelen/

ghelijck Rosæus sich wel dupdelick heeft laten ontballen. Of waer ick/gereboceert zijnde/niet weder geromen/ in'p aldan als een trouwloos verlater mijns dienstes upt te roepen / ende te brandt-mercken. Dit was haer ooghmerck/ welck hun ten hooghsten speet / hun/ dooz mijn werchgaen niet consent/ontset te zijn:want ick wiste hare bloedige meenen/ ende oordeelde/ dat ick in'p daer vooz behoorde te wachten. Dit heb ick ter liefde D. Bernardi Lafaille sal. mijns weerden J. Vede-brouders ende Collegæ, ende des eerweerdigen Kercken-raedts die haer schismatijck Consistorie niet alleen in trefselichhepdt niet en weerk / maer in Godtsalighepdt/ bzoemighepdt/ geleert hept ende experientie van Kerckelicke saken verre te boven gingh) tot justifiration van haer doen / ende aenwijsinghe van dese Synodale iniquitept/ dooz de ware liefke de bzoome oude man op den 1. December ghesuspendeert/ ende de Kercken-raedt met de Diakonen datelick ghereinobeert wierden van hare diensten/ niet konnen of willen verwijghen.

Of ick Fugitijs
gijf ben/
ende hoe:

Sp noemen in' t lest een Fugitijs: deporteren in'p ober sulcx van alle Kerckelijcke diensten, met verbieden van haer Avondmael, tot dat ick haer, of hare Ghedeputeerde sal hebben voldaan, 'twelck nimmermeer geschieden sal. Want ick haer niet schuldigh en ben / van liefde/ die ick oock mijn bynden schuldigh ben; derhalven behoeve ick in'p niet te berommeren / om haer in pet anders te voldoen / bysonder niet in dese hare handelinge: Dat en ware niet als hare booshepdt sijben. Oock en sijn sy gheen luyden / diemen ghenoech doen kan / ten zp men hare booshepdt bzoemighepdt / hare dupsterhepdt licht noemen / ende sijn conscientie op den tuyn hanghen wil/ 'twelck ick / dooz Godts ghenade/ niet doen en sal. Sijn alle/ die de vervolgingen blieden/ Fugitiven, soo zijn Moyses/ David/ Christus / Paulus / d' Apostelen fugitiven gheweest/ oock by onse tijden de Heeren Prince van Oranien/ Graaven van Hooghstraten / Culenburgh/ ende vele andere bzoome Heeren ende luyde. Blieden en comt niet altyt upt quade conscientie/ tis dickwils wijshhepdt/ moet oock somwijlen amptshalven gheschieden. Ick was byp: aen geen Kerck verbonden: een deel mijner Kercke hadt in'p trouw-looselijck verlaten/ 't ander deel was verbzucht/ 'twelck/ mijn wech gaen met diep versuchten vernemende/ pzees ende toestemde/ vertrouwende/ dat die met tranen gaen sayen haer edel saedt, wederom sullen haer gerven brengen met vreughe: Ick ben gegaen onder Godts ghelept/ daer in'p de Heer wees / ende daer het in'p gheoorloft was/ sonder peimants naedeel / niemant pet schuldigh blijvende/ als liefde. Welen heb ick mijns persoons haet ende spijt/ om dat sy haren bloedigen moet ober in'p niet coelen en konden; Welen oock (dese in onghelijck meerder ghetal) eene hertelike medelijdende liefde/ ende verlangen om in'p haest wederom te sien/ naegelaten. De bzoome ghemoederen wierden bewoghen tot klagen ende suchen. Der quaetsprekeren monden gheopent/ om in mijn afwesen tot mijnen naedeel upt te gieten al wat hare passie konde versinnen. De middel/ om met openbare schriften mijne onnoosselfhepdt vooz de werelt te doen blijken / was in'p dooz de rigueur der Overhepden (die haren standt schenen onseker te houden dooz soodanighe

Psalm, 129.

nighe Justificatien) verboden. Ick dede evenwel onder de handt dat ick konde/ende geoorloft was: sweegh niet altydt/de reste Godt bevelende/die my van mijne Aijntsheyt af veel geoeffent/dorch alle tyd sich mijn Vader/helper/ ende versorger verthoont heeft/ook sonderlingh in dit ballingschap: ghelooft moet hy wesen. Hy sal het oock doen Psal. 3.
ten eynde toe. Soo dat ick met den Propheet wel slape ende ontwaecke. Want de Heere onderhoudt my: Die my oock vrienden verweckt heeft onder vziende ende vanden / sonder mijne conscientie te quetsen: waer maerkende 't woordt des wijsmans: Wanneer yemandts Prov. 16. 7.
wegen den Heere wel gevallen, soo maect hy oock sijne Vyanden met hem te vreden.

Twaelfde Capittel.

Festum Hommij Specimen. Mijn Antwoordt op 't selve. Brief aende Princeesse. Ick werdt in mijn huys ghesocht: Gheciteert.
Mijn Antwoordt. Brief aen S. Excel. aende Princeesse.

Sonde alsoo in 't particulier Synodus van Delf onverhoort gerondemneert/ gedegradeert/ ende door het suspenderen van't H. Abondimael/half ge-excommunicert/hiel ick my stil/ verwachtende wat noch bozder teghen my / ende andere boozgenomen soude worden / my troostende ende gerust stellende in 't woordt: Heer zy vloeken, maer ghy sult zegenen. Psal. 109.
Teerste/dat my in desen stant boozquam/ was een Specimen controversiarum Belgicarum, [heretoorch vande Nederlandsche Geschillen] uptghegeven door Festum Hommij Predicant tot Leyden, ghededicert aende H. H. Staten Generael/om te dienen/quansups/tot preparatie booz't Synodus Nationael. In dit Specimen[vertooch] vondt ick my in't bysonder mede aengetast/alleen in een point of twee/dorch niet van groot ghewicht/ende met heel sober fundament. Ick vond niet goet hier op te swijghen/booz soo veel het my raecte/selbe derhalven terstondt eene Verantwoordinghe daer op / die ick mede sond aende H. H. Staten Generael ende S. Excel.gesamentlijck / daer by eene Remonstrantie was aende selve Heeren / verbatende de redenē van mijn vertreck uptten Lande etc. Dese Remonstrantie is daer nae ghedruckt (bupten mijn kennisse) eerst by Govert Ballon tot Leyden, nae by Broer Iansz. v' Amsterdame / onder den Titel van Remonstrantie van Joannes Wtenbogaert / ghepresenteert in Novembri deses Jaers 1618. Oock is/ ter selver tijdt / in 't licht gheromen (mede bupten mijn kennisse) de boozsz. mijne Verantwoordingh teghen Festum, metten Titul van Ioan. Wtenbogardi *Responsio ad ea, quae illi speciatim impiegit Festus Hommij Sc.* [Antwoordt op de stucken/die Festus Hommij hem in 't bysonder te laste ghelept heeft &c.] De

De Resolutie/die hare Vo: Mo: hier op namen/ blyckt uyt dese notu-
le. Veneris den ix. Novemb. 1618. ontfanghen ende ghelesen eenen brief
„ van Joannes Wtenbogaert/ Bedienaer des Godlicken Woordts/
„ houdende aen hare Vo: Mo: ende S. Excel. die Heere Prince van
„ Oraenjen/ sonder date/ of nominatie vande plaetse/ daer den selven
„ brief is gheschreven/ daer by ghevoeght zijnde seerker deductie in 't
„ Latijn/ op het Boecken onlanck uytgegeven by Festum Hommum,
„ geintituleert *Specimen Controversiarum Belgicarum*: Ende/ op den voorsz.
„ brief gedelibereert zijnde/ is verstaen/ Dat de Amonstrant hem sal
„ hebben te addresserē aenden Synode Nationael. Maer evenwel heb-
„ ben die van Holland begeert/ den voorsz. brief ende deductie te com-
„ municeren aen hare principalen/ die tegenwoordigh alhier inden Na-
„ ge vergadert zijn/ omme de selve daer op naerder te verstaen. Ick en
„ kreegh van dese Resolutie gheen kennis/ vooz nae dat het Synodus
„ Nationael al was ge-eyndicht: Weet oock niet/ wat die van Holland
„ daer op deden. Ick en was oock op 't ghesepde Synodus niet gherei-
„ teert als andere: was dooz het Delfsche Synodus ontleedt van mijne
„ qualiteyt/ die ick te vooren had als Predicant. By appellatie op 't
„ Nationael te verschijnen was ick niet gesint/ om dat ick wel wist/ dat
„ ick tot Voordrecht/ niet min als tot Delf/ mijne formele Parthijen sou-
„ de hebben tot Aechters: neffens/ dat ick/ dien Kerckelicken handel
„ van langen tijdt kennende/ moede was. Verscheyden/ oock niet gherin-
„ ghe/ personen waerschouden my/ daer niet te verschijnen/ jae al pre-
„ senteerte men my daer toe by gelepde: my radende mijn selve vooz te
„ sien/ ende te bewaren tot een beter tijdt.

In Februario daer nae anno 1619. schreef ende sond' ick aen d' Ex-
cel van me Vrouwe Princesse Douagiere van Oraenjen desen vol-
ghenden brief:

Me Vrouwe

HEt is by mijne indispositie gekomen/ dat ick uwe Excel: niet
soo haest en hebbe geantwoordt/ als ick wel wenschte/ ende
wel schuldigh was. My is overgekomen het selve quaedt/
„ dat my nu vooz een Jaer dede in mijn Kamer blijven/ dick-
„ wils verghefelschapt met groote palpitatie of kloppingen des her-
„ ten/ mijn geest oock heel verslaghen zijnde van droeffnisse ende swa-
„ righepdt/ om dat ick den staet ende de Kercke in sulcke perikuleuse
„ extremiteyten verballen sie. Al mijn vermaeck is den aengenamen
„ Lusthof van mijn goede consciencie/ dewelcke/ als ick daer in wan-
„ dele/ my gerust stelt/ ende gelijk als in de loutre brenghet van alle
„ die onstupinige tempeesten/ die de weerslag der disorberen/ die ick
„ het Schip vande Kercke ende van het Vaderlandt sie drijven en
„ quellen/ in mijn ghemoedt verwerken. Daer (segge ick met den
„ Psalm-dichter tot Godt spreekende) sucht ick seer in sulcken stan-
„ den/ End strecke tot u Heer mijn handen/ Mijn siel is dooz 't roe-
„ pen gelijk/ Den dooren uptgedooghden Landen/ End als een seer
dorstigh

„doztigh Aerdtrijck. Ende geloost by/ *Me Vrouwe*/ als ick booz
 „henen den Staet/ de Kercke/ ende mijn particuliere affairen (die my
 „soo swaer drucken als een pegelijck wel mach dencken) Godt bevo-
 „len hebbe / dat uwer Excel. persoon de aldereerste is die my inde
 „H. Offerhande van mijne geduyzighe ghebden tot Godt te bozen
 „komt/ sonder mede uwen aldernaesten te vergheten. Hebbe ick nu
 „daer op het gheluck/ dat ick uwer gebeden van gelijcken deelachtigh
 „ben (gelijck *Owe Excel.* my des verskert/ ende ick het geloofte) soo
 „durbe ick sulck een heplige onderlinge bejegeningh/ als een iniddel/
 „die hem Godt de Heere verklaert sonderlinghe aengenaem te wesen/
 „toeschrijven dat ick noch mijn asem scheppe en in 't leven blijve: *W-*
 „kenne ondertuschen dat ick uptermaten seer verlange om te verhu-
 „sen ende by Christo te wesen: want dewijl ick met een schandelick af-
 „setten van mijnen dienst bekladdet ben / soo en kan ick sijne Kercke
 „in sulcken staet niet veel meer dienen. Dat doet my soo verlangen
 „nae het ontbinden van desen aerdschen tabernakel/ met een vaste ho-
 „pe/ dat ick met een ander Huys dat Hemelsch is/ bekleedt sal wor-
 „den. *T* is waer/ dat het my na den mensche veel aengener wese-
 „sen soude/ mochte ick het eynde van mijnen arbeide met een loffelij-
 „ker uptganch na 's Wereldts oordeel ghecroont sien : maer als ick
 „aenmercke/ dat mijn Salighmaker self door sijn Propheet klaecht/
 „dat hy te vergeefs gearbeidt heeft/ en sijn kracht onnuttelick toege-
 „bracht/ sich ondertuschen daarmede vertroostende/ dat sijn sake des
 „Heeren/ en sijn ampt van Godt was : jae als ick my booz ooghen
 „stelle/ dat die ghene self/ dien hy soo veel goetds gedaen hadde/ hem
 „ten lesten niet doornen gekroont/ ende aen het krupte ghenagelt heb-
 „ben/ soo trooste ick my daer in / ende bedenke dat ick den naem van
 „een Discipel Christi te dragen onweerdigh soude wesen/ soo ick het
 „my tot schande reekende een ghedeelte van sijn lijden deelachtigh te
 „worden/ dewijl ick wete dat ick ghemeenenschap hebbende aen sijnen
 „doodt/ mede gemeenschap hebben sal aen sijne verrijzenisse.

„Wengaende het gene *Owe Excel.* my laet weten van de Synode: ick ge-
 „loof hadde men my daer willen hebben/ men sonder my met de andere
 „Demonstrantsche Leeraers gheroepen hebben : het ghene dat men
 „niet alleen niet en heeft ghedaen / maer men heeft my expresselijck
 „willen upklupten: dewijl men sonder dese Nationale Synode te ver-
 „wachten/ die al gereedt was om dadelick te beginnen / ende daer de
 „uptheemische Beduyteerde nu bphants alle aengekomen waren/ hem
 „soo gewelddigh gelaest / ende mijn saetke inde particuliere Synode
 „van Delft verrascht en geprecipieert heeft; op dat ick als een die van
 „den Dienst afgeset was / incapabel ende ongequalificeert gemaect
 „soude worden op de Nationale Synode te verschijnen. Ende merckt
 „doch/ bidde ick u/ *Me Vrouwe*/ de tastelijcke onbillicheydt vande
 „proceduren by die van Delft tegen my gebuyekt. De Vergaderin-
 „ge aengevangen zijnde al vanden 29. October / ende nu sefthien da-
 „gen geduert hebbende/ en ben icker nochtans niet ontboden booz den
 „29. alse op een eynde liep / om dese liebe Synode Nationael te be-
 „ginnen.

ginnen. Noch wildense dat icker den 4. November soude compare-
 ren/ daerse genoegh wisten / dat het my onmogelick was op sulcken
 termijn by te wesen/ ja al en hadde ick maer eenen dagh reysens van
 Delft af geweest. Daer op/ ende sonder my opt voor de tweedemaal
 te dachvaerden/ginghen sy voort/ ende depozteerden my van mijnen
 dienst / ja deden my inden ban / te weten inden klepnen ban (soo
 men die noemt) my van 't H. Vondtnael upt sluptende: dese onbil-
 liche sententie daer op sonderende/ dat ick niet gecompareert en was/
 hoewel ick niet gedachvaert en was/ dan (soo gesepdt is) eenmaal al-
 leen/ ende het vonnisse al te vozen besloten was geweest/ eer dese eeni-
 ghe onbillicke dachvaerdinge opt tot mijn kennisse ghekomen was.
 Syn dat geen schoone proceduren? Ick geloof dat het Consistorie
 van Amsten daer in billicker formaliteyten gehouden soude hebben.
 Wie soud konnen twijffelen / of dat is niet voordacht alsoo gepre-
 tiseert/ om my in tijds upt de Synode Rationael upt te slupten/ de
 wijnen geresolueert was daer niemant te roepen der gener/diemet
 alreede van hare charyten oft Vocatien afgeset/ ende consequentelick
 in habyl genaect soude hebben om daer sitplaetse te hebben. Doch
 heb ick naederhandt met goede seckerhepdt verstaen/ datmen my/
 wanneer ick aangeboden hadde daer te verschijnen onder conditie van
 byse gelepde/ deselve weygeren soudent. Dewyl my dese Synodale
 werelbt dan houdt voor doot ten haren aensien/ soo houde ickse ten
 mijnen aensien van gelycken.
 Wat belanght de opinie die ick hebbe, wat vytkomste dese Synode
 sal nemen; dewyl uwe Excel. daer na vzaeght/ sal ick rond upt seg-
 gen/ men gaetter soo te werck/ dat icker niet goedts van en kan ver-
 wachten. Uwe Excel. west/ dat ick my/ al langh geleden/ niet en heb
 konnen inbeelden/ dat die op dese Synode soo seer vrongen/ tzy Po-
 litijcke oft Kerckelycke lypden / voorgehadt soudent hebben de ghe-
 schillen te accommoderen/ om beyde de parthypen te behouden/ ende
 tot eenighepdt weder te brengen/ om de scheuringe te belotten/ ende
 dese troubelen te bezedighen. By dese opinie blybe ick alsnoch/
 ende geloofte voor secker/ dat alle dese Synodale vracht nergens toe
 en dient/ dan om de Remonstranten met grooter schijn ende luste te
 condemnieren/ en hare sake soo veel te hatelicker ende stinckender te
 maken/ niet alleen door dese geunierde Provincien/ maer door ghe-
 heel Europa/ soo verre als de naem van Reformatie/ ende de Autho-
 riteyt en macht der Coninckrijcken/ Staten ende Republijcken/ die
 hare Bedeputeerde daer ghesonden hebben/ haer upt strecken. Ende
 de Meesters van dit spel/ niet bedenkende/ dat de Goddelijcke voor-
 sienighepdt de menschelijcke voorzichtigheyt/ diese in een oogenblick
 te niet kan maken / seer dickwils pleeght te bespotten ende te belac-
 chen/ maken hare rekeninge/ dat/ soo haest als de Remonstranten in
 dese Synode veroordeelt sullen wesen/ niemant sijnen mond niet
 en sal durben open doen/ om de sake van die gene goedt te willen ma-
 ken/ die gheslagen sullen wesen met den bliem van een soo heplighe
 ende hooghwaerdige vergaderinge/ als dese gesepdt wordt te wesen.
 Daer

„Daer en sullen oock gheen valsche Politijcken ende Wereldt-wijzen
 „ontbreecken/die seggen sullen/ dat de partije/ die tegenwoordigh do-
 „mineert/het gae soo als het wil/om reden van state/recht moet gege-
 „ven worden by dese Synode: dewelcke sal wesen gelijck als het Qua-
 „kel/ende de mont van de V. Moeder de Geresformeerde Kercke: op dat
 „de oberwonnen partije (diemen gherefolbeert is heel upt te roepen)
 „met sulck een groot booz-dozdeel verdrucht zijnde/ gheen hope van
 „verhael meer en hebbe/ wanneer sy soo grouwelick sullen aengetast
 „worden/ soo met de Kerckelicke Canons/diemen teghen de Remon-
 „stranten los sal bzanden/als mettenieuwe Politijcke Wetten/Plac-
 „raten/ende Ovdonnantien/diemen van alle kanten sal doen donderen
 „tegen alle die haer aenghehangen hebben/ ende alnoch haer de handt
 „souden willen bieden.

„Owe Ex. gelooft/ datter oock wel vrome luyden in dese Synode sul-
 „len wesen, en datmen van de soodanige niet en behoort te presumeren, dat-
 „se met voorweten souden willen toetsen dingen, diesy souden mercken
 „teghen de waerheydt, reden, ende billickheydt strijden. Ick en wil
 „daer teghen niet disputeren/ Me. Vrouwe: maer de yage is/of een
 „goedt eerlick persoon/ ja: vledienmen booz soodanigh houdt/ dooz
 „booz-dozdeel/of misverstandt/ of dooz al te grooten respect tot men-
 „schelicke authoziteyt/ oft dooz andere passien ende swachheypden van
 „doozdeel/ soa herre niet en souden konnen verruckt worden/ datse son-
 „der de waerheypdt te bekennen/of die bekent te willen staen/ met haer
 „stemmen souden komen te helpen de ghene/die met booser herten een
 „gerechte sake soeken te verdrucken? Ick segge ja: ende dat de gene
 „die sulck een oogemerck ende booznemen hebben/ als ick gesepdt heb-
 „be/ verstaende/ hoe veel hun daer aen ghelegen is datse hier in niet
 „en missen/ middelen ghenoech sullen vinden/ dewijlse alreede soo
 „grootte boozdeelen hebben/ om dit rondt te schieten. Ende wat he-
 „sanght de vrome luyden? wie sal segghen dat die niet eenighsing
 „vrome luyden waren/ die onse Salighmaecker boozsepde sijne
 „Discipelen te sullen vervolghen/ ende datse meenen souden Gode
 „daermede een offerhande te doen? Wie soude oock ontkennen/datter
 „onder die gene die op't Concilie van Trenten quamen/ niet eenige
 „zijn geweest die vrome luyden waren? Ick wil booz den Kerckere
 „stoel Jesu Christi staende houden/ dat het bonnis tegen my op de
 „Weltsche Synode geweest onbillick ende onrechtveerdigh is: maer
 „evenwel en sal ick niet ontkennen/ of daer zijn onder haer oock wel
 „eenighe vrome luyden gheweest. In somma at de Geresformeerde
 „Leeraers/daer onder oock begrepen Messire Calvijn ende Beza/als
 „de booznaemste/ acoroderen in dit generalk stuck/ Dat alle Conci-
 „lien ende Synoden/ soa Heyligh ende Hooghweerdigh alle mogen zijn,
 „doelen konnen in het ghene dat het ghelooft aengae: ende bewijsent
 „met krachtige rednen ende exempel: soo verre dat Beza heeft dur-
 „ven schryven/ Dat Satban in eenighe der selver ghepresideert heeft
 „ende dat en spreekt hy niet vande Paepsche Synoden/ ghelijck als
 „t Concilie van Trenten was/maer van eenige andere/die seer oudt

„zijn/daer de Paus noyt en presideerde. Aengaende het Synode der
 „Apostelen te Ierusalem gehouden, ick verwonder my over de ghene/ die
 „dat op dese questie te passe bzenghen. Soudemen dat by het Doz-
 „bzechtische ende andere soodanige willen vergelijcken/ om te seggen/
 „dat dese al mede door den onseplbaren Geest gheleypdt werden/ ende
 „niet meer en konnen missen als het ghene dat Apostolisch was/ om
 „met de Apostelen te spreken: Het heeft den D. Geest en ons goet
 „gedacht? Doense het/ ick sal seggen/ dat sy lasteren. Datmen nu
 „sepdt van een grooren aental gheleerde luyden die daer zijn, ende datter
 „de Sessien of by-een-komsten aengevangen worden met aenroepinghe van
 „Gods name: Item datter onder zijn die tijtlen dragen van Bisschop.
 „Deken, Doctoren, Herders, Professoren en diergelijke: dat en kan my niet
 „doen ghelooven/datse daerom by van doolinghe souden wesen: ghe-
 „lijck als haer oock daer van niet en konnen bebjnden de groote eer-
 „tijtlen/ die hun van de gene/diese senden/ in hare Credentie-brieven
 „toegeschreven worden/ als spse qualificeerden Hoogh-waerdighe,
 „Eerwaerdige, Seer geleerde, Aensienlicke, Achtbare, Godsalighe, God-
 „vruchtige &c. Wilmen daer werck af maecken/ soo geestmen t'Con-
 „cilie van Trenten ende anderen/ groot gelijck: daermen onghelijcke
 „veel meer magnificentie/ glantz/ ende luyster gesien heeft: ende eben-
 „wel isser de Goddelijcke waerhepdt verwesen geweest/ ende de lei-
 „gen aengenomen ende gepresen/ gelijck als de Gerefornieerde self de
 „kennen. Wat onghelijck doetmen dan/ oft aende Synode/ of aen
 „S. Excel. ende mijn Heeren de Staten diese bevoepen hebben/ soo-
 „men al dese pracht ende uytwendighen schijn laet baren/ ende vast
 „blijft by de waerhepdt selve/ ende by de ontwijfelijcke Warimen
 „van onse heplige Refornatie/ die my in dese materie de boghen soo
 „wel geopent ende verlicht hebben/dat ick niet en breefe. Datmen my
 „aen dese kant opt bedriegen sal:
 „Wwe Excel. presumeert/ dat ick eenighins wete, wat in dese lve Sy-
 „node ommegeert. Het is soo/ Me Vrouwe/ ende soo de advijfen/ die
 „icker van kringe waerachtigh zijn/ soo en verwacht icker gantsch
 „niet van dat strecken mach tot een ware tenighepdt ende vrede vande
 „kercke Godts. Men wien schort het? Men sepdt/dat die van mijne
 „opinie (gelijck als wwe Excel. spreekt) al te hartneckigh zijn, ende haer
 „in geenerley maniere en willen submitteren. Maar men doet haer te
 „hozt/dewyl sy geresolbeert zijn haer vast te houden aende eerste fon-
 „damenten vande ware Refornatie/die soo veel bloedts gehost heeft/
 „ende medebzencht datmen sich niet en kan noch magh submitteren/
 „noch eenige Synode aennemen/ dan met dese conditie/ Soomen hare
 „Decreten wel getoetf hebbende aen t' woordt Godts (het welck in ma-
 „terte van geloobe onse alleenige wet is) de selve beviadt daermede over
 „een te komen. Du wete ick seer wel ende seckerlich/ dat de Remon-
 „stranten geene Warighepdt en maecten haer in deser maniere te sub-
 „mitteren: soo datmen niet waerhept niet en kan seggen/datse haer in
 „geenerley maniere submitteren en willen. Anders hem te submit-
 „teren/ ware hem selven absolupt ende sonder exceptie te submitteren
 onder

„onder het gene dat menschen / die doolinghe onderwozpen zijn/ sou-
 „den decideren in saken de Religie aengaende : het welck inder daedt
 „niet anders en soude wesen als d' oude fondamenten van 't Paus-
 „dom wederom leggen : ende is een stuck van soo groote consequen-
 „tie/ dat mijn Heer u Vader hoochloffelicker ged: ende soo veel hepli-
 „ge Martelaren/ om sich selve het menschelijcke oordeel niet te onder-
 „werpen in dinghen daer een pegelijck conscientie soo veel aen gelegen
 „is/ haer leven liever hebben willen laten/ dan sulck een onverbzae-
 „chelick sork op haren halse te laden. Hier op vzaeghtmen nu/ Hoe
 „sullen dan de gheschillen van Religie, die dickwils inde Kercke ontsaen
 „geuytet worden? Ick antwoorde/ dat dit de vrage is die de Papisten
 „ordinaris voorstellen aende Gereformeerden/ als die weggerigh zijn
 „hare Concilien sich absolutelick te onderwerpen; ende dat het derhal-
 „ven de Synodisten selve toestaet daer op te antwoorden. Onsen
 „t halben/ soose geresolbeert zijn by de bovengheseyde fondamenten
 „vande Reformatie vast te blijven/ sal haer den antwoozdt in sulcken
 „gheballle seer licht wesen. Maer gaense de Maxime veranderen/
 „ende willen datmen sich hare Synode absolutelick onderwerpe/ soo
 „en konnense den Papisten gansch niet antwoozden dat deughtd/
 „waerom datse weggerigh zijn haer de Paepsche Concilien t' onder-
 „werpen/ maer moeten haer het stuck gewonnen geben. Het gene de
 „ware Gereformeerde (ghelyck als de Remonstranten zijn) noyt en
 „sullen doen/ maer sullen by de ware Maximen vande Reformatie
 „vast blijvende den Papisten den mondt licht konnen stoppen op sul-
 „ke manieren die te langh souden ballen hier in desen brief te beschry-
 „ven. 't is wonder dat onse Synodisten niet en mercken/ dat het
 „haer onmogelijck is een Paepsche dwalinghe te wederlegghen / soo
 „lange als sy selve onder haer de selbe dwalinghe naevolgen/ ende ver-
 „stootten of omstootten de ware fondementen/ waer door datmense we-
 „derlegghen soude.

„Een peder weet/ Me Vrouwe/ dat de selve persoonen geen Rech-
 „ters en partpe te samen en mogen wesen in een selve saecke. Ende
 „siet men ergert hem schyzickelick/ jae men dupdt het als een misdadde
 „tegen den staet van 't Landt/ als de Remonstranten, op dese Regel die
 „soo notoir is steunende/ een groot deel vande Synodisten weygeren voor
 „Rechters in dese saecke aen te nemen ende te erkennen, als zijnde hare
 „formele parryen. Dese leste clausele en kan niet ontkent worden.
 „Want al de Gedeputeerde vande Kercken deser Landen zijn expze-
 „selick uptgesocht geweest/ upt die gene self van de welcke de Remon-
 „stranten al te vozen beschuldicht ende verwesen waren. Wt dat sel-
 „ve uptshot heeftmen dan noch gekosen den President/ de Affesso-
 „res/ ende de Scribas/ oft Secretarisen/ de voornaemste persoonen
 „van de Synode/ die daer de eerste stemme gheben/ ende 't geheele be-
 „leptd hebben. Wat de Wtheemischen belanght van die en sal ick je-
 „genwoozdigh niet seggen/ maer wenschte wel dat de extreme hebig-
 „hepdt van sommige der selber soo tastelick niet en ware/ ende dat die
 „van Geneben/ al/ jaer en dagh geleden/ hare groote partialitept soo

openbaerlick niet gethoont en hadden/ als sy ghebaen hebben in hare
 brieven doemalen gheschreven aen de Consistorie van Leeuwaer-
 den/ daer Bogerman/ President in dese Synode/ het voornaemste
 lidt van is. Nocht soude ick wenschen/ datmen niet eynze ende niet
 voorzbedachten vade geweygert hadde/ op dese Synode te roepen upt-
 heemische Theologanten/ die niet partiael en waren/ gelijk als on-
 der anderen/ die van Anhalt: niet sonder groote ghehepynenisse.
 Soude oock te wenschen zijn/ datmen inde Credentie oft Deputatie-
 brieven/ die eenighe uptheemische medebzachten/ soo veel voorz-ooz-
 deels ende oogghenschijnelijcke teyckens van groote partialiteyt niet
 gesien en hadde/ met merckelijcke ergernisse van vele bziome luyden/
 diese hoozden lesen. Ende waer heeftmen opt sulcke partiale pro-
 ceduren gesien/ als in dese Synode? En sepdemen daer den Remon-
 stranten/ diemen gheciteert hadde/ ende meenden datmen daer in een
 bziendelijcke conferentie ober de Leere soude treden / niet overluydt
 aen/ datmen daer niet en sat om te disputeren/ maer alken om te
 oozdeelen? En worden de arme Remonstranten daer niet als crimi-
 nele ghehandelt? En bzeppghinnense niet dooz den bleschelijcken
 arin te doen castijden/ als offe een groote misdaedt/ die nae de wet-
 ten strafbaer ware / beginnen/ soose dusdanigen/ Synode wepge-
 ren tot een Rechter? En doetmense niet upt de vergaderinghe ver-
 trecken / ende en sluytmense niet de deure vooz den neuse / om de
 Orattien / Argumenten/ ende Advysen/ die dese Synodale Va-
 ders ober de Gheschillen gheven niet aen te hoozen. Ende siet
 eens/ bid ick u/ Me Vrouwte/ wat groote passie. Soo haest en
 sullen de Remonstranten reghen sulcke ende andere onbehoorlicke
 proceduren niet eens eenighe swarigheyt dooz gheslaghen hebben/
 of men sal daer sien eenen Depnsius / Secretaris vande Politij-
 ken/ met sijnen bupst op de tafel slaen/ ende hoozen hem roepen/ Soo
 willen wy 't, soo ordonneren wy 't, soo gebieden wy 't. Spreken de Re-
 monstranten van alsoo wel den Artijckel vande Werwerpinge (die de
 voornaemste oozspronck is van dese Gheschillen) te examinieren/ als
 vande Verhiesinghe/ ende datmen haer bzy behoort te laten, soo wel
 de contrarie leere aen te tasten ende te wederlegghen/ als de hare te
 verbedigen: men roept haest wooydt ende bzandt/ ende men slaet het
 plat af / sonder eenighe reden by te bzenghen/ als alleen/ dat dat
 maer soude strecken om de Leere der Kercke te lasteren! Hoe/
 Me Vrouwte/ leertmen dan inde Gereformeerde Kercke een Lee-
 re/ die soo licht ghelastert kan worden/ en die den roets niet en kati
 verdzaghen? Men houdt de Remonstranten soo veel als gebangen/
 oft gheconfiniert ende ghebannen inde Stadt van Dozbrecht/
 dooz scherpe ende rigoureuze verboden / datse daer van daen niet
 en wijcken / oft sy sullen als onghewoosame ende rebelle tegen de
 Oberigheden ghestraft worden: ende ondertusschen laetmen hare
 pattyen toe soo dickwils upt te spannen ende te poste na den Va-
 ghe te loopen/ als sy willen/ daer klachten teghen de Remonstran-
 ten nae haer believen te maechen/ ende sulcke Resolutien/ als sy
 wen-

„schen / mede te brengen/ ende de selve Remonstranten te dwinghen
 „tot sulcken ordere / als het hare ghesepde partpen beliest haer voor
 „te schryben/ sonder datse daer pet moghen tegenspreken. Daer
 „enboven en wilmen noch upt de handen vande Remonstranten niet
 „een schryft tot hare justificatie streckende ontfangen oft aennemen/
 „sonder consent vande Politijcke Heeren: ende dese en staen het niet
 „toe/ of sy zijn te vozen wel geïnformeert vande intentie ende mee-
 „ninghe der Synodisten. Als de proceduren / *De Vrouwe* / soo-
 „danigh zijn/ seer hardt om de waerhepdt te seggen / ende bylaants
 „niet dan loutere overlast (ghelijck als de *Abvysen* die ick ontfanghe
 „uptwysen) soo en moetmen sich niet verwonderen/ dat de Remon-
 „stranten/dewelcke dachten datse op een byze Synode geroepen wa-
 „ren (ghelijck alffer staet in hare Citatie-brieven) bethoonen/ datse
 „dit niet al en konnen laten passeren met een schandelick stilswijgen/
 „ende dat noch tot naedeel van Godts eere / ende sijne heplighe
 „waerhepdt.

„*Uwe Excel.* gelooft/ soo ick op de Synode ware, dat icker alle mo-
 „gelicke moderatie soude toebrenghen. Des aengaende mach ick u/
 „*De Vrouwe*/ wel verseeckeren dat sulcx de waerhepdt is/ende dat
 „ick alsnoch gansch niet verandert noch afgeweken en ben van 't gene
 „uwe *Excel.* my ten anderen tijde op dit punct van moderatie heeft
 „hoozen verklaren. Alsoo en sal ick mede niet nalaten uwe *Excel.*
 „te gehoozsamen om mijne broeders te vermanen datse haer voeghen en
 „submitteren in al dat haer nae reden en conscientie moghelick sal zijn,
 „hoewel ick wete/ datse alle van selfs daer toe genepghyt zijn/ sonder
 „pemandts inductie oft aenporringe. Dat salmen inder daedt sien/
 „soo haest alsmin behinden sal / datmen de geschillen in 't byzinde-
 „lycke wil accomoderen/ in plaets van meesterlick te decideren tot
 „nadeel van Waerhepdt ende Vrede: midts dat oock de gene/ vande
 „welcke uwe *Excel.* spreekt/ in geen ghebzecke en blijven daer toe
 „oock te helpen en te arbeypden van haer zijde. Maer nu het proce-
 „deren vande Synode soodanigh is/ als het my afgeschildert wordt/
 „soo ist grootelickr te byesen/dat de Geden ende moderatie daer wep-
 „nigh credijts sullen hebben / ende dat de wercken heel anders sullen
 „wesen/ als de schoone woorden / diemen uwe *Excel.* gheeft. Ick
 „gheloobe/ dat de persoon die uwe *Excel.* soo seer wenschet met my
 „gecommuniceert te hebben is de *Heer Diobati*: wiens Vader ick te
 „Geneven Student zijnde de eere gehad heb te kennen/ ende by ver-
 „scheiden occasien in sijn gheselschap te komen. Ick bedancke hem
 „van sijne goede genegenthep/ende segge: Indien mijne saken in haer
 „geheel stonden/buyten termen van dit onbillick depoztement/ dat ick
 „hem soud soecken te believen/soo veel als 't my mogelick ware:maer
 „de reparatie van dit upsteeckend onghelijck/datmen my doet/ buy-
 „ten apparentie zijnde/ en wil ick hem ten aensien van mijn particu-
 „liere affairen geen moepelijckhepdt aendoen. Ondertusschen/ is hy
 „sulck eene als uwe *Excel.* meent/ soo heeft hy een rupm veldt/ daer
 „hy hem selven kan bekent maken/ en doen blycken hoedanigh hy is.

Daer

„ Waer ober ick uwe Excel. niet en kan noch wil verhojzen houden/
 „ datmen my laet weten/ dat hy de gene is/ die inden aenbanch van de
 „ Synode advijs gaf/ men soude de Remonstranten niet hoozen/maer
 „ simpelick oordeelen ende vonnisse upt/spreeken ober de leere in hare
 „ Boecken begrepen/sonder eenige andere Ceremonie. Wende daer wel
 „ yet bedacht worden/dat min gelijck nae een begeerte van accommoda-
 „ datie? Evenwel/dewijl ick wete/ dat hy 't is/ die met sijne andere
 „ Mede-broeders/den bovengemelden brief van Geneven aen de Con-
 „ sistozie van Leuwarden/ vol bittere prejudicien tegen de Remon-
 „ stranten/ondertepkent heeft/soo en ben ick ober sulck een advijs niet
 „ seer verwondert.

„ Wier Excel. liefde is bekommert, datmen seggen sal, dat de Remon-
 „ stranten oorfaecke van Oneenigheydt sullen wesen, soose haer nae reden
 „ niet en voegen. Dat woordt soose haer nae reden niet en voegen, Me
 „ Vrouwe/ is seer wel ghesepdt. Maer wat salmen seggen/ soo daer
 „ verhoont wordt/datse haer geboeght hebben niet alleen na de Reden/
 „ maer eenighsins al mede nae dingen die onredelick zijn/ ghelijck als
 „ de klare waarhepdt is? Heestmen daerom wel nagelaten ober al upt
 „ te roepen / dat sy de eenighe oorfaecke zijn van onse oneenigheden?
 „ Wat begeertmen dan? Datse haer absolupt ende sonder exceptie on-
 „ derwerpen sullen alles dat de Synode ordonneren sal. Dat byenght
 „ de leste Resolutie van 't Hoff mede. Doozwaer indienmen soodani-
 „ ge onderwerpinghen in materie van conscientie ende Religie kan en
 „ mach practiseren sonder tegen Godts wille te doen / soo behoort de
 „ reden sich daer wel mede te conformeren: maer ick geloof vooz seker/
 „ dat uwe Excel. daer van een ander geboelen heeft. Laet ons vande
 „ Oneenigheden wat spreekken. Souden de Synodisten/ wel inder
 „ daet sulck een afkeer vande oneenighepdt hebben/ Me Vrouwe/alste
 „ ghelaten? Wanneermen hare voozgaende ende segenwoordige actien
 „ wel overwegen sal/ men sal 't daer heel anders gestelt vinden: ende
 „ voozwaer 't en heeft maer aen haer geschozt / dat alle onse Kercken
 „ niet in goede eenighepdt en vrede en zijn gebleven/dooz de Onderlin-
 „ ge verbaeghsaemhepdt/ soo hertelijck begeert ende aengheboden by
 „ de Remonstranten/ en by de Staten gheresolbeert. Wilmen doch
 „ evenwel datmen in alle manieren de oneenigheden hate ende vliede/
 „ als die Gode mishagen/ op wien strecken doch de Roomsche gesinde
 „ de Oneenighepdt/ diemen in Duysch-landt siet/ als op de Prote-
 „ stanten/ Lutheranen/ ende Calvinisten/ die haer het Concilie van
 „ Trenten niet en hebben willen onderwerpen? het welcke het gesepde
 „ Concilie doch heel redelick meende te wesen. En heestmen niet ge-
 „ sien/ ende sietmen alsnoch niet in Vranckrijck seer bloedige oneenig-
 „ heden? Ende nochtans kondemen die alle voozby wesen/ sal pemand
 „ seggen? sog Beza ende andere die op het Gespreck van Poissi wa-
 „ ren/ haer hadden willen onderwerpen het ghene hare tegenpartyen
 „ sepden redelick te wesen: 't welck sy nochtans wepgherden te doen/
 „ sonder aen te sien noch de oneenighepdt die daer upt konde volghen/
 „ noch oock self de scheuringe vande Kercke/ om dat sy 't heel onrede-
 „ lick

„lick oordeelen. Doch eventwel soo die van de Synode bande Onee-
 „nigheid ende scheuringe sulck een grouwel hebben/ende willen datme
 „tot eenige submissie come om de selve te vermijden/ waerom en be-
 „geeren sy niet/ dat de Remonstranten in gelijcken graet gestelt wor-
 „den met de Contra-remonstranten/om die als gelijcke partijen/hare
 „sake te doen debatteren vooz de Wtheemsche/ende andere onpartjdi-
 „ge rechters? Soo men dat toestaen wilde/ende datmen op dien voet
 „spzake van sich te submitteren onder sulcker luyden goedbinden/ ick
 „durbe my wel versikeren/soo de Contraremonstrantē haer submittē-
 „rē/dat het de Remonstrantē van gelijcken sullen doē/ soo veel als het
 „de onveranderlike fondamenten bande Reformatie sullen kunnen lij-
 „den. Soo de Contraremonstranten sulck eene submissie wepgerē/soo
 „en sie ick geen remedie tegen de scheuringe en oneenighedē/t en ware
 „datmen hem niet byer ende sweert/dat is niet gewelt daer tegen stel-
 „de: het welck eventwel/als Godt sijn werck wil voltrecken/wepnich
 „oft niet en sal verrichten. Hoe het gae/men kan licht sien/dattet daer
 „op upt komē wil: gelijck als my oock vooz staet/dat ick uwer Excel.
 „t' andere tijden voozsepde/ doe de selve my daer neen toe sepde/allege-
 „rende dat mijn Heer de Pzins heplighlick aen uwe Excel. verklaert
 „hadde/ dat sijne intentie was beyde partjen te beschermen: welcke
 „propooften Sijne Excel. oock met my ende andere luyden dickwils
 „en by verschepde occasien mede gesproken heeft. Maer gabe Godt/
 „dat die groote Pzins dat metter daedt betoont hadde! hoe veel herten
 „soude hy gewonnen hebben/ o wat al benedictien van Godt ende de
 „Menschen soude hy verkregen hebben! maer eplacie men siet al het
 „contrarie vooz het Blaccaet dat nu al onder den name ende authori-
 „tept van sijne Excel. gepubliceert is tegen de arme Remonstranten
 „van den Page;waer van men noch de executie tegen alle ozdere bevo-
 „len heeft aen de Arjghsluyden/ dienmen tot sulcken eynde met hare
 „wachten langhs de straten doet hzaberen. Ondertusschen en wil nie-
 „mand mercken/dat sulcke violentien in Religions saecken Godt ten
 „uptersten mishagen: en datmen in plaetse van 't byer der Oneenig-
 „hepd upt te blusschen/ het selve nūt dan te meer onsteekt/ soo als
 „de experientie ons gheleert heeft vooz heel Europa. Noch is het
 „insonderhepd te beklaghen/dat de uptheemsche Theologanten/ die
 „in dese factien niet ingewickelt en waren/ gelijck als de ingebozene/
 „sulcke extremitēpten niet en soecken te voozkomen/met de partje die
 „boven leyt tot meerder moderatie te vermanen. Maer wat ist?
 „Sy volgen den fleur van hare Landen/ sonder den aerdt bande An-
 „woonders deser Provincien te kennen/ ende alsoof niets en verne-
 „men van onse affairen dan upt den mondt van de alberpartjdighste/
 „soo zijn sy daer van gansch onwetende: ende daer upt sal komen/dat-
 „se de kracht der waerhepd die de stale poozten ende de psere boo-
 „men vermozelt/ niet oberweghende/ haer sullen ghenoeghen met
 „Placet, oft Amen te segghen op al het ghene datse mercken sullen wel
 „te gheballen aen de Bewindt-hebbers ende Meesters van dit spel.
 „Ende als het upt is/ sullen sy segghen *Plaudite*, klapt inde handen/
 „ff singht

„singht van vreughde: ende wel ghecareffeert/ seestelick getracteert/
 „met goede schenkagien bereert zijnde/sullense haer afschepdt krygen/
 „ende bzolick nae hups trecken/om ons over hoop leggende onse has-
 „pelen ende spillen te laten schicken / schiften en schepden/ soo als wy
 „willen/ ende soo als wy best konnen sullen. Lieve Godt/ en ware
 „het niet veel beter geweest/ dat wy alles onder de voeten gelepdt/ ende
 „alle voorgaende offensien vergetende/ met broederlike en Chzistelic-
 „ke Conferentien/ dickwils inde breefe Gods te herbatten/ gearbejdt
 „hadden/om malkanderen in eenen sin ende verstandt over de vershil-
 „lende artijckelen te ontmoeten? Ende wanneer wy daer toe op die
 „manier al niet en hadden konnen geraecken/ en souden wy niet beter
 „ghetracht hebben nae een heplighe accommodatie van den eenen met
 „den anderen/ dooz onderlinge ende Chzistelike verdraeghsaemhejdt/
 „namelick die tot stichtinghe der Kercken in Godtsalighejdt / ende
 „tot behoudenisse vande liefde en Vrede mocht strecken / als te ko-
 „men tot meesterlike decisien van een Synode/ die t' samen gestelt is
 „upt gepassioneerde Theologanten / expres uptgeroepen ende afge-
 „sonden om staende te houden de opinien in hare Kercken ende Scho-
 „len aengenomen / soo als mensche uptgelepdt vindt in de formulieren
 „vande Confessien ende Catechismen (menschelike schriften/ dick-
 „wils metter haeste ghestelt/ nae de gelegenthejdt van den tijdt/ ende
 „by wepnigh lupden/ ende naderhandt inde Kercken met wepnigh om-
 „sichtighejds ingevoert/ als offe vooz een Wet ende vasten regel ge-
 „houden moesten worden vande Leere/dienen de Gemeente voozstel-
 „len moet) ende daer nae die gene die soo wel als sy l; dienaers Gods
 „zijn met gewelt te dwingen aen te nemen en na te volgen de Canons
 „van soodanighe menschelike decisien/ op straffe van afgeset te wordē
 „van hare diensten/ oft mogelick noch andere swaerder straffen? Ick
 „en segge dit niet sonder oorsake: want soo haest als het segghel vande
 „Politijcke macht/ ende hare publijcke approbatie van dese Synodale
 „Canons/ diemen nu van nieuws gaet stellen/ daer aen gehangen sal
 „zijn: soo en verwachtē ick daer van (na ick de humeuren ghestelt sie/
 „ende na de aenslagen/diemen al van langer handt gepractseert heeft)
 „geen andere als soodanighe upthomste: by namen als ick noch aen-
 „mercke de wel bekende practijcke van verschejdene uptheimsche
 „Kercken ende Republijcken/ die hare gedeputeerden daer ghesonden
 „hebben. Om dese oorsaken/ Me Vrouw/ danck ick Godt/ wat my
 „aengaet/ ende dat van goeder herte/ dat hy my de genade gedaen heeft
 „my (na dat ick doch te vergeefs ghepoocht/ ende al wat my doenlick
 „was gedaen hadde om de eenichejdt vande Kercken dooz eenige lijde-
 „like accommodatie te behouden) stillekens/ dewyl ick doch sach dat
 „de saken bujten alle hope waren/ met consent van mijne gemeynte/ te
 „mogen vertrecken/ om de klacuwen van mijne byanden/ die my son-
 „der oorsake soo haten/ te ontwijken. 'T is waer/ dat ick groote on-
 „ghemacken by lijde: maer die en zijn/ Godt danck/ noch soodanigh
 „niet/ of ick binde veel meer vertroostinghe in dit eenzaam leven/ om
 „Godt te bidden dat alles wel magh gaen/ en dat hy de sijne behoude/

dan

„dan te blijven/ of te zijn in een plaetse/ daermen my booz den aetheur
 „van de troublen/ die upt dese proceduren voortkomen sullen/ houden
 „soude/ ende langer verwarret te zijn in sulcke tweedzachtighe saken/
 „die ten lesten tot bloedighe uptkomsten en groote alteratien willen
 „strecken/ hoe wel ick seer wel wete/ dat ick noch niet by en ben van
 „de alderfelste tempeesten/ die my dzeppen. Watte van komt/ gelyck
 „als ick aen d' een zijde niemant opt en soude willen raden pte te
 „gen syn conscientie te doen/ soo en sal ick aen d' ander zijde/ met
 „Godts hulp/ die man nopt zijn/ die pemandt tot ongehoorzamenheyt
 „tegen sijne Overigheden sal verweken/ hoe hart ende moeplick datse
 „wesen mochten: maer sal een peggelick/ soo veel in my is/ altydt
 „neerstigh bemanen de wille Gods te volgen/ de welcke is datmen
 „met wel doen den mondt vande dwase menschen stoppe: dewyl het
 „Godt seer aengenaem is/ soo ons Petrus leert/ soo pemandt om der
 „Godelicker conscientie wille moepte verdzaecht/ ten onrechtte lij-
 „dende.

„Vorders/ Me Vrouwe/ soo langhe als ick leven sal/ sal ick altydt
 „gedachtigh zijn de vertroostinghen van uwe Ex. om die te erkennen
 „ende te vergelden met alle ootmoedige diensten/ daer hem de gelegent-
 „heyt sal pferenteren. Ende ten eynde uwe Excl. van my altydt
 „ende geduerigh goede kennisse moge hebben/ en sal ick niet nalaten de
 „selve van myn plaets van residentie wel te verwittighen/ om uwe
 „Excl. bevelen te ontfanghen/ altydts bereydt deselve goede reerken-
 „schap te geven van alle myne actien. Ende hier mede seer ootmoe-
 „digh de handen van uwe Excl. kussende/ en my seer hertelick be-
 „belende inder selver goede gebeden (gelyck als ick haer verfeke inde
 „myne nopt vergeten te zijn) sal ick die Gode bevelen/ ende bidden de-
 „sen mijnen briez ten besten te nemen/ ende hem nae hare discretie te
 „ghebyupcken. Den 14. Februarj 1619.

Wier Excl.

Seer ootmoedige geaffectionneerde ende gehoorzame/ doch
 dwoe ende verflagene Dienaer in Christo

I. W.

Me Vrouwe

DEn tijdt sal ons noch veel dingen leeren. Ondertusschen sal
 ick in't Beplighdom ingaen/ ende God bidden/ dat myn voet
 niet en strupckele inde sware aenballen die Satan op my doet.
 Excuseert my dat ick uwe Ex. met sulck eenen langen en ver-
 „brietelicken briez/ die na mijne dwoeffenissen ende na de swachheyt van
 „mijnen geest gedictteert is/ opgehouden hebbe. Ick meende haest/ of
 „ick by uwe Excl. in haer cabinet was/ met hare permissie van de
 „kerckelicke occurrentien nae onse ghewoonde prerende. Hebbe ick
 „al te byz gesproken/ vergeest het my/ ende duyt het al nae u gewoon-
 „liche goedheyt. Wue Excl. kent my. Mijn ziel is sonder

ffg

galle.

Post date

„galle. Ick ben de selve/ die uwe Ercl. my gelaten heeft/ doese my
 „de laetste male sagh. Ick heb noch heel veel dingen te seggen/ die ick
 „niet en schijfverwant ick vzeese u moepelijck te zijn/ soo ick hier noch
 „meer by stelde. Een wooydt sal ick noch maer seggen met uwe per-
 „missie. Soo terstondt worde ick verwitticht dat de Heer Diobatti
 „op de Synode hem onder de hebige de alderscherpste betoont te zijn.
 „Sijn onstuygmighepdt is soo groot geweest/ dat hy heeft durven seg-
 „ghen/ dat hy in niet eenen van alle de Remonstranten / noch in hare
 „propoosten/ noch in hare actien/ eenige godtbzeesenthepdt heeft kon-
 „nen mercken. Dat is boozwaer wel een seer lichtbeerdigh oordeel.
 „Men verwitticht my oock andersints / dat hy ghedaen heeft al dat
 „hy konde/ om onse saecke by de Heeren Ambassadeurs seer hatelick te
 „maecken / met een seer groote verachtinghe van ons spzeckende.
 „Soo en verwondere ick my dan niet/ dat hy met uwe Ercl. sulcke
 „propoosten ghehouden heeft/ als ick in uwten brief mercke: maer/
 „niet bedenckende dat hy by een Princeffe was / die ghewoon is al-
 „tijdt een ooze open te houden booz die beschuldicht worden / ende
 „haer wederom by beurte audientie te gheven teghen sulcke stoute/
 „lichtbeerdige/ ende valsche beschuldigingen. Uwe Ercl. houde
 „my dit wooydt ten besten.

Inden maendt Meert anno 1619. daer na/ wierdt mijn Hups staen-
 de in 's Gravenhaghe op de Cingel van 't Hof/ inde middernacht/ heel
 onvoorzien / overballen / door Carel Rijs / gheweldich Proboost
 van 't Leger/ geassisteert met Peter vander Meulen/ doennaels Cap.
 d' armes van S. Ercl. die by sich hadde een goet aental Soldaten/
 neffens des Gheweldigen Dienaers. Sy quamen *cum laternis, facibus*
& armis. Dat is/ met lanternen/ sackelen ende wapenen/ (soomen leest
 inde Histozie van onses Heeren passie). Sy hadden eerst het hups wel
 beset/ soo booz/ op de Cingel van 't Hof/ als achter/ inde Achterom/ daer
 noch een uytganck was/ op dat ick haer immers niet en soude ontslib-
 beren: Verclomme daer over 't Hups/ met Ladders/ gerecht tegē de muur
 vanden Thuyt ende mijn galerijken / staende middelertijt met ghe-
 welt van booz-hamers op de buppen-deure aende straet / om dat die/
 booz groote verbaesthepdt ende schrick van die ghene die binnen wa-
 ren/ op 't gerucht ende 't geweldigh schiedelick trecken vande Bel/ niet
 soo terstondt en wierdt geopent. Binnen zijnde/ liepen sy booz/ achter/
 boben/ beneden/ booz 't hups/ met bloote rappieren/ vragende ende wil-
 lende weten/ waer ick was/ sochtē over al in alle hoecken en winckelen/
 staerken met de rappieren onder de bedtsteden/ booz 't stroo/ in 't turf-
 hups onder den turf / meynende dat ick my daer pewers mochte ver-
 stecken hebben. In 't hups en vonden zy niemant dan vijf personen/
 mijn Hupsbrouw met haer Suster ende Richte/ ende noch een cleyn
 Jonghsken / haer Neefken/ ende mijn Dienaer. Nemandt hadt S.
 Ercl. verseeckert / of sterckelijck betuyght (soo ick daer nae binnen
 Antwerpen verstondt) dat ick upt het boben-venster van een hups/
 staende inden Achterom ende 't ghesicht hebbende op mijn erf/ was ge-
 sien

sien wandelen in mijn Thupn ende galerpe : dienvolgende wilde men niet gelooven/dat ick daer niet en was. Ick (seyden zy) was daer ende most daer wesen/ men most my upt de latten halen ende wijsen / met dzeppghen van anders alles watter was by de cop te batten. Sy tierden als rasende wolven/ende dolle menschen: Doch alles te vergeefs mits dien zy niet en bonden dat sy sochtē/ 't welck geen wonder en was/ na demael ick alreede wel seben maenden upt het Landt ende noyt tsefder wederom daer in ghelweeft en was/ my houdende geduerigh in Wabandt. My/nae veel soeckens/niet bindende/sochtmen my in andere mijner bzienden hupsen / oock bupten den Hage ten platten Lande/al dien selven nacht/meynende of ick my daer pewers mocht verhozghen houden. My wierdt daer na gesept/dat S. Excel. 'trappoort gehoozt hebbende/scer t' onbzeden was op die gene/die hem soo leelijck hadden geabuseert/soo dat het scheen/dat de selve/buypen soodanige persuasie/sulck soecken niet soude hebben bestaen oft toegestaen. Niet ghebonden zijnde/bedemen mijn Hups/ende al watter in was/ bewaren/eerst met des Gheweldigē Dienaers/daer na met ses Staten-boden / die haer acht dagen lanck wel lieten op schaffen ende tracteren/ verbienden de mijn Hupsdrouw/ende d' andere die inden Hupsē waren/upt te gaen/ of pemant/van buypen komende/in te laten uptgenomen een per soon/die men moste gebuycken ten dienst. Mijn hupsvrouwe (die levende half doodt was) wierdt altemet gedzeppghet met ghevanghenisse/in dien sy bleve wepgheren te segghen waer ick was / 'twelck zy selve niet en wiste dan in 't gros. Middeler tijdt wierden mijne boecken/ meubelen / ende alles wat inden Hupsē was / beschreven tot een lepel-steel toe/ende in arrest ghenomen/ende en wierden de boden/of Dienaers/uytten hupsē niet gelicht/ vooz ende al eer vooz alles bozghē was ghestelt. Hier op volghde mijne indaginghe by Edicte met de Stadt-kloke den 19. Meert/ om te compareren in per soon vooz de Kersters/by de Staten Generael gecommitteert ober de saeck der gebanghenen / op poene van confiscatie van alle mijne goederen/om te aenhoozen alsulcken epsch ende conclusie/ als de drie Fiscalen/meede als voozen gecommitteert/ tegen my souden willen nemen.

Ick was binnen Antwerpen / ende lach kranck te bedde/als ick de eydingh van dit oberballen ende 't eerste indaghen kreegh. Godt gaf my sterckte. Ick greep moet:stelde de penne op't papier/ende schreef aende H. M. Heeren Staten Generael den bzief/die daer nae in druyck quam onder den Titel van Schrifteelijcke Verantwoordinghe van L. Wrenbogaert &c. op de openbare klok-in-luydinghe den 19. Martij anno 1619. over sijn per soon gedaen. Dese bzief wierdt weynigh daghen daer nae schrifteelijck in hare H. M. vergaderingh ghelevert : waer van de Summa was. Dat ick in allen deelen onschuldigh was/ ende by de voozgaende regeringhe was onschuldigh ghehouden. Dat ick onghēhouden was ende niet en behoorde mijn selven te stellen in handen van die gene/ die met hare proceduren teghen my soo claer te kennen gaven/ wat haer voornemen was. Dat ick een inwoonder ende onderdaen was van Hollandt / ende dese nieuwe Kersters ende

„ Fiscalen niet en kende / als die gheen Justif-dictie en hadden over
 „ d' Onderdanen ende Dienaers bande Heeren Staten van Hollandt/
 „ mijne Souveraine Overichept: derhalven ick niet gehouden en was
 „ op der selver Indaginghe te compareren / of vooz de selve te recht te
 „ staen / maer pzfenteerde te verschynen vooz den Ed. Hove van Hol-
 „ landt als mijne competente Rechters / van ende vooz de selve behoor-
 „ lijck geciteert zijnde. Voorts / Indien hare H. M. my deden roepen
 „ upt eene opinie (soo 't scheen) dat ick kennisse hadde bande saecke der
 „ gebangene Heeren / t welck men gaerne upt my soude vernemen / dat-
 „ ter middel was / om my te doen hoozen op Interrogatozien te dien
 „ sine ober te senden: belovende daer op in waerhepdt ende oprechtelick
 „ te antwoorzen. Verklarende daer en tusschen / noyt het minste upt
 „ monde bande H. Advocaet Barnevelt of van d' andere gebangen Hee-
 „ ren gehoozt of verstaen te hebben / streckende tot verklepninghe van
 „ hare Ho: Mo: S. Exrel: Staten van Holland of de Geref. Religie /
 „ of van pemandts hooghept of digniteyt / of tot eenigen ondienst van
 „ den Lande of Religie : maer ter contrarie / dat alles / wat ick van
 „ haer wist / alle tijdt hadde ghestrekt tot vozel / oock tot conserbatie
 „ van 's Landts vphepdt / gerustighepdt ende welbaren / soo vele ick
 „ daer van hadde konnen oordeelen; soo verre was het van daer / dat ick
 „ in pemandt van haer yet soude hebben bemerckt smaeckende nae
 „ Landt- verraderpe / of streckende om een bloedt-badt aen te rechten /
 „ soomen hun had nae gegeven. Voorts versocht ick ongemolesteert
 „ gelaten te worden. Soo niet / wilde ick alles Godt opgeven / die my
 „ soude voeden / als men my het mijne soude hebben ontnomen: die my
 „ oock een ander woonplaats soude wijzen / als men my upt het Aertsch
 „ Vaderlandt soude hebben verstootten. Besluptende / dat de Rechters
 „ wel hadden toe te sien / dat sp gheen oorzaeck gaben te seggen / als in
 „ Ecclesiastes staet. Ick sach Steden des Gerechts : daer was een
 „ God-loos wesen / ende Steden der Gherechtighepdt: daer waren
 „ God-loosen.

Dit was de Somma. De vozder deductie bindtmen in 't gedruckte /
 daer toe ick my referere. De Citatien gingen evenwel voort / de 2. den
 6. April / de 3. den 15. der selver maendt. Alle de Citatien hielden / dat de
 „ drie Fiscalen / by de Heeren Staten Generael Gerommitteert tot
 „ belepdt bande saken der gebangenen / aende Rechteren / by de selve Hee-
 „ ren Staten Generael gerommitteert over de selve saken / hadden ver-
 „ thoont / dat sp lupden / upt de Informatien / stucken ende andere be-
 „ wijzen / bevonden / dat Johan Wtenbogaert / geweest Bedienaer des
 „ H. Evangelij inden Dage / hem selven / & coetera. Anders en stont
 „ vozder niet in alle drie / als dit & coetera. Daer op provisie bande Rech-
 „ teren wierd versocht ende verkregen / dewelcke was / my te appzehende-
 „ ren / condemn my bekomen: soo niet / my te daghvaerden by openbaer
 „ Edict ende Insinuatie t' mijner laetster woonstede / om te compareren
 „ &c. soo voort is gesept. In geen van alle de Citatien en vintmen eeni-
 „ ge specificatie oft updruckinghe van eenigh delict / daer op d' appze-
 „ hensie ende indaginghe wordt ghesundeert. Tusschen dese Citatien
 schreef

schreef ick noch een brief aen eenen particulieren ende oudt bekenden
 Vriend/gedateert den 2. April. Dese vriend was de Heere Reael/
 oudt Borgermeester der Stadt Amsterdam/Ontfangher vande ghes-
 meyne middelen aldaer/ t sedert overleden/ Verbatende/ Hoe ick niet
 „ twee swaerden werde vervolght / 't geestelijke ende 't weerelijcke;
 „ wanneer ende waerom ick my uptten Lande hadde begheben: wat
 „ my by den Delfschen Synodum was te laste gheleydt, ende wat ick
 „ daer op antwoorde: wat me my te laste leyt in 't politijck/ soo ick upt
 „ geruchten verneme in 't gros (alsoo 't Edict van Indaginghe dat
 „ niet en seyt) ende mijne Verantwoording daer teghen: waerom ick
 „ op de Indaginghe niet en ben verschenen/ my liever latende bannen
 „ ende mijn armoede confiscueren/ hoewel ick onschuldigh ben: Syn-
 „ telijck/ hoe ick my in desen beswaerlijcken staet vinde/ en my in God
 „ ende 't goet getuygenis mijner Conscientie trooste. Dit is de som-
 „ miere Inhoudt van diē brief/ die mede/ al in 't selve Jaer 1619. quam
 „ in openbaren druck/ en wel mach werdē gelesen. want hy is substan-
 „ tieux/ kort ende bundigh/ verbatende alles wat op die materie loopt.
 „ Naē de derde Indaginghe by Edicte/ schreef ende sond ick noch een-
 „ nen brief aen S. W. Excel. die mede daer naē wiert ghedruckt/ alles
 „ huyten mijn wesen/ doch seer vrieux en vol faulten/ oorsaeck waerom
 „ ick den selven hier mede hebbe willen insereren van woorde te woord
 „ de/ luydende aldus:

Doorluchtighste/Doogh-gehoort Furst/ genadighste Heere:
 Wier Excel. ootmoedighste diēcker hier onderschreven
 hiet uwe Excel. allerootmoedighst desen te willen lesen/ ende
 de ongenade/ daer mede uwer Excel. gemoet teghen hem ont-
 „ stecken is/ soo langh te schoorssen. Ick hebbe verstaen/ dat u-
 „ we Excel. den Heere Ambassadeur Boissie gecommuniceert heeft
 „ sekerē depositie vanden Burgemeester t' Wrecht/ Wrech/ tot mijnen
 „ laste/oorbelende/dat daer op fundament te maerken was. Mijne oot-
 „ moedige bede aen uwe Excel. is / dat daer op doch geen fundamēt
 „ gemaect en werde: want 't zijn Fabulen. W. Excel. sal selve oorde-
 „ len/wanneer de zelve mijn geschijfte/dies aengaende / aende Voet-
 „ schap t' Wrecht gesonden/sal hebben gelesen: 't welck ick wensche te
 „ mogen geschieden. Voort ben ick geadverteert/dat W. Excel. soude
 „ houden/ dat t' mijnen huyse in seckerē vergaderingh soude sijn be-
 „ sloten de Waertghelders t' Wrecht niet af te dancken / ende dat dit
 „ soude sijn de bekentenis eeniger gevangenen. Dese bekentenis is my
 „ verhoogen. Maer de waerhepdt is/dat op den 3. Julij 1618. Leden-
 „ bergh s naemiddaghs naē vijf uren t' mijnen huyse gecomen sijnde
 „ vermoeyt van gaen/als Hogerbeets, Grotium ende de Haen, die hy (soo
 „ hy seyde) gaerne hadde ghespzoorken/ ghesocht ende niet ghebonden
 „ hebbende/wat ginck sitten rusten: my vragende/ of ick geen raet en
 „ wiste/om hem de selve noch dien avond te doen sprecken. Waer op
 „ ghesepdt hebbende mijn beste te sullen doen / gingh tot de Haen, we-
 „ aennam d' andere twee tot mijnen huyse te brengen/ ghelijck hy de-
 „ de.

„de. Niemandt meer. Sy quamen 's Avondts nae seden uren.
 „Ich brachtse in mijn kamer/ende/stoelen geset hebbende/gingh ick
 „upt/ende tooch de deure nae my toe. Ich werd gheroepen: quam
 „weder. Men seyde / ick soude blijven. Ich staende in 't Doortael
 „ende gesept hebbende/ dat hare E. E. pet secreets mochten hebben te
 „verhandelen/gingh weder upt / de deure efter nae my toe trekkende/
 „als vooz. Een vande hier (my is vergheten wie) opgestaen sijnde/
 „riep my weder / begerende ick soude blijven: 't was maer een dis-
 „cours/ niet secreets/ ick mocht het wel hoozen. Ich quam/ bleef/
 „gingh sitten. Daer seyde Leidenberch/ dat hy met ses Heeren van
 „Vtrecht was gekomen/ om met u Excel. te spzeeken van 't afdan-
 „ken vande Waertgelders/ mits doende vertrecken eenige Compag-
 „nien/ die sy soudent noemen/ ende anderen/ die sy soudent begheeren/
 „doende komen inde plaetse. Doch dat hy/ al vozen 't selve u Excel.
 „aen te dienen/ met de vooznoemde Heeren hadde begeeren te spzeekē/
 „om te vernemen/ hoe de Heeren van Hollandt waren gheresolveert/
 „ende of de selve Vtrecht niet soudent konnen assisteren met eenighe
 „penninghen. Wiert by hun gheantwozdt/ datter klepne appaerentie
 „was / dat V Excel. die begheerte soude inwillighen/ 't welck niet
 „doende de Waertgelders ende andere/ daer inne/ tot ondiensf/ moch-
 „ten werden geoffendeert: Dat de Steden van Hollandt tot afdan-
 „kinge noch niet en waren gheneghen: Ende wat aengingh 't assiste-
 „ren met penninghen/ dat sulcx most zijn gherommunicieert met hare
 „principale. Waer by sy goet vonden malkander 's anderen daechs
 „naerder te spzeeken/ende zijn alsoo gheschepden/ geen halve ure by
 „een gheweest sijnde. Dit heb ick aengehoort. Is daer toe pet by
 „my gesept/ 't is geweest dat ick mede niet en gheloofde/ dat u Excel.
 „dat inwilligen soude: meer niet. Daer wierdt noch ghegheten noch
 „gedzoncken/ noch pet daer toe voozgesteld. Nach dit vergaderingh
 „heten/ soo ben ick in vergaderingh geweest. Ich weet van gheene
 „Resolutie te spzeeken/ ende hebbe over sulcx in mijn eerste Schyft
 „aen hare H. M. de waerhepdt gesept. Wat daer nae gebolgt is/ is
 „my onbekent. Ben noyt / vooz of nae in eenige vergaderingh ghe-
 „weest / daer van die saeck ghehandelt is. Noyt. Men gheeft my
 „vozders nae/ soo ick verstaē / dat ick pet onbetamelix van u Excel.
 „hier of daer soude hebben gesproocken/ oock kennisse hebben van ee-
 „nighe Resolutie/ sterckende tot verklepninghe van uwer Excel. au-
 „thoritept/ ende (o beuselinghen) om pemandt anders in uwer Excel.
 „plaetse te stellen. 't eerste / Ghenaedighste Heer / is louter ver-
 „siert/ ende van 't ander heb ick noyt hoozen spzeeken / noch vande
 „ghevanghene Heeren/ noch van pemant die leeft: En hebbe noyt ge-
 „hoort/ dat sulcx by pemant is in deliberatie ghelept. Van 't stuck
 „vande Waertgelders heb ick breeder verthoont aen hare H. M. ende
 „u Excel. ende hebbe my daer en in alle andere saecken/ alle tijdt/ ge-
 „houden binnen de palen van een vroom Predicant/ ende ghetroouw
 „onderdaen zijner H. Overhepdt/ die ick hiel te wesen mijn Heeren die
 „Staten van Hollandt ende Westvrieslandt / op welcke Resolutie
 „d'aen-

„d'aenneminghe bande selve Waertgelders was gesunbeert.
 „In't stuck bande Religie weet ick / dat ick de waerhepdt heb aen
 „mijn zijde/ die ick heb voozghestaen / soo ick schuldigh was na mijn
 „beroep/ ende dat mijne procedurē in dat stuck sijn geweest recht ende
 „wettigh. Ick en heb na geen veranderingh van Religie getracht/
 „maer ghesofcht 't geen ick/ neffens andere/ inde eerste Remonstrantie
 „aende D. V. Staten mijne D. Oberhepdt hebbe verthoont / ende van
 „doe af aen u Excel. hebbe te kennen ghegheven : Anders niet. Ick
 „ben noch factieur/ noch hooft van factie gheweest. Die zijne wetti-
 „ghe Oberhepdt in alles gehoozsaemt/ gelyck ick alle tijdt hebbe ghe-
 „daen/ en kan daer vooz niet gehouden worden. Ick en ben geen au-
 „theur van trouble/maer hebbe den Vrede na ghejaeght : De trouble
 „is van elders gekomen ende geboedet. Den Synodum heb ick niet
 „belet/maer nae vermogen ende betamelickhepdt ghevoordert. Met
 „den Heer Advocaet heb ick geen directie van saecken ghehadt ter we-
 „relt. Alle zijne raedt-slagen hebben ghestrekt tot moderatie bande
 „gecontroverteerde poincten/ ende datmen niet vozder soude gaen an-
 „dere dinghen moveren. De mijne mede. Van alle mijn gaen ende
 „staen by S. E. hoe wel het veelvuldigh is gheweest/ weet ick goede
 „reeckenschap te geven. Breeder en Apologisere ick hier niet/maer
 „late dat/ tot dat ick sie/watmen my te laste leydt/ om my dan te ver-
 „antwoozden in't breede / of schult te bekennen / als ick my daer van
 „in mijn ghemoedt sal vinden overtuyght. Alleen heb ick D Excel.
 „eenboudelick/ nae waerhepdt/ met korte woozden willen verklaren/
 „wat van dese dingen is. Nu bid ick u Excel. Doozluchtighste Furst
 „Genadighste Heere/ sijns ouden getrouwen Dienaers te willen in-
 „dachtigh zyn. D Excel. en is noch stock noch block/ende kan dene-
 „ken/ in wat hooft ick steerke. Vele blepers besitten uwer Excel.
 „oozen/ ende mesnageren den tijdt die loopt/ meer/ om u Excel. te be-
 „hagen(soo sy meynen)ende haer eegen voozdeel te soeken / als ulwer
 „Excel. rust/ reputatie ende dienst. Ick ben nu dziemael met de
 „kloke ingeroepen: was van meynigh op d' eerste citatie te komen/
 „maer 't wierd my van alle mijne vrienden ontraden / die my vooz-
 „stelden 't perijckel/daer in ick mijn selven soo veel als moetwilligh-
 „lick soude werpen/ om de bitterhepdt teghen my gheschept. Die u
 „Excel. hebben diets ghemaect/dat ick inden Dage was/ wisten an-
 „ders/ maer hebbent ghedaen/ om u Excel. te engageren tot mijne
 „ruine / die sy sochten / sonder dat ick hun of pemaadt hebbe te kort
 „gedaen. Godt vergebe het haer. Ick hadde niet ghedacht/ dat u
 „Excel. sijn Capiteyn d' Armes ende Guarde soude hebben laten ge-
 „huycken/om eenen dooden hond(sepde David) te vervolgen. Want
 „wie ben ick/ende wat is mijne misdaedt? Ick had ghehoopt/ dat die
 „gene/ die my daer niet geern en sagen/ haer met mijn wech gaen (ge-
 „schiebt met ordze ende om goede reden) souden hebben laten ront-
 „teren : Nu soektmēn my noch een brand-merck van bannissement
 „te geven/ende/ mijne armoede gheconfisqueert hebbende/ metten be-
 „delsack langhs den Vjck te jagen. Genadighste Heer: mijn schreyen

„ende suchten klinckit inden Hemel tot hem / die mijne tranen ver-
 „gaderet in een flesche / ende telt mijne spzongen. **Ick** mach hier seg-
 „gen met **David**: Verweckt de **Heer u Exel**. teghen my / soo late hy
 „sich 't offer aenghenaem zyn. Doen 't de menschen / soo sijn sy ver-
 „bloect in 't aenschijn des **Heeren** / dat sy my verstiten / dat ick niet
 „en mach woonen in des **Heeren** Erf-deel / ende sprecken / gaet heen /
 „dient andere Goden. **Ick** heb 't niet verdient aende **Kerken** / aen
 „'t **Landt** / noch aen uwe **Exel**. welckers ootmoedigh **Dienaer** ick
 „altoos gheweest / ende noch ben. **Daer** is niet quaets in mijne
 „handt hoewel men mijne ziele nae-jacght / datmensse wech neme.
 „**De Heere** sal **Rechter** zyn / mijne saeck uptboeren / ende my verlos-
 „sen. **Indien** 't noch moghelijck is / **Ghenadighste Heere** / dat mijn
 „onschult aenghesien / ende ick van vorder proceduren dooz de goeder-
 „tierenthept uwer **Exel**. (die 't alles in sijne handt heeft) mach wer-
 „den bevrijdt / 't sal **God** aenghenaem / den **Lande** ende uwe **Exel**.
 „niet ondienstigh zyn. **O Exel**. gelieve te ghedencken den voozgaen-
 „den tijdt / mijne ootmoedighste diensten ende grauwe hapzen / ende
 „late my dese gherustelijck in 't graf bzenghen. **Waer** toe is 't / dat
 „uwer **Exel**. **Soldaten** (die ick in 't velt gheleert heb) uptgaen / om
 „my op de weghen te verspieden / soeckende een bloo / doende als die een
 „velt-hoen nae jagen op de berghen / soo **David** vorder sprack. **In-**
 „dien 't u **Exel**. evenwel alsoo ghelieft / ende de **Heere** dat toelaet over
 „my / soo wil ick gedult nemen / my in 't ghetugenis mijnder goeder
 „conscientie vertroosten / **Godt** vertrouwen / ende dooz sijne **Ghenade**
 „in 't werck stellen dat ick andere gheleert hebbe / op dat mijne rudde /
 „gelijck ick de selve ben getrouw geweest in 't voozstellen vanden **Re-**
 „gul / oock in my hebbe een exempel van 't geen een **Chzisten** doen ende
 „lijden moet / om te ghenieten de groote / eeuwighende onbegrijpe-
 „like goederen / die **Jesus Chzistus** ons dooz sijn bloedt verkreghen /
 „ende dooz sijne goedicheydt belooft heeft. **Daer** en tusschen wil ick
 „evenwel niet nalaten **Godt** den **Almachtighen** te bidden / dat hy u
 „**Exel**. **Doozlichtigste** / **Hooghgebozen Furst** / **Genadighste**
 „**Heere** / beware vooz alle quaedt / sijn leven verlenghe / sijne ghesont-
 „hepdt stercke / sijne **Hooghepdt** vermeerdere / ende sijne ziele bevrijde /
 „dat sy haer niet schuldigh en maecte aen wezel ende onrecht. **Dit**
 „wenscht ende bidt upt grondt sijns herten ende als met gheboghen
 „knien **Uwer Exel**. oude / getrouwe / ootmoedighste ende onderda-
 „nighste **Dienaer**

25. April 1619.

Ioannes Wtenbogaert.

Ick schreef oock ter selver tijdt aen **Me Vrouwe** de **Princesse** de-
 sen volgenden bzief.

Me Vrouwe

Indien ick segge / dat ick naest **Godt** uwe **Exel**: in eenigher maniere
 schuldigh ben het leven / dat my noch overschiet / ick en sal bupten de
 waer.

„waerhepdt niet spreken: soo groot zijn de vertroostinghen/die uwer
 „Excel. liefde in dese sware beproevinghen gelieft heeft my ende mijn
 „liebe echtgenote mede te deplen: boven noch de gedupzige sozge/ die
 „uwe Excel. booz my gebzagen heeft/met sulcke innerlicke beweghe-
 „nissen/dat ick niet en weet/ offer een opzichte moeder meerder bewij-
 „sen soud' konnen aen eenen dien sp onder haer hert ghebzagen hadde/
 „alffe hem inde upterste noodt des doodts sien mochte. Dit en doet
 „my niet alleen spreken het rapport / dat my daer van gedaen is dooz
 „brieven van de ghene/ die dooz den bandt des houwelickx ende dooz
 „ware houwelickx affectie/ die sp my toedzaeght/ mijne afflictien al-
 „dermeest deelachtigh is: maer ick hebber self een krachtigh ende le-
 „vendigh gheboelen van/ ende sulck een vaste persuasie / dat het my
 „bphants onmoghelick schijnt / dat ick dooz de gratie Godts niet
 „staende en soude blijven/ soo lange als uwer Excel. goede gunst tot
 „mywaerts niet en verandert. Ende ick geloof vastelick/ datse niet
 „veranderen en sal/ soo lange alffe gelooven en sien sal/ dat mijn on-
 „nooselhepdt verdzucht/ ende mijn gerechtighhepdt onder de boeten ge-
 „treden wordt. Als ick soo spreekte/soo en verhorzte ick daerom niet
 „de genadige assistentie ende bystandt van mijnen Godt/noch het vast
 „vertrouwen dat ick op hem stelle dooz sijn genade: wiens kracht ick
 „by na mirakuleuselick in mijn swachhepdt/ midden inde benaethe-
 „den/die my omringen/bevonden hebbe: maer de selve de hooghste/sae
 „de enige plaets gevende/ als ick mercke op het gene dat my upt den
 „hemel komt: soude ick wel ondankbaer ende sonder erkentnisse
 „moeten zijn/indien ick van menschelicke middelen sprekende/pemand
 „boven u stelde. Wat sal ick dan doen van mijn zijde/ *De Vrouw*
 „Ick en weet het niet. Ick en ben niet dan een armen aerdtwozm.
 „Ick en heb niet/ van ghesuchten en gebeden. Soo die pets vermo-
 „ghen by dien grooten Godt en Salighmaecker/ die gegaen is ons de
 „plaetse te bereyden in 't hups van sijnen Vader / dooz den nieuwen
 „wegh/bien by ons geheplicht heeft dooz sijn bloedt/om aldaer by een
 „te vergaderen soo wel die om de gerechticheyt lijde/als die een waer-
 „achtigh medelijden hebben met der sulcker afflictie: geloofst by/ *De*
 „Wrouwe/datse niet gespaert en sullen wordē/soo langh als my 'tlebē
 „sal dupzē: boozder de volcomene vergeldinge daer van hem toebetrou-
 „wende/ die het u inde verrijsenisse der rechtbeerdighen belooen sal.

Groote *Prinse*/wat veranderinghen zijn dit? wat proceduren?
 „wat persecutien? Ick hebse al boozsien en boozsejdt. Die my daer
 „van hoorzen sprecken/meenden dat ick suste/ en sejden dat het maer
 „bijse basen waren van melancolijcke herffenen. Maer ick laet dat ste-
 „ken/om tot mijne dingen weder te keeren. Ick hebbe den brief van
 „adzeffe van die persoon/die uwe Excel. kent/ontfangen. Ick salder
 „hem mijn leven langh om verobligeert zijn/hoewel ick genoegh we-
 „te/ dat dat upt een andere oozsponck komt. Maer dewijl ick sagh
 „dat mijn *Proces* (indien 't een *Proces* genoemd magh worden) stond
 „om geuptet te worden/ soo en hebbe ick niet goet gevonden alsnoch
 „hier van daen te trecken: maer ben gheresolveert stede te houden:

„ende den upthomste te wachten/om als ick de schandale wegh hebbe/
 „dan te bedencken met wat middel dat ickse wederom mach afwif-
 „schen/ende my dan ergens henen begeben/op sulcken plaets/daer ick
 „tot dien eynde sekerder magh zijn. **W**we **E**xcel. wijst my na **W**ranck-
 „rijck. **D**aer henen wil ick wel wesen/soo mijn liebe **H**upszouwe re-
 „solberen konde/om my daer te volgen/en dat ick de middel wiste/om
 „haer daer henen te thzoone met eenigh seker advijs/dat wy arme bal-
 „lingen ons daer eenighsins souden konnen behelpen met eenigh ghe-
 „mack en ruste/voornamelijk in dese onse ouderdom/nu wy haest alle
 „bejde met een voet in't graf gaen. **I**ck soude wel van sins wesen der-
 „rewaerts eens unt te spannen/om te gaen sien ende/ soomen sepd/
 „kondschap te nemen: maer alsoo de abzeffe/die ick hebbe/niet anders
 „en spreekt als van **D**iepe/soo en wete ick niet/als ick daer ben/waer
 „ick bodder sal gaen/en te **D**iepe te residieren en dient my niet/soo my
 „geseyt wort. **H**et reysen valt kostelick/en sal wel noodigh wesen/als
 „de **d**zie **f**iscalē my uptgeschuddet sullen hebben/dat ick het gene mijn
 „bedzoefde **H**upszouwe my dan versorgē sal tot mijn noodzucht/dap-
 „per te rade houde/sonder hier ende daer op een onseker veel te reysen
 „en rotsen. **M**en spreekt my veel van **R**ouen/daer ick geen quade
 „genegenthepdt toe en hebbe: maer beneffens dat mijn geswozen mee-
 „ste vband/namelick de **C**atharre daer regneert (soo ick verstaē) dooz
 „de gedurpige nebelen van wegen de bpleggende bergh/ diese bpkants
 „heel omringht/ten minsten tot de riviere toe/soo hoorē ick mede/dat
 „ick daer niet wel seker en soude zijn. **O**ylens/ of eenige plaets daer
 „omtrent/soud my b.ter aenstaen/ hadde icker kennisse. **I**ck sal uwe
 „**E**xcel. seggen/ wat ick gedaen hebbe. **V**erstaen hebbende, dat **S**ijn
 „**E**xcel. aen **M**onse. de **V**oissise gethoont soude hebben/ de depositie
 „van dien valschen **B**erck tegen my/ en recht van pas gebonden een
 „vriendt/ die **S**. **E**d. in epgheue handen mijnen briez bestellen soude/
 „hebbe ick de vrshepdt ghenomen aen hem tot mijne justifiratie te
 „schrijven/ ende by die occasie hem te spreken van een **S**aubegarde
 „van **S**ijne **M**ajesteyt/ om sijn advijs te hoozen/ en te weten/ offer
 „hope soude wesen/om die te krijgen/ ende dooz wat middelen. **D**en
 „antwooydt van **S**. **E**d. sal my daer in wat beter onderrechten. **E**r
 „die komt/ gheloove ick dat ick mijn **S**ententie al wegh hebben sal/
 „soo sy anders noch niet geprononceert en is: want daer wooydt al
 „sterck af ghespoochen: ghelijck als mede vande **S**ententie/ diemen
 „verwacht over de gevangene **H**eeren/ diemen sepd dat bloedigh sal
 „wesen/ voornamelijk teghen die groote persoon/ die soo veel van 't
 „**L**andt verdient heeft/ en van den genen self die ick gheloove alder-
 „meest nae sijnen doot te haken. **D**at ongeluck wille **G**odt van sijn
 „hoofd/ en van 't **L**andt afkeeren. **S**oo het uwe **E**xcel. ondertus-
 „schen beliest my eenige nader openinge te doen/ ick salse geerne aen-
 „nemen/ en soo veel als ick kan navolgen. **W**ant **W**ranckrijck be-
 „haeght my/ ende soude daer wenschen mijn leven te eyndighen/ soo
 „ick'er de noodighe sekerhepdt mocht vinden. **W**we **E**xcel. heeft ge-
 „sien het gene dat ick aen **M**ijn **H**eeren de **S**taten/ en aen den **M**agi-
 „straet

„straet van Utrecht geschreven hebbe. Ik verstaet dat Berck daer
 „over dapper ontstelt is gheweest / en dat hy 't nu alles weder in sijn
 „hals haelt/aengaende het geldt/ dat ick hem van wegen den Vpandt
 „aangeboden soude hebben. Wwe Exrel. sal oock sien/wat ick aen S.
 „Exrel. schijbe ende nu jegenwoordigh sende/ niet op hope dat sulck
 „een hert/ dat harder als stael is/ versachten sal/ maer tot mijne ont-
 „lastinge/ om hem sijne excuse te benemen/ en alles te prepareren tot
 „een ander volkomender Apologie / die ick vooz hebbe / ende die met
 „Gods hulpe mijn Sententie wel haest sal volgen/als ick de oorzaken
 „sal weten/ daerse op gegrondt sal zijn. Maer hoe? Sal ick het oock
 „beleven? gisteren quam my een advertissement upten Dage van seer
 „goeder handt/dat ick wel vooz my sien mochte/ want men gheresol-
 „veert was my te hebben/ lebend oft doodt/ al ware het/ datmen my
 „soud komen lichten oft vermoozden in een wel besloten en bemurde
 „Stadt. Arme slecht-hoofden/ meenen sy/ dat mijn leven of doodt
 „aen haer hange? Neen/ Me Vrouwe/mijn leven staet in Godts han-
 „den/die salt van de hare beschermen/soo 't hem beliest: soo niet/ sijn
 „heplige wille geschiede. Hier en sal ick nu niet anders by doen vooz
 „het tegenwoordige. Alleen wil ick nae mijne gebeden tot God vooz
 „u Me Vrouwe/ ulwe Exrel. bidden/ datse continuere my t'leven te
 „behouden/ vergunnende hare gewoonlike gunste ende vertroostinge
 „aen mijn soo getrouwe en bedroefde gesellinne: protesterende/dat soo
 „lange als ick lebe
 „Wwe Exrel. Me Vrouwe/ende te ghelijck mede Mijn Heer den
 „Prins uwen aldernaeste (wiens handen ick in aller ootmoedighheyt
 „kusse) aen my altijt sullen hebben een

Seer ootmoedigen/seer onderdanigen/seer geaffection-
 neerden Dienaer

Wt mijn Veremptagie
 den 25. April 1619.

I. W.

T Deriende Capittel.

Crimineel Vonnis teghen my. Briefaen de Princeesse. Examen van-
 de uytghedruckte, niet uytghedruckte, maer by suspicie teghens
 my, moghelick, ghepresumeerde schult, ende van 't Crimen lase
 Majestatis. Oock vande straffe met bannissement en Confiscatie.

De verantwoordinghen en opereerden niet tot
 mijnen voordeel. Ik en verwachtde het oock niet/
 wetende op wat moer de saecke lagh. De Heere Muys,
 Schout tot Voordrecht/ een vande Rechters sepde tot
 mijn Vpandrou / als sy hem socht te beweeghen tot
 met-liden over mijne droeve gheleghentheyt/ gaf haer
 gram.

grammelijck ter Antwoordt/ Soude men met-lyden hebben met u
 man? hy schryft ons noch stoute brieven/ ende wil ons onse lesse lee-
 ren: siende apparentelick op mijn briesaende Staten Generael ghe-
 fonden/nae dat ick was ingedaeght/soo vooz is verhaelt. Dus kreegh
 ick na de vierde Citatie mijne Sententie den 24. Mey/aldus luydende.
 Gesien by de Heeren Rechteren / by de H. Mog. Heeren Staten
 Generael der vereenighde Nederlanden Gecommitteert totte kenni-
 se ende Judicature van dese saecke/ T intendit/mitsgaders d'Acten
 ende Verificatien daer toe dienende/de selve Heeren Rechteren over-
 gegeven by de drie Fiscalen/by hare Hog. Mo. Gecommitteert tot
 de instructie ende belepdt vande selve saecke/inpetranten van Man-
 dement Criminel op ende jegens Joannes Wtenbogaert / ghewe-
 sen Predicant inde Haghe/ghedaeghde ende defaillant: De voorsz.
 Heeren Rechteren met rijpe deliberatie van rade doozghesien / ende
 overwoghen hebbende alle 't ghene ter materie dienende was / ende
 moghen moveren / doende recht inden name ende van weghen
 de Hoogh gemelte Heeren Staten Generael/hebben vooz 'tproouffit
 ende uyt krachte vande defauten in desen gheobtineert/den selven ge-
 daeghden ende Defaillant verstecken / ende verstercken hem mits
 desen van alle Exceptien/declinatoir/dilatoir/peremptoir/defensien
 ende weeren / die hy in desen hadde moghen doen ende proponeren.
 Bannen voozs den voornoemden gedaeghden ende Defaillant ten
 eeuwighen daghen uyt alle de Vereenighde Nederlanden / ende 'tge-
 biedt vande Heeren Staten Generael voornoemt / sonder immer-
 meer weder daer inne te moghen comen / op peyne van aenden lijbe
 ghestraft te werden / ende verclaren alle sijne goederen gheconfis-
 queert. Gedan by de Heeren Rechteren voornoemt in 's Graven-
 haghe/ende geponuncieert den xxiij. Mey xvijs. negenthien. (Alsoo
 luyd de Coppe/ mijne Hupsvrouw/ na veel ende langh sollicitierens/
 ter handen ghestelt: daer onder stondt) Ter ordonnantie vande Heeren
 Rechteren voornoemt/by my: Onderteekent H. Dots.

ick hadde gaerne ghesien / dat mijn ghepzetendeert crimen of mis-
 daedt ware inde Sententie uytghedrukt geweest: maer te verghheefs.
 D andere Bonnissen teghen de Heeren quamen ter stondt daer nae in
 druck:de mijne noyt. Deb oock daer nae verstaen/dat/alsoo over 't spe-
 cificeren mijner misdaedt onder de Rechteren debath gheballen was/
 ende men hadde willen weten vanden Hove van Holland / wat hier van
 de stijl of prattijcke was / men daer op geadviseert hadde de prattijck
 ende gewoonte te zijn/ in soodanige bonnissen/ oock gewesen op Inten-
 dit,de misdaet vanden geboonissen/soo veel kennisse men daer van had-
 de/ uyt te drucken: ten wierd ebenwel niet gevolgt. De reden is my
 onbekent. Sylla, een vande Fiscalen(die 't anderen tijde mijn Commen-
 sael was geweest/doch sijne Mede-disch-genoten beter bekent als my/
 soo ick na vernam/als hy van my was) van mijne Hupsvrouw hier
 op sijnde gebraeght by seckerre occasie/alsoo sy seyde/ dat ick seer ver-
 wondert ende bedroeft was/ datmen mijne ghepzetendeerde misdaet in
 mijne Sententie niet en hadde gespecificeert/antwoorde/dat de Heeren
 met

met geen blauwe boeckkens gebient en waren: meynende/ apparentelick/ een boeckjen/ dat daer op mochte komen tot verantwoordinge in 't blauw genapt/ gelijck sulcke boeckjens gemeenlick genapt ende daerom blauwe boeckkens genaemt wierden.

Ich schreef daer ober/onlanchs daer nae/ noch den volgenden byfcaende Excel. bande Princeffe van Ozaenjen.

De Vrouwe

En seide ick niet wel / dat dat stale hart onbeweeghlick soude blijben? Dat hebben soo veel rechtveerdige beden ende supplicatien nu geholpen? self oock de intercessie van uwwe Ex. vooz my haren ootmoedighsten Dienaer? Riets. Men heeft niet na gelaten teghen my in alle rigeur te procederen / ja tot confiscatie van mijn goetd met een eeuwich bannissement upt mijn Vaderlandt ('t welck ick soo getrouwelick ghedient hebbe) op lijfstraffe/ soo ick daer opt wederom in kome. Men laet my wetē/datmen de felligheyt wat gemodereert soude hebben/hadde ick in plaets van my te verantwoordigen in eniger maniere schult willen bekennen: maer konde ick het wel? behoorde ick het wel te doen? als ick in mijn epgene conscientie niet obertupghit en was. De Indaginge en dede my gantsch geen openinge van: jae op die selve plaetse/ daer mender pet van behoorde te segghen/ daer en schijftmen niet anders dan een &c coetera. Ich dacht dat inmers de Sententie van mijn Bannissement daer noch pet van soude seggen:maer neen/niet een enkel woort. De Legende van den gewesene Rector van ons lant/ Mijn Heere van Barnevelt loff. ged. (neffens den welcken men my in gelijcke schult socht te trekken) die en seyd oock niet dat my raecht/uptgenomen dat daer wat in staet van een Deliberatie, daermen eens in getreden soude zijn tot mijnen Hupse. Ich ben blijde/ dat het gene men te horen qualificeerde een Resolutie, nu een Deliberatie wordt genoemd: waer mede de schuldt seer vermindert soude wesen/ alser eenige in ware: maer daer en is/inder waerheyt (daer ick by geweest ben) noch Deliberatie noch Resolutie genomen. Men hadde uwwe Excel. gesept/datmen in 't nytgaen van mijn Proces grouwelicke dingen hooren soude. Die en blijcken nu nergens/ dan alleen inde grouwelicke straffen/ daermen eenen onschuldighen toe verwijst. Doetmen dat/ om my den middel te benemen van een punctuele ende pertinente Justificatie? Ich geloobe jae. Soo hebben sp 't dan met my soo geklaert/dat ick of t eenemaal moet swijghen (en dan sal dat vooz een bekentenisse van schuldt gereckent worden) of/ wil ick spzeeken/ dat ick rade/ ende aldus op avonture en by gissinghe antwoordende mijne haters hier oft daer den stock self inde handt ghebe om my te slaen/ nae de maniere vande Spaensche Inquisitie/ welke aende gepzetendeerde Misdadighers hare misdaden niet en verklaert / maer sonder specialick hier mede oft daer mede pemandt te belasten / wil dat hy hem daer op bedencke ende hem selven beschuldighe. Het swaerste

„swaerste is/ datmen my soo wreedelick bannende/ sonder te segghen
 „waerom/ ende sussende de schelmerpen/ die ick soude bezeyen hebbē/
 „en om de welcke de Rechters bewogen soudē zyn my soo rigoureux/
 „te straffen/ men my in der daedt alle de Landen van Europa sluyt/
 „soo de Magistraten vande plaetsen/ daer ick my mogelick henen sou-
 „de begeben willen/ de protestatien van mijne onnooselhepdt/ die ick
 „haer in 't gros soude mogen doen/ niet en wilden gelooven. Gabe
 „Godt dan/ datmen mijn misdaedt daer in uptgebzucht hadde/ en by
 „namen/ dat ick de Religie soude willen vernieuwen hebben oft ver-
 „anderen/ al haddenmen dat soo bzeedt gheextendeert/ datter de helste
 „meer bladeren papiers mede verbult soudē geweest zyn/ danmen te-
 „gen Mijn Heer den Advocaet sal: beschreyen heeft. Want alhoewel
 „sulck te beschuldighingh valsch soude geweest zyn/ sonder fondement/
 „en vol onbillickhepts/ ten minsten soudese doch weghgenomen heb-
 „ben andere quade opinsen ende inbeeldingen/ die de uptheemsche/ van
 „onse dingen qualick onderricht zijnde/ tot mijn naedeel gebat mocht
 „ten hebben/ als sy van sulck eene wreede sententie teghen my gepzo-
 „noncreert soudē hoozen spreken. Waerom en heeftmen het niet ghe-
 „daen? Of ist/ om datmen wetende/ hoe hatelick het is penant simpe-
 „lick om sake van Religie te vervolgen/ hem te vreden gehouden heeft
 „met alleen te seggen/ dat ick gedaghvaert zijnde niet ghecompareert en
 „ben, om suspicie te geven/ dat ick mijn conscientie niet grouwelicke
 „stukken beswaert vindende/ niet en heb durben compareren/ van
 „vzeese dat ick mijn selven noch meer quaedts doen soude? Dit opinie
 „heb ick/ en daer zyn reden/ diese my doen aennemen. Immers het
 „gaet soo het gaet/ siet hier is hy voor altijds ende eeuwigghlick upt
 „sijn Vaderlant gebannen/ ende gelijck als totten bedelsack gebzacht/
 „die het selve soo veel jaeren ghedient/ ende ulwe Excl. en soo vele an-
 „deren/ het geestelick zaed gesaep̃t heeft. Heb ick sulcx verdient? Ick
 „beroep my op de conscientie van mijne vervolgers en Rechters selve/
 „of soo die afghebzandt en sonder geboelen zyn/ soo beroepe ick my op
 „'t oordeel Godts/ die de rechtveerdighepdt self is. Wat sal ick nu
 „doen/ Me Vrouwē? Waer sal ick gaen? Dit is mijn resolutie: Al-
 „soo ick niet geraden en vinde langher in dese quartieren te blijven/
 „daer ick my alleen begeben had/ om bequamelicker door de nabypgele-
 „genthepdt op mijne saken te letten/ soo streckt mijn genegenthep̃t na
 „Paris/ om aldaer te verstaen/ of het my gheoorloft sal wesen in
 „Franchrijk onder de Saubegarde van Sijne Alderchrijstelickste
 „Maj. te leven. Ende alsoo ick wete/ dat de Adresse van ulwe Excl.
 „en van Monsieur du Maurier sijn Ambassadeur/ my daer in veel
 „souden konnen helpen/ soo bidde ick ulwe Excl. by desen/ dat hare
 „goede geliefte sy by soo veel voorgaende weldadē noch dese goetgun-
 „stich te voegen/ en my met een woort van recommandatie aen eenigh
 „Heer van S. Majes. Rade/ oft eenigh ander aensienlick Heer/ te sa-
 „voziseren/ om my daer te adresseren/ ende te prepareren het gene dat
 „noodich mocht wesen/ om dit by gelep̃t te krijgen. Sijne Chrijstelic-
 „ke Maj., die nu al eenige kennisse heeft van de saken van herwaerts
 ober/

„ ober/en sal daer mogelijk soo veel swarighepts niet in maken/ alffer
 „ een ander Prins of Staet in soude mogen vinden. Ick ben verseer-
 „ kert / dat een wooydt van recommandatie vanden voorszeden Heer
 „ Ambassadeur my veel goeds doen soude : maer dewyle ick aen S.
 „ Ed. selve niet en durbe schryven/om de publycke charge/daer hy in
 „ is/ stelle ick aen de sonderlinge discretie en voorsichtigheyt van uwe
 „ Excel. wat de selve daer in sal willen oft kunnen te wege brengen/om
 „ S. Ed. daer toe te bewegen. Bidde uwe Excel. nochmaels als met
 „ gebouwen handen/my dese mael niet te begeben. Ick soude oock wel
 „ wenschen/dat S. Excel. Mijn Heere den Prince van Orangien ten
 „ minsten soo veel vooz my onnoosele doen wilde/als hy dede vooz dien
 „ moordenauer Jan de Parijs (die den Armen van Welij in syn Hof
 „ omgebracht hadde) wanneer hy vooz syne intercessie (die hy my ver-
 „ gunde/ doe ick op 't versoek van den selven de Parijs nae syn doot
 „ gaende by S. Ex. het wooydt dede) belette de executie vande Sen-
 „ tentie tegen hem gegeven/ ten aensien vande confiscatie sijner goede-
 „ ren : op dat ick niet het refferen vande confiscatie van mijn sobere
 „ middelen immers het kostjen mochte hebben. Me Vrouwe ick en
 „ kan 's niet meer. Godt wille u segenen. Ick blijve altoos

Uwe seer ootmoedige ende seer geaffectionneerde Dienaer

29. May. 1619.

I. W.

Mijne saecken sijnde in desen Staet/was ick in groot bedencken/of
 ick eene Apologie of Verantwoordingh soude stellen ende uptgeven/of
 niet. Began wat op 't papier te werpen/ maer wierdt t' elckemael
 wederhouden/om dat ick niet en wist/waer ick 't vatten soude/om dat
 mijn Sententie niet een eenigh Crimen en specificeerde: bond daerom
 best 't selve vooz die tijdt/ te laten/ om redenen. Maer tsevert wat
 naerder kennis van sommige dingen ghekrege hebende ende met dit
 werck besich zijnde/zal nu/op 't voorsz. Donniss ende andere dinghen
 daer omtrent loopende / tot mijner verbedigingh segghen dat my te
 vozen komt/ sonder te spreken vande nullitepten/ die te merken sijn
 in mijne Indaginge/Proceduren ende 't Donniss zelve/bysonder/als-
 men alles soude examineeren nae Rechten/'s Lants Privilegien/ en-
 de gewoonten. Andere (ghelyck de Heer Brotius in zyne Apologie)
 sprekende vooz haer selven/ hebben oock vooz my gesprooken/ ten
 aensien van 't gunt ick dies aengaende met hun ghemeyn hebbe.

In mijn Donniss sijn te merken Schult ende Straffe. Daer is
 geen schuldt uptgedruckt. 't Donniss wordt alleen ghewesen op
 Intendit, mitgaders Acten ende Verificarien daer toe dienende. Dit In-
 tendit, Acten ende Verificarien heb ick niet ghesien / kan derhalven daer
 tegen geen pertinente Verantwoordingh doen. Ick worde gecondem-
 neert als gedaeghe ende defaillant: [achterblijvende.] 't is waer:
 maer als ick gedaeght wiert / was ick verre vander hand/ derhalven
 vande citatie niet geadvverteert by tijde om te kunnen op de 1. of 2. com-

pareren/ oock niet op de 3. ende 4. al had ick schoon gewilt/ overimids
 mijne Indispositie: want ick t' Antwerpen krankte te bedde lagh.
 Doch beken ick/ dat mijn booznemen niet en was te comparerē op soo-
 danige en sulcke Indaginge: hadde daer van/ al vooz de 2. leste citatien/
 eenige redden aen hare H. M. overgesonden/ met versoek van te mo-
 gen occuperen/ per Procureur/ vooz mijne competente Rchters/ daer
 vooz ick die gene/ van welcker wegen ick was ingeroepen/ als gecom-
 mitteert van hare H. M. niet en konde kennen. Van dit Gheschzift is
 vooz sommierlick gesprooken. Dese exceptie ende Versoek dochten
 my/ ende dunckē my noch in goede reden gefondeert. Ick kende 't Col-
 legie van hare H. Mo: soo ick schuldigh was/ als een Collegie Souve-
 rain/ soo veel aengingh d'onderhoudinge vande Unie ende 't Verbont/
 dat de seven Souveraine Provincien met malkanderen hadden ghe-
 maect/ tot hare gemepne defensie tegens den gemepnen Vpand/ ende
 't geen daer van dependeerde/ volghens d' Articulen vande selve Raer-
 der Unie/ maer niet als hebbende Jurisdicctie over my/ die een Onder-
 daen ende Dienaer vande Souveraine Provincie van Holland was/
 ende daerom de Hollantsche/ geen andere/ Jurisdicctie onderwozpen.
 Ick en was van wegghen de Generale Staten in mijnen dienst inden
 Dage niet beroepen. My en was noyt van hare Ho. Mo: wegen *immediatē*
 eenige Commissie gegheben/ of eenige wet voozgheschreven van
 welcke overtredinghe ick aen hare Ho. Mo. hadde te verantwoorzen.
 Ick en was oock van hare Ho. Mo. niet gegageert. Was ick van ha-
 rer H. Mo. wegghen anno 1607. mede versocht de selve te dienen van ad-
 vīs preparatoir totten Synoduni: Noch/ anno 1609. om/ als Predi-
 cant/ harer Ho. Mo: Gedep. op de reyse van Antwerpen/ doe't Bestant
 finalick wierd besloten / te dienen met des H. woort: wijders anno
 1610. om inde selve qualiteyt ende ten selven eynde harer Ho. Mo:
 Ambassadeurs te verselschappen op de reyse van Vranckrijck. Item
 anno 1613. om in harer Ho. Mo: vergaderinge een Oratie te doen/ als
 S. Ercl. wierdt vereert met de Coninghliche Orde van Groot Bri-
 tannien/ my gedenckt niet / dat ick van wegen hare Ho. Mo. pellers
 elders in ben gebzupcht geweest/ als alleē een reys/ drie of vier/ om ha-
 re H. M. te adviseren over eenighe boecken hare H. M. toegesonden/
 oock over eenige schziften Jo: Dzusij/ nopende de Translatie vanden
 Bpbel/ was ick/ segge ick/ tot eenighe van die lasten versocht / ick en
 namse evenwel noyt aen / dan op 't verschrijven / ontbieden/ bevelen/
 goetvinden/ believen ende consent vande Ed. Ho. Mo. Heeren Staten
 van Holland/ of der selver Gecom. Raden/ die my hadden te gebieden.
 De dienstē/ die ick den Lande ende S. Ercl. dede in 't Leger/ dede ick
 mede als Predicant/ op 't versoek van S. Ercl. ende d'ordere vande
 H. H. Staten van Holland booznemt. Ick en was gheen militair
 persoon/ om by den Geweldigen van 't Leger ende zijne rackers nae-
 gejaeght/ ende vooz een nieuwe Dierschaet/ van wegghen de Generali-
 teyt/ getogen/ of geroepen te worden. Hadde ick/ in 't Legher sijnde/
 oyt eenigh seyt tegen de militaire wetten begaen/ S. Ercl. als Gene-
 rael hadde my daer konnen doen appzehenderen ende straffen / of nae
 Hol-

Holland senden/om daer mijne straffe te ontfangen:maer ick ben(God lof)dies aengaende/ oock van alle suspicie/ vyz geweest. Mijne diensten waren soodanige/dat S. Excel. my van die Nabernij/(hoe seer my die teghen de bozst was ende hoe dickwils ick versocht daer van ontsaghen te worden) niet wilde veroorzoben / maer heeft my daer in alle tijdt willen blijven ghebruycken / oock noch inden Veldt-leger by Bees inden Lande van Cleef anno 1614. geduerende de Treves. Ick was inde Jaré 1610. 1611. 1612. 1613. 1614. 1615. 1616. 1617. ende 1618/ als de Kerckelijcke verschillen(onder't pretext vande welcke haer oock de Politijcke/te boozen soo niet kenlicke / jalousien mede allencxkens openbaerden) mijnen ordinarisen dienst doende inden Haghe. Alle mijn doen / dies aengaende / was / den H. H. Staten van Hollandt / den Ed. Hobe ende de Magistraet van 's Gravenhaghe bekennt / sonderlingh mede het Collegie der H. H. Gecom. Raden/inet welcker kennis ende goetvinden/ oock sountijds last/ick hadde verricht eenighe Kerckelicke saecken/ die / nade veranderingh vande Regeringh/ by de nieuwe Regenten/ soo men my seyde/ seer quaedt ghevonden sijn gheweest/dien allen hadde ick/nae gelegenthepdt/by rappoort ende anders/reerckenschap mijns doens ghegeven/oock tot twee verscheyden reysen toe in volle vergaderinge van alle de Steden/in by wesen van S. Excel. 't Hof/de Recken-camer ende de Magistraet vanden Hage/soo booz specialick is verhaelt: ende wierdt my/van wegen hare Ed. Gr. Mo telckmael verclaert/dat sy hadden contentement. Ick was bescrepdt 'tselbe 't allen tijden noch bozder te doen/oock in gespannen vier-schaer / wanneer ick van weghen de selbe hare Gr. Mog. (sijnde noch de selbe/ende in volle byzpheyt/als sy waren ten tijde sy my belasteden/ ende de Resolutien namen/die ick hadde ghehoorzaemt)booz hare ordinarise Recht-banck ware geciteert geweest. Dupten dit spooz te gaen/ ende my te recht te stellen booz andere ende vyzemde Rechters/die ick in soodanige saecken noyt onderwozpen en was/gerommitteert van sulcke/die tegen de Hoogheyt van Holland(want Holland selve ober de veranderingh klaeghde)handelden/ was my in alle manieren ongeraden. Het Collegie vande Gecommitteerde vande Generaliteyt hadde / oock sonder speciale last van hare principale / (immers eenighe onder haer) eenige booznaemste dienaers van Holland/op eene ongehoorзде manier teghen Hollandts wetten/jae boven speciale Saube-garde/hunlieden (immers den Advocaet onlanx te bozen by die van Hollandt gegeven/ oock geduerende de Hollandtsche vergaderingh/zelf ter plaetse daer de vergaderingh wierdt gehouden/ in appzehensie gestelt ende gehouden. Booz sulcke/seggh ick / my te recht te stellen / waer te merairlijck ghe-daen geweest/ ende mijn selve/al willens/in evident perijckel werpen/ oock in Hollandt een ander Souberain kennen als de Staten van die Provincie. 't is beswaerlick(soo Cato seyde)rekenenschap sijns doens en latens te gheben aen andere als daer onder men heeft gheleest. Soo was het my van oock met recht beswaerlijck van saecken / die ick hadt ghedaen wonende in Hollandt / als een Onderdaen van Hollandt/ na de wetten / ende op 't goetvinden van Hollandt / reerckenschap te

geven aende Geldersche/ Zeeuwen/ Stichtsche/ Vriesen/ Overijsselsche/ Goeningers ende Omlanders. De volle helft der Rechteren waren upt dese nu genoemde Provincien/ namelijk Eilen ende Voocht, upt Gelderland/ Manmaacker ende Schorre, upt Zeeland: Ploos ende Salmius, upt het Sticht: Aitsma ende Sande, upt Vriesland: Sloop ende Hamert, upt Overijssel: Schaffer ende Gockinga, upt Goeningshen ende d'Omlanden. D'andere 12. als d'Heer van Swieten, Crombout, Iunius, Rosa, Couwenburch, Muys, Meynaerts, van Santen, Broeckhoven, Pauw, Schagen, ende Bruninx waren wel upt Holland/ maer en waren geen ordinarise/maer extraordinarise/ hier alleen uptgenomen/ die ebenwel extraordinarise waren in dit stuck/ als gherommitteert van een Collegie/ dat in Holland ober de saecken van politie aldaer geen seggen en hadde/ ende nae d' Instructie van welcke Collegien sp haer al mosten reguleren. Men seyd/ dat Holland alles heeft toegestaen. Neen. D'apprehensie vande Heeren is gheschiet dooz 't beleydt van wepnige upt de Generaliteyt met S. Excel. bupten kennis/ wepniger met consent van Holland/ 't welck na date vande apprehensie daerteghen in effect protesteerde/ als gheschiet met violatie van Hollants Hoogheyt/ d'Onie ende Rechten. De Staten van Holland/ die daer nae alles appzobeerden/ ende haer Zegel daer aen staerken/ oock alle de reste hielpen vozeren/ dese Rechteren stellen etc. waren meest nieuwe Staten/ bupten Ordre ende onwettelick inghestelt/ in plaetse vande oude/ onwettelick ende bupten order upt de regeringe ghestelt. D'Acte appzobatoir/ die daer van is/ is gedateert den 16. November 1618/ na dat S. Excel. inde meeste Steden van Holland en Westvriesland noodigh ghevonden hadde (soo die Acte spreekt) eenighe Burghmeesteren/ Schepenen ende Voetschappen te licentieren/ ende andere burgheren ende Inghesetenen in der selver plaetsen te surrogueren/ met sulcken verstande/ dat der Landen ende Steden respective privilegien/ vyzpheden/ ende gherechtigheden daer dooz niet en souden werden geprejudicieert/ (dit was nochtans alreede/ met sulck licentieren ende surrogueren/ geschiet/ ende is soo veel/ als of men seyd/ dat men die privilegien/ vyzpheden ende gherechtigheden sal prejudicieren/ mits dat die niet en werden geprejudicieert) nochte den Landen/ die verlaten waren ende noch souden worden/ in hare eere/ goeden naem ende faem eenighsins ghekrenckt. Dit was mede alreede geschiedt/ want soodanighe verlatenighe/ bupten wettighe oorsaeck of bewesene schult/ sonder krenckigh in eer/ naem ende faem/ niet gheschieden konde. Ende nu dese Acte appzobatoir/ ghedaen by de nieuw ingestelde/ *in rem suam* [tot haer profijt] goed maecten/ dat te vozen quaet was/ ende/ de onderdanen ende getrouwe Dienaers van Holland (die der wettigher predecessoren Resolutien ende lasten gevolgt hadden in alle getrouwicheydt) abandonnerende/ dese vzeemde extraordinarise/ nieu inghestelde/ oock inde saeck selve eenighsins gheinteresseerde/ Rechteren te vozen geven? Ende was ick gehouden die Rechteren te erkennen? Dus had ick groote redenen niet te compareren op soodanighe Andaginghe.

Mijn versoek / van te moghen compareren door Procureur voor mijn ordinaris competente Rechters in Hollandt / was mede wel ghesondeert. Extraordinarise Processen hebben gheen plaets dan daer de benaminge van 't seft de misdaedt selve voor sich brenghet / als / ten exempel / in moordt / doodt-Flagh ende dierghelijcke / inde welcke 't seft sijnde bekend / de misdaet met een daer is. Maer in ander dingen / daer 't seft schoon sijnde bekend / noch disputabel blijft / of sulck seft / Crimen of misdaet is / ende daer die gene / die het gedaen heeft ende bekend ghedaen te hebben / sustineert / dat het wel ghedaen is / daer plachmen de beschuldighde te ontfanghen in ordinaris Proces / om de defensie tegen de sustenue vanden Jisrael te hoozen by ordinaris wech / ende alsoo daer in gestatueert te worden na behooven. Neemt ten exempel / dat yemant wierdt beschuldicht / gepoocht te hebben pet te veranderen inde aengenomen leere of Religie: Dit / schoon sijnde bekend / en is geen Crimen (anders waren Christus ende d' Apostelen criminels geweest / ende te recht verwesen / die nochtans onrecht ende onschuldigh sijn ghedoodt) ten zo bewesen worde / dat die veranderingh waer voorghe-nomen teghen Godt ende sijn woordt / daer op de beschuldighde eerst moste sijn ghehoort / by ordinaris wech. Iae soodanigh voornemen schoon van eenen Synode quaedt geoordeelt zijnde / ende de schuldighde daer ober Kerckelick zijnde ghecondemneert / en is daerom de Delinquant dienhalven niet conuenibel voor den weerlichen Rechter / ten ware men wiste voort te brenghen eene / in dese Landen notoire / politieke wet / by de welke sulck oock criminelick ware verboden. Alle dese dingen dan / ende meer andere / die in dese saeck sijn voorge-loopen / ende ick wist dat in mijne saecke occurreren mochten / sijnde disputabel / soo dat inde selve niet alleen en stont te ondersoeken Quid facti: maer oock te overweghen Quid juris, en was niet bupen reden / dat ick sochte te declineren 't extraordinaris Proces by comparitie in persoon / versoekende gherenboieert te worden aen mijn ordinaris Rechter / ende daer te mogen occuperen by Procureur.

Inde Spaensche Tyrannische Albanische tijden / wierden eenighe P. Bor. lib.
4. f. 159. geblychte ypt Groeningen ende d' Ommelanden geciteert binnen drie weken te compareren in persoon voor den Hertoge van Alba: so versochten 't selve dat ick / te weten voor hare competente Rechters gerenboieert te worden / ende voor de selve te mogen verschijnen door Procureur of volmachtighe. 't Wierdt hun afgeslagen met dese Apostille / Comparentibus fiet iustitia. *Es les absens ne seront receus.* Dat is: Zoo so komen / salmen se recht doen: die afblijben sullen niet ontfangen worden: ende na bozder indaginghen / wierden so verclaert lijf ende goet / als Rebellen / verbeurt te hebben / met confiscatie van alle hare goederen: 't welck oock in effert mijn vonnis is. Singh dat wel? Hiemen 't niet voor Tyrannie? Soudemendit nu dien naem oock moghen geven? Men sal mogelijk seggen / dat ick t' minsten behoorde te comen mijne Exceptie of exceptien selve proponeren. Behoord' ick 't: waerom deden 't dan die Driese niet? Dit en verstont oock de H. Prince van Oraenjen soo „niet / als hy / ingedaeght sijnde / te comen in persoon / seide / dat hy

„die indagingh hiel nul ende van geener waerden/ onder anderen oock
 „hier om/ dat hy niet en was gheroepen vooz competente / bequame/
 „niet suspecte Rechters/ daer men soude mogen verhopē/ dat behoor-
 „lick regard soude werden genomen op 't gheen men soude mogen al-
 „legueren: Dat/ alsoo de mensch natuerlick genegen is tot sijns selfs
 „bewaernis/ het geen apparentie en hadde hem te willen doen compa-
 „veren vooz Rechters heel suspect/ ende in gevangenissen/ straffer en-
 „de rigoureuser sijnde dan na rechten behoorzijck was/ nae de welcke
 „rechten de gevangenen alleen is dienende/ om bande persoon des ghe-
 „vangens verskert te zijn/ ende niet om hem te benemen alle conder-
 „satie/ communicatie/ advijs ende raedt/ sonder de welcke niet moghe-
 „lijck is/ dat eenige saecken van importantie wel ende behoorzijck be-
 „lejdt ende beantwoozdt konnen werden/ 'twelck men nochtans niet
 „ter daet heeft gebuyrkt ende noch doet. Dus verre die Heere Prince
 „te dier tijdt. Ich en ben geē Prince noch Heer/ maer een Recht mensch/
 „welcke menscheit ick nochtans niet Coningen ende Princen gemeen
 „hebbende/ my selve oock mach toe-eygenen als mensch/ 't geen sy met
 „allen menschen ghemeyn hebben/ ende/ nae 't recht der naturen/ allen
 „menschen ghemeyn/ oock nae de ghemeyne wetten onses Landts/ be-
 „staende in de natuerlike redelicheydt/ mach ick spreken/ ghelijck de
 „Heere Prince hier spreekt. Ende voozwaer/ gelijk die Heere Prince
 „niet alleen en exipieerde op de suspecte niet competente Rechters:
 „maer oock op 't quaedt Tractement/ dat den gevangenen in ghevangē-
 „nis geschiede/ daer van S. Exrel. het exempel sagh inde ghevanghene
 „Heeren Graven van Eymont / Doozne ende andere/ soo had ick oock
 „wel dapper te lettē op het Tractement/ 'twelck de Heeren Barnevelt/
 „Hoogerbeets/ Grotius/ Moersbergen ende Zedenbergh wiert aengedaē/
 „ende op de Procéduren/ die men niet haer hiel; Alsmen liet sitten ses
 „maenden langh/ sonder hun Rechters te geven: Alsmen hare Respon-
 „sen den Examineuren op der selver Vraghen gegeven niet en wilde
 „vooz de Rechters herlesē hebben/ noch den ghevangenen toelaten haer
 „daer op wijders vooz de Rechters te verklaren: Alsmen hun weygerde
 „hare Exceptien tegen de incompetētie der Rechteren by geschijfte te
 „stellen: Alsmen de selve Exceptien niet en wilde aende Heeren Staten
 „openen/ noch eenighe appellatie toelaten: Alsmen se dwongh tegen ha-
 „ren danck te moeten antwoozden vooz sulcke incompetente Rechters;
 „ende dan/ daer nae/ soodanige antwoozdt misdupde/ tot bewijs/ dat sy
 „die Rechters vooz wettigh hadden erkent: Alsmen hun Procureurs
 „ende Advocaten weygerde/ om daer mede te moghen consulēren/ oock
 „alle aenspraek van vzienden ontfepde/ sae oock hare huyfsvrouwen in
 „8. of 9. maenden geen access en wilde geven tot haer mans/ self niet in
 „periculose siekten: Alsmen haer gheen volle bypheydt en gaf tot hare
 „defensie/ by monde/ noch by geschijfte: Alsmen hun saecken anstreedt/
 „als by hun gedaen ende bekent/ die sy noyt gedaen noch bekent en had-
 „den: Alsmen hun tot Crimen ende misdadē reerkende saecken/ die sy
 „Ampts ende Edets- halven hadden moeten doen: Alsmen hun/ op 't geen
 „by hun ontkent wiert/ ende men evenwel staende houden wilde by hun
 „gedaen

ghedaen te zijn / efter wepgerde openingh te mogen doen van contra-
rie bewijs / om daer tegen te seggen : Alsinen van 't geen sp bekenden
gedaen te hebben / daer by nochtans sustinerende / dat sp wel ghedaen
hadden / alleen de bloote bekentenis aenteerckende / sonder te willen lij-
den / dat daer by gestelt ende uytghedzucht wierden de redenen ende be-
wijsen / daer mede sp toonden / dat / 't geen sp bekenden gedaen te hebben /
deughdelijck / wettelick ende wel gedaen was geweest : Alsinen op alle
vragen simpelck wilde geantwoort hebben *categoric* met Ja of Neen /
sonder eenige redenen van 't Ja of Neen daer by te mogen voeghen :
Alsinen hun dickwils wepgerde / self te mogen dicteren 't gheen most
geschreven worden : oock niet en wilden schryven al wat de beschul-
dighde tot hare defensien noodigh achteden : Alsinen de ghebangenen
met vragen ende anders meest quam quellen / wanneer men wist / dat se
sieckelick / of qualick te passe waren : Als de Fiscalen / ende sommige
Rechters / dickwils den ghebangenen niet wilden toelaten vzelick te
spreeken / maer de selve met over-roepen ende over-krijten verblufte
ende dede swijgen : Alsinen vele bedriegelicke Vraghen t'ssens over
hoop haelde / ende te gelijck boozstelde / om de gebangenen in hare Ant-
woorden te verstricken : Alsinen de ghebangenen langen tijdt papier /
pen ende inck wepgerde : Alsinen wilde / dat de gebangenen op staende
voet ende sonder eenigh uytstel soudent antwoorden op saecken langhe
Taren geleden / bestaende in geringe omstandigheden / die een mensch
lichtelick ontgaen konnen / lettende / tot nadeel der gebangenen / op al-
le woorden ende syllaben / al om t' achterhalen : Alsinen den gheban-
genen wepgerde eens te mogen oversien 't geen sp ghesepdt hadden / al
baden ende smeecten sp daerom ootmoedelick / om haer daer op / was
het noodigh / wat naerder te verklaren : Alsinen den selven / wanneer
sp noch yet meer wilden segghen / aensepde / dattet booz die tijdt niet
noodigh en was / datmen haer daer na hare defensien volkomelick sou-
de doen hebben / ende 't selve ebenwel niet en dede / bedriegende alsoo
d' arme gebangenen : Alsinen den gebangenen / klagende dat hunne me-
mozie dooz langhduerige gevangenissen ende siekten soo seer was ghe-
swackt / dat sp soo op staende voet op alle dinghen niet en konden nae
nooddruft antwoorden / ende daerom baden haer voorgaende examen
noch eens te mogen lesen / en de septen / by hun tot hare defensie boozt
gebracht / te mogen bewijzen / 't selve plat afsloegh / ende ten langen le-
sten / op veel ende langhduerigh aenhouden / ter nauwer noot daer toe
consenteerde niet meer dan vyf nae-middaghs uren / met een eenigh
bladt papiers / sonder een beetjen papiers meer / of een oogenblich tijt
langer te willen vergunnen. Men sie / op dese ende andere hardicheyden
meer / d' Apologie vanden Voere Hago de Groot, die van dese dinghen
levendigh uyt experientie konde ghetuppen. Ich gheswijge noch de
allerscherpste toesicht / die men ghebruyckte / niet alleen met alles
met dobbel wachten van Soldaten / stercke sloten / sware grendelen /
ende dicke psere trealien soo nauw te besetten / dat / niet alleen niemant /
hupten de clauditen ende Fiscalen / tot de ghebangenen arces konden
hebben / 't welck eenighsins mocht te excuseren zijn / als dienende

ad custodiam [tot versekerde bewaringh] (hoewel de curieuſheypdt / die een groote sonderlingh daer in thoonde / om alles vooz en achter wel te besetten / en onmogelijck te maken / dat yemant eenige communicatie niet de gebangens konde houden / te seer extra-ordinaris was / bysonder ten aensien vande plaets daer de ghebangens (aten) maer oock soo / dat daer niet een bessem om de kamer te baghen / niet een appel of peer / den Advocaet van zijne Hups-genoten tot verberschinge toeghesonden / niet een schoon hembde in / of eenigh ghebeficht lijnwaet upt / gebzacht mocht werden / sonder dat alles scherperlijck doozsicht wierdt / oock niet het ontbouwen of ontrollen van het vupl lijnwaet / oock somtijts vooz de oogē van H. die oock de hoerckens vande hembden (die van selve altemet toerollē) wel dede dooz snuffelen / openen ende upt slaen / om te sien / of niet pewers eenigh briesken of billetteken verborghen was / daer uptmen pet soude hebbē konnen vernemen. Selve / als des H. Advocaets Dienaer eens een rupt upt een gelas van zijns Heeren Kamer hadde ghenomen / om den dichten roock (daer mede de kamer verbult was / soo dat zijn Heere altemets bzeesde daer in te sticken / sijnde daer over oock eens in flaute geballen) wat te doen evaporeren en vertrecken dooz dat gat / en wiert tselve niet soo haest van bupten gemerckt / of in en stelde daer tegē scherpe ozdze (niet tegenstaende de Camer geheel hoogh was / in't bovenste van t Hof / namelick de selve Camer / daer d' Admirante van Aragon te vozen gheseten hadde) niet alleen / met deelen ende planckē / van bupten vooz t glas te slaen / latende alleen soo veel opens als noodigh was om wat lichts te scheppen / maer oock met scherp bebel / dat vooztaen / als die windt / die soodanigē roock veroorzaeckte / wapde / men niet dan hout-koolen in des Advocaets kamer en soude bzengen en bzanden / die in't inbzengen oock seer scherp doozsicht wierden. Soude sulck Tractement niet oock den alerbzoomsten ende onnooselsten verschickten / ende doen vooz sich sien / om in sulcker onghenadiger Rechteren handen niet te ballen / ende sich liever als gedaeghde ende defaillant te laten condemneren ongehoort / als vooz de soodanige te verschijnen sonder eenige / jae de minste hope / dat zijne defensie by de selve wel gehoozt werden ende hem daer op Recht ende Justitie wederbaren soude / waer dat niet sebitie ende wzeedtheyp plegen tegen hem selven / t welck doch t eenemaal verboden ende onnatuerlijck is. Inde aldergrouwelijckste delictē (schreef de Ed. Heere van Moersbergen / doe mede ghebanghen neffens d' andere ter selver oorzaeck / aen zijne L. Hupsfrouw) plachmen niet meer als een Fisrael te gebzupken. Tegens my (oock tegen d' andere) zijn drie gestelt / die alle haer beste doen / om my te achterhalen: Daer onder moet ich alleen sitten / als een Schaep onder de Wolven / sonder yemant by my te hebben als Godt alleen. Sy moghen metten anderen delicten bereren / ende doen al wat hun beliest / en ich en mach niet gheen mensche ter werelt spzeeken / daer nochtans / nae rechten / de sijde vanden Beschuldighden meer gunste behoort te gheschieden / bysonder in't Crimenel / als den Beschuldigher die hier is de Fisrael / welckers saeck altydt hatelijck is. Was het dan niet wel tydt vooz my / teghen sulcke

fulcke Indaginghe / te dencken op 't woordt *Quia me vestigia terrent?*
 Dat is/ De Voetstappen der geener die voorgaen zijn verschricken my,
 om daer op lettende my te wachten te verschijnen in persoon?

Nemand mach seggen/ dat ick dooz 't verhaelde quaede Tractement
 den gebangenen aengedaen niet konde bewogen sijn niet te verschijnē/
 naedemael ick dat/te dier tijdt/ verre vander hant sijnde in Zabandt/
 niet konde weten. 'T is waer/dat ick dit alles doe niet en wist/maer
 van vele dinghen was ick al vooz mijne Indaginge genoegh geadver-
 teert/ want/eer mijn Hups overvallen/ick gesocht/ende daer op inge-
 daeght wierd/hadden de Heeren al omtrent acht maenden geseten/ en-
 de en waren de retē en spleren soo nauw niet bewaert/ of sy en gaben
 al eenige licht. Mijn Schrijft gesonden aen hare H. M. soo haest ick
 advtentie kreegh van mijn Inroepinge/gaf wel te kennē/dat ick re-
 den hadde te twijfelen/dat my niet dan groote/ende te seer partpbige/
 hardighepdt en soude wederbaren in plaets van recht / indien ick in
 sulcker Rechteren handen quame: ende noch wist ick meer/ dan ick in
 dat Schrijft geraden vond te seggen. Somma/ick kende dē Leeuw by-
 kang upt sijne klauwen/ ende hadde men my gheloof/ andere souden
 oock ghesocht hebben de selve by tijde t'ontgaen. 'T booznemen/dat
 men al vooz heen hadde/geeft de Biddagh/inde selve maent April on-
 langhs na mijne Indaginge/uptgeschreven/genoegh te kennen/ ende
 woze desselven Biddaghs iniquitept (op dat ick niet en segghe impie-
 tept) wel grondelick ende Godtbruchtelick/ by den Man die den
 Achabs Biddagh aenden dagh gegeven heeft/ aengheswen. Noch had
 pemand/al 't boozgaende niet tegenstaende/vertrouwende op God ende
 sijne onnosselhept/moghen de couragie nemen/ om te komen/wan-
 neer hy alleen hadde mogen versichert sijn/dat de vermoorde onnossel-
 hepdt/oock nae zijnen dootd/met openē van examinatie/Responisien/
 Confessien ende verantwoordingen/soo het daer mede inder waerhept
 was gestelt/weder soude levendigh wozen/ aenden dach comen/ende
 tot voozstant der gerechtichept/oock/tot vermaninge der Rechteren/
 om boete te doen/ende behoosijcke onderrechtinge der/soo jammerlick
 mislepter ghemepten/bzpelick/soude moghen spreken: Maer ick
 merckte wel van aenbangh aen/datmen daer tegen soo veel cautelen ge-
 bzupcken/ ende soo veel palms in 't bupz soude legghen (soo 't spreek-
 woort hout)als men eenighsins soude konnen versinnen/ op dat de ge-
 bangens in allen deelen in 't ongelijck gestelt / ende haer partijen ecu-
 welick gehouden soude wozen als vooz Salvatozs ende Behouders
 banden Staet / als den selven quanssups ghereddet hebbende upt eene
 argere als Carilinaire Conjuratie/om met den glorieusen/roem-gieri-
 ghen niet min/als welspreckenden/ Cicero te snozken ende te blasen/
O fortunatam natam me consule Romam! [O Romen gheluckigh ghebozen/
 dat ick Burgemeester ghewozen ben!] Hier toe lietmen 't Schavot/
 naede executie banden H. Advocaet zal. noch eenige dagen staen/ende/
 gelijkmen zept Beul en Biecht-vader by der hant houden/ *ad terrorem*
 [tot schrick] vande andere Heeren gebangē/om die een schrick aen te
 jagen/ende nu met bzeppementen/dan met beloften/tot eenighe beken-

tenisse van schuldt ende pardon soecken te beweghen / op dat alsoo de waerheyt ende onnooselhejdt dooz des eenen doot / ende het indouwen van der anderer keel om geen ghelupt te slaen / inden grondeloosen put der eeuwiger onwerenthejt bedolven soude blijben. Hier toe heeft mede gedient het seer curieur ontnapen en doozsoecken van des H. Advocaets Zal. Capjté / om daer upt te halen de papieren / die S. Ed. in sijne gevangenjs al heymelick hadde geschreven en verborzgen (bupten twijffel / om in tijden en wijlen te mogen dienen tot S. Ed. Justificatie) die / gebonden zijnde / verbzand / of andersins vermogghejt zijn / hoewelse / (soo eenige seggen) soo waren ingestelt / dat een steenen hart daer dooz soude hebben bewogen worden. Wat een schizick was 'er / als men de onboozsichtige locht kreegh / dat noch eenige des Advocaets Schzisten inghenapt ende verborzghen mochten zjn in seecker onnoosel stoeltjen / daer op hy geseten hadde / wat een getier ende gewoel was 'er / om alle de Stoelen die inde Camer banden Advocaet waren geweest / ende onder de selve dit stoeltjen mede te onttoznen / ende de papieren te soecken / soo langh tot datmense gebonden hebbende / ofte Vulcano dooz den bzant opofferen / oft in de Heviere Leibe, dat is / der eeuwiger vergetenhejdt werpen ende verdziencken soude / op datter geen voetstap / geen woort / gheen spllabe / gheen letter / gheen strij / gheen schaduw overblijven soude / van Palamedis vermoozde onnooselhejdt / uptghenomen de gedencck-cedul Godts / daer Malachias de Propheet van spreekt / als hy sejdt / Dat de Heere het merckt ende hoort, ende datter een gedencck-cedul voor hem geschreven is, daer uyt men sal sien, wat daer voor een onderscheyt zy tusschen den Rechtveerdighen ende den Godtloosen, tusschen den genen die Godt dient ende dien die hem niet en dient. Maer dit achten die lieden wepnigh / die seggen / dat / indien sy soo langh dagh hebben / tot dat die cedul ghelesen wort / sy gheen noot hebben en sullen. Mochtans sal die dagh komen / ende als dan sullen sy noot / jae den hooghsten noot / hebben / die opt eenigh mensche overquam / of overkomen kan / indien sy hun niet en bekeeren / 't welck ick hun van herten wensche / Godt daerom biddende / ende daer op wenshende / dat het hun wel gae hier ende hier naemaels eeuwelijck. Godt weet / dat mijn herte byp is van alle wzaeckgierighejdt. Daer en tusschen / alle dese boozgaende saken overdenckende / en laet ick niet souwtijds met David te singen / Gheloofst zy Godt, die my altijdt wilt zijn een Raedtsheer, die my soo wel heeft beraden, ende inghegeven / dat ick liever by tpde soude ontwijcken / ende / ontweecken sijnde / my wachten op dien voet weder te comen / mijn selven bewarende tot beter tijden ende beter gheleghenthejdt / liever dan my in sulcker lieden handen gheben / op dat het blijck mijner onschuld niet alsoo mede t'eenemael verstrickt ende vermorselt soude blijben / wanneer den eenen Jan in 't Kerckelick soude ghelept gheweest zjn by den anderen Jan in 't politijck / te weten Jan Wrenbogaert by Jan van Oldenbarnevelt / 't welck men naderhand zepde / ende ick zebert seeckerlick vernomen hebbe 't booznemen gheweest te zjn. God heeft het anders geschickt / insonderhejt mede te desen eynde / dat de heplige onnoosle saecke der Godtbyzuchtighe Remonstranten / die

Malach.
3.14.16.

Psal. 16.7.

die onghetwijffelt de zijne is / niet en soude besoevelt ende schandelich geblameert worden tot onbeterlijke argernis der vroomen / wanneer men mijne verantwoordinghe/ door mijne ghebanchenisse ende doot/ mede/ghelijck der anderer / soude hebben verplet/ ende de Lieben / den eenen inden valschen waen gehouden/ende den anderen niet boose artificioen soude hebben diets ghemaect grouwelijcke dingen/ endedat ick by aen wat anders / als aen't Kerckeliche / of de Religie beroerende saecken/schuldigh ware geweest.

Dus verre bande redenen van mijne Non-comparitie op de Indagginghe/ daer op mijne condemnatie/ als teghen een Defaillat, [die achtergebleven was] ghevolght is/ welck stuck ick om reden in 't vreede hebbe willen verhalen. Het kan de posteriteyt dienen tot opmerkinghe veler saecken. Indien evenwel pemandt curieux mocht zijn te weten/wat ick selve gisse/ datmen tot een pretext van schult tegen my hebbe genomen/of op wat poincten men het Intendit mach hebben ghesondeert: Ick sal wel rondt upt seggen wat ick gisse/ niet upt eenigh woegen mijns gemoets/als of my 't selve van eenighe misdaet overtupghde: Neen: Godt lof/gans niet: Maer upt eenighe dingen my na ghesepdt al vooz/ of op/mijn vertreck uptten Lande/vooz alrede verhaelt:upt eenighe / die d'andere Heeren te last gelept zijn ende my mede eenighsins raecten/ ende upt 't geen ick naderhandt vernomen hebbe by gheleghenthejdt van papieren ende Memozien een der 3. Fiscalen/ my door Godts schickinghe ter handt ghecomen. De Rechtveerdighe, of die sich selven rechtveerdighen wil (sepdt Salomon) beschuldicht eerst sich selve, of / is de voorke in sijn saeck, daer nae komt zijn gesel, of parthije, en ondersoeckt hem. Noemen dese spreuck neemt: Ick ben te vreden. Neemt men / dat mijne parthije voozghegaen is / om haer doen schoon te maecten ende te rechtveerdighen/ick volghde achter aen / om dat te ondersoecken: Verstaetmen't van een / die sich selven rechtveerdigh ende onschuldigh kennende vooz den menschen / te vreden is hem selven te beschuldighen/dat is/te openbaren/wat zijne handelinghe zo gheweest / ende zijne parthije daer op upt te daghen / om bypelick te openen wat sy daer tegen te seggen heeft / ick doe het mede. Aller menschen doen en laten / woorden en wercken/zijn/ghelijck een pot met twee ooren/sepde Epictetus, ende worde wel of qualick geduyt/na menseneemt. Datmense by 'trechte ooz/men duyde wel: anders/qualick. Vaddemen mijne Actien ghebat by 't rechte oore/men soude se soo niet gelaecht/maer eer gepzefen hebben. 't En is evenwel tegen my niet genomen alleen op saecken/die ten goeden ende ten quaden geduyt konden worden / maer oock op dinghen/eensdeels goetd ende loffelick/eensdeels versiert ende gelogen. Vandese versierde loghenen heb ick hier vooz bzie verhaelt/te weten/van Danckaerts, van Wesel ende van Claes Berck. Of de Fiscalen haer Intendit hier mede hebben ghestoffeert/weet ick niet. Can 't qualick ghelooben/ 't ware te seer grof hoewel sp' tanders grof ghenoegh ghemaect hebben. Zedert dat de H. Advocaet Z. dien het mede aengingh (soo vooz is verhaelt) in volle vergaderingh van Staten ypresenteerde mede van mijnen wegen/voet by stick

Prov. 18.

te setten tegen **Danckaerts** vleysne logenen/heb ick daer van niet meer gehoozt/anders dan datmen dien **Voef**/eenigen tijt t'**Amsterdam** op 't **Stadthups** ghegijfseft ende wel ghetracteert hebbende/liet loopen/soo haest d'**Advocaet** ghevangen was/ende daer nae recompenfie gaf / als gheloghden hebbende upt pner tot het gemeene beste. **T** stuck van de **Stadt Wesel** wierdt by **Resolutie** van hare **H. M.** den 22. Sept. 1618. weder gherept met schryven aenden **Baedt** aldaer/om te weten/wat van sulcken brief/als boozghesepdt/ was/ende om 't origineel of **Authentijcke Copie** daer van te hebben: **Maer** men vont niet. **O**p't seggen van **Berck** schijnen de **Fiscalen** **Staat** ghemaect te hebben: want onder de booz-geroerde papieren van een der **Fiscalen** / is een **Schzift** of **memozie** ghebonden/met dit volghende **Artijckel** van **mp**: dat hy (**Wtenbogaert**) by den **Borgemeester** **Berck** ghecomen is drie laren gheleden,soeckende hem te **Induceren** daer toe,dar het **Land** metten **Vyand** most handelen , of anders onder sijn ghebiedt merter tijdt ghebracht soude werden. **H**ier by staen noch dese woorden:Ende voorts te stellen,als inde **Verclaringe** van **Berck** verhaelt staet. **W**aer te stellen? **I**ck vermoede in 't **Intendit**. **O**nder de selve papieren was oock dese **depositie** of **Verclaringh** van **Berck**/ghedaen den 21. **December** 1618. **O**p dese soymele **Vrage** **Art. 5.** **W**at discoursen **Iohannes Wtenbogaert** over omtrent drie laren raeckende den **Staet** van 't **Landt** met hem heeft gehouden, **Seyt**, dat **Wtenbogaert**, over omtrent drie laren (soude **Berck** segghen waer sijn / soo most het by langer geleden zijn) hem wesende komen besoecken , onder anderen hem seyde, dat tusschen **Spaenjen** ende ons de saecken al eens waren, datter niet meer wesen soude alst gheweest was,darmen wel sagh , hoe het in 't **Landt** van **Cleef** toegingh , dat ons volck ende de **Vyandt** malkanderen aldaer verstonden, datse den buyt te samen deylden, dat die van **Gelderland** al veraccordeert waren, ende oock die van **Overyssel**, dat als de **Vyandt** aldaer komen soude , de poorten souden open staen, dat hy depofant wel sach, hoe het hier inde **Stadt** gettelt was , ende datmen den **Vyand** oock niet en soude wederstaen , als hy quam, dat elck socht **Commisfie** te hebben, om sijn profijt te doen ; **E**nde voeghde daer by, dat de principaelste, die ten **Nachmael** gaen,de eerste souden wesen,die den rock souden omkeeren, om in haer **Ampten** te mogen blijven, als de **Vyandt** soude komen, darmen sulcx een ander manier van leven moste houden , als men plach te doen,ende sien hoe 't ronsom toegingh, ende leeten op zijn eyghen proufijt. **O**nderteekent **Niclaes** van **Berck**.

Ick soude wel verwondert zijn / hadde **Berck** dit ghedeposeert nae **Lecture** van mijne **Verantwoordinghe** ghesonden aende **Magistraet** van **Utrecht** / daer **Berck** **Borgermeester** was / over dit selve stuck/niet in allen deelen/soo hy dat hier verclaert/maer soo hy dat eerst aen **Speenhovium** hadde geseft/die **mp** 'tselbe by wat anders hadt overgheschreven/ hoewel de **Substantie** bycans de selve is : **Maer** mijne **Apologie** quam eerst nae dese **depositie** in **Bercks** handen / ende dede hem soo berstommen/dat hy / onlanct daer nae/spaeck ende ziel-loos wierdt. **D**ie **Apologie** is oock soodanigh/ dat in dien de **Fiscalen** die gelesen hebbende evenwel haer **Intendit** met dit artijckel hebben willen

len op-proncken/te gelooven staet/dat sy/of met een schizickelich booz-
oordeel ende bitterhepdt ingenomen zijn geweest teghen my; of dat sy
dit hebben moeten stellen tegen haer ghemoet/ om dien ongoddelijcken
handel een berwe te geven / naer't wooydt/dat de Vorst wil dat spreekt
de Rechter, Mich. 7. Dan ick referere my/ desen aengaende/tot de ghe-
drukte verantwoordingh/ende 'tgeen ick daer van hier booz geschre-
ven heb aen S. Cr. selve. Daer is noch een depositie van Berck in't 3.
articul/die aldus luydt/op de vrage:Of hem noyt eenige presentatie van
wegen den Coningh van Spaenjen of Eerts-bertogen zijn gedaen? Van wien?
ende tot wat eynde? 't zy door den Advocaet Barnevelt, of yemandr anders?
Sept Deen : Dan 't geen hem wederbaren is banden voorsz Advocaet
Barnevelt is ge-expresseert in sijne voorsz. Certificatie. Nochtans had hy
dat van my gesent tegen een gegualificeert persoon/die het noch nader-
handt geconfermeert heeft/doch sich tegen Berck niet wilde stellen/om
hem dat/bysonder in die tijden/te overstrpen. Van/d'evidentie deser
logen was soo tastelick / dat Berck niet doyste hy andere bekent staen
sulcx ghesepdt te hebben. Is oock wonder/dat Berck/die eerst teghen
Speenhobium had ghesepdt mijne propoosten by geschzifte ghestelt te
hebben terstondt als ick die teghen hem hadde ghehouden/de selve niet
eenformelick en verhaelt/nu in dese depositie/ gelijk hyse eerst teghen
Speenhobium had gesept/ende in mijne Apologie staen aengetepkent/
want het geschzift conde niet variëren. Daer t'zijn al versierde dingen
gewest. Mendacem oportet esse me morem. [Een leugenaer moet kloek
van onthoudt zijn.] De memorie had hy niet. Evenwel sepd Berck
nergens/dat ick hem heb ghesocht te induceren daer toe/dat het Land
met den Vpandt most handelen / of het soude verloozen gaen. Dit en
heeft Bercks Depositie niet : maer de Fiscus heeft dat daer by ghe-
daen/soo schijnt de suo, [van't sijne]om sijn Intendit hier in wat schijnt
te gheven/wel merckende/dat Bercks seggen anders slot noch wal en
hadde. Ende indien de saecken tusschen Spaenjen ende ons al eens
waren/soo ick teghen Berck soude hebben gesept/ waer toe dese In-
ductie? Hier op wooydt ick evenwel ghecondemneert : Staet op Heer/
verheft uwe handt. Psal. 10.

Ich come nu tot dinghen/die in des Advocats sententie staen/ende
mede tot mijnen lasten moghen sijn gebracht/ om datse Kerckelick zijn/
ende ick een Kerckelick persoon : Ten ware men wilde seggen/dat ick
daer in min had misdaen als d'Advocaet/om dat ick Kerckelick zijnde
mijn beroep hadt ghevolght/ d'Advocaet ende d' andere Heeren niet.
Ich laet de Predicanten staen / die dat segghen : selve secker des H.
Advocats Rechter/die de quaetste niet en was / maer booz seer Ker-
kelick ghehouden wierdt / zoude tot een zijn familiaer vriendt hebben
gesept (soo men my seckerlick heeft willen doen gelooven) dat d'Heer
Advocaet een seer treffelick man was : maer dat de Heere hem hadde
willen straffen/om dat hy de handt aen 't heplighe gheslagen had by-
ten zijn beroep. Maer ter saecke. Wat isst/daer in men my soo wel
als S. Ed. soude moghen hebben willen beleggen. 't is vande Religie
te hebben willen veranderen / nieuwe opinien inboeren / 't Synodus

beletten etc. **Dickwils** is dit by my verantwoordt: oock hier voort. **Sal** nu maer seggen in 't kort. I. **Dat** de Religie te veranderen/oock buyten menschelicke ordze/ ende tegen menschelijcke formulieren / in hem selve geen misdaet en is / als het geschiet nae **Godts** ordze ende woort: anders moetmen **Chzistum** / zijne **Apostelen** / **Luther** / **Calvin** ende andere condemnieren. II. **Dat** ick noyt ghehoort heb van eenighe wet/in dese Landen/ by de welcke de Formulieren/daer van de gesepde **Sententien** spzeerken/by de generale of speciale **Regeringh** soo syn aengenomen/dat/die daer in soude pogen eenige veranderingh te doen/ daer ober soude verclaert zyn strafbaer aen lijf en goet. Die wet isser niet: **Ergo** gheen overtredinghe of misdaet sulcke straffe waerdigh. III. **Dat** ick altijt hebbe ontkent/ende noch ontkenne plat upt/ de Religie te hebben willen veranderen/ of nieuwe opinien buyten ordze ende tegen de formulieren inboeren / of den **Synodum Nationael** beletten: hoewel ick het daer voort hebbe ghehouden/ ende noch houde/ dat soadanighe Religions verschillen veel beter anders als by **Synodale** decisie worden veressent. Doch in desen allen my refererende tot verschepden mijne uptgeghevene **Schziften** als d'Antwoort op der **Contraremonstranten** Teghenverroogh, 't Naerder Bericht &c. sal ick ten 4. noch dit seggen/dat ick my verwondere/ of de voorsz. genoemde 24. **Richters** / om de **Heeren** ende my ober dese dingen te richten/ hebben overwogen ende weten te oordelen met goede kennisse van saecken / wat inde Religie onveranderlick of veranderlick / out of nieuw / strydbigh of niet strydbigh is tegen de formulieren van **Enighept** ende diergelycke/die sy in hare **Vonnissen** soo breeet uptmeten:oock/wat de Kercke is/ende waer mede men die bedzoeft of niet en bedzoeft (want dit seggen sy mede in haere vonnissen). Als **Chzistus** de **Sone Gods** vanden **Rechter** **Pilato** gebraght wierd/of hy de **Coningh** der **Joden** was/braeghde **Chzistus** **Pilatum** wederom (wetende dat hy spzack van een saeck/die hy niet en verstont) of hy dat van hem selven sepde/ of van andere/die 't hem gesept hadden? Dit mochtmen hier oock braghen. **Tis** voortwaer een heel blind oordeel ghevelt op 't seggen van 't **Synodus** van **Dozt**: even als de **Coningh** van **Spaenjen** syn oordeel ende Religions saecken velt op 't seggen van 't **Synodus** van **Trenten**/of d'**Inquisitie**. Noch vind ick in des **Advocaets** sententie/dat ick inde gesepde **Fiscaelsche** papieren oock vinde gestelt tot mijnen last/van **braven** vanden **Co.** van **Groot Britannien**/ te vozen ontwoopen ende geroygigeert in 't Land/ albus: dat hy (**Wtenbogaert**) de vijf poincten, by de **Remonstranten** gedreven ende gesuttineert, in 't francoys overgeset heeft, om aenden **Ambassadeur** **Caron** overgesonden te mogen worden, ende alsoo zijn troost buytens Landts ghesocht. **Item**: Dat hy mede heeft helpen instellen de missive aenden voorsz. **Caron** ghelevert of overgesonden, om den **Coningh** van **Groot-Britannien** gelijcke missive herwaerts van eenen inhouden te doen schrijven, om alsoo de **Staten** van dese Landen te verabuseren. **Ghenomen** dit oversetten ende ontwerpen ware gheschiedt: volcht daer upt/ dat dat was om troost te soecken buytens lants/ende de **Staten**'s **Lants** te verabuseren? **Datter** is gedaen/was om tegen te

te staen die ghesellen/ die troost sochten buptens Landts/ende soo wel den Coningh als de Staten van dese Landen verabuseerden. Dit sal ick claer bewijfen. De Remonstrantsche Colloquenten verthoonden al inden Jare 1611. aen hare H. Overhepdt/mijn H. H. de Staten van Holland ende Westvrieslandt/ Dat de Coningh van Groot-Britan-
 „nien in secker sijn schjyven aen hare H. M. (ontwijffelijk gepracti-
 „seert upt dese Landen/ om troost te soecken buptens Landts) Jac.
 „Arminium zal. had ghenoeemt een Opand Godts / sijne discipulen
 „Sectarisen/ Pesten/ Ketters/ jae Atheisten Sectarisen/ welker
 „Kettersen tijdelick behoorden uptgeropt te worden/denoterende daer
 „mede de Remonstranten/hoewel sy geen Arminianen maer Christe-
 „stenen zyn/ Dienaers vande Ghereformeerde Kercke/geen Ketters/
 „noch Sectarer/wepniger (dat grouwelijck is om dencke) Atheistische
 „Sectarie onder de leden hebbende/inden grond eens/ inden gheloobe
 „met de Kercken van Groot-Britannien / trouwe Liefhebbers des
 „Vaderlands / ootmoedighe Dienaers van S. Hooghemelte Majes-
 „stept: Versoekende ende biddende hare Ed. Gr. Mo. dat het de selve
 „mochte ghelieven den Rem. te vergunnen/ dat sy met kennisse ende
 „ooslof van hare Ed. Mog. (als den welcken der Remonstran-
 „ten onnooselhept in allen desen best bekend was) eenige bequame ge-
 „voeghelicke middelen mochten ingaen / om met ootmoedige onder-
 „rechtinge aen S. Hoogste ghemelte Majestept in alle submissie te
 „doen/Arminium z.g.ende hun selven van soodanige sware ende geen
 „Christen mensch verdraghelicke laster booz alle de werelt te bezij-
 „den. Dit Versoek zijnde gedaen/ oock by my: als mede een Remon-
 „strant/ende gelesen in volle vergaderingh van hare Ed. Gr. Mo. heb-
 „ben de selve hare Ed. Gr. Mo. 't selve daer na achter de Conferentie
 „van 's Gravenhage/door haren last/mede doen byucken ende openbaer
 „uptgeve/daer mede de Remonstrantē tacitē accorderende haer versoek
 „van S. Majestept te mogen onderrechten. Soo was ons dan sulcx
 „geoorloft. Ja het stondt my byz/ oock sonder soodanigh versoek ende
 „consent der Overhepdt/soodanige onderrechtinge aen S. M. te doen/
 „tot afweeringe soodaniger/schandelijcker/ onverdaghelijcker blame/
 „alsoo wel als het onsen Ghereformeerden byz ghestaen heeft oock aen
 „verscherpden vyzinde Potentaten te schryven/ende de leer der Geref-
 „meerde Kercke te verdedighen (soo upt verscherpden Tractaten ende
 „Schryften der selver blijcke kan) niet om buptens lants troost te soe-
 „ke (die noyt over zee of elders by my gesocht en is/maer wel by die on-
 „se parthyen/die/buften kennisse ende consent harer Overhept/ons al-
 „lereerst dien sack in Engeland hadden opgelicht/ende soodanigh bitter
 „na mutsaert ende perk-ton riekende schryven / als oock zedert noch
 „meer/tot onse allerwaerste vervolginge/soo wel ghebleken is/hadden
 „te wege gebzacht) maer om Godts waerhept ende onse onnooselhept
 „booz te staen. Hier by quam noch 't affront my van Plancio t' Amster-
 „dam aengedaen anno 1613. als ick daer stont over den Doop van mijns
 „Swaghers kindt / booz in 't 10. Cap. byzeder verteldt / 't welck dooz
 „mijne parthyen soo verte in Engelandt/met louter onwaerhept/ was
 „over.

Siet dit
Versoek
in 't lest-
vande
haeghsche
Conferen-
tie/pag.
439.ende
440.

ober gebzief/ dat/het selve tot kennisse van S. Majestept gheromen
 zijnde/de Heere Caron Ambassadeur/dooz last van S. Majestept her-
 waerts schreef aenden Heer Advocaet/om te mogen verstaen wat van
 de saecke was:daer dooz ick doen genootsaecht was aenden voornoem-
 den Ambassadeur op 't goetbinden vanden voornoemden H. Advocaet
 alle de gelegenthept ober te schrijven/ om 't selve S. Majestept te ver-
 thoonen. Die mijnen brief gelesen hebbende contentement nam/ mijne
 modestie prees/ ende my sijne Coninghlicke groete ende ghenade daer
 ober dede aanbieden. Hier upt sietmen/wie buptens Lants om hulpe
 gelopen hebben:niet ick/ maer onse partijen/den welcken ebenwel/als
 vier witte voeten hebbende/ alle soodanighe schadelijcke machinationen
 ten goede ghedupdt zijn. Dese dinghen aldus zijnde voozghegaen/ is
 de Heere Caron daer nae inden Hage gecommen:heeft my van selve ober
 onse differenten aengesproocken/ ende hoozende hoedanigh die waren/
 seyde S. Ed.dat S. Majestept heel anders/ ende seer qualick vande
 saeck was onderrecht/presenteerde sijnen dienst/om S. Majestept be-
 ter t' onderrechten/als hy in Engghelandt wedergheromen soude zijn/
 mits dat ic hem in Fransche tale mede gabe de pointcē des verschils/
 om die S. Majestept te mogen verthoonen. Dit dede ick met kennisse
 ende goetbinden vanden Heere Advocaet. Ende alsoo de voornoemde
 Heere Caron oock seyde niet te twijffelen/ of zijne Majestept het
 verschil/ ende met een dat de Remonstranten niet en begheerden dan
 onderlinge verdraechsaemhept/ in confozmitēpt vande Resolutie der
 Ed. Mog. Heeren Staten van Holland hare H. Overhept/wel gebat
 hebbende/ en soude terstont geneghen sijn herwaerts ober te schrijven
 aende Heeren Staten/ende de selve tot accommodatie deser geschillen
 by onderlinghe tolerantie te vermanen/ ende dat S. Majestept sulcx
 vooz hebbende hem Caron bupten twijffel soude belasten eenen brief
 tot dien eynde te ontwerpen/ versocht de selve Caron/ dat ick soo een
 Concept van Missive/ dat hy S. Majestept mocht exhiberen/wilde
 ontwerpen/'t welck ick eerst de H. Advocaet van 't Lant gecommuni-
 ceert hebbende/ op desselven goetbinden/ ghedaen ende den Advocaet
 gelevert hebbe/die alle't selve den Heere Caron (die middelerwijl ver-
 repst was) tot Rotterdam om voort nae Engghelandt te gaen(nae mijn
 beste onthout)nae sondt. Dit is de waerachtige ghelegenthept deser
 saecke/ niet gheschiedt om troost buytens Lants te soecken, of de Heeren
 te verabuseren,maer (soo gesept)om S. Majestept (die al te vozen was
 opghemaecht ende verabuseert van andere/ die troost sochten buptens
 Landts) te onderrechten ende te desabuseren/ op dat de Staten van
 dese Landen niet en souden verabuseert worden. Alsoo ick dan de-
 se onderrechttinghe hebbe ghedaen nae voozgaende versoeck aende H.
 Overhept/ met goetbinden vanden selven Advocaet in confoz-
 mitēpt van hare Ed. Gr. Mog. Resolutie tot tolerantie/tot's Lants
 ende der Kercken vrede/sijnde daer toe veroozsaecht geweest/ dooz soo
 vele onwaerachtighe blamen ende lasteringen/ soo segh ick/hier inne
 by my niet gedaen te sijn dan wel/ wettelick ende behoorlick/naer des
 Heeren wil/ ende in confozmitēpt van mijn beroep.

oock

doek hierom moeten lijden/ 't is om een goddelijke ende gerechtige sake daer mede ick 's Landts ende der Kercken welvaert/ volgens mijne voratie/ gesocht heb.

'T geen wijders in de Donnissen bande Heeren ghesepdt wordt van eenige deliberatie t' mijnen huys ghehouden tusschen de H. H. Hogerbertius, de Haen, Grotius, Pensionarissen, ende Ledenbergh, is/ soo vele 't selve mi soude moghen raecken/ overbloedigh beantwoordt in mijnen brief hier voor ginsereert aen S. Exrel. oock is mijne onnooselhepdt in dat stuck genoegh gebleeken upt 't geen de Heeren gevangenen daer op/ gebraecht zijnde/ selve hebben geantwoordt/ gelijk te sien is upt des Heeren Grotij Apologie. Van gelijcken heb ick inden selven brief aen S. Exrel. ghenoech verantwoort/ 't geen men mi in 't gros heeft naeghegeven op 't stuck van bemoevenis met de Waertghelders/ met welckers aennemen ick mi nopt bemoept en hebbe. Van inde voorsz. Fiscallche memorie comt noch een point/ dat ick alhier onbeantwoort niet en mach voorsz. gaen/ aldus luydende: Dat hy (Wtenbogaert) aen Moersbergen versocht heeft, om secretelick aen Ledenbergh te schrijven van dat het goetd ware de Stadt van Woerden te verseecken, ende in tijden ende wijlen de haetige handt daer toe te bieden, Seggende voorts, dat die van Leyden oock gaerne de Stadt van Woerden verseeckert saken. Alsoo dit Artijckel by de Fiscalen schijnt ghetogen upt de Confessie vanden Heere van Moersbergen/ sal ick dit eerst beantwoorden met de epgen woorden des H. van Moersbergen/ in seekere sijner Ed. missive aen „ mi gedateert den 12. April 1621. aldus: In u l. schrijvens hadt ghy „ van mi begeert te weten/ wat mi uwtent halven gebraecht/ wat ick „ oock daer op gheantwoordt hadde. Ick hadde u voor desen gheant- „ woordt/ te weten/ dat mi seer veel gebraecht is/ 't welck ick niet al „ heb konnen onthouden. Ick had mijn antwoordt selver gheern op „ haer bzagen aenghetepkent/ soubese alsoo beter hebben konnen ont- „ houden/ maer 't mocht mi niet beuren/ mochte oock noch bzagen „ noch antwoorden nopt meer sien. Alle mijn Exceptionen und privile- „ gien *de non evocando, quod haberem autores quos ad iudicium adducere paratus „ eram, quorumq; iussu omnia feceram, quod fueram membrum summa potestatis, „ quod defensio esset juris naturalis atque favorabilis, praesertim in criminalibus, „ & plura similia,* [dat ick onder gheen anders Rechters en stonde/ dat „ ick Meesters had die ick te voorsz. schijn wilde bzagen/ als door wiens „ last ick alles gedaen had/ dat ick een lid was geweest van de hoogh- „ ste macht/ dat verantwoordinge bestont in natuylieke end favorabe- „ le rechten/ voornamelick in criminele saken/ ende meer dierghelijcke „ dingen/] worden alle gerejeteert/ moste antwoorden ettelicke weer- „ ken lanck/ hebben evenwel upt mijn Antwoordt niet/ dat tot uwen/ „ ofte pematics/ laste kan worden ghetrocken/ ten ware ditte. In Fe- „ bruario anno 1618. had ick een memorien/ in 't bywesen des Heeren „ van Wydrecht/ aen Ledenbergh gheschreven/ meldende dat het ver- „ sekeren van Schoonhoven sommige Luyden niet wel smaecte/ dat „ die van Lepden gheern souden sien/ dat Woerden mede verseeckert „ ware/ ende tot dien eynde met pemandt van Woerden/ die sp het ver- „

„trouden/spzecken wilden/ende dat wy versocht waren Ledenbergh
 „secretelick hier van te verwittigē/om in tijt ende wijlen de hulpelic-
 „ke hant te bieden. Hier van maecten sy veel wercks / willende we-
 „ten/van wie wy versocht waren/segghende/dat het Barnevelt ende
 „Hogerbeetz gedaen hadden: Ick sepde/ghelijck het oock waer was
 „dat ick 't van niemandt als van D. Wier. bogaert hadde. Sy
 „maecten veel ghebraghe op dat stuck / als ofmen een Stadt in
 „Hollant hadde willen innemen/ alleguerende het exempel van Lep-
 „den anno 1588. Ick alleguerde/ dat het briesken ende situatie van
 „Woerden (daermen heele nachten met schuyten vol volcx doorvoer)
 „ghenoegh te kennen gaf / dat het niet anders gheweest konde hebben
 „als 't aennemen van eenige Waertgelders/ 'twelck mogelijk de Re-
 „monstranten binnen Lepden geern ghesien hadden/breefende binnen
 „Woerden 't selve spul dat binnen Oudewater was. Dit ist/ dat sy
 „tot ulwen laste upt mijne depositie soudent connen brenghen. Die
 „Zeuls bleuen thien daghen nae Barnevelts doot indē Haghe
 „legghen/ om my naerder op dat stuck/ ofte oock op 't brenghen van
 „die Procuratie te examineren/ soo ick bericht ben. Het Schabot
 „bleef oock soo lange staen. Doch die Almogende Godt heeft my be-
 „waert/ dien ick bidde ons voortaan genadigh te willen bewaren nes-
 „sens recommendatie etc. onder teekent A. handen Wael.

Na dese Verclaringh des H. van Moersberghē en heb ick aen S. Ed.
 niet versocht dat secretelick aen Ledenbergh te schryben (gelijck 't Fis-
 caels artijckel luydt) of pet hier in te doen: maer de Heer van Moers-
 berghen sepdit alleen / dat by 't van niemand en bad als van my: wat?
 't selve dat hy voor had ghesepdt/ namelick/ dat die van Lepden dat
 gaerne solden sien/ ende dat sy versocht waren Ledenbergh hier van
 secretelick te verwittigen/ maer niet dat ick 't versocht had. Ick en
 heb het oock niet versocht/noch gedacht te versoerken/ maer alleene de
 bootschap gedaen/ende dat upt dese occasie. Ick was tot Lepden ge-
 gaen/om mijne particuliere affairen: Daer zijnde/gingh ick met een
 den Heer Hogerbeetz za. begroeten. Terwijlen ick by zijn E. stont en
 sprack/quam daer een man van Woerden/seggende/dat eenige Magi-
 straten ende Remonstrants-gesinde bozgeren tot Woerden neffers de
 Predicanten in groote vreesse waren/ van aldaer vande muptige Con-
 tra-remonstranten overballen en getracteert te wordē/ gelijck sy int e
 Maebuer-stadt Oudewater overballen en getracteert warē/vragende/
 offer gheen middel was/ om die van Woerden tegen soodanige oploo-
 pen ende excessen/als tot Oudewater waren gepleeght/ te verscekeren
 met een cleyn aantal Waertghelders / ghelijck tot Schoonhoven
 door hulpe van die van Utrecht was gheschiedt. De H. Hogerbeetz
 vraghe my: wat my docht. Ick sepde claer ende rond upt my daer
 mede niet te willen bemoevē. Doch nam in't leste aen/ter begeerte van
 S. E. den H. van Moersberghen (die doe inden Haghe was ghedepu-
 teert ter vergaderinghe vande Generaliteyt) als ick inden Hage soude
 gecomen sijn aen te dienen't gheen ick daer tot Lepden/desen aengaen-
 de/ had gesien ende gehoozt/alleen by soym van simpel verhael/sonder
 pet

pet bozder daer in te seggen of te raden / ghelijck ick oock dede / sonder oock den H. van Moersberghen tot schryven te porren / ghelijck ick oock van dit schryven niet en hebbe gheweten / noch opt ghehoort / dat pet daer in gedaen was / booz / dat ick / blytens Landts / van dit Examen des H. van Moersberghen hoorde spreken / 't welck my aen S. Ed. dede schryven / en indachtich maekte tgeen ick nu hebbe verhaelt. Is dit Crimen? soo een booschap te doen? Doo heb ick Crimen begaen onwetende / als vande wet die 't selve verbiet noyt ghehoort hebbende.

Inde gesepde Fiscaelsche Memozie vinde ick noch een artijckel albus luydende: Dat Moersbergen inden Haghe gecomen zijnde ien tyde S. Excel. in Julio naer Vtrecht met de Ghecommitteerdens vertogen was, hem mede vervoeght heeft by zijn (Wtenbogaerts) persoon, sijne Commissie hem buyten alle twijffel communicerende ende daer over adviserende. Ick antwoorde / dat 'tgeen alhier ghestelt werdt als blyten twijffel / niet alleen twijfelachtich / maer onwaerachtich is. Immers heb ick daer van gants gheene memozie. S. Ed. was wel mijn bekendt Heer ende vriendt die my inden Haghe sijnde dickwils aen spracck / maer was niet ghewoon zijne Commissien met my te communiceren / of met my daer over te adviseren. Ende ghenomen 't ware gheschiedt Berceerden mijne ooren niet aenhoozen? Neen: maer mijn mondt mochte haer vergrepen hebben met spreken. Is dit / dat men segge wat ick daer op ghesepdt hebbe? 't Artijckel en seft het niet / ende ick en weet het niet / uptghenomen een saeck / die ick niet en weet of ick doe sepde teghen den H. van Moersbergen / of daer nae: maer dat ick 't ghesepdt hebbe weet ick seer wel. Van dit sal beter te pas komen op 't volghende Artijckel vande selve Fiscaelsche papieren / albus luydende; Dat Moersbergen nae Vtrecht reysende met hem (Wtenbogaert) in communicatie geweest is, noopende de Resistentie tegen S. Ex. Ick antwoorde / dat ick van dese Resistentie ende communicatie daer over geballen gants niet en wete / immers gantsch gheene memozie daer van en hebbe. In allen ghevalle en kan die communicatie my niet beswaren / ten ware ick tot seftelijcke Resistentie hadde geraden / die ick seckerlijck wete noyt geraden te hebben; want ick van die humeuren niet en was / noch en ben. Van een dinck is my noch in verscher memozie / te weten / dat de Heer van Moersbergen / met my wandelende in mijne galerije (de tijdt en weet ick niet soo jupst) my / onder andere discoursse / vzaeghde / wat ick meynde den Heeren Staten van Vtrecht te doen soude staen / ingevalle de Generaliteyt ende S. Ex. soudren willen met het Synodus boortgaen / ende de Decreten van 't selve den Heeren Staten over den hals dzinghen / ick daer op antwoorde / niet te konnen raden eenigh ander wapen daer teghen te ghebrucken / van Patientie / ende dat het beter was ghewelt te lyden als niet ghewelt teghen te staen. Ick en sepde dit niet upt vzeese of consideratie van onmacht of andere swaerigheyt / die upt de seftelijcke Resistentie soude mogen komen te rijzen / maer oock upt conscientie booz God. De Rechter en Fiscalen moghen van my houden dat sy willen: hier ben ick ghelogeert: niet te wijcken in een gorde en Ghyselijcke saeck / om lief noch om leet / maer

die te helpen voorsz. / soo langh Rieden plaets heeft / of de saeck met Rieden belepdt sal worden / maer tot aennemē van wapenen of septe-
lijcke Aesistentie van d' een Stadt of borger tegen d' ander / om soodan-
nighe saecken als dese / te raden / strijdt tegen mijne conscientie / die lie-
ver onder 't swaerdt dupckt als 't swaerdt gebzupckt. Daer is noch
een saeck / die de Fiscalen upt de responsiven vanden Heere van Rijsen-
burgh Art. 31. ende 32. hebben aengeteekent / om 't selve mede te bren-
gen tot mijne lasten / namelijk / dat ick teghen hem Rysenburgh soude
hebben geseyd / oock met blijfchap / dat de Propositie van Haerlem getrans-
lateert was in 't Françoys, om secretelijck ghelonden te worden in Vranck-
rijk ende elders buytens landts: Item van eenige verbintenisse, die ick sou-
de gheseydt hebben al op 't papier gebracht te zijn of te sullen worden op 't
voorsz. Translaet. **Ick antwoorde** / dat ick / van sulcke saecken met den
Heer van Rijsenburgh of andere spreekende / noyt veel blijfchaps /
maer wel droefhepdt getoont hebbe / alsoo daer in vooz my geen mate-
rie van blijfchap ghelegen en was. Weet oock niet / wat de H. van
Rijsenburgh aen my mach hebben gespeurt / om daer upt vande blij-
fchap mijns herten te konnen oordelen. Oock komt my niet te bozen /
wat Haerlemsche Propositie of Verbintenisse hier gemeynt wordt.
Verstaetmen 't van een schrift geintituleert Verklaringhe vande E. E.
Heeren Magistraten ende Regeerders der Stadt Haerlem door hare Ge-
deputeerden ghedaen inde Vergaderingh der Ed. Mog: Heeren Staten van
Hollandt ende West-vrielandt, ende by de Heeren Edelen ende meeste Le-
den vande selve Vergaderingh gheapprobeert (welcke Verclaringh anno
1688. is ghedrukt geworden). **Ick kan zijn** / dat die Verklaringe my
niet qualijck en heeft bevalen / als / nae den inhoudt van dien / hier toe
mede streckende / om alle geboegelijcke wegen in te gaen / om de scheu-
ringhe wech te nemen ende te doen cesserē ('t welck mede mijns herten
wensch was) ende dat ick 't selve den Heer van Rijsenburgh met
eenigh contentement mach hebben verclaert; maer ick en heb daer
van specialijck gheen memorie / en weet oock / in allen ghevalle / niet /
wat met sulck seggen misdaen is / om my daer op protoc te maecten.
Oock sepd de Heer van Rijsenburgh in dese selve syne Depositie / dat
ick seer haestigh was, als ick S. Ed. hier van sprack, als ghekomen zijnde by
hem, om hem een Convoy-meesterichap te recommenderen, daerom ick
oock noch by andere Heeren wilde gaen, ende daerom geen langh propoost
en hiel, te kennen ghevende / dat S. Ed. niet recht en wist / wat ick
hadde willen seggen. **Begimen hier upt een Artijckel willen smeden**
tot mijne beswaernis / soo mach ick wel segghen ende op mijn stuck
eenighsins passen 't geen inde Passie staet / Sy lochten ghetuyghenissen
teghen hem, om hem te dooden, ende en vonden geen. **Sy sochtent tot**
op den afvallighen Bertium toe / vanden welcken ick noch dit Artijc-
kel lese inde Fiscalsche papieren: Dat hy (Wtenbogaert) hem beklaeghe
heeft 't anderen tijden over de slappigheyt vanden Advocaet; dat hy daer
mede hem ende andere in swarigheyt brenghen soude / op de kant van
welcke Artijckel staet: By de verklaringhe van Bertio. **Soudemen**
desen Bertium / die soo dickwils den rock gekieert / sich epntelick tot
het

het Pausdom begeben / ende aldacr (gelijck een geleert Man tot hem
 septe binnen Parijs) Crustum, [het kofstjen] nier Christum aengebeden
 heeft/wel soo veel geloofs hebben toegestelt/datmen sijn segghen mede
 soude hebben gebzupckt tot furnissement van 't Intendit tegens my?
 't schijnt/ende mach alsoo mijn Bonnis op sulckes mans seggen me-
 de ten deel gewesen sijn. Wat en soude ick hier niet konnen seggen/ om
 desen ghetupge te reprocheren? Ende wat is dat te segghen 't anderen
 tijden? Op wat tijden? Wanneer? by wien? waer? ende op wat subject
 heb ick dat ghesepdt? Ick en was noyt familiaer met Bertio/ende en
 vertroude hem soo veel niet (soo vele wel weten) dat ick hem yet soude
 hebben gesept / 't welck ick niet en begeerde te hebben dootghesepdt.
 Evenwel kan hier wel wat aen wesen / niet als tegen Bertium maer
 tegen andere gesept / die 't hem mogen hebben vootgelaengt. Men
 lette op 't volgende. De Heer Advocaet zal en gheloofde noyt/dat de
 Contra-remonstranten souden komen tot die extremiteten / daer toe
 zy de saecke naderhandt gebzacht hebben/ende socht derhalven de saeck
 te traineren/ dan in dit dan in dat wat te gieten / na sijne breezlievent-
 hepdt ende politijcke wijshepdt/ in meeninghe van haer te papen/met
 dingen daer mede ick wist (als/ upt gheduerige onnegangh ende aen-
 dachtige aenmerckingh/hare humeuren best kennende) dat sy haer nim-
 mermeer en souden laten papen/maer inpalmente al datmen haer gaf/
 t' elckemael de voet een stap voort setten souden/ tot dat zy haer geheel
 meesters soude hebben gemaect van 't heele spul/ ende 't politijck ende
 kerckelick 't eenemael hebben na haer sin. Dit boozsepte ick S. Ed.
 niet alleen by monde / maer verthoonde het S. E. oock op secker tijdt
 in sijn Comptoir met gesten/ daer mede ick aenwees/ hoe wy t' elcke-
 mael eerselden/ende d'andere voort stapten/segghende daer by wel clae-
 upt/dat/ nademael S. Ed. wel sach/ datmen met vele boozsagen van
 dese ende die Accommodatie / dese ende die Synode (die'er vele by S.
 Ed. ende andere moderate Heeren gedaen wierden) niet upt en rechte/
 om die partye te vermorwen/ende tot redelickhepdt te brengen/ maer
 datmen sach / dat zy daer door niet dan te meer en verstijfden / S. E.
 wel soude doen/indien hy by tyde 't sepl intooch/ arbejdende den Sy-
 node Nationael te consenteren quovis modo [in allerley maniere] (dit
 waren mijne formele woorden) al wist ick schoon/ dat wy daer souden
 worden gerondemneert/ende van onse diensten ghedepozteert/ ghebende
 van dit mijn seggen dese redenen; Datmen/dat doende/ 't booznemen
 van onder 't preteret van 't Synodus Nationael naer veranderingh
 van Begheringh te trachten (dat ick soo veel als booz oogen sagh/ soo
 my docht/te sullen gebeuren) soude breecken/ende dat 't selve sijnde ge-
 steupt/de Remonstranten/al wierden se schoon door den Synodum ge-
 rondemneert ende ontbloot van hare publijcke diensten / evenwel / de
 Regenten ende Regeringe blijvende/in 't Landt souden mogen blijven
 woonen ende leven/ Godt dienende apart na hare conscientie/ daermen
 anders 't Synodum willende ende niet konnende (gelijck ick wel sagh)
 tegenhouden/de parthije soude den rechten stock in handen geven / om
 ons degelick te keer te gaen met alles te veranderen ende ons 't Landt

te bangh te maecten. **S.** **Ed.** en lupsterde evenwel hier na niet/ seggende/ dat hy by eede verplicht was de gerechticheydt van 't Landt van Hollandt vooz te staen/ met de welcke hy oordeelde dat soodanigh **Spnodus** **Nationael** niet en konde bestaen: bleef verhalven by de hope/ dat men met andere sachte voozslaghen de saeck wel soude rechte/ sonder tot soodanige extremiteten te verballen: ende evenwel bleven wy inde pijn/ sonder eenige reddinge te vernemen. Dit hiel ick dat onse ruine wesen soude / ende noemde het een slappicheydt/ om dat ick by de moderate Heeren geen resolutie en sach/ noch om den **Spnodum** in te wiligen/ om een arger te voozkomen/ noch om de Resolutie van Tolerantie met vigeur te maintenireren. Die dit lesen/ en weten watter gevolcht is/ mogen oordelen/ of ick geen gelijk en hadde. Men verneemt hier soek upt/ of ick het **Spnodus** **Nationael** hebbe ghesocht te beletten/ gelijk men my met onwaerheyt heeft naeghegeven.

Noch isser wat. **Ick** versta dat de Heere Hogerbeets 3. soude onderzucht geweest zijn/ of niet eens eenen **Dominicus Winshemius** Predicant/ ten huyse banden **H.** vander **Wijle**/ by **S. Ed.** den vooznoemden Hogerbeets ende my gekomen was/ sprekende van een Boercken/ dat hy voozgenomen had upt te geven tegen de Remonstranten/ en of ick 't selve hem **Winshemio** niet en hadt helpen afraden/ onder belofte/ dat men hem pewers aen een goede plaetse helpen soude. **Ick** antwoorde/ dat ick alle tijdt aen de vasticheydt van **Winshemij** harssen hebbe getwijffelt/ ende segge/ in dien hy daer van Delateur is geweest/ 't selve/ my aengaende/ versiert heeft: neffens dat ick my verwondere oet de enqueste gedaen oer eene soo geringe saeck/ ende die in allen ghebat gheen quaedt en heeft.

Met een moet ick hier by doen/ dat eenen **Daniel Angelocrator** **Pa.** stoor ende **Super-intendent** tot **Marpurch** in **Hessen**, zijnde upt het **Dordtsche Synodus** (daer hy mede was geweest (soo eenige seggen) om 't getal te vermeerderen) by zijne **Landslieden** weder gekeert/ in secker zijn Boeck/ drazghende den Naem van **Epitome Conciliorum &c.** [Kort begrip vande Concilien &c.] gebediceert aen sijne Colleges/ Heeren en **Lieve ghebatters**/ schrijft/ dat upt **Ledenberghs** **Confessie** gebleecken was/ dat ick de **Waeghschael**, by **Taurinum** z. gemaect, soude hebben gecorrigeert. Voozby gaende alle d' andere bacchanterijen desselven **Daniels**, die een vromdelingh/ ende een dagh ende een schoft (soo men seyd) in 't Landt geweest zijnde/ sijn volcken een heel hoop leughens/ hem apparentelick tot **Worrecht**/ als hy daer op 't **Spnodus** was/ op de moutwe ghespeelt/ te huyse gebzacht heeft (als dat de selve **Ledenbergh** soude hebben beleeden/ Datter een conspiratie was, om d' Unie te breken, Hollandt, **Vtrecht** ende **Overijssel** van d' andere vereenigde Provincien af te scheiden, den **Prins van Oraenjen** sijn **Stadthouderschap** te benemen ende om te brengen, malkander met goet ende bloet by te staen, de **Steden**, die haer daer tegen stellen souden, met bloet te vervullen, de **Religie** te veranderen, de **Spaenjaerden**, **Francoisen**, **Brabanders** ende andere, des noodt, te hulpe te roepen, ende hun tot dien eynde **Vtrecht**, **Nimmegen**, **Bergen op Zoom** ende den **Briel** over te leveren; cynelick, dat **Barneveldt** ende de sijne hadden

gesocht

gesocht haer selven door de Spaenjaerden Meester te maecten, ende de selve daer tegen wederom eenige Provincien in te ruymen, ende dierghelijcke/dicke/bette/grove/plompe/tastelijcke leughenen meer/die/ghelijckse puerlick upt de locht gheraeyt ende erdicht sijn/ Leidenbergh nopt en heeft bekent noch konnen bekenen / oock in sijne of pemandts anders bonnisse niet eens gereyt en worden) Dit alles/ segg ick ('t welck die bacchant ebenwel heeft doen uptgeven in openen d'urch) voor by gaende/verclare ick aengaende de Waeghschale (daer om men veel wesens gemaecht/daer op men oock/als de Heere geappzehendeert waren/scherpe Informatien t' Utrecht genomen heeft / om d' Engelsche (soo ick vermoede) te contenteren/ ende sommige/ oock my/ daer door op 't lijf te vallen) dat ick de selve nopt en hebbe gesien eer ick die gedrukt sacht/ noch oock opt letter of syllabe en hebbe gecorrigiert/ ghelijck ick selve met de eppen hand lac. Taurini Zal. geschreven op sijn dood-bedde tot mijne ontlastinge/des noodt/kan betoonen. Ick kan ebenwel niet laten oock dit tot verontschuldighingh desselven Taurini (die alleen Auteurs daer van is) hier by te segghen/ dat ick inyne/ dat S. E. hadde men hem daer over onpartijdelick willen te recht stellen/'t selve Tractaet seer wel soude hebben verbedicht/ ghelijck het oock by de Heeren/ van weghen de Staten tot visitatie van dien ghecommitteert/ by rapport/verclaert wierd niet quaedts te hebben. Maer soo ellendigh waren doe de tijden / dat oock de vroomste van 't Landt van buypen ende van binnen met de aller schijckelijckste lasteringhen / die men kan bedencken/moesten overvallen worden. Dus verre dan heb ick nae 't exempel Davids mijne wegen besonnen, ende scherp ondersocht/wat mijn doen ende laten is geweest/ om te sien of eenige schult onder my is/ eenige civile of criminele straffe waerdigh/maer niet gebonden/de Heere zy gedancht. Ick weet wel/dat een yder (soo de wijse seyt) duncken sijne wegen reyn te zijn, ende dat alleen de Heere het herte gewis maect, ende dat ick my derhalven soude konnen bedzielen/ mijn selven absolverende/daer ick mijn selven behooze te condemnieren: maer daer tegen weet ick oock/ dat ick mijn selve hier in niet en bedziene. Ick weet oock/ dat Godt meer is als onse herte, ende alle dingen weet, maer mijne conscientie en woeght my in desen niet/ ende ick beroepe my op Godt/ die alle dingen weet/ ende die is 't dat mijn herte gewis maect/ dat doet dat ick vertrouwen hebbe op hem.

Mal. 119.

Prob. 16.

1. Joan. 3.
20.

Maer wat vromder/ongehoorde saeck? Een Jaer nae date van mijne/ende anderet / Donnissen / hebben de gemelte Rechteren noch uptgegeven een Verclaringe/daer in sy seggen/dat ten tijden van 't arresteren vande Sententien/hare meeningh ende verstandt is geweest/ dat Joan van Oldenbarnevelt ende d' andere gebangene ende gecondemneerde personen/uptghesondert Dāsel Trefel/begaen hebben gheladht Crimen lese Ma¹¹. Ergo ick mede:want dewijl ick niet soo wel als Trefel en werde uptghenomen / soo worde ick mede (hoewel onghenoemt) begrepen onder die ghene/die sy verstaen dat Crimen begaen te hebben. Was dat der Rechteren meningh ten tijde van 't arresteren der Sententien: waerom 't selve ter selver tijd niet mede uptgedrukt?

drucht? waerom dat eerst ghesepdt een Jaer daer nae/als de Rechters
 al een Jaer te vozen waren geschepde/eenige oock overleden? waerom
 niet de Rechters weder by een geroepen / eermen dese verclaringe de-
 de/om die sittens Raeds te beslupten? waerom die verclaringh by elck
 apart by missive ghedaen? waerom niet eerst nieuwe citatie of And-
 gingh ghedaen der personen/die men dit Crimen wilde te last leggen/
 omse eerst daer op te hoozen? Sijn dat niet brende ende onghesoorde
 proceduren? Laet dat de Rechts-ghelerde ende pzaetizijnen oordelen.
 Daer en tusschen gheeft dese achter aen volgende Verclaringhe groot
 bedencken/ datter yet sonderlingh moet zijn gheweest / dat de Rechters
 tot de selve / soo langh na date/heeft bewoghen/het zy om de con-
 fiscatie vande goederen inde Sententien begrepen eenigh schyn van
 recht te gheben / of anders. Ende nochthans was de Pensiona-
 ris de Haen (mede begrepen/in dese Verclaringh/onder de ghecondem-
 neerde/hoewel ongenoemt) alleen ghebannen voor vijftien Jaren/met
 confiscatie alleen van zijn halve goet. Hoe bestaet soo eene Sententie
 met het Crimen lesse Majestatis? Van dat daer latende/seggh ick/dat ick
 niet en kan bezwoeden / soo veel my aengaet/ waer op men/in mijn re-
 gard/ dit sware Crimen hebbe konnen sunderen. Ick heb den Legem
 Quisquis, [de wet Quisquis] met 't gheen daer op aengeteekent word/
 wel gelesen / maer en vinde my naer mijn verstandt niet schuldigh in
 eenigh van alle de Poincten aldaer verhaelt. Soudt ick Crimen L. Ma-
 jestatis hebben begaen/welckers hooghste sozghvuldigheyt in alle mijn
 doen ende laten alle tijdt is geweest/ naest het betrachten mijner Con-
 scientie voor God/mijne hooge ende lage Overhepden alle respect/eere
 ende gehoorzaamheyt te bewijzen? hadde men in allen gevalle niet be-
 hoozen acht te nemen op de wet/Si quis Imperatori maledixerit, neffens
 een ander wet aengaende de personen / om te weten/of die soodanighe
 waren/ dat sy dat konden doen &c. ende andere consideratien meer/ die
 hier op loopen/eermen luyden/ die haren pber ende getrouwighheyt tot
 's Landts dienst soo merckelick hadden betoont soo vele Jaren langh/
 met dat Crimen soude beswaren? Wel mochten d' Advocaten inden Hage
 segghen/dat dese Rechters al andere boecken hebben mosten/daer upt
 die Vonnissen waren gewesen/als de hare:ende dat d'absente Rechters
 na Rechten ende stijl vande Hove niet en vermogen hare advijzen ober
 te senden/maer by den anderen moeten sijn / om malcanders redenen te
 hoozen; ende dat de costume deser Landen is/ datmen/alvozen eene ge-
 gebene Sententie te verclaren/ Parthije op nieuws moet doen roepen
 ende daer op hoozen: Maer in dese nieuwe banck en keurdeimen soo
 nauw niet. Men most het soo leelick maken als men conde/om 't volck/
 datmen/soo veel als rasende/ gemaect had met het uptstropen datter
 grouwelicke dinghen upt komen souden/ ende dat al by wat begonde
 te gnozen/datter anders niet upt en quam dan de uptghegheven Sen-
 tentien mede bzachten/wat te papen. Ende of de parthije/die nu was
 onderdrucht/boven ghedreven hadde/soude die / willende soo onrecht-
 veerdigh handelen als dese/ hun't selve Crimen niet met veel beter fun-
 dament hebben konnen te last leggen? In bozgerlijcke Tweedzachten

(sepdt

L. Quis-
quis,

(sept seecker Rechts-geleerde) moettmen dencken/dat/hoewel de Republycke dickwils schade lijdt / ebenwel niemant en arbejdt om den ondergancck vande selve/ende datmen daerom de parthij niet en behoort te houden vooz Wpand. 'Tgeluck/dat hun lieden was toe gevallen/en maect de saecke niet goet. Mijn saeck was de beste (sepde de brome Phocion) maer d'ander de gheluckighste. De quade Raetslaghen hebben dickwils gheluckiger uytgancck als de goede, sepde Salustius. 'Tlydt leelijck datmen sepdt / hy heeft crimen L. Majestatis begaen : maer vele brome/ jae dickwils de broomste zijn daer mede beklad geweest. Christus selve/wanneer hy beschuldicht wiert/dat hy hem selvē Coningh maecte/weder sprackende den Kysar: daer op Pilatus hem oock ter doodt verwees teghen sijne consciencie. Hoe het niet de consciencie van sommighe deser Rechters ghestaen heeft / moghen sy weten. Dat d' Heeren Prince van Oranjen/ Graven van Eginont ende Hoozner/ met vele Edelen ende ontalliche andere brome / met 't selve Crimen sijn gediffameert gheweest/ is notoir. Die mint aen dat Crimen schuldigh zijn, worden meest daer mede gheslaghen, sepde eener/ al in oude tijden. Ick ende d' andere Heeren ghecondemneerde hebben gheshouden/dat de Majesteit o' t hooghste gebiedt in ende over Holland was by de Heeren Staten van Hollandt: van Utrecht/ by de Staten van Utrecht/ ende soo voort. Ick heb noch onder mijne papieren gebonden de minste van eenen brief by my geschreben al inden Jare 1590. aenden Heere Theodozum Bezam tot Geneben/tot antwoord van eenen van S. E. aen my / daer by ick versocht wierd aende Heeren Staten Generael vooz die Republycke te willen intercederen/ om eenighe subsidie van penninghen in haren nootd (ghelijck ick dede/ niet sonder bzych) daer in ick/ sprekende vande Regieringe deser Landen/alle 't selve segge dat nu van elcker Provincie Souberainiteit en macht. Derhalven en heb ick die opinie niet eerst nu/geduerende dese leste trouble/ gebat. Hebbe ick dese Majesteit gequetst of daer tegen misdaen? Ick protestere van seer groote injurie/ my in desen aengedaen/ende appelere van dese onrechtveerdige Rechters aenden Oppersten aller Rechtveerdighsten Rechter/die geen personen aen en siet.

Dus verre vande gegifte oplegginghe van schult/doch/inder waerhejdt/mijn Onschult/daer mede ick wat langh besich ben geweest/om 't selve mijn onschuld te levendiger te hertoonen. Nu vande Straffe, de welcke is/eeuwigh bannissement/uyt alle de gheunierde Provincien/enke plaetsen vande Jurisdiccie der selver/ sonder weder daer in te mogen comen/ of Lijf-straf/ met confiscatie van alle mijne goederen. Voowaar een sware slaghe vooz een onnoosel mensch : maer/uytghenomen de confiscatie van goederen (die ick om de waerhejdt te seggen niet en hadde ghedacht noch verwacht) en heelde ick my niet anders in dan een bannissement/nademael ick/geroepen sijnde/niet en was gherompacert/doch niet eeuwich dat quain my oock eenighsing onverwacht. 'Twas/nae den mensch/swaer te herswelgen/vooz een/ die het alle tijdt soo oprechtelijck hadde gemeynt als ick. Maer d' Apostel Petrus trooste my/ segghende / daer Genade by Godt is, als men

Phocion.
Salustius.

Joan. 19

1. Pet. 2.

Heb. 10. 33.
34. 35.

wel doet ende nochtans te lijden heeft. Ick dacht gheduerlick op die
vrome mannen/daer van de brief totten Hebrezen vermaent/ die in ver-
smaedtheyt ende verdruckinghe een schouw-spel geworden waren, ende de
beroovinghe harer goederen met vreughden hadden toeghelaten, haer daer
in troostende, dat zy een beter ende blijvende goet inde Hemelen hadden,
ende/ twack sijnde, in dien krijdt waren sterck geworden. Dat is my oock
gebeurt. Oud ende arm/ is der Joden bloeck. Oud was ick/ al ober de
ijestigh Jaren. Ick en had geen patrimonium, Ick most mijne gagie/
die ick hadde gehad van mijnen dienst missen/ ende en hadde niet gecon-
questeert/ dat conquest soude mogē worden genoemt/ of pet te beduppen
hadde. Ick had wel een goet Tractement gehad/ maer met den grootē
aenbal was het meest al/ dooz hospitaliteyt en andere behulpsacineyde
(die Godt weet ende ick hier niet behoort te verhalen) gheconsumenteert.
God bewaerde my evenwel vooz armoede/ bpsonder dooz mijn hups-
frouwe/ die my van 'thare trouwelick assisteerde/ soo dat ick niemant
behoefde lastich te vallen of te bemoepen: soo goet was ende is God.
Teghen 't ballingschap trooste ick my met den Psalm 24. De aer-
de ende alle de volheydt daer in, is des Heeren. Voozt dacht ick dickwils
op den Psalm 126. Die met tranen sayen, sullen met vreughe mayen.

Psalm. 24.

Psalm. 126.

'T Veertiende Capittel.

Executie vande Sententie. Mijn meubelen vanden Fisco aenghe-
slaghen : Oock mijn huys, 't welck eerst de Camerlinck van
S. Excel. daer nae den Predicant Roszo, wordt ingheruymt,
Mijne narrachinghe in Brabandt. Iac. Taurini z. doot. Brief
aende Princeesse. Aenspraeck aen haer Excel. Oock aenden
Prince haren Soon, binnen Antwerpen. Aencomste veler Re-
monstrantsche Predicanten aldaer, ende haer doen. Wat
my aldaer met gheestelijcke ende weerlijcke wedervaren is, tot
op mijn eerste vertreck nae Vranckrijck.

De Sententie is ghevolght d'executie : op 't
strengste. Ick was te vozen ghewecken (soo vooz is ver-
haelt) ende hiel my in Brabant/ binnen Antwerpen/ hep-
melick / tot dat ick mijne Sententie hadde / doe begonde
ick my allencxkens op straet te begeben: doch wepnigh be-
kent/ hoewel de monpelingh ging/ dat ick daer was. Mijn
Bibliotheque en andere meubelen waren alle beschreven/ in arrest ge-
nomen/ ende bozge van niet te transporteren daer vooz gestelt/ al strack
nae 't overvallen mijns hups ende mijne indagingh. Ick had wat sil-
berwerck/ bp verscheyden occasien my bereert/ soo van S. Excel. als
van Me vrouwe de Princeesse/ en de dochterē vandē oude Heere Prin-
ce/ als de Paltsggravinne/ Hertoginne van Bouillon en Trimouille/
Gravinne

Grabinne van Panau/ oock banden Grave van Hohenloo / ende de Heeren Staten ende Stadt van Utrecht / ter memorie van verschepden diensten aende selve gedaen. De Fiscael Spilla/ die over 't Inven-tariseren was van mijne armoede / zijnde te bozen mijn Commensael gheweest/ ende ter selver tijdt/ by eenige occasie/ pet daer van hebbende ghesien/ byaeghde/ als men 't niet al te boozschijn byacht/ waer de reste was : 't selve dede hy oock ten regarde van mijne Bibliothegue/ segghende / dat daer meer boecken waren dan hy 'er nu vondt (want mijn hupsfrouw had middel gebonden/ pet te bergen/ eer ende al bozen alles beschreven was. Dit was de belofte erkenenisse der hospitaliteyt van desen Sylla (des Roomschen Sylla naems ende aerts/ soo eenighsins scheen) tegen zijn waerde / die hem op groot bidden ende aen soecken in zijn hups aen sijn taefel hadde genomen/ ende alle byiendtschap bewesen/ sonder opt/ uptghenomen dat hy zijne costen betaelde/ de minste beleeftheit van hem vernomen te hebben. De reste swijge ick. Mijn hupsfrouw versocht 't gheen beschreven was te moghen redimeren booz eenen redelijcken prijs. Dit wierdt haer vergonst / midts dat alles eerst by ghe-eedde soude werden ghetaxiert / ende betaelt nae der selver tax / 'twelck is geschiedt. Alles hebben wy daer nae moeten vercoopen/ om daer van te leven/ soo verre het strecken konde: 't welck haest gheconsumeert was. Het hups wierdt oock in arrest genomen; ende mijn hupsfrouw haestelick belast daer upt te trecken / ghelijck zy dede. Tersont wierdt het selve eerst eenen David Coliaert Schotsman/ doe Camerlinck van S. Excel. nae Capiteyn/ dooz ordre van S. Excel. ingerupmt. Het scheen S. Excel. wel gheleghen te zijn / als staende op de Cingel van 't Hof / bequaem om daer dooz dienst van zijn Dienaer te trecken. Dese Coliaert bewoonde het tot Aep 1625. als S. Excel. overleden was. Henricus Rosæus Predicant inden Hage (welckers Gasthups dit selve mijn hups t'anderen tijden was gheweest/ als ick hem/ doe hy eerst inde Hage quam/ met Vrouw ende kinderen daer in logeerde / tracteerde / ende zijn hups byou daer inne kranck te bedde lach) hadde langh nae mijn hups ghestaen / ende verschepten versoecken dies aengaende ghedaen / ende doen doen aen S. Ex. maer die Wjns/ die wijser was ende verder sagh als Rosæus, ende wiste dat geen saeck meer Rosæum konde stinckerde maerken / als dat hy selve soude gaen occuperen Naboths Wjngaert / dat is / het hups sijns College / tot welckers verdziet hy soo dapper de heerste gelicht/ ende/ soo veel hy konde/ geholpen had/ gelijck S. Excel. niet onbekent en was/ en vondt dat nopt goetd/ soo langh hy leefde / maer verwierp Rosæi versoek dies aengaende / oock met indignatie / soo ick tsebert van geloof-weerdighe bericht ben. Soo haest en hadde zijn Excel. het hooft niet ghelept/ of Rosæus maecte daer in te komen : en vercreegh daer toe bande H. H. Gecommitteerde Raden dese naevolgende Acte. De Gecommitteerde Raden van de Staten van Hollandt ende West-vrieslandt hebben/ naer booragende advijs van de Camere van de Ke-ninge van de boorz. Landen/ geaccordeert ende toegestaen/ accorde-ren ende toestaen midts desen Henricus Rosæus Dienaer des Godde-lijcken

lijcken woordts in 's Gravenhage/by provisie/ ende tot dat naerder op de vercoopinghe ofte verhueringhe van 't Hups van Johannes Wtenbogaert sal sijn ghedisponeert/ 't boorz. hups te mogen bewonen / op ghelijcke huere ende conditien / als 't selve laetst by David Coliaert bewoont is gheweest/ Te weten/ dat hy alleen sal betalen de Twee Hondert gulden 's Jaers toecomende de Hupsvrouw vande voornoemde Joannes Wtenbogaert/ ende dat hy by sal wesen vande andere Twee Hondert gulden het Landt competerende/ lasten eenen pder/ die desen soude mogen aengaen/ hem hier na te reguleren. Gedaen inden Hage den xviij. April anno xviij. vijf en twintigh. Onder stont: Ter ordonnantie vande Geromitteerde Raden voornoemt Onderteeckent C. vander Wolf, Rosæus, een wijl daer na hoozende/ dat pder een ober dit stuck seer schandelic na hem sprack/ dat oock sijn epgen volck hier in seer was geargert/ doeste hier en daer ontkennen opt na 't hups gestaen of gesocht te hebben daer in te wonen/ seggende/ het quam de Heeren toe by confiscatie/ die hem ghelast hadden daer in te trecken buyten sijn versoek. Maer ick weet/ ende dese Acte thoont/ anders.

Gecomen sijnde in Brabant meynde ick my daer secreet te houden/ om oorzack: tot dat ick soude sien/ hoe het voort in 't Landt gaen soude: Maer secker Bode van Roien, comende van Antwerpen naer Holland/ ende my hebbende gesien ende ghekent inde Herberghe tot Putten tusschen Antwerpen ende Sevenberghen / als ick my eerst upt het Landt naer Antwerpen begaf/ sonder dat ick wiste gekent te sijn/ vertelde t' Amsterdām / soo haest hy daer ghecomen was/ dat hy my ter boorz. plaetse gesien had/ welck gerucht strack bodt ley. Inde selve Herberge wierd my oock gesept/ dat aldaer 's nachts te vozen Soldaten waren geweest peimand soecken/ oock dat 't selve omtrent die tijdt/ ende acht dagen aen een dickwils was geschiedt/ sonder datmen wist/ wie zy sochten. Te Antwerpen gecomē sijnde gingh ick niet binnen/ maer buyten by een Hoebe / toecomende eenige mijne vrienden aldaer/ zijnde daer gebracht vanden Soon vanden Hupse/ na dat ick hem buyten tot Dambzugge door mijn Neef J. Wtenbogaert Z. (een Soon van wijlen Frans Wtenbogaert Z. die versche upt Oranckrijck ghekomen zijnde my upt Holland tot op Antwerpen vergeselschapte) hadde onthoden. Daer quamen de vrienden by my/ die my sepdē/ dat de selve Soldaten/ die 's nachts te vozen/ eer ick tot Putten quam/ aldaer waren geweest soecken/ 's nachts na dat ick daer gepasseert was/ wederom daer waren ghecomen ten selven eynde. Op dese Hoebe quam oock by my de Predicant Iacobus Taurinus Zal: die sich/ om de natrachte van wegen de waechschael/ by hem gemaect/ te ontgaen/ ende op een valsche gherucht/ dat ick inden Hage ghevanghen was/ upt Vrecht derwaerts had begeven. Dan ick en bleef niet langh op die Hoebe. Op de advertissementen/ die ick kreegh/ dat ick daer niet by en was/ presenteerde secker goet Heer/ dien ick te vozen noyt hadde ghekent/ sijn logijs daer omtrent / rondom bewaert met een optreckende bygh. Daer ghecomen sijnde met Taurino/ wierd hy daer Oranck ende

ende sterf / ontslapende inden Heere Godtsalighlijck in mijn bywesen. Dit onverwacht ende seer droevigh accident stelde den goeden Heere ende vriendt/mijnen weerdt/sonderlingh oock my/in groote perplexiteyt om de begravingh: Doch Godt gaf openingh/ende wierd het lijschaem van dien vromen Leeraer ende ghelerden Man begraven binnen Antwerpen aende beste / alwaerinnen die vande Religie ghewoon was by avond te begraven. Ick/hier door sijnde eenighsins ontdeckt/hondt ongeraden op dat hups langher te blijven/maer begaf my serretelijck binnen de Stadt Antwerpen/daer ick langh verborghen bleef/iniet waerschuwinge op waerschuwinge/dat ick my wel voorszien soude / alsoomen op my loerde. Hier mede passerde 't Jaer 1618. In Martio daer na/wierd ick gesocht inden Hage in mijn Hups:niet gevonden zijnde/wierd ick inghedaeght: Daer op mijn Sententie van bannissement volghde in Mayo;soo vooz is verhaelt in 't bzyede. Mijn Hupsvrouw daer naer t'Antwerpen comende bracht my een briefken / iniet boodtschap van haer Excel. Me Vrouwe de Princesse van Ozaenjen / waer op ick / door de selve mijn Hupsvrou / als sy weder keerde/dese antwoorde schreef.

Me Vrouwe

DJe uwe Excel. desen presenteert / sal in alle ootmoedighepdt der selver handen van mijnent wegen kussen/ iniet aanbiedinghe van mijnen seer ootmoedighen dienst. Sy sal u mijnen staet te kennen geven/ die ellendigh is nae den uptwendighen mensch/die verderft en verbalt/maer (Godt lof) noch al lijdelyck na den inwendigen/die dagelijcks vernieuwt en versterckt wordt. De geestelijcke vertroostinghen / die alle verstant te boven gaen/die en onthoecken my niet/ alsoo de goede Godt maectt/dat dese tribulacien/hoe groot/ jae hoe overgroot datse zijn/tot mijnen besten t'samen medewercken. Ick ben seer blijde/ dat ick van de Schole der Theozie ende Kennisse tot de Schole der Practijck ende Oeffeninge der Godtsalighepdt gebozert ben: en dat ick aen d'een zijde beproebe/ hoe smal den wegh is/ die ten Hemel leyd: ende aen d'andere/op hoe menigerley wijse God de alderwackste bystaet/en sijn kracht in hare kranchhepdt weet te voltrecken. Wy heeft my in desen oven der afflictien gestelt: maer ghelijck hy getrouw is/hy en sal my niet versoecken boven mijn vermoghen/maer salder my supberder doen upthomen/gelijck als het goudt door 't yper gelautert/'t welck uwe Excel: my onder andere dingen toewenscht. Ick hope/dat hy my sijne genaden noch vermeerderen sal/ op dat ick metter daedt bewijsen moge en doen blijcken de vermaningen en vertroostinghen / die uwe Excel. getuyght ten andere tijden van my ghehoort te hebben/ende dat hy noyt en sal toelaten/ dat ick het Euangelie vooz anderen gepredickt hebbende/self verworpelick soude bebonden worden. Ick en beklaghe mijnen staet niet / maer der gener die my dit onghelijck aendoen: wetende dat sy daer reeckenschap van sullen moeten geven vooz hem die rechtveerdigh voordeelt/ende een pegelick loonen sal na

„ sijne wercken. Ick bare passelick wel Godt lof/ en dencke op de be-
 „ quaemste middelen/ om vooz de werelbt mijn onschuldt te verthoo-
 „ nen. Owe Excel. wilbe wel/ dat ick my wat voegen soude, en bidt my,
 „ gheloovende datter veel dinghen zijn, daer ick het wel in soude konnen
 „ doen sonder mijn consciencie te quetsen, daer op te leeren, ende te bedenc-
 „ ken, datter een seer harde sake is, al sijn leven nyt sijn landt ghebannen te
 „ zijn. Alle de beden van uwe Excel. houde ick vooz gheboden. Ick
 „ ben te vreden/ Me vrouwe/ want ick gheboele alrede niet dan te veel
 „ onghemackx van sulck een wreedt bannissement/ ende kan wel ver-
 „ staen/ dattet noch maer een beginsel is: Maer ick bidde uwe Excel:
 „ dat haer gheliefte zp my te onderlichten/ waer in ick my kan en be-
 „ hooze te accommoderen/ u verklarende vooz Godt/ dat ick het niet
 „ en weet. Men heeft my schandelick van mijnen dienst afgheset/
 „ om dinghen ten deel gansch onwaerachtigh/ ten deel lasterlick by een
 „ gheraep. Sal ick bekennen/ datmen recht ghehadt heeft om dat te
 „ doen? Men heeft my ghebannen en mijn goet gheconfiskeert/ sonder
 „ eenighe oorsaecke te segghen/ uptgenomen dat ick/ inghedaght zijn-
 „ de (na datmen alrede geresolveert hadde dien furieuusen Barbarischen
 „ inbal in mijn hups gewapender handt geschiedt) in persoon niet ge-
 „ compareert en ben/ om my te laten klupstieren ende ergens in een lee-
 „ lijck gat te legghen. Sal ick nu mijn onschuldbige consciencie gaen
 „ beladen met misdaden/ daer ick niet van en wete/ om hare wreede
 „ proceduren te justificeren met pardon te versoeken? Maer wat
 „ soude ick'er al mede winnen/ als ick het dede/ dan uptghelacchen en
 „ bespot te worden/ sonder pet daer mede te verlijgen als ten hoogh-
 „ sten een schandelicke wederkomste in mijn aerdsch Vaderlandt/ om
 „ daer in slavernye ende met groote oneere mogelick eenige jaren/ of al-
 „ leen maenden (want mijn tijt verloopt) te leven. Maer/ of ick my
 „ nu na de aerde wilde voegghen/ en in verijckel stellen vanden Hemel
 „ te verliesen: en ware dat niet quarskups een schoone verwisselinghe/
 „ nu ick alsoo veel vooz sulck een heplige ende rechtveerdige sake gele-
 „ den hebbe? Dat doende en soude ick de vermaninghen ende vertroos-
 „ stingen/ die ick na uwer Excel: getupgenisse vooz desen anderen me-
 „ de gedeelt hebbe/ niet wel pacticseren. Verre moet het zijn/ dat ick
 „ om eenige sake ter werelbt/ metten geest begonnen hebbende/ metten
 „ vleesche epnidighe. Owe Excel: is het met my eens/ wanneerse de
 „ consciencie uptsondert/ en wil dat het gheschiede sonder die te quet-
 „ sen. Soomen my vergunnen wilde/ dat ick mijn arm leven in mijn
 „ landt verlijten mochte in ware byshepdt van consciencie met mijn
 „ broeders/ daer en is geen soozte van submissie/ die ick soude wip-
 „ geren te doen/ noch eenige accommodatie/ daer ick niet gheern onder-
 „ bughen soude/ mids datmen my niet op en leyde schult te moeten
 „ bekennen/ eermense my doet verstaen. Ick en soude oock nimmer-
 „ meer swarighepdt maken te belijden/ dat ick my ergens in mach ver-
 „ grepen hebben/ als ick meende wel te doen. Maer hoe soude ick die
 „ generale belijdenisse konnen passen op sulck of sulck een particuliere
 „ daed oft woord/ als ick niet en wete/ waer in ick ghemist hebbe/ enbe
 „ waer

„ Waer mede sulck een weed tractement verdient / na soo veel jaren ge-
 „ trouwe diensten? Ick versoecke dan ootmoed elick aen uwe Ex: dat-
 „ tet haer gheliebe my over dit stuck wat nader te onderwijsen. Ick
 „ verstaet dat dese plaetse/daer ick my onthoude / seer hatelick geduydt
 „ wordt. Maer waer sal ick gaen? Die gene die ick soo seer geimpor-
 „ tuneert hebbe/ om eenige adzesse te hebben in Wyantzkrjck/ die ontra-
 „ den my Wyantzkrjck. Uwe Excel. en spreeket'er oock niet meer
 „ af. Soo veel Vorstendommen of Staten alsser zijn in Duytsch-
 „ landt/ Engelandt/ Switserlandt / ende elders / soo veel deuren vooz
 „ my en vooz de Remonstranten ghesloten. Spreekte ick van Ham-
 „ burgh/ oft van eenige andere Hensfstadt / men werpt my vooz de al-
 „ liantie / diese hebben met de ghene die my verbolghen. Te Keulen
 „ is soo wepnigh byzphedts vooz die vande Religie / als hier : behal-
 „ ven dat de gene/ die my adverteren / datmen niet op en houdt my nae
 „ te jagē/ om rebenen my die Stadt ontrade. Van Wesel is de Spaen-
 „ gjaerdt Meester/ alsoo wel als van dese quartieren/ ende die vande
 „ Religie en sullender niet gheerne sien den ghenen/ die hare Voorzan-
 „ gers mogelick haer wijs ghemaecht hebben hare Stadt verraden te
 „ hebben: want uwe Excel. weet den roep/ die desen aengaende een tijdt
 „ geleden schelmachtigh erdicht ende uptghestropt is geweest vooz ee-
 „ nige Leeraers/ ende self van de hare. Geloofst/ Me Vrouw/ dat mijn
 „ verblijf alhier my soo seer en meer teghen de bozst is/ als den genen/
 „ die haer daer over soo qualick gelaten. Het en schozt maer aen haer
 „ selfe / dat icker niet langher en blijve. Laetse maer alleenlick ver-
 „ gunnen/ aeneen van hare beste Medeburghers en Patriotten bypen
 „ inganch in sijn landt / oft seekere wooninge in eenige na by gelegen
 „ plaetse/ als Culenburgh/ oft dierghelijcke: ick en sal daer niet langhe
 „ van daen blijven. Zeesen sp/ dat ick hier blijvende Paptst mocht
 „ worden? Ick dancke haer vooz de sozge die sy vooz mijn consientie
 „ draghen/ na datse de hare in soo veel manieren gequetst hebben. Doch
 „ ick en weet noch niet / of de tijdinge van sulck een veranderinge haer
 „ niet seer aengenaem en soude wesen / om een goed deel van hare laste-
 „ ringen eenen glimp te geven. Zeesen sp/ dat ick tegen hare rust aen-
 „ slaghen make? Ick en meene niet/ dat sp/ die na den Olifant niet en
 „ draghen/ vooz een blieghe bekommert zijn. De loutere waarhepdt
 „ is/ Me Vrouw/ dat ick hier maer vooz eenen tijdt blijve/ als in een
 „ by gelegen plaetse / en alsoo bequaem om noodige advijsen te ontfan-
 „ ghen ende te geven om order te stellen in mijn domestijcke affairen:
 „ sonder het welcke my onmoghelick is resolutie te nemen aengaende
 „ de plaetse / daer ick na desen mijn Wuyfghesin neder slaen mochte.
 „ Het is oock het advijs van mijn Heer den W. v. F. (ghelijck als
 „ mijn Wuyfzvrouw me rapporsteert) dat ick alsnorch hier niet van
 „ daen en trecke. Indien het die Heeren belieft me het broodt / dat-
 „ se my upt den mondt ghenomen hebben / dat my Godt ghegeven
 „ hadde in 't sweet mijns aenschijns / tot haren dienst besuprt / we-
 „ derom te gheven/ soo mocht ick op mijn gemak elders inspertie gaē
 „ nemē en plaetse soekē: maer nu ick vooz hare beleesthepdt gelijck als
 totten

, totten bedelsack ghebracht ben/ soo moet ick hier wel stille blijven/
 tot dat mijn getrouwe medtgenootte hare dingen verricht sal hebben/
 , en weten/ wat middelen datse noch sal hebben / om ozdere te stellen
 , op mijn vertreck en onderhoudinge. Ondertusschen bedancke ick
 , uwe Excel. seer ootmoedelick dat de selve my hare gunst presenteert/
 , als oock van haren aldernaesten / 't welck u beliest heeft in ulwen
 , laetsten briez noch te verhalen. Bidde de selve te ghelooben/ dat soo
 , langh als ick in 't leven sal zijn / ick nergens in geen ghebrecke en
 , sal blijven vanden dienst/ die ick uwe Excel. in den Heere toegesepdt
 , hebbe/ de welcke ick hier mede altydt ende gestadigh blijven wil

25. Junij 1619.

De alderootmoedigste etc. Dienaer

Men kan hier upt mercken de groote becomingingh die ick hadde/
 Waer ick mijn verblif nemen soude: Daer in ick te meer beladen was
 om de waerschuwingen/ die ick kreegh d' een op d' ander/ dat ick my
 wel moste wachten/ ende datmen doorgaens op my loerde door Solda-
 ten/ die upt ende in Antwerpen ginghen/ om my te hebben/ levende of
 doodt / al soude het geschieden binnen de Stadt: hoewel men my oock
 schreef/ dat S. Excel. hadde gesept niet te weten/ dat zijn Soldaten op
 my upt waren/ ende dat het zijn werck niet en was.

Den 28.
Junij.

In dese Stadt zijnde/ quam S. Excel. Prince Fred. Henrich bin-
 nen Antwerpen/ om voort te reysen (soo ick verstont) nae Ozaenjen/
 ginck logeren inden Bp-hoof. Ick schreef een memorien aen sijn
 Secretaris Tuenincks door Mr. Jacob le Petit (die my aldaer upt
 enkele liefde geselschap hiel) S. E. biddende/ S. Excel. mijnen hal-
 ben te willen vraghen/ of het de selve soude aenghenaem zijn/ dat ick de
 selve quame de handen kussen: S. Excel. liet segghen Ja: Daer op
 gingh ick derwaerts: wierd vriendelick gegroet van alle sijn Edelen
 ende suite of gebolgh. Sijn Secretaris bracht my boven op een kamer
 responderende op de straet/ die voor rupin ende vrede is/ daer veel volck
 stondt ende sach. Daer ontfinck my S. Excel. bracht my aende ven-
 steren (waer van de kamer vol was) al te samen open/ soo dat het volck
 ons beyde bequamelick konde sien vande strate. S. Excel. hoorde
 my seer vriendelijck/ toonde groote affectie ende melwarighepdt. Mijn
 propoosten dienden alleen tot betooninge van mijn onschuld: ende hoe
 seer S. Excel. Heer broeder was geabuseert in vele saecken/ die men
 hem hadde aengebracht. Doozt verclaerde ick/ dat/ niet tegenstaende
 't groot ongelijck my aengedaet/ ick eventwel soude blijven die ick was/
 ende my allenthalven betoonen een trouw Liefhebber van 't Vader-
 landt/ ende getrouw dienaar van harer beyder Excel. Dit was de som-
 me mijns seggens. S. Excel. trooste my/ vermaende my goets moets
 te zijn/ septe/ dat hy mijn vriend was/ ende dat hy my in 't wederke-
 ren naerder spreken soude/ niet twijffelende aen mijne oprechtighepdt:
 dat ick de hooshepdt der tijden wat toegeven/ ende nu practiseren moste
 de lesse van patientie/ die ick hem ende andere geleert hadde. Ende alsoo
 het middagh was/ ende/ de Tafel gedeckt zijnde/ al zijn volck gercet/
 S. Excel.

S. Ercl. beerdigh stont om te gaen sitten / sprack S. Ercl. van by hem te blijven eten / soo 't my beliefsde: Ick danckte S. Ercl. ootmoedelyck / seggende / dat het ongheraden was / wenschte S. Ercl. goede repse / custe sijne hand / groetede Sijne Edelen van mijne kennisse / ende gingh wech / gheleedt van S. Ercl. Secretaris tot beneden. Dese genadige ende seer belesfde besegeninghe zijnde alsoo van een pder / die op de strate stont / ghesien / was my seer troostelick / ende en dede my geen quaedt in mijne reputatie binnen Antwerpen.

Eenighe Remonstrantsche Predicanten / die / na 't Synodus van Dordrecht / d'ondertepkeninghe van d'Acte van stilstand / hun van wegen de H. Staten Generael doorgheshouden / conscientie halben hadden geexcusert / daer ober ghebannen / te Lande uptghehoert / ende gebzacht waren tot Waelwijck / vernomen hebbende / waer ick was / quamen oock aldaer : 't welck my ende hun lieben groote moepelijckheyt veroozsaecte. Op wierd angeseyt / dat hare Hooghepden ons binnen Antwerpen niet wilden lijden / om dat wy secrete vergaderingen hielden ende predikten. Hier ober wierd ick in 't particulier eenige repsen ontboden vooz den Vicarius vanden Bisschop ghenamt del Rio / die my 't gheen boozsz. (doch seer belesfdelijck) te kennen gaf / ende daer by zeyde / dat hare Hooghepden dies aengaende aenden Bisschop hadden geschreven ende belast ons binnen drie wecken te doen vertrekken. Ick antwoorde / Dat wy mosten ghewoosamen / wanneer het hare H. soou soude ghelieven : maer dat ick vertroude / dat / wanneer hare H. wel waren onderrecht van onse gelegentheyt / zy ons gaerne toelaten souden in stilligheyt onder haer ghebieht te wonen / onder 't beneficium van Treves / alsoo wy niemand schandael en gaven / noch en begeerden te geven ; maer / gedreven upt ons Vaderlandt / ghenootsaect waren hier ons stil verblijf te houden vooz eenen tijdt. Verclaerde oock / dat wy niet en hadden gepredickt / of eenige vergaderingh / tot dien eynde / onder hare H. H. gebiedt en hadden gehouden / ende derhalben onschuldigh waren in alles watmen ons dies aengaende nazeyde / 't welck hare H. H. soo te sijn inder daedt souden bebinden / indient de selve gheliefden haer wel daer op te doen informeren / 't welck mijne ootmoedige bede was. Men wilde weten / hoe veel Remonstrantsche Predicanten inde Stadt waren / ick seyde / dat zy af ende aen repden in Hollandt / ende daerom het ghetaeld 'een tijdt min was / d'ander tijdt meer. Men nam Informatie / ende bevond datter een vergaderingh geweest / ende Predicatie ghedaen was van die bande Gereformeerde Religie binnen Antwerpen / die / om haer selven te salveren / hadden uptgestropt / dattet waren geweest Remonstranten : maer hare H. H. anders hebbende verstaen / lieten ons vooz die tijdt in byede. Wierden ons evenwel vele ongerustighepden aengedaen dooz quade tongen / die dan dit dan dat overdoeghen tot onsen nadeel / 't welck wy bevonden meest te geschieden by eenige Gereformeerde / die ons albaer ongaerne sagen. Hier ober wederom by den voornoemden Vicarius ontboden sijnde / leyde S. E. my vooz een Acte van wegghen den Bisschop / die hy begheerde van my te hebben onderteekent upt name aller Remonstrant.

strantscher Predicantē doe t' Antwerpē zijnde/daer by ick/ booz allen/ soude moeten beloven niet te predicken of eenighe exercitie van Religie te plegen in eeniger manieren. Dit excuserde ick/ segghende liever datelijck te willen vertrecken/ dan soodanighe Arte te pcken/ om verschapden rebenen/ oock dese/ Datmen soodanige Arte gheweygert hadde te teekenen in ons Vaderlant/ter begeerte vande Overhept albaer/ ende dat het daerom seer opspraakelijck zoude zijn/ dat wy hier nu aen hare H. H. souden belooven 't gheen wy onse Heeren Staten hadden geweyghert; niet dat wy hier van meeningh waren te predicken/ sepe ick/maer om 't gebolgh van dien in ons Land. Wadt verhalven daer in geexcuseert te zijn/ segghende ebenwel/dat wy wel wisten/waer wy waren/ ende wat wetten ende Placcaten hier waren tegen alle heymelicke vergaderingen ende exercitien. Wierden wy bevonden daer tegen te misdoen/ dat ons niet onbekent en was de straffe daer tegen gestelt by de selve wetten/ welke straffe wy dan met patientie souden moeten dragen/als wy daer tegen deden:maer datter wel vrend soude sijn/ ons te bozen te doen beloven daer tegen niet te doen. De Heere Vicarius booznoemt contentement nemende in mijn seggen/ ende rondighepdt/zepte 't selve te sullen rappozteren. Ick vernam daer van niet meer. Dickwils hadden wy soodanighe algarden/of quellinghe/ daer ober niemand gheinoept en wierd dan ick/ nu om dat yemand vanden onsen eperen of verboden spijse gegeten had op verboden tijden/dan om wat anders: Ebenwel/gehoozt hebvende mijne excusen/ lietmen 't varen/ my toevertrouwende/dat ick de waerhept zepte. Ick en wierd oock noyt in faute bevonden. Voorts most ick van tijde te tijde Aekenschap gheven vande Predicanten / die inde Stadt waren/ overleverende t'elckemael aenden Vicarius booznoemt of aenden Pensionaris vande Stadt hare namen ende toenames.

Genige vrienden/oock lieden van aensien/ rieden my Saube-garde van hare Hooghepden te versoeken/ my verseeckerende/ dat my de selve soude gheworden. Selve de Heer Graef Johan van Nassau (die my inden Haghe hadde ghekent/ ende dickwils hoozen leeren) dede my de eere/van my eens/heel onberwacht/ te komen befoerken in mijn Logijs/my presenterende sijn fabeur tot het verwerben vande boozsz. Saubegarde: Dan ick bedanckte S. Gen. seggende/ daer gheromen te zijn onder 't beneficie vanden Treves/ende dat ick hoopte booz een tijt onder dat Beneficie hier te mogen woonen/ midts geen schandael gevende (soo men daer spreekt) maer dat het versoek van speciale Saube-garde van hare H. H. booz my wat verre soude sien: dat ick oock mijne parthijen ende Vanden in Holland dat boozdeel niet en wilde geven ober my/om my tot schijn/ende droefhept mijner vrienden/nae te geven/ dat ick my in Zabant onthiel onder 's Wpants (soo zy spracken) Saube-garde/ende dat te ghebruycken tot een schijn bewijs vande onwregheden booz desen onder 't volck gestropt tot mijn groot naedeel/als of ick al te bozen corresponsdient met dese zijde hadde gehouden. Daer by doende/dat/ soo ick hier niet soude mogen wonen sonder soodanigē Saubegarde/ick liever datelijck wilde vertreckē.

Dus heb ick van hare **H. D.** nopt Saube-garde versocht noch gehadt/
hoewel mi' op dat in Holland heeft naegegeve' met louter onwaerheyt.

Mijn Vrouwe de Princesse van Oranjen quam t' Antwerpen ver-
selschapt met **S. Excl.** haren Soon den 28. Martij 1620. Ick hadde
de eere de selve hepde de handen te kussen / ende wierd seer vriendelick
van hepde hare **Excl.** bejegent / bysonder van d' **Excl.** der Princesse/
die oock met vele tranen haer affectie teghen mi' betoonde / mi' seer
Chzistelijck aenspreckende ende vermanende tot constantie ende pa-
tientie / mi' bedankende vande goeie leeringen van mi' gehoozt / oock
aenbiedende alle genade en' vrient'schoppe / soo ick in Branchrijck (der-
waerts haer **Excl.** rep'sde quame / daer van wi' veel te samen sprac-
ken / maer ick en sach haer **Excl.** nae haer vertreckt upt Antwerpen
(t welck was den j. **Wep**) nopt meer / alsoo zy al overleden was / eer
ick in Branchrijck quam.

Alsoo nu de verstoppe ende hoogh bedroefde Ghemeente in Hol-
land ende daer omtrent / haer selven siende berooft van hare getrouwe
Herders ende Leeraers / aende Predicanten / die t' Antwerpen waren /
versochten haer som-tijts te willen komen besoecken / troosten / herma-
nen / ende spij'sen met Godts woort / niet tegenstaende de scherpe Plac-
raten / by de welcke 't selve op sware straffe was verboden / ende de ghe-
sepde Leeraers alle / van selve / byzwillich / ende sonder pemaents in-
ductie / haer selven daer toe presenteerden upt een goddelijcken pber-
verclarende daer toe willigh ende bereypt 't sijn / wanneer 't selve maer
met goede oorde / ende (soo veel als doenlijck) in stilligheden ende hep-
melijck geschieden konde / wiert goet gebonden by allen eenparigh / dat
Episcopus, Grevinckhovius ende ick / die gene die in 't Landt souden rep-
sen / aende broeders / by de welcke zy souden gaen / een briefken van
addresse al op eene soyme / t'elckemael souden mede gheben / aldus luy-
dende:

Erwaerdighe etc.

Alsoo uwe Waerde hare goetwilligheden om in 't Landt te
gaen ten dienste vande Kercken Chzisti heeft verclaert / hebben
wi' onderschreven / volghens den last ons by de vergaderingh
alhier gegeven / by desen wel vriendelick ende broederlijck / upt
„ den naem der selver vergaderingh / uwe **W.** willen bidden ende ver-
„ soecken / dat de selve ghelieve haer metten eersten des doenlijck bin-
„ nen ten eynde voorsz. te verhoegen / om aldaer uwe gaben /
„ die uwe **W.** rijckelijck vanden Heere sijn medeghebeyle / met de beste
„ voorszichtigheyt kloekmoedelick in 't werck te stellen. Daer toe wi'
„ Godt hertelick willen bidden / uwe **W.** met zynen **H.** Geste te ver-
„ stercken ende vooz alle periculen te bewaren. In etc. den
„ etc. uwer **W.** Dienaers ende Vrienden inden Heere. *Esote*
„ *prudens sicut serpentes, Cs simplices sicut columba. Ca Gese ab hominibus. Esote for-*
„ *ses:* [Weest voorszichtig als de slangen / ende eenboudigh als de duy-
„ ven. Wacht u vooz de menschen, Weest kloek.]

Met soo een briefken van addresse was D. Ioannes Grevius, certijdtſe
 Predicant tot Heusden/ een seer geleert/ Godtsaligh/ wel begaest man
 (oock eenige andere) in 't Landt gegaen/ alwaer hy/ verspiet zijnde/
 gebangen/ ende/ op den 16. May Anno 1620. by de H. H. Staten Ge-
 nerael/ als een perturbateur vande gemeyne ruste/ anderen ten exem-
 pel/ gecondenneert wierd gebzacht te werden in het Secrett Tuchte-
 hups t' Amsterdam / om aldaer zijn leven langh als andere Tuchte-
 lingen ghetracteert ende bewaert te worden. Hare H. H. gaben dese
 Sententie Gzebij met het voorsz. briefken/ by my ende de genoemde
 twee ondertpken/ in d'ruck/ den voorsz. Gzebinum ende ons leelijck
 afschilderende/ oock upt de woorden ten eynde voorsz. te vervoegen, upt-
 latende het woort voorsz. stellende aldus ten eynde..... te vervoegen,
 als ofmen in 't gemoet verborzghen hadde willen houden/of by heyme-
 lijcke Instructie mondelick geopenbaert hadde/ een quacdt of berispe-
 lick eynde/ om 't welck te bekomen de Predicanten in 't Landt wier-
 den geschickt/ om alsoo by 't volck eenigh naedencken te laten/ als of-
 men wat anders/ met sulck gaen in 't landt/ booz hadde gehadt/ als al-
 leen dat selve/ dat in 't begin van 't selve briefken klaer stondt uptghe-
 druckt/ te weten/ ten dienste vande Kercke Christi, daer toe het uptgelatē
 woort relatijs was. Dit/ ende eenige andere dingen meer/ inde voorsz.
 Sententie verbat / ende gants verkeerdelijck tot naedeel van 't Chri-
 stelick booznemen der Remonstrantsche Predicanten misdupdt/ ver-
 oorzsaecte ons d'zie/ te weten/ Episcopium/ Gzebinckhobium ende
 my/ enen/ niet min ernstigen als ootmoedighen brief/ tot vertooningh
 van Grevij ende onser aller onschuld/ aen hare H. H. te schryben. De-
 se brief is gedateert den 26. Junij des selven Jaers/ ende wierdt upt-
 gegeven in d'ruck.

Men gaf my in Hollandt nae/ terwijl ick noch in Brabant was/
 dat ick ter Misse gingh/ ende groote corespondentie hiel met de Je-
 suiten. Daer op ick eene saecke/ die my dunckt notabel te zijn/ moet
 verhalen. 't gebeurde/ dat twee eerlijcke Liedē/ d' een D'onckelaer
 genaemt van Amsterdam/ d' ander van Amersfoort (welckers naem
 my ontgaen is) upt Hollandt t' Antwerpen ghekomen zijnde/ aldaer
 's avondts/ upt curteushepdt (soo ick achte) gingen inde groote Kerc-
 ke/ in 't Vrouwen Lof/ om te sien wat daer passeerde. Daer saghen
 sy een man (soo sy my nae verhaelden) sitten op sijn knien / recht
 booz 't Vrouwen Chooz/ als met groote devotie zijn ghebedt doende.
 Den man wel besienende/ soo sy meynden/ beelden sy haer selven vaste-
 lijck in/ dat ick die man was. Doch/ om secker te gaen/ 's anderen
 daeghs vernomen hebbende na mijn Logijs/ quamen daer als geaffe-
 ctioneerde Vrienden upt Hollandt/ om my te sprecken/ soo sy tot mijn
 Wupsvrouw sepdē: Van alsoo ick elders/ by secker borger/ t' noem-
 mende was eten/ liet mijn Wupsvrouw my halen/ om dat sy sepdē te staen
 op haer vertreck. Ick quam. Dese mannen my siende waren per-
 plex/ sagen malkander aen als verbaest/ ende en spracken niet. Ick
 bzaeghde/ mannen wat isser? Sy borsten upt/ ende sepdē rondelick/
 dat sy my niet en hadden te segghen / maer alleen ghekomen waren/

om my te sien/ende te weten/of ick niet en was die selve persoon/die zy des abonts te bozen hadden sien sitten in 't Vrouwen Hof sijne devotie doen inde gesepde posture: ende dat zy haer selven vast hadde ingebeelt/ dat ick die man was: dat zy dat oock in Hollandt souden hebben ghebracht/ als een secker vaste tydinghe/ daer op zy wel al haer goetd hadden willen verwedden: Doch dat sy nu wel saghen/dat sy grof ende groot waren gheabuseert/ende dat ick die man niet en was/ my bidende haer 't selve ten goeden te willen houden. De Leser/die de gelegentheydt/die doe in 't Landt was/weet/dencke by sich selven/hoe aenghenaem dese grove Loghen soude zijn gheweest by die ghene/die wenschten dat ick Papist ware gheworden/ om hare voorgehende uytstrofinghe daer mede te justificeren: Wat eene droefheeydt ende argernisse soude dit oock zijn gheweest voor mijne geaffectoeneerde vrienden? Wat de communicatie aengaet met de Jesuiten/die is in Zabandt qualijck te mijden. Sy konnen eenen ontmoeten op een waghen/in een schuyt/in een Hups/in een geselschap/onverdacht/ soo dat het onmogelijck is/in dat Lant/die altyt te ontgaē/al wilmen. Geen van allen nochtans en is my ghebeurt/uptgenomen ene repse/soo ick verhalen sal; want ick niet veel op werch en sloegh/ende en quam niet geern by gheselschap/bysonder niet dat my onbekent was. Ick en socht de Jesuiten noyt ende hadde soo wepnigh behagen in haer als zy in my. Als zy in hare Scholen disputeerden tot exercitie van hare Studenten/sonden zy my somtijds hare Theses, als oock aen D. Episcopium, ons noodighende tot hare disputeren/daer wy oock somtijds ginghen/als oock in hare spelen/ende Comedien/daer zy ons beleefdelick ontfinghen/plaets maecten/ende lieten gaen/sonder eenighe vorder aenspraeck. Dit geschiede publijckelick in plaetsen daer peder wiert toegelaten die Latijn verstant. Pater Tempel quam den selven Episcopium ende my eens in een secker hups aensprecken/ons presenterende te doen hebben Saube-garde/ende veel vriendtschappen/quansups t'onser verseckeringh/ineer niet: wy bedanckten hem ende lieten hem gaen. De Vicarius vanden Bisschop of Choordeerken Del Rio, voorgehoemt/hadde dickwils seer gaerne ghesien/dat D. Episcopus (wijlen Professor tot Lepden) eens hadde willen in t'samen spraeke comen met Pater Waddingius Jesuijt ende Professor Theologia t'Antwerpen/begerende/dat ick 't daer toe wilde beleden. Ick sloeg het altydt af/ oock met D. Episcopi advijs/om dat wy hielden/dat soodanighe disputeren niet alleen vruchte-loos/maer oock ons verblif aldaer nadeeligh mochte wesen. Evenwel geschiede het eens byten Antwerpen/op een secker hups/daer wy waren genoodet/alwaer/soo wy aende Tafel souden gaen sitten/de voornoemde Pater Waddingius met zijn Socius in quam voorgebedachtelick (soo wy merkten) geapostleert. Sy worden mede aengheset by ons. Daer vielen disputeren van verschepden Theologische materien/dan hier dan daer van/sonderlingh tusschen de gesepde Twee Professoren/doch meest (nae mijn onthout) vande H. Kercke ende den Beelden-dienst; al in t'vriendelick/gelijck wy oock vriendelick schepden/ende 's abonts teghen t'slupten vande

Stadt-poorze in 't gheselschap van onse weert ende den booznoemden Waddingh met zijn Socius inde Stadt gingen/ende daer malcanderen a Dieu sepden. Ens tot Brussel zijnde wierdt ick genootsaecht aen te spreken eenen Pater Wintershoven van Vtrecht mijn Lands-man/ ende dat ten hupse van een mijn seer oude bekende heer en vriendt Pieter de Visscher (die my al tot Geneven inde studien/ oock inden Hage ghekent hadde/doch daer na van Religie verandert/en aldaer in 't Hof van aensien was/ oock my / gdwierende dese mijne calamiteyt/groote vriendtschap beweest) welke vriendt my seer perste eens met dien Pater te spreken/ghelyck ick dede: Maer daer en viel niet besonders/anders dan dat hy 3yde verlanghen ghehadt te hebben my te sien / alsoo hy niet alleen (100 hy sepde) veel van my ghehoort / maer my oock eens binnen Vrecht inden Dom, hy sijnde ghedeguisseert / hadde hoozen predicken / prijfende mijne maniere van leeren (om my / denck ick / wat te vleven) ende segghende / dat hy meynde / dat ick zijn Vader t'Vtrecht wel ghekent hadde / ghelyck waer was / want die was Deurwaerder 's Hoofs van Vtrecht gheweest/als ick daer woonde/eerst by een Procureur/daer na by een Advocaet. Dit was den ingangh van

Een boeck
metten tij-
tel Stra-
tocharacter

ons propoost. Woerder badt hy my den Stratocharacter in Hollandt uptgegheven te moghen sien/alsoo hy hadde verstaen/dat ick die hadt. 't Was soo/die was my upt Hollandt ghesonden: Ick leendese hem. De reste was bande communisatie/die hy sepde te hebben over mijnen staet/my presenterende alle dienst ende vriendtschap/ende my willende verskeren/soo ick tot Brussel wilde comen woenen/ dat ick daer seer aenghenaem soude zijn / ende dat my daer oock / by de grootste / veel vriendtschap soude wederbaren/ sonder my om mijne Religie eenighs moepelick te vallen/alsoomen genoeghsaem verseckert was van mijne wijsheyt ende discretie (soo hy sprack) om my daer inne te draghen sonder schandael/ende dierghelycke. Ick bejeghende hem hier over soo ick behoorde/met vriendelijcke dancksegginghe / ende verclaringh/dat mijne meeninge gants niet en was niet alleen niet tot Brussel te comen woenen / om redenen/ maer oock niet in Zabandt te blijven. Comende daer naer te spreken (ick weet niet door wat occasie) bande ozdze der Jesuiten/ hare groote conquesten/magnifisque ghebouwen/sonderlingh t' Antwerpen / hare veel bemoeypenis met de Regeringe ende seerliere dangereuse axiomata/diemen seyd dat sy hadden/sochte hy sijne ozdze seer van alle die dinghen te supveren/bele dinghen ontkennende / excuserende &c. op alle 't welck ick hem soo/ al in 't vriendelijck / bejeghende/dat my docht / dat hy wel merckte / dat ick niet en sprack sonder goede redenen/ende schepden alsoo. Van andere communicatien met de Jesuiten/booz of na/en weet ick gants niet te spreken.

Ick kreegh t' Antwerpen altemet tijdingh upt monde van den Pensionaris aldaer / die deselve sepde verstaen te hebben van luyden van qualiteyt / die S. C. my noemde (ick evenwel hier verstaaghe omme reden) bande hooghste verbitterthept S. Excel: teghen my / ende hoe sijner Excel: boozgaende Liefde was verandert in ee-

nen onversoenliken haet / dat hy doek van my ende mijne Predicatie
seer verachtelick ende spottelick hadde gesproockē / seggende onder an-
deren / dat Ick op een tijdt hadde ghepredicht van dzeerlep Phari-
„ seen (ick denck / dat hy heeft willen segghen van dzeerlep serten
„ onder de Joden / Phariseen / Sadduceen ende Esseen) ende dat ick
„ Christus was; Item / van Mose ende Aaron / ende dat ick Aaron
„ was. Oock dat S. Ercl: den Rentmeester vanden Bisschop van
„ Antwerpen / die inden Hage was geweest / gebzaeght had / wat voor
„ een Man de Bisschop van Antwerpen was: ende alsoo de Rentmee-
„ ster daer op geantwoort hadde / dat hy een Theologant ende kloeck
„ Man was / S. Ercl: gheseydt had / waerom laet hy dan Wtenbo-
„ gaert daer? waerop de Rentmeester hebbende gheseydt / Wten-
„ bogaert leeft daer politicuelick / sonder predicken / hadde S. Er-
„ cel: gherepliciert / Jae / hy sal 't wel laten. Een ander / my wel
bekent persoon / quam my oock upt Hollandt segghen / Dat
„ S. Ercl: tegen hem hadde gesproocken dese woorden: Wat dunkt
u van dese Metamorphose? hadden sy heur daer voor wel ghehoedt?
„ Daer sit Wtenbogaert ende koerkeloert t Antwerpen: was'er geen
„ ander plaets als daer? men siet wel / wat sy voor hebben: Ick
„ weet wel / watmen tot Brussel handelt: wat bzieven daer gheschze-
„ ben worden: Noch: Dat hy die schelimen Wtenbogaert ende Nicolaes
„ in 't Landt niet lijden en soude / om dat sy hem ghesocht hadden den
voet te lichten. Off dese rappozten alle (uptghenomen dat van
Christo / Mose ende Aaron / 't welck S. Ercl: al ten naesten by in
die forme gesept hadt tegen de Princesse / eer hy inde Clooster-kerck
gingh / soo voor is verhaelt) waerachtigh zyn / twijffel ick: ester weet
ick / datmen in Hollandt veel sprack van mijn gaen tot Brussel / ende
daer op veel commenteerde: sal derhalven hier mede kortelick verhalen
in oprechtigheyt / wat ick daer gedaen / ende wat my daer / nu en dan /
is wederbaren / mogende lijden / dat de Posteriteyt / of die dit moghen
komen te lesen / van dit mijn doen ende laten oordelen.

Met d' Eertshertogh en sprack ick noyt / ende socht het oock noyt /
hoe wel het my konde ghebeuren / maer socht het te mijden in alle ma-
nieren; men heeft my dat t'onrecht nae gesept: maer ick heb niet ande-
re groote aldaer gesproocken; Eerst met S. G. Graef Jan van Ras-
sau / soo voor is verhaelt / daer nae metten H. Cancellier Beckio / ter-
stont nae dat d' Ercl. vande Princesse van Oranjen upt Antwerpen
na Brussel ende voort nae Vlanchryck vercepst was / inden aenbanck
der maect Mey anno 1620. Dit gingh aldus toe. De Heer Peckius,
Cancellier / was t Antwerpen geweest de Magistraten veranderen / en-
de van daer gegaen op 't Hups te Cantecroy buypen Antwerpen. Van
daer quam in mijn Logijs op de Meerbrugge de Heer van Cantecroy,
seggende / dat de H. Cancellier Beckius my versocht te spreken / be-
geerende ick wilde daer komen / Dat hy een koets gereet had / om my
daer te brengen. Ick was onder die Heeren macht: hoe konde ick 't
ontgaen? Liet my derwaerts brengen / niet sonder naedencken wat het
wesen mochte. Daer ghecomen sijnde / onthaelde S. Ed. my seer
vrien-

vziendelick / Sepde van my veel gehoozt ende verlangen gehadt te heb-
 ben my te sien / ende in confidentie met my te willen spreeken. Sep-
 de / dat hy hiel / dat d' Arminianen met hare parthyen niet lichtelick
 weder te samen en soudren vereenigen / ende dat men daerom verder mo-
 ste dencken. Datmen inde Wyde-handelingh van Colen veel hadde
 geproooken van in 't stuck vande Religie moderater te gaen / maer dat
 die van zijne zijde nergheens na en hadden willen lusteren / 't welck
 (zijns oordeels) een groote faute was geweest. Dat Ximenes (vragen-
 de of ick zijn boeckken niet en had gelesen / Ick sepde Ja) seer wel had
 gesept / datmen niet dat hard gaen aende Catholijcke zijde de Catholijc-
 ke Religie soude in perijckel brengen / 't welck de erbarentheyt wel had
 geleert. Dat de saecken nu al anders ingesten wierden / ende dat zijne
 Princen daer toe soudren konnen werden ghebracht / dat zy in die plaet-
 sen / die zy soudren konnen in-nemen ende beuachtigen / Religions by-
 heydt soudren vergonnen den onsen / om dat die moderater waren / ende
 in eenighe pointen de Catholijcken naerder quamen. Datmen oock
 had ghedacht op het stellen vande Magistraten in soodanige plaetsen /
 maer dat daer op noch niet en was gheordineert / doch datmen daer in
 lichtelick eenen goeden voet soude binden. Dat hy my dit hadde wil-
 len communiceren / ten eynde dat ick soude by mijn selven overleggen /
 ende dan eens naerder met hem spreeken / voegghende daer by / dat zijne
 Princen alle satisfactie van ons (Remonstranten / die daer waren)
 hadden / ende soo wy ons soo als tot noch toe continueerden te dragen /
 dat wy niet en hadden te vreesen. Ick ten naesten by merckende /
 waer dat propoost (hoewel het soo ex abrupto [bupten ghevolgh van
 reden] donckerlick ende inghewickelt wierd voorgestelt) heen wilde /
 bedanckte S. Ed. seer van soo beleeft vziendelick onthael ghedaen aen
 een slecht man / ende arm ballinck / als ick was / - bad oock S. Ed. hare
 H. H. ootmoedelijck van onsen wegghen te willen bedancken vande ge-
 nadige conuenticie ende oogh-lupckinge ober ons verblijf in dese hare
 Provincien / die wy alle tijdt met onse ghebeden voor hare H. H. aen-
 den Almachtigen Godt soudren erkennen / hopende ons verblijf aldaer /
 soo langh 't selve mochte dueren / niet te sullen misbruycken / maer ons
 sochthoudelijck te sullen wachten van yemand aenstoot te gheuen.
 Hier op sweegh ick. S. Ed. repliceerde / dat dat wel was / maer vzaegh-
 de / wat my docht van 't principaelste / dat hy my hadde voorgestelt.
 Ick antwoorde. Dat my wel seer aengenaem was / dat hare H. H.
 dachten om ons / of andere / byse oeffeningh van Religie bupten de R.
 Catholijcke te vergunnen / maer dat ick den voet alsoo in 't gros by
 S. Ed. voorgeheslagghen niet en konde begripen / ende niet en wist hoe
 dat in sijn werck soude gaen / of konnen geschieden sonder groot nadeel
 onses Vaderlands / aen welckers conseruatie ick my van Godt ende
 de nature ten uptersten hiel verbonden / om niet dan de behoudenis
 ende 't hoogheyl van 't selve te soecken / na mijn beroep ende vermogen.
 Summa / dat dat een seer tedere saeck was voor my slecht ende ver-
 dreuen bedroeft man / om veel daer van te spreeken / biddende daer van
 ghe-excuseert te zijn ; dat wy oock in die saeck gants niet en vermoch-
 ten.

ten. S. Ed. dupliceerde/dat hy my dat alsoo/in confidentie / in 't ghesnerael hadt willen voorszaghen / op dat ick vande goede Intentie van zijne Princen / ende hare moderate humeuren in 't stuck vande Religie soude versekeret zijn. Sepde S. Ed. voort / seer te begheeren / dat ick mijne residentie soude willen nemen binnen Brussel / dat ick daer seer willerom ende aenghenaeim soude sijn by S. Ed. ende andere Heeren : doende daer by tot een Besluyt / dat indien ick yet hadde te communiceren/of te begheeren / dat 't selve sijne Princen seer aenghenaeim soude sijn te hoozen / sonder my pewers in te verbinden / of pewers toe te perffen. Ick antwoorde wederom met dancksegginge/dat mijne gelegentheydt niet toe en liet / om vele oorsacken / te Brussel te comen resideren/ende dat ick niet en hadde te begeeren of te bidden/dan alleen/dat ons doch geen moepelijcheyt ober mijne ende anderer mijner broederen verblifft 't Antwerpen en mocht aengebaen worden/gelijk veeltijds was geschiedt/ende noch onlanck: daer op hy antwoorde, 't sal gheen groote noodt zijn. Ick/ half lachende : mijn Heer/ ick bid/dat het niet alleen gheen groot / maer gants gheen noodt zy. S. Ed. respliceerde : Die in dienst van Princen sijn moeten omsichtigh spreken/maer 't sal gheen noot hebben. Hier mede scheyde S. Ed. my de handt ghebende ende segghende te moeten vertrecken / ende dat hy my hoopte naerder te spreken op een ander tijdt. Waer op ick strack wederkeerde nae Antwerpen / dese propoosten aldus op staende voet by memorie aentepkenende. Sanderen daeghs quam S. Ed. neef Peckius upt Zee-landt onse Latijnsche Arte van my halen : waer toe/ is my onbekent. Eenigen tijt van te vozen was by my gecome in mijn Logijs Florentius vander Haer van Vrecht Canonick tot Rijssel/ die (soo ick voormaels wel hadt verstaen) aldaer te Hove in aensien was/ segghende / dat hy eens by my was gheweest inden Haghe t' mijnen hupse / daer hy doe quam dooz last van Richardot, hoewel hy dat doe hadde willen dissimuleeren/meynende dat ick seer totten vrede genegen was/om my daer toe noch meer te bewegen/maer dat ick dat soo wijdbander handt hadt geworpen/als my daer mede niet willende bemoeppen/dat hy Richardot hadt gherappozteert/dat ick wel was een discreet man/maer heel vzeindt ende intractabel vooz hare zijde. Sepde daer by/dat hy Barnevelt oock soo had gebonden/ ende daerom wel verwondert was/hoemen ons daer nae met sulcke Calomnien hadde beswaert. Item/dat ick 't recht vande H. Overhepdt tegen de Kerck had voozgestaen/maer nu wel sagh/hoe ick daer mede gevaren ende hoe ick ghe-loont was : presenteerde my voort zijn vziendtschap / ende sepde te meynen / dat wy wel vzyphet van Religie soudent krijgghen in 't Land van Cleef onder den Hertogh Paltzgrave van Rijburch : wilde mijnthalben wel een repse doen van vier daghen / om my dienst te doen/waer het my aenghenaeim. Ick antwoorde hem op alles/ ende hem bedankende van zijnepresentatie van my ten dienste hier of daer te repsen/sloegh ick deselve af / maer alsoo ick sepde gheneghen te zijn naer Vzanckrijck te repsen/moet ick hem beloven/soo ick quame dooz Rijdel te passeren/ hem te comen besoecken / ghelijck ick oock daer nae

bede/sonder hy hem te vernachten/hoewel hy my zyn logijs seer vrunderlijck aenboodt. Dat hy seyde van my inden Hage gesproken / ende van soodanige saecke/te weten van Vrede/ ghesproken te hebben/was warachtigh: ick gingh het oock op staende voet den H. Advocaet Barnevelt/tot mijne descharge ende ontlastinge/aendienen. 't Was al een wyl te vozen / eer men in handeligh van Treves begonde te treden. Hy was de selve vander Haer/die anno 1587. had uytgegeven het boeck De initijs tumultuum Belgicorum, (bande beginselen der Nederlandtsche beroerten/) hy naedeeligh de loffelijcke reputatie vanden ouden H. Prince van Oraenjen/'t welck ick/te vozen gelesen hebbende/ hem inden Hage / ter selver tijdt vriendelijck aenstreedt aende Tafel vande Hoofmester van S. Ercl. Mauritius; S. E. wenschte doe/ dat my 't selve ware onbekent geweest.

Niet langhe nae dat ick den H. Perckium Cancelier tot Canterrop had gesproocken/als vozen/ quam de H. Pensionaris van Antwerpen Gabarilles my seggen/dat hare H. H. was aenghebient / dat d' Arminianen secrete vergaderingen gehouden ende gepredicht hadden t' Antwerpen in een Verberge daer 's Gravenhaghe upt hanght / daer ober de selve hadde gheschreven/ datmen ons datelick soude doen vertrecken/ ende dat derhalven noodigh was / indien wy blijven wilden / dat ick soude selve reysen nae Brussel / om hare H. H. daer van te onderrechten. Dit dede ick ter begeerte der broederen Episcopij/ Grevinckhobij ende andere/die daer meer waren / den 15. der selver maendt Idcp. De voornoemde Heer Pensionaris liet sich / ter selver tijdt / oock daer binden/ ende / wetende mijn Logijs/ quam my seggen/dat de H. Cancelier voornoemt my ontboodt ende wilde sprecken. Ick gae, S. Ed. (sonder eens meer te gewagen vande propoosten met my ghehouden tot Canterrop) seyde verwondert te zyn / datter soo vele Predicanten onser gesinthepdt waren binnen Antwerpen. Ick seyde/dat het ghetal op veel na soo groot niet en was / als S. Ed. meynde / verklarende hoe veel daer waren / ende waerom. Dit ghehoort hebbende was S. Ed. te vreden / segghende 't selve hare H. H. te sullen aendienen. Vraeghde nae de gheseyde vergaderingh. Ick seyde te moghen lijden / oock te bidden / datmen sich daer op informeerde / men soude niet binden / dat onse luyden opt aldaer waren vergadert gheweest noch om te predickē noch om yet anders te doen. Doozts begeerde S. Ed. dat ick soude verhalen/ waer upt ons verschil ober de Religie ghesproken was / wat onse ghevoelen was / ende hoe wy daer in ghehandelt hadden. Mijne verklaringh hier op ghedaen hebbende soo kort ick konde / seyde S. Ed. blijde te zyn onse saecken / ende de fundamenten van dien/verstaen te hebben/ ende gehoozt te hebben met verwonderingh / dinghen die hem te vozen heel onbekent waren/ vraeghende of wy onse Remonstrantie hadden overgegeven vooz/ of gebruyende / 't Bestant. D' Antwoordt ghehoort hebbende seyde alles S. Hooghhepdt te sullen te kennen geven / ende dat hy wel meynde/dat het stuck van te moeten upt Brabant vertrecken geen last lijden en soude. Ick seyde/dat wy niet anders opt ghesocht en hebben als des Vader-

landts ende onser Conscientien bypheet. Dat wy hier zijnde niet vooz en hadden pet te molieren teghen desen Staet / maer dat wy ons in alles souden betoonen (soo langh wy daer waren) te zijn harer H. H. aller ghetrouwste Onderdanen / biidende alleen / daer in stillighepdt te mogen leven buypen beswaernis onser Conscientien. In dese propoosten zijnde comt de Hertogh van Arschot onberwacht / bzeekende onse propoosten. De H. Cancelier badt S. Ercl. een wepnigh inde Camer te verheypden/ende leyde my tot aende deur/excuserende die Interruptie : Ich scheyde van S. Ed. met dese conclusie : Ich bid / mijn Heer/u Ed. ist moghelic / dat wy eens mogen verstaen opentlick ende rondelick/wat harer H. H. intentie is onsent halven : namelick / of sy ons/modestelick lebende / ende onse dinghen doende in stillighepdt onder ons/hier willen laten leven ende woonen / sonder onse conscientien gewelt te doen : voeghende daer by / dat ick wel merckte/datmen ons hier leed om politijcke consideratien ende redenen van Staet / op hope van eenighe veranderingh in Holland / maer dat die onsent halven niet en was te verwachten; dat ick daerom bzeefde/datmen / merckende dat met ons tot sulck deffine geen voozdeel en was te doe/ons mochte doen vertrecken op eene onghelegghen tijdt : dat wy derhalven liever hadden sulcx in tijdts te weten/om ons te voozsien by tijde. S. Ed. stondt my dat toe / ende belaste my goedts moets te zijn ende antwoydt te verwachten. Daer mede gingh ick. De voornoemde H. Pensionaris quam my daer nae boodtschappen / dat de H. Cancelier van meninghe was te gaen by den Marquis Spinola: sonder te seggen waer toe / alleen seggende/dat ick noch niet moste vertrecken. Deselve H. Pens. quam daer na wederom boodtschappen/dat de Cancelier by den Marquis was geweest/ende dat hy Cancelier hem Cabarelle had gesepdt / dat mijne propoosten hem sonderlingh wel hadden befallen / ende dat hy sagh / dat ick rond ende oprecht gingh ende handelde / t welck hem seer wel beviel; dat hy derhalven onse saeck ende sonderlingh mijn persoon seer toegedaen was/ooch een treffelick ghetyghenis van my aen den Marquis hadde ghegheven. Voorts / dat de Marquis my selve wilde sien ende hoozen spzeerken. Hier op comt de selve Pensionaris 's anderen daeghs op den avond seggen / dat de Marquis Spinola my wilde spzeerken / ende dat hy last hadde my by hem te bzeughen by S. Ercl. in sijn logys: ghelijck hy dede. S. Ercl. ontfingh my vriendelijck / segghende verlanghen ghehad te hebben my te sien/ende hem aengenaem te zijn / dat ick gheromen was. Ich de reberentie doende danckte S. Ercl. vande eere / dat soo een Prinz sich verweerdighde soo goedertierlijck aen te spzeerken een persoon die van een ander Aelghe ende parthij / ooch upt zijn Vaderlandt gebannen ende ellendigh was. Ich spzack Fransch. S. Ercl. antwoorde my / half in ghebroocken Franschs ende Italiaens / dat hy daerom niet en liet te estimeren hommes valoros & virtuosos (de treffelicke en denghdelicke Mannen) (dese woorden ghebzupchte hy) soodanigh hy my upt de fame hadde ghekent. Ich sepde / dat ick soo veel niet werdt en was / danckende evenwel zijn Ercl: ootmoedelijck vooz de

goede opinie ende genadige gunste/ ende hoven al/ dat S. Excel. (soo ick verstant) ons arme/ ellendige ballingen die gunste hadde bewesen by hare H. H. dat wy tot noch toe eenighen tijdt onder der selver bescherminge in dese harer H. H. Provincien hadden mogen leven/ nae dat wy upt de onse/ vand' andere zijde/ met groot onrecht waren uptgheset ende gebannen. Doch dat ick nu had verstaen/dat hare H. H. anders van ons wilden statueren/ ende ons in dese Landen niet langher lijden/ 't welck ons seer hart hiel/ om dat wy niet en wisten/ waer heen wy ons begheben soudent. Dat wy by hare H. H. waren bedraghen als ghepzedickt hebbende/ 't welck ick seer lichtelijck konde wederlegghen ende verthoonen soo niet te zijn/ soo ick soo veel genade mocht genieten van daer op gehoozt te worden by sulcke/ als het hare H. H. soude gelieven/ daer toe te committeren: Dat ick daer en tuschen S. Excel. ootmoedigh badt sulcx niet te willen gelooven/ maer dat het deselve/ als soo een Prinz betaemde/ mochte gelieven den geaffligerden ende verdzuchten de gunstighe handt te bieden by hare H. H. om soo onghenadelijck niet verdzeben te worden. S. Excel. vzaeghde my/ of wy niet soudent konnen woonen verspreyt van malhanderten in verschepden plaetsen. Ick septe Neen/ ende verklaerde de vele swarigheden daer in gheleghen. Wy vzaeghde/ of wy gheen lust soudent hebben tot Verentals te woonen. Ick septe/dat die plaets ons gantsch niet ghelijcken en soude. Wy vzaeghde/ of Graef Henrick (soo noemde hy Prince Henrick/ Mauritsz broeder) vanden onsen was. Ick septe dat niet te konnen segghen/ alsoo ick 't niet en wiste/ maer dat ick het daer vooz hiel/ dat S. Excel. my in 't bysonder niet ongunstigh was/ ende dat ick geloofde/ dat hy niet onghengen soude zijn ons te helpen/ Indien hy konde. Ghy seght wel/ septe hy/ Indien hy konde. Daer op hy voozt S. Excel. Prince Henrick seer extolleerde ende pries. Voorts septe hy den Pensionaris Gavarellas van wegghen hare H. H. last ghegeven te hebben van my Tractement toe te leggen. Ick danckte hare H. H. ende zijn Excel. biddende ootmoedelijck my gheexcuseert te houden/ alsoo ick gheersolbeert was/ gheen Tractement te ontfaen. Neen/ neen/ septe hy/ Ghy zijt het weerd/ ghy moet het niet weygheren/ hy sal niet u naerder daer van spreken/ met eenē aeffem my belastende gerust te zijn/ vooz my ende noch drie of vier andere/ dat hy/ op de gene die 'er meer zijn/ soude dencken/ ende met hare H. H. spreken/ begerende/ dat ick den Pensionaris soude gheven by geschifte/ hoeveel Predicanten ick noch begheerde datmen t' Antwerpen soude laten woonen: Dit dede ick 's anderen daeghs/ ende gaf een memorie vooz ghen personen. Daer op noch eenen dach gewacht hebbende/wiert ick ten eten genoodicht by S. G. Graeff Johan van Nassau/ die my septe verstaen te hebben/dat hare H. H. seer wel met my te vreden waren/presenterende sijn dienst. Ick danckte S. Genade ende septe onnoodigh te zijn/dat de selve haer mijnent halven in moepten stelde. De Pensionaris septe/ ick mochte wel wederom keeren naer Antwerpen/ S. G. soude volgen/ ende verhoopte goet antwozdt te brengen/ wilde enckel mijn gelach

inde Herberge betalen/ maer ick wilde het geensins lijden. De Waerbinne wilde evenwel geen gelt van my hebben/ doch verkreegh ick soo veel van haer/ dat sy my seyde/ hoe veel het was / 't welck wederde/ maecte ick soo veel in een papier ghereet te hebben/ ende daer nae een boodtschap ten huyse vanden Pensionaris ghemaect hebende leyde ick dat papierken met het gheltd op een buffet dat aende deure stondt/ dat S. E. sach/ ende liep in haest de deure upt. D' antwoordt/ die wy daer naer kreghe/ was/ dat thien personen toeghelaten wierden t' Antwerpen te woonen neffens my.

In Augusto desselven Jaers 1620. daer aen volghende/ komt eenen Timotheus Elkes van Brussel t' Antwerpen/ ghesonden (soo hy seyde) vanden Marquis de Queva, Ambassadeur van Spaenjen/ om my te seggen dat de ghesepde Ambassadeur my ontboudt ende wilde spreken. Ick was seer betrest ende excuserde my. Episcopius/ Nicolaus vader ende de Pensionaris Gabarella riedt my in alle manieren te gaen. Ick endede het evenwel niet / maer vond middel om my te excuseren. Elkes komt weder. Siende dat ick 't niet konde ontgaen / reysde ick in Gods naem met den H. Pensionaris / die my daer bracht. Hy dede my komen in zijn cabinet / daer hy sat aen een Tafel met een byl vast op synen neuse/ ghelyck de Portiguisen vele. Hy dede my by sich sitten/ seggende in 't Latijn / Dat hy my nergens om en hadde ontboden/ dan om my te sien/ om dat hy veel goedts van my hadde gehoozt / 't welck hem seer dede wenschen / dat ick Catholijck ware/ ende dat ick vele goede diensten soude kunnen doen: Dat hy my anders niet en hadde te segghen vooz die tijdt ('t scheen dat hy doe seer besich was/ alsoo ick veel groote (soo my docht) in sijn Camer/ daer ick dooz gelepdt wierd/ende die seer kostelick was/ sach wachten/ dan alleen dit/ hy 't voozgaende/ dat hy my seer ghewoghen was. Ick seyde oock in 't Latijn/ dat ick S. Excel. bebel/ van hy hem te komen/ had willen gehoozsaemen/ ende daerom daer gecomen was/ S. Excel. ten hoochsten van zijn genegen gemoet bedanckende/ ende ootmoedelijck bidden de niet ongoedtyck te willen nemen / dat ick ghedwonghen was S. Excel. in conscientie te verklaren / dat ick mijne Religie niet veranderen en konde/ noch upttrecken de Liefde ende de schuldige plicht/ die ick mijn Vaderlandt schuldigh was / hoewel ick van sommighe in 't selve seer qualijck was ghetraecteert bupten mijne verdiensten. Doozts dat ick anders niet en sochte dan bypheydt van conscientie ende de Religie / onder de Gegeeringhe der wettigher Overheydt in wat plaetse ick woonde ; Dat ick ende alle mijne mede-broeders ghesint waren de selve alle gehoozsaemheydt ende onderdanigheyt te praesteren nae Gods wil/ gelijck hier nu hare Hooghepden/ soo langh wy wonden onder haer gebiedt/ sonder datmen onsenhalven inmermeer eenigge rebellie ende wederspannigheyt/ wepniger factie of opzorigheyt hadde te vzeesen. Hy gaf vooz antwoordt/ dat hem leet was nu niet meer te kunnen spreken / maer hoopte my noch breeder op dat subject te sullen onderhouden met beter gelegentheyt. Soo liet hy my/ met toenepghen sijns hoofts ende een vziendelijck ghelaet/ gaen. Het

was spade nae 't abont-eten/ende daer was/soo myn dochter veel te doen. Wederom 't Antwerpen gheheert zijnde/romt de H. Pensionaris Javarella of Sabarelles/ 't mijnen hupse/daer ick woonde in Schutters hofstract / ende in 't voorszups / sonder vorder te willen incomen/met mijn Hupsfrouw ende my wat gepzaet hebbende van secker rentjen/dat mijn Hupsfrouw in Zabandt hadde/ ende vooz de Treves was gersonfiquiert gheweest/wilde hy my inde handt douwen een tamelick groot papier vol goudts/soo ick sagh upt het glinsteren/alsoo het papier boben los was. Ick mijn handen te rugghe treckende/vraeghde wat het was/ende wat S. E. daer mede segghen wilde? S. E. zepde Ick bidt/ neemt dat aen van wegghen hare H. H. 't en is niet/ 't heeft niet te bedupden / dat weet ick wel/ Sijn hooghepdt wil meer vooz u doen / Hy is geresolveert u hier te gheben het selve ende meer Tractement Jaerlicx/dan ghy ghehadt hebt inden Hage. Ick antwoorde/niet sonder groote alteratie / Monsieur de Sabarelles / ick danck S. , Hooghepdt van der selver goede gunst / ende ben desselven dootmoedigh Dienaer. Neemt niet qualick dat ick segghe/houdt niet dat , het komt upt trots-moedighepdt / mijn saecken staen niet daer nae/ , trotsmoedigh te zijn : Ick weet / hoemen Princen gisten behoort te , bejegenen/ als daer geen andere insichten van grooten gewichte me- , de ghemenght en zijn. Ick ben gheresolveert niet een heller van hare , hooghepden te ontfanghen / noch eenigh Tractement / hoedanigh , het soude mogen wesen. Ick heb het niet verdient/ heb S. Hoog- , hept noyt dienst gedaen / ende en kan de selve gheen dienst doen in re- , niger manieren. Soo langh als ick my weet te behelpen / ende te , vreden ben met broodt ende water (daer toe het (Godt lof) met my , noch niet gecomen en is) zal ick van geen vrendt Prinz een stupber , ontfanghen. Wil u E: wat vooz my ende mijn Hupsfrouw doen/ , helpt ons aen dat rentjen/daer van wy terfonde spracken/Dat wy , daer van main levee handtlichtinghe moghen krygghen / ende d'arch- , ter stallen betaelt worden / vande Staten van Zaband/ daer op de , Gentebrief spreekt. De H. Pensionaris gingh heen met zijn pre- , sent/segghende last daer toe ghehadt te hebben vande Marquis Spi- , nola/ende belovende 't beste te doen aengaende dat rentjen ('twas maer 25.gulden 's Jaers/ende wy wisten/dat vele andere / oock grooten/in Hollandt/oock inden dienst van't Land sijnde/main levee handtlichtin- , ghe) van soodanighe renten vergonst was) ghelijck S. E. neffens den Heer de Vischere Ridder/mijn oude bekende vrendt/vooz ghenoeint/ oock ghetrouwelick dede / de welcke beyde ick van dese ende andere vrienttschaften meer seer grootelicx hebbe te bedancken.

Alle dese ende andere hooghst ghebaerlicke vepatien meer / ende dat het Bestandt allencrkens op 'teynde liep/deden myn resolveeren tot ver- treck upt die Landen in alle manieren / 't welck ick oock den anderen Broeders/die daer waren / aenspejde/ die 't selve mede goetd vonden: maer wy konden qualick resolveeren / waer wy het nemen souden/ ick insonderheyt/om dat de onverdiende haet S. Excel. Mauritij/(wel- kers voozgaende gunste/ende de diensten die ick de selve soo vele Jaren hadde

hadde gedaen/ my hadden befaemt ende vermaert gemaect/ ten goeden/ my nu ober al bekent hadden gemaect/ dooz de ghevolghde ongunst/ ten quaden. Ick dachte dickwils op Enggheland / om dat de H. Baron ende Colonnell Cicil my t' anderen tijden ghepresenteert ende versocht hadde eene repse derwaerts te doen niet my tot zijnen kosten/ ende dat ick hoopte S. Majesteit (die my vooz desen Sijne Coninck-
 „like groete dooz den H. Grotium genadighst hadde doen aanbieden) op
 „mijne saecken contentement te doen. Ick schreef derhalven aen S. Ed.
 „op Londen/ al in 't beginfel als ick eerst t' Antwerpen gecomen was/
 „om te weten/of S. Ed. (die ick wist dat my seer gunstigh was) nu niet
 „soude raden daer te komen. S. Ed. en antwoorde my niet/ maer dede
 „my antwoorden dooz een ander/ dat het een danghereuse tijt was bzie-
 „ven te schrijven van aldaer/ ende by aldien de persoon/ vanden welc-
 „ken de bzief quam (dat was ick) in die staet waer daer hy [Cicil] hent
 „liet / hy bereydt soude zijn / hem alle goede cordiale officien te doen.
 „Wat was my genoegh gesept/ ende S. Ed. zeyde de waerheyt. Even-
 „wel quam my een goede wijl daer nae ten ooren upt de mond van een-
 „nen Trombel Engelsch agent binnen Brussel / dat seekere Engghel-
 „sche Ambassadeurs komende upt Duystlandt / ende passerende dooz
 „den Hage S. Excel. hadden ghevraecht/ of Wtenbogaert met zijnen
 „wil niet soude mogen zijn in Engghelandt / die daer op hadde gheant-
 „woort / hy is wel / daer hy is / ende 't is best / dat hy daer blijbe:
 „'t welck (Indien 't waer is) wat sonderlinghs bedupdde. Ick dachte
 „sontijts op Colen, oock op Wesel ende den Lande van Cleef, oock Oolt-
 „waerts, maer ober al sagh ick swarigheydt. Ick wierd ghesollici-
 „teert te komen tot Staden, met bzieven vanden Raedt aldaer / oock
 „in Holsteyn, Sweden, Denemarck, maer Vranckrijck docht my 't appa-
 „renste / doch alsoo / dat ick eerst een repse wilde derwaerts doen/ om
 „te vernemen/ of ick daer met securiteit soude mogen woonen/ eer ick
 „finalick upt Brabant soude schepden. Dit den Heer de Vischer, mijnen
 „sonderlinghen Wriend vooznoemt/ te kennen gegeven hebbende/ quam
 „die daer nae by my / my aensegghende van hoogher hand/ dat Indien
 „ick wilde in Brabant blijven/ men soude my pensioen gheben son-
 „der eenige conditie of obligatie pewers toe. Ick seyde gheresolveert te
 „sijn niet te blijven/ ten ware men ons gabe byje exercitie in onse hup-
 „sen/ die ick wel wiste dat men ons niet vergunnen en soude. De Spaen-
 „sche Ambassadeur ghehoort hebbende van mijn voornemen / om na
 „Vranckrijck te gaen/ ontboodt my wederom ten tweede-mael by sich
 „tot Brussel, om my te bewegen tot blijven/ my doende groote presenta-
 „rien. Derwaerts gaende bad ick Godt om wijsheyt ende sterckheyt/
 „in meeninge S. Excel. wat in rondigheyt te segghen. Ick zeyde
 „dan vooz eerst/ dat ick hare H. H. aller ootmoedighst danckte / my
 „ende andere mijns ghelijcke soo langhe toeghelaten te hebben/ daer in
 „stilligheyt te woonen: Voortz/ dat het my ende mijn Wuyffrouw
 „niet mogelijck en was daer te blijven woonen/ als men met Holland
 „soude in oorlogh sijn/ om dese oorfaecken/ 1. Datmen in ons Wader-
 „land altydt suspicie soude hebben / dat wy tot nadeel van 't selve
 „pet

„pet machineerden/ van welke daet niet alleen/ maer oock suspicie/
 „ick altijt wilde byz zyn. II. Dat mijner Hupsfrouwen middelen/
 „die zy noch in 't land hadde/ soudē gheconfisqueert worden. Hier
 „spzack S. Excel. in/ seggende/ datmen dat wel dobbelt soude recom-
 „penferen. Waer op ick antwoorde/ dat noch ick/ noch mijn Hups-
 „frouw dat niet en soudē begeren. III. Dat ick niet doende of ra-
 „dende tegen 't Vaderlandt altijt hier suspect soude zyn/ sa in nadenc-
 „ken komen/ of ick niet en molieerde tegen desen Staet ende hare H.
 „H. dooz secreete cozzespondentien ende anders. IIII. Dat ick hier niet
 „konde blijven/ ten waer ick hier mijne vaste woonplaetse name/ om
 „my te dzaghen als een onderdaen van hare H. Hoogheypden/ 't welck
 „ick niet en konde doen sonder te hebben byze exercitie van Religie/ die
 „ick wel wist datmen ons hier niet vergonnen en soude/ noch niet seec-
 „kerhepdt vergonnen en koste. S. Excel: siende mijne bypmoedig-
 „hepdt/ begonst wat met my te discoureren vanden Oozloghe/ die men
 „wederom soude mogen aenhangen tegen Hollandt/ bzagende/ wat my
 „daer van dochte/ ende van 't succes van dien. Ick sepe daer op niet
 „te konnen antwoorzen/ alsoo ick de middelen ende macht/ die men
 „van die zyde soude willen of konnen gebzupcken/ niet en wiste/ noch
 „oock en begeerde te weten/ ghelyck het my oock niet en betaemde die
 „te weten: maer dat ick met oozloff van S. Excel: dit moste segghen/
 „Dat ghelyck ick den Coningh van Spaenjen wel bekende te wesen
 „de machtighste Potentaet van Christenryck/ dat my evenwel
 „docht/ dat S. Majestept een groot stuck aengreep met weder te
 „willen in oozlogh treden teghen die Provincien/ welcker machte
 „S. Majestept te vozen soo vele Jaren beproeft hadde/ ende/
 „soo ick geloofde/ noch meer beproeben soude. S. Excel: bzaeghde/
 „offer dan gheen middel was tot byede: Ick sepe Jae/ indien men
 „haer met byede wilde laten. Hy sepe/ datmen dat wel soude doen/
 „wildemen den Coningh eenighsins erkennen. Ick sepe/ dat
 „d' onse dat niet doen en soudē. Hy bzaeghde/ waerom niet/ als-
 „men haer inde reste/ niet uytgenomen/ al gheeft dat sy begeren. Ick
 „sepe/ dat de Coningh haer al ghevende/ midts datmen S. M. erkent
 „als Coningh/ daer mede weder al neemt dat hy gegeven heeft: want
 „de erkenenisse/ die S. M. begheert/ sepe ick/ is/ de selve t'er-
 „kennen als Souverain/ welke erkenenisse alleen al de reste metter
 „tijt soude evertoren en te niet doen. Nochtans/ sepe hy in Spaenjen
 „ende elders wozt S. Majestept erkent voor Souverain/ ende evenwel
 „blijven d' Onderdanen by hare Privilegien/ ende S. Majestept hout
 „haer dat hy beloofst heeft. Ick wil dat niet disputeren/ sepe ick/
 „ende gheloobe/ dat het soo is/ maer de Hollanders en sullen in al-
 „len ghebal niet ghelooben/ datmen haer woordt houden sal/ byson-
 „der niet in 't stuck vande Religie/ om vele oozsacken/ ende byson-
 „der/ om dat dat in sijne Majestepts machte niet en is/ al wilde hy
 „schoon/ maer is een stuck puer en alleen hangende aende machte van-
 „den Paus. Maer sepe S. Excel: S. Heplighept sal S. Majestept
 „daer in dispenserē. Ick ghelooff het/ sepe ick/ maer deselve Hepl-
 „lighept

„ligheyt heeft de macht **S. Majestept** (soo **S. M.** gheloofst) daer nae
 „weder van sijn **Eedt** ende ghebane belofte te dispenserē / om die te
 „moghen breecken / als het sal oozbaer bebonden worden. Dit
 „wantrouwen / septe ick / mijn Heer / is soo diep inder Hollanderen
 „herte gewortelt / dat ick niet en sie / datmen haer dat immermeer be-
 „nemen sal. Soo langh die diffidentie blijft / en is (septe ick) met onse
 „Natie in dat stuck niet te doen. **Is** daer gheen middel (vzaeghde
 „hy) om die diffidentie wech te nemen? **Ik** en kan gheen bedencken /
 „septe ick / als een middel / hoewel ick seer twyffel / of dat daer toe
 „suffisant zyn sal: ende in allen gebal weet ick wel / dat **S. Majestept**
 „dat niet doen en sal. **Gevzaeght** zijnde wat dat middel was? ende ick
 „gebeden hebbende (ghelijck ick dickwils dede) dat mijn vyzpreecken
 „my ten goeden mocht ghenomen worden / (t welck **S. Excel.** stercke-
 „lyck beloofde / segghende / dat mijne vyzpoffigheyt hem seer aenghe-
 „naem was) septe ick / Dat hy aldien het **S. Majestept** ende hare **H.**
 „**H.** geliefde / van / ende upt hen selven / vyzpheyt vande Religie vooz de
 „**Geresezmeerde** te consenteren in sijn eyghen **Provincien** van **Bra-**
 „**vant** / **Vlaenderen** etc. midts noodbige oozze tegen alle factien ende op-
 „roerighepden / die men mocht vzeesen onder dat dextel aenghewent te
 „sullen moghen worden teghen de **Catholijcke Religie** ende andere
 „(gelijckmen claeght t' anderen tijden geschiet te zyn) ende dat zy haer
 „vzagen in alles / als gehoozsame onderdanen schuldigh zyn / voozts
 „in alles wel onderhoudende 's **Landts** privilegien in de selve zij-
 „ne **Majestepts** **Landen** / ende afdoende soo daer teghen eenighe
 „**Infractie** mochte zyn geschiet; Dat dat een klaer teekē wesen sou-
 „de van **S. Majestepts** goede wil: wantmen alsdan seggen soude / dat
 „daer geen oozsaek meer en ware te diffideren / of **S. Majestept** zijne
 „beloften oock soude houden aen die van **Hollandt** / wanneer zy daer
 „toe gehouden soude zyn hy **Tractaet** hy eede beswozen / naedemael
 „de **Majestept** van selve ende onghedwonghen / upt enckele goedertie-
 „rentheyt tot zijne onderdanen / die vyzpheyt soude consenteren / ende
 „datelijck in 't werck laten stellen. **Iffer** eenigh middel (septe ick)
 „om de diffidentie / daer van ick hebbe ghespoocken / wech te ne-
 „men / dat waer het middel. **Dan** ick weet wel (dede ick daer hy)
 „dat **S. Majestepts** conscientie dat niet toe en laet / Dat oock de
 „**Roomsche Kerck** ende de gheestelijcke **Bercht-vaders** / ende andere /
 „vande welcke **S. Majestept** ende hare **H. H.** hare conscientie laten re-
 „geren / t selve haer in geender maniere toe laten en soudē / hoewel het
 „hy sommige andere **Catholijcke Potentaten** hier ende daer geschiet.
 „**S. Excel.** sach my sterck aen / ende zepde / **S. Majestept** sal vooz heen
 „eene declaratie laten uptgaen / hy de welcke hy sal verclaren / alle
 „**privilegien** te willen restitueren / oock die privilegien / die dese nieu-
 „we **Regenten** hebben afgheschaft. **Mijn Heer** (septe ick) sy sul-
 „len niet sulcke declaratie spotten; want dat **S. Majestept** haer
 „soude beloozen / hebben zy alreede hy haer selven / ende de nieuwe
 „(septe ick) en hebben gheen privilegien geviolēert vooz altijt / maer
 „vooz eene repse alleen / om de regeringhe na de sin van **S. Excel:** de

„ Prince van Ozaenjen ende der Predicanten te herstellen / met pro-
 „ testatie / dat dat niet en sal ghetoghen worden in consequentie/
 „ maer dat alle Privilegien voortaan sullen blijven in haer gheheel/
 „ t welck haer ghenoech is om haer selven inde Regeringhe te main-
 „ teneren: ende noch (sepde ick daer by) en gaet dit de Vypphepdt vande
 „ Religie en conscientie niet aen / daer van ons meeste propoost was/
 „ om de diffidentie wech te nemen. Voozts/ sepde ick / moet ick u
 „ Excel. noch een wooydt seggen in vypphepdt/ tot dienst van S. Maje-
 „ stept ende hare H. H. namelijk/ dat ick wel weet / dat u Excel. ende
 „ andere Heeren / oock geestelijcke/ my ende mijne medebroederen soer-
 „ ken hier in 't Landt te houden / niet upt Liefde tot ons ende onse
 „ saecken (hoewel ick gheloove / dat sy ons aensien vooz breedtsame
 „ lupden ende gehoozsame Inwoonderen/ die/ onder 't pzetext van Re-
 „ ligie/ gheen factien noch oproeren en sullen aenrechten / gelijckmen
 „ die vzeefe heeft vande Calbinisten upt voozgaende experientie / daer
 „ toe vooz ons gants niet te vzeesen en is) maer upt eene hope / diemen
 „ heeft geschept/ dat wy dooz die van onse ghesindtheden / die seer vele
 „ zijn in 't Landt/ metter tijdt te weghe soude vzenghen eenighe rebel-
 „ lie ofte rebolte in d' een of d' ander Stadt teghen den Staet aldaer/
 „ om dese zijde te favoziseren ende de handt te bieden/ als men in oozlo-
 „ ghe soude zijn ghetroeden. Dit houde ick secker/ sepde ick/ dat ver-
 „ wacht wooydt / ende dat wy met onse directie van hier daer toe sou-
 „ den arbeypden: waer op ick u Excel. wel rondelick met alle respect/ ten
 „ dienst van S. Majestept/ verclaren wil/ dat dat te vergeefs van ons
 „ soude werden verwacht/ ende dat die van onse ghesindtheit in 't Land
 „ nimmermeer soo verre komen en sullen/ dat sy dat jock / daer mede
 „ zy nu dooz 't berooven van hare Leeraers ende vypphept van Religie
 „ ghedruickt worden van dese nieuwe Regenten / vanden hals sullen
 „ soecken te werpen/ om een ander jock / dat zy houden veel swaerder
 „ te zijn/ 't welck zy noemen het Spaensche / op den halse te nemen.
 „ Niemandt sal haer daer toe raden/ en al hadden zy schoon 't vermo-
 „ gen/ 't welck zy niet en hebben/ nimmermeer sullen zy dat doen; want
 „ zy alle te samen te groote liefde hebben tot hunne vypphepdt / ende te
 „ grooten afkeer van dese natie/ van dat zy dat soudén poghen te doen:
 „ want al is hun ende ons groot onghelijck geschiedt/ sy worden eben-
 „ wel niet ghedwonghen/ teghen hare Conscientie / te moeten een an-
 „ dere Religie aennemén / die sy niet toe en staen. Ick verwonder my/
 „ sepde d' Ambassadeur / over u. Andere ballinghen ende Verdzebene
 „ upt haer Vaderlandt plegen te arbeypden om weder daer in te komen
 „ in alle manieren/ ende de weghe/ die daer toe mochten worden aenge-
 „ wendt/ te helpen faciliteren ende licht maerken. Ick repliceerde/ dat
 „ sulche lupden haer particulier sochten / anders niet vooz hebbende
 „ dan haer te vzecken : 't welck wy niet en deden / liever willende in
 „ armoede leven ende ons met water ende broodt behelpen buyten
 „ Landts/ dan poghen weder in 't Land te comen dooz onbehoorzijcke
 „ middelen / alsoo wy Christenen waren / die onse hope op een be-
 „ ter hebben hier naemaels / ende daerom niet en moghen doen / dat
 „ ons

„ons van Godt verboden is. Conden wy / seide ick / in 't Landt
 weder komē dooz een goede vrede / dooz de welcke Religie ende pybi-
 „legien wel mochten zijn bewaert / dat waer ons lief : anders moeten
 „wy de patientie nemen. Ghy spreekt rondt / seide hy : Jae mijn
 „Heer / seide ick / ick segghe soo het is / oock ten dienst van S. Ma-
 „jesteyt / op datmen sich op gheen veranderingh of revolte van bin-
 „nen dooz de onse en verlate ; want dat en sal niet gheschieden. Daer
 vielen op dit stuck veel meer Discoursen / dan dit 's de Summa. Hy
 hoorde my seer attentivelick / vrent bindende / soo my dochte / pemandt
 soo te hooren spreken. Vraeghde in 't leste / of ick dan wilde ver-
 trecken nae Vranckrijck : Ick seide Jae / eer de Treves uptgingh
 niet gaerne willende in Vabandt zijn / als daer soude oozloghe zijn
 teghen ons Landt. Hy vraeghde / of ick daer al mepnde zeerker te
 zijn. Ick antwoorde dat niet te weten / maer eens daer te sullen gaen
 werch ende weer / om daer nae te vernemen / dan weder herwaerts te
 komen / om mijne familie derwaerts te transporteren / in dien ick daer
 in securiteyt mocht woonen / vertrouwende / dat S. Hooghepde ende
 S. Excel. mijne wedercomste genadelick souden toelaten. Waer op hy
 seide / dat ick alle tijdt wellerom soude zijn : vragende / wat die ande-
 re mijne metghesellen / die hier noch waren / doen souden. Die (seide
 ick) souden gaerne nae Cölen gaen / om te sien / of zy daer by verblijf
 souden mogen hebben. Hebben zy daer / vraeghde hy / eenighe addres-
 se ? Reen (seide ick) maer wanneer ick uwe Excel. dooste verghen om
 eenige addresse of voozschrijven / ende u Ex. gheliefde ons daer mede te
 begenadigen / niet anders getupgende dan wat luyde wy zijn / ende hoe
 wy ons hier in stilligheyt gedragen hebben / ulve Excel. soude ons seer
 grootelick verobligeren. Hy antwoorde daer op te willen dencken / ick
 soude pemandt last laten / om hem daer over aen te spreken / ende liet my
 alsoo beleefdelick gaen. Maer van dat voozschrijven en volghde niet.

Deze Voozpoosten / tusschen den Spaenschen Ambassadeur ende my /
 vielen den 14. Meert 1621. daer op ick van Vruessel nae Parijs ver-
 reysde den 16. Aldaer verricht hebbende 't gheen ick hier nae verhalen
 sal / quam ick weder tot Vruessel den 4. Mey. De voozders / die op Cö-
 len waren gherepst / quamen oock weder in Vabandt in Julio, alsoo-
 men-se tot Cölen niet langer wilde lijden. Daer besloten wy onder
 ons drie Episcopus, Cupus ende ick / op 't rapport dat ick dede / onse re-
 sidentie te gaen nemen in Vranckrijck / ghelijck wy oock deden / der-
 waerts reysende in Augusto daer nae. Terwijl ick dit-mael in Vra-
 bandt was / vielen noch eenige klepne saecken vooz / die ick mede kort-
 lick sal aenteekenen. De Jesuït ende Professor Waddingh ghehoort
 hebbende / dat ick wederghercomen ende t' Antwerpen was ten huyse
 van Ioseph vander Aft, quam daer met zijnen Socius, om my aen te spre-
 ken ; dan ick excuserde my met het overliden vande Hupszoulu
 vande vooznoemde Vander Aft / mijne Nichte / die noch boven d aerde
 stondt / ende dat ick stondt om van daer te verhuysen elders / namelick
 by S. Andries ontrent den Eeckhof. Ontrent drie wecken daer nae
 comt de selve Waddingh weder daer by my / versoekende ter instantie

banden Ambassadeur van Polen (die hy seide dat niet te hebben konnen wepgheren) dat ick den standt bande geunteerde Provincien eens coztelijck soude willen stellen by gheschysse / men soude het my wel recompenseren. Ick excuserde my. Hier seide my Waddingh upt monde banden voornoemden Ambassadeur verstaen te hebben / dat hy inden Daghe sijnde eenighe bande Staten hadde hoozen seggen dese woorden / die Waddingh my aldus verhaelde in't latijn: *Nos Barneveldso cervicem praeclidimus in gratiam Principis, iam fertur.* [Wy hebben Barneveldt om des Princen wille den kop afgehouden. Nu slaapt hy dat hy ronckt.] Wepnigh dagen daer na komt de H. Pensionaris Gavarel my besoecken ende vraghen / wat d' Arminianen tot haer saecken achten dienlichest te zijn / d' oozloghe / of de Vrede: Ick antwoorde / dat ick dat niet en wist / dat sy daer van aen my niet en schreben / ende dat S. E. niet en most meppen / soo ick den Ambassadeur oock had gesept / eer ick nae Vranckrijck gingh / dat die luden / die S. E. Arminianen noemde / eenige occasie soudén willen geven aen haren Vpand / 't Vaderland aen te tasten / ende te beschadigen d' een met d' ander: alsoo sy wel wisten / dat sy van dese zijde niet goets en hadden te verwachten / ende vast ende seker hielden / dat dese niet en waren te betrouwen / ende dat wy onsent halven geen argumenten en hadden hem te persuaderen / dat de Spaensche te betrouwen waren. Pater Tempel komt by Episcopium ende my / om ons te induceren tot blijven: wy antwoorde te willen vertrecken. De selve Tempel seide tot ons / dat soo wel de Propositie vā Peckius inden Daghe / als der Staten antwoordt daer op gegeven / onwyselick waren aenghelept / maer versweegh de reden. De Spaensche Ambassadeur doet ons drie segghen dooz Elkes, dat / willen wy wat doen vooz onse bypheydt / dat het nu tijdt is / ende datmen den Seden / die daer toe sullen arbeiden / sal bypheydt gheben. Wy worden gram / lachen daerom / ende seggen: Dat niet een mensch en is / die sich om de Spaensche aengheboden bypheydt remueren sal / immers niemandt van d' onse. D' Ambassadeur / dat gehoozt hebbende upt Elkes rapport / wierdt gram. De Heer Cancelier Peckius doet my versoeken vooz mijn vertreck noch eens te Brussel te komen / alsoo hy my gaerne noch eens soude spreken. Ick gae. S. Ed. verhaelt my sommierlick zijn weerbaren inden Daghe / vraghende / of ick tseert niet daer van en hadde gehoozt. Ick seide Neen: maer dat ick S. Ed. van te vozen wel soude hebben ghespelt / dat het minste woordt of syllabe van erkenntnisse des Coninc van Hispanien soude offensie gheben. Alle de vozder propoosten van S. Ed. waren / om my te induceren tot blijven resideren ende woonen aldaer tot Brussel: men soude my in 't stuck bande Religie niet quellen / my laten doen in mijn hups vooz mijne familie ende eenige wepnige Vrienden / die mochten by my zijn / soo ick wilde / in dat stuck houdende dat ick wel selve soo discreet was / dat ick niemandt soude willen schandael geven: Datmen my binnen Brussel wel een goede wooninge soude bestellen bupten mijne kosten / alle mijne in 't Landt gheledene schade repareren / goetd traictement gheben / sonder my pewers toe te verbinden / anders dan dat ick nae de occasien /

occafien/ die voorszallen mochten/ wilde arbeypden tot Vrede/ ende dat de Provincien weder mochten vereenighen onder een hooft/ namelijk den Coningh/ met uytfluytinge der Spaignarden uyt de regeringhen/ daer van S. Ed. niet seer loffelich en sprack/ segghende/ dat hare humeuren met de humeuren van dese Landen gants niet en accordeerden/ daer op S. Ed. wat bleef discoureren/ ende eenighe notable particularepten (die my vergeten zijn) verhaelde. Ick danckte S. Ed. seer/ ende sonderlinge die gene/ welker mondt hy was in desen; Seggende/ dat die saecken/ die hy my voorszlepde van te arbeypden tot vrede/ boven mijn begriyp/ vermogen ende beroep waren/ ende dat mijne gheleghenheidt niet en was daer te blijven/ of pet van die onverdiende ende al te groote presentatiën te accepteren/ maer dat ick was gheresolbeert nae Vranckrijck te vertrecken. S. Ed. gaf my de handt ende schepden vriendelick. Wederom t' Antwerpen gekeert ende daer den Pensionaris Sabarelle/ en door S. C. de Heeren Marckgrave van Varick en Magistraten van hare groote civilitiept/beleefthept ende Hospitalitept bedanckt hebbende/ ben den 4. Augusti met mijn geselschap gereysd op Gent/ ende soo voort. Ick soude dese dingen soo breed niet hebben verhaelt/ ten ware ick/ verstaen hebbende dat S. Excel. ende andere groot omzage hebbende genomen van mijn gaen ende komen tot Brussel/ als of ick daer pet hadde gesmedet tot 's Landts naedeel/ goet hadde gehonden mijn doen ende laten/ aldaer/ naecht voorsz te stellen/ ende den Leser daer van te laten oordeelen.

'T Vijftiende Capittel.

Mijne eerste reyse op Vranckrijck. Verscheyden mijne Aenspraecken aen eenighe Raden des Coninx, met versoek om inden Raedt ghehoort te worden in teghenwoordigheyt der H. H. Ambassadeuren van Hollandt, indien sy ons beschuldighden: nefkens andere versoecken, ende verscheyden bejegeningen.

Mijne eerste reyse op Vranckrijck/ soo voorsz verhaelt/ is geweest den 16. Meert 1621. uyt Brussel op Parijs/ alwaer ick arriveerde den 23. der selver maent/ hebbende D. Abzianum Bozrium 3. tot mijn gheselschap. Aldaer verstaen hebbende/ dat S. Majesteit met zijne Raden (onder de welke ick sonderlinge sochte te spreecke de Heeren President Jannium ende Boissise) was tot S. Germain en Laje/ begaf ick my uyt Parijs derwaerts de 25. my eerst presenterende aen den Heer President die my strack kende/ (want hy hadde my dierwils gesien inden Hage ende t' Antwerpen anno 1609. ende anno 1610. binnen Parijs/ my hebbende altemet bereert met zijn Tafel) ende seer vriendelick wellerom hiet/ segghende ten eersten/ eer ick een woortd

spzack / dat hy wist wie ick was / wel verseeckert van d' oprechtighepdt mijner saeck / my gebiedende gherust te zijn / ende vooz seecker te houden / dat niemand my in dat Coninghrijck eenigh leet soude derren doen / my voozts / om dat hy doe veel te doen hadde / appointerende binnen Parijs / of op zijn huys te Chaliot buyten Parys / om naerder my te hoozen. Van daer gingh ick by den Heer van Boissise / die my mede seer vriendelick verwelcomde / ende hoozende wie ick was / dede sitten. Soo ick nu begonde te seggen dat ick S. Ed. indachtich hiel de brieven / die ick my verstout hadde twee Jaren gheleden aende selve te schrijven op 't stuck van Berck Borgemeester t' Vtrecht / interrompeerde S. Ed. my / begeerende / dat ick hem wilde houden gheexuseert / dat hy niet en hadde gheantwoordt / seggende / dat hy dat niet en hadde gelaten upt klepnachtige van my of vande saecke / maer om dat hy / Ambassadeur zijnde / byzede qualijck te doen / ende dat ick selve wel wist / wat consideratien daer liepen op de Actien van een Ambassadeur ; dan dat hy my evenwel onschuldigh hiel. Ick interrompeerde S. Ed. hier wederom / biddende / dat hy die excuse doch niet en wilde doen in mijn regard / als de selve onwaerdigh. Dat ick oock geen antwoordt van S. Ed. en hadde verwacht / maer hiel my eere ghenoech geschiedt te zijn / dat S. Ed. haer hadde verwaerdicht in mijn byzich te lesen / ende soo goeten antwoordt te gheven mondelijck / als de Coopman / byzengher / my hadde verwitticht. Voorts hadt ick S. Ed. niet qualick te willen nemen / dat ick de voorzeden Winter noch wederom aen S. Ed. had gheschreven / 't welck ick hadde gedaen op 't ghetupgenisse / dat Madame la Princesse d' Oranges [De Vrouw de Princesse van Oranjen] i.g. my / by haren leven / binnen Antwerpen had ghegeven van S. Ed. goede ghenegenthepdt tot my / daer van ick S. Ed. nu was komen bedancken. Hier interrompeerde S. Ed. my wederom / ende seide / dat sy was geweest eene Excellente Princesse / die Prankrijck ende onsen Staet seer hadde bemindt ende gheaffectioneert : Dat sy hem / als my ende alle mijne Actien wel kennende / seer wel van alles hadde onderrecht / soo dat hy my nopt ghesien hebbende van aensicht / nochtans seer wel kende / niet alleen van naem / maer oock van merite (dit was sijn woordt). Dat ick welckom was / ende daer mocht blijven sonder byzese onder de bescherratinge van sijnen Coningh. Ick bedanckte S. Ed. wederom seer hooghlijck / ende verhaelde kortelijck / dat ick ende enige andere van mijne Conditie / van onse diensten ontfet ende upt ons Vaderlandt ghebannen zijnde / ons / niet by deseyn / maer upt noodt / vooz een tijdt hadden onthouden t' Antwerpen onder de Jurisdiccie van hare H. H. als wesende de naeste ende bequaemste plaats om onse saecken / die wy noch in 't Vaderlandt te doen hadden / te verrichten / alwaer wy ons hadden gedragen in alle stillighepdt / sonder pemant argernisse te geven / soo dat wy niet en twijffelden / of alle geestelijcke ende weerlijcke / ja hare H. H. selve / en hadden daer in contentement. Dat nu d' onseeckerhepdt vande continuatie vande Treves ons hadde doen resolveren tot vertreck / om onse parthyen ghen oorzaeck te gheven / te segghen / indien wy daer bleven / wanneer d'oorz.

d'oozloghe weder soude aengaen / dat wy ons hielden in Vpanden
 Landt / machinerende teghen 't Vaderlandt / daer mede sy van moech-
 ten soeken hare voozgaende onwaerachtighe blamen / van dat wy
 niet die zyde corespondentie gehouden hadden / eenige vertue te geven:
 Dat ick nu / my vertrouwende op S. Ed. soo overbloedelyck ghe-
 thoonde goetgunstighet / ghehoemen was / om seckerlyck te verstaen
 of ick aldaer in seckerhepdt soude mogen woonen. Dat ick die repse
 wel eer soude hebben aengenomen / maer dat eenige mijne indispositie
 't selve hadde belet / ende sonderlinghe mede 't Advys / dat S. Ed. my
 dooz den ghesepden Coopman hadde doen gheben / namelick / dat /
 alsoo eenighe Ambassade upt ons Landt op wegh was derwaerts /
 ick hier niet en diende te komen / soo langh die hier soude zyn / om
 de selve geen ombrage te gheben / als of ick quame yet bzoüilleeren in
 hare saeck; welcke consideratie my noch wel wat langer soude hebben
 doen vertoeben in Vabandt / alsoo ick verstonde dat de ghesepde Am-
 bassadeurs eerst onlanck waren ghearriveert ende derhalven noch hier
 waren / maer dat ick siende / dat de Treves alle dage quamen te expi-
 reren / de consideratie van my metten eersten in Vranckryck te beghe-
 ben / ten eynde als vozen / de meeste plaetse hadde moeten gheben:
 daer ober ick S. Ed. ootmoedelyck badt my die gunste te bewyisen /
 dat ick upt der selver mondt mocht verstaen / of daer apparentie
 was / dat ick niet eenighe andere van mijne conditie in dit Coningh-
 ryck souden moghen woonen in seckerhepdt / onder de protectie van
 S. M. mits levende onder de gehoozsaemheyt vande wetten deses Co-
 ninckrijck / sonder alhier geinquieteert te worden van yemant van bin-
 nen of van buyten 't Coninckryck: Wel verstaende / indien onse ghele-
 gentheyt mochte berepschen ons herwaerts met de wooningh te tran-
 spozteren / daer toe / ick sepde / booz mijn persoon / niet qualick genegen
 te zyn / aenghesien de violentie / ten onsen aensien / in ons Vaderland
 soo seer domineerde / dat ick gheen apparentie en sagh in bypheydt
 weder derwaerts te moghen keeren / of aldaer in seckerhepdt te mo-
 gen woonen. S. Ed. antwoorde seer beleefdelick / dat hy in Holland
 was geweest / soo ick wiste / om de saecken te helpen nederleggen by ac-
 commodatie / maer hadde strack wel ghesien / dat die Lupden onbewe-
 gelijck waren / ende boozgenomen hadden met hare saecken voort te va-
 ren / en dat de goede man / Mr. de Barnevelt / in perijckel was. Dat hy /
 merckende aldaer niet goedts te connen doen / weder was ghekeert tot
 op Antwerpen / al waer hy vanden Coningh nieuwe last had ghe-
 kregen van wederom nae Holland te keeren / om by fozme van Inter-
 cessie de saken te helpen: was daer omtrent een Jaer gheweest / maer
 al te vergheefs. Nu wist hy wel / hoe alle saecken ghelegghen waren
 had alles wel ghehoort / ende dat hy oock in 't particulier wel hadde
 verstaen / hoe hard sy my hadden getracteert. Jae / sepde ick / mijn Heer /
 Sy hebben my eeuwelijck upt het Landt ghebannen / ende alle mijne
 armoede geconfisqueert. Ick weet het wel / sepde hy / maer neemt pa-
 tientie / ghy hebtse andere gheleert / ghy moetse nu selve practiseren.
 Ghy zijt hier onder u vrienden / ende meucht u versekeren van alle
 sulcke

sulcke securiteyt als ghy soudt moghen begheeren. Ick hebbe vooz
 desen den Raedt van u ghespzoocken. Ick heb u vooz desen van aen-
 gesicht niet ghekent/maer veel goedts van u ghehoort / en de van uwe
 moderatie. Gelijck wy ons dan de saeck van de andere Heeren hebben
 aengetoghen / soo verstaen wy/dat uwe saecke mede daer onder begre-
 pen is; want ghy lydt om de vrientdschap / die ghy met haer hebt ghe-
 hadt. Sijt ghy opt vooz desen in Vranckrijck gheweest? vzaeghde hy.
 Ja/zepte ick/hier binnen Parijs in't Jaer 1610. in't ghevolgh van
 de Heeren van Biederode / Vander Mijl &c. Ambassadeurs/ in qua-
 liteyt als Predicant/upt last vande Heeren Staten / ten welcken tijde
 S. Majesteit overleden / my dede roepen ende tot sich comen inde pu-
 blycke audientie / alwaer ick de eere kreegh vande selve niet alleen de
 reverentie te doen/maer oock upt S. Majesteits eygen mondt te ver-
 staen/dat sy wiste wie ick was / ende dat zy my hiel vooz een van hare
 dienaers / ten welcken tijde ick oock de eere hadde de reverentie te doen
 aen S. Majesteit teghenwoordigh/doe noch heel jonck zijnde. Sepde
 voozts/dat de H. President Janjn my wel kende. 'Tis waer/ zepte
 hy / het ghedenckt my. De President Janjn ende ick hebben dick-
 wils van u ghespzoocken. Ick bid u neemt Patientie/ ghy sijt by u
 vrienden. Ick wil u alle officien doen: ick bent oock schuldigh/soo om
 uwe meriten als om andere redenen. Mijn Heer/zepte ick / aenghe-
 sien W. Ed. heeft gheliefst die roozde te roeren vande ghepasseerde saec-
 ken in Hollandt / sal ick my / met uwen oorlobe / ver stouten een
 woordt te seggen: Ick wenschte/ konde het gheschieden (ick derft niet
 versoeken upt vzeese van te presumptueux te schynen) eens ghehoort
 te mogen worden op ons stuck tegen de H. W. Ambassadeurs/ die hier
 nu zijn/ indien hare E. E. van onse saeck in 't generael/of vande mij-
 ne in 't particulier/ inden Raedt van S. Majesteit mochten roeren/
 ghelijck ick vermoede alreede gheschiet te sijn/of te sullen gheschieden/
 jae al waer het in vollen Raede ende in harer Ed. teghenwoordighepdt.
 De Raedt soude sien / dat zy hare redenen/soo veel ons / of mijn stuck
 aengaet/nimmermeer konnen goet maecten/maer dat zy in vele din-
 ghen zijn ghegaen bupten Recht / reden ende billichheyt/ oock teghen
 de fundamentele wetten vande Regeringe. Wy en hebbē inde verschil-
 len vande Religie niet begeert dan moderatie / ende onderlinghe ver-
 draechsaemhepdt in saecken die nopt en waren ghederideert / ende vol-
 ghens de fondamenten van onse Refozmatie niet en mochten ghederi-
 deert worden/ soo verde/batmen die decisie vooz noot saeckelike waer-
 hepdt ende als een artijckel des gheloofs soude moeten aennemen. Den
 Heer Barneveldt z. ende andere Heeren dat wel weten de / ende vooz-
 siende dat die decisie niet dan scheuringh ende andere extremiteyten
 rauseren en konde/dreven altyd op die moderatie ende verdraechsaem-
 hepdt/daer toe voozslaende seer bequame middelen/die oock by de Hee-
 ren Staten van Holland/onse Souveraine Overhept/by meerderhept
 van stemmen/ wierdt geresolbeert:maer d' ander parthije wilde na gee-
 ne moderatien lupstere/hebben(de soo nae gebleecken is) een ander des-
 sein. Wy volghden de Resolutien onser Overhept/de selve ghehoor-
 samende/

samenende, soo dat behoorde: d' andere opposeerde haer daer tegen/nemen-
 de epntelick haren toeblycht tot onwettigh geweld. Daer wy vooz on-
 partypdighe ghchoort moghen worden / ende reden teghen reden mo-
 ghen worden ghestelt / sullen zy haer saeck nimmermeer justifice-
 ren. Maer om u Ed. niet te langh op te houden/ Ick bid u Ed. dat
 doch in aller ernst by occasie van dese Ambassade pet ghedaen worde
 vooz de Wedulwe ende kinderen vanden overleden/ mitsgaders vooz de
 gevangene Heeren/ my/ ende alle andere/ die soo sijn mishandelt/ alle te
 gelijk ootmoedighste Dienaers van S. Majestept / die haer daer
 dooz meer ende meer verdooz saecht sullen vinden vooz S. Majestept te
 bidden. Het sal oock S. Majestept eene sonderlinghe groote reputatie
 ende glorie geven dooz 't geheel Landt den verdozuchten ende verongel-
 ijckten met zijne Conincklycke Intercessie de hardt te bieden. De
 H. H. Ambassadeurs soecken buypen twijffel het Tractaet met S.
 Majestept te renoveren: By die occasie kan S. Majestept dooz syne
 vigeureuse Intercessie veel vooz de verdozuchte doen. S. Ed. antwooz-
 de/ dat d' Ambassadeurs vele pointen hadden gheproponeert / maer
 waren noch tot het Tractaet niet gheromen: Datmen wel merkte/
 dattet hun daerom te doen was / maer als men daer toe komen soude
 soude men eerst willen weten / welke de forme was van hare Regie-
 ringe/ ende met wat luyden men hadde te handelen / ende datmen als-
 dan/by die occasie/de Wedulwe/de kinderen/de gevangene Heeren/my
 ende andere geinteresseerde in onse saecke/niet en soude vergeten/maer
 ten besten gedencken/ ende dat ick my daer op mochte verlaten. Als
 ick S. Ed. hier over gedaencht ende die saeck wederom ghercommen-
 deert hadde; Sepde hy vozder/dat ick wel wist/hoe het in Vranckryck
 stont met die bande Religie/ende dat hy my daer over wilde ghewaer-
 schout hebben my van dat volck te wachten:want zepde hy/ zy sijn u-
 we groote Vpanden / ende sullen u soecken soo veel quaets te doen als
 zy kunnen. Alsoo ick nu hier op sepde wel te weten wat genegenthept
 zy ons toedroegen upt de Decreten van haer Synodus lest ghehouden
 tot Alez / ende S. Ed. repliceerde daer van niet ghehoort te hebben/
 verhaelde ick S. Ed. het sommier/de selve presenterende de Resolutien
 van 't selve Synodus te laten sien binnen Parijs/'twelck S. Ed. my
 gehoozt hebbende/ als sijnde verwondert / aennam. Wozts vielen
 tusschen S. Ed. my ende Francois Doz (dese/zijnde gheweest Predi-
 cant binne Sedan/was aldaer van sijn dienst gedepozteert om onse ge-
 boelen bande predestinatie/ ende hadde my om de kennisse die hy hadde
 met den vooznoemde Heere van Boissise tot by S. Ed. vergeselschapt)
 verscherpden discoursen bande conformitept des Aleschen Synodi
 met het Dozrechtliche; bande consequentie der by-een-comste soo veel
 Kercken upt het Ghereformeerde Europa/als tot Dozrecht wa-
 ren vergadert geweest: bande Verclaringe/ die de Heeren Staten Ge-
 rael beden in secker haer Placaet van haer niet te schepden van anden-
 re Ghereformeerde Coninckrijcken etc. ende van secker Boercken
 in Holland onlanck uptghegheben / daer in stordt / dat de Coningh
 van Boemen Frederick soude wesen de nagel/ daer aen alle Gherefor-
 meerde

meerde Kercken hanghen souden etc. alle welcke dinghen S. Ed. sepde byp wat te beduppen te hebben/ende verre te sien/ ende zepde hier op de booznoemde François Doz/dat/als hy binnen Sedan aende Ex. van den Hertoge van Bouillon was komen klagen over 't ongelijck hem gedaen door 't boorzsz. depoztement/de selve Hertoge hem/Doz/als tot excuse rondelijck hadde verclaert/ dat sijn Staet soo aen die van Holland ende de Fransche Kercken ghebonden was/ dat hy niet anders en vermochte te doen. Nous le sçavons bien, [Wy weten 't wel/] sepde S. Ed. Hier op stelde ick my om te gaen/ biddende S. Ed. sich te laten aengenaem zijn/ dat ick de selve noch mochte spreucken te Parijs ende hem dat Artijckel van Allez brengen. S. Ed. sepde/dat hy dat seer begeerde te sien/ ende boorzsz/ dat ick soude komen/ soo dickwils als het my soude ghelieven.

Den 26. weder tot Parijs geromen zijnde/vond ick brieven upt Holland/ houdende dat eenen Nicolaes Spont van Alckmaer/ gheappzeijendeert zijnde tot Haerlem over het stropen van eenige Doerckens ende Pasquillen/ ende onder anderen over seckeren Morgen-wecker, streckende tot aennemingh van wapenen tegen den tegenwoordighen staet/ door pijnne hadde ghesepdt/dat ick hem/Spont, de minute van dat Libel soude hebben toegesonden/daer over d'Officier Epsh tegen den selven Spont hadde ghedaen/ ende dat mijn naem ende toe-naem inden selven Epsh/ als Autheur van 't boorzsz. seditieus Libel stondt uptghedrukt. Ick/ overleggheade hoe verre 't selve sagh/ stelde terstont den navolgenden brief aen hare Ho. Mog. tot betooninge mijner onschuldt.

Ande Ed. Ho. Mo. Heeren Staten Generael.

Hoogh moghende Heeren.

Hewel ick weet/ tot mijne groote droefheyt/ dat mijne brieven u Ho. Mo. niet aenghenaem zijn/ soo word ick nochtangs gedronghen ulwe D. M. te onderrechten van mijn onschult in een saeck/die ick verstaen nu versch tot mijne last te sijn boorzsz. „gebracht. Indien 't Advertissement dies aengaende aen my ghedaen „onwaerachtigh is/soo houde ick desen als niet gheschreben/ende bid „u D. M. niet qualijck te nemen/dat ick de selve niet onnoodige brie- „ven te lesen molestere/ alsoo ick/ in sulcken geval gheabuseert shnde/ „mepnde battert noodigh was. Indien 't oock soo is/als my geschre- „ven wort/ ende dese bygaende copie vanden epsh ende Conclusie des „Officiers van Haerlem meldet/soo vertrouw ick/dat D. H. M. niet „onaengenaem sal zijn/ dat ick de selve in oprechtigheyt waerschulwe „tot mijner onschult. Ick verstaen/dat eenen Nicolaes Spont, tot Haer- „lem gevangen/door pijnne soude hebben verclaert/ dat ick hem onder „den naem van D. V. M. soude hebben toegesonden een Libel/ghein- „tituleert Morgen-wecker etc. streckende tot aennemingh van wape- „nen teghen den teghenwoordighen Staet. Ick verclare D. H. M. „door Jesu Christo den Soone Godts/ mijnen Heere/ den Rechter der

„der levende ende der doode/ dat sulcx onwaerachtigh is/ ende dat ick
 „tot den selven Morgen-werker Gaedt noch daet/ directelick noch in-
 „directelijck en hebbe ghegheven. Oock dat ick niet en hebbe de al-
 „derminste kennisse ghesadt van het uytgheven van eenigh sooda-
 „nigh Schzift/ eer het uytghegheven was/ jae oock niet noch langhe
 „tijdt daer nae dattet uytghegheven was/ hebbende nopt meer daer
 „van ghesien dan een eenigh Exemplaar/ dat my upt Holland ghe-
 „sonden wierd/ nae dat het daer (soomen my schzeef) al langh onder
 „den man gheloopen hadde. Soo haest ick 't selve hadde ghesien/heb-
 „ick 't geimprobeert/ ende aen verscheypden eerlijcke Lof-waerdighe
 „Lupden verclaert/ dat het my niet aen en stont. Hebbe my oock
 „met het drukken of distribueren vande gedruckte exemplaren gheen-
 „sins ghemoept/ of pmandt/ directelijck of indirectelick last gheghe-
 „ven/of versocht 't selve onder den man te bzenghen of te verspreyden.
 „Sepde ter contrarie/ dat ick wenschte/ dattet nopt ghemaect/ of/
 „ghemacckt zijnde/ gesupprimeert ware gheweest. Soude oock niet
 „weten in 't alderminste te conjectureren/ waer dat gheschzifte van
 „daen komen/ of wie daer van Auteurs wesen mach. Om V. D.
 „M. met gheen langhe discoursen moepelijck te vallen/ sal ick de re-
 „denen/ waerom ick 't selve improbeere/ alhier nae laten. 'T is my
 „ghenoegh dat ick u V. M. myn onschuldt naecktelick heb ontdeckt.
 „Ick en wil den ghevanghen niet beswaren/maer segghe alleen/ dat
 „hy my onghelijck doet/ ende de minste schijnlike Circumstantie
 „sijns segghens (indien hy dat zeydt) niet soude weten voort te bzen-
 „ghen/ alsoo ick my nopt met schziften van soodanighe Nature/ of
 „sulcke Libellen/en hebbe beholpen/ oock gheen besagheden daer in en
 „hebbe: Ende in allen gebalen is waerschijnlichhepdt geen waarhept/
 „die in desen deele tot mijnen laste nimmermeer bevonden sal wor-
 „den. Waer mede ick eyndighende Godt bidde
 „Ho: Mo: Heeren/ dat hy u Ho: Mo: ghebe soo te regeren ende
 „te handelen/ dat / tot soodanighe schziften ende 't quaedt dat daer
 „upt mochte volgen/ gheen oorzaeck ghegheven en werde. Desen 30.
 „Maert 1621.

Wier V. M. ootmoedigh Dienaer inden Heere:

I. Wtenbogaert.

Ick schzeef ter selber tijt oock eenen ernstigen briez desen aengaende
 aenden Heere Kinschor, Gaedt ende Fiscael vanden Hove van Hollant/
 ten eynde het S. C. mochte ghelieven ex officio dese saerk wel upt te
 boesemen of doen uptboesemen/ op dat mijne onnooselhept klaer blec-
 ke. 'T is geschiet: ende myn ontschult is klaer bevonden/ alsoo de ge-
 vanghen daer nae bekende/ dat hy 't hadde versiert ende my te last ghe-
 leydt/ oim dat ick verre vande handt ende bukten perijckel was/ mey-
 nende sich selven daer mede te verschoonen.

Komende hy den V. President Iannijn te Chalior, volghens hoor-
 p p ij gaen-

gaende assignatie/sepde my **S. Ed.**: dat ick ende andere van mijne conditie vyzelijck in Vranckrijck mochten komen woonen onder de protectie van **S. Majesteit**/ verklarende al met eenen aeffem/ dat de Coningh van gheen ander meeningh was dan die vande Religie te laten leven onder 't beneficie van't Edict in alle vyzpheyt: maer dat sy de beestse maecten (sijn wooydt was ils font la beste) willende eenen Staet oprechten inden Staet; 't welcke de Coningh niet wilde lijden / ende was gheresolveert hun d' oozlogh aen te doen / soo sy haer niet en bedachten. Doozt die vande Religie/die haer in ghehoorzaamheyt draegen/zijn hem aengenaem. Soo ghy hier komt/ende dat doet/sult ghy 't beneficie van't Edict mede genieten / soo wel als andere. Vzaeghde voozt / of ick was geresolveert te komen woonen te Parijs: Ick antwoorde/ eerst hier ghekomen te zijn / om te vernemen nae onse securiteyt teghen de vervolginghe van onse **V. V. Staten**. 'Ten zijn gheen Staten(sepde hy)' **T** is de Prins van Oraenjen/ die alles doet nae zijn sin. Ces Messieurs [Dese Messieurs] (sepde hy) gouberneren haer seer „qualijck: hebben den Coningh geirriteert/ ende gecommitteert vele „Barbarische excessen tegen de Francospen: hebben dien goeden man „Barnevelt om hals gebrecht sonder reden: hy heeft geen Crime d'E- „stat gecommitteert/ [tegen den Staet en heeft hy niet misdaen:] **T** is „gewelt en onrecht dat sy gedaen hebben/wy hebben't haer gesept. Dit „sepde **S. Ed.** alsoo met eenen aeffem upt. Daer nae noch: **T** zijn „persecuteurs ende oppresseurs van 't arm volck. Sy braveeren „seer / ende segghen / dat sy niet en begeeren van ons dan alleen „d'alliantie/ende dat sy middel hebben vijftigh duysent Man in com- „pagne te brengen; dan wy weten beter. Sy zijn glorieux: maer „daer sy mede te doen hebben / zijn ten minsten alsoo glorieux als sy. Siende **S. Ed.** soo gheanimeert/badt ick seer om Sijner Majesteits vigeureuse intercessie vooz de weduwe/ kinderen / ghevanghe- „ne / my ende andere / om/waert moghelijck/ geholpen te worden. **S. Ed.** sepde ende beloofde/dat daer op soude worden ghelet. Noodighde my voozt by hem ten eten; maer alsoo ick geselschap hadt / dat na my wachtebe/excuseerde ick my met dancksegginge. Hy gaf my mijn afschepdt / bevelende dat ick hem te Parijs weder soude komen sprecken/ seggende vooz 't leste / dat de Coningh soude willen reparatie hebben vande Staten.

Ick gingh daer nae weder by den Heere van Boissise / hem gebende de Canons van 't Synodus van Alez / ende aendienende / dat ick by den **V. President Jannijn** gheweest was / die my / ghelijck oock zijn **Ed.** de securiteyt om te mogen by woonen in Vranckrijck hadde toegesept / ende dat de Raedt van **S. Majesteit** goetd gevoelen van ons hadde. Waer op **S. Ed.** antwoorde/ ick heb u gesept dat ghy hier seere here retraitte hebt / ende dat u niet en sal manquieren van alles dat u noodigh is tot uwe seeckerhepdt/ ende dat ick u daer in alle officien sal doen. Want hoewel ick u vooz desen niet gekent en hebbe / evenwel zijt ghy verder bekent als in Nederlandt/ ja door geheel Vranckrijck. Ick heb den Raedt van u ghespzoocken. Ghy hebt het Eu-

„angelium gepreect (dit warē zijne E. woordt) / 'twelck my wonder gaf van een R. Catholijck) purement, & selon la parole de Dieu, vous estudiant „à charité & toute moderation: [supberlick ende na het woordt Godts / trachtende na liefde ende alle moderatie]. Maer ick heb u oock geseyd / dat ghy u moet wachten van onse Compagnons (zeyde hy) de la Religion [dat is van onse Geseellen bande Religie:] want zy sijn wonderlick te gen u geanimeert / om u quaedt te doen / inden sy kunnen. Ick danckte S. Ed. seer / ende zeyde soo groote gunste niet ghemeriteert te hebben. Hier en is gheen questie van merites, seyd hy / maer van eerliche Lieden vrientchap te doen. Ick ben in Hollandt gheweest / gelijck ghy weet. Ick weet / wat daer ghepasseert is / soo datmen my dics aengaende niet meer soude connen segghen. Ick weet alles: Wilt ghy my eventwel noch spzecken / ick sal u hoozen. Dit nam ick danckelijck aen / vragende alleen / of hy my riedt te blijven / tot dat d' Ambassadeurs haer beschept souden hebben. Hy zeyde Ja. Ick vraeghe / of het noch langh soude aenloopen. Seyde neen / ende dat zy mogelick haer antwoordt al souden hebben ghehadt / eer de Coningh schepde van S. Germain / maer datmen se noch had uptghestelt om oozsaecken. Ick nam mijn affschepdt / ende wierd geappointeert sanderen daeghs weder te comen tegen avondt.

Ick quam: S. Ed. was noch niet gheromen uptten Raedt / maer hy had ordre ghestelt my te wachten tot dat hy quam / 't welck niet langh aen en liep. Hy dede my neffens hem sitten. Hier seyde ick verstaen te hebben / dat de V. V. Ambassadeurs sware beschuldighingen onder eenige Heeren alhier hadden ghestropt tot onsen naedeel / bysonder teghens my / daer op ick S. Ed. badt te hoozen 't gheen ick hadde te segghen tot mijne Justificatie; Ick hoopte S. Ed. te doen tasten ende voelen d'oprechtigheyt onser saecke ende proceduren tot het minste toe. Dit dede ick in 't lange. S. Ed. hoorde my met groote attentie / tot dat ick ophieldt. My ghehoort hebbende / seyde dat hy my op mijne begeerte gheerne had ghehoort / maer dat onnoodigh was eenighe Justificatie te doen / alsoo hy ende den gheheelen Raedt ons onschuldhig hielden ende wisten dat ons ongelijck was geschiedt / seggende wederom / dat hy daer gheweest ende sich op alles wel geïnformeert had in 't kerckelijck ende in 't politijck. Dat oock nae sijn vertreck Monsieur du Maurier (die hy seer pzees) hem van tijde te tijde had alles overgeschreven / soo dat hem ende den Raedt onsenthalven gheen wonder Instructie noodigh en was. Ende om te thoonen (seyde hy) dat ick de gheleghentheidt van alles wel wete / sal ick u noch eenighe dinghen verhalen. Hier op verhaelde zyn Ed. dat hy / d'eerste repse in Hollandt gheromen zijnde / dat volck (ces gens, soo sprack hy) tot gheen reden hadde kunnen beweghen: 'twelck siende / hadt hy ghehouden dat 's Conincx dienst ende de saeck half daer aen ghelegen was / dat hy niet offensie soude vertrecken / hopende / dat hun dat meer naedencken gheben soude: maer dat hy t' Antwerpen komende last kreegh weder te keerē / gelijck ick dede (zeyde hy) doende mijn upterste beste / om haer tot redē te bewegen / maer dat hy se eben hard vondt / sonder eenige redelijck-

„hepdt : W volck / sepde hy / is barbarisch ende stuers / sonder eenige
 „geseggelijckhepdt om te laten dat zy eens hebben voorgenomen: epn-
 telijck / sepde hy noch / siende dat alles te vergherfs was / ende dat zy
 Barnebelt enkel wilden om hals hebben / vertrock ick van daer / om
 niet te sijn spectateur van eene soo dzoebighe Tragedie. Mijn weder-
 komen was epgentlick om Barnebelts wil / zepde hy / om te sien / of
 men die hadde konnen 't leven salberen / vermits hy altjdt tot dese
 Croon was gheaffectioneert gheweest / tot beter conservatie bande
 bypheydt van 't Landt. Sepde / dat / zijns bedunckens / d' oorzsaek
 van 't verloop der saecken in Hollandt waren drierley: I. De Natu-
 re van alle Staten of Republijcken / die niet sijn ghelijck d' onse / maer
 ghemeenlick vele secouffes & el bransemens, [stooten en schuddinghen /]
 (sepde hy) onderwozpen sijn eerste hun setten. II. De haet banden Prins
 van Oraenjen tegen Barnebelt : want daer was niemant / zepde hy /
 die teghen hem doerste contesteren over 't beleydt der saecken ende vooz-
 de bypheydt van 't Landt / als Barnebelt / die dit doerste doen / steu-
 nende op zyn Aempt ende Authozitept / die hy hadde verkregghen inden
 Staet / dooz zijne groote ende vele meriten (dat waren sijn woorden)
 in boeghen / sepde hy / que le Prince luy avoit gardé cela des long temps:
 [dat de Prins hem dat al van langher handt gekoocht hadde. Die sich
 oock seer / sepde hy / beklaeghde over de Treves / die hem geen schade
 hadde toegebracht (zepde hy) maer wel groot voozdeel / al en ware het
 niet dan de Souverainitept / die hy daer mede hadde werch gedragghen.
 Noch verhaelde S. Ed. dat de President Jammin in Hollandt geson-
 den was / om te weten wat zy beghcerden / oorzlogh of Treves. In-
 dien oorzlogh : De Coningh was te vreden met hun in oorzlogh te tre-
 den op sekere conditien: maer dat de Staten de Treves best gebonden
 hadden / ende hadden gelijck / zepde hy / want zy wisten / hoe het met
 hunne finantien stondt / ende dat hun de vrede best was: Ick weet oock
 secker / sepde S. Ed. dat de Prins van Oraenjen d' Oorzlogh niet en
 socht / begheerende ruste / maer hy gheliet hem anders / soeckende maer
 oorzsaek teghen den Advocaet. III. Jalousie van vele andere tegen den
 Advocaet / gelijck dese Luyden / die nu hier zyn (zepde hy) denoteren-
 de d' Ambassadeurs Boekhozst / Pau / Mannacker / Ploos etc. al
 nieuwe luyden / die des Advocaets (die een persoon was eminent zepde
 hy) authozitept niet hadden konnē verkrijgē / ende haer nu bekleet had-
 den met zijne vederen. Somma sepde hy / de Prins van Oraenjen is
 soo ondanchvaer geweest teghen den Advocaet als yemandt teghen yē-
 mandt soude moghen wesen : want d' Advocaet had hem tot het gou-
 vernement van Hollandt gebracht eerst ende daer nae tot d' andere gou-
 vernementen. Dat Prins Henrick dat wel had erkent: de Princesse
 mede / die desen handel tegē den Advocaet met tranen hadde beklaeght /
 oock soo / dat Prins Henrick deser oorzsaek halven niet was gheweest
 buypen perijckel. Hier op sepde ick / dat Madame la Princesse my selve
 hadde verclaert / dat S. Excel. Prins Maurits / Prins Henrick haer
 Soon / en 't heele huys van Nassau den Advocaet wel mochten houden
 vooz haer vader, 'Tis soo (sepde hy) en daerom ist geweest une cruauté
 in-

ingrate, la plus grande du monde, ce qu'il a fait contre l'Advocat; une pure violence: [een ondanckbare wreethēpt/de grootste vande werelt/het gene dat hy teghen den Advocaet gedaen heeft: een louter geweld.] Dit waren sijne eyghen woorden. Als ick somtijds tot hun lupden zeyde (verhaelde hy) dat zy zijne formele parthijen waren / ende hem onrecht deden / dat zy veel beter souden doen / ende de saecke in andere onpartydighe handen geven / om die te laten oordeelen / vzaeghden zy my / of zy niet Souverain en waren / wepnigh denkende / dat zy de Souverainiteyt dooz den Coningh hadden vercreghen. Ick segh de waerheyt (sejde hy) Barnevelt heeft gheen Crime begaen. Dat hy van ander adbhys is gheweest in vele saecken / geschiedt alle daghe in alle Collegien / ende en wordt niemant tot Crime ghereeckent : Evenwel gincmen daer over (sejde hy) de oudste / ghequalificeerste ende beste van 't Landt / die meest om de vryheyt hadden geleden / af stellen / ende andere gheringhe personen in hare plaetse setten. Wat uwe Kerckelike saecken aengaet (zeyde hy) ende het Synodus / Ick weet / dat ghy lupden alle tijdt de moderatie hebt gesocht. Ick heb hun dickwils geseyt datmen in die mysterien soo hoogh niet en behoorde te gaen / maer malcander verdragen / en daer mede te vreden sijn dat ghy lupden haddet verclaert / dat de mensch niet en heeft upt hem selve / by welke verklaringe men het hadde behoort te latē blijven / sonder u verder te persen. Ick heb eenige uwe schriften gelesen / ende al en ben ick geen Theologant / ick heb nochtans mijn werck daer van gemaect / om te verstaen wat d' een en d' ander geboelt. Ick weet oock / dat sommige onder uwe parthijen inde predestinatie sachter gaen / andere heel hoogh / ende dat ghy den middelewegh houdt tusschen de Pelagianen ende andere die soo hoogh gaen. Dese dinghen segh ick niet / als of ghy die niet en wistet / maer op dat ghy soudt verstaen / dat ick de saeck wel ondersocht heb / ende dat ghy daer in gerust soudt sijn / dat wy d' oprechtigheyt uwer saeck wel weten / en niet bekommert en zijt om u by ons te justificeren. Wat u versoek aengaet / indien ghy enkel inden Raed begeert gehooft te sijn / het soude u / mijns bedunkens : niet worden gheweyghert : maer ick soude het niet raden. 't Is oock onnoodigh. Wy hebben t' uwer eerster aencomst uwe meningh wel verstaen / ende hebben daer van inden Raedt ghespzoocken / daer is oock op ghelet. De Coningh is geresolveert / indien hy in vordere handelingsh komt / daer op aen te houden / dat de weduwe / de kinderen / Vander Mijle (desen noemde hy mede eysselijck) de ghevangene / ghy / ende andere werden gerestitueert. Wy sullen onse upterste beste doen / dat het gheschiede / oock om den dienst van S. Majesteit ende om haer eygen welvaren : want wy wel weten / dat 't Landt niet kan bestaen sonder die saeck t'accommoderē. De Coningh moet wetē / met wat volck hy tractert. Men sal ten upterste daer op aenhouden. Maer wat d' uptcomst wesen sal weet ick niet. Ick kan u vande selve niet verseecken. De Coningh wil den Staet niet laten verlozen gaen / die impoortert hem te veel. Vermaende voorts tot patientie / ende dat wy altyts mostē gedennen / dat het onse Vader-land was / en daerom arbeiden om de conserva-

serbatie van't selve / om de stucken by een te houden : want hoewel zy
 niet violentie ende ghewelt / bupten recht ende reden/ met ons hadden
 gehandelt/ 't was ebenwel een Staet. 't Was wel eene wycede ende
 ondanckbare Moeder/ nochtans Moeder. Voorts/ dat ick vooz mijn
 particulier niet en hadde dan alle goede officien alhier te verwachten
 van hem ende andere in alles / ende dat ick alhier bypelick ende sonder
 byeefe mocht wonen. Hier op S. Ed. van soo goede audientie/ onder-
 rechteinge ende alles/ seer hertelick bedanckt/ oock op sommige dingen
 wat gherepliceert hebbende / ende sonderlingh S. Ed. wel rondelick
 hebbende te kennen ghegeven/ dat ick liever wilde sterben/ dan yet seg-
 ghen of doen tot naedeel van onse Vaderlandt / seyde ick in 't leste/ dat
 ick ghenegen was eerstdaeghs te vertrecken/ ende dan te resolveren op
 mijne wederkomst in Vlaenderijck / in meninghe daer en tussehen onse
 saeck God/ S. Ed. den Heer President ende andere Heeren te bevelen/
 alsoo ick niet en sagh / dat ick hier voozditmael meer te doen hadde.
 Hier op seyde hy / dat ick wel soude doen / ende eerst den H. President
 Jannin aensprecken vande selve saeck/ daer van ick hem had gespro-
 ken : want (seyde hy) hy kent ende bemint u van ober eenighe Jaren/
 & est plus porté aux affaires d'Etat que moy: [ende is in de saken van sta-
 te meer bedreven/ als ick.] Ick seyde soo te sullen doen/ ende S. Ed.
 daer nae noch weder komen sprecken. S. Ed. seyde/ dat hem dat sou-
 de aenghenaeem zyn/ byaghende nae mijn logijs/ waer op verstaen heb-
 bende/ dat het was in 't Fauxbourg S. Germain, inde Voorzstadt S. Ger-
 main] seyde hy/ dat ick beter soude konnen logeren inde Stadt ; want
 „ ick byeefe (seyde hy) datmen eenighe Soldaten mocht krijgen/ om u te
 „ doen lichten: ende quame haer dat te ghelucken/ sy soudn meenen een
 „ groot seft gedaen te hebben/ datse sulcken eenen/ als ghy zyt/ gelicht
 „ hadden. De Coningh soude het wel seer qualick nemen: maer wat
 „ soudt zyn? Sy soudn u ergens langh konnen verstekē en verbergen
 „ houden/ eer yemand vernemen soude/ waer ghy gebaren waert. Wa-
 „ rns is een werelt. Mijn Heer seyde ick: Ick en byeefe daer niet vooz/
 „ ebenwel sal icker op letten / soo als ick best kan / hopende dat Godt
 „ my van hare handen bevrjden sal. Maer om soo kleynen tijdt van
 „ logijs te veranderen/ dat is my seer ongelegen. Ja/ seyde hy/ ick sou-
 „ de u self wel radē dickwils vā logijs te veranderē. Mijn Heer/ seyde
 „ ick/ dat soude my te veel kosten : ick hoop dat Godt my bewaren sal.
 Voorts byaeghde ick/ of S. Ed. de Canons van 't Synodus van Alez had-
 de ghelesen/ wat S. Ed. daer van docht. Hy gaf het Boercken my we-
 der/ seggende/ dat hy wel sagh / dat sy rechte Calbinsten waren/ oock
 dat sy niet en hadden connen latē/ ons (seyde hy/ denotende de Catho-
 lijcken) een attacque te gheven/ daer sy segghen/ dat ghy lupden tot het
 Pausdom inclineert. Sy zyn (seyde hy) ulwe bittere Vparden: Sou-
 den niet het minste willen toegheven / trachten nae gheen byede/ maer
 arbeypden daghelijcx meer ende meer de lieden van malcanderen te ver-
 byenden. Eben alsoo (seyde hy daer by) doen oock onse gheestelijcke
 aen onse zijde / ende soo wordt vast de Christenheypdt ghescheurt van
 allen kanten. Waer op ick S. Ed. wel volghde/ syn seggen confirme-
 rende.

rende. Ende onse saeck wederom recommerenderende gingh ick heen.

Staet alhier te noteren/ dat/ als ick niet langh met S. Ed. in propoosten gheweest was/ zijn Dienaer quam seggen/ dat de Secretaris vande Ambassadeurs der H. V. Staten daer was/ vragende/ of het S. Ed. mocht gelegē zijn/ dat sijne Meesters/ die niet verre van daer waren/ hem mochtē komen besoeken. Over dit tusschen komē sijns Dienaers (den welcken S. Ed. belast had hem niet te konnen spreucken soo langh wy souden by een zijn) wierd S. Ed. gram/ ende belaste daerom sijn dienaer hem te excuseren by den voornoemden Secretaris/ ende te seggen/ dat het hem doe niet te pas en quam. Ick dit hoozende hadt S. Ed. seer/ de voornoemde Heeren doch niet te willen laten wederom gaen; want indien hare E. E. quamen te vernemen (sepde ick) dat sulcx geschiede om mijnen wil/ sy souden daer ober seer qualick te vreden sijn op my: Vadt daerom te mogen vertrecken in een ander Camer/ tot dat hare E. E. souden binnen zijn/ om van haer niet gesien te worden/ ende dan te mogen gaen/ om op een ander tijt weder te comen/ als 't S. Ed. best soude gelegen sijn/ maer S. Ed. belaste my te blijven/ tot dat wy gedaen hadden.

Daer nae gingh ick weder by den H. President Jannin/ S. Ed. verhalende wat ick aende H. van Boissise versocht ende wat S. Ed. my gheantwoort had/ my in allen gheval verseeckerende van mijne securiteyt in dit Rijck. Iae (sepde S. Ed.) dooz 't heele Coninckrijck/ waer het u ghelieft/ maer het ware beter/ dat ghy hier tot Parijs quaemt woonen. Sepde voort/ al stracx/ eer ick vozder yet had gesept/ ende dat met eenighe verstooztheyt/ soo my docht/ dat Barnevelt om hals gebracht was dooz louter violentie/ alsoo hy tegen den Staet niet en had misdaen/ doch dat hy sich wel een wepnigh hadde moghen buyghen/ om S. Excl. soo niet directelijck teghen te zijn/ 't welck hy zepde Barnevelt wel gesept oock geschreven te hebben/ dat hy sich daer in wilde matigen. Van dat hy wel wist/ dat Barnevelt dat hadde gedaen/ om de vrysheden van 't Landt vooz te staen/ siende quel' aure (sepde hy) se vouloit emparer de l'Etat: [dat de andere/ sepde hy/ hem meester wilde maken vanden Staet.] Nengaende onse saeck/ dat hy die soude behertigen/ ende den Staet mijn verzoek van ernstige Intercessie aendienen/ doch dat hy de uptcomst niet en wist/ om dat de Coningh den Staet niet wilde abandonneren/ want hem te veel daer aen gheleghen was. Dat hy vreesde/ dat Engheland ende Spaenjen wat vzauden met onsen Staet. Dat de Coningh van Spaenjen wilde Monarche wesen/ dat hy vast began in Italien met de Valteline/ 't welck een saeck was van seer groote importantie. Wy souden oock wel met Spaenjen konnen handelen (sepde hy) ende en souden op Engeland noch op Holland niet veel passen/ maer dat de Spaenjaert al te ambitieux was. De Coningh is ebenwel (sepde hy) seer teghen Hollandt geirriteert/ ende hout sich seer gheoffenseert/ overmits de barbarische excessen by hunlieden gepleeght tegen zijne onderdanen (hy verhaelde niet wat dit vooz excessen waren/ maer exaggereerde dit stuck seer met woorden.) Voort zepde hy/ dat de oberleden Coningh veel

hadde gespendeert/dese mede. Vzaeghde voort/of Engeland onse saeck seer teghen was? Ick sepde Jae/ende dat een goet deel onser swarighepden ons upt Engelandt quam / ende dat d' Advocaet Barnevelt seer noode hadde gesien het accepteren vanden Couffebandt/vzeefende/dat dat de Landen soude moghen nadeeligh zijn / daer op hy sweegh. Voortgaende/sepde ick/ dat ick upt den Heere van Boissise mede wel hadde verstaen/dat de Coningh den Staet in allen geval niet soude laten verlozen gaen/ 't welck ick oock in alle manieren wenschte niet te geschieden/want het was ons Vaderlandt/ende dat wy beter verlozen gingen dan 't Vaderlandt/maer dat ick vzeefde/ dat de tegenwoordige Regenten/dat wetende/daer op haer been soudent sijf houden/ende dat ick daerom wepnigh hope hadde / dat veel vooz ons ghedaen soude worden met effect/derhalven ick oock van meninge was de saeck God/ S. Ed. ende andere Heeren te bevelen/ende alsoo te vertrecken. Aen (sepde hy) ick rade u noch een dagh 4. of 5. te vertoebē/ ick sal den Raed spreken/ende naerder aendienen 'tgeen ghy hebt vooz gestelt. Ick sepde daer op wel te wenschen selve ghehoort te worden in den Raedt in presentie/ waer het mogelick/ van onse Heeren Ambassadeurs/ maer naedemael dat niet konde vallen/oock onnoodigh gehouden wierdt/gaf ick S. Ed. te bedencken / of dan in allen gheval niet geraden en was/ dat onse Ambassadeurs niet en wisten/dat ick met S. Ed. ende den H. van Boissise gesproocken hadde. S. Ed. sepde/dat zy dat niet behoefden te weten/doch dat ick niet en had gesept/dat den Staet mocht nadeeligh zijn. Ick gingh daer op weder by den H. van Boissise/seggende/hoe ick met den Heer President gebaren was / dat die geraden had noch een dagh 4. of 5. te wachten/ hoewel (sepde ick) mijn hope sober is tot eenige onse ghemepne verlichtinghe. Want als onse Heeren sulden verseeckert sijn / dat S. Majesteit in allen gheval den Staet niet wil laten verlozen gaen/ soo ick upt zijn Ed. ende den H. Jannin had verstaen / 't welck wy mede ten ernstighsten wenschten ende baden/ om dat het ons Vaderland was/soo sullen sy S. Majesteits Intercessien vooz ons niet veel plaets gheben/ indien zy S. Majesteit konnen persuaderen/dat de Staet verlozen soude gaen / wanneer men de saeck accommodeerde tot bequame restitutie vande verongelijckte ende gheinteresseerde door tusschen sprecken van S. Majesteit. S. Ed. sepde/dat ick moete ghelooven/ dat de Coningh al doen soude wat doenlick was/ende riedt mede noch te wachten.

Den j. April hebbende ontfanghen rijdingh van D. Grotio ende zijn upthomen upt de Ghevanghenisse met een brief van S. E. aenden H. President Jannin/gingh ick S. Ed. den selven dragen/ ende vond daer Leuwen den Secretaris vande Ambassadeurs/ die my kennende vriendelick aensprach/mij presenterende zijne vriendtschap / ende vragende nae mijn logijs/seggende my te willen komen besoeken. Ick sepde hem mijn logijs/dan hy en quam nopt. Dan 's anderen daeghs romende by den Heer van Boissise / om S. Ed. te spreken van D. Grotio, vzaeghde ick S. Ed. of de H. H. Ambassadeurs (die ick wist daeghs te vooren by S. Ed. gheweest te zijn) van Grotio niet en hadden

den gespoocken. Hy seide Heer: Maer seide hy/ Sy hebben wel
 „van u gespoocken/en geseyt datse u ghesien hadden totten President
 „Jannin/en dat sy meenden/ dat ghy hier niet te vergeefs ghekomen
 „en waert. Ende dat S. Ed. had geantwoordt: wat isser u aen ghele-
 „gen/ soo hy hier sijne versekerlinghe komt soecken / om u gheweldt
 te ontgaen? Daer op sy niet en hadden gerepliciert. Ick seide/ dat
 d' Ambassadeurs my niet en hadden ghesien by den President / maer
 wel haer Secretaris: Voorts appointeerde S. Ed. my teghen Son-
 dagh/ om dan wat naerder bescheydt te hoorzen van mijne saeck. Dit
 geschiede. S. Ed. seide my doe/ dat hy ende de H. President van mijn
 versoek hadden ghespoocken metten Cancelier/ den Garde-seaux[Se-
 gel-bewaerder] ende andere vanden Raedt. Dat de Coningh geheel ge-
 resolueert was aen te houdē aende Ambassadeurs/ ende hun te seggen/
 indien sy pellers in wilden gratificeert zyn/ dat sy de Weduwe en-
 de kinderen van Barneveldt hare goederen / den Heer vander Nijlen
 ende andere gebangenen hare bypheydt/ oock allen anderen welker goe-
 deren sy geconfisqueert hadden om dese saeck / wederom gheben/ ende
 in't generael aen alle/ die van onse ghesintheydt waren / byse exercitie
 verleenen mosten/ doende de persecutien op houden. Ende soo sy dat
 immers niet wilden doen/ dat in allen geballe ick ende mijne vrienden/
 oock al die in Vranckrijck onder de protectie des Coninghs souden
 willen woonen/ aldaer onder S. Majesteits protectie souben hebben
 byp vertreck. Ick houde immers (seide hy) dat het dat is/ dat ghy ver-
 soekt. Mijn Heer/ seide ick/ Ick had u Ed. oock ghespoocken van
 mijn persoon in't besonder; want geener Predicanten goederen en zyn
 geconfisqueert gheweest als alleen de mijne. Nu beken ick wel/ dat ick
 van al te gheringe consideratie ben / dan dat een so groot Monarchie
 voor my soude sprecken/ evenwel kan u Ed. wel dencken/ wat redenen
 ick hebbe/ te wenschen/ dat 'tselbe mochte gheschieden/ hoewel ick dat
 soo sozmelick niet en hebbe derren versoeken van S. Majesteit/ aen-
 gesien sy immers soo wepnigh reden hebben haer in dat stuck wepge-
 righ te stellen ten aensien van my/ als in alle de reste/ jae wepnigher.
 Ick bid u/ mijn Heer/ daer op te willen letten. Ja seide S. Ed. dat is
 gearresteert/ datmen oock in specie van u Wtenbogaert (alsoo noemde
 hy hier mijn naem) sal sprecken/ ende u saeck ernstelick recomme-
 ren. Ick antwoorde: Ick weet/ mijn Heer/ dat eenighe my seer haten/
 en pet sullen willen voortbrengen tegen my/ als men van my sal spre-
 ken/ gelijk oock van alle/ die van mijne conditie zyn: maer soo dat ge-
 schiede/ ende ick daer tegen mocht werden gehoozt/ u Ed. ende alle den
 Raedt sal sien/ hoe ick my verdedigen sal. 'T is onnoodigh/ seide hy:
 Ghy zyt al ghejustificeert by ons: Sijn woorden waren / Vous estes
 tout justifié pres de nous: Nous savons comment tout est passé. & qu'ils vous
 ont fait grand tort; Ne vous mettez pas en peine de cela: [Ghy zyt al ge-
 justificeert by ons: wy weten hoe 't alles gegaen is/ en dat sy u groot
 ongelijck gedaen hebben. Weest daer niet over bekommert.] Daer
 „op ick seide: Mijn Heer ick bidde u ootmoedelick dese saecke voor ge-
 „recommandeert te houden / ende dat wy alle wederom in bypheydt
 Q q ij ghestelt

„gestelt mogen worden/ ende by in 't landt komen moghen / met op-
 „houdinghe van persecutien/alsoo wel ick/als de andere. Wy sullen
 „alle voor den Coningh bidden / soo langh als wy een druppel bloedt
 „in 't lijf hebben. Ghy hebt ghehoort (sende hy) wat ick u gheseydt
 heb. Voorts vraeghe hy/ die van de Religie hier/ zynse u niet ko-
 men besoecken? Neen/seyde ick. Niemande vande Ministers? Niet een/
 antwoorde ick. Zijt ghy haer niet wesen besoecken?vraeghe hy. Neen
 ick/seyde ick. Hebt ghy Tilenum niet ghesien?vraeghe hy. Ja/
 seyde ick/maer die en reecken ick onder de Ministers niet/want hy en
 was het noyt/maer Professoor/die mede tot Sedan soo veel als gede-
 portert is om onse ghevoelen. Ende als ick by hem was/vondt ick
 daer Messrs. Hortoman ende Anjorant Sulli, Gheputeerde van Gene-
 ven/welcke leste my gekent hadde inden Vage/ende wetende wat dienst
 ick de Stadt van Geneven op't schryven van Monsr. de Besze aen my/
 ende op 't solliciteren eerst van Monsr. Lectius/nae van hem Sulli/
 als Gedeputeerden der selver Stadt/ aende Heeren Staten Generael
 ghedaen hadde voor eenighe Jaren/my daer siende by Tilenum/ noch
 seer daer van bedanccte. Ick ben blijde / seyde hy / dat ick het wete:
 Ick vraegh het om oorzacken. Neen (mijn Heer) seyde ick / ick sal
 de Ministers niet veel besoecken/ noch sy my: Dare liefde tot my en
 is soo groot niet/dat sy my veel besoecken sullen/al kennen sy my wel
 ende weten dat ick in afflictie ben. Ick ben Catholijck/seyde S. Ed.
 hier op/ende hope door Godts genade Catholijck te sterben/maer ick
 deploere/'t Schisma [oft de Scheuringhe] die der is inde Christenheyt.
 Ick heb altydt gemeynt/datmen eens soude dencken op verenigingsh.
 Maer ghelijck d' onse alsoo oock die vande Religie zyn al te scherp:
 sont trop alpres, waren sijn woorden. Ende dewijl sy u luyden niet heb-
 ben willen verdragen/wat apparentie / dat sy ons souden verdragen/
 meesters zijnde? Ick repliceerde/dat onder ons debat was gheweest
 niet alleen vande waerheyt/maer sonderlingh mede vande nootsaeker-
 lijckheyt van questieuse poincten. Daer die nootsaerlijckheyt niet
 bewesen kan worden/ende de waerheyt gefundeert is in Schyftuer-
 plaetsen / die niet soo claer en zyn datmense nootwendigh moet ver-
 staen op eenerley sin/maer verscheptelijck konnen uptgelept worden/
 daer behoortmen malsander te verdragen/ sonder andere te dwingen
 tot sijne opinte. Dit hebben/seyde ick/onse parthijen niet willen doen/
 maer hebben dat verschil ghedecideert nae haer zin/ende articulen des
 geloofs daer van gemaccht/Willende/datmen iijst soo gelooven ende
 leeren sal van die poincten/soo sy 't verstaen. Was het niet (seyde ick)
 een groote temeriteyt van Calvin soo een absurde opinie te drijven te-
 gen de gheheele antiquiteit? S. Augustijn / metten welken alleen hy
 sich voornamentlick wil behelpen / seyd wel wat daer van / maer en
 gingh op veel nae soo ver niet. De Kerck en heeft evenwel Augustini
 ghevoelen in dit stuck niet ghecanoniseert / maer definteerde alleen
 't stuck vande Genade tegen Pelagium: Maer ons Dortche Syno-
 dus heeft derven canoniseren dat noyt en is gedefinieert/en t Franssch
 Synodus van Alz heeft het noch gaen besweeren met een seltamen
 ende

ende in de Reformatie ongehoorzen eedt. Doch/zepte ick/hebben wy een Verschil met hun ober de Authozitept der Oberghepdt / daer van wy soo gevoelen / dat wy niet en sijn luyden die eenen Staet soecken op te rechten in den Staet / soo de W. President Jannin my onlanck zepte van dese/ende en stonden niet toe/datmen de wapenen aenname teghen sijnen Prins puerlick om de Religie / ende oversulcy / indien het sijn Majestept gheliefde ons te nemen in sijne protectie/ hy en soude geen getrouwer Onderdanen hebben als ons. Dit discours op die 2. saecken (dat al wat langh duerde / om dat ick sagh / dat S. Ed. seer daer nae luysterde) behaeghde hem sonderlingh. Wy vzaeghde/of ick Vertium gesien hadde. Ick septe Neen. Ende soo hy merckte aen mijne contentantie dat ick daer in heel koel was / zepte hy. *Je vous prie voyez le.* [Ick bidde u/besoecht hem.] Siet hem doch/Oh wy weet zijnen teghenwoordighen Staet / hy sal u sijne redenen segghen. Mijn Heere (sepde ick) ick weet zijne redenen wel / 't en sijn (mijne oordeels) die redenen niet die hy sepdt: *Je le cognoy de long temps.* [Ick kenne hem al van ober langhe]. Ick ken hem van veel Jaren. Alsoo nu S. Ed. hier op sweegh / nam ick mijn afschepdt / biddende/dat my mocht gheoorloft sijn 's anderen daeghs weder te comen / om te verstaen / of onse Ambassadeurs haer afschepdt hadden; want men zepte/dat zy dat dien dagh soudent krijgen. S. Ed. zepte/ ick mocht weder komen/ als het my soude believen.

Den 5. sijnde Maendagh voor Paesschen/ben ick weder by den Heere Woissise ghegaen / die my septe / dat de Raedt vanden Coningh d'Ambassadeurs had verclaert / dat zijne Majestept haer wilde gratificeren/mids voort eerst satisfactie doende van 't gheen zy hadden gesattenteert teghen sijn Authozitept / ende van 't onghelyck sijne Raeden aenghedaden : Voorts ober 't stuck van Mr. de Barnevelt ende alle de gene die met hem waren ingespannen gheweest inde selve saeck / oock dat S. Majestept verstandt/dat zy de Weduwe/kinderen/my ende anderen soudent restitueren hare geconfisqueerde goederen / de gebangen los laten/accommoderende hare onderdanen in vrede/op dat niemant meer oorzaeck en hadde te klagen ober de geschiede veranderingh / ende dat / dit gheschiedt zijnde / de alliantie soude konnen worden vernieut. Sepde voort / dat de Raedt haer dit eerst hebbende aengesep / den Coningh hun/als zy gingen oorlof nemen van S. Majestept/'t selve hadt gesepdt / namelick / dat wanneer zy hem soudent hebben contentement gegeven op't onghelyck sijne onderdanen ende zijnen Raedt aengedaen / oock wel soude sijn met hun eygen onderdanen / hy alsdan occasie hebben soude d'alliantie te vernieuwen. Doch/zepte S. Ed. daer by / dat d'alliantie niet soude worden vernieut sonder den Coningh van Engelandt / om alle jalousie te vermijden. Ick /oorzelende by mijn selven / dat / hoewel dat alles soo mocht sijn voorgehestelt / eventwel daer van niet soude komen / vzaeghde / Indien de Heeren Staten jegens hare verongelyckte Onderdanen eben onbewegelyck bleven / ende eenighe der selver moghelyck soudent willen 't Landt verlaten ende elders gaen wonen / tot Cales, Diepe, of in eenige andere Zee-stadt in Franck-

rijck/ of S. Majestejt die soude willen nemen in sijne protectie/ ende de selve bypheyft vergunnen als anderen. S. Ed. zepde Jae/3p mochte komen in alle bypheyft. Ick byaeghde bozder: Of hy/in sulcken cas/in die plaetse/daer 3p souden moghen neder slaen/ soude worden vergonst bypheyft van exercitie/ afgesondert vande exercitie der Hugenotten/ oock om te doen duchten 't gheen 3p noodigh souden achten tot voorstant van hare sacck/tegen hare parthijen/midts te vozen sijnde gebifiteert by sulcke / die S. Majestejt daer toe soude willen committeren/ mits oock dat die soodanige bypheyft souden genieten haer souden draagen in alle modestie ende stillighejdt onder de ghehoorzaemhejdt van S. Majestejt. S. Ed. antwoorde/ dat 3p bypheyft souden hebben in hare hupsen sonder eenighe terechte/maer dattet zyn swarighejt hebben soude separate vergaderingen te acroozderen: waer op S. Ed. bozder in 't bzeede begonste te discoureren over de scheuringhen der Christenhejt om de Religie/ 'twelck hy ende vele Catholijcke met hem (sepde hy) sonderlingh deplozeerden/ den welcken onse voet/ die wy in Holland hadden voor ghehad/ van niet tegenstaende eenighe verscheydenhejt van gevoelen in eenige disputabile poincten/daer aen de salighejt niet en hingh/ evenwel eenighejdt te houden in den Godtsdienst ende malcanderen te verdzaghen/ sonderlingh wel hadde aenghestaen (hoewel ick (sepde hy) in 't gevoelen Catholijck ben) ende doen hopen/ dat dat alsoo in Holland/ onder de Gherefozmeerde aldaer/ sijnde ghepasseert/ oock metter tijdt den Hugenotten in Brancrjck souden hebben ghesmaect/ ende datmen allenrckens hadde moghen sien/ of niet eenighen voet van moderatie ende tolerantie tusschen den Gherefozmeerden ende Catholijcken/ oock in Brancrjck/ (overmidts de Libertez des Eglises Gallicanes, [Bypheden vande Fransche Kercke] in dat Rijck particulierlijck) hadde konnen worden gebonden. Ick sepde/ dat die gebachten seer loffelijck ende pzyfelijk waren/ maer dat ick nu soo veel hadde ghesien in Holland/ dat vande Calvinisten gheen moderatie tot soodanighe tolerantie en was te verwachten: want (sepde ick) hebben 3p ons soo hardelick bejeghent ende niet willen verdzagen in een soo Schyzmuerlick/ sacht ende stichtelick ghevoelen vande Predestinatie metten aenleven/ maer ons soo bitterlick uptgewoypē/ om staende te houden soo grouwelijcke pernicieuse opinten/ als zyn de hare in die materien/daer aen de Synodus van Alez haer zegel gesteeken hadde/ wat soude van 't bozder te verwachten sijn? Hier op discoureerde ick bozder in 't bzeede met S. Ed. wat bozdel het metter tijdt soude konnen geven in Brancrjck/om de hebighejt der Hugenoten/oock/moghelijck/ hare wederspannighejden teghen S. Majestejt te bzeecken/ indien den onsen aldaer bype afghefonderde exercitie soude worden vergonst/ ende hoe onse manier van doen metter tijdt boozt soude konnen uptgezeypt worden tot alle moderate Catholijcken: waer op S. Ed. my met attentie ghehoort hebbende/sepde te bekennen/dat mijne insichten hare redenen hadden/ ende dat hy daer op wilde letten/maer dat hy ongerade vont 't selve nu voor te stellen. Ick byaeghde S. Ed. noch/ of ick ende andere/ die hier souden mogen comen

woo-

woonen / niet en souden moghen genieten exemptie van 't recht van d'Aubeigne, om dies aengaende als andere naturielicke Françoisen getracteert te worden / ghelijck sulcx by Tractaet vergonst was aen alle Inwoonderen bande ghe-unieerde Provincien. Hy antwoorde Jae / ende dat dat geen difficulteet hebben en soude. Doozts porde S. Ed. my seer vooz mijn persoon / om te Parijs te comen woonen / my verseeckerende / dat ick wel getracteert soude worden: dit zepde S. Ed. soo in generale termen / segghende alleen daer by / dat als ick daer nae wilde lusteren / hy naerder met my soude spreeken. Ick bedanckte S. Ed. seer / ende sepde daer op / noch niet te konnen resolveren / maer dat ick eerst naer Zabandt een repse moste doen / ende nam daer mede mijn afschept met alle dancksegginghe.

S namiddachs ginck ick by den H. President / maer alsoo S. Ed. gereet stont / om in zijn Carosse te gaen / zepde hy / my ziende / met kort te woorden / Dat hy mijne saeck was indachtigh geweest / maer dat hy noch dien dach bande selve saeck gingh spreeken metten H. Cancelier / my appointerende tegen 's anderen daechs / sinorgens vooch tusschen ses ende seven uren. Te dier ure daer sijnde gekomen / gaf hy my stracx audientie / ende sepde last te hebben van mijn H. de Cancelier ende den Raet my te seggē / Dat / wanneer ick daer soude willen komen woonē / ick wellerom soude sijn / ende aldaer binden alle seeckerhept. Doozts / dat onse Ambassadeurs haer antwoozdt hadden : Dat de Coningh claeghde over vele excessen by de Staten gecommitteert tegē sijne Onderdanen / mitsgaders over andere hare mesmauvais comportements [seer quade compoztementen] (sepde hy) soo aen hem als aen sijne Raden en andere zijne vrienden begaen : Doch dat S. Majesteit dies niet te ghienstaende te vreden was haer niet te verlaten / maer dat hy vooz al wilde / dat zy de Weduwe ende kinderen van Mr. de Barnevelt ende allen anderen / oock my / souden restitueren de goederen / die zy hadden geconfisqueert / de gevangens deser sake halven in vryhept stellen / de gebannens weder vryelijck laten incomen / ende haer onderdanen contentement doen. Op alle 't welck d' Ambassadeurs goede hope hadden ghegeven. Doozt dat de Coningh zijn onderdanen / die qualick van hun waren getracteert gheweest / ende geklaeght hadden / dat men haer aldaer gheen Justitie en dede / aen hun hadde gherenbopeert / die daer toe seer noode hadden verstaen / doch waren in 't eynde te vreden gheweest / op 't woozdt by d' Ambassadeuren ghegheven / dat hun goede ende korte expeditie soude wederbaren. Met een sepde hy / que le gros Bockhorst, dat de grobe Bockhorst (soo sprac hy) hem had gesept / (deser tijdingh had ick al te vozen / en haddese den Heer President gesept) que Grotius estoit evadé, [dat Grotius ontkomen was /] spreekende van hem (sepde hy) assez honnestement: seer eerlick: waer op ick hem sepde (sepdede H. President) que Grotius n'avoit pas mérité un tel traitement. [dat Grotius niet verdiendt en hadde soo ghetracteert te zijn. In somma / dat hy hoopte / dat wy alle weder in 't Landt souden komen. Maer soo veel u aengaet / sepde hy / indien ghy u wooningh hier in Zanchrijck nemen wilt / ghy mocht het doen en

route liberté, [in aller bypheydt.] seggende/dat hy achte/dat ick nergens beter en konde wesen als te Parijs: ende met een: Si vous vouliez retourner a nostre Religion, j'ay charge de vous dire que le Roy vous traittera fort bien, pour vivre à vostre aise. Je vous affectionne, & nous tous, croyez cela: [Soo ghy tot onse Geligie wederkeerren woudt/ hebbe ick last u te seggen/dat de Koningh u seer wel tracteren sal/ om op u gemack te leben. Ick ben u geaffectionneert/ ende soo zijn wy alle: geloofd dat.] Hier op sweeg hy/als wachtende wat ick daer op soude seggen. Ick „antwoorde / dat ick sijne Majesteit van sulck een gunste ootmoedelick bedanckte/als oock mijn Heeren van sijnen Raede/ende hem mede. „Daer hy doende dese woorzen: En wat dat ander punct aengaet/ „Mijn Heer/dat is een ander materie/die wy overlaen sullen/soo het „u gelieft. Lett'er op/ seide hy/ ghy sult heel wel met ons wesen/ en „sult ons konnen dienen; maer wy en willen u niet persen/ wy en persen niemant. Ick wenschte/dat ghy hier quaemt/maer soo ghy „lieber te Calis/ Diepe/ Caen of elders woonen wilt/ ghy mooght „daer in doen na u belieben/ghy ende uwe vrienden. Maer ick wilde wel (seide hy) dat ghy by ons blijven wildet. Voozts sprack hy van een Requeste vande weduwe Barnevelts/ met eenighe brieven aen eenigen vanden Raedt; oock van Peckio, hoe die inden Hage gebaren was: van Engelandt/ hoe dat tot ons Landt ghesint was: van Grotio, dat die op den wegh was derwaerts/ ende dat ick dien wel mochte wachten/ eer ick vertoogh nae Zabandt/ ende dat hy moeste repsen nae Fontapnebleau/ daer de Coningh was: noch vande beloften/die onse Ambassadeurs hadden gedaen tot het redzen van onse affaires;maer ick seide op dit leste/dat ick geen opinie en hadde/dat daer van yet soude vallen/ende sprack daerom van 't stuck van Naturalisatie/of wy die niet souden mogen genieten/ gelijk andere Inghesetene vande Geunieerde Provincien. Waer op S. Ed. antwoorde / dat hy niet en wist / of die de Geunieerde Provincien gheacordeert was:maer wat anders ist (seide hy) dat te accorderen aen een particulier vriend/als ghy/wat anders generalijck aen allen. Vooz u (seide hy) en sal dat gheen difficulteet hebben/oock behoefte ghy niet bekommert te sijn vooz de kosten/die ordinaris daer op loopen/dat sal geen swarigheyt hebben/seide hy: Ick sal alles besozghen buyten uwe kosten. Ick bedanckte S. Ed. seer/ ende nam daer op mijn afscheydt. Hy seide my oock à Dieu, ende dat hy alle tijdt gheneghen soude sijn my placsir te doen / ende soo hy noch wat hoorde / terwyl ick hier soude sijn (want ick wilde wachten nae de komste Grotij) hy soude het my laten weten.

De H. H. Ambassadeurs verreesden den 13. April/ Dinsdagh nae Paesschen: ten selven dage tegen den nacht arriveerde de Heer Grotius/dien ick gingh verwilleromen den 14. Soo ick dit meynde den H. President te gaen seggen/was S. Ed. dien morgen vertogen nae Fontapnebleau by den Coningh. Ick gingh het daer nae boodtschappen aenden Heere van Voissise / die seer blijde was/ ende my badt D. Grotium sijnent halven te verwilleromen / ende te seggen/ dat zijne comste seer aengenaem was / ende dat hy verlanghe hem te

te sien / dat onse Ambassadeurs verrepst waren etc.

Met D. Grotio spreekende / verhalende hoe ick hier gebaren was / behaeghe hem alle mijn doen seer wel / ende bysonder / dat ick my soo bypnoedelick hadde ghepresenteert te verschijnen inden Raedt des Coninc by de Ambassadeurs / om daer onse saeck te verdedighen / indien de Raedt dat goetd vout / seggende / dat hem dat oock dienen soude / om te weten / hoe hy hem in sijn stuck soude dazighen. Den 16. byp-
dagh / gingh ick den Heere van Boissise (die mede op zyn vertreck stont nae Fontayne-bleau à-dieu segghen / die my met groote beleefsheydt bebankte / ende alles goetds toefepde / indien ick daer quame woonen (twelck hy wenschte) ende anderffins / waer hy konde. Hier op ver-
repde ick met D. Borrio ende mijn Dienaer / van Parijs / den 26. Aprilis / ende arriveerde tot Brussel den 4. Mey. 1621. Dit is in 't
hozte mijn wederbare in Frankrick op myne eerste repse derwaerts / geduerende mijn ballingschap / 'twelck ick heb ghestelt genoegh van
woorde te woorde upt mijne memoizen te dier tijdt ghehouden / alles
verschijnde geschiedt / half fransch / half nederduytsch / ende alhier soo
particulier heb willen verhalen / ten dienst van die ghene / die begeeren
te weten / wat inde werelt / ende sonderlingh te Hobe / omme-gaet.

'T Sestiende Capittel.

Ick reyse ten tweede-mael in Vranckrijk. Request aenden Coningh.
Mijn wedervaren by den Cancelier ende andere Heeren. By
den Eerti-Bisschop van Rouen. By den eersten President van
Normandien, ende den Hertogh van Longeville, Declaratie des
Coninghs voor ons. Reyse nae Hamborgh ghesleuyt. Aenden
Baillou van S. Sever.

Gelijck ick giste / en opereerde de recommendatie
van S. Majesteit ende sijne Raden aē onse D. W. Ambas-
sadeurs niet tot voordeel: Immers vernamen wy daer
van geen effect. 't Bestand liep ten eynde. De saecken
stelden haer weder ten oorloge / by de welke ick ende mij-
ne Mede-broeders / Mr. Simon Episcopus, eertijds Profes-
sor der Theologie inde Academie tot Lepden / ende de Cerw. Petrus
Cupus, boozmaels Predicant tot Woerden / bepde mede met andere van
hare Ampten af ende upt het Landt gheset om de Remonstrantsche
saeck / die van Ceulen weder t' Antwerpen gekomen warē / in Wpandē
lant niet wilben blijven. Sijn derhalven te samē / in 't geselschap van-
den Erentfesten Mr. Jacob le Petit Doctor inde Rechten / mijnen son-
derlingen ghetrouwen vrient / en hulper in mijn Ballingschap / ende
den E. lean Vsselinck, upt Antwerpen (na diensfliche bebankinge aen-
de Achtbare Magistraet booz der selver beleefde hospitaliteyt) ge-
chep- den den 24. Augusti / ende gearriveert tot Rouen den 31. Hier wierd ick
schielick

schielick krank: Maer de Heer hielp my haest op de been: soo dat wy den 8. Septembz is vroege Rouen latende/den 9. 's avonts tot Parijs wel aengquamen. S. Majesteit was daer niet. Met mijn Heer Hugo de Groot ghecommuniqueert hebbende / gingh ick eerst de handen kussen vanden Heere President Leannin. Ick was S. Ed. willecom / die my verseekerde vyzlick in Franckrijck te sullen moghen woonen / waer het ons geliefde wilde oock niet / dat wy de hope van vrye exercitie vande Religie souden laten baren / ende riet / dat wy tegen de komste van S. Majesteit (die verwacht wiert) een Request daer toe dienende souden vaerdigh hebben. Ick besocht oock den Heere van Boissise, die my mede seer vrienlick ontfingh / ende verstaen hebbende / dat wy ons op de Saube-garde van S. Majesteit / die wy vertrouden ons niet te sullen geweygert wordē / verlatende / ons liever souden ter wooninge setten binnen Rouen / om de bequamsigheyt dier Stadt voór onse gelegentheyt / dan elders / sepde / dat als wy inmers geen sin en hadden tot Parijs te blijven / 't welck hy liever soude sien / hy meynde / dat wy wel verhozen hadden. Verseekerde my oock vande Saubegarde des Coninghs / belovende daer toe alle hulpe / hoe wel (sepde hy) S. Majesteit d' oorloge tegen de Hugenotten hadde besloten / als de selve niet konnende ledigh staen / ten ware hy sijne Croone wilde werpen voór der Hugenotten voeten: want (sepde hy) sy willen den Coningh beletten de gheestelijcke goederen (die in sijn macht sijn) te geven daer 't hem ghelieft; Soo dat de Coningh de Religie d' oorloghe niet aen en doet / maer de factie. Hier op een reysien hebbende ghebaen nae Fontaine-bleau, ende wederghelcomen zijnde tot Parijs: verhaelde ons mijn Heer de Groot upt het Testament van Mr. du Vair „Garde-seaux, [Mr. du Vair Seghelbewaerder] dese woorden / le confesse que je meurs Catholique, mais j'ay souvent desiré une reformation, & deplore qu'elle est empeschée par l'avarice & ambition de ceux qui la debvroient procurer. [Ick bekenne / dat ick Catholijck sterve / maer ick heb dickwils na een Reformatie gewenscht en beklaage / datse belet wort doór de gierighejdt en grootsheyt der ghenen / diese behoorden te behozderen.] Gheresolveert sijnde weder te heeren na Rouen / om onse wooningh daer te nemen / gaf de Heere Janin my een Reccommendatie-brief mede aen Monsieur de Riez eerste President van 't Parlement van Normandien. Comende weder by den Heer van Boissise / om mijn afscheyt mede van S. Ed. te nemen / maecte my de selve een langh discours vanden ellendighen Staet van Franckrijck / seggende onder anderen / dat de Hugenotten haer niet en wilden buygghen tot ghehoorzamenhejdt / ende dat de Catholijcken 't buyz stoochten. Ende alsoo S. Ed. riet voór ons verreck nae Rouen oock den Heere van Sillery Cancelier aen te sprecken / ginghen D. Episcopus ende ick te samen by den selven / ende ghehoór vercreghen hebbende / verclaerde ick wie wy waren / van waer ende waer toe wy quamen / versoekende sijner Ed. gunste / om onder S. Majesteits protectie in 't landt te mogen woonen. S. Ed. besegende ons seer beleefdelick / seggende / dat hy veel van ons had ghehoort / met-lijden met ons hadde /

hadde/ons booz bzoome lupden hiel/ende ons verseeckerde in Wanch-
rijck soo hy te sullen zijn als hy in sijn eygen huys / ende dat S. M.
ons mogelyck meer gunste soude bewijzen als die. Woorts epischende
onse namē/ende verstaende/dat onse meeninge was Roēen te kiesē tot
onse woon-plaets/bzaeghde hy/waerom niet soo lief te Warijs als daer:
waer op onse redenen ghehoort hebbende/pees hy die/seggende/dat hy
ons vziēd wilde zijn ende ons de hant bieden in alles hy konde.

Den 8 Octobris weder tot Roēen ghekomen zijnde/verboeghde ick
my ten eersten by den Heer eersten President/ ende gaf S. Ed. de vrie-
ben van recommendatie / die ick hadde vanden H. President Iannio:
Die ghelefen hebbende ontfingh S. Ed. my met sonderlinghe vrien-
delickhepde ende beleefthepde/ segghende: hoewel dat hy my van aen-
sicht noyt gesien ende ghekent en hadde/ dat hy my nochtans gekent
hadde dooz de vermaertheit van mijnē name algtit in deughde/dat ick
seer wellekome was / en dat ick daer onder de bescherminghe vanden
Koninck volle seeckerheyt hebben soude. Daer is maer/sepde hy/een
punct/dat ick niet en wil nalaten u te seggen/ als een wijs man: te
weten/ dat die bande Religie in dit Koninkrijk seer factieux zijn:
daerom sult ghy wel doē/dat ghy u van't geselschap van onse Gere-
formeerden af-houdt: ten minsten/soose u kōmen besoecken/en laet-
se in geen grooten getale by u kōmen. Ghy sult oock wel doen sepde
hy/sonder onderscheit soo wel met de Catholijcken als met de ande-
ren om te gaen. Woorts bzaeghde hy/ waer ick logeerde/ ende al-
soo ick sepde noch geen vast logijs ghenomen te hebben/ maer noch te
zijn inde publijcke herberge/verwachtende mijnē familie/begeerde hy/
dat ick/ vast logijs genomen hebbende/ hem 't selve soude doen weten
ende dickwils kōmen besoecken. Mijn Huysvrouw den 30. uyt Hol-
land geromen ende logijs genomen zijnde/diende ick sulcx den H. Pre-
sident aen den 15. Novembrijs/te liever/om dat seecker Schepen/ ghe-
bzaeght zijnde wat wy booz lupden waren/ geantwoort hadde(soo ick
bericht was)/dat wy waren Hollandtsche Ketters. S. Ed. kreegh lust
met my te discoureren van verscheppen saecken/ ten lesten oock vande
Religie/ bzaeghde onder anderen/ of ick niet soo wel en soude konnen
met eene goede conscientie den Roomschen Catholijcken Godt-dienst
volghen / als d' Apostel Paulus dede ten opzien vanden Joodtschen
Godts-dienst / als hy met andere inden Joodtschen Tempel gingh
sich repnigende en offerende/soo wy lesen Act. 21. hoewel de Joodtsche
Ceremonien waren afgeschafft. Ick antwoorde dat de Joodtsche Ce-
rimonien van Godt waren ingestelt/de Roomsche niet. Dat oock de
Joodtsche te dier tyt/als Paulus dat dede/noch niet pzeliclyc afge-
schafft ende verboden maer indifferent waren / soo langh de Tempel
stont/ende derhalven gheoorloft/tot stichtinghe/ bukten d' opinie van
daer dooz gherechtveerdighd te worden: maer dat 't gheen booz de
Predicatie van 't Euangelium in dien deele van Godt gheboden / nae
Christi kōmst/ soo langh de Tempel noch stondt/ middelmatigh ghe-
worden was/ epntelick/ de Tempel met sacrificien met al/ om verre
sijnde / pzetijs verboden ende niet meer indifferent en was: hier uyt.

infererende/ dat veel meer de Roomsche Ceremonien ongeoorloft waren/ als van Godt noyt ingestelt. Hier op sweegh S. Ed. ende veroorlofde my nae hups te gaen. Enige tijdt daer nae/ namluck den 24. Decembrys Kersavond/ ontbood S. Ed. my wederom/ seggende dat de Hertoghe van Longueville Gouverneur van die Provincie my begeerde te sien ende te spreken/ ende dede my door zijn Secretaris by S. Excel. geleiden den 27. der selver maendt. Inde kamer komende/ vondt ick in de selve vele Heeren/ onder de selve oock geestelijcke/ soo my docht aende habijten. S. Excel. my siende tradt my toe/ hiet my vriendelick wellevcom/ ende my alleen wat aflepende/ vzaeghde nae tijdingh ende de gelegentheyt van ons Landt/ oock nae S. Excel. Prins Maurits/ ende des selven Broeder Prince Henrick. Vzaeghde oock/ wanneer ende met wien ick gecomen was/ waer wy logeerden/ waerom wy upt het Lant gheweken waren/ ende wat ons different ware inde Religie. Ick gaf S. Excel. 't beste ende voorszichtigste beschepdt op alles dat ick konde/ 't welck de selve scheen niet qualijck te bevallen. Doozts begeerde hy te weten mijn ghevoelen op 't stuck van 't Hepligh Sacrament des Altaers (du S. Sacrament de-l'Amel septe hy) hier docht my dat ick most voorszichtelick antwoorden/ om S. Excel. in d'eerste aencomste geen aenstoot te gheven in een stuck dat de Roomsche soo hoogh dzijven/ ende eventwel mijne Conscientie bewaren: Sepde derhalven/ dat wy daer ober met de Scherefozmeerde in Hollandt geen different en hadden. Maer wat gheloofst ghy daer van/ vzaeghde hy. 't selve in substantie (septe ick) dat al de Scherefozmeerde Kercken/ oock in Brancrijk/ daer van gheloooven/ volgens hare Confesse/ berepdt u Excel. 't selve naerder te verclaren/ indien 't de selve gheliefst my daer op vozder te hoozen met patientie. Neen septe de Hertoge terstont/ ick heb genoegh 't is onnoodigh: ende doozts knap afbzeckende septe/ ick weet dat de Koningh u in sijne protectie neemt/ dienbolgende sal ick u oock protegeren van wegen S. Majestept ende sal u vrient zijn. Hebt ghy my vandoen/ spreek mit my vzelijck aen. Ick kuste S. Excel. handen met dancksegginge ende gingh henen/ rappozterende daer nae den Heere eerste President (die 't selve had begeert/ ende daer nae seer curieux was) mijn weverbaren/ 't welck S. Ed. niet en scheen te mishagen.

Schijven ontfanghen hebbende inden aenbanck Januarij 1622. upt Parijs/ dat ick diende metten eersten daer te comen/ repde ick/ op 't goetbinden mijner mede-broederen Episcopij ende Cuytderwaerts/ den 6. der selver maent in 't geselschap vande voornoemde Mr. Jacob Le Petit. Daer sijnde gecomen den 8. ende ghesproocken hebbende met den Heere de Groot/ leverde ick den 11. aende H. President Jannin den brief vande H. Eerste President van Normandien/ aenden welcken de Heer Jannin my eerst hadde gherecomendeert/ ende den welcken ick mijn vertreck op Parijs hadde te kennen ghegheven. S. Ed. d'oozsaek van mijne comste vernomen ende daer op wat mit my hebbende gediscoureert/adviseerde eene Requeste te stellen aen S. Majestept tegen der selver komste. Dit gherommunicert hebbende met de Heeren

Heeren Grotius, Tilenus ende François Dor (d' eerste vande twee lesse was gheweest Professor / d' ander Predicant tot Sedan / beyde aldaer ghedepozteert om 't Remonstrants ghevoelen / ende woonden nu binnen Parijs) ende wetende hier over de meeninghe van Episcopus / Cupus ende Sr. Daniel Tresel / die haer / neffens my / onthielden tot Rouen / ontwierp ick / op aller begheerte / eene Remonstrantie aen S. Majesteits / dewelcke vande voornoemde Heeren Tileno ende Dor gheoorzigeert ende in 't net ghestelt zijnde / den Heere President den 20. Januarij van my gelevert wiert. S. Ed. oorzdelende / dat die te langh was / om in S. Majesteits Raet gelesen te worden / riet daerom eene kortere te stellen / ende evenwel de lange te laten gereet houden soo die was / om den Heeren Commissarisen / die S. Ed. meynde gheoorzonneert te sullen worden / om met ons mondelingh te spreeken geexhibeert te worden tot byeder onderrechtinghe. De kortte daer nae by my mede gestelt / oversien ende in 't net geschreven sijnde / presenteerde ick de selve aen S. Ed. den 24. Iupbende als volght.

AENDEN CONINCK.

Sire

Die haer voor de voeten van uwe Maj. hier met dese supplicatie ter neder werpen / zijn uwer Majesteits seer ootmoedige / geaffectionneerde / en gehoorzame Dienaers / de eene gebannen upt Hollant haer Vaderlandt / de andere gedwongen upt Sedan, dan te vertrecken / om oorzaak van Religie / jegenwoorzdigh gevlucht in dit Rijck van uwe Majesteit / om in alle Godtsaligheyt ende eerlickheyt onder der selver protectie en gehoorzaamheyt der wetten te leven : ootmoedelick biddende / dat het u M. believe den Scepter van zijn Coninghliche goedertierentheyt over haer upt te strecke / om hare doleancien te verstaen / en daer van tot sijne gerustigheyt te ordoneren / het gene de selve oorздеelen sal tot sijnen dienst te behooren.

S I R E: De gemelde Supplianten vertoonen uwe Maj. in aller ootmoedicheyt / hoe sy niet konnende volgens het ampt van hare charagen dissimuleren / ende noch min toestemmen en nabolgen de dolingē en abusyen / die sy gemerckt hadden in de Religie / die den naem van Gereformeerde draeght in die puncten van de eeuwige bestemminge Gods / de verdienste vander doodt onses Heeren en Saligmakers Jesu Christi / de genade Gods / de Wyse wille / en de Volherdinghe aenaken : alsoo het ghevoelen en de leere van velen onder haer in dese stucken bevonden wordt regel recht te strijden teghen de waarheyt / Gods saligheyt / en goede manieren / als oock tegen 't gene de Christelicke Kercke van alle oude tijde af geloofst heeft / ende noch hupden daeghs geloovende is : dat sy Supplianten ter dier occasie grootelick zijn geweest ende noch zijn geaffliggeert. Want eenige vande principalen van 't Landt met gewelt ende tegen de wetten gebangen genomen / en verscheptē Magistrate / onder welker wettelike macht sy

„de waerheyt tegen de boozsepde dwalingen ende abuyfen geleert had-
 „den/afgeset zijnde van hare officie/ heefstmen in de Stadt Voordrecht
 „in Holland t'samengeroepen een Synode/inde welke de formele par-
 „thijen bande Supplianten/ haer als Rechters hebben inghestelt/en
 „de selve/ sonder in conferentie van het gene dat in geschil staet te wil-
 „len treden/ende sonder haer toe te laten hare rechtveerdige en noodige
 „defensie/onrechtveerdich gecondemneert/van hare diensten afgestelt/
 „ende onbarinhertigh doen jaghen upt haer Landt / waer men noch
 „daghelijck seer wreede persecutien doet tegen veel dupsenden perso-
 „nen/die bande selvige waerhepdt professie doen. Voorders/ S J A E/
 „in plaats datmen ghehoopt hadde/ dat die bande ghesepde Gerefor-
 „meerde Religie in dit Rijck/ respect dragende de seer wijse Inhibi-
 „tien en verboden booz ulwe Majt. gedaen aende Predicanten sijne on-
 „dersaten van niet te komen op de boozsepde Synode van Voordrecht/
 „des te meer sich wachten souden ergher te doen / soo hebben die haer
 „verstout in een Synode gehouden te Alez inde Cevennes de Suppli-
 „anten te condemnieren/ en de Canons van de selve Synode van Vo-
 „drecht approberen/ ja self malikanderen met enen extraordinarisen
 „ende nieuwen eedt te verbinden/ noyt af te wijcken bande Leere inde
 „boozsepde Canons begrepen (die met eben soo veel nieuwe Geloofs
 „artijckelen hare oude Confessie begrooten) van alle Kercken ende
 „School-diensten uptsluptende alle die sulcken eedt sullen wepgeren/
 „en hare verderffelijke dwalingen niet en sullen booz goetd aennemē.
 „Alle welke saken op het believen en goedbindē van ulwe Majt. bree-
 „der verklaert ende waer gemaect sullen konnen worden. De gesepde
 „Supplianten dan soo getracteert zijnde/als gesepdt is/en om sulcke
 „occasien upt haer Landt verdriven/hebben geacht/ S J A E/gheen
 „sekerder verterck te konnen binden als in u Rijck/ 't welck van allen
 „tijden den lof gehadt heeft van te zijn de haben en de toeblycht der el-
 „lendigē: verhopende/dat ulwe Majestept/die alreede met groot recht
 „den Tijt van een Goedt/ Rechtveerdigh Koningh met sijne ober-
 „bloedige daden verdient en gekregen heeft/ sijne Koninklijke pro-
 „tectie niet en sal wepgeren aen de gene/die soo onrechtveerdelich ver-
 „driven zijnde upt een Land/ in het welke (gedupzende haer verblijf
 „ende charge albaer) men opentlick erkende/dat het beste en seckerste
 „onderstut van des selfs bypheydt / naest Godt procedeerde van dese
 „kroone: wiens grootheydt altydt geweest zijnde/(naest 't gene sy haer
 „Waderland schuldigh waren)het boozwerp sel/en oogemerck van ha-
 „re affectien/wenschen/en gebeden/sullē sy hier na noch meer oorsake
 „hebben in dese plicht van getrouwicheyt te volharden/sonder ja haer
 „eygen bloed te sparen/soo dick en menichmalē/als het den dienst van
 „haren welbader sal vereyffschen. Daerom ist dat de boozsepde ver-
 „drvene ende boozbluchtige/seer ootmoedige/geaffectionneerde/ ende
 „ghehoorzame Dienaren van ulwe Majt. booz de boeten van de selve
 „kende/ om redenen als boozen / ende om datse haer in een selve com-
 „munie niet en konnen begheven/ met die van dit Koninkrijck/ die/
 „sonder

„sonder eenige kennisse van saken / haer soo lichtheerdigh veroordeelt
 „hebben / ende die sulck een heerschappye over de Kercken ende con-
 „scientien usurperen ; haer te willen nemen in uwe Coninckliche bes-
 „scherminge/ende soo haer als de gene die gheperst dooz de persecutien
 „ofte anders / na desen onder de ghoozsaemhepdt van uwe Maj. haer
 „sullen begeben/de selve genade te laten ghenieten/ die t' W. M. ghe-
 „lieft den anderen te vergunnen/haer toelatende byre exercitie en pro-
 „fessie van hare leere / die verwesen en verworpen is van de ghene die
 „boozen genoemt zijn/niet teghenstaende datse met Godts woozdt en
 „het oudt gheloove der Chzistenen accorderende is. Ende dewyl dat
 „eenighe Leeraers van de Gepzetendeerde Gereformeerde Religie
 „haer van selfs verbozert hebben te Nismes, Queuilly ende elders te
 „doen dzucken de Canons van Doordrecht/ met de decreten/en het soz-
 „mulier banden eedt van Alez/ daerenboven noch uptgegeven hebben
 „een lasterlick boeck met den tijtel van Anatomie oft Ontleedingh van 't
 „Arminiaenschap, gemaecht by eenz vande Ministers van Charenton:
 „alles om hare toehoorders en aenhanghers te abuseren / en de Sup-
 „plianten ten onrechte lasterende / te verbloemen en staende te houden
 „hare grobe en verderffelike dwalinghen : Soo vinden haer de booz-
 „sepde Supplianten genootsaecht uwe Majestejt noch daerenboven
 „in aller ootmoedighepdt te versoeken/dat het de selve geliebe haer de
 „permissie te vergunnen/datse mogen laten dzucken van haer zijde het
 „ghene sp tot hare justificatie noodigh sullen achten: heplighlick booz
 „Godt/die de herten ondersoect protesterende/ gheen andere intentie
 „te hebben / wanneer sp dese ruste booz haer conscientie verkrjghen/
 „dan haer soo te qujten tegen uwe Majestejt/ als de selve van eenige
 „albergetrouwste Dienaren ende Onderfaten soude mogen verwach-
 „ten : Belovende oock de bypheydt/ die haer vergunt sal worden/ met
 „sulcke een modestie ende discretie te gebzupcken/ datter gheen occasie
 „van ergernisse upt en sal mogen komen: Ende datmen in 't ghene den
 „dienst van uwe Majestejt/en den welstandt van des selfs Coninck-
 „rijck aengaet/van haren 't weghen anders niet en sal verneemen/ dan
 „geduprige/pberige/en bzandende ghebeden tot Godt/dat hy den Co-
 „ningh en sijn Rijck met alle Hemelsche ende Aerdsche segheininghen
 „ooverbloedigh wille verrijcken.

De Heer President / dese Bequeste ghelesen hebbende / sepde / datse
 goeet ende wel gestelt was/ende dat ick de selve oock soude verthoonen
 aen mijn Heer de Prince (als hy soude gecomen zijn) aenden Heere Can-
 celier, ende aenden Heer Garde-seaux: [Segel-bewaerder] Ick bzaeghde
 S. Ed. of daer hope was van pet te verwerven. S. Ed. antwoorde/
 dat hy dat niet konde weten / eer den Raedt soude vergadert zijn.
 Pour moy (sepde hy) je tien que le Roy le doit faire, & plusieurs de son
 conseil sont de mesme avis: Vous n'avez que bien esperer, & assurez vous
 que je vous aideray & serviray fid ellement en tout ce que je pourray.
 [Wat my belanght (sepde hy) ick houde / dat het de Coningh behoort
 te doen / en veele van sijnen Raede zijn al van 't selve advijs. Ghy
 en

en hebt niet van wat goedts te hopen : ende zijt verseeckert dat ick u helpen sal/ende getrouwelick dienen al waer ick in kan.] Metten Heer de Groot alles communicerende/gaf S. Ed. my dooz occasie van secker here onse propoosten te lesen eenen brief van wijlen Monsieur de Refuge (die Ambassadeur was in Hollandt. anno 1613. als S. Excel. verseeert wierdt met d' Engelsche Garter of coussebant) daer in stonden „ dese woorden / Que les Eklars se feroient hier de la jarretiere par le col & „ par les jambes. [Dat de Staten haer met de Coussebant hals ende beenen aen inalkanderen souden laten binden.] Sepde oock de selve Grootius/dat de H. President gheen moet en hadde tot eenighe reconciliatie vooz ons in't Landt / gelyckhy eerst had gehoopt/om dat S. Excel. te verre verseyt was met Engelandt. Dat oock eenighe Huguenotten naedencken hadden geschept upt mijne comste tot Parijs: Dat eenen Monsieur Chrestien/ frequenterende tot Charenton / (een man van aensien ende middelen) hem hadde gesproken van te ramen eenigen voet van reconciliatie tusschen de Charentonisten ende d' onse / my specialick noemende. Ick badt zyn E. te vernemen wat voet de selve voozslaen wilde. S. E. zepde my oock / dat secker Abbé de Perez [Abt van Perez] hem Grotium na my hadde gebzaecht/en gesept verstaet te hebbe/dat ick vooz hadde onder andere saken aenden Koningh te verseeckte byse exercitie van Religie vooz den onsen / en dat de selve Abt daer op hadt gesept/dat d' andere dingen / die ick wilde verseecken/als van exemptie van't recht d'Aubeine/protectie ende diergelycke/ gheen swarighepdt hadden / maer wilde my ghewaerschout hebben dat van exercitie niet te roeren / alsoo 't selve seer qualick soude worden ghenomen / ende ons seer nadeeligh zyn. Ick verstont daer nae / dat desen Abt vande Charentonisten was opgemaecht. De Coningh quam met groote pompe ende triumphhe weder binnen Parijs den 28. Januarij. Ick gingh daer op den 3. february by den H. Cancelier/ ende de reberentie gedaen hebbende sprack ick S. Ed. als volght.

Mijn Heere

„ T is wat meer als drie maenden gheleden / dat ick de eere hadde de „ handen van u Ed. met eenen van mijne Medegesellen te kussen/ ende de selve sommierlyck verklaerde/ hoe wy / onrechtveerdigh upt ons „ Landt verdruben zijnde dooz de ghene die daer nu regieren / tsebert „ de ghebanckenisse ende doodt vanden Heer Warnevelt L. G. epnde „ lick onsen toevlucht ghenomen hadden totte protectie van sijne al „ derchzistelijcke Majesteit / om in dit Rijck onder der selver ghe „ hoorzaemhepdt nae de wetten te mogen leven. Het beliefde doemalen uwe Ed. my seer beleefdelick te verklaren / dat wy ons van de voozsepde protectie verseeckeren mochten : ende uwe goedertieren „ hepdt teghen ons was soo groot/ datse ons sepde / wy soudender soo „ byz zyn/als W. Ed. in sijn epgghen hups. Wy hebbent oock soo niet „ ter daeds bevonden / want alsoo wy sedert te Roien getrocken zyn/ „ ende ick my daer bekent ghemaect hebbe by mijn Heer den eersten „ President van Nozmandie / hebben wy daer gheleest sonder eenighe onghes

„ongerustighepdt. Een punct isser alleen mijn Heer/dat ick niet per-
 „missie van V. Ed. u kortelick moet aendienē: te weten dat wy van
 „die bande Religie in dit Rijck ons binden gelastert en gediffameert/
 „soo met valsche gheruchten / die sy tot onsen nadeel upstropen / als
 „met lasterlicke schyften/ die sy teghen ons doen vuerken te Rismes/
 „Queuillp ende elders / als waren wy lupden die gheen Religie en
 „hebben / of die in 't heymelicke een vzeemde ende Monstrueuse oft
 „grousame Religie boeden/om dat wy sonder publijke exercitie zijn.
 „Dit maectt ons mijn Heer/seer bekommert. Dat wy upt ons lant
 „om nieuwe/vzeemde/oft monstrueuse opinien soudē uptgestoten en
 „verjaeght zijn/daer en is/Gode lof/ niet aen: ter contrarie isset ken-
 „nelick / en wy sullen / soo 't noodigh is / klaerlick doen blijcken/dat
 „het gene wy tegen haer staende houden in effecte het epghen gheloobe
 „is bande geheele Christelicke en Catholijcke Kercke. Waer dat wy
 „ons soudē tot de pprofessie ende commune van die van Charenton
 „oft Queuillp begheben / dat en vermoghen wy in conscientie niet te
 „doen/om groote en ghewichtighe redenen/ die wy oock ghereedt zijn
 „uwe Ed. te verklaren / als het de selve belieben sal. Daerom heb-
 „ben wy een Requeste aenden Coningh ingestelt / met intentie van de
 „selve aen S. Majr. in aller ootmoedigheyt te presenteren/in ghebal-
 „le dat V. Ed. (op wiens wijsheyt/voorsichtigheyt/gunste/ende goed
 „advijis wy ons t' eenemael willen verlaten) daer geen swarigheyt in
 „en bindt/maer de selve met een goed woortd geliefte te helpen. Nocht
 „en zijn wy soo stout niet geweest/dat wy die uwe Ed. van eersten aē
 „soudē voozghelept hebben/ maer hebbense eerst willen verthoonen
 „aen den Heer President Jannin / handen welcken ick de cere hebbe
 „particulierlick gekent te zijn. Die heeftse gesien/ ende gelesen/ende
 „my geraden ende gheencourageert de selve uwe Ed. mede te verthoo-
 „nen. Ick bidde V. Ed. dan ootmoedelick / dat het de selve gheliehe
 „die te ontfangen en te lesen / ende ons hier in met hare goede advijisen
 „te faboziseren / indien het immers is dat de groote occupatie van
 „V. Ed. sulcx toe laten.

„Als ick S. Ed. vermaende bande belooft securitept/ spack hy ende
 sepde/ Il est vray: [Het is waer.] Als ick sepde/dat die bande Religie
 ons diffameerden/begonde hy te scomperlachen/segghende/ Comment,
 Ces gens la vous diffament? [Hoe? diffameren u die lupden?] In 't epnde
 gaf hy my dese antwoortd. Vous faites bien, Dites à Mr. le President qu'il
 prenne la Requette & que la lisons ensemble:[Ghy doet wel. Seght aen
 den Heere President/dat hy de Requeste ontfange / ende dat wyse t'sa-
 men lesen.]

Dit den H. President hebbende gheboodtschap den 5. sepde my S.
 Ed. den 10. dat de H. Cancelier in ons stuck swarighepdt vondt / ende
 dat hy (President) ter contrarie hadde ghesustineert / dat het was de
 dienst des Conincx / ende van 't Conincrijck / ons versoek toe te
 staen. Dat de H. Cancelier wel soo veel swarighepdt niet en hadde
 ghemaectt in d' eerste twee leden onses versoerx van protectie / ende
 schryven/teghen onse parthyen/ maer maectte swarighepdt in 't ver-

gunnen van vyzpheydt van exercitie apart: waer op ick vele discourssen
 met S. Ed. ghehadt hebbende/sepde ick/dat ick hoopte / datmen ons
 ten minsten vyzpheydt soude accorderen in onse huyzen in onse Neder-
 landtsche tale. Dit meynde S. Ed. bukten alle swarighen te zijn.
 Van ick verstont eenige dagen daer nae/ dat de Prins van Portugal
 te Parijs was gearriveert / met vriezen van S. Exel. ende de Hee-
 ren Staten / daer door de humeuren vanden H. H. Cancelier ende
 Jannin een wepnigh schenen verkoelt te zijn / ten onsen opsien / ende
 datmen eenigh bedencken hadde/of de H. H. Staten die van Rochelle
 wel souden moghen comen te assisteren met schepen teghen den Co-
 ningh. Ebenwel is inden Raedt des Coninghs van onse saeck ghe-
 handelt/ waer van de Heer President Jannin my verhaelde den 21.
 dat hy in teghenwoordighen vande Aertsbischop van Sens/
 „ Schomberch / ende den Cancelier hadde ghesepdt / dat hier waren
 „ Arminianen / soomense in Hollandt noemde/ den welcken de quade
 „ leere der Huguenotten van Godts predestinatie mishaghe / als
 „ daer door Godt wierdt ghestelt Aetheur vande Sonde / ende de
 „ goede wercken krachteloos werden ghemaect/ daer teghen d' Ar-
 „ minianen in die stucken gheboelden in effect met de Catholijcken/
 „ maer begeerden te weten / of zy souden moghen hier leven onder de
 „ protectie van S. Majesteit ende laten d'ucken dat zy souden noo-
 „ digh achten tot hare defensie. Dat op't eerste geantwooydt was/
 „ datmen dat behooyde te consenteren / maer dat het Tweede niet
 „ en behooyde gheconsenteert te worden/ dan midts de namen vande
 „ Aetheuren verswijgende. Maer (hadde de H. President gesepdt)
 „ wat segghen de Heeren van hun apart te vergunnen exercitie van
 „ Religie? want zy niet leven en konne sonder exercitie. Hier op hadde
 „ d' Aertsbischop gesepdt/ que c'estoit assez qu'on souffroit en France une
 „ Religion, non deux. [dattet genoegh was datmen in Franckryck een
 „ Religie dulde/ geen twee.] Waer op de President hadde ghesepdt:
 „ Mais, vous souffrez la pire: [Maer ghy duldet de sijnste.] Daer op de
 „ H. Cancelier hadde gesepdt: qu'il estoit de mon opinion: [dat hy 't niet
 „ my hielde.] Maer d' Aertsbischop hadde gesepdt / Indienmen ons
 „ toestondt vyzpe exercitie van Religie/dat alsdan eenige honderden fa-
 „ milien van bukten hier souden komen / ende dat sulcx confusie soude
 „ konnen veroorzaeken: Daer op hy President hadde gherepliciert/
 „ qu'il ne devoit avoir peur de cela, [Dat hy daer vooz niet en behoefde
 „ te vreesen.] Somma/ sepde de Heer President/de Ecclesiastiquen
 „ syn scrupuleux in dit stuck/ ende segghen/ dat ghy luyden niet ulwe
 „ moderatie ende gehoozsaemheyt aenden Coningh den Huguenotten
 „ wel soude afzouck doen / maer den Catholijcken veel quaedts / om
 „ dat vele Catholijcken / die anders vande Gherefomezende niet soo
 „ vrezemd en sijn / ebenwel by de Catholijcke blyvende om den grou-
 „ zel die zy hebben van der Huguenotten lasterlijcke leere vande Pre-
 „ destinatie/ vyzpe wil ende diergelijcke/ welcke argernissen by u luy-
 „ den niet en sijn/souden/mogelich/u oock toeballen: soo dat dese sake
 „ daer gebleven is (sepde hy) sonder resolutie: ende riedt ons te wach-
 „ ten

ten/tot dat de resolutie hier in't Rijck soude genomen zijn tot Vrede of tot oorlogh/ welck men weten soude binnen 14. daghen. Daer en tusschen versceckere ick u (sepde hy) vande protectie des Conincx/ ende dat d' exercitie u toegelaten is in uwe familien. Ick repliceerde/ dattet goetd ware / dat wy Acte hadden van die protectie van S. Majesteit. Ende soo veel het Exercitium belanghde/ datter weynigh familien waren/ ende dat wy wel te vreden waren/ datmen't getal soude limiteren : doch dat d' Officiers wel dienden verwitticht van dese concessie ende conniventie/ overmits anders d' Officiers ignozantie pretenderen mochten/ ende souden alsoo de vergaderingen/ soo cleyn zy waren / veel perijckels onderworpen zijn. Ick vzaeghde oock/ hoemen't soude hebben metten Doop / alleguerende/ dat de Wipffrouw van Mr. Doz haest soude komen te gheleggen: hy sepde/ dat dat gheen swaricheyt hebben en soude/maer't stuck vande huwelicken had meer swarighejdt: wy en sien daer niet op/antwoorde ick. S. Ed. sepde mede/ dat de President van Normandien by hem was gheweest/ dat hy [Jannin] hem van my ghesproocken hadde ende verhaelt wat wy versochten/ ende dat hy hem daer op hadde gebonden te zijn van sijne opinie/als oock den H. Cancelier: dat hy oock niet en soude laten sijne meningh desen aengaende te verclaren aenden eersten President van Parijs: dat ick verhalven noch moste wachten ende hem daer en tusschen laten sien de declaratie vanden Overleden Coningh aengaende d' exemptie van't Recht van Aubaine/ die hebbende ghesien / soude S. Ed. de reste besozghen. Dit beschepdt heb ick S. Ed. ghebracht den 13. Martij / met een Requeste aenden Coningh/ om ghe-eximeert te sijn van't recht van Aubaine/ ghelijck andere Inwoonders vande geuniteerde Provincien. D' Inhoudt deser Requeste was/ als volght.

A E N D E N C O N I N C K

Sire

De Persoonen/ die van wegen de persecutien / inde Geuniteerde Provincien ter oorsake van secker geschillen inde Religie ontsaen/ in u Coninghrijck ende onder uwe gehoozsaemhejdt haer begeben hebbē/ als seer ootmoedige/ seer geaffectionneerde/ ende seer ghehoorzame Dienaers van uwe Majesteit / verthoonen in alle ootmoedighejdt en reberentie / dat wijlen de groote Coningh hooghloffelicker/ onsterfelicker gedachte/ uwer Majesteits Vader by sijne openbare brieven ghegheven den 16. Augusti 1610. ghewilt / gheorbonneert/ ende verklaert heeft/ dat het recht van Aubaine in gheene Steden oft Landen van uwe Majesteits Coninghrijck en soude gepartiseert worden tegen de Ondersten vande ghesepde Geuniteerde Provincien: maer dat het heel ende al cesserē ende voortaan gheen standt meer grijpen en soude/ wederroepende al het ghene ter contrarie soude gheorbonneert / ghestatueert/ oft ghedaen zijn / soo als vzeeder inde voozsepde brieven te sien is. Nu is

S f ij het/

„het/dat tsebert de veranderingh van Begieringe inde voorszepde Geu-
 „nieerde Provincien inden jare 1618. geballen/ ter oorszaecke bande ge-
 „melte geschillen/ende het gene dat daer aen dependeert/ men tegen de
 „Supplianten soo rigoureux ge procedeert heeft/dat eenige tot eeuwi-
 „ge gebanchenisse gecondemneert zijn/andere eeuwiggh gebannen / op
 „lijf straffe en confiscatie van hare goederen/ sommige voor eenen tijt/
 „sommige upt het Landt geset met verbodt / dat se daer niet wederom
 „in en komen / Item door seckere Commissarisen verklaert is dat
 „eenighe der selver Crimen laes Majestatis souden begaen hebben : hoe-
 „wel de gene die soo hardt ghetracteert zijn in goeder conscientie ver-
 „klaren konnen / ghelijck alsse voor uwe Majestepts voeten midts
 „desen verklaren / dat hare intentie noyt anders gheweest en is / dan
 „in aller eenvoudighepdt ende oprechtighepdt de Opperste Magi-
 „straten van hare Provincien soodanighe ghehoorzsaemhepdt te be-
 „wijzen / als behoorlick is / soo alle oprechte en ghetrouwe Onder-
 „saten schuldigh zijn : gelijk als sy mede altijt onderhouden hebben/
 „ende soo veel als haer doenlick was ghetracht te onderhouden en nae
 „te volgen in aller ghetrouwighepdt/ alle de resolutien ende publijcke
 „ordonnantien van hare Magistraten/ die doemalen in 's Landts re-
 „gieringhe waren. Dewijlt dan upt sulcke proceduren licht te oorz-
 „deelen is / dat wanneer eenighe bande voorszepde Supplianten inde
 „Landen van uwe Majestept quamen te overlijden/hare Weduwen/
 „kinderen/Vrienden en Magen/geen hulpe/recommandatie/oft atte-
 „statie tot haren faueur en souwen hebben te verwachten bande ghene
 „die jeghenwoorzdigh de voorszepde Provincien regeeren : soo versoe-
 „ken se uwe Majestept met alle ootmoedighepdt en submissie / dat de
 „selve geliebe upt compassie ende mededoghen van haren elledighen
 „verdruchten staet/ te verklaren hare wille ende intentie te wesen / dat
 „soo de voorszepde Supplianten/ als de gene die nae desen om de voorz-
 „sepde oorszaecke upt de Geunierde Provincien souden moghen ver-
 „trecken ende komen in 't Rijck van uwe Majestept / ghenieten sul-
 „len het effect bande voorszepde ghenadighe vergunninghe : ende der-
 „halven het recht van Aubeyne teghen de Supplianten in gheen
 „plaetse van u Coninckrijck ghepactiseert en wordje : met eenen dat
 „het gheturghenisse ende attestatie van den Ambassadeur van uwe
 „Majestent/die jeghenwoorzdigh resideert/ oft nae desen resideren sal
 „inde ghemelde Geunierde Provincien ghehouden sal worden voor
 „een genoegh saem bewijs en blyck van hare qualitept.

Dese Requeste zijnde S. Majestept geerhibeert/ is ons versoek
 gheaccordeert. Waer op S. Majestept sijnde verrepst den 20. der
 selver maent/ sepde my de Heer President voornoemt / dat hy my des
 Conincx opene declaratie ende vrieven van Exemptie van dit recht
 d' Aubeine soude toe senden / met d' eerste ghelagenthept / upt de plaet-
 se daer S. Majestept soude zijn/ ende dat ick daer aen niet en hadde te
 twijffelen. Voorts dat wy hier mochten leven in alle sekerhepdt onder
 de protectie van S. Majestept / ende soo veel het Exercitie aengaet/

dat

dat wy hadden byſpheydt van Conſcientie / om in onſe familien Godt te dienen nae de ſelve / maer dat wy ons moſten wachten van groote vergaderingen te houden / niet ten aenſien vanden Coningh/ maer om 's volcx wil. Ick braeghde / of wy ſouden moghen 2. of 3. familien t'ſeffens by een komē: hy ſepde Ja/ als het getal niet te groot en was. Maer of elcke familie ware/ braeghde ick/ van ſes of acht perſonen? Cela (ſepde hy) eſt de peu de conſideration, mais il ſe faut conduire ſagement. Dat is ſepde hy van klepne conſideratie / maer men moet hem wiſſick dragen. Ende alſoo ick S. Ed. ſepde gaerne wederom te willē reysen nae Roien/ preſenteerde hy my brieven van recommendatie mede te gheben aenden Eertſch-biſchop aldaer / ende wederom te ſullen ſchryſſen aenden eerſten Preſident. Hoewel ick nu om de recommendatie aende Eertſchbiſchop niet ſeer begaen en was / upt appzehenſie ende breeſe van nieuwe aenſtoot van die hande A. Kerck / ghelyck booz deſen / ende dat ick vande ſelve daer dooz mocht inghewickelt worden in odieuſe diſputen met deſelve/ die ick/ als te ſeer gebaerlyck booz mijne gelegentheydt te dier tijdt / ſoo veel mogelick / ſocht te mijden / endoofte ick die ebenwel niet wengeren: en naedemael ſeerker Edelman/ die daer byſtondt in 't Cabinet vanden Preſident dit hoozende/ ſepde/ dat d' Hertſbiſchop die tijdt binnen Parijs was/ my preſenterende by den ſelven te brenghen datelick: konde ick dit mede niet ontſegghen/ dewijl de Preſident dat goet vondt ende ſich datelick ſelde om te ſchryſſen. 'Twas Palm-ſondagh den 3. April. De brieven hebbende/ bracht my die Edelman in 's Biſchops Logijs / ende alſoo de Biſchop noch inde Wiſſe was/ wachte de wy wat/ wandelende inde galerije. Stracquam de Biſchop in een Caroffe rijden tot op de plaats van 't Logijs/ alwaer ick terſtant ghkent wierdt by een die mede inde Caroffe was/ ende my dickwils inden Haghe hadde gheſien ten huys van wijlen d' Ambaſſadeur Buzanbal/ en mijne Predication gehoozt. D' Eertſchbiſchop / dit van hem verſtaende / quam ſtracx upt de Caroffe tot my aen/ ende omhelſde my/ eer ick middel had een woozt te ſprecken/ ſeggende/ dat hy wiſt/ wie ick was/ dat ick hem wellerom was; ende ſoo ick nu den bzieſ cuffende hem die wilde geben/ ſegghende/ dat hy quam vanden Preſident Jannin/ booz my/ ſepde hy/ dat hem de bzieſ aengenaem was/ maer dat ick geen recommendatie vandoen en hadde/ met meer andere ſeer aenlokkende ende beleefde propooſten/ die my vergeten ſijn. Doozts las hy den bzieſ/ en ſepde wederom/ dat ick ſeer willecom was/ dat hy blijde was/ dat ick te Roien in ſijn dioceſe wilde reſiderē/ dat hy my in ſijne protectie nam/ ende alle verſekerheyt in ſijn Biſdom: beloofde/ dat ick ende mijns gelijcke aengename waren/ als die warē/ die alle deſe troubles in Franckrijck aenrichteden / qui à chaque fois troublent noſtre France, [die ons in Franckrijck altijdt ſpel maerken/] ſepde hy: Doozt dat hy haest meynde tot Roien te ſijn/ hoopte my daer wat naerder te ſien/ braeghde/ of my daer pet mocht wederbaren zyn/ waer in ick ſijne hulpe begeerde/ hy ſoude ordze daer in ſtellen. Ick bedanke S. E. ſeer/ ende hoewel ick eerſt niet en had booz my genomen hem petwoz daer van te ſeggen/ ſiende evenwel deſe groote beleeftheyt

sepde ick/naedmael S. Cerw. mp dat vzaeghde/ ick de selve niet wilde verberghen / dat mijn Hupsvrouw my had versch gheschzeven upt Roien/dat sy omtrent haer logijs langhs de straten nae geroepen was Arminienne, [Arminiaensche/] ende dat met een manier van doen / die haer dede vzeffen voor eenigh gewelt/ ende dat dit ghesproten was upt seckerre Predicatie wepnigh te vozen ghedaen (soo zy seckerlick was vericht) by een Religieus inde Kerck van N. Dame / die seer hevigly upt gebaren was/ segghende/ datter nieuwe Sertarisen ende Ketters upt Hollandt waren comen woonen etc. Hy/sich omkeerende tot een van zijn volck / vzaeghde / wie nu den vasten predice binnen Roien/ 't welck verstaen hebbende / sepde hy mp / weest ghy gherust/ 't en sal niet meer geschieden/ l'y pourvoiray, [ick salder in voor sien/] mp voort belovende alle vziendtschap/nam hy mp by de slippen van mijn Mantel/ om my binnen te lepen/ willende dat ick by hem soude eten/ maer ick/ geen lust daer toe hebbende/ excuseerde mp/ ende badt soo seer / dat hy mp liet gaen. Is te noteren / dat het geen tien dagen aen en liep/ of die monick/die soo ghepredicht hadde/en wierdt upt Roien versonden in een ander Convent/ soo datmen van sulck predicken ende naroeppen niet meer en vernam.

Majus
1622. den 15

Hier op zijnde den 6. met D. D. Episcopio ende Cipo (die mp tot Parijs waren ghevolgt) weder ghekeert op Roien/alwaer d' Eertsbischop oock daer nae geromen was / wierd ick by hem onthouden den 15. May/in sijn Palleys. S. E. propoosten sal ick verhalen/ soo hy die boerde in sijn Tael/op dat de Leser oordeelt/watmen voor hadde/ ende hoedanige voorzich tighedyt mp noodigh was/om my wel t' ontwicken upt foodanige stricken met eene goede conscientie / bysonder ick sijnde in sulcke gelegentheyt. De propoosten van S. Cerw. waren dese/so ick de selve terstont in mijn logijs weder gekeert zijnde by versche memorie aentekende. S. Cer. mp siende began ex abrupto, [vā stonden aen plotselick/] en vervolghde bycans van woort tot woort aldus:

„Ick heb de humeuren van sommighe luden (sepde S. E.) die wat
„hevigly tegen u waren bedaerder gemacckt. Ghy weet/dat de wetten
„medebzengē/datinē oft te Mostre Dame oft te Arcuilly moet gaen:
„ende men siet hier ober al seer scherp toe/gelijck als ghy wel dencken
„mooght: maer ick heb voor u gesproken/ende ober al oyder ghestelt/
„hoewel dat ghy mp niet en zijt komen besoekē/soo ick versocht hadde.
„de. Ick hebbe aen M^r. de Buisson (Aertzdiaken) gesepdt/wie ghy
„zijt. Weest sonder forse/maer en doet niets/dat de ooghen soude mo-
„gen offenserē. Doet u dingen in stilligheyt/niemandt en sal u pet
„seggen. Zijt ghy hier veel? Neen mijn Heer (sepde ick) wy zijn maer
„drie Predicanten/bande welke de een Professeur is geweest. Seer
„wel (sepde hy) ende dewijl ick doorgaens stont met onghederkten
„hooft/sepde hy: Weest ghederkt: ick begeere het: ick en sal 't anders
„niet lijden. Wy en heerschen ober de Geestelickheyt niet. Daer op
„ick antwoorde: Owe Eerwaerdigheyt wille het my ten goeden hou-
„den. Ick weet wat my betamelick is: Een Bisschop van soo grooten
„staet

„staet / en sal ober de Gheestelicheydt niet heerschen / al hoorz hy een
 „gheringh armer mensch hem aensprecken met ongedekten hoofde.
 „Eenwel en begeere ick niet (sepde hy) dat ghy ongedeckt zijt / ander-
 „sins en sal ick my oock niet deekē. Hier most ick deekē. S. C. verbol-
 „gende sijn propoost sepde: Mogelick soeckt ghy vrientschap met eeni-
 „ge van haer / maer siet voor u. Ghy zijt wijs / ghy weet genoegh. Ick
 „en behoeve u niet veel te seggen. Godt heeft u verstandt gegeve / weet
 „ick wel. Dese Predicantjes sijn soo spijtig / al sine haer aenspreckt /
 „sp geven eener dadelick sijn bescheydt. Ick weet / dat ghy anders van
 „conditie zijt: ghy heimindt de vereenigingh vande Kercke: doe icker u
 „laestmael te Parijs wat van sprack / soo suchtede ghy (Dit was my
 „vergheten dat hy daer van hadde gerept / ick was wat verbaest / ende
 „onse propoosten waren doe seer kort / maer het kan wel zijn) dat be-
 „haeghe my wel. Owe modestie ende voorszichtigheyt is my bekend.
 „Ick en soecke niet dā vereenigingh. Ick soude de andere geerne wil-
 „len versorgen. Ick doe voor haer wat ick kan. Hebbense my van doe /
 „sp geven my haer bilsettē / ende ick nemese vriendelick aen: maer daer
 „en is hy haer niet soets. God heeft u ten deele verlicht / ghy komt ons
 „nader / daerom lijdt ghy / dat weet ick wel. Mijn Heer de President
 „Jannin / die groote man / die sijnen Coninck lief heeft / en nae vrede
 „verlanght / die heeft het my gesept / ende ick weet het oock van an-
 „dere kanten. Mogelick en verschille ick niet veel van u luden: niet
 „dat ick mijn Religie niet voor waerachtigh en houde / ende dat icker
 „niet voor en pvere / maer dat ick de eendzacht ende unie geerne sage.
 „Daer konnet ghy veel in doen. Wy willen u gebuycken / ghelijck de
 „Catholycke Kercke de Robatianen ghebuyckte teghen de Arrianen
 „(ick teeckende dese Caetse) ghy konnet meer goedts in Vranckrijck
 „doen / dan Vranckrijck in 500. jaren wederbaren is. De Coninck sal
 „u goet onderhoudt gheben / dat is al ghearrresteert / ende ick mede / ick
 „sal u goet doen. Maer wy moeten wat breder sprecken / het gene dat
 „jegenwoordigh niet en kan geschiedē: ick hebbe nu veel te doen. Sagh
 „ick u niet inde Ceremonie vande Fierre. Ja mijn Heer sepde ick (De
 „Lefter notere / Dat binnen Rouen op Hemelwaerts-dagh te sien is
 „eene vzeinde Ceremonie van een dood-flager of ander quaet-doender /
 „die op dien dagh / van 't Capittel / hy een speciael privilegie / sijn par-
 „don krijght / ende in Processie met den Bischop gelepdt wordt op de
 „merckt boven op een open ghebouw / wel 20. trappen hoogh / alwaer
 „alsdan gebuycht wordt de casse (die sp Fierre noemen / ick denck van 't
 „latijn Fereirum) van S. Romain, die die gepardonneerde misdadigher /
 „hebbende eerlijcke / doch weerlijcke / cleederen aen / ende een bloemen
 „cranske op sijn hooft / met noch eē ander / op hunne schouderē nemē /
 „en van boven die trappē af tot benedē toe en voort inde Kerck / de Bis-
 „schop met de Processie voorgaende / dragē moetē. Dese cerimonie sach
 „ick mede op straet vā verre onder vele menschen / onder de welcke de
 „Bischop my schē gekent te hebbē en sepde ic het u niet Mr. Mart:
 „(sepde hy) sich omkeerende tot een die achter hem stont.) Ick recom-
 „mandere u dese man: en ghy (sepde hy tot my) sult hem gerecomman-
 „deert

1, deert zijn: houdt veel ghemeynschaps met hem. Morgen moet ick
 2, de Confirmatie doen te S. Vincent. Van daer moet ick na Salion/
 3, om de Ouders te geven. Ick sal daer acht oft thien daghen mede be-
 4, sich zijn. Daer na wensche ick u daer te sien / en dat ghy by my lo-
 5, geert om t'samen in 't byze te spreken. Ick neire u aen in mijn pro-
 6, tectie: ick sal u met mijnen tabbaert bedecken (sepde hy / staende sijnen
 7, Tabbaert op / als of hy my daer onder hadde willen bedecken) ick sal
 8, met u doen / als met mijnen Broeder. Ick hebbe u lief / en woude
 9, mijn bloedt vooz u vergieten: wat kondy meer begheeren? Arbejdt
 10, tot de Onie bande Kercke. Kroont uwe Ouderdom met sulck een
 11, hepligh werck. Ondertusschen soo doet uwe dingen wijselijck en
 12, stillekens / tot dat wy byeder t'samen gesproken sullen hebben. Dit
 13, hadde ick u tegenwoordigh hier te seggen: de reste te Salion. Dese
 14, man (wijsende op sijnen Mr. Marin) sal u daer brenghen. Daer sul-
 15, len wy t'samen goede rhier maken. Ick ben u Vriend ende Dienaer.
 16, Daer mede sweeghy S. E. my wel verwondert latende over sulcke
 17, propoosten ende contentantie / ten aenhooren ende aensien van vele
 18, onistanders. Mijn Heere / sepde ick / al sie ick Uwe Doorzuchtige
 19, Eerwaerdighejdt seer geocrupeert (dickwils quam d' een ende d' an-
 20, der in ende uytgaende hem wat in d' oore lusteren / ende eens hoorde
 21, ick hem antwoorzen / ick heb terstondt gedaen) soo bidde ick de selve
 22, nochtans my te vergunnen / dat ick kortelick op alles moghe ant-
 23, woorzen / ende vooz eerst / dat ick haer ootmoedelick bidde / niet qua-
 24, lick te nemen / dat sy my soo haest niet en heeft gesien / als ick wel ge-
 25, wenscht hadde. Uwe Eerw. en is in dese Stadt niet wederom geko-
 26, men / dan wepnigh vooz hemelvaerts- dagh. Doe hadt ick voorgeko-
 27, men U. E. de handen te romen kussen / maer mijn indispositie heeft
 28, belet / dooz een Catharre die my ondergehouden heeft. Na datum /
 29, de occupatie van Uwe Doorz. Eerw. wende / als oock datter het
 30, feest van Winterten u noch meer aenbrenghen soude / en heb ick
 31, de selve geen beletselen altoos durven aendoen / verhopende dat ick se
 32, inde volghende dagen lediger soude mogen vinden. Ondertusschen
 33, sie ick / dat ick dooz u goedthepdt verrascht ende voorgekomen ben /
 34, daer ick my van schame ende bidde Uwe Eerw. my te vergheben /
 35, hebbe ick my in desen na mijn debitoir niet ghenoech gequeten. Wat
 36, belanght / Mijn Heere / dat wy ons stille houden moeten / wy doen 't
 37, soo veel als het ons moghelick is. Wy en hanteren noch en maken
 38, ons by niemandt seer gemeyn om tot ons te trecken / te vreden zijn-
 39, de / dat wy Godt hejmelick met onse Hupsgefinnen mogen bidden.
 40, Oock en behoefmen geen sozge te hebben / dat wy ons voegen sou-
 41, den by die van Quenilly / soo langhe alsoe in haer maniere van doen
 42, voozgaen / ende blijven by hare Resolutien van Alez / conform de
 43, gene van Dozrecht in Hollandt. Hier sprack S. E. in / ende sepde:
 44, Sy doen u bederkelick soo veel quaedts als sponnen. Wy wetent
 45, wel / en wy voelen 't wel. Mijn Heere / sepde ick daer op / voeghende
 46, daer by: Het schijnt datse wat vreesen / of wy noch mochten oorzake
 47, worden / datter eenighe dissentie onder haer dooz onse occasie rijzen
 48, mochte:

„ mochte: maer dat en is ons voornemen niet/ wy en hebben doch geen
 „ middel om haer quae te doen. Ghy doet al/ sepde de Bisschop/ maer
 „ daer van sullen wy te Salion spreken. Daer sullen wy t' samen abbi-
 „ seren. Ghy sult sien/ wat ick voor u doen sal/ niet om het interest
 „ vanden Paus/ noch vanden Hert- bisschop/ noch vanden Coningh/
 „ maer tot Godts eere en tot den vrede der Kercke. Ick geloobe het
 „ geen mijn Heere/ sepde ick hier op. Maer wat den vrede der Kerc-
 „ ke aengaet/ welck het punt is daer uwe Doorluchtige Erw. so seer
 „ op dzinght/ ende waer toe alle hare propoosten schijnen te strecken/
 „ bidde ick de selve my ten goede te houden/ soo ick segge/ dat wy daer
 „ na met hert en siele verlanghen/ meer als na eenigh ander dinc ter
 „ werelt: maer eplaci/ wy arme gebannē en kōmen daer niet toe doen.
 „ Doe wy in publijcke bedientinghen van onse Kercken waeren/ soo de-
 „ den wy daer onse beste toe/ soo veel als wy konden: waer in plaets
 „ dat men daer na hoozen/ ende ons de handt bieden soude/ heeft men
 „ ons van onse diensten afgeset/ en met schande verjaeght/ soo dat ons
 „ niet anders ober en schiet als de tranen/ om de Scheuringhen van 't
 „ Chzistendom/ dat soo jammerlick en menighfuldigh verdeelt is/ te
 „ beweenen. Owe D. E. denckt misshien (sp houde het my ten goede/
 „ soo ick wisse) indien ick my begheben wilde tot de Roomsche Ca-
 „ tholijcke Kercke/ dat dat byp wat geven soude tot de vereeniginghe/
 „ die D. E. soo seer wenscht. Dat is waer/ sepde S. E. hier tusschen.
 „ Maer laet het my geozloft zyn/ mijn Heere/ u daer op te seggen/ dat
 „ ick altemet gemercht hebbe/ dat uwe Catholijcken seer triumpheren
 „ in groot werck daer van maken/ soo daer eenigh Predicant van onse
 „ Gerefomezden/ die vermaert is/ weder afvalt/ ende hem tot uwe
 „ Religie begheeft/ eer/ diewils/ om dat hy daer groot ghemack nae
 „ de wereltd meent te binden/ dan om waerlijck religieuse en conscien-
 „ tieuse insichten. Even alsoo hebbe ick somtijlen mede ghesien/
 „ dat onse Gerefomezde een grooten buyt meenen bekomen te heb-
 „ ben/ soo daer misshien ergheens een Priester sijn habijt verandert/
 „ ofte een Monick den kap op den thupn hanght/ soomen pleeght te
 „ seggen/ alleen om by ons een Wijf te mogen nemen of te trouwen (als
 „ ick dit sepde/ began de Bisschop en eenige andere te lachē) maer alle
 „ die dingē/ mijn Heere/ geven wel ergernisse aen de eene ende aen d'an-
 „ dere partje/ maer sp en diene niet om de verdeelde kuddens wederom
 „ te vereenigen/ ofte om de Scheuringe diemen inde Chzistelicke Reli-
 „ gie siet/ te heelen. Na my dunckt, mijn Heere/ vergeeft my dat ick dit
 „ rondt upt segge/ sepde ick/ soudemen soecken en binden moeten mid-
 „ delen/ om de herten en geheele lichamen van Kercken/ die ghescheurt
 „ zyn/ te vereenigen: ende om daer toe de sake te schicken/ mostē de dis-
 „ corderende partjen oberdenken/ ofter by hun ten wederzijden ghen
 „ abusen en waren/ die verbeteringe van nooden hadden/ en dat eē pe-
 „ der de handt aen 't werck begon te slaen by den sijne/ om met sijn ex-
 „ empel de tegenpartje te noodigen van gelijcken te doen/ op dat sulc-
 „ ke hindernissen wegh genomen/ en alsoo proeve gedaen zijnde vande
 „ goede ghenegenthepde/ die de partjen tot vereenigingh droegen/ met

„allenskens nader en nader komen mochte. Ende ware te wenschen
 „dat gelyck het noodigh is/ dat een schizikelick groote Reuse / als hy
 „een kleyn kindt wil omhelsen / hem wat vernedere en bupghe na des
 „kindts kleynighepdt / dat alsoo de Roomsche Catholijcke Kercke/
 „soo groot/hoogh/machtigh/en uptnemende zijnde/ als eē peder weet/
 „ten minsten eenige abusen begon te verbeteren/ die sy by haer mocht
 „binden/ om/ alsoo doerde / haer eenighsing na onse schwachhepdt ende
 „laeghepdt te voeghen / jae de onsen couragie ende moet te gheben/
 „datse wat nader durfden by komen. Het welck ick segghe / om dat
 „ick de geleerthept ende uptstekende Godtbzuchtighept van V. D.
 „Gerw. toebetrouwe/ datse niet onwetende en is / of daer en zijn ten
 „minsten wel eenighe grove. fouten in de selve Kercke te verbeteren.
 „Oock hebbe ick. (sepde S. E. daer op) alrede begonnen af te schaffen
 „in mijn Wisdom/ eenige onnodige heylige dagen/ om de gemeynte te
 „verlichten/ datse soo veel niet en behoeven te bieren. Het is waer sep-
 „de ick / mijn Heer / ick hebber oock af hoozen spreken tot grooten
 „lof van uwe Godtbzuchtighept en liefde. Maer V. Gerw. weet/
 „datter noch wel andere dingen te verbeteren zijn. Dat staet aenden
 „Hous/ sepde hy/ niet aen my. Ich geloove het mede/ sepde ick/ en dat
 „doet my wanhopen vande vereenighing die V. E. soo geerne saghe.
 „Wel nu/ sepde hy/ wy sullen malkanderen wederom te Galion sien/
 „en daer sal ick u nader op dese sake spreken. Ich ben daer wel mede te
 „bieden/ sepde ick/ mijn Heere/ maer ick bidde V. Gerw. datmen dan
 „niet en sprecke van eenigh tractement/ 't zy vanden Coningh/ 't zy
 „van V. E. ghelijck als sluskens: want ick soude my liever met wa-
 „ter en broodt lijden (doch het en is Godt lof/ soo verre noch niet ghe-
 „komen) dan ick my ergens tegen mijn conscientie soude inwickelen/
 „uwe Gerw. niet te min biddende haer goede gunste tot my te conti-
 „nueren/ aende welke ick my ootmoedelick recommandere. Ghy zijt
 „my al gherecommandeert / sepde hy / maer wy moeten malkanderen
 „noch sien. Ich wil dat ghy het my beloovet. Dese wijsende op sijnen
 „Monf. Martin) salder u brengen/ en sal u in alles bystaen. Ich wil
 „oock aen mijn Heer den President Jannin schryven/ hoe ick u ghe-
 „socht heb / en wat ick u ghesepdt hebbe. Ich wil hem te gheballen
 „zijn/ ende u mede. Bidde u oock hem sulcx te laten weten/ ende hem
 „van mijnen 't weghen te segghen/ dat hy my verexcuse/ dat ick hem
 „tot noch toe gheen en brief/ tot vertroostinghe van het overlijden van
 „Me Vrouwe sijne Hupsvrouwe/ geschreven en hebbe/ en dat ick he-
 „doen sal/ soo haest als ick eenighe ghelegghenthept hebbe. Daer op
 „gaf S. E. my de handt/ ende liet my gaen. Ich schreef daer nae aen
 „den Heer President / doch niet anders / dan dat ick S. Ed. bedankte
 „van sijne recommandatie aen soo een waerdigh Prezelaet / die my seer
 „brindelick hadde bejagent ende begeert. sijne excuse te doen van niet ge-
 „schreven te hebben/ etc.

Dient voort ghenoteert / aengaende Galion (daer van den Hertshap
 schoon Dalleggs/ gehoozigh (soomen my daer nae sepde) aen't Hertsh-
 ap

bisdom van Rouen/ daer S. Eerweerdighejdt dickwils sijn verterck
nam/ gheleghen een halfsdagh repsen van Rouen. Maer Monsieur
Martin en quam my noyt porren/ om daer te gaen: Ick hem mede
niet/ alsoo ick geen groote lust en hadde daer by den Biscshop te gaen.
Ick en hadde het oock niet formelick beloofst/ maer op 't segghen van
S. E. dat ick 't hem soude beloben/ geswogen. Evenwel/ om niet ach-
terhaelt te worden/ gingh ick M^r. Martin eens besoecken/ vragende/
of S. Eerweerdighejdt absent ende tot Salion was. Hy sejde Jae/
ende daer by/ Dat S. Eerw. alle contentement had van onse composi-
teimenten/ sonder te spreken van my tot Salion te brenghen: Daer by
ick 't liet blijven/ als hebbende genoegh (soo my dacht) om my te excu-
seren/ wanneer my namaels daer van yet mocht te vozen komē. Jaer
ende dāgh daer nae/ wetende te vozen/ dat de Biscshop op Salion niet
en was/ repdoe ick eens derwaerts in 't geselschap van D. Episcopijs/
ende besagh de gheleghenthejdt/ die seer lustigh ende vermaeckelick is/
ende liet den Biscshop/ als hy soude komen/ seggen door de Concierge/
die 't Hups bewaerde/ dat ick daer op sulcken Tijdt geweest was/ daer
hy dat voort gebleven is.

Niet langh nae dit ghesprek met den Aertsbiscshop schreef my mijn
Heer de Groot upt Parijs/ dat Monsieur Chrestien voornoemt seer
aenhield/ om van my te becomen eenighe openingh tot accommodatie
met die van Charenton (soo noemde men de Geresozmeerde aldaer/ om
dat sy haer exercitie hadde bukten Parijs tot Charenton, gelijck die van
Rouen tot Oureüll.) Ick antwoorde S. E. dē 22. Mey in 't Fransch/
op dat de ghesepde M^r. Chrestien mijne meeningh te beter soude ver-
staen/ aldus: Monsieur: Ick hebbe ernstelick ghedacht op het ghene
,, u gelieft heeft my te laten weten van wegen Monsr. Chrestien/ ende
,, hebbe het in communicatie ghelept met de vrienden/ die ghy kent.
,, Wy bedancken hem alle van sijne goede affectie/ ende ghelooven/
,, datse upt een recht Christelijck ghemoet ende upt liefde tot den
,, vrede/ is spruytende. Maer als wy bedencken/ dat het gene 't welck
,, te Alez met sulck een hebighejdt gedaen is/ al vaster gebonden is/
,, ende hem al wijder als Charenton uptstreckt/ jae na ons duncken
,, upt een dieper boesem voortkomt/ ende streckt tot een oogheimerck
,, dat verder gaet/ soo dunckt ons onder correctie ende reberentie/ dat
,, ter seer klepne apparentie is van eenige vzych te bekomen upt de
,, openinghe/ die wy totten vrede souden doen konnen/ voornamelick
,, inden staet daer wy nu in sijn. Het staet u oock toe/ dat ghy wel be-
,, denckt/ of het ons geraden is/ een sake van soodanighe consequen-
,, tie aen te bange/ sonder het advijs van de gene die ghy weet. Ghy/
,, mijn Heere/ konnet soo wel weten en getuygen/ als eenigh mensch
,, ter werelbt/ wat wy gedaen en geleben hebben/ om de Scheuringe
,, te voorkomen/ ende te vermijde. Maer wy zijnder soo grouwelick
,, ober aengetast/ dat wy sulcke lypden niet wederom en durben ge-
,, nake/ die wy vande liefde soo afkeerrigh behandelt hebbē/ en die noch
,, dagelijcx niet anders en pogen/ dan onse handē te versware/ en onse
,, afflictien te vermeerderen/ jae wenschten noch wel erger te doen/

„soose meerder macht haddē. Ist datmē hem nu beter bedenckt/en dat
 „haer meeningh ernstelick en oprecht is op een anderen voet te gaen/
 „soo hopen wy dooz Godts ghenade te bethoonen / ende dat metter
 „daedt/dat wy nergkens soo seer na en verlanghen/ als een ware he-
 „lighe en Christelicke Genichepdt van liefde bevesticht te sien/
 „niet alleen onder ons/maer indien 't mogelick is/over 't geheel Chri-
 „stenheyt. Hier mede
 „Mijn Heere sal ick epndigē/en my ootmoedelick in uwe goede gratie
 „bevelē/als mede van gelijcken aē Monfr. Chrestie/God biddende &c.

Den 30. Junij sijnde ontboden vande H. Eerste President van
 Rouen/braeghde S. Ed. my/wat S. Majestept gedaē had op ons ver-
 soeck. Ick gaf S. Ed. onse Bequesten te lesen/verhalende 'tgeen de H.
 President Jannin my daer op mondelingh had ghesepdt. S. E septe/
 qu'en France on ne permettoit que deux Religions, mais que chacun pou-
 voit vivre librement en sa maison. Datmen in Frankrijck niet meer als
 twee Religien toe en liet/maer dat een pegelick byp mocht leven binnen
 sijnen hupse. Ick repliceerde/te hopen/dat S. Ed. niet vrent vinden
 soude/indien wy wat meer bypheyt vercreghen/ mits dat wy niet en
 deden/al bozen de selve verworpen te hebben/daer op S. Ed. verclaer-
 de/dat/indien S. Majestept om oorzsaeken de selve daer toe moeren-
 de/ons meer toeliet/hy ons daer in soude maintenirē/maer dat hy by
 sich selven daer in niet en vermochte / houdende alle tijdt redelick/ ons
 toe te laten Godt te bidden in onse hupsen. Hier op/ denckende op
 Monsieur Tresel/ welckers Hupsfrouw swangher was/ sprack ick
 vande bypheyt/om de kinderen te doopen. S. E. antwoorde/dattet
 Christelick was de kinderen niet te laten sterben sonder den Doop;
 Doch dat hy my riet sulcx niet te doen dan heymelick / om 's volcx
 wil/ 't welck lichtelick soude worden beroert / als het soude vermoes-
 den/datmen noch een derde Religie wilde in voeren. Den 6. Julij daer
 nae weder ontboden sijnde/gaf S. Ed. my mijne Bequesten wederom/
 seggende/ dat hy-se wel hadde doozlesen / ende my wilde vermanen/
 dat wy ons doch modestelick wilden dzagen/ ghelijck wy tot noch toe
 hadden gedaen/ende noch wat patientie nemen. Ick dankte S. Ed.
 seggende/dat wy ons soo verhoopten te dzaghen/ dat niemand billicke
 oorzsaek hebben soude over ons te clagen.

Ende alsoo de yeste feer begonst te grasseren inde Stadt / braegh-
 de ick/ hoe wy het maerken souden / indien yemand vande onsen dooz
 dat quae wiert wegh gherucht/ namelick/ of de plaets/ daer die van-
 de Religie hunne dooden begroeven/hun soo epghen was/ dat wy onse
 dooden daer niet souden moghen begraven sonder haer Consent : ende
 soo zy ons dat wepgherden/ of de Justitie ons daer inne niet soude de
 handt bieden. S. Ed. (mijn woorden eerst niet wel ghebat hebbende/
 soo 't scheen) antwoorde/ Le Roy n'entend point que vous ayez com-
 munion avec eux. De Koninck en verstaet niet/dat ghy gemepnschap
 „met haer sult hebben. Ick repliceerde: Dock en soeken wy die niet/
 „maer ick spreekē alleen. Mijn Heer vande permissie van onse
 dooden

„dooden op haer Kerckhof te begraven / of het ghebiele / dat pemand
 bande onse quame te overliden. S. E. repliceerde / Le Roy leur a don-
 né ce lieu , & je croy qu'ils le vous refuseroient , mais que le Magistrat
 y pourra donner ordre: Terre ne vous manquera point. [De Koninck heeft
 haer die plaetse ghegheven / ende ick gheloobe / datse u die souden
 wepgheren / maer datter de Magistraet order op sal kunnen stellen:
 Nerde en sal u niet onthreucken.] Voorts began zijn Ed. met my
 te discoureren bande Leere der Ghereformeerde in Vranckryck / seg-
 gende / dat zy ontkenden hare leere soodanigh te wesen / als wy in onse
 Requesten hadden verthoont / ende dat de Synoden van Doordrecht en
 Alz sulcke beslupten niet en hadden gemaect. Ick seyde hier tegē / dat
 hare Leere over de verschillige pointen inder waerhepdt sulcx was /
 als wy hadden te kennen ghegheven / hoewel zy dat niet dorsten bekent
 staen om 's volckx wil / 't welck een grouwel daer van hebben soude /
 wanneer het selve die upt haren monde soo naecht soude hoozen booz-
 dzagen / soo zy daer van in sommige boecken hadden gheschreeven ende
 van herten gheboelden; S. Ed. biddende haer eens te willen vrighen
 (als zy by de selve quamen / gelijk zy somtijts deden om eenighe hare
 saecken) wat van haer gheboelen was / ende dat zy hem dat rondelick
 wilden seggen. Dat is 't selve (seyde S. Ed.) dat ick hare Predicanten
 ghebzaeght hebbe / maer ick mercke wel / dat zy haer ontsien 't selve
 rondelick over dese materie te verclaren. Ende als ick eenige dagen
 gheleden teghen eenighe seyde / dat hare Leere mede brenghet / dat de
 recht gheloobighe wat grouwelijcke Sonden ende Schelmstukken zy
 komen te doen in dien stant der Genade / zy upt de Genade niet upt val-
 len of de selve t'eenemael verliesen konden / gaven sy my tot antwoort /
 dat de ware geloobighe geen sulcke sonden ende schelm-stukken en ko-
 men te begaen. Die dat seggen / mijn Heere / repliceerde ick / en verstaen
 hare epgen Leere niet / of spreken tegen haer gemoet: want zy geboe-
 len anders / ende soeken dat haer geboelen goet te doen / ende te vercla-
 ren met het exempel des gheloobighen / ende niet te min overspelighen
 Davids / ende andere diergelijcke. Dat is waer / seyde S. Ed. en badt
 my boort / dat ick hem de namen / boecken ende formele ppropoosten der
 Auteurs op dit stuck soude willen by geschrift stellen ende leveren.
 Dit dede ick kortz daer nae / niet alleen over dit point / maer over 't ge-
 heele stuck bande Predestinatie metten aenleben / op dat S. Ed. de co-
 herentie te beter soude sien / waer over S. Ed. my bedanckte / ende sep-
 de veel lichtz daer upt geschept te hebben.

Den 23. Julij daer aen volgende / quam my upt Pantes op Parijs
 ende boort op Rouen ter handen de navolghende Declaratie des Co-
 ninck / nopende d'Exemptie van 't recht d'Aubeine / als volght:

Louis by der gratie Godts Koninck van Vranckryck en van
 Navarre / Allen die desen jegenwoozdighen sullen sien Saluvt.
 Hebbende in onsen Raedt doen sien de exceptie van 't recht van
 Aubeine / doemalen gheacordeert in tractaet van alliantie
 „en verbondt / gemaect by wylen den Koninck onsen waerden Heere
 At ij ende

„ende Vader (dien Godt genadigh zp) mette inwoonderen en onderfa-
 „ten van onse seer lieve en goede vzienden / onse gheallieerde ende ge-
 „confedereerde de Staten Generael bande Geunierde Nederlandt-
 „sche Provincien : welcke exemptie van gelijcken te genieten hebben
 „de Franschen in haerl. Landt / aengaende alle de goederen roerende
 „ende onroerende / die de eene en de anderen souden bekomen hebben /
 „sp l. inde Landen van onsen gebiede / ende onse Onderfaten inde Ge-
 „unierde Provincien : Het welcke altijt naderhandt onderhouden
 „is gheweest / ende verstaen wy dattet voortaan mede onverbzikelich
 „onderhouden sal worden. Evenwel / om datmen soude mogen twijf-
 „felen / of sekere Onderfaten ende Inwoonders bande Landen der
 „voorzepde Statē Generael / die in verschepte plaatsen van dit Rijck
 „gevlucht zijn / zijnde upt haer Landt uptgebannen / de selve exemp-
 „tie souden moeten genieten : Wy wel onderrecht zijnde bande oorzak-
 „ken van soodanigh uptbannen / en dat sy daerom niet te min onse
 „gunst en genade waerdich zijn. Verclarende hier over onse intentie /
 „hebben ghewilt ende georbonneert / willen ende ordonneren met ad-
 „vijs van onsen Raede / endeyt onse speciale gunst / volle macht / en
 „Coninghlicke authoriteyt / dat de selve Inwoonders / van wat qua-
 „liteyt / ende in wat conditie dat sy zijn / niet tegenstaende haer ban-
 „nissement / genieten de exemptie van 't voorsz. recht van Kubeine /
 „even als of sy noch in haer Landt woonachtigh waren : ende dat se
 „oock in alle plaatsen van ons Rijck / daerse haer begeven hebben / de
 „selve sekerheyt en protectie hebben sullen / als oft se onse natuprlic-
 „ke Onderfaten waren / mits dat se ons de schuldige gchoorzamenheyt
 „bewijzen. Ende soo sy quamen althvigh te worden / dat alle hare
 „goederen / soo roerende als onroerende / die sy mochten bekomen heb-
 „ben / blijven en toebehooren sullen aen hare erfgenamen ende andere
 „der selver recht ende actie hebbende / om die volkoementlick en vreed-
 „samelick te genieten / sonder dat onse Officieren souden moghen pre-
 „tenderen / dat sulcke goederen nae 't recht van Kubeine aen ons sijn
 „verballen. Verbieden onsen Procureuren Generale / hare Sub-
 „stituten / ende allen anderen / haer ter dier occasie enige moeyte oft
 „swaargheyt aen te doen. Belasten onse lieve gherouwe Raedts-
 „luden / houdende onse hoven van Parlemeute van Parijs ende
 „Rolin / en Camiers van Reekentnghe / Thesoziers Generael van
 „onse finantien aldaer / ende Raedts-luden over 't stuck van Ju-
 „stitie van onsen Thesooz / Balliuwen / Seneschalen / ende andere
 „onse Rechters en Officiers / dien het aengaet / dat se dese tegenwoor-
 „digh verifiseren / doen registreren / ende den inhouden van de selve
 „laten ghenieten aen de selve Inwoonders bande Geunierde Pro-
 „vincien volkoementlick / vreedtsamelick / en gheduyprighlick / opschor-
 „tende ende doende opschorten alle moeyten en beletselen ter contra-
 „rie : Want het Ons soo belieft. En ten oorhonde hebbē wy aē desen
 „doen aensteken onsen Siegel. Gegeven te Nantes / den elfden April /
 „'t jaer dussent ses hondert en twee en twintigh / ende van onsen
 „Coninckrijcke het twaelfde. Was getepkent / Louis.

Hier op volghde de Verificatie in 't Parlement van Noymandien tot Roën op den 9. Augusti / op 't versoek ende ten prouffite van my / Simon Episcopijs / Petrus Cupus ende Daniel Tresel / die ons alle tot Roën onthielden / met specificatie van onse Namen ende Coenamē / Daerinne de Heere eerste President voornoemt my (die dit alles beliep ende bozderde) groote vrientſchap / ende neerstighepdt bewees : gelijck oock de H. President Jannin te vozen had gedaen in 't verwerben ende oversenden van dese S. Majestepts brieven upt Nantes op Parijs / ende soo doozt / bupten eenighe onse costen / soo veel belanght 't verwerben vande ghesepde brieven des Conincx. Daer nae is oock der selver brieven verificatie geschiet dooz 't Baillage tot Roën.

Den 12. Augusti ben ick gerepft op Parijs / om den Heere Gronium te besoeken / die seer sieck was. Dese / dooz Godts ghenade / weder op de been zijnt / ben ick den 3. Septembz is weder nae Roën verrepft / als waer ick bupten de Stadt in S^r. Tresels huys (die doe / als ick mede / om de pest die inde Stadt was / bupten woonde / sijns Tresels dochterken doopte met de naem Françoise / ten overstaen van S^r. Kepnier Peterffz. Coopman tot Roën / ende mijn Hupsfrouw / als ghetuygen ende Beeters van 't selve kindt : Waer naer / ick dooz / te weten den 9. Octobz is / mijn Hupsfrouw nae / namelijk den 14. der selver maent met onse familtē gherepft zijn op Parijs / alwaer wy ginghen wonen / daer oock D. Episcopijs ende Cupus te vozen waren vertoghen upt Roën / al om de pest te schuwen / die binnen ende rontom Roën te dier tijdt seer sterck was : Hier te Parijs zijnde wierdt mijn Dienaer Jan Gijſbertsz. vanden Heer besocht met eene seer vzeemdelicranckhept / die my veel koste / langh duerde / ende ten lesten upt quam op eene seer ghevaertlijcke krancksinnighept : 't welck ons in dat vzeemde Lant / ende onder vzeint volck / wy arme ballingen sijnde / seer veel moepen is ende beswaerlijckhepden toebzacht.

¶ Jaer 1622. hier mede zijnde verloopen / comt ons in Februarij 1623 de bedzoefde tpdinge van 't bangē der waerder ende Godt-saliger mannen Eduardi Poppij zal. ende Caroli Niellij binnen Haerlem / om hare beroepingē waergenomen / ende Christo / nae de selve gebient te hebben. Niet langh daer na volghet de grouwelijcke tpdinghe vande Conspiratie teghen den persoon van S. Excel. Prins Maurits / veler gehangenis / executie ende doodt. Waer op zijnde uptgeromen Iacobi Triglandij Vermaningh aende Remonſtranten, selde ick daer teghen mijne Trouhertighe aenwijſingh vande Bedrievelijckheden onder die Vermaningh ſchuplende / die daer nae oock ghebzucht wierdt. Ende als de Pest tot Roën began op te houden / repde ick met mijne Hupsfrouwe ende familie weder derwaerts den 2. Junij / suckelende alsoo menighmael gins ende weder van d' een plaets op d' ander / in dien onsen / nae der werelt / bedzoefden stant : Daer by quam / dat mijn Hupsfrouw haer been in 't overtreden vanden Dozpel / die wat hoogh was / van 't Logijs dat wy inepnden te hure tot Roën / der matē verſtupckte / ende daer ober soo eenen swaren val bede / dat zy eenighe maenden 't bedde houden / ende onder Chyrurgijns handen met groote smert
ende

ende costen legghen moeste. Niet langh daer nae quamen tot Rouen Ioannes Arnoldi Corvinus ende Simon Goulart, boozmaels Predicanten gheweest zijnde respectie tot Leyden inde Duytsche ende t' Amsterdamm inde Fransche Kercke/ gheleerde ende Godtsalighe mannen/ bepde van hare diensten ontfet ende upt het Landt gheset/ dooz der Calvinisten bitterhepdt / om de Remonstrantsche Kercktheerdighe saecke. Met dese ende D. Episcopio vondt ick goet weder te repen op Parijs (latende mijne Wipsfrouw/ welker accident allentkens bestond te beteren / tot Rouen) op 't versoek van secker gheleert Fransch Predicant M. die/ hebbende/ met eenige andere (soo hy verclaerde, de selve insichten/ die wy hadden in 't stucke vande Predestinatie metten aenleuen/ ende bzeesende daer ober in 't Fransche Synodus (dat boozhanden was ghehouden te worden tot Charenton bupen Parijs / alwaer de Ghereformeerde hare vize exercitie hebben) qualijck ghehandelt te worden/ onse raedt ende hulpe versochte/ vonden wy / met hem ende met den Hooghghelerden Tilenio ende Francisco Doro boozgenoemt in communicatie gheweest zijnde / te samen goet booz den gesepden Synodo audientie te versoeken/ in meninge van/ met Gods hulpe/ wat goeds te doen / tot voorstant van waerhepdt ende vzedeteghen de Resolutien ende decreten te vozen by de Fransche Kercken ghenomen in 't Synodus van Alez: maer als wy nu inepnden ons gesepde booznemen in 't werck te stellen/ ontviel ons de selve Predicant/ soo dat een peder weder keerde na zijne gelegenthepdt: Ioannes Arnoldi nam sijne promotie inde Kerchten tot Orleans/ Episcopus bleef te Parijs/ Goulardus keerde na Calais/ ick nae Rouen. Daer mede de maende Julius/ Augustus/ September/ October/ November ende December van 't jaer 1623. gepasseert zijnde/ creegh ick de 7. Januarij des Jaers 1624. de bedzoefde tydinge vande gebangenisse des gheleerden ende vromen Petri Cupi, die / sich met Episcopio ende my een tijdt langh tot Rouen onthouden hebbende/ den 21. Junij lesleden hadde willen repen nae 't Landt / om zijne Wipsfrouwe ende kinderen te besoeken/ ende eenighe maenden daer nae verspiedt zijnde/ in handen quam. Dese bedzoefhepdt wierdt terstondt vermaerdert dooz een tweede tidingh/ die ons quam den 17. der selver maent vande gebangenisse D. Bernberi Vezekij tot Haerlem/ die mede/ bedienaer des Godlicken woords gheeweest zijnde / van sijn dienst ontfet ende uptgheset was / ghelijck d' andere.

Alsoo het nu D. Episcopio ende my om redenen/ in Wanchrijck niet langer aen en stondt / ende wy langh ende dickwils versocht waren onse residentie te nemen tot Hamborgh of in Holsteyn/ daer toe S. F. D. van Holsteyn ons oock besegelde Paspoort hadde gesonden/ resolbeerden wy derwaerts te repen / na dat D. Episcopius een repse dooz Wanchrijck langhs de Loire soude hebben gedaen. S. E. den 9. Julij wederom getomē sijnde tot Rouen/ lieten wy ons dooz een Rouens Coopman besteden in een Hamborger vyzschip/ de Schipper oock een Hamborger zijnde/ die ons te Quilleboeuf soude innemē. Alsoo wy nu daer tot Quilleboeuf te paerde gecomen zijnde eenen nacht moften wach-

wachten/wierdt ick daer/hupten mijn weten/bekent van een Amsterdamsch Schipper. De Hamburger/ die niet en wist wie wy waren/ nam ons aldaer in/ ende boer met ons tot booz Havre op de reede. Terwijl wy daer na bequame windt wachteden (mijn Wipsfrouw en familie liet ick tot Roien/tot dat ick haer de gelegentheydt upt Hamborgh soude schryven/ om my dan te volghen) ist ghebeurt/ dat onse Schipper met andere Schippers/onder andere oock den voornoemden Amsterdammer/ aen Landt in secker Herberghe ghegaen sijnde/gebzaecht wiert/of hy wel wist/wat volck hy in hadde. Hy sepde/Neen/ anders dan dat hy sagh dattet eerlycke luden ware/te weten/een oud Edelman (meynende my) met sijn Soon (meynende Episcopium) ende haer Dienaer. Geensins/sepde d'Amsterdammer: De luden/ die ghy in hebt/ bysonder den ouden (spreeckende van my) soo ende soo ghe-naemt/sijn soodanighe/dat/ indien ghy die in Hollandt brengen wilt/ ick u eenen nieuwen Boeper derf verseeckeren tot vergeldinge. Ouse Schipper/dit ghehoort hebbende met verwonderingh/ maecte sich haest upt de Herberge in sijn Schip by ons/ daer wy op de reede lagen in 't Schip/ wachtende nae den windt/ ons met oorlof ende groote beleestheydt bzagende/wat wy booz luden waren/daer by verclarende/dat hy dat wetende/ ons wat sonderlinghs hadde te segghen. Ick verclaerde hem mijnen name ende alle de gelegentheydt met d'oorzaeck waerom ick ende mijn gheselschap upt het Vaderlandt waren/ rondelick: 't welck de Schipper verstaen hebbende/verhaelde alles/ ende gaf my de handt/my belovende alle ghetrouwicheydt/ om my met mijn geselschap tot Hamborgh te brengen/segghende/dat hy dat Verrader stuck/'twelck die Amsterdammer hem hadde voorgelept/niet en soude willen begaen om twee Boepers/ noch om alle het goet der werelt: oock dat hy wel wiste/dat hy/ sulck leelyck stuck ghedaen hebbende/tot Hamborgh de straten niet met vrede soude betreden moghen. Hier op gebzaecht zijnde/hoe hy dan doen soude/ indien ons een Bozlogh-schip upt Hollandt of Zeelandt aen boort quame met de boozwind/(die doe wayde ende ons tegen was)de Hollandtsche of Zeeusche schepen conboperende tot Havre, ghelyck veeltijds gebeurde: Antwoorde hy/dat dat geen noot hebben en soude/alsoo hy een byz Schipper was ende een byz Hamburger Schip hadde; ende dat in allen gevalle wy noch in Brancrjck waren/ legghende booz Havre op de Fransche Stroom/ ende zijnde inde protectie banden Coningh/ soo hy nu upt ons hadde verstaen: ende dat oversulx den Bozloghsman sijn Schip aldaer niet soude verren aentasten. Ick sepde daer teghen/dat te bezorgen stont/ dat d' Bozloghs-man met zijne booz-windt ('twelck alle ooghenblick te verwachteen stont)aencomende/ende/ upt den voornoemden Amsterdamschen/ of eenigh ander verclicker/ verstaende/dat wy daer waren/op de byzheyd banden Schipper ende sijn Schip apparentelick niet veel en soude passen/maer meest soude sie op de verlepdinge des loons/ 't welck hy mocht pretenderen in Hollandt of Zeelandt/ons daer bzengende/booz desen zynen buyt te sullen ontfanghen: Dat oock de Coningh van Brancrjck om soodanigh vion-

Ieren van S. Majestepts stroom/ten aensien van ons/gheen oozlogh sennemen en soude/ ende wy middelertijt in 't lijdē mochten comen/ hoe onschuldigh wy oock waren/ende al niet teghenstaende onse meeningh was upt Franckrijck/over de byze Zee/ op Hamborgh te varen/ sonder de Hollantsche havens of grensen aen te doen. Wadt ick derhalven den Schipper/of terstont met ons in Zee te slaen/indien hy konde om ons ten minsten onder Engelant te brengen/ of ons by tyde te waerschoonen/indien hy met het eerste volghende ghetijde eenighe Schepen met een Convooyer gewaer wiert. De Schipper septe 't eerste niet doenlick te zyn/om dat wint ende strom ons tegen ware/maer op de reste wel te sullen lettē ende goede wacht houden:gelijck geschiedde. D'aenstaende nacht zijnde gepasseert met het verloop van 't 1^e. getijde / saghmen op het lest van het ij. een Oozloghsinan met meer Coop-baerders aencomen/ende het ghetijde stoppen inde mont vande Ribiere/ waer van by den Schipper ghewaerschout zijnde/deden wy ons terstont met on'e bagagie inden boot tot Havre aen Landt setten. D'Oozloghsinan/twelck was Capiteyn Regen-morier upt Zeeland/quam daer nae(ongetwijffelt dooz den gesepten Amsterdamschē Werckliker aengepozt zijnde) het Schip daer wy in geweest waren/ van boven tot beneden besoecken/met ongenoegen/dat hy ons niet en hadde gebonden/soo wy daer nae noch binnen Havre (daer wy den selven Regen-morier sagen langhs de straet gaen)in't secker verstonde/ende dzie maenden daer nae binnen Rouen noch seckerder/ upt monde van een die met hem op zyn Schip gheweest was als Passagier/ ende ghehoort hadde de klachte/ die d'selve Capiteyn dede over zyn aenslagh gemist te hebben. Wy loonden den Schipper wel om zijne ghetrouwigheyt/ ende onse bagagie te water wederom gesonden hebben/ de nae Rouē/redē wy te paerde oock wederom derwaerts/ Godt dankende/ dat hy ons die mael wederom van sulck aenstaende gevaer behoijt hadde/daer mede dan onse voorgenomene Hamborghsche reyse gestuyp was/soo dat ick noch wel twee jarē daer na in Franckrijck bleef.

Dit alsoo gheschiet zijnde inden aenbangh Septembzis 1624. wierd ick in Novembzi daer nae gewaerschout/ dat d'Officier vande plaatsedaer ick woonde (het was buyten Rouen in 't Dorp S. Sever) sich op my informeerde van wegen de heymelicke Godts-dienstighe vergaderingen/ die men my naegaf dat ick hield' in mijn Hups met eenighe Remonstrants-gefinde. Dit quam my van eenige Queüillische ghereformeerde (soo ick daer nae in 't secker hebbe verstraen) die my niet gaerne daer omtrent en sagen. Hier over schreef ick aenden Baellion aldaer desen navolgenden bries.

Monsieur:

Dewyl het u beliest (soo my aengedient wort) u te informerk/ wie/en van wat geloove/dat ick bē/met mijne bywoonders: sal ick u seggen/met soodanige submissie/ reberentie/ en gehoorzaamheyt als ick aendē Koninck(op wiens Majestept ick my beroepe/ende vande welcke ick ben een ootmoedich/onderdantigh/ ende

„ende hertelick geaffectionneerd Dienaer ende Onderfaet) ende aē sij-
 „ne Justiciers ende Officiere/ schuldigh ben/ dat ick gheboortigh
 „ben van eene vande Geunierde Nederlandtsche Provincien / daer
 „ick ten anderen tijden den Kerckelicken dienst betreden hebbe: upt
 „mijn voorszepde Vaderlandt uptgebannen tsebert eenighe jaren her-
 „waerts/ ter oorzaecke vande gheschillen/ misverstanden/ en verwar-
 „ringhen aldaer inde Religie ende inden staet voorszegheballen. Soo
 „haest als ick in dit Rijck ghekomen was / eer ick 'er mijn vafte resi-
 „dencie nam/ hebbe ick my geabzesseert aē eenige vande voornaemste
 „Heeren van des Conincks Raet/ van de welcke ick de eere hadde ge-
 „kent te zyn/ en die oock kennisse hadden vande oorzaken van het ban-
 „nen van my en van andere mijne medeghesellen/ alle goede ende eer-
 „liche luden / in wiens name aen S. Alderchzistelickste Majestejt
 „oetmoedige requeste en supplicatie gepresenteert is: De welcke ge-
 „sien ende ge-examineert zynde/ heeft het de selve beliest/ den Scepter
 „van sijn seer vermaerde goethejdt en gerechtichejdt ober ons upt
 „te strecken / ons verleende sijne opene brieven / by de welcke sijne
 „Maj. verklaert/ dat hy wel geïnformeert zynde van de oorzake van
 „ons voorszepde bannissement/ ende dat wy des niet tegenstaende sijne
 „gunst en ghenade waerdigh waren/ wil ende ordonneert/ met abdyjs
 „van synen Raede/ ende upt speciale gunst/ bolle macht/ en Coningh-
 „licke authozitejt / dat wy alle van wat qualitejt en conditie dat wy
 „zijn / ghenieten sullen / niet teghenstaende ons bannissement de ex-
 „emptie van het recht van Kubeine/ ende dat wy oock in alle plaetsen
 „van sijn Rijck/ daer wy ons mochten begeben / de selve seckerhejdt
 „ende protectie/ sullen genieten/ als oft wy sijne natuurljcke Onder-
 „saten waren / wanneer wy ons in behoorlicke ghehoorzaemhejdt
 „quijten/ gelijckals breeider te sien is inde voorszepde opene Coninck-
 „licke brieven / gheateert te Antwerpen den elfden Aprilis 1622. ende
 „daer nae gheverifieert in het Hof van Parlement/ ende geregistreert
 „in 't Balljuwschap van Rouen. Oock mach ick (sonder roemen)
 „segghen / dat ick soo onbekent niet en ben in dese quartieren / of ick
 „hebbe de eere ghehad dat ick de handen ghekust hebbe soo van mijn
 „Heer den Hertogh van Longueville Stadt-houder van sijne Ma-
 „jestejt in dese Provincie / als vanden seer Erwaerdighen Aerdtg-
 „bisschop van Rouen / en van mijn Heere den eersten President van
 „dit Hof van Parlement: welker Excellentie Erwaerdighejdt
 „en Ed. ghelieft heeft my gunstelicke upspzaecke van Saubegarde
 „ende protectie nae des Coninck wille te verleenen. Aldus mijn
 „woonstede in dit Rijck ghenomen hebbende / hebbe ick my altdijt
 „benaerlicht alle gehoorzaamhejdt te bewijzen aen sijne Majestejt/
 „ende aende wetten van 't Rijck: soo dat ick een gantsch supbere con-
 „scientie hebbe/ van opt pet gedaen/ oft gedacht te hebben dat daer te-
 „gen in 't minsten souden sijnden.

Wengaende mijn gheloof/ oft de Religie daer ick van ben/ hoewel ick
 „meene datter geen Inquisitie en is in Franckrijck: soo wil ick even-
 „wel gheerne bekennen / dat ick met mijne bywoonders / versoepen/
 W b g en

en verfaerken / ende een grouwel en schizick hebben van alle Atheiste-
 rpe ende Libertinisterpe. Oock en zijn wy Godt los/geen Heydens/
 noch Joden/noch Mahumetisten/maer Christenen/ gedoopt inden
 name des Vaders/des Soons/ende des H. Geests/ die ons benaer-
 stigen ons leven soo langhs soo meer gelijckformigh te maecten het
 gene daer dat H. Sacrament ons toe verbindt / 't welck is te gelo-
 ven in Iesum Christum/ende sijne heylige geboden in waren geloof-
 te en liefde/onder hope van 't eeuwighe leven/te gehoozsaemē. Wy zijn
 van onser jonckheyt aen opgeboedt en onderwesen geweest/inde Re-
 ligie die Gereformieert ghenoemt wordt : inde welke ick/ende meer
 andere van mijnen staet / hebbende ghemerckt erreuren ende abusen/
 die wy geloof hebben en noch geloofē tegen de waerheyt/ byzomig-
 heyt/en goede manieren te stryden/ gelijck als oock teghen het gene
 de Christen Kercke van outs af altijdt geloofd heeft en noch geloofst:
 soo hebben wy/na dat wy schuldigh waren volgens ons beroep/ge-
 arbejdt om sulcke fouten bequamelick te verbeteren/ ende dat alles
 wettelick/ met kennisse ende authoziteyt van onse hooghe wettelicke
 Overheden/ dien wy altijdt alle respect en gehoozsaemheyt toe ghe-
 dragen hebben/ghelijck als ghetrouwe Ondersaten/goede Burghers
 en Patriotten toestaet. Maer dewijl Godt beliest heeft toe te la-
 ten/dat Geweldt boven recht gegaen is/zijn wy gedwongen geweest
 vooz het Tempeest te wijcken/ende eyndelick in dit rijck te havenen
 onder het scherm en schutsel van sulck een groot/machtigh/ghewel-
 digh en rechtbeerdigh Monarch. Wy bekenen / dat wy niet en
 gaen in de Vergaderinghe van Queuillp/ niet om haer kleynachtin-
 ge oft spijt aen te doen/ noch als of wy in dit Rijck een nieuwe Wet-
 oft Religie wilden invoeren:gantsch niet:maer om dat wy in goeder
 conscientie niet en konnen toestaen en volghen eenighe puncten van
 leere/ die daer gheleert ende ghedreven worden inde Artijckelen van
 de eeuwighe Predestinatie Godts/ de verdienste vande doot en pas-
 sie onses Heeren en Salighmakers Iesu Christi/ de Goddelicke ge-
 nade/ de bype wille/ ende de volherdinghe. Als oock om dat hare
 voozganghers aenhangers zijn vande onrebelicke ende onrechtbeer-
 dighe Condemnatie van een Synode / die ghehouden is te Dor-
 drecht in Hollandt / alwaer men inde voozsepde puncten ghelijck
 als geranonizeert heeft een leere / die wy houden abusjff/ verkeerdt/
 ende soo als vooren ghesepd is / nieuwt te wesen. Doch verre
 moet het zijn / dat wy daerom sonder Religie oft exercitie van
 Godts-dienst souden wesen. Ick die 't hooft / ende ghelijck een
 Vader des Hupsghesins ben / bermane mijn Hupsghenooten
 nae de leere des Apostels Petri / Godt te vrezen / ende den Co-
 ningh te eeren/om wiens langh ende gheluckigh leven / als oock om
 de Vrede ende vereenighingh vande Christenheyt/die soo verdeelt en
 verscheurt is/tot een geloof ende Gods-dienst/ick Godt dagelick/
 met mijne hpywoonders bidde / te gelijck mede dat Godt vergebe den
 genen die ons vervolgē en dat hy de vervolghde niet gebuld en Chri-
 stelicke stantvastigheyt wapene, Zjnder die seggen/dat ick heymel-
 like

„licke vergaderingen houde/ om besondere leere en Kerckie op te rechte-
 „ten/ ick ben seer wel te vreden / datmen sich op de waerhepdt insof-
 „meere/ versekerkt zijnde / soo veel te grooter naerstighepdt als daer
 „toe gedaen sal worden/ dat soo veel te meer mijne onschuldt sal blij-
 „ken. Te S. Seber/ Bp Rouen.

V Seer ootmoedige Dienaer

I. Wtenbogaert.

Dat ick hier segghe van mijn Cohabitans, dat is / die by my woon-
 den/ siet op Monsr Daniel Trefel ende zijn Huysgesin / daer mede ick
 woonde onder een Dack / elck evenwel hebbende zijn huysghesin ende
 quartier à part [bysonder] ende alsoo quamen wy veeltyds te samen in
 mijn Camer/ om Godt te bidden ende malcander upt Godts woort te
 onderwijsen. De Scherfzormeerde Queuillisten / vreesende dat wy
 eenige hande haren soudent tot ons trecken / hadden door de derde handt
 eenighe Catholijcquen namelick den Pastoor / daer onder onse Paro-
 chie gehoorigh was/ tegen ons gaende ghemaect/ soo datmen sich by
 eenige onse gebueren alreede hadde beginnen op ons doen ende laten te
 informeren : Maer alsoo de ghebueren niet dan loffelick ende wel van
 ons hadden getupghet/ ende desen brief daer op quam aenden Officier/
 die den selben (soo ick na verstont) verder heeft gecommuniceert/ Liet-
 men ons voort in Vrede.

'T Seven-ziende Capittel.

Mijn gheweesen Dienaer tot Schoonhoven gevangen: uyt wat occasie:
 Eyscht tegen hem : Mijn schrijven aen 't Hof van Hollandt op dit
 stuck: noch aen seecker Rechts-geleerde: Wt-komst van dit Pro-
 ces. T'samenspraeck met den eersten Bischop tot Rouen ende
 eenige gheestelicke. Nieuwe aenspraeck vande H.eerste Pre-
 sident tot Rouen. Mijn Huysvrouw keert weder in 't Landt.
 H. Rosæus intercipieert mijne brieven. Ick resolveer weder
 in 't Landt te keeren.

NDe alle dese quellingen comt my weder eene ande-
 re aen boort/ seer groote / inden persoon van Jan Gijf-
 bertsz. mijn gewesen Dienaer/ die/ in 't Landt by zijn
 Moeder tot Schoonhoven/zijn geboorte stadt/woonen-
 de/aldaer gebangen wierdt. Hy was van mijn maegh-
 schap/hoewel verre/ ende wilde den toe naem Wtenbogaert mede voe-
 ren / hoe odieus die was / oorsaeck waerom men te meer op hem let-
 tede/ soo ick geloove. Hy was een Jonghman van 21. Jaren/ hadde
 V v ij mp/

my/gheduerende mijn ballingschap/ghetrouwelick ghedient: was van Godt besocht geweest met dat beswaerlick accident voorsz. welck hem dickwils weder aengquam/ende my veroorzaeckte hem te ontsaen van mijn dienst ende weder in't Landt te laten gaen. Dese op den 6. Januarij 1625. s. moeghens broegh/gaende een boodtschap doen voorsz. by't Hups van Ruyter Huygen Baillou tot Schoonhoven/wordt vanden selven aengeroepen in deser boeghen: Jan Wtenbo., gaert/ ick heb hier een missive/ die u aengaet/ komt eens binnen/ om die te hoozen lesen. Inghegaen/ ende eerst inde keucken/ daer nae inde Camer ghebracht sijnde/ hielt men hem daer in bewaerder handt tot 's avonts in't doncker: Doe brachtmen hem op't Stadt-hups/lepde hem achter af/ende sloot hem in een gat/ daer men hem liet sitten tot op den 21. der selver Maent/sonder hem voorsz. de Magistraet te brengen/om gehoozt te worden. De Bailliou wilde van hem hebben brieven/die hy niet en hadde:ende alsoo men/ na ondertastinge in ende onder zijne cleederen vanden hoofde tot de voeten/ gants niet en vond/ginghmen in't hups van zijn Moeder/ alwaermen kisten ende kassen dede open doen/ ende alles visiterde van boven tot beneden/met uptropinge van 2. of 3. bedstedē/willende daer upt hebbē een kistjen met geldt ende eene male of sackstien met brieven. Al te vergeefs. Aldus om niet gewoet hebbende/dedemen den Jonghman den 21. voorsz. comen upt het gat (daer in men hem soo langhe hadde ghehouden sonder eenighe ticht of aenspraek) voorsz. de Heeren/alwaer men hem voorsz. hielt edt te doen/dat hy de waerhepdt soude seggen op alles wat de Heeren hem soudē vragen. Waer op de gebangen geantwoort hebbende/dat hy willigh ende bereet was de waerhept te seggen op alle 'tgunt de Heeren hem soudē vragen/maer dat hy gheen edt begeerde te doen/om dat hy Jongh was/ ende zijn leven geen eed en hadde gedaen/norch hoozen doen/ oock niet recht en wist/ wat een edt in hadde/lepden zy hem weder achter af in zijne voorsz. gaende ghevanghenis/ende lieten hem daer sitten/wel bewaert niet sloren/grenbelen/en dief-lepders/ die 's nachts dan binnen/ dan bupten/de wacht hielden/op dat hy inimers niet ontkomen soude/ neffens het ontleggen van alle Instrumenten/op dat hy niet uptbreecken en soude/oock niet visiteren van alles watmen den gebangen in ende uptbracht/selvede spijse/al om te weten/of daer geen brieven by en waren/niet willen de access of toeganch tot hem geven aen een enig mensch (uptgenomē die hem bewaerden) selve niet aen sijn moeder/ die daer over ter doot toe kranck wirdt/ende stierf/sonder datmen den ghevanghen haren Soon/wilde toelaten/op de menighbuldige Intercessien ende bidden van vele eerlijcke burgeren/mannen ende Vrouwen/oock presentatie van alles wat te presenteren was/selve/de Soon/wel zijnde ghelepdt ende bewaert met Dief-lepders ende Woden/eens by sijn Moeder, die seer deerlijck om hem riep/ te moghen gaen/ om die te sien voorsz. haer sterwen/ ende dan weder in hechtenisse te komen/mids dat verscheyden personen te vreden waren soo langh inde gebangenis te blijven/tot dat hy weder in de selve soude sijn gekomen/ oock cautie te stellen

voorz

„booz cene merckelicke somme van penninghen. Alle desen handel/
 (schreef de gebangen den 16. Meert aen my/dien hy zijn Heer/meef en-
 „de Vader noemde) moesten ende costen doctinen my aen / door een
 „clepne/simpele/clare memozie / de welcke ick van u E. in Branc-
 „ryck hebbe ontfanghen/omtrent gheleden twee Jaren/dit was/als
 „hy eerst upt zijn booz-verhaelde beswaerlycke siechte geromen sijnde/
 „door racht vande Doctoren ende my/boozlof kreegh/cin nae't landt te
 „gaen/ende van licht te veranderen) welcke memozie niet anders mede
 „en brenghet als verscheyden personen te groeten / en tot hier of vijf
 „brieven ten hooghsten aen u E. ende ons Joffrouw hy meent mijn
 „Hupsvrouw naeste bloed verwanten te bestellen/simpelick/niet an-
 „ders. Dese memozie op een secker tijt/genomen/ghefcheurt/ende in
 „mijn sack gesteecken hebbende om my de selve stucken/op't Hupsken
 „gaende/guyst te maecken/is't gebeurt tot ongeluckiger tijdt/dat ick
 „op de straet/of in eenigh hups wesende / mijn neus-doek of beurse/
 „waer op ick de ghescheurde stucken sal ghesteecken hebben/ upt mijn
 „sack halende tusschen mijn rock ende mantel / ende alsoo tusschen
 „beyden sal ontbailen wesen/waer ober d'een of d'ander geromen sijn-
 „de/ende de ghescheurde stucken vande memozie gebonden/opgheraept
 „ende gelafen hebbende den Bailliou de selve alsoo behandicht / waer
 „upt my dese langhduerige/moepelijcke/bedroefde ende costelijcke ge-
 „banckenisse ontstaet. Dit zijn de formele woorden van des gheban-
 „gens boozsz. blyf aen my/die daer hy clagende tot inden Hemel over
 „zijns zal. Moeders oberlijde door zijne gebangenis (soo hy septe)/ver-
 „bozsaecht/ende ober'tgelwelt hem aengedaen/datmen hem soo qualijck
 „tracteerde ende soo langh liet sitten/ Doch niet (sepdt hy) als een mis-
 „dadighe/maer ten onschuldt/voeght hy daer by/dat de Baelliou ten
 „lesten den Epsch teghen hem hadde ghedaen in cas van crim / al te
 „famen (schryft hy) valsch ende versiert. De copie vanden boozsz.
 „Epsch/soo d'selbe my overgesonden is geweest/lupdt aldus.

„Rutger Hupgen Bailliou der Stede Schoonhoven ratiene Offi-
 „cij Epscher in cas crimineel ende extra-ordinaris Proces / contra
 „Jan Gysbrechtsz. Wtenbogaert / Woonende tot Schoonhoven
 „ende nu gebangen.

„Alsoo hy Ghebanghen bukten alle pijnen ende banden van pser be-
 „kent heeft hoe dat hy Twee Jaren herwaerts correspondentie hou-
 „dende met Joannes Wtenbogaert/boozbluchtigh in Brancryck/toegesonden
 „gheweefde Predicant in 'S Gravenhage/ ende die gene als gherom-
 „mitteert hebbende het Crimen Læx Ma. 11. ten ewighen dagen upt
 „gebannen is upt de vereenighde Provincien / ebenwel vanden sel-
 „ven hem daer toe heeft laten emploteren / dat hy van hem ontfan-
 „gen heeft 'eene secrete ende schriftelijcke Instrucie, ingestelt met di-
 „versche Caracteren ende simpelick Letteren, die by gevanghen in sijn
 „brieve ghestelt heeft, met welcke alle Landt-verraderij ende se-
 „crete Exploichten ende Comploten gewoon zijn bedupdet te worden/
 „mede

Ende kant
 vande gesu-
 bliueerde
 woorden in
 de copie my
 toegesonden
 konst aldus
 J. O. A.
 Dit is de
 Memozie /
 onne eeni-
 ge personen
 te groeten/
 ende wordt
 aldus ge-
 cragge-
 veert.

Dit was alsoo inde
Coyie gesubreguleert.

* Hier stont op de kant

Nota

De verklaringe heeft
hy wel ghedaen / maar
was na haren sin niet.

* Hier stont op de kant
van myne Coyie

Nota

Dit is een brief / die hy
aen syn Wyfster gheschre-
ven heeft / en tgeet
hy geseyt heeft / is / dat
hy mette selve stont in
onbetrouwe. Parturi-
unt montes, nascetur
ridiculus mus. Met
haest.

Noch

Nota.

Ende secreet heeft hy
gheworpen een Liebden
aen sijne Lieffte / een
moritie van 't gene hem
was afghewraecht aen
sijn Moeder gheschre-
ven / ende een Brief aen
sijne Lieffte. Hier
maeckmen sulck een
stauck ende roep van.

mede bzingende / dat hy Gebangen vele ende diverse bzieven
soude bestellen ende overbzinghen in handen van menichte
personen ende luden / dewelcke kennelijck zijn te wesen Ken-
hangers ende Faboziten vande Arminiaensche factie / woo-
nende binnen Amsterdam / Utrecht / Rotterdam / Schoon-
hoven / Delft / den Hage ende elders / ende dat hy ghevangen
bekent heeft / dat hy synen schyzfelijcken last voorsz. vol-
voert ende nagekomen heeft / van tijdt tot tijdt bzieven ont-
fangen vanden voorsz. Wtenbogaert / soo aen hem self / syne
Moeder ende andere luden geaddresseert / ende deselve in al-
le de voorsz. plaetsen bestelt heeft. Met welcke saecken ende
seditieuse of factieuse actien hy Gebangen den voorsz. upt-
gebannē Wtenbogaert / ende een Notoir Vyant van deser Lan-
de wettelijcke ende goede regeeringe. gdiēnt heeft van sooda-
nige behulp / tot styvinghe sijner factie / dat soo vele quaedts
ende argernisse in dese Landen door de schyzfelicke bzieven
ende Instructien vanden voorsz. Wtenbogaert wordt ghe-
daen / als of hy personelick in dese Landen opgehouden /
gehupst ende gehoost werde. Op welcke schadelijcke ende
perniciēse handelinge hy ghevangen ende ge-examineert
zijnde / hy Ghevanghen / tot een notoire Illusie van Justi-
tie / vanden inhouden van diversche bzieven aen hem ende
sijn Moeder gefonden * den Ignorant pooght te maerken /
ende geen ronde verklaringe heeft begeeren te doen voor den
Rechter van sijne septen. Waer naer hy Gebangen in 't ge-
vancken is achterhaelt is / t ende hy oock bekend heeft / selfs
met sijn handt ingestelt te hebben ende gheschreven seckere
bzieven / inde welcke hy aen eenighe vande sijne schyzvende /
ende dat hy op sijne examinatie / den Rechter pets ghesepdt
heeft / omme daer mede een arger quaet te ontgaen / van saec-
ken die tusschen hun bepden waren / sonder dat hy dat erghe-
quaet wil ontdekken / op 't schyzven van welcken brief ghe-
attrappeert zijnde / hy Gebangen bekend / dat hy vele ende di-
versche bzieven ende papieren in 't secreet van 't gevangen-
hups gheworpen heeft / ende / alsoo de selve notoirlick synen
factieusen handel ontdekt soudē hebben / dat hy eenighen
tozff op de inne-geworpen papieren neder doen ballen / ende
eyntelijck noch een water-pot met water daer op ghegotten
heeft / trachtende in alle manieren te bedercken / veranderen
ende verdonckeren de vbandelijcke ende verradersche aen-
slagen ende meneen vande vanden deser Landen ende aen-
hangheren vandien. Ende alsoo alle sulcx / soo na beschre-
ven Rechten scherpelick ende ten hooghsten is strafbaer /
ende voorts hy vele Placcaten vande E. Mo. Heeren Sta-
ten Generael geinterdicteert is / in dese Landen secrete bzie-
ven om te stroyen met characteren ende cijfferletteren van
vanden deser Landen / ende bysonder tot styvinghe van

ende

„eene notoire factie ende aenhangh van dien / versoekende extra-
 „ordinaire recht op de Confessie ende stucken van alle 't voorsz. blijc-
 „kende/ doende epsch/ Concludeert/ dat de Ghevanghen sal worden
 „ghestraft tot arbitragie van D. E. voorsz. Ghebannen uptten Lan-
 „de van Hollandt ende Westbyzielandt den tijdt van vijf ende twint-
 „tigh Jaeren / ende in een mulcte van ses hondert gulden / ende by
 „provisie ten minsten gebzacht soude worden tot scherpe examinatie
 „tot naerder ontdeckinge vande secreten vande Caracteren ende Wze-
 „ven hem Gebangen bekent/maeckende Epsch van kosten ende misen
 „van Justitie.

Desen epsch gedaen zijnde/wiert van des Gebanghens wegen ver-
 socht Copie ende dagh/ ende by provisie ontslagen te worden upt sij-
 ne detentie of ghevangenis/ onder cautie juratoir de Iudicio fidi, [van
 vooz den gerechte te verschijnen/] ende geadmitteert te mogen ageren
 by Procureur/waer op Schepenen Copie arceoderende upt den epsch
 hem ontfegghen sijn vozder versoek den 12. Feb. Soo langh hadmen
 den armen knecht laten sitten/sonder aenspraek te doen: 't welck ap-
 parentelijck noch niet soude sijn geschiet/ ten ware clachten daer over
 gedaen synde aenden Hobe van Holland/ 't Hof den Bailliou scherpe-
 lijck geordonneert hadde den Jonghman te recht te stellen.

Ick / de Copie van desen epsch met groote verwonderingh / ende
 gheen clepne ontfelthepdt/in Wranckrijck ghelesen hebbende/ schreef
 aenden Jonghman/om te weten/wat dat vooz bzielen waren/ die hy
 inde gebangenisse geschreuen/ende in 't secreet gewoopen hadde:die my
 daer op de gheheele Hystorie verhaelt/de welcke ick / uptghenomen den
 hogen ernst/die hem ende my dzuchte/soo belachelick bont/ende 't hee-
 le werck banden Bailliou ende sijne Dief,lepers / met het peuteren
 ende woeten met nijptangen in 't secreet tot inden dreck/ om die lieve
 papierē (die niet dan sijn Wjster en Woeder aengingē) soo kinderlick/
 oock met een / van wegen het beir steecken of stille-beghen van soo een
 treffelijck Bailliou/ soo vol stancx/dat ick my onthoude van des Les-
 sers neuse daer mede te verbullen. Wat Donniss wijzen doch hier op de
 Heeren Schoon-hoofsche Schepenen? Dat heb ick in forma niet kon-
 nen becomen/maer de Gebangen schreef my/ dat sy hem hadden ghe-
 rondemneert inde boete van drie hondert guldens / mitsgaders de ko-
 sten/daer toe de Jonghman soo veel middels hadde/ als ick tot soo ve-
 le dupfenden sonder te segghen / (schrijft de Jonghman) waerom/
 „ende wat ick misdaen heb, want ick ben (sepde hy) onschuldbigh/ soo
 „alle de werelt wel weet. Alsoo nu de Jonghman sich bindende ten
 hooghsten by dat Donniss beswaert/ te meer/om dat hy inde gebange-
 nisse most blijven sitten / tot dat hy volende al betaelt soude hebben
 (daer toe hy geen middel en wiste) te rade gebonden hadde te appelleren
 aen 't Hof / ende de saeck mijn naem ende saem ten hooghsten raekte/
 vond ick my krachtelijck geroert my te verstituten/om te schryven en-
 de te senden aen 't Hof desen navolghenden bziēf.

Evermogende Heeren. V. Ed. M. oude/onderdanighste Die-
 naer ondersz. bidt ootmoedelick/dat u Ed. Mog. gelieve hem/
 onaengesien sijne tegenwoordige/nae de werelt versmadelijcke/
 gelegentheyt/eene corzte audientie/goedertierlick/met het lesen
 „deses sijns schryvens/te vergunnen/niet om pet epgentlick sijn per-
 „soon raeckende/maer om secker Jonghman/teghenwoordigh ghe-
 „vanghen binnen Schoon-Hoven in handen banden Heere Bailliou
 „aldaer / met name Jan Gysbertsz. Wtenbogaert. Op komt
 „wel te vozen / dat ick by u Ed. Mog. ghehouden werd als civilick
 „doodt: nochtans/naedemael ick noch natuerlick leve / soo langh het
 „den goeden Godt/die my 't leven nu 68. Jaren geleden gegeve heeft/
 „ende dooz welckers genade ick nu in 't 69. getreden ben/my 't selve te
 „laten/soo mach ick noch seggen Homo sum, nihil humani a me alienum
 „puto. [Ick be een mensch/dat menschelick is en is my niet vreemt.]
 „Dienvolgende/al waert dat ick/denckende wie ick dooz desen by of
 „omtrent u Ed. M. ben geweest/ende dat het swaer oordeel sedert/
 „by menschen/tegen my gebelt/my inder waerheyt ende in mijn ghe-
 „moet van gheen schult en overtuyghet / my dooz menschelijcke na-
 „tuerlicke affectie liet beweghen tot de bymoedighheyt van inter-
 „cessie dooz een onschuldighe persoon / soodanigh ick (onder uwer
 „Ed. Mog. ende andere rechtveerdighe correctie) den voornoemden
 „Jonghman houde / en soude 't selve moghelick by u Ed. Mog.
 „humaniteyt ende billichheyt niet soo geheel vreemt ghebonden woz-
 „den : bysonder wanneer het u Ed. Mo. mocht ghelieven goedertier-
 „lijck in te sien/dat de gesepde Jonghman mijn Rebe is (hoewel wat
 „verre)ende daerom mijn toe-naem draeght: Dat ick als Heeter over
 „sijnen Doop gestaen/ ende hem den name Jan ghegheven heb: Dat
 „ick hem ende sijne vrome Ouders / dooz verloop van tijden ende sa-
 „ken/niet groot sijnde van tijdelijcke ghelegentheypden/nae mijn ge-
 „ringh vermogen troostelick ende behulpelick ben geweest: Lestlick/
 „dat hy inden Jare 1619 t' Antwerpen by my gekomen zijnde/ sich
 „in mijnen dienst begheven / ende oversulck als mijn Dienaer ende
 „Hups-ghenoot/ eenige Jaren/ mijn/ of/ om beter te seggen/mijner
 „Hupsvrouwden vzoode (het mijne my zijnde ontnomen / ende mijne
 „Jaren my belettende 't selve te kunnen winnen) ghegheten/ ende sich
 „inden selven dieft dermaten in allen deelen / oock in alles watmen
 „Godtvrechtighhejdes / bromighhejdes ende deuchdelichejdes hal-
 „ven in soo een Jonghman/billighlick soude verespchen/ghebzaghen
 „heeft/dat ick verzoosaeckt ben hem goet te doen / wanneer ick de
 „middelen hadde. Op geene nochtans van alle dese consideratien en
 „rust dit mijn schryven aen u Ed. Mog. als vooz welcker waerdigh
 „Collegie ick my/ dooz 't selve/ niet soude verthoonen sonder ander
 „fondament ende persinghe van elders/ te weten/ van mijne conscien-
 „tie/die my onophoudelick dzinght/ om met alle eerbiedinge de selve
 „uwe Ed. Mo. als hebbende d' Administratie vande ordinairse hoog-
 „ste Justitie inden Lande van Holland/ consequentelijck oock d' op-
 „sicht over alle d' ander Officieren ende laghe bancken vanden selven

Lande

„Lande/ te betupghen 't gunt my ten vollen bekent is van des booz-
 „noemden Jonghmans onschult ende onnoselhepdt in't geen hem by
 „den booznoemden Bailliou/te mijner occasie/hoewel byten eenige
 „mijne schult/upt onghetronde suspicien/ wort te laste ghelept/ende
 „ter oorzaeck van 't welck S. E. hem nu soo veel weerken in stricke
 „appzehenfie houdt/ sonder den selven ticht of aanspraeck ghedaen te
 „hebben / booz een aler sulcx van D. Ed. Mog. (soo ick worde on-
 „derrecht) op versoek van des gevangens wegen S. E. is ghelast ge-
 „weest. Men sal/moghelich/houden/dat ick/in't gheen ick in desen
 „verclaren sal/ gheen gheloof en meritere: Evenwel is het vertrou-
 „wen/dat ick hebbe/ten eersten op Godt/daer nae op uwer Ed. Mo.
 „equitept / neffens de waerhepdt ende gerechtighepdt der saecke / soo
 „groot dat ick niet en ben bupten alle hope / dat dese mijne verclarin-
 „ge ende betupginghe/des ghevangens onschuld't meer sal doen blijc-
 „ken/ mogelijck oock eenighsins dienen tot bozderingh van desselven
 „spoedige ende onbeschuldighde relaxatie.

„Te geen de D. Bailliou booznoemt in sijnen epsch heeft ghelieft te
 „stellen van my/namelick/ dat ick soude hebben gecommiteert Crimen
 „laxe Majestatis, dat ick een uotoir Vyand vande Landen, oock van der sel-
 „ver goede ende wettige regeringhe soude wesen, ende besich zijn, om, door
 „brieven ende instructien, seditieuse factien in den Lande te onderhoudē, of
 „eenighe schadelicke pernicieuse handelinghen aen te rechen, neffens vele
 „meer andere te seer exorbitierende/ende upt enckel passie (soo te tastē
 „ende te voelen is) op malcanderen getaste ende opghehoopte propoo-
 „sten / als van vyandelicke ende verradelicke aanslagen ende meenen van
 „vyanden deser Landen &c. oock niet sonder vele hzome/eerlijcke/onbe-
 „sprokene Heere ende luden/die hy heeft willen noemen kenlickē Aen-
 „hanghers ende favoriten vande Arminiaensche factie, mer de welcke ick
 „soude houden correspondentie tot der Landen naedeel &c. grof ende
 „groot te nae te spreucken/en sal ick hier nae waerde niet bejeghenen/
 „aengesien de verantwoordingh van dien/daer toe my/God lof/geen
 „stof en ontbreect/mijn tegenwoordigh booznemen niet en is. Alse
 „sal ick/ met goeden oorlobe van D. Ed. Mog. ende sonder 't Ampt
 „vanden Heere Bailliou/ of eenige andere wettige Ampten te roere/
 „seggen/dat S. E. ende alle die de selve, by voorgaende Vonnisse, of vercla-
 „ringe, tot sulck seggen oorsaeck gegeven hebben, my groot ongelijck heb-
 „ben ghedaen: haer ende my, dat alles aengaende, beroepende voor den
 „Rechter der levenden ende der dooden, als wesende d' opperste Rechter
 „der Rechteren, des Heeren Bailliouws, ende onser aller, booz welckers
 „Rechter-stoel wy alle sullen moeten verschijnen/ende die/nae waer-
 „hepdt/sonder aensien van personen/oordeelen sal. Ick zijnde/mid-
 „delcrtijdt/gerust inden Heere ende 't getupgenis mijner Conscientie
 „tegen alle foodanighe blamen/ ende daer ober mijn ziel besittende in
 „lijdsaemhepdt. Biddende niet te min u Ed. Mog. niet ongoedlick
 „te nemen / dat ick / in dese occasie / niet booz bykomende desen aen-
 „gaende pet te roeren/ ghesepdt heb dat nu is ghesepdt: Want gheheel
 „swijgende of min seggende/soude ick teghen Godt/ teghen de waer-

„hepdt/teghen mijnen naesten / ende teghen mijn selven ontrouw be-
 „vonden worden ende lieghen. Te min konde ick dit vooz by gaen/
 „om dattet is 't fondament/op 'twelck het geheel Parre van de Epsch
 „tegen den Ghevanghen ghebouwt is : doch met een gheheel brosch
 „ende ydel gherinnier. Want/ ghenomen/ ick ware soodanigh/ als
 „de H. Bailliou my affschildert ('t welck ick noyt en was / niet en
 „ben/ noch/ met Godts hulp/ inder eeuwiggher wesen en sal) moet
 „daerom mijn dienaer oock soodanigh wesen ? Soude ik daerom den
 „selven gheen boodschappen mogen bevelen? een brief aen hem schrij-
 „ven? of van hem ontfangen? mijne vrienden doen groeten? of hem tot
 „sulck eenighe memoerie gheben / of alles en soude moeten strecken tot
 „soo boose voornemen? Van ick kome nu tot den ghevangen Jongh-
 „man selve / welckers gelegentheydt ende doen met my/ als oock het
 „mijne/ met/ende vooz hem/ ick wat particulierliker verhalen sal.

„Dese Jonghman/ sijnde/soo vooz geroert/ in mijnen dienst/ wiert
 „tot Parijs t' mijnen hupse besocht met eene seer droevighe sieckte
 „ende melancolie/niet sonder eenighe krenckinge sijner sinnekens vooz
 „een tijdt/van welcke sieckte ghenadelijk verlost zijnde/ veroorlofde
 „ick hem op zijn ende zijner Moeder 3. ernstigh versoek eens nae 't
 „Vaderlandt te repsen/gelijck hy dede in April 1623. om sijne Moeder
 „der te sien/ ende sich by de selve ende andere vrienden te vermaecken.
 „Hy nam van my vrieven aen sijne Moeder ende eenige zijne Vrien-
 „den/handelende van sijn persoon ende geseyde sieckte/met pointueel
 „verhael van alle ghelegentheyt der selver/ om te beter daer op te let-
 „ten/om dat ick vreesde/niet sonder reden/vooz recidive/waer teghen
 „ick hem eenighe medicene mede gaf / by hem nuttelick te vozen ghe-
 „buzpcht/ die langh in een glaesken konde goetd blijven / met in-
 „structie / hoe hy de selve in cas als vozen / soude nuttrighen. My
 „staet wel vooz / dat ick hem ter selver tijdt belaste by schijfteleike
 „memoerie/ofte van mijne handt op een papier/ofte vande sijne op sijn
 „Tafel boeckken/ verschepden vrienden te groeten/ ende/ 't selve
 „doende/by den eenen te excuseren/dat ick niet en schreef/ende vanden
 „anderen te begeeren/my eens te willen schrijven/hoe het hun gingh/
 „ende allen mijne lijfe ghesontheydt ende toestant te kennen te geven.
 „Hy was jonck uyt het Landt ghegaen / komende versch van sijn
 „Ambacht: was in drie Jaren in 't Land niet gheweest/kende wep-
 „nigh lieden/ende vond stich soo swack van memoerie/ dat hy ghewoon
 „was de boodschappen / die men hem belaste / al was het maer eene
 „strate of twee verre/ op te teekenen/om niet te faelieren. Ende als
 „soomen somtijds tot sulcken eynde maer Capitalen / of andere ene-
 „kele Letteren/ghebuzpcht/ waer van ghenoech is/ dat hy/diese ghe-
 „buzpcht/ de meningh verstaet/ kan het zijn/ dat by hem/ of by my/
 „eenige soodanighe letteren zijn ghestelt. Ick segghe / kan zijn/
 „om dat ick / ghewoon zijnde van 't gheen yet impoorteert notule te
 „houden/hier van/als niet impoorterende in mijnen sin/ niet aenghe-
 „teekent en hebbe. Van Cijffer-letteren/ die ick in zijne memoerie ge-
 „stelt/of hem te ghebuzpcken ghegheben soude hebben/weet ick gants
 „niet

„niet / hoewel die niet alle tijdt ten quaden worden geadhibeert. Dit
 „weet ick / dat de voorszepde memorie alleen streckte tot onberispelijcke
 „groetenissen / gestelt indurcrimatum, [sonder onderschept /] aen man-
 „nen ende vrouwen / bloetbzienden ende andere / oock eenige / die de pu-
 „blijcke kercken / reguleren / alle genoegh van een teneur / soo nu ge-
 „segd is. Oock en heb ick den Jongh-man mijn / of der voorszepder
 „groetenissen / halven / de plaetsen / inden Eysch geroert / niet doen
 „door-repsen / wepniger / dat ick hem soude hebben gebuyrkt tot yet /
 „de Religie aengaende / te verrichten / oft tot Collecten te doen / gelijk
 „ick verneem den roep gheweest te zijn / als hy eerst gheapprehendeert
 „was. Tot beyde is hy onbequaem. 'T is in mijne gedachte noyt ge-
 „weest hem in eenigh van beyden te emploieren ; ende vande gelegent-
 „heide van 't leste / of hoe / ende waer die geschieden / weten ick ende hy
 „soo veel / als d'Ambassadeur / die tot Constantinopolen leyd. Woe-
 „Ed. Mog. mogen 't by gelooven. Tot Schoonhoven moft hy we-
 „sen : daer woonde zijne Moeder. Tot Rotterdam ende in 's Graven-
 „haghe hadde hy te doen van wegghen mijn Hupsvrouw / ende heb ick
 „hem te dier occasie mede aldaer met mijne groetenissen belast. Van
 „Delf staet my gans niet voor : Ick meyn 't anderen tijden verstaen
 „te hebben / dat hy selve aldaer eenighe kennisse hadde / die hy in 't door-
 „gaen / mede mach hebben aengesproocken. 'T Amsterdam woonde
 „zijne Suster / oorzaeck / waerom ick ende mijne Hupsvrouw hem be-
 „valen oock aldaer de bzienden te groeten. 'T Utrecht hebben hy ende
 „ick eenige onse bloetbzienden / bysonder bupten Utrecht aende Bilt /
 „die hem / na Schoonhoven / de naeste zijn / die wilde hy enckel gaen
 „besoeken / ende dede het. 'T Zijn Hups-lupden. Over al dzoegh hy
 „zijne Meests ende Meesters groetenissen mede. Was het niet billick
 „Terwyl ick dit schrybe / valt my in / dat hy oock een brief had van
 „my aen een vande selve hupslieden / indien my de memorie niet en be-
 „dzieght. Dit zijn de mysterien van zijne reyse tot Landtverrade-
 „rije ende secrete exploicten etc. Soudemen hier niet mogen segghen
 „(doch sonder in 't minste het respect / dat ick u Ed. Mo. schuldigh
 „ben / ende gaerne toedraghe / te violeren) Risum teneatis amici ? (bzi-
 „den en sout ghy daer niet om lachen ?) In 't Land sijnde hebben sijne
 „Moeder ende hy aen my ende mijne Hupsvrouw somtijlen een brief-
 „ken gheschreven / spreekende van 't verrichten sijner boodschappen /
 „zijne gestaltenis / ende tijdt sijner wedercomste herwaerts / dewelcke
 „gheschiede in Septembri 1623. medebzenghende mijner Hupsvrouw
 „wen sterchte Suster / 't welck hem mede belast was / ende eenighe
 „klepne provisie van spijse tot onse noodtdrust. Niet langh hier by
 „ons zijnde gheweest / openbaerden haer wederom eenighe tecken-
 „en van sijne voorgaende sieckte ende swaerghestigheyt / daer over wy
 „te samen te rade wierden / dat hy weder na 't Landt soude gaen / in
 „opinie / dat hy daer / by sijne Moeder ende andere bzienden / beter
 „soude worden ghepleeght als by ons / alsoo mijn Hupsvrouw ende ick
 „ons naeu behelpen moeten / ende bykans stock-oude lupden zijn /
 „selve dienst noodigh hebbende. Ick gaf hem weder schryben mede

„aen sijne Moeder ende Vrienden / verbatende d' oorzaeck sijns wederkeerens derwaerts ende recommendatie tot sijn behulp / al tot sijner begheerte. In 't Landt weder wel te pas zijnde/abberteerd den hy ende sijne Moeder in / dat hem aldaer wat vordelicx voorszghelkomen was/ 't welck hem wel mochte doen in 't Landt blijven/ daer op sy mijn consent ende raedt versochten. Begheeren V Ed. „Mog. te weten / wat het was? 'T was van bypagie. Ick sondt mijn advijs/ende ontsoegh hem. Maer die saeck geen voortganck krijgende/quam hem daer nae wat anders voorsz van ghelijcke nature; daer op de Jonghman in Julio lestleden / geheel ende al bukten mijn voorsz weten/ dencken of verwachten / onvoorszien weder herwaerts quam/om my 't selve te kennen te gheben/raedt te vraghen ende hulpe te versoeken. Hy reysde daer op weder nae 't Landt tenderdenmael in Septembri lestleden / met hem vragende wederom verscheyden mijne vrienden / puerlick dienende tot vorderingh van sijn eerlijck voornemen. Of ick hem ter selver tijdt gegeven/ of hy van my ghenomen hebbe op nieuws eenighe memoerie als voren / weet ick my niet seckerlijck te erinnern. Indien ja: 'T is voorsz den Heer/niet anders geweest dan tot groetenis/als voorsz. Hy zijnde in 't Landt ghearriveert / ben ick weder van hem ende sijne Moeder gheabberteert geweest vande gestaltenis sijner saecke/ daer op ick hun weder op hunne ernstige bede ghedient heb van mijn advijs. Niet langh daer na is gebolghet dese des Jonghmans appreshensie/om dewelcke eene verwe te gheben / men 't gheen is soo wit als sneeuw / gaet maerken soo swart als pick. Soo veel isser aen gelegen/hoemen eene saecke neemt. Epictetus mocht wel seggen/ dat alle dinghen sijn als een pot met twee ooren: Watse hy 't rechte/ 't is wel : watse hy 't sincke/ sy en dooght niet. Maer dese saecke/ wel ingesien/ is soo eenvoudigh/ datmen de selve nau misdupden en kan/ten zy niet eene perverse siele.

Reffens dit simpel eenvoudigh verhael/Vid ick u Ed. Mo. na hare bescheydenhepdt noch te overlegghen / of inde selve memoerie/ die de H. Bailliou heeft willen baptiseren metten naem van Secrete Instructie, dienende tot Exploicten, Complouten &c. of in pet anders/ van my komende/dat hy den gebangen mocht gebonden zyn/ pet is in 't minste nae sulcx rieckende? Ick weet wel/ Neen. Noch : of sijne Moeder ende vrienden / aende welcke zijnent halven ban my / ende vande welcke somwijlen/soo ghesepdt/ gheschreven is aen my / opt bekend zyn voorsz soo boose menschen / ende van sulcken belepdt / dat soodanighe dinghen / als inden Eysch vande selve/ op hondertdupsent mijlen na/soude tepresumeren zyn? Wijders/of de/ van mijnen weghen ghegroette personen/sijnde vele/hoewel vrome/oock slechte eenvoudighe/ oock Vrouwen/oock eenighe/die aldaer opentlick ter Predicatie gaen/ eenige oock in publijcke Bedieninghe/ voorsz sulcke te houden zyn/ als den Eysch seyd? De H. Bailliou verloopt sich inden selve soo verre/dat hy alles voorsz factieux, verradersch &c. scheldet/wat hy of omtrent dese groetenisse komt: spreeket van/ick

„en weet niet wat / secrete Instructien ende Characteren / met de
 „welcke alle Landtverraderen ghewoon sijn bedupdt te worden.
 „Soodanighe sijn hier niet ghebruyckt: Maer sijn 't al Landtver-
 „raders / mijn Heeren / die Characteren gebruycken? moeten d'In-
 „structie om een boodschap te doen aende Kerck-deuren aenstaen? Sel-
 „ve de ghesepde brieven tusschen my ende de Moeder misdupdt sijne
 „E. als al medestreckende tot stijvinge van factie ende Landt-verra-
 „derij: daer nochtans gheheel Schoon-Hoven wel weet / dat sy / wel
 „eene eerlijcke / vrome / doch eenvoudighe / sechte vrouwe was. Wat
 „epntelick den Ghevangen Jonghman selve belanght: Niemand / die
 „hem / hier in Vranckrijck / of oock in 't Vaderlandt / gekent heeft / en
 „sal hem (mijns oordeels) de minste capaciteyt toeschrijven / om sulc-
 „ke / niet min swaere gewichtige / ende sonderlingh kloerck belepdt ep-
 „schende / als groutwelicke / schickelicke dingen te verrichten / al had-
 „de hy den wille / die soo verre is van sijn humeur / als 't Coste van 't
 „Weste. Nochtans wort hy vanden H. Bailliou afgemaelt / als of
 „hy ware een man van groote faciente / ende een dapper kloerchaert /
 „quansups / die sich in 't Landt houdt, om den ghebannen Wtenbogaert te
 „dienen van soodanighen behulp tot stijvinghe sijner factien / dat soo veel
 „quaeds ende argernissen inde Landen door sijne schriftelicke brieven ende
 „instructien wordt gedaen, als of hy persoonlick aldaer opgehouden, ghe-
 „huyst ende ghehoort ware. Och / mijn Heeren / hoe verre is de Heer
 „Bailliou vande wegh / meynende dat ick doe dat hy sepd / meynende
 „dat dese ghevanghen my hier in soude dienen tot een instrument van
 „hulpe ende stijvinge. De Heer Bailliou weet niet alleen van eē blie-
 „ge een Oliphant te maken / maer oock ex Nibilo, upt een groote Nier-
 „te scheppen een werelt vol pdele / beuselachtige / nergens dan in sijne
 „gepassioneerde hersenen / sonder grond / webende ideen ende imagi-
 „natie. Wat my aengaet / Ed. Mo. Heeren / datmen den Jonghman
 „by / in 't langh ende bzeedt / onderbzaghe / doch sonder daerom zijne /
 „alreede niet min langhdurighe / verdzietige / als onberdiende geban-
 „genisse te verlengen / wat hy by my ghesien ende gehoozt heeft. Ich
 „verseckere my / datmen niet vernemen en sal van yet sulcx / als de H.
 „Bailliou sich inbeeldt / maer datmen sal verstaen onder anderen / dat
 „ich desen Jonghman by alle gelegentheydt heb vermaent tot Godt-
 „bzeesentheydt / modestie ende stilligheydt / oock gehoorszamenheydt / sy-
 „ner Overhepdt / tot wat-plaetsen / of onder wat regeringhe / hy sich
 „quam te binden / na den wille Godts: Jffens dat hy my alle daghe
 „woozdige Regenten / in ende met mijne Familie / daer van hy een lidt
 „was / heeft sien ende hoozen bidden / niet min als tot geestelijcke sterc-
 „kinghe ende troost der ghener / die om der Goddelijcke Conscientie
 „wille lijden. Noch kan ick Godt / kenner der herten ende der nieren /
 „waerachtelick aenroepen tot ghetuyge / dat ick noyt / tot dese ure toe /
 „met de minste wzaeckgierigheydt ben ontfiecken geweest tegen pe-
 „mant / over 't groot leet ende ongelyck my webervaren: soo verre ist /
 „dat ick aen sulcke machinationen / als dese Bailliou my toe-meet /
 soude

„soude schuldigh zijn. Mogelick salmen seggen/dat ick de memorie/
 „daer op men't schijnt oorspronckelick te nemen / wel hadde moghen
 „naelaten. Maer Ed. Mog. Heeren: wat reden/ dat mijn Dienaer/
 „om verhaelde oorsaecken / nae 't landt gaende / sijn meester niet en
 „soude vragen/of hy hem pet hadde te bevelen? wat reden/dat ick mij-
 „ne vrienden niet soude doen groeten/ende van mijne ghelegenthejdt
 „boodschappen? Wat reden/dat hy dit niet soude moghen nemen by
 „memorie? Soude ick behooren te dencken/ dat dat qualijck genomen
 „soude worden? of dat ick 't soo qualijck hadde ghemaect / dat mijn
 „naem in't Landt niet soude moghen werden ghespelt? Of soude ick
 „sottelick presumeren / datmen oock als vooz mijne schaduw / of
 „vooz een een-voudigh Jonghman/die mijnen naem draeght / soude
 „verbaert zijn/als of hy Trojen verraden soude? Gheen van allen en
 „quam my opt inden sin: Soude anders/moghelick/den Jonghman
 „hier in hebben verschoont/ liever dan hem pet vooz te leggen/al was
 „het noch soo onberispelick/dat hem tot eenighe/late staen/soo groote
 „quellinge ende verdriet had mogen strecken. Maer/ genomen/ mijn
 „Heeren/dat hier inne eenighe mijne onverschichtighejt of pet berispe-
 „lijck te noteren ware: Wat heeft den armen/onnooselen Jonghman
 „misdaen? Conde hy sijn Heef/ Meester/ende weldoender/den welc-
 „ken hy dickwils in sijne brieven plagh Vader te noemen(hy had sij-
 „ne rebenen)dien gheringhen onnoselen dienst / daer in ick/noch hy de
 „minste swarighejdt sagen/wepgeren? De Heere onse Saligmaker
 „sejde teghen die hem wilden vanghen/ Soeckt ghy my, laet dele gaen.
 „Dit mocht ick oock segghen teghen den H. Bailliou. 'Tis waer/
 „dat S. E. my soo na by niet en heeft/ om dese wisselingh te doen/en-
 „de/soo langh het den Heer gelieft my niet tot swaerder proebe te stel-
 „len/ niet hebben en sal: maer indien ick selve niet behooz te betale dat
 „ick niet gherooft en hebbe/ hoe wepniger dese arme onnossele knecht?
 „S. E. sejdt/dat hy pooght den Ignorant te maecken,ende gheen vercla-
 „ringhe begeert te doen vande brieven aen hem by sijne Moeder ende my
 „gheschreven. Mijnen't halven mach hy het wel doen. Dan hy
 „heeft het mogelijck al ghedaen / ende 't kan sijn dat de Bailliou/soec-
 „kende dat niet te vinden en is dan in sijne suspiciuse gedachten/ geen
 „contentement en neemt/of oock/dat de Gevangen den Bailliou niet
 „en begheert te openbaren alle zijne ende zijner Moeder particuliere
 „domestieke gelegentheden. Wat vande papieren zy hy den Jongh-
 „man gheschreven ende ghesmoort inde ghevangenis/weet de Ghe-
 „vanghen: maer als ick let op des H. Baillious woorden/van schrij-
 „ven aen eenighe vande zijne, ende van saecken die tusschen hun beyden
 „waren: Aem/ van niet te willen ontdecken,om arger quaedt r'ontgaen,
 „soude ick wel dorren presumeren ende segghen / dattet is aengaende
 „zijne bypagie / waer ober hy mogelick den H. Bailliou niet en be-
 „gheert tot sijn Biecht-vader / ende consequentelick een saeck/waer-
 „diger om te lachen/dan dat 'tselve met d'afgrijpselijcke woorden van
 „verdonckeren der vyandelicke ende verradericke aanslagen ende meneen
 „vande Vyanden deser Landen ende aenhangheren vanden soude werden
 afge-

„afghebeelt / ten ware die hardighepdt den Jonghman in allen desen
 „wederbaren sijne **L. Moeder** (soo ick hoorze) soo verschickt ende
 „ontstelt hadde / dat de goede Vrouwe het leven daer in gheschoten
 „heeft / ende daer ober van hart-seer gestorven is / nalatende desen / met
 „noch drie andere Vader ende Moeder-loose weesen / alle noch jonck /
 „ende de twee jonghste niet dan kinderen zijnde.
 „Dit ist **Ed. Mog. Heeren** / dat mijne Conscientie my gedwongen
 „heeft u **Ed. Mo.** in desen te getupgen / met aller ootmoedighste bede-
 „dat het de selve geliebe (soo niet mijnent halven / dat ick nau derf ver-
 „wachten) inners van ampts wegen / tot voorszandt der verdructer
 „onnooselhept / op alles te letten / ende te doen / soo de selve in billick-
 „hepdt sullen bebinden te behooren. Het onghelijck den Jonghman
 „aenghedaen met dit vangen ende langh detineren inde ghevanghenis
 „ende roere ick niet verder: en raecke oock niet aen / datmen den **Soon** /
 „op den welcken niet anders te segghen en valt / niet teghenstaende de
 „gedane presentatie van verseeckeringsh sijns persoons / ghewepghert
 „heeft sijne Moeder eens in haren doodtlichen anert te mogen spreek-
 „ken / ende het allerleste troostelick-droevigh a **Dieu** seggen: Spreecke
 „oock niet van 'tgheen ick / des Jonghmans nature ende swachhepdt
 „kennende / ghebreest hebbe / ende noch vreesse hem hier upt te moghen
 „overcomen / soo hem de Heere niet sonderlingh en sterckt : gelijk ick
 „my hier oock niet en wil onderwinden den impertinenten / exorbi-
 „tanten / injurieusen eysch / ende Conclusie vanden **H. Bailliou** te de-
 „batteren: maer dat / ende wat des meer is / latende staen op den Jong-
 „man ende die van sijnen Raede (die ick hope hem te mogen ghebeuren)
 „wil ick voort alles bevelen den **Al-wetenden / Rechtveerdigen God** /
 „die / oogen hebbende als vier-blammen / alles doorsziet / mitsgaders u
 „**Ed. Mog.** ende den Heeren Schepenen tot Schoon-hoven (den
 „welcken ick wel soude bidden desen te moghen werden gecommuni-
 „ceert / oock selve den **H. Bailliou**) **S. Godelijcke Majesteit** bidden-
 „de upt grondt mijns herten / dat hy mijn ziele doe / gelijk ick in allen
 „desen de waerhepdt spreekke / ende u **Ed. Mo.** mitsgaders Schepe-
 „nen van Schoon-hoven ghebe / soo in dit / als in alle deelen haers
 „waardighen Ampts te doen soo recht ende billick is / als soodanige /
 „die wel / haers hooghen Ampts halven / Goden worden ghenoeit /
 „doch evenwel als menschen sterben sullē **Psal. 82.** ende reeckenschap
 „gheben moeten aen den onsterffelicken Godt / by den welcken gheen
 „ontrecht noch aensien der personen en is / **2. Paral. 19.** **Ed.** vermo-
 „gende Heeren / **De Almachtige God** beware 't Vaderland ende ulwe
 „**Ed. Mog.** ende vergunne my / dat d' inhoudt van desen / ten goeden
 „ghenomen zijnde / vruchtbaer zy tot voorszandt der onnooselhepdt:
 „waer mede epndende / blijve ick alle tijdt oprechtelick inden Heere

V. Ed. Mo. ootmoedighste Dienaer.

I. W.

An **S. Sever** bytten **Rouen** den **6. Meert 1625.**

Pp

Ick

Ich sal hier noch by voegen/om redenen/eene andere *Dissibe*/ al te
 bozen by my gheschzeven aen een seecker Jonghman/ *Rechts-geleer-*
 de die den gebangen in sijne verdzuckinghe binnen *Schoonhoven* ende
 elders behulpsaem was.

M Onseur van *W. De* bittere *Cysch* banden *Bailliou* heeft my
 niet wepnigh ontfelt/ soo ten aensien bande onschuldighen
 Jonghman als van my/ die mede daer in wel degelick worde
 gescabotteert op nieuws. 'Tis niet dan van *Crimen L. Matis*.
 Landtverraderije, complotten, seditieule, factieule actien en factien, oock
 vyandlicke, verraderlicke aenslagē, daer mē van spreekt; in alle 't welck
 soo de Jonghman als ick d' onschuldighste zijn/ die ter wereldt zijn
 mogen. Wat sal ick seggen? De haet tegens my/ de gierigheyt van
 den *Bailliou*/ ende de sucht om te *Hobe* wel te staen dooz het vapper
 verbolgh bande *Arminianen* (soo hyse noemt) is de *Fontepne*/ daer
 upt alles spruyp. Dese dinghen byenghen den Jonghman in 't lij-
 den/ die in poincten is / om boort t' eenemael gheruineert te worden/
 soo Godt hem niet en sterckt ende byzome lieden opmaeckt hem de
 handt te bieden/ ende gelyck *Daniel* de *Susanna*/ met billicke booz-
 spraek upt deser luyden handen te verlossen. Het schijnt / dat
 Godt u *E.* daer toe heeft verweckt / die hem is / als *Hiob* den ellen-
 digen was/ oogh/ handt ende voet in desen zynen noot. Hoe aenge-
 naem dese *Chyristelijcke Liefde* Godt zy / behoeft u *E.* van my (die
 dooz ouderdom niet min als dooz sware ende gheduerighe afflictien
 soo veel als vermozelt / uptgheput ende van alle krachten/ soo wel
 der zielen als des Lichaems / by kans ontbloot ben) niet te leeren:
W. E. weet dat self overbloedigh / sijnde een persoon (soo ick upt u
E. schryben mercke) beyde in 't Godtlick ende menschelicke erbaren.
 Alleen kan ick niet booz by te segghen / dat de *Heer* desen arbeypd u-
 wer *Liefde* niet en sal laten onbergolden/ ende dat de gedachtenis de-
 ser bytendtschap mijnen byzomen heeft ende geweeften *Dienaer*/ oock
 my/ in sijn persoon/ bewesen/ ende/ soo ick vertrouwe/ noch bozder
 te bewijzen/ my diep in 't herte ghedrukt blijft/ ende uwer sal doen
 ghedencken / soo langh ick leve/ ende soo dickwils ick / met mijne
 swacke ghebeden ('twelck dagelick gheschiedt) booz Godt verschi-
 ne. De verwen/ daer mede dese *Bailliou* my afschildert / en sijn/
 gheene van alle / in mijne cozspronckelijcke *Sententie* / die gants
 geene redenen/ waerom men my band/ ende mijne goed confisqueert/
 upt en druukt / ende niet en sepd / dan dat ick gheroepen sijnde niet
 gecompareert en ben/ sonder van cenigh *Crimen L. Matis* ghewagh te
 maecten. De verclaringhe nae date ghevolght over de *Sententio*
 ghewesen teghen wijlen den *H. Advocaet* gheeft hem *nominatim* dit
Brandt-merck / my niet neffens andere / dan onder eene generale
 clausule / indienmen my mede daer onder begripen wil. Om
 ongheluckighe / riep *M. Aurelius* / Mijn Huys *Alba* doet my sterven.
 plur. in *Sylla*. Dit segh ick niet van my/ welckers armoeden
Fiscum niet konde verrijcken/maer om dat scheen/ dat het *Privile-*
gium

„gium in 't regard van des Advocataets goederen qualich konde wer-
 „den gekrenckt/sonder de bertwe van dit Crimen, ende dat ick ende an-
 „dere by die occasie/ Jaer ende dagh na ghegheven honnis/mede van
 „dit bitter soy onschuldigh dzuicken moesen. Dit gaet nu dese
 „Baill, weder soo breecht ende bitter uptmeten / ende legghen als een
 „fondament quansups van zijne vordere onwaerachtighe sustenuen.
 „Salustius septe seer wel / *Sunt qui bonum publicum simulantes rigide exer-*
 „*cere susagunt L. Marcii, scilicet ut ipsi trahant, capiant, & tanquam patriâ captâ*
 „*libidine & licentiâ suâ pro legibus utantur.* [Daer zijnder die onder schijn
 „van 's Landts voordeel de Wet vande Majesteit seer scherp drij-
 „ven : jae / maer op datse self rucken en plucken/ ende ghelijck als in
 „een Landt/dat inghenomen is / hare eyghene lust en wille in plaets
 „van Wetten invoeren soudent. Dat ick Een notoir Vyandt vande
 „Landen of der selver wenighe ende goede regeringhe soude zijn, of aen
 „eenighe vyandelijcke, verradersche aanslagen ende meneen vander Landen
 „Vyanden ende der selver aenhanghers plichtigh/en heeft/mijns wetens/
 „nopt pemandt *in judicio* [in 't gerecht] gefustineert vooz desen Baill.
 „Ende hoe veel byome lypden worden hier mede / dooz hem / als van
 „besijden weeghs besprenght onder den naem van Arminiaensche sa-
 „cie, Aenhangers &c.

„Albus moeten wy betalen dat wy niet gherooft en hebben. 'Tis
 „verre van daer / dat ick vband vande Landen of der selver wettighe
 „regeringhe soude zijn / ende tot naedeel vande selve met verradersche
 „vyandelicke aanslagghen ommegeen / naedemael ick/tot Godts eere/
 „in goeder conscientie verclaren kan nopt ghedachten ghehad te heb-
 „ben / streckende tot waeckgierighepdt teghen pemand der ghener/
 „die my dit groot ongelijck hebben aengedaen / hoewel ickse seer wel
 „kenne. Maer / 't mijne daer latende/kome ick tot den Jonghman/
 „welckers tribulatiën ende veratiën my ter herten gaen/soo seer/mo-
 „gelijck meer/als de mijne selve. 'Tis al op de Memorie, daer ment op
 „neemt. Dese noemt hy eene Secrete Instrukcie. Waerom doch Secre-
 „te? Meynt de Baillieu/dat ick hem eerst behooyde oozlof te doen vza-
 „gen/of ick mijne bloet ende andere vzienden soude mogen doe groetē/
 „of doen excuserē/dat ick haer niet en schreef/ of biddē/dat sy my wil-
 „den doen weten/Hoe het hun gaet? Anders weet ick/vooz den Heere/
 „niet/dat die Memorie inhield/of der selver Intentie was. Vrenght
 „dan mijn bannissement mede/dat ick alle natuerliche affectie tot mij-
 „ne vzienden ende zy tot my mosten upttrecken? Dit heb ick nopt ge-
 „weten : Soude het anders niet gedaen/of pemand daer ober beinoept
 „hebben. Of most ick de memorie eerst dooz affiches, ad valvas & portas,
 „[billyetten aen deuren/en vensteren] openbaer gemaect hebben? Ick
 „en soude oock hier in geen swaricheyt hebben gemaect/waer't noo-
 „digh geweest / soo wepnigh archs was daer in. Van importerende
 „saken/of die eenige consequentie hebben/houde ick geeru notitie. Dit
 „heb ick in dese niet gedaen als eene/ Niets/ Niets/importerende sake.
 „Ebenwel gedencht my tegēdesen Jonghman gesept te hebbe/als ick
 „hem de memoze gaf / of als hy die op sijn Tafelboeckskē aentekende

1. (welck van beyden gheschiedt zy / weet ick niet recht) dat ick hem
 2. met bzielen mijnenthalven te dzaghen aen verscheyden bzienden niet
 3. wilde beswaren / maer dat hy dese Memorie, des noodt / een pder by
 4. mocht verthoonen / als niet hebbende dat behoefde Serreet ghehou-
 5. den te worden. Soodanige servituyt / als u E. uyt Tacito wel ten
 6. propooste aenteekent / had ick nopt ghebreest : Soude anders mijne
 7. bzienden / die daer dooz in haperingh hadden mogen gheraeken / ver-
 8. schoont hebben / onder de welcke oock eenighe syn / die niet alleen de
 9. publijcke Kercke aldaer frequenteren / maer oock een is in hooge be-
 10. dieninge deser regeringhe / ende (met recht) bupten alle bedencken by
 11. de selve. Hy spzeekt van Characteren, welcke? Cijffers? daer is'er
 12. gheen. Letteren? sonder letteren te maecken schijftmen niet / dan /
 13. moghelick / in China ende Iapan, daermen Hieroglyphica ghebruyckt.
 14. Simpele letteren, sepd hy. Wat meynt hy? Enckele Capitalen?
 15. E kan zyn / ende is gheschiedt tot abbeziatie / ghelijck meer ghe-
 16. beurt / wanneer de bode die verstaet. Is men alle tijdt ghehouden
 17. die met namen ende toenamen vol uyt te dzucken? Ebenwel zal hy
 18. dat / apparentelick / wel hebben ghedaen / indien hy daer op is ghe-
 19. vzaeght. Willen zy dan noch de lieden selve daer op hoozen ende
 20. vzaghen / zy sullen aende waerhepdt wel komen / ende d'onnoosel-
 21. hepdt met handen grijpen. Maer men wil (soo schijnt) al siende
 22. blindt / ende hoozende doof zyn / ende de stemme der waerhepdt niet
 23. hoozen / al roeptse luyde op de straten : *Proverb. 8. Nodum in cirpo*
 24. *quarunt, ut innocentem & iustum opprimant.* [Sy soecken een knoop in
 25. een biese / om den onnooselen ende rechtveerdigen te verdzucken.] Hy
 26. sepd / dat de ghevanghen die in sijne bzielen ghestelt heeft. Wat dit
 27. booz bzielen zyn / ende wat de ghevanghen daer in ghestelt heeft / is
 28. my onbewust : wensch dat wel te weten. Heeft de Jonghman pe-
 29. wers eenige Capitalen ghestelt tot versterckingh van sijne memorie
 30. (die soo swack is / dat hy by my zijnde / nauw een boodschap aennaem
 31. te doen een straet of twee verre / sonder die op sijne Tablette te teec-
 32. kenen / om niet te saelgieren) dat verthoont noch meer sijne eenbou-
 33. dige onnooselhepdt. Dat met sulcke letteren alle verraderije ende Com-
 34. plotten ghewoon zyn beduydt te worden, is generalick onwaerachtigh:
 35. Men kanse ten goeden ende ten quaden ghebruycken ende dupden.
 36. Daer op men dan hier most ondersoeken / offer de minste apparen-
 37. tie is / dat die hier yet quaedts bedupden / overweghende daer toe
 38. alle de circumstantien / bande personen / van wie / aen wien / dooz
 39. wien / ende van de saecke. *Quia & personam spectare oportet, an potuerit*
 40. *facere, & ante quid fecerit & cogita veris,* sepd Cujac. *L. famosi &c. ad L.*
 41. *Iul. Majest. Quod crimen* (sepd hy elders) *in sanctiss. serminis accipi, nec facile*
 42. *presumi de quoquam docet.* Item : *Diligenter inquirendum est de objecto cri-*
 43. *mine, nec, nisi re vera quid contra Matrem, aliquid admisseris, accipienda quavis oc-*
 44. *casio.* Cujac. *ad recept. sent. Iul. P. c. a 9.* Van wie? Van my. Hier van te
 45. spzecken is quansups *post rem iudicatam, & sententiam latam.* | Da dat
 46. de saecke al geoordeelt / en het bonnis uytgesprooken is. | Ick ben
 47. verklaert een Wercken te zyn / dus moet ick in 't Schot / al ben ick
 48. schoon

„ schoon een mensch / ende al de werelt dat siet. Ehenwel seggh ick/
 „ ende sal het segghen ten jonghsten daghe vooz den Rechter van alle
 „ mijne Rechteren ende van desen onbesupsden Bailliou / dat sy my
 „ ongelijck hebben gedaen; ende ick weet / dat sy aldaer / in dit stuck in-
 „ dien sy niet by tijde boete en doen / ghecondemneert ende ick geabsol-
 „ veert sal worden. Maer genomen dat wit swart / licht duyfsteris zy/
 „ dat is / dat ick / die de Majesteit onser Republijcke meer gerebereert /
 „ gehoozsaemt ende gebient hebbe als vele / die daer saten / ofte (om gee-
 „ ne odieuse comparatie te maken) soo seer (na mijne gelegentheyt) als
 „ ernigh onderdaen 's Lants / nochtans te bozen yet te na gesproocken
 „ of ghedaen hadde (des Reen) soude daerom alles / wat Ick nu doe /
 „ derwaerts strecken moeten? Nach ick dan met niemand vrient schap
 „ houden / of niemand doen groeten in 't Lant / sonder tegen 't Vader-
 „ landt te machineren / verraderije te plegen etc? Aen wien? Aen sul-
 „ ke / als vooz gesept / oock Vrouwen : want sulcke dede ick mede groe-
 „ ten / na mijn onthout. Ist met de soodanige datmen soo groote din-
 „ ghen verhandelt? Met Barbar / Trijn / Nel en Geertruydt? Oock
 „ aen eenige mannen: Ick beken 't / maer slechte / geringhe Lieden: of
 „ sijnder onder geweest van meerder qualiteyt / dit zyn geweest luyden
omni exceptione majores. [Die bukten alle exceptie zyn.] Dooz wien?
 „ dooz desen ghevanghen. *Huc mandes, scilicet, si quid recte curatum velis in
 „ tanti momenti negotijs.* Hy is daer capabel toe / is hy niet? Meer be-
 „ hoeve ick hier van niet te seggen. De circumstantien bande saeck
 „ moet de Memozie suppediteren. Is daer in wel een woordt / spilla-
 „ be / letter / vooz of achter / daer upt de minste suspicie van 't gheen de
 „ Bailliou inferere kan gheargueert worden? Reen. Wilmen im-
 „ mers 't recht beschept weten: men bzaghe die lieden / bande welke de
 „ Memozie spzeekt / of / ende wat boodschappen hun van mijn wegen
 „ dooz den Jonghman ghedaen zyn. Ick en ken gheene Arminiaen-
 „ sche factie, aende adherenten van de welke hy eenighe mijne brieven
 „ soude hebben ghelevert. Heeft hy brieven van my ghelhad / die heb-
 „ ben gehandelt van sijne / niet mijne saecken : van publijcke / 't minste
 „ niet. Men kan lichtelijck dencken / waer van ick doch aen zijne
 „ Moeder ende vzienden (de qualiteyt der selver is u E. ten volsten
 „ bekend) soude schrijven / anders als van 't gheen nu is ghesepdt / ende
 „ tot vorderingh van des Jonghmans u E. niet heel (soo ick acht)
 „ onbekende saecken. Wat hy inde gebangenis geschreven ende ver-
 „ smoozt heeft / weet ick niet. Ist als u E. schrijft / ende ick wel ghe-
 „ loof / soo is 't eer lachens / als soo veel stanck weert. Moghelijck
 „ tergiversert de Jonghman hier in / om dat hy den Bailliou niet en
 „ begeert tot Bierht-vader van sijne bypagie. Daer en tusschen heeft
 „ de goede Moeder dese onghestuygmighepdt vanden Bailliou met de
 „ doodt besuert / nalatende vier arme weesen / waer toe d'oudste / selve
 „ by swack zijnde / daer blyft sitten ghevanghen inde uppterstebzoef-
 „ hepdt / ten appetite vanden Bailliou / om de windt die wapt / sonder
 „ recht of schijn van recht. O ongerechtigheyt gaep als een oven.
 „ Dat 't innemen der Stadt Haerlem by Duc d' Alba / of sijn Soon /

„sagh ick in mijne Jonckhepdt den Opand t' Utrecht den moet coelē
 „aen eenen Prins van Oranjen van stroo ghemaecht / die men met
 „cerimonie op een radt bzande / op volle marcht / om datmen den
 „rechten levenden Prins niet krijghen en konde. Nu men den
 „rechten Jan Wtenbogaert niet en heeft / soecktmē een onnoosel
 „Jonghman te vereren in sijn plaets (soo schijnt) om dat hy den sel-
 „den naem draeght. Oock schijft my den Heer Grotius upt Pa-
 „rijs/dat/als dese Jonghman eerst ghevanghen was/ de roep gingh
 „dooz't gheheele Landt/ dat ick het was. Ick had ghehoopt / dat
 „sulcke ende diergelycke quellingen metter tijdt ghemindert/ gesleten
 „ende upt der menschen memorie soudē worden ghebzacht: maer het
 „schijnt/dat sy niet en willen / dat hare Sonden ende onse Ghebēden
 „naelaten tot Godt daer ober te roepen / die tot hare straffe / dese tot
 „hare beterschap ende onse verlossinge. De tijdelicke voorszpoet/en-
 „de dat hun/dit ende dat wel geluckt zijnde/ de macht ende 't ghewelt
 „in handen gegeven heeft/wordt hy vele genomen tot bewijs/ dat ha-
 „re saeck goet is: maer sy en hebben noch 't Oraculum van 't Hepligh-
 „dom (daer van Psalm 73.) niet ghehoozt/ ende dencken wepnigh op 't
 „veersken: *Caveas successibus opto Quisquis ab eventu facta nosanda putat: Quae*
 „lijck moet het hem gaen die vande saecken oorzeeft nae de upthom-
 „ste.] Godt laet veele dinghen toe / die hy niet en probeert: daerom
 „oock ten deele Cato wel sepde/ *Res divinas multum habere caliginis:* [dat
 „ter veel duysterhepds is inde Goddelicke dinghen.] *Et sive adeo res hu-*
 „*manas vis absita quadam Obterit.* [Ja een heymellicke kracht houdt de
 „wereldtsche dingen ten anderen:] sepde Lurcretius. *Multis mens laeva*
 „*est, sed ipsam numina dextra, Quis male quod capium est vertitur in melius:*
 „Wele zijn onverstādighe van sinnen/dien het geluck evenwel dient/
 „soo dat haer onder de handt tot verbeteringhe gheluckt/het gene self
 „datse qualijck aengevangen hebben: seyt Theogenes. Ende ter con-
 „trarie: *Destinata salubriter omnis ratione potentior fortuna discussis:* [Al is een
 „dingh seer wel gheordineert/soo komt de Fortuyn/ die krachtigher
 „is dan alle reden/ende stoot het om verre:] schijft Curtius. Reemt
 „niet qualijck / mijn Heer / dat ick dus bzeedt gae. De moet is my
 „vol. In een natte poel ist haest ghereghent. De saeck gaet my
 „ter herten. De Jonghman is mijn Neef ende mijn pil / heeft my
 „ghetrouw ghedient/ is een Weese / sober van middelen / swack van
 „herffenen/ende heeft in dese gelegenthepdt wepnigh vrienden / zijn-
 „de inde handen van die gene/die de mijne haten/om mijnen 't/ jaer
 „waerhepdt/wil. Dat my troost/is/dat ick weet / dat hy in al dat
 „men hem oplepdt onnoosel is/ als 't kindt dat te nacht ghebozen is/
 „zijnde dese geraepte Eysch ende Conclusie vanden Bailliou niet dan
 „eene soekinghe ten fine als S. E. weet. Ick weet wel / dat dit
 „mijn schrijven ter saecke niet veel sal dienen / ten ware u E.
 „moghelick yet daer in boadt dat den Procureur of Advocaet
 „mocht dienen tot Instructie: In allen ghebal ist secker/ dat ick de
 „waerhepdt spreek/ 't welck my doet vertrouwen/dat uwer E.ende
 „anderer vromen Chzistelick/hertelick gemoet/ te meer bewoghen sal
 „woze

„worden / om des Jonghmans stuck met te meerder pber boozt te
 „drijven/ende in alle gherechtighedyt te vervolgen tot eene goede uyt-
 „komst/die ick nu van Godt alle daghe gae verwachten/heem bidden-
 „de met u E. dat hy de herten vanden Ed. Hove vermozwen wil tot
 „spoedige ontslaghing vanden onschuldigen. Dat u E. schijft/dat
 „hy goede teckenien geeft van geduldighedyt/heeft in vyz verquicht/
 „om dat mijne bzeefe was/dat hy die sware slagen/ d' een op d' ander/
 „qualijck soude kunnen versetten. Hy dient ghesterckt met goede
 „aenspraeck ende vermaninghen. Indien oock het lesen van desen
 „mijnen briez heel/ of half / hem daer toe wat dienen kan/ ick stel dat
 „tot utwer E. discretie/op dat hy sie wat sozge ick booz hem dzaghe/
 „ende hoe seer sijne gelegentheidt mijn ghemoet beroert/'t welck hem
 „tot meerder vertroostinghe dienen mocht : Ick wil tot de onkosten
 „doen wat ick kan/al soude ick 't uyt mijn mondt versparen : dat hy
 „doch sijn nootduftigh gemack hebbe. Wan ick 't konde doen son-
 „der Godt te tenteren/ ick quaem selve daer my stellen in sijne plaet-
 „se/om te segghen : Soeckt ghy my, laet desen gaen Ioan. 18. Soo wee
 „doet my/dat die Jonghman daer sit in die perffe dooz mijne occasie/
 „hoewel niet dooz mijne schuldt. De Bailliou noemt my een voor-
 „vluchtighe. Maer weet hy wel wat Jerem. 22. gheschreuen staet
 „van den Propheet Oria/namelick / dat hy /merckende datimen hem
 „wilde dooden/bzeefe / bloed ende toogh in Egypten ? 't is waer/
 „dat Joiakim hem dede na-jaghen/ kreegh ende doode ('t welck / of
 „my oock noch soude moghen ghebeuren / inde handt des Heeren is)
 „Orias was ebenwel dooz 't bluchten niet te onzomer/ghelijck oock
 „niet vele Veylighe mannen/hooghe ende laghe/ oock by onse/dat is/
 „Durd' Alba / tijden / die alle sijn Doorzbluchtigh gheweest. Ick
 „maeck het te langh/'t is tijdt dat ick eyndigh/ u E. nochmaels bid-
 „dende in dit goede werck niet te verflauwen/maer des Ghevangens
 „geduerigh te gedencken/gelijck of u E. selve gevangē ware/Heb. 13.
 „Hoewel ick hope/dat Godt u E. daer booz sal bewaren. Hier mede/
 „Wonsr. van W. bebele ick u E. den Almachtighen / ende blijbe uwe
 „E. dienstwillige. J. W. den 23. Feb. 1625.

Dit proces ruchtbaer gheworden zijnde inden Hage/dooz 't boorzsz.
 Appel/wierd den heelen Haghe beroert dooz een valsch geruchte / dat
 Johannes Wtenbogaert (my meynende) tot Schoonhoven gevangen
 was/ende pede ligato[wel verskert. soude wordē gebzacht in 's Gra-
 venhage: Dan 't abups vanden naem sijnde verstaen/ceffeerde dat ghe-
 rucht. Bleeft ebenwel de verwonderingh ober den eytsch ende conclu-
 sie / die de Bailliou albaer hadde ghedaen ende ghenomen teghen dert
 booznoemden Jonghman/die mijn dienaar was gheweest : ende alsoo
 de sake openbaer op de rolle albaer werden bepleet/was pder een
 surieur die plaidoye te hooren. Maer / helaes ! neffens dat de saecke
 of 't vervolgh van 't Appel seer traghelijck wierdt ghebozvert / en-
 de de Jonghman middelertijt bleef sitten in groote benauthepdyt/
 ende tot groote rosten / en was er niet een Advocaet / bysonder

onder de Remonstrants-ghesinde / die de saecke doerste by de hant ne-
 men/te bepleyten/alleen om dat niemant en doerste voor my spreken/of
 yet tot myne justificatie segghen/uyt vreesse van oeffensie aende Rege-
 ringe ende Regenten te geven/ die my ten eeuwigen dagen ghebannen/
 ende inde schult van 't Crimen L. Ma. mede hadden ingewickelt/ende
 dat de nu President ende drie Raets-heeren vanden selven Hove mede
 als Rechstere over myne Sententie geseten hadden. Evenwel oordeel-
 den de vrome Advocaten / datmen den Jonghman niet wel konde de-
 fenderen/sonder dit stuck mede te roeren/alsoo des Baillious epsch daer
 op principalick was gefundeert. Vreesende dan/dat zy selve mochten
 ghehouden worden Crimen L. Ma.^{is} ghecommitteert te hebben/ of im-
 mers/ dat hun de Rolle verboden mocht worden/ indien zy post laram
 sententiam[na gegeven sententie]mijn onnooselheyt (die hun anders soo
 wel als my bekend was) hadden willen defenderen / toogh een pder de
 schouder/ tot dat een goet Heer ende Advocaet/sijnde vande R. Religie/
 ende derhalven/in dit stuck/niet soo suspect/of soodanigh perijckel on-
 derwoopen/die sich oock in zijne plaidoye/als onpartydigh/beter sou-
 de hebben weten te matigen als wel een Remonstrants-ghesind Advocaet/
 sich liet bewegen de saeck aen te nemen. Het liep langh aen/ eer
 de saeck wierd bepleyt. Ten daghe dienende was de Rolle ende
 audientie gestopt vol toehoorders/ van allerhande soozten/ om de cu-
 rieuseheyt te sien dien soo seer geveereerden ende gheschenden Wtenbo-
 gaert/door den gheheelen Hage soo wel bekend/ over de Rolle danffen
 met dese plaidoye/ ende te hoozen wat gins ende weder ghesepdt soude
 worden. De Bailliou hadde tot zijnen Advocaet eenen Marten Douw,
 die den epsch apparentelick hadde ingestelt. Dese maecte het inde ge-
 melde plaidoye soo grof ende soo schandelick/ met my t'elcke-mael een
 Schelm, een Lant-verrader, een vyand van 't Vaderlandt ende de Regeringhe
 van 't selve, een adherent der Spaenjaerden ende ghesworen vyanden,
 een Auteur vande Arminiaensche factie ende continueel fouteur, stoocke-
 brand, ende onderhouder vande selve, te noemen ende te qualificeren (soo
 my naderhand van verschepden/die des voornomden Douws plaidoye
 niet aendacht ende opmerckinge hadden ghehoort/ is overgezieft) dat
 den vromen Advocaten / die beter wisten / 't herte berste niet te mo-
 gen spreken/ende dat niet alleen de Roomsche Catholijcke,maer oock
 vele Contra-remonstrantsche daer in beschaemt waren / ende hem
 Douw 't selve tot groote schande naesepden. Mijn voor-verhaelde mis-
 sive aen 't Hof/waer nevens ick de Copie mede aende vzienden gheson-
 den hadde/ om den inhoudt te weten/ eer zy dien souden overleveren/
 wierd opgehouden (ick weet niet om wat oorzaeck) te leveren/ tot dat/
 de saeck sijnde gehouden in advijs/de stucken souden werden overghe-
 levert inden Raedt / waer by oock was mijne voorsepte Missive/de
 welke in vollen Raede geopent/ende albaer (soo ick naderhandt onder-
 recht ben) met goede attentie gelesen sijnde/wierd de gesepde gebangen
 Jongh-man op den 16. Mey deses Jaers by appointemente vanden
 Hove ontslaghen onder cautie / midts by provisie betalende 't gheen
 by inde ghebanckenisse hadde verteert. Hier op wierdt hy ontsla-
 ghen

ghen den 18. Mey/ wesende Vñcxterdagh / nae dat hy ober de vier maenden tot syner onschuldt inde selve was ghedetineert gheweest. Van de Bailliou liet de saeck voort stecken (door een secreet advertisement ende repzimende vanden Hove / soo men my schreef) sonder den Jongh-man om de cautie of pewers om vozder te moepen.

De schade/die ick hier by leed (alsoo de Jonghman geen middel ende geen ander hulp en hadde) weet ick wel. De Jonghman bleef noch in 't Land gaende/staende/ by ende byzant/ ober al/ waer het hem geliefde/sonder eenighe moepenis / tot in Septembz deses selven Jaers/ als wanneer hy binnen Rotterdam aende gabe-godts/of pest/deser werelt overleed/ende schreef my daeghs vooz syn oberlijden/voelende dat sijne leste ure vooz handen was / upt syn steck-bedde een byzichten met seer gecrabbelde letteren/betupgende zynen troost in God/ ende zijne Chzistelijcke Resolutie tot opofferinghe zynner ziele aen syn ghetrouwen Schepper/ Daer in hy my (dien hy noch in 't selve syn Heere ende lieben Vader noemde) onder anderen met hooghster ernst bidt/dat/ „of ick weder in 't Landt quame / ende de gelegenthejdt anders presenteerde (dit zyn zijne woorden) ick den Bailliou of pemandt vande „zijne/ober alle het ongelijck hem inde gebanchenisse aengedaen/ haer „leben gheen schade of hinder en wilde aendoen / maer alles berghen „ten. Waer op vozders aenmerckelick is / dat d' Advocaet Douw voozgenoemt/daer nae met een mepsken van twaelf Jaer doozgegaen sijnde/by 't Hof uptten Lande gebannen is/ als gecommittteert hebbende Crimen raptus, falsi, pravaricationis, [Crimen van byzoutwen rovinge/walschepdt/prevaricatie] ende 'k weet niet wat meer/ ende ten lesten welc daer in gekomen is op supplicatie ende ghenadighe verwervinghe van pardon. Discite iustitiam moniti, et non temnere Divos: [Soo komen de heplige om haer was.]

My en is vozders in byzantrijck dit Jaer 1625. niet sonderlinghs wederbaren / anders dan dat ick noch eens ontboden ben gheweest by den Certsbisschop van Rouen / die in presentie van eenen Doctor Sorbonist/genaemt Quare sols, met eenige andere geestelijcke ende sijnen Official versocht dat ick hun eens punctuelick wilde verhalē den stant vande Controversie in ons land gevallen tusschen ons ende d'andere Gereformeerde in stuck vande Religie/ende tusschē de voozgaende ende tegenwoozdighe Regeringh in 't stuck vande Politie: 't welck ick bede soo ick best conde / met hunner aller ernstighe attentie ende contentement / soo my docht. D'een ende d'ander sprack altemet wat in / doch wel ten propooste/ende gaven my daer tegen goetd gehooz: het duerde langh/ende in 't eynde vermaent de Bisschop wederom vande bedzoefde scheuringh tusschen de Catholijcke ende ons Gereformeerde/meest gesproken (sepde hy) upt de offensiē ghenomen upt het quaet leven der geestelijcke/ ende gebreck van goede Kerckelicke Discipline/dan dat was nu seer ghebetert (sepde S. C.) ende daer was nu veel beter discipline inde R. Kercke als te voozen/ende dat ick oversulcx behoozde te dencken/om weder by hem te komen/ende mijne grauwe hupzen vol geleershept/ experientie ende wijshept/ (sepde hy/

mp toe schijvende dat ick weet by mp niet te wesen) te croonen met bebozderinge vande eenighepdt der Kercke/ mp doende daer toe groote presentatien / ende veel spreekende vande groote byucht / die daer upt soude ontstaē / wilde ick daer nae lusten. Ick antwoorde/ met danck segginge/ dat ick die man niet en was/ die y meynen dat het affscheyden vande R. Kercke niet jupst op het quaet leven der gheestelijcke en was gefondeert geweest / hoewel dat wel eenige occasie tot nadencken inden eersten mocht hebben ghegheven / maer op vele Leer-puncten ende ceremonien / die d'onse met goeder conscientie niet konden toestaen/ noch volghen/ als die y hielden niet te accorderen met des Heeren woort / ende die de R. Kercke nochtang nootsaeckelijck hiel/ om geleert ende ghevolght te worden op verdoemenis der zielen / 't welck ick soo niet en konde verstaen / biddende daer over niet beswaert te worden. Sy sephen mp gants niet te willen persen / maer dat hun lief soude zijn/ dat ick eens met eenen van hun familiaerlick ende vriendelick wilde spreken. Ick seyde dat niet te willen wepgeren/ wanneer het sonder achterhael ende tot goeder trouwen mochte gheschieden: 't welck den Bisschop ende d'andere beloofden. Hier mede verlieten y mp vriendelick/ ende de Certsbisschop vereerde mp met zijne Apologia Evangelij pro Catholicis, [Apologie van 't Euangelie voer de Catholijcken] 't welck hy mp door zijn Dienaer te hups sond/ frap ingebonden/ mp biddende/ 't selve te willen lesen. 'Tis een groot boeck/ geschreven aende Coningh Jacob van Groot Britanniē. Paderhant liet mp de Deerken van Escouī/ een geleert beleefte man (soo ick verstond) ende een vermaert Predicant onder alle andere die tot Rouen leerden/ weten/ dat hy mp eens wilde komen besoecken / om wat met mp te kouten/ alsoo hy seyde veel van mp gehooft te hebben / 't welck ick S. C. veroorloofde / maer S. C. onlanck daer nae krank ende bedleggerigh gheworden sijnde/ overleed/ soo dat ick hem niet en vernam noch pemandt in zijn plaetse.

In den jare 1626. den 8. Januarij schreef ick upt Sr. Seber bysten Rouen voer mijn particulier desen nabolgenden brief aen S. Excel. den Heere Prince van Oranje.

Doozuchtige/ Hooghgebozen Vorst/ Genadighste Heere

DE bypmoedigheyt/ die ick neem/ om andermael uwer Excel. handen dootmoedelick te cussen met eenen Brief / spruyt geensins upt dwase imaginatie of presumtie mijns selfs. Ick ken uwer Excel. Doozuchtige hoogheyt/ ende weet mijne seer geringe geleghenthepdt/ bysonder in mijnen teghenwoordighen stant.

Maer ick heb't vertrouwen/ dat/ gelijck Godt/ Heer ende Meester over Hemel ende Aerde/ gaerne is aengespoort/ oock van sijne geringste Schepselen/ gheneghen der selver clachten te hoozen ende hun de hant te bieden: oock alsoo u Excel: als een Overheft of Godt (naem die de H. Schrift den Princen geeft) vanden hooghsten Godt gestelt mijn

„mijn schryven ende bidden niet sal veronwaerdighen. Mijn eer-
 „ste sprack van 't verloop der saecken aldaer in 't gemeyn/ nopende de
 „vervolgingen eenighe Jaeren gepleecht tegen Leeraers ende andere
 „bzome/om de waerheyt die na de Godtsaligheyt is/met ootmoe-
 „dighste beede om de verlossingh der ghebannene/gevangene ende an-
 „ders verdruchte te diere oorzaeck / mitsgaders vergunningh van be-
 „hoorlike byzshen der Conscientie / tot onbeschroomde oeffeningh
 „van der selver Godts-dienst. Bidt alsnoch om 't effect van uwer
 „Excel. goede wil. Want de continuatie soodaniger persecutien (aen-
 „gevangen byten uwer Er. goubernement ende schult) is een vande
 „grootste Sonden teghen Godt/die oock deselve in tijden ende wijlen
 „over Landen ende Lypden/ Overhepden ende Onderdanen/ grou-
 „welick weet te hups te soecken. Om 't welck te voorcomen Godts
 „Prophten geben desen Raet (den welcken de Wachter/of tijdingh-
 „brengher van 't doebigh overgaen uwer Excel. Stadt Byeda/ (een
 „Schryft u Excel. gebediceert) willens/soo/om oorzaken/te vermoe-
 „den staet/is voorsz bygegaen) Laet los die ghy met onrecht ghebonden
 „hebt ende belwaert/Gheeft vry die ghy dringht:Neemt wech allerley be-
 „swaringh: Alsdan sal u licht voortbreken als de dage-raedt, uwe beteringh
 „sal snellick toenemen: Dan sult ghy roepen, ende de Heer sal u antwoor-
 „den,ende doorgaens leyden,&c. 'Tis Esaias/ die soo spreekt/ ende
 „is wel byemt/dat de gesepde Wachter/ willende aenwijzen middelert
 „om 't Landt te bebyjden van vorder onheyl/ dit verswijcht. W Er.
 „bid ick houde my ten goeden / dat ick deselve erinnere. Hoe wel nu
 „mijn particulier mede onder 't gesepde gemeyn begrepen is/ Bid ick
 „evenwel u Er. met een mede-doogende gemoet aen te hoorzen 'tgheen
 „ick by desen daer op heb voorsz te byaghen ende ootmoedighst te ver-
 „soecken. 'Tis nu in 't achtste Jaer/ Ghenaedighste Heer/ dat ick
 „upt mijn L. Vaderlandt ben / verstootten upt 't gheselschap mijner
 „Voederen/ verwanten ende vrienden / berooft ende ontbloot / ghe-
 „noech/van alle menschelike hulpe ende troost/moetende noch missen
 „de sobere middelkens/die my ten deel hadden mogen dienen/ om den
 „noodt des honghers ende commers te wieren van dese mijne oude/
 „ongeballighe/rust ende gemak eyschende daghen. De Heere weet/
 „met hoe vele beswaerlike swervinghen ende lückelingen herwaerts
 „ende derwaerts in byende Landen / met hoe scherpe ende gebaerlic-
 „ke aenberchtigen/gheduerige quellingen ende pzielende becomeen-
 „ringen/dit mijn ballingschap doorgaens is vergeselschapt/ byson-
 „der my ghelemt bindende tusschen twee soorten van Religien/ my
 „ende mijns gelijcken eben byandigh/Catholijcke ende Gereformeer-
 „de (soo genaemt) onder de welcke ick met mijne familie genoegh al-
 „leen moet woonen/ welcker haet tot ons/ al swijghtmen schoon tot
 „hare dingen/soo groot is/dat ick groote reden hebbe te twijffelen/of
 „sp (oock de leste) my ende de mijne hare gemeene graf-plaetsen sou-
 „den willen vergunnen/op dat ick andere indignitept passere. 'Tis
 „waer/dat ick van selve upt het Landt gheweecken ben: Maer men
 „kan niet waerheyt niet seggē/ dat sulcx y geschiet byten noot/ of

„als van een / die sich yet quaedts bewust was. Ick en gingh niet
 „voor d'apprehensie der Heeren / in welker stuck men my mede socht
 „in te trecken / om my te doen betalen dat ick niet gerooft en had. En
 „werck oock niet / eer ick in 't secker ghewaerschout was van goede /
 „oock Doozuchtighe handt (D. Exrel. houde ick niet onbekent) dat
 „ment mede op my sonderlingh gheladen had / met vermaningh / dat
 „ick mijn persoon ende leven soude verschoonen / om Godt niet te ten-
 „teren / ende mijn selven tot een beter tijdt ten gemeynen dienst bewa-
 „ren, alsoo men doch voor die tijdt gheen apparentie en sagh tot wet-
 „tigh ende onpartijdig verhoor van mijne / anders genoegh bekende /
 „onnooselhepdt. **T** furieux overvallen mijns Hups ende 't soecken
 „mijns persoons in 't selve ende daer ontrent / veroorzaecht door een
 „valsche aenbuerghen / dat ick daer was / nae dat ick my bynaest seven
 „maenden geboerichlick upt de geunieerde Provincien hadde gheab-
 „senteert / met het bannissement ende Confiscatie mijner armoede
 „stracx daer op ghevolght / thoonde claerlick / hoemen tot my ghesint
 „was / ende dat ick wel te tijde nae't exempel van ontallicke onschul-
 „dige / oock Heeren ende Vorsten / ontweecken was / gelijk ick eerst in
 „mijne Remonstrantie ten deele / nae in mijne Antwoordt op de In-
 „daginghe / beyde aende **H. M.** Heeren Staten neffens Justificatie
 „mijns af-blijvens / in 't bzeede (beyde bupten mijn weten door den
 „druick gemeyn gemaect) meyne genoegh verschoont te hebben. Wat
 „redenen men dan gehadt hebbe my / nae den dienst van hier-en-der-
 „tigh jaren den Gerefomezden Kercken en de Landen / bysonder in
 „Hollandt bewesen / nae soo vele betrachttinghen ende herstellinghen
 „van Wyde in verscheyden ghescheurde Hollantsche Kercken / zynde
 „daer toe ge-emploeyt door d' Authoziteyt der Heeren Staten van
 „Hollandt ende **S. Exrel. H.** Ged: daer upt d' eerste haet ende nydt
 „veler Kerckelicke tegens my is ontstaen: Nae al het tracasseren ende
 „beel ongemacx / met drie sware siekten / in alle de belegeringen ende
 „tochten gevallen zedert den jare 1599. tot d' jare 1614. beyde inclus /
 „ten dienste van **H.** gemelte **S. Exrel.** ende desselven gebolgh: nae den
 „swaeren last by my ghedraghen in 't bedienen van beyde Kercken soo
 „veele jaren langh / ende 't bestieren van soo vele daer aen hanghende
 „gewichtige saecken: Eyndlick / nae dat ick met soo groote patientie /
 „ongeloofelijck hertesweer / verdziet / ende quellingh sommigher mij-
 „ner med: knechten ongestuymighepdt soo langh hadde verdragen /
 „om de Kerckē mijner bedieningh / soo vele in my was / bupte verdee-
 „lingh te houden / hoewel sy d' selve ghenoech in spijt en teghen danck
 „der **H. O** verhepdt ende aller byzomen te weghe brachten; jae / nae dat
 „my mijn billick / wel ghesondeert / dickwils oock in solemnele verga-
 „deringen met groote ernst ghereitereerde versoek van onslaginghe
 „mijns dienstes ende consent om te moghen vertrecken t'elkecke-mael
 „was ontfepdt / als mijnen dienst niet willende missen. Wat rede-
 „nen / segh ick / men hebbe gehadt / om my nae dit alles soo ongenade-
 „lick te tracteren / te Lande upt te jagen / van mijn dienst ende **T**rac-
 „tement onwaerdighlick te berooven / eeuwiglick te bannen / mijne
 „armoede

,armoede te confifkeren/ ende ten lesten noch in 't Crimen Laesa Maiest.
 in te trecken / heb ick nopt kunnen bedencken noch bevroeden / hoe
 ,sozghbuldelick ick oock alle mijne actien doen ende laten op 't naufst
 ,gheespluchteert ende tusschen God ende my op 't scherpst doorsocht
 ,hebbe. De Heeren Rechteren stellen in haer vonnis geen reden dan
 ,de bloote non-comparitie op hare indaginghe/ gebolght terstont op
 ,de verhaelbe aen mijn Hups gepleeghe violentie ende overval. De
 ,kerckelicke soecken my in haer voozreden vooz hare voozrechtse
 ,Acte seer swart te maecken/maer alles loopt hier op alleen / dat ick
 ,de Remonstrantsche saeck heb ghevozdert / 't welck sp seer qualick/
 ,ick seer wel/ ghebaen houde/ende volghens mijn beroep/soo blycken
 ,kan upt verscheyden mijne verbedinghen/ ende bpsonder upt de we-
 ,derlegginge der vernoemde voozreden/ mede in dzuck verbaerdicht/
 ,hoe wel moghelick by wepnigh bekennt / als zijnde onderzuckt door
 ,de rigeur vande Placaten. Men heeft my uptgheschreyt als een
 ,man des twistes ende oorzsaek der kerckelicker oneenicheden/ niet
 ,tegenstaende ick allenthalven/ selfs in dese leste verschillen/ metter
 ,daedt bethoont hadde mijne vrede- lieventhepdt ende sonderlinghe
 ,genegenthepdt tot onderlinge verdraeghsaemhepdt/ eenigh middel/
 ,ter dier tijdt / om de kercken in vrede ende 't Landt in rust te hou-
 ,den/ oock confozm de Resolutie der H. Overhepdt. Men heeft ge-
 ,sept/ dat ick my met de Waertgelders gemoept had/ om dat ick mij-
 ,ner wettigher Overhepdt actien in desen / die ick nae mijn verstant
 ,oprecht hiel/ teghens quaedt- spreekers/ by occasie/ met goede rede-
 ,nen / soo ick schuldigh was / pewers mach hebben voozghesprooc-
 ,ken. Goerende enige t'samen/spraek by gebal/ buyten eenigh des-
 ,seyn/ t'mijnen huyse gheschiedt tusschen de Heeren Hoogherbeets/
 ,Grotius / ende Leidenbergh / als oock de versierde propoosten van
 ,Wijlen H. Berck / neffens d'openbare valsche- heden aengaende de
 ,Stadt Wesel: In dat ende wat des meer is/ is mijne onschult clær
 ,ghebleecken. Raest den wille Godts (die billick in alles de vooz-
 ,tocht heeft) heb ick in 't kerckelick als een goetd Leraer / ende in
 ,t Politijck als een vroom Worger/ de Publycke ordze ghevolght/
 ,ende de Overhept/ onder dewelcke ick diende/ gehoorzaemt. Heb oock
 ,der selber Authozitept in 't kerckelicke / nae den woorde Godts/
 ,met mijne schriften verbedicht/ ende daer mede den doodelicken haet
 ,der kerckelicken tegens my dapper vermeerdert. Over ongeregelt
 ,leven of quade dadē een vroom vzedicant onbetamelick/ ben ick (God
 ,lof) nopt beschuldicht gheweest/ selve niet van mijne bitterste vpan-
 ,den. Alle mijne faute is/ nae mijner vpanden seggen/ dat ick/ zijnde
 ,een Remonstrant/ die saeck te seer ghevozdert ende ghepozt hebbe by
 ,eenighe vvoozneme Regenten des Landts / ende deselve te seer aen-
 ,gehangen/ daer in my nochtans ongelijck gheschiedt. Maer/ Genadighste
 ,Heer/ al had ick einigen mislaghe begaen in soodanige facti-
 ,euse bestwaerliche tijden/ als die waren/ hebbende mijne vocatien en-
 ,de dienst soo veel jaren in ende omtrent het Hof (soo u Excel. is be-
 ,kent) zijnde van d' een en d' ander verscheydelick aengheloopt ende

„hemoeft: Waer het wonder mijn Heere? Was ick een Godt? Was
 „ick een Engel? Was ick niet een Mensch/jae een swack mensch/ die
 „conde strupckelen? Meriteerde dat soo eene onbarmhertighe/onghe-
 „nadige/ ja wzeede sententie ende recompensie over een oudt man van
 „doe twee-en-seftigh nu 70. jaren? nae soo vele bekende/ghetrouwe/
 „aengename diensten? die daer van niet meer eere of digniteyt genoo-
 „ten heeft als hy en hadde te vooren? niet meer goets als den eerlickē
 „cost/sonder eenighe conquesten te runnen of willen doen? meriteerde
 „dat/datmen my boven alle 't voozgaende/ter occasie van eene inter-
 „pretatie van een dzoebigh verjaert vonnis/my niet aengaende/mede
 „bestrijcken soude(hoewel sonder updzuckinghe mijns naems/ ende
 „onder eene generale clausule)met de leeliche swartfel-quast van Cri-
 „men laet Majestatis, hoewel dickwils oock de beste ende dzoomste op-
 „gelept? Heb ick opt/vooz of nae/pet ghemachineert of met de Papi-
 „sten tegens de Religie/of met de Spanjaerden of ghespanioliseerden
 „teghen 't gemepne beste? Dopt;selve niet/ doe ick bupten Landts in
 „ballinghschap leefde onder hun/ende soo swaerlick verongelickt/ja
 „bycrans tot den bedel-sack ghebzacht was: noyt willende de minste
 „benefitie / bupten de Concessie van woonen die 't Bestant gaf/ van
 „hun ontfangen/hoewel(sonder roem gespzoocken)het aen 't aanbiede
 „niet en onthack. Ick vzeese grootelic/ghenadighste Forst ende
 „Heere/dat ick ulwer Ex. patientie misghupcke met het verdrietigh
 „verhael van alle dese quellingen. Och/mijn Heere/ houdt my ten be-
 „sten/dat ick/in dese materie comende/ my soo niet en kan besnijden/
 „of ick en moet/my bindende soo swaerlick in eer/ naem/ faem/goet
 „ende bloedt (dit leste by equipollentie) tot in 't binnenste mijner sie-
 „len gewondt / oock nu tot in 't achtste jaer gins en weder gesolt/ge-
 „roolt ende ghewentelt in dese veele / groote/met de jaren ende anders
 „dagelicx aenwassende miserien,voozts mijne gedachten keerende tot
 „de menighvuldighe water-bloeden ende zeelwallen der benautheden/
 „die teghen 't Schip mijns ghemoets soo menighen dapperen slaggh
 „heurt ende stoot gegeven hebben ende noch geven/ in dupsent gevae-
 „ren van schip-bzeuck te lyden / soo de Heere my niet merckelick en
 „had bewaert/ick moet(seggh ick) dese dingen oberdenckende/dē schoot
 „mijner penne wat vierē/ende 't sepl mijner dzoebiger rechtveerdiger
 „clachten/buypen pemaunds quetsingh/een wepnigh bots geven/miet
 „vertrouwen/dat de hooge eere ende 't groote ghesagh/tot het welck
 „d'Alm. Godt u Excel. verheven heeft/der selver mee-waersighepdt
 „tot my / synen ouden wel bekenden ootmoedighsten Dienaer / niet
 „vermindert maer vermeerder heeft/niet alleen om mijne bypmoedi-
 „ghe/quellicke lamentationen ende clachten niet ongoedlick te nemen/
 „maer my oock de hulpelicke handt te bieden/ na d' Authoziteyt ende
 „'t vermogen dat Godt u Excel.ghegeven heeft. 't verhael mijns
 „verdriets en dient niet in 't minste/om pemaendt in 't generael of in 't
 „particulier eenighe moeyten aen te doen/ om sulcx als my is weder-
 „baren/al ware my schoon gheoozloft pet sulcx te begheeren/ ende ick
 „apparentie saghe daer toe te gheraecken / waer van ick weet het eer-
 „ste

„ste onchzistelick/ende 't leste pdel te zijn. Het dient alleen/om u Ex.
 „dmoedighlick te bidden/voor mijn doot/dat is/haest (alsoo ick nae
 „loop der nature niet veel meer jaren/mogelijck maer wepnigh maen-
 „den/ te tellen hebbe) van dit miserabel ballingh schap te moghen sijn
 „verloft/om in vyzpheydt mijn Vaderlandt te sien / mijn vzienden en-
 „de verwanten te moghen omhelsen/mijn ziel inder selver ende mijner
 „vzoederen tegenwoordigheyt/tot hare stichtingh ende mijnen troost/
 „mijnen Schepper (als die ure sal sijn gecomen) op te offeren/ en mijn
 „lichaem de Vaderlicke aerde ende begravings bevel. Indien 't oock
 „Gode mocht ghelieven my 't leven ende de crachten / die hy my tot
 „noch toe/voor eene sonderlinge genade/geconserveert heeft/ noch ee-
 „nige jaren te vergunnen/ende u Excl. my noch eenighsins nut ende
 „oorbaer mocht achten ten dienst van 't ghemeyn des Landts of der
 „Kercke/u Excl. sal my in sulcken gheballen inden Heere ghewilligh
 „ende gereet binden/nae mijn vermogen. Ist oock soo/dat u Excl.
 „voor alsnoch gheen middel siet/ om my mijne volle vyzpheydt te doen
 „genteten/bidde ick ebenwel ootmoedelick/dat my geoorloft zy onder
 „u Excl. protectie in aller stilligheyt in 't Landt te komen/om my
 „ter sulcker plaetse ende in dier voegen te houden ende te draghén/ als
 „u Excl. my voorzschrijven / ende ick / sonder quetsinghe mijns ghe-
 „moets/sal kunnen presteren/met vast boornemen ende verseckering/
 „die ick u Excl. ende allen dien het soude mogen aengaen doe mitsde-
 „sen/dat mijne tegenwoordigheyt aldaer niet ondienstigh zijn/ wep-
 „niger tot penants/ wepnigher des Vaderlandts onrust strecken sal.
 „Dit doende/sal u Excl. den dooden/geen eenen/ maer beelen 't leven
 „gheben/Gode aengenenamen dienst doen/ende my/ die niet op en houde
 „ghestadigh den Alm. Godt voor u Excl. te voet te ballen/ende daer
 „in/soo langh ick lebe/continueren sal/allefins en over al/ ten op sien
 „bande hooghste weldaedt/ die my immermeer in dese werelt kan we-
 „der baren/doen reclameren met woorden ende werken/
 „Doozluchtighste Hooghghebozen Furst / Genadighe Heere/uwer
 „Excl. aller onderdanighste/meest gheaffectioneerde/ootmoedighste
 „ende schuldighste Dienaer

Buypen Rouen in St. Seber
 den 8. Januario 1626.

I. Wrenbogaert.

Den 12. Feb. waerd ick noch eens ontboden by den Heere eerste Pres-
 sident/die my seer curieuselick vzaeghde na sijne Ex. Prince Frederick
 Henrick (nademael d' Ex. van Prince Maurits ontrent thien maende
 te bozen deser werelt overleben was) en den stant onses Vaderlandts/
 my in 't eynde vermanende/dat ick doch geen contbenticulen (sepde hy)
 en wilde houden: niet/sepde hy/dat daer over eenige klachten gecomen
 zijn/maer ick segge het u (sepde S. Ed.) om dat ick u lief hebbe/comme
 homme de merite (als een man van merite/) (dit was sijn woordt) die
 noch dienst kan doen. Ick gaf S. Ed. contentement/ende liet my gaen
 met groote aanbiedinge van alle officien,

Niet

Niet langh daer na wiert ick gheadverteert upt Parijs / dat seecker.
 groote inden Raed des Coninghs teghens den Heere Grotium hadde
 , , gesept / Datmen (na sijn advijs) in Wyckkrigck niet en behoorde te
 , , laten woonen luden / die gheen professie en wilden doen van een der
 , , twee toegelatene Religien. Dit ende meer andere dingen / die ick da-
 , , gelyck vernam / ende by my wel ghenoteert wierden / oock de vele tenta-
 , , tien der Roomsccher gheestelijcke vooz verhaelt / die my seer bedencke-
 , , lijk waren / neffens d' insichten van eenige particuliere hups-saecten /
 , , deden my ende mijn Hupsbzou resolveren onse Hups-houdinghe in
 , , Wyckkrigck op te bzecken / ende dat zy met de familie soude trecken
 , , na 't Vaderland / ick met mijn Dienaer na Parijs / om my daer een
 , , tijdt langh te onthouden / tot dat ick naerder resolutie soude nemen tot
 , , mijn langer blijven aldaer / of tot vertreck na Hamborgh tegen de win-
 , , ter / alwaer mijn Hupsbzouw my soude volgen / na de gelegenthejdt /
 , , die zy in 't Vaderlant soude vinden ende vernemen. 't Vozer vooz-
 , , nemen / van selve oock in 't Landt te comen / hiel ick mijn Hupsbzouw
 , , vooz die tijdt verborghen. Hier op berrepde mijn Hupsbzouw
 , , in 't lest Aprilis nae 't Landt / ick nae Parijs. D. Episcopius heer-
 , , de oock weder nae 't Vaderland. Sijnde tot Parijs / kreegh ick ty-
 , , dingh / dat secker mijn pakketjen bzeiben aen mijn Hupsbzou d' een
 , , na d' ander / bycans op eenen tijdt / gheschzeiben / ende t' seffens gheson-
 , , den op den Hage / waren gheballen in handen des Pzedicants Rosai /
 , , die in mijn hups woonde. Dese / hoewel het opschrift aen mijn Hups-
 , , bzouw hiel / leverde die in handen vande H. H. Gherommittterde Ra-
 , , den van Holland : want alsoo hy had verstaen / dat mijn Hupsbzouw
 , , vooz had te sien weder in mijn hups te comen by redemptie van mijne
 , , gheronsfisqueerde helfte / ende Rosaius bzeefde door dien middel 't hups
 , , (waer van hy d'eyghenschap / door sijne begheerlijckhejdt / alreede / in
 , , hope / scheen te hebben ingheslocht) weder te sullen moeten rupmen /
 , , vermoede hy / dat inde selve bzeiben yet soude worden gebonden / dat de
 , , Heeren offenderen / ende mijn Hupsbzouw van haer vooznamen ver-
 , , stecken soude. Hoewel nu inde selve bzeiben niet gebonden en wiert
 , , dan van onse domestijcke saken / neffens een bedroeft verhael vande so-
 , , bere hope / dat de Heere Prince / nu Gouverneur / veel vooz de ver-
 , , dzuckte Remonstranten doen soude / met een irresolupt discours van
 , , mijn blijven tot Parijs / of keeren tot Rouen / of repse na Hamborgh /
 , , ende daer by een belilagh / Dat de Heeren (dit waren mijne woorden)
 , , d'onverbzagelijcke trotsighejdt der Pzedicanten niet en betoonden /
 , , ende soo blint waren / dat zy haer vooznemen niet en sagen / dat daer
 , , toe streckte / om d' Overhejt de voet op de keel te setten / soo wel als
 , , de Haas opt had ghedaen / oock dat dat de ruine van 't Landt ende
 , , vande Kercke was / soo zy niet toe en saghen: Item / dat ick 't mijne
 , , hadde gedaen ende d' Overhejt by tijde genoegh gewaerschout / maer
 , , dat het een oordeel der verblindinge was dat over 't Landt viel / met
 , , conclusie / dat wy het Godt moesten bevelen / ende ons troosten in onse
 , , goede consciencie / nademael het aen onse vernanninge ende waerschu-
 , , winge niet en had ontbroocken / die men ons qualijck geloont hadde
 (ick

(ick had mijn redenen dat soo te schryven) hoewel (segh ick) die bzieven niet anders in en hielden / soo was ebenwel veel praets daer van dooz 't Land/ende namentlick van nieuwe conspiration ende verraderijen/ die daer inne waren ontdeckt / ende dat men se opentlick soude doen bzuken/om alle de werelt te rhonen/ wat ick onder de leden hadde:ende roemde Rosæus opentlick/dat hy mijn Wupsbzou nu wel soude beletten weder nae 't hups te talen/ende hem daer upt setten. Wiert oock mijn Wupsbzou daer dooz soo seer gheintimideert / dat zy best vondt met haer versoeck van redemptie noch te superfederen tot beter gelegentheyt. Ende/ghelijck ick mijn Wupsbzou/haer den inhoudt der boozsz. bzieven (daer van ick minute ghehouden hadde) daer nae overschryvende/troostede/ende haer versoeckerde/ dat d'inhout soodanigh was/ dat die haer geen quaat en souden doen/ of ghedzucht worden(hoewel ick 't wel had mogē lijden)soo en geschiede het oock niet/ende dat selve onder-scheypen ende overleveren mijner bzieven aen mijn Wupsbzouw/dooz Rosæum geschiet/ streckte daer nae grootelijc by een yder tot zijner groote blame ende schande. Dit geschiede in't beginfel van September deses Jaers 1626. waer op ick noch dooz verscheyden ernstige bzieven van eenige boozneme Remonstrantsche Leeraers gheroepen ende versocht wierde/ van weghen de gheimene Woederchap/ mijne affairen daer nae te willen disponeren/ dat ick hun noch booz dē aenstaenden winter mochte bycomē/alsoo zy dagelijc saghen ende hoorzen (schreven zy)dat luden niet alleen van onse oorde/maer oock andere oordeelden/ dat mijne tegenwoozdigheyt by dese gelegentheyt in 't Land meer van noode was als oyt booz desen/ende dat dagelijc dingen boozbielen/daer in ick de goede Christelicke saecke der Remonstranten soude komen uptnemende hulpe ende dienst doen/daer by voegende/ dat men hoe langhs hoe meer vernam/ dat de bitterheyt der verscheyden onse parthijen dooz verloop van tijden ende saecken/meer afnam dan vermeerderde/dat oock selfs eenige Regenten soeter wegen jegens d'onse ingingen als booz dese/ waer upt zy hope concipieerden (seiden hare bzieven) van noch meerder verlichtinge booz den toecomstighen tijdt/ende dat zy daerom nu niet soo beschreunt en waren mijne wedercomste/ daer na zy langh hadden gewenscht/ te versoecken als booz desen/ in aenmerckinge vande scherpigheyt der verholginge/ende insonderheyt deur overweginge vandē haet die de Regenten onghelijck grooter teghen my als tegen yemant van hun hadden gebzagen/ allegerende noch daer by/ dat my ontwijfselijck wel indachtigh was/ dat ick in onse vergaderingh t'Antwerpen neffens d'andere Bupten-directores overbodigh ghetoont hadde mijne genegentheyt/om mede in 't Waderlant te komen wanneer men soude oordeelen/dat mijnen dienst aldaer noodigh soude zijn. Dese ende andere gewichtige redenen meer deden my/ nae buyrige ende ernstige ghebeden tot God/in zijnen ende Christi naem resolveren eerst daeghs upt Dancrijk te scheyden ende nae 't Waderlandt te repsen/soo beverchtelijck als ick konde/om 't perijckel/dat my in 't repsen ende eerste aenkomen in 't Lant hadde mogen ontmoeten t'ontgaen/soo

hele doenlick was / in meeninghe booznamelick van in 't Vaderlandt weder gekeert zijnde te doen een saecke / die my langh in 't Hoofst ghelegen ende daerom ick Godt den Heere dickwils in mijn Wallingschap hadde gebeden / om die noch tot zijner eeren ende wechninghe aller boozgaende calumnien ende blamen mijner parthijen / oock tot Justificatie niet alleen van mijn persoon ende actien / maer oock van onse gheheele Christelike Remonstrantsche saecke / booz mijn sterfdagh te mogen verrichten / 't welck was / my bypnoedelick te presenteren tot purge / gelijk ick oock dede / soo volgen sal.

'T Achtiende Capittel.

Mijn Wederkomste in 't Landt: Versoeck tot Purge: Afgheslaghen: Redemptie van mijn Huys: Roszus moet het ruymen: Remonstranten beswaert: Mijn brief daer over aen S. Excel. Verclaringh Iohans Francken aengaende wijlen den Advocaet Barnevelt: Brief tot accommodatie: Reysen op Vtrecht, Amsterdam, Alckmaer, Hoorn ende elders: Ick kome weder in mijn huys: Loevesteynscher gevanghenen Leeraren verlossingh: Mijn tegenwoordigheydt inden Haghe meer ende meer ruchtbaer: Des H. Grotij comen in 't Landt ende vertreck: Bejegheningh t' Vtrecht: Mijn predicken inden Haghe: De Kercken-raedt klaeght daer over aende H. H. Staten: Missive van hare Groot Mog. aende Haeghsche Magistraet: De Predicatie ghedruckt metten Titel *Cygnus Cantio.*

Mijn Doornemen / van weder in 't Landt te gaen / de Hooghgeleerde Heeren en Vrienden Hugo de Groot / Daniel Tilenus / Francois Doz ontdeekt / ende van hare E. E. oorlof ghenomen hebbende / schepte ick van Parijs den 14. September 1626. ende quam tot Rouen den 16. Gingh niet inde stadt / daer ick seer bekend was / maer hiel my bupten / om bande vrienden niet opgehouden ende in mijn doornemen niet belet te worden: oock om mijne repse secreteet te houden om 't perijckel. Mijn bagagie was te vozen / dooz bekende schep gebaen / met aensseggen / dat de Meester volgen soude op Quilleboenf. Ick gingh à la Boule te paerde den 19. quam 's avondts tot Quilleboenf, alwaer ick in 't doncker t' schep gingh in 't Schip dat my wachte / ende siende den windt redelijck / stact in zee den 21. Wy sagen van ver een Dupnkerker / die sich geliet ons te willen aendoen / want wy sonder conbop waren / maer ons Schip niet groot ende wel beseylt zijnde / ontlepden wy 't hem / ende arriveerden binnen Rotterdam / dooz Gods genade / den 26. 's avondts. Enige / doch wepnige /

breeders ende vrienden openbaerde ick my / die daer ober seer blijde waren ende Godt danckten / ende hiel my voort stil binne Rotterdam tot op den 7. Decembz: 1. Mijn Wvpsvrouw daer en tusschen van mijne comste niet seckerers wetende / quam / by geballe / in menigh op Vrecht te repsen om hare saken / in 't selve hups / daer ick was gelo-geert / ende bondt my daer / niet sonder verbaeshteyt. Ick repse na de Hage / soo heymelick als ick konde / de 7. Decembz: voornoemt / dede enige vermaerde Rechts-geleerden / mijne getrouwe vrienden / by een komen / stelde hun mijn Queritur [vraghe] vooz / begerende Advys / of ick gerechtight was tot versoek / om vande defauten ende Sententien tegen my gegeven gerelevert te worden / mits presentatie van my te stellen in handen vande ordinaris Justitie / ten fine van my te purgeren tegen alle 't geen men my soude opleggen. Hare E. E. adviseerden Ja / en dat dat recht notoir ende by een pder kenlich was; Gaven daer van consultatie getekent met hunne epghen handen. Ick dede S. W. Cr. ootmoedelick van mijne comste adverteren en seggē wat ick vooz hadde / met verclaringhe van niet te sullen doen / indien 't de selve mochte mishagen. S. Cr. wel ernstelick ghevraeght hebbende / of ick daer toe was gheresolvert / en verstaen hebbende Ja / sepde / dattet eene vrave resolutie was. Als ick met dese saeck besich was / om die te prepareren / diende de Heere Adviaen Dupck / doe Raet Pensionaris van Holland / den Heeren Gecommitteerde Raden aen / verstaen te hebben / dat ick in 't Landt / ja inden Hage was / gevende den Heeren te bedencken / of dat te lijden was / ende of men niet en behoorde de Haeghsche bzuggen te doe optrecken en hupssoeckinge te doen / om my te binden en te verskeren. Enige Heeren sepdē / dat sulcke rappozten / oock 't anderen tijden gedaen / abusijf gebonden ware / mepnende datme dat stuck / oock om andere insichten / behoorde in deliberatie te houden. Ick wierd middelertijt gewaerschout / en veranderende van Logijs / dede ick de consultatie by meer Advocaten tekenen / en de Requeste datelick gereet gemaecht hebbende / dede ick deselve den 9. Jan: dooz mijn Wvpsvrou / geassisteert met Carel van Gelber Za: presenteren aenden Ed. Heere van Harfotte te dier tijdt pzesiderende in 't Collegie vande Generalis-tept / luydende als volght:

A Ende Hooge Mo. Heeren Staten Generael der Vereenighde Nederlanden verthoont met reberentie Joannes Wtenb. vooz desen geweest Dienaer des Godlichē Woorts alhier in 's Gravenhage: dat / alsoo nu seven of acht jaren gelede hy Suppliant / in persone is gedachvaert by de Heeren Gedelegeerde Rechteren / ende omme ghewichtige Redenen / die hy Suppliant daer toe (sijns oordeels) was hebbende / niet zijnde gecompareert / maer uwe Hooge Mog. by Missive daer van sommierlick onderrecht / dewyle den selven Heeren Gedelegeerde Rechteren ghelieft heeft echter teghens hem Suppliant soo verre te pzoredere / datse hem Suppliant nae vter defauten op den intendit vande Heeren Fiscalen ten eeuwighen dagen hebben gebannen uyt dese geunsteerde Pzobincien / met confis-

A a ij

ratie

,,ratie van goederen/daer hy ex post facto, ende sonder hem Suppliant
 ,,daer op geciteert/beel min gehoozt te hebben/ verclaert ghecommit-
 ,,teert te hebben *Crimen Laesae Majestatis*, ende dat hy Suppliant hem sel-
 ,,ven daer hy grootelijck vindt gegraveert/ mitsgaders vertrouwt/ dat
 ,,hy/in sijne defensie werdende gehoozt/sal bevonden worden t' eenes-
 ,,mael onschuldigh te zijn: Heeft hy Suppliant te rade gebonden hem
 ,,selben alnoch tot voorszand van sijne saecke in persoon te sisteren.
 ,,Doch alsoo hy sulcx niet en kan doen / sonder eerst ende aldoorens
 ,,gerelebeert te zijn vande voorszcheven gedeterneerde defauten/mette
 ,,voorszcheven Sententie of Sententien daer op gevolght: Tot welck
 ,,relief (streckende ten sine als vooren) hy Suppliant wort verstaen
 ,,na rechten in alle manieren gefundeert te zijn/ volghens het advijs
 ,,van Rechts-geleerden daer op ghedaen nemen ende alhier gheanne-
 ,,xert: versoekt daeromme d' voorszcheven Suppliant in aller reve-
 ,,rentie/dat uwe Hooge Mog. gelieve den Suppliant jegens de selve
 ,,gedeterneerde defauten mette voorszcheven condemnatie ende decla-
 ,,ratie daer op gevolght/ ende alle vorderen aenleven van dien/ te re-
 ,,leveren/ stellende hem Suppliant in sulcken State/ ghelijck als hy
 ,,was voorsz date van dien/met admiffie/omme alnoch voorsz den Hove
 ,,van Hollandt/wesende sijn Suppliants ordinaris Rechter/in sijne
 ,,defensie te mogen werden gehoozt/mits dat hy Suppliant te vreden
 ,,is sijn persoon voorsz den selven Hove binnen den tijdt van ses maen-
 ,,den/ofte andersins binnen soodanigen korten tijdt als uwe Ho. Mo.
 ,,in discretie sullen goetbinden/ te sisteren/ ende inde prosecutie van-
 ,,de voorszcheven sijne saecke ter definitieve toe te continueren/ omme
 ,,naer kennisse van saecken/ende hem Suppliant gehoozt/ op alles te
 ,,mogen werden gedisponeert/gelijck als de gelegentheyt der saecken
 ,,bevonden sal worden te meriteren ende verepschen. ¶ Welck doen-
 ,,de &c. Ende was onderteekent Maria Petit pas/voorz expresse last
 ,,van mijn Wan Johannes Wtenbogaert.

¶ Advijs van Rechts-geleerde aende voorszepde Acqueste geannex-
 eert luyde als volght.

,,Wesende als een Borger ende Inwoonder vande Souverain-
 ,,teyt B. is in persoon geciteert geweest van wegen C. zijnde een Col-
 ,,legie bestaende upt B. ende eenige andere geconfedereerde bontghe-
 ,,noten/om te compareren voorsz seckere extraordinarise Rechters hy
 ,,de selve C. ghesfelt/ ende alsoo hy A. omme seckere redenen hy hem
 ,,schijfstellijck aen C. overgesonden niet en was gecompareert voorsz de
 ,,voorznoemde Rechters/soo waren tegen hem A. verleent vier defau-
 ,,ten / ende hy A. upt krachte vande selve op het intendit van weghen
 ,,de voorszcheven C. tegen hem A. overgelevert/hy Sententie vanden
 ,,voorszcheven Rechters gebannen ten eeuwighen dagen upt B. ende
 ,,alle de plaetsen onder C. resorhterende met confiscatie van sijne goede-
 ,,ren. Enighen tijdt daer na is oock de voorszcheven A. hy vercla-
 ,,ringhe vanden voorznoemden extraordinarise Rechters / sonder daer

„ op gehoozt te zijn/ verclaert te hebben gecommitteert secker swaer
 „ ende exorbitant *Crimen*, te weten *Lesa Majestatis: Quaritur*, [de vrage is]
 „ of de boorz. A. nae het verloop van seven of acht jaren tijds/ zedert
 „ de boorzschzeven Ssententie/ is ghesundeert aen C. te versoeken/ dat
 „ hy van alle de boorzschzeven Defauten/ mitsgaders de Ssententie en-
 „ de verclaringe daer op gevolght metten gevolge ende aenleven van
 „ dien gereleveert sal worden/ mits dat hy A. te vreden is sijn persoon
 „ te sisteren boorz d' ordinaris Justitie vande Souverainiteyt B. Ge-
 „ sien hy den ondergeschzeven de boorznoemden casus positie / ende ge-
 „ let op de Vrage daer upt geproponeert: Dunct onder correctie/ nae
 „ demaelt pemandt nae rechten is relebabel tegen alsulcke defaulten als
 „ sijnne non-comparitie souden moghen sijn ghedererneert Cyn. C.
 „ Bald. in l. 2. C. si pend. appell. C. in l. 2. C. de requir. reis: quia nimirum magis pro-
 „ pter absentiam Visus videtur, quam quod habeat malam causam, l. si ideo. s. ff. de
 „ Evid. Menoch. lib. 2. presumpt. 70. Dat het selve te meer plaats moet heb-
 „ ben/ wanneer den gecondemneerde sijn persoon in recht presenteert
 „ te sisteren/ *condemnatum enim in novis defensionibus regulariter audiendum esse*
 „ *probat ex Natta Cons. 44. Grammat. super pragmat. fol. 198. n. 18. Clarus S.*
 „ *fin. quast. 94. n. 12.* Daer van dat hy Bossius in tract. crim. tit. de litt. Pro-
 „ num. 1. de reden wordt geallegeert. Ende wordt het selve oock sulcx
 „ niet alleenlick gepactiseert te Milanen ende elders/ *Clarus C. Bossi-*
 „ *us d. locis*; Maer is oock boorz desen alsoo verstaen hy den Hogen Raet
 „ in Holland/ inde saecke van Jan Francois Susio/ in sijn leven Ta-
 „ sel-houder tot Rotterdam/ dewelcke/ met sijn consorten ghemaecht
 „ hebbende een banqueroot eenige dupsenden ponden Vlaems impo-
 „ terende/ na vier defaulten op seckeren intendit hy den Fiscael over-
 „ gegeven gecondemneert ende ghebannen zijnde/ ende daer van geap-
 „ pelleert hebbende/ hy den selven Hogen Raede/ niet teghenstaende de
 „ boorzschzeven contumacie/ is geadmitteert te moghen occuperen hy
 „ Procureur ende in ordinaris Proces ontfanghen. *Neque obstat sen-*
 „ *tentia super contumacia lata, qua in rem judicatam transisse videtur, quia tan-*
 „ *tus est favor innocentia, ut ea exceptio nihilominus locum habeat, l. 1. §. fin. ff. de*
 „ *quast. Dec. in l. etsi nihil. n. 2. C. s. ff. de Reg. jur. Bossius d. loco C. de remed. instis.*
 „ num. 7. 8. Ende mitsdien is de boorznoemde A. wel ghesundeert het
 „ boorznoemde Relief aen C. te versoeken (insonderhepdt dewijle ghe-
 „ presupponeert wordt / dat hy oock eenige schyztelijcke redenen van
 „ sijnne Non-comparitie heeft overghesonden ghehad) ende behoort
 „ het selve Relief den boorznoemden A. nae rechten vergunt te wordē:
 „ *Non enim est hac mora gratta, sed gratta justitia. d. l. 1. §. fin. ff. de quast. l. Divi*
 „ *fratres 27. ff. de penis. Bossius in tit. Banniti quid amittant, num. 20. C. de*
 „ *remed. contr. Bann. n. 3. C. de Supplic. adv. sent. n. 5. ideoque Princeps eam concedere*
 „ *tenetur, Boss. de litt. Princ. num. 3. facit textus in l. si non defendantur 19. ibique*
 „ *D. D. ff. de penis*: Mids dat hy A. hem binnen seckeren competerend
 „ tijde sal in persoon sisteren boorz de ordinaris Justitie vanden
 „ Lande B. alwaer hy boorz de boorz. condeminatie ghewoont ende
 „ Bozgher gheweest is: Te meer/ dewijl hem de boorznoemde A. met
 „ het sisteren van sijn persoon als voozen *non se subducit pena, sed potius, si*

„*nocens est, offert.* [hem der straffe niet en onttrekt/ maer liever inde
 „selve hem overgeeft/ indien hy schuld heeft.] *Interest autem publicè non*
 „*tantum maleficia puniri, l. ita vulneratus 11. ff. ad L. Aquil. sed etiam absentes de-*
 „*fendi, l. 33. ff. de Procur. maxime verò innocentem neminem condemnari, l. absen-*
 „*tem 5. ff. de pœniis, l. fin. C. de his qui latro.* Sonder dat het booznaemde Ver-
 „loop van Jaren hier eenighsins komt in consideratie/ *semper enim ad-*
 „*mittenda est innocentia probatio. Iason lib. 2. cons. 175. Et quancumque Generis*
 „*reus, potest se purgare. Rebuff. tract. de contum. alt. 12. gloss. 2. in fine.* Aldus ge-
 „advisiert in's Graven-haghe desen xix. Decembris anno xvjc. Ses-
 „ende Twintigh/ ende was onderterpckent R. Mattheysz. Raephojst
 „1626. G. Vermerzen : 1626. Goes 1626. D. van Ween. 1626. G. van
 „Strypen. D. de Jonghe. 1626. A. de Cocq. R. van Sorgen. 1626. Coz-
 „nelis Bosch. Joan. Andel. M. Paets 1626. Philips Cromstrijc 1626

Deze Requeste ende Consultatie sijnde ten daghe booznoemt inde
 Vergaderingh van Hare Ho. Mog. ghepresenteert ende gelezen/ wiert
 evenwel mijn versoek afgeslagen/ twelck my gheboodtschap zynde/
 vermaende ick mijn Hupsvrouwwe/ dat zy doch niet op houden/ maer
 de Heeren soo langh moeylick vallen soude/ tot dat zy schrifftelijcke
 apostille hadde op mijne Requeste/ die ware dan soodanigh alse zijn
 mochte. Epntlijck verkreegh zy die/ ende was dese: Het Versoek
 „vanden Suppliant wort afgeslagen. Actum den 9. Januarij 1627.
 „Ende was Ondertreckent I. van Goch. Wt wat reden ende oorzaeck
 my dat billick ende recht-mattich Versoek/ op 'twelck ick naderhandt
 verschepden andere Rechts-gelcerde in Gelderlandt / t' Vrecht/ ende
 t' Amsterdam hebbe doen consuleren / die alle te ghelyck met die van
 den Haghe verstonden/ dat het my nae Rechten niet en mocht ontfeyt
 worden) soo plat afgeslagen zy geweest/ is my onbekent. Van secker
 persoon van qualiteyt/ die oorzaeck hadde te weten/ 'tgunt inde verga-
 deringh was ghepasseert desen aengaende/ seyde my daer nae / dat als
 een vande Heeren ghedeputeerden van 't selve Collegie / die oock een
 Rechts-gelcerde was / sustineerde / datmen mijn versoek in gheener
 manieren en mochte afslaen na Rechten/ ende datmen 't selve afslaende
 my reden ende oorzaeck gaf opentlick te klagen by een pegelijck/ dat-
 men my Justitie hadde gheweygert/ ende dat het onghetwijffelt oock
 alsoo verstaen soude worden by den Hoogen Raede en 't Hof Provinci-
 ael van Holland/ Zeeland ende West Frieslandt/ indien het hare H. M.
 geliefde der selver Advys daer op te hoorc/ daer op geantwoort wiert/
 datmen mijn versoek accorderende de Sententie ende Vonnissen
 inden Jare 1619. over d'andere gevangenen ghewesen soude in dispuyt
 trecken/ vermits de gheimeenschap die mijne saecke hadde met de hare
 in vele deelen/ ende dat de Staet van 't Lande 't selve niet en konde lij-
 den. Dus most ick hier in/ gelijck booz desen/ patientie nemen/ blijde
 daer en tusschen/ ende Godt van herten dankende van my 't leven soo
 langh vergonst ende de ghenade ghedaen te hebben / dat ick aldus
 met goede Resolutie ende eene oprechte consciencie 't hooft bymoede-
 lijck hadde gheboden / om my te defenderen teghen alle die schandelic-

ke blamen/die men my met openbaer onrecht hadde naegegeven/oock
 soo verre/datmen my/met de meeste injurie ter werelt/ hadde willen
 bekladden met het Crimen Laesæ Majestatis. Sonderlingh danckte ick Godt/
 dat hy der Heeren herten hadde betwoghen op mijn Aegueste (alsmen
 mijn versoek immers afslaen wilde) ten minsten eenige Apostil te stel-
 len/ daer mede ick konde doen blijcken hoorz alle de werelt/tot mondt-
 stoppinge aller quaet-spzeckeren/ dat ick de ghesepde Aegueste gepze-
 senteert/ende my selven aengeboden hadde ter purge te stellen/twelck
 oock sonderlingh mede diende tot Justificatie/immers ten deel/ van
 de geheele Remonstrantsche saecke/die dooz mijne sijde/met groot on-
 recht/dapper gewont was: want indien hare Ho. Mo. mijne Aegue-
 ste genegligeert/of (soo men seyt) achter de list gewozen hadden (ghe-
 lijck ick eenighsins vreesde dat geschieden soude) soo en hadde ick van
 dese mijne presentatie tot purge niet soo klaer konnen doen blijcken.
 Dus is my dit/ in allen gheval/ seer troostelick gheweest/ ende heeft
 my tferdt in verschepten ontmoetinghe merckelick ghedient. Oock
 bleef dien hoorz-verhaelden ophief banden Raedt Pensionaris Dupck
 (die een bande bzije Fiscalen gheweest was/die tegens my hadden ghe-
 ageert) van/op 't geruchte dat ick inden Hage was/ hupshoekinghe te
 doen/ om my in hechtenisse te bzengen/ hier mede heel sitten: Ende
 wierdt my daer nae gherappozteert/dat S. C. op 't presenteren bande
 ghesepde Aegueste soo seer t' onbzeden was/ Dat hy sich hadde laten
 ontballen pzoopoosten van d'Advocaten/die de Consultatie hadden ge-
 teerckt/by den kop te doen batten: Soo groot was de onbeschepdene
 partypdigheyt ende bitterheyt van die man tegens my/ sonder eenighe
 oorzaeck die ick opt (mijns wetens) hem of yemand daer toe hadde ge-
 geven. Eenighe rieden my de hoorz. Aegueste met de gheannepeerde
 Consultatie ende Apostil daer op ghegheben/ neffens eene korte Apo-
 logie/datelick in openbaren bzuck upt te geven/maer ick vondt best de
 hoorzelen niet te tergen/maer stelde my te bzeden met/eenighe Heeren/
 oock bande grootste/ Copte van alles mede te deelen/ achtende dat ick
 mijne Conscientie ende alle bzomebeschepdene menschen genoegh ghe-
 daen/ ende stoffe oberbloedigh hadde/ om de quade Tonghen/die van
 mijn vluchten dickwils in hare lasterliche Schziften seer leppigh had-
 den gepszoocken/ te bzepdelen. Woorz onthiel ick my meest binnen de
 Stadt Rotterdam/ende gingh niet upt/dan somtijts/ende seer selden/
 s' avondts. Icken konde my ebenwel soo bedeckt niet houden/ of
 daer en liep hier en daer al eenigh gherucht/dat ick in 't Lant/dan tot
 Rotterdam/dan inden Hage/dan elders was/daer op ick oock somwij-
 len gewaerschoot wierd my wel hoorz te sien/ alsoo inē my heymelijck
 lagen lepen/'t welck my oock dickwils dede van plaets en logijs ver-
 anderen. Dese manier van leven in mijne oude dagen ende sever tighste
 jaer/ende dat ick geen uptkomst en sagh / dede my altemet resolveren
 weder upt het Landt te trecken/ende mijn leven te gaen epndigh en tot
 Hamborch/of in Frederick stad/maer d'ongeleghtheit van mijne
 Hupshouwe / ende der Remonstranten mijner Medebzoderen ern-
 stigh versoek / neffens d'apparentie van sware oorloge inde ghesepde

Quartieren / deden my noch blijven / sonder my nochtans in eenighe Remonstrantsche Godts-dienstighe by-eenkomsten te laten sien / om die vergaderingh/door mijne oorzaeck/ende my selve in gheen moeyte te brengen/ende my selven ten gemeynen dienste niet onnut te maken.

In desen stand sijnde/ghebeurde het den 7. Mey deses Jaers 1627. Dat op 't schryven vande Heeren Gecommitteerde Raden van Holland/aen Bozgemeesteren tot Rotterdam/mede brengende clachten/Datmen daer soo vele Remonstrantsche Predicanten toeliet / onder anderen oock Wtenbogaert/die daer opentlick gingh wandelē langhs de strate (soo de Missive sepde) eenighe vande voornaemste Remonstrantsche Bozgeren aldaer onthoden wierden op 't Stadthuyss deser saecke halven / om te weten wat daer van was. Wierdt by de selve Bozgeren geantwoordt/Wat dat soo breekt niet en was/van soo vele Remonstrantsche Predicanten daer te hebben/en wat Wtenbogaert belanghde / dat sy wel hadden ghehoort/dat hy daer was gheweest/maer niet en wisten / of hy noch daer was; ende wat aengingh het openbaer wandelen langhs de strate / dat sy dat niet en gheloofden. Een bozger/van mijne vriendtschap/sepde daer by/ dat ick eene enighe reyse met hem was ghegaen een ofte twee straten verre / in aller haest ende met een stercke gangh/om eene noodighe boodtschap/ hem te geballe/meer niet/'t welck hy wel wist: Daer/mijn Heerē/voeghde hy daer by/wat behoefstmen soo seer bekommiert te zijn met Wtenbogaert/men kan hem krijgē als mē wil: Hy heeft aende Heerē Staten Generael versocht sich te purge te mogen stellen voor d'ordinaris Justitie/om sich te verbedigen/of straffe te dragē: Datmen hem dat accordeere/ende hy sal voet by stich setten. De presiderende Burgemeester antwoorde/dat dat hun niet en stondt te disputeren/ende liet de gesepde Bozgeren daer mede gaen. Daer en tusschen wiert ick van vele goede luden/oock van buytē/sonderlingh mede van Wrecht van eenige mijne Vrienden ende verwanten versocht / daer upt oock mijn aenwesen in 't Landt ende daer ter plaetse allencxkens ruchtbarer wiert/sonder dat my ebenwel daer upt eenighe moeyten sijn ontsaen.

ICK en liet daerentusschē niet de goede Remonstrantsche verbyzuckte saecke de handt te bieden ende te helpen/soo veel ick konde/soo met/hier ende daer in/wat raedts te geven/ende de selve met schryften/ tot wederlegginge vande schryften harer parthijen/door te staen/ als met d' een ende d' ander altemet/na ghelegenhedt/te vermanen tot modestie ende zedigheyt in woorden ende wercken/ende sonderlingh tot gehoorzaemhepdt der Overighepdt/in alles wat niet en street tegen den wille Godts:oock datmen sich/in cas van verstorzinghe harer Godtsdienstiger vergaderinghen/ sonderlingh most wachten van alle septelijcke wederstandt/jae van yet te segghen of te doen / dat d' Officierē ende Overheden niet reden mochte offenderen ende vergrammen: Datmen oock 't ongelijck/ dat pemandt generalijck of particulierlick was aenghedaen/of noch mocht aenghedaen worden/met alle ghedult ende lijdsaemhepdt most dragē/ende alsoo niet wel doen stoppen de onwetenthepdt der dwase menschen/oock om de onverstandighste bitterste

ste partijen met Chzistelicke/ deuchdtsame/ vreedtsame ende stichtelicke conuersatie te overtuppen. Hier toe/ ende tot standt vastighe belijdenis ende handthavinge der waerhepdt/ die nae de Godtsalighepdt is/ daerom soo vele was uptghestaen ende gheleiden / streckten meest alle mijne ppropoosten. Niemandt / weet ick wel / en sal my anders konnen naegheben. Ende alsoo my menighmael te bozen quam / oock somtijts (soomen my sepde) van hooger handt/ dat ick/ als wel d'oudste van Zaren onder de Remonstranten / sonderlingh behoefde te arbeyden tot accommodatie der differenten ende Vrede der Kercken/ heb ick oock somwijlen pet/ dies- aengaende / by gheschzifte ghestelt / ende eenige middelen/ die my daer toe bequaemst dochten/ oock met communicatie van eenige mijne medebzoederen/ voorgheslagen/ die oock somwijlen S. Excl. ende andere / verthoont / ende / soomen my rappoorteerde/ niet onaengenaem zijn geweest / maer daer op is niet gebolghet/ principaelijk dooz de onsegghelijkhepdt/ die men doozgaens bemerkte in sommighe Contraremonstrantsche Predicanten / die onder d' andere 't meeste aensien hadden / diemen oock somtijds sepde 't getal van 10. of 12. in Hollandt niet te boven te gaen/ die eenighe/ oock wijse/ politicque / met namen ende toenamen / wisten te noemen / ende aende welke sp meyndden dat het stond/ datmen gheen wegghen van Vrede en socht in te gaen.

Middelcr- wijle wierden my veel praetjens nu ende dan t' hups gebzacht van ppropoosten hier ende daer van my gheballen : als dat een goet Heer/ die mede in Regieringh ende my niet ongunstigh was/ had gesepdt/ Ick woude, dat d' Oude man noch te Parijs was, seght hem dat, ende dat hy sich wacht: Item/ Dat een vande Haerlemsche Regenten had dese woorden gespoocken in seecker Collegie/ Ick weet, Dat Wtenbogaert tot Rotterdam is , men behoort te schrijven ende den Procureur Generael te lasten hem te halen, ende op de voorpoorte te brengen. Dat oock seecker Commissaris/ ghedeputeert nae Rotterdam / in 't vertrecken uptten Daghe eenen inde oore hadde ghelupstert / Ick gae nae Rotterdam , wat soudt ghy segghen, of ick Wtenbogaert morgen hier brachte : Nocht/ dat de Heere Raedt Pensionaris Dupck had ghesepdt / Ick weet seecker , dat Wtenbogaert inden Hage gheweest ende nu tot Rotterdam is, men behoort daer in te voorsien. Waer op een personagie van groot vermoghen zijnde aenghesocht tot interessie booz Wtenbogaert / hadde gheantwooydt: Ick en kan niet helpen, dese tempeest moet overgaen. Soodanighe rappoorten (waer of loghen/ weet Godt alderbest) deden my/ oude man/ wederom dickwils veranderen van hupsen ende straten / oock wel vertrecken van d' een Stadt in d' ander / al secreteelick ende meest by nacht. Waer seer belachelick vondt ick onder anderen / een ppropoost/ dat my verhaelt wierdt van seecker verstandigh/ ghelooftwaerdigh persoon / die komende varen van Utrecht op Rotterdam / inde Weerschupt van eenen hoorde seggen/ ende sterck drijven/ dat die schelm Wtenbogaert was geweest tot Madril in Spaenjen by den Coningh, alwaer hy met advijs van Groetius 't sluyten vande Licenten badt te wege ghebracht, ende dat hy daerom noch teghenwoordigh tot Brussel was : Ende alsoo te-

ner/dat hoozende/daer teghen spzack / segghende / dat hy wel secker wist / dat Wtenbogaert noyt in Spaenjen / in vele Jaren niet in Zabandt gheweest / noch doe en was. (Dit konde die man wel segghen : want hy my onlanx te vozen tot Rotterdam hadt ghespzoochen ende nu weder na my toe repde). Evenwel drepghde hem die ander in de volle schuyt te laen. Men kan hier uyt sien/watmen de slechte Lupten van my / als van een formeel Spandt van 't Landt/ had ingheplant. Dit gheschiede in Januario 1628. omtrent welcke tijdt my noch wierd' **S**esepdt/dat de gheweldighe Proboost in specificatione van onkosten **t** Landt verschooten/ onder anderen/ hadt gebzacht/Dat hy,ghehoort hebbende dat ick tot Noortwijck was, een wagen expresselijck hadde gehuert,om my daer aen te grijpen,(volgens den generalen last/die hy sepde hem ghegeven te zijn / om my te verspieden ende de handt aen my te laen / waer hy konde) maer dat ick hem teghen ghekomen ende ontsnaapt was/onbekent/ sittende op een wagen gedeguisseert in boeren kleederen. Dit was t'eenemael verstaet. 'Tis waer/dat ick te vozen als den 29^m. Augusti 1627.tot Noortwijck was gheweest/marr en was niet gedeguisseert / noch gherepft die wegh die hy sepde: wierdt oock den geweldighen dat Artijckel van onkosten geropeert/soomen my sepde.

Den 21. Januarij 1628. repde ick op Drecht mijne vrienden (die ick in soo vele Jaren niet en hadde ghesien ende seer na my verlanghten) te besoeken/doch soo/ dat ick my nergkens en oerbaerde dan by vertroude vrienden / oock dickwils logijs veranderende: maer ick en vernam gheen swarighepdt/ende verrepde den 16. Februarj op Amsterdam / de vrienden aldaer mede besoekende/ alwaer my oock geen swarighepdt en wederboer / hoe wel mijne komste aldaer soo heel niet verborgen en bleef; Ter contrarie dede my een bande Regenten/ niet de geringhste/groeten/ende seggen/dat ick aldaer vyz zijn mocht/ende dat S. E. nu soo seer vooz soude zijn als hy was tegen geweest. Dese goede Heere was my te vozen/eer ick uyt het Landt gingh/ een harde partje geweest in seckere handelinghe onser differenten halven gevallen / in een Collegie daer van S. E. te dier tijdt mede een Lidt was: maer S. E. had t'sedert de reden plaets gegeven. Terwijl ick dese repse t' Amsterdam was/namelijc den 3^m en 8^m. Martij/biel aldaer eenige beroerte omtrent het Hups daer de Remonstrantsche Gods-dienstighe vergaderinge wiert gehouden/ maer wiert door d' Authoziteyt vande Magistraet geremedieert. Ick moet by dese occasie verhalen een propoost Abziani Smoutij/omtrent die tijdt t' Amsterdam op den Wederickstoel ghevoert op de woorden van 't Vader onse (dit hadde hy uytgelept/Want u is dat Ryck etc. te weten / dat de Luthersche ende Anabaptisten wel gheleden mochten worden, dan de Remonstranten niet, in gheeserley manieren; want (sepde S. E.) dese sijn van ons uytghegaen, d' andere niet. Ende om voort te verthoonen/ hoe seer Godts rooyn ontfack over die gene/die de Remonstranten ontfinghen ende de handt boden/ bzacht hy voort 't Exempel van die van Holsteyn, diese in haer Landt ontfagghen hadden, ende daerom soo seer van Godt ghestraf

wier-

wierden. Dit verstont hy bande Oorloghe/ die sy doe ontrent an-
 de in haer Land hadden/ neffens eenige andere calamiteiten. Mijn
 segghen was d' E. R. R. die my seide 't selve met sijn eyghen oor-
 ren gehoort te hebben. Van Amsterdam den 25^{en}. Martij gherepft
 sijnde/ quam ick ten selven dage inden Hage/ ende den 30. tot Rotter-
 dam/ alwaer in April een vergaderingh was van Gedeputeerde upt
 alle de Remonstrantsche Ghemeenten / om eene Requeste te beca-
 men/die men de Heeren Staten ende S. Excel: soude presenteren tot
 vrshept. Onlancx daer nae gheschiede dit/ maer wiert niet uptghe-
 recht. In Majo daer nae seide my Nicolaus Grevinchovius zal:
 dat hy inden Hage uptmonde van een voortreffelick Heere (die hy
 mynoemde) hadde verstaen/ Dat F. H. tegen hem hadde geleydt, dat Fa-
 bricius tot Leyden, H. Arnoldi tot Delf, Rosæus inden Haghe, Nyenrode
 tot Rotterdam, Trigland ende Smout tot Amsterdam d'oorzaeck waren
 van alle de beroerten in 't Landt, die niet en sochten dan 't Schisma
 te xerniseren, ende 't Synodus te canoniseren, om daer uyt te allegu-
 eren als uyt Godts woordt selve, sonder eenighe bequame interpretatie
 toe te laten; ende voort/ datter maer 20. Predicanten waren in 't
 Landt, die teghen hielden, dat anders de saeck wel te vinden was. Den
 13. quamen twee Advocaten/ S. ende S. my segghen/ dat sy by seec-
 kere occasie by S. Excel. waren ghewerst/ ende onder anderen / oock
 van my hebbende ghespzoocken met de selve/ niet anders hadden kon-
 nen bemercken/dan dat S. Excel: my wel ghewoghen was/ meer als
 sy konden segghen/ oock; verklaert hadde/ dat ick hem in sijne jonck-
 heyt onderwisen hadde/ niet alleen inde fundamenten vande Religie/
 die hy upt my hadde/ maer oock wat inde Latijnsche tale (ick had S.
 Excel: ter begheerte vande Prinresse sijn Moeder/ de Grammatica
 ende de Spntaris geleert/ ende eenige Latijnsche Auteurs voor-
 gelesen/ tot dat Monst. Tozse/ die upt Vranckrijck verwacht wiert/
 S. Excel: Pedagogus wiert/ daer over hy my noch danckte/ ende gene-
 ghen was vriendtschap te doen / oock voor my te spreken met ghe-
 leghenthepdt / maer dat ick wel soude doen / ende noch eenighen
 tijdt wachten. Den 14^{en}. daer nae wierdt my een vrender rapport
 ghedaen van H. Rosæo/ naimelijck/ dat hy teghens een naemkonbigh
 persoon/ inden Hage wel bekend/ hadde gesept/ Dat Nicolaus Grevinck-
 hovius een Schelm ende Landt-verrader was, 't welck hy hem soude be-
 wijzen: oock dat Arminius zal. geldt ontfanghen hadde van Spaenjen,
 ende 't selve verdeylt aende Remonstranten, om die te krijghen aen
 sijne zijde; dat die in 't Remonstrantsche gevoelen sterven verdoemt waren;
 dat hy in 't overleveren van Wrenbogaerts brieven (die hy aen sijn Wifs
 vrouw gheschreven had) aende Staten, wel ghedaen hadt, ende
 't selve noch soude doen, quamen se in sijne handen; Dat hy wel wist,
 dat Wrenbogaert in 't Landt was, oock inden Haghe gheweest was, oock
 waer hy op een seeckeren tijdt te wagen was gegaen, reysende uyten Hage,
 waer op / alsoo de Van / tot den welcken Rosæus dese propoosten
 sprack/ antwoorde: Dat hy (Rosæus) wan hy dat hadde geweten/ sulcx
 buypen twijffel wel soude hebben aengebracht / repliceerde Rosæus/

Dat en weet ghy niet: 't is de quade opinie die ghy van my hebr. Ende hoorst: Men laet de Remonstranten nu tot Rotterdam ende elders soo wat spelen, maer 't sal niet langh dueren, men salse haest een ander bril op haer Neus setten, men sal 12. Predicanten daer toe houden, die haer van Huys tot Huys sullen gaen aensprecken ende nooden: willen sy dan niet, dan sal wat anders volgen. Dat dese ppropoosten alsoo by Rossum ghehouden zijn/wil ick niet affirmeren: evenwel stel ickse / soo ickse doe hebbe aenghetreckent op staende voet. De Leser mach daer van oordelen: Sp wierden my gherappoortert van Lofwaardighe / ende de Man / teghen den welcken hy die hadde ghebruyckt / heeftse my daer nae self geconfirmert: Zijn oock soodanighe redenen/ op andere tijden ende van andere meer / upt sijnen monde ghehoort / ende dat leste bande 12. Predicantē/ende van het rigueur datmen soude gebruyckē/indien de Remonstranten niet wilden lusteren/ was oock te Rotterdam/upt sommiger Politijckē mont/meer als eens/ ghehoort geweest.

De Remonstrantsche vergaderinghe van 's Gravenhaghe den 1^{en}. Junij (het was Hemelvaerts-dagh/) verstoot gheveest zijnde / ende daer na wederom op Pinxteren/tweemaal/wierdt ick versocht dies aengaende eene Requeste te stellen aende Heeren Staten ende de E. Magistraet van 's Gravenhage. Dit dede ick. Ende hoewel ick in die vergaderingh nopt en was geweest / was evenwel 'tgerucht seer sterck inden Haghe onder de Contra-remonstranten / dat ick aldaer was/gelegeert by mijn Hupschzouw;dies ick gewaerschouwt wiert datelick mijn logijs te veranderen: 'twelck ick dede/ende noch wel ses ofte meermale/in wepnigh dagen/'telckemael op nieuwe waerschouwinghe met groote moepelijckhepdt/tot dat ick den 18. Augusti upten Hage verreept zijnde op Vtrecht/ weber van daer quam op Rotterdam den 6. Octobris/alwaer/my somwijlen hebbende beginnen te hertoonen inde Remonstrantsche Abont-vergaderinghe/d' eerstemael ten H. Abontmael gingh den 25. Decemb.wesende Christ-dagh/bankende God met tranen ende groote blijshap mijns herten/dat ick dien dagh hadde beleest / na den welcken ick my allencxkens met meerder vrphepdt began te verthoonen op de Straten binnen Rotterdam:daer ick ghenoech by pder man wiert bekent/sonder dat my aldaer eenigh leedt 3p wederbaren/maer ter contrarie veel eer ende vziendtschap.

Anno 1629. den 2. Januarij tot Rotterdam zijnde / worde ick upten Hage geadvverteert/dat Beperus/Predicant aldaer/hadde gesept in tegenwoordighepdt banden Vziendt/die my dit schreeff/ende noch twee andere / dat Arminius zal: een goet, eerlijck man was gheweest,die in sijn Doodt-bedde gheseyt hadde, dat hy de questien ordenelick had willen brengen op 't Synodus,maer dat Wtenbogaert alle rijdt daer teghen was gheweest,seggende dat het maer melancholijcke gedachren ende swaer bloedt was dat hem quelde (dit leste is onwaerachtigh / ende ick weet dat Arminius zal: dat nopt van my ghetupght en heeft) Hoorst/dat hy wist, dat Wtenbogaert niet verre van daer was. Ende komende tot de differenten / hadde ghesept te gheloooven / dat de kinderen vande gheloovighe Ouders geboren saligh zijn: Dat Godt niemant

verwerpt dan na, ende om de sonde: Dat Godt geen menschen ter verdoemenis geschapen heeft; Dat Godt niemant vercoren heeft dan om 't geloove, dat hy hebbē soude in I E S V M C H R I S T V M; dat het blasphemie is te segghen, dat Godt yemant vercoren of verworpen heeft sonder aensien van goetd off quaetd, ende dat dat de questie niet en was / waerom men disputeerde / maer dat de dispute alleen was om den vryen wil. Ick septe tot den Man/ die hem dit hadt hoozen segghen/ dat hy weder by Beperum komende / hem soude vraghen / off hy dat wel soude derren segghen op den Predickstoel/off inmers by eenighe sijne Contra-remonstranten? Zoo abuseerde men de Lieden / als men overtuyght was. Den 5^{en}. gherepft zijnde van Rotterdam op Delft / quam ick voort inden Daghe den 6^{en}. alwaer ick bleeff tot den 15^{en}. May / meest by mijn Hupsbzou / maer dickwils mijn logijs veranderende. Den 15^{en}. May weder tot Rotterdam gekomen zijnde / wierdt aldaer seckerre vergaderingh ghehouden den 7^{en}. Junij / nae de welcke ick den 10^{en}. wederom keerde naeden Daghe / den 16^{en}. wederom nae Rotterdam / alwaer ick blijbe tot op den 26^{en}. Octobris / repende weder in den Daghe den 27^{en}. ende den 31^{en}. met D. D. Episcopio ende Vozario op Amsterdam / van daer met de selve den 6^{en}. Novembzys op Vrecht / alwaer wy ghebleven zijnde tot op den 20^{en}. sijn wy t'samen gerepft op der Goude/ende ick quam den 21^{en}. weder inden Daghe.

Den 24^{en}. verkreegh mijn Hupsbzouw bande H. H. Gecommitteerde Raden de redemptie van mijn gheconfisqueert hups vooz secker somme van penningen / die op 't hups wierde ghehypothequeert / ende waer van mijn Hupsbzouw renten geven soude. Dit geschiede geheel teghen de meeninghe van H. Rosæus / die noch onlanc te vozen teghen den H. Luchtenborch Rentmeester van Noordt-hollandt / op sijns Luchtenborchs segghen / dat mijn Hupsbzouw noch selve hoopte in 't hups te komen / hadde gesepdt in bolle vergaderinge bande H. H. Gecommitteerde Raden / Hope sonder hope. Den 23^{en}. Decembzys daer nae / dede ick eene vermaninghe in 't hups daer ick was ghelegeert / ter ernstige begheerte van mijn Weerd / ende vooz wepnigh personen upt Hebz. 5. 9. Ende daer nae den 25^{en}. zijnde Chzist-dagh upt Galat. 4. 4. 5. vooz meer personen: Voock den 30. vooz noch meer / al in stillighepdt / upt Gal. 6. 14.

In 't Jaer 1630. Den j. Januarj hadde ick inden Daghe / in 't Hups daer ick logheerde / grooter Vergaderingh dan te vozen / al in 't heymelick / ende gaf de selve 't Nieuwe Jaer upt Gal. 6. 15. Den 2^{en}. rapporteerde de H. Secretaris van Hollandt Wolf aen sijne Meesters / Dat hy met Rosæo spreekende / als in sijn particulier / hem hadde ghesepdt / Dat hy mijn Hups soude moeten rupmen teghens Dep (want te vozen / sijnde eerst dooz Vriendt / daer nae dooz Notaris ende getuygen geminsueert / had hy geantwoort / upt het hups niet te sulen gaen / ten ware hem sulcx bande Heeren selve gheboden ware) geen boden-bzoodt noch goet antwoort en hadde gekregē / daer by seggende / de Man is te cholertich. Waer op sijnde by de Heeren gedelibereert een bode aen hem te senden / ende daer op by pemand bande Heeren ge-

sepdt zijnde/ dat d' Arminianen by den Meester maectten/ ende dat-
 tet niet cere ghenoegh wesen en soude hem een Bode te senden/ wierdt
 den Secretario voornemt nochmaels belast/ hem 't selve expresselich
 aen te seggen van der Heeren wegen. Den 14^{en}. metten Advocaet van
 Sorgen gherepft zijnde naer Amsterdam om eene particuliere saek/
 secker mijn vriende aengaende/ heerde ick den 20^{en}. weder inden Ha-
 ghe. Den 15^{en}. Februarij daer nae wort mij in 't secker verhaelt/
 dat de E. Raedtsheer Couwenborch al vooz byf weeken had ghesepdt/
 Daumen wel wist, dat Wtenbogaert inden Haghe was, ende dat ick inde
 Christ-dagen aldaer hadde ghepredickt. Doch wierdt mij doe van los-
 weerdighe vertelt/ dat Rosæus aen Anthoni Jansz. Boeckvercooper
 inden Haghe had gesepdt/ niet langh nae 't Interfieren ende 't over-
 leveren van mijne brieven upt Franckrijck aen mijn Hupsvrouw ge-
 schzeven / (soo vooz is verhaelt) Wtenbogaerts Huysvrouw meynde in 't
 Huys te komen, maer het overleveren van dien Brief heeft soo veel geope-
 reert, dat Sy in 't Huys niet comen en sal, daer toe anders groote apparentie
 was. Oock dat hy Rosæus als hem de wooninge van mijn Hups/nae
 't Overlijden van S. Ercl. Prins Maurits / was gheacroordeert/
 hadde gesepdt tegen een Metselaer/wil ick u wat nieuws seggen? Ick gae
 woonen in Wtenbogaerts huys. Iae, seyde d' ander, dat is doch wat nieuws,
 Den 24^{en}. der selver maendt verstonc ick upt A.v.S. Advocaet / dat
 de Heere G. hem hadde verhaelt upt monde van sijn Schoonvader
 W. dat Rosæus/als hy hem de leste boodschap dede van wegen de Hee-
 ren G. R. dat hy mijn Hups tegen Wep soude moeten rupmen / hem
 Rosæo met een hadde gesepdt/Dat mijn Huys hem W. voormaels oock was
 gepresenteert geweest,maer dat hy het niet en hadde gewilt. Waer op Ro-
 sæus had geantwoordt / Ick en woonder niet om Niet:ende W. gerepli-
 ceert/Ick en foudere oock niet gewoont hebben om niet: Maer op u valt wat
 meer in dat stuck te seggen als op my. Hier op had Rosæus weder gesept/
 Ick ben in 't Huys gheset by Acte vande Heeren, ende en sal niet daer uyt
 gaen,ten zy de H.H. het my met ander Acte bevelen. Hy W. hadde daer
 op geantwoordt/Rosæe,ghy weet dat ick u vriendt ben, ick rade u daer op
 niet te staen. Indien ghy dat doet,ghy sult wat anders vernemen. Waer op
 Rosæus vraeghde/Seght ghy my dat dan,als last hebbende vande Heeren,
 Iae ick (sepde W.) soo sal ick 'er dan uytgaen seyde Rosæus. Welachens
 werdte is / dat omtrent dese Tijdt een Catechismus upt quam inden
 Haghe ghedruckt/ inde welcke de woorden van het 10. Ghebodt/Ghy en
 sult niet begeeren uws naecten Huys, waren uptgelaten. Terstont gingh
 den roep / dat Rosæus die Catechismus had doen drucken / ende de nu
 verhaelde woorden voorzbedachtelick doen uptlaten/om met het begee-
 ren van mijn hups niet te schijnen ghedaen te hebben teghen 't expres-
 verbodt Godts/gelijck de luyden sepden. Dit gerucht ghestroopt zyn-
 de/ wilde pber een die Catechismus hebben / ende noemde men die den
 Catechismus van Rosæus: Maer men dede Rosæo daer in notoirt onghel-
 jick/alsoo hy van dat drucken niet en wist/ende de Haeghsche Drucker
 ghevolght had eene copie voormaels tot Schiedam ghedruckt / inde
 welcke die woorden/Ghy en sult niet begeeren uws naecten Huys,oock be-
 honden

bonden wierden uptghelaten te sijn by abus. Dan Rosæus moeste dese blame des volcx opbzaffen / alleen om dat hy soo noode upt mijn huys wilde. Mijn Huysvrouw rappozteerde my daer nae den 27^{en}. Dat Abrahamus Lenwius Predicant tot Rijswijk haer ontmoetende op straat nae my hadt gevraeght, segghende, dat hy wenschte my te sien, naedemael ick hem ende sijne Ouders vele vriendschappen hadde ghedaen; Oock, dat hy gehoort hadde, dat ick noch soo wel gedaen was. Had oock verhaelt, dat men nu op my niet en hadde te segghen, naedemael ick my ghepresenteert hadde ter purge te stellen, ende dat ick nu vrylick in mijn Huys mocht komen, ende dat my niemant leedt en soude doen, oock dat hy my in Huys wilde komen besoecken, als ick daer in soude wesen, wenshende, dat hy my tot Rijswijk in sijn Huys mocht hebben, als ick soude sterven, om my daer de ooghen te sluyten. Noch, dat by Rosæo wel hadde geleydt, dat hy in mijn Huys niet en hadde behooren te gaen woonen, ende dat hy, Abraham, dat niet en soude hebben ghedaen, al hadde men hem dat schoon ghepresenteert: Dat oock hy Rosæus sich selven veel vyanden hadde ghemaeckt daer mede, dat hy was gaen sitten in 't Huys van dien Man, die hem soo vele vriendschappen hadde ghedaen. Wijders / Dat hy Rosæo wel in 't aensicht hadde gheseydt, dat hy wel dapper sijn prouffijt had ghedaen met de leste veranderinghe vande Regeringh, meer als yemant vande Predicanten: op alle 't welck Rosæus (soo hy Abzam septe) niet hadde gheantwoort dan / lae, lae, ick hoore wel, dat ghy al mede van dat volck zijt &c. Doch de voorsz. Abraham en quam my noyt besoeken / hoewel 't geen hy gesepdt hadt vande vele vriendschappen by sijne Ouderen van my genomen / waerachtigh is.

Alsoo een vergaderingh aller Remonstrantscher Leerraren was aengestemt tegen den 16. Aprilis / ben ick den 12.^{en} uptten Haghe gherepft nae Rotterdam / om met eenige broederen alles daer toe noodigh te hozen te helpen pzaparereren / om te eer gedaen te hebben. Dese vergaderingh wierdt den 16. gehouden / ende duerde niet langer als tot den 18.^{en} ick wierdt evenwel versocht tot Rotterdam noch te blijven / om eenige lasten / my neffens andere opgeleydt / te helpen verrichten. Onlanghs daer nae quamen my verscheyden brieven van Heeren van qualiteyt inden Haghe / mede brenghende / dat de Remonstranten te Hove waren bedraghen als qualick gheboelende vande eeuwighen Godtheydt Iesu Christi des Soons Godts / daer in vele seer waren geargert. Dit verstaen ende met W. Episcopo ende andere aentwesende broederen gecommuniceert zijnde / wierd goet gebonden / dat ick / dies aengaende / eenighe brieven aen die Heeren soude schryffen / welcke brieven niet langh daer nae in openbaren dzuk gecomen zijnde / vele contentement gaben. Ick was oock doorgaens / doch omtrent dese tijdt bysonder / seer besich / om te sien / of men / dooz Intercessie van S. Excl. ende anders / de Broeders / die soo lange tot Loubesteyn ghebanghen gheseten hadden / soude konnen bequamelijck verlossen: Maer 't en geliefde God noch niet. Ick wiert oock den 23.^{en}. May / noch tot Rotterdam sijnde / dooz Gedeputeerden upt den Remonstrantschen Kercken-raedt ver-

socht

socht albaer te pzedicken; Van ick excuseerde my daer van vooz die tijt/alleguerende mijn Ouderdom ende onbequaemheyt/doch vooznaemelijck de swarigheyt/die ick voozsagh daer upt te sullen konnen ontsaen vooz die gemeypnte ende vooz my/ende datmen Godt niet en most tenteren; seggende/dattet by noot een ander ghelenthepdt hadde/maer dat hier geen noot en was. Strax daer aen quam upt een Boerke De Pace & Concordia Ecclesie Eleutheropoli [vande vrede ende Eendzacht der Kercke te Wy-burgh.] ghebzucht / waer van men stropde D. Episcopium autheur te wesen / ende wierdt ghesepdt/dat de E. Heere Professoz Ribet D. Episcopium ende alle de Remonstrantsche Leeraers by dese occasie seer leelyck hadde afgemaelt te Dowe als Socinianen. Quamen oock uptten Daghe twee personen van qualiteyt expresselijck tot Rotterdam my seggen ('t wiert my oock van andere geschreven) dat S. Excel. seer 't onvreden was over dit gerucht/ende dat ick metten eersten aen S. Excel. moste schryven wat mijn ghevoelen was vande H. Vrievuldighepdt; want hy sich op my verliet/ soo spsepden. Ick schrybe: Thoonen den bzief D. Episcopio den 26^{en}. ende sendese aē S. Excel. den 27^{en}. die daer inede(soomen my sepde) was gerontenteert. Doch alsoo de selve van meeningh was mijn bzief vorder te communicerē/wiert my gebootschapt de begeerte S. Excel. te sijn/dat ick de substantie vandien/ mijn meeninghe simpelich verbatende soude stellen in een ander korter Dissive ende de selve hem doen behandighen. Noch wierd ick versocht personelick te comen inden Daghe/alsoo daer waren vrienden / die my wilden ende mosten sprecken. Hier op quam ick inden Daghe den 30^{en}. ende stelde albaer eene andere Dissive aen S. Pz. Excel. verbatende eenvoudelick mijn ghevoelen over 't voorz. Artijckel: Stelde oock eenighe Requesten aende Heeren Staten over 't selve stuck/die D. Episcopius ende eenige andere Remonstrantsche Leeraers/oock die op Loevenstejn ghevangen waren/teekenden. Ende aengesien men veel sprack van Extracten by de Professozen van Leyden/getogen upt de Remonstrantsche Apologie/diemen sepde de H. P. Staten Generael ende 't Hof te willen overgeven/stelde ick daer tegen eene korte memozie/om den slaggh te breeken by provisie / tot dat de volle Antwoozdt op alles soude volghen. Mijn korte bzief aen S. Excel. wierdt met goetvinden vande selve met mijnen naem als Autheur derselve gedzucht ende uptgegeven/al dus luydende.

Doorluchtighste/Hooghgebozen Vorst/Genadighste Heere:

VErstaen hebbende van goeder handt/dat uwer Pz. Excell. niet soude onaengenaem zyn/van my/sijnen ouden ootmoedighsten Dienaer onderschreven/door een bziefken/ rondelijck ende sonder omwimpelingh/onderrecht ende verseeckert te worden van mijn ghevoelen over de poincten/daer in men de Remonstranten/sonderlingh nu/zedert eenige wecken herwaerts/ soo hatelijck soeckt te beswaren/ende te gelijck uwer Excell. Pzincelijck gemoet te onrusten/

„rusten/tot gheen kleyn beletsel in der selver geduerighe sozge totten
 „Vrede der Kercke/midtsghaders d'inwendighe ruste des V. Vaders
 „lands: heb ick mi verplicht ghebonden / uwe W. Excell. in aller
 „onderdanighepdt / met weynighe ende korte woorden by desen te
 „verklaren / dat ick alle tijdt ghelooft ende beleden / oock in publice
 „he bedieninge zijnde/geleert hebbe/oock noch teghenwoordigh met
 „ter herten geloobe/ende metten monde/of penne/belijde:

„Datter is een eenigh eeuwigh Godt / Vader / Soon ende H.
 „Geest / drie personen / of selfstandighepden in dat eenigh eeuwigh
 „Godtlijck wesen: de Vader van niemandt sijn oorsprongh of wesen
 „hebbende / als die is de Fonteyne ende oorsprongh aller Godhepde:
 „de Soon voortgebracht vanden Vader/doort waerachtighe/ hoewel
 „verborgene ende onuitsprekelycke/ generatie/ van eeuwighepdt: de
 „H. Geest van eeuwighepdt uptgaende upt den Vader ende upt den
 „Soon.

„Dat de Soon ende de H. Geest/hoewel sy/soo veel de selfstandig-
 „hepdt belanght / vanden Vader onderschepden sijn / nochtans der
 „selver Godhepdt / of des selven Godtlijcken wesens ende Nature/
 „metten Vader waerachtigh deelachtigh sijn / oock met eenerley
 „Godtlycke eere ende aanbiddinghe/ge-eert ende aenghebeden moeten
 „worden.

„Dat de selve Soon Godts / zijnde waerachtigh Godt van eeu-
 „wighepdt/eens wesens metten Vader/de menschelijcke Nature in-
 „de volhepdt des tijds heeft aengenomen / ende alsoo doort werckin-
 „ghe des H. Geestes een waerachtigh volkomen mensch gheworden
 „is / upt de Maget Maria/sonder eenighe smette der sonde geboren:
 „ende dat hy alsoo is/in een persoon/waerachtigh God ende Mensch/
 „elcke Nature hare eyghenschappen onverdeelt ende onvermenght
 „behoudende.

„Dat dese Jesus / is de Christus/ de beloofde Messias / de Sa-
 „lichmaecker der werelt / die sijn Vader in alles ghehoorzamende/
 „ende den verbloekten doot des Cruyses lijden / een Soen-offer
 „voort de Sonden des gantschen menschelijcken geslachts geworden
 „is/hebbende voort onse Sonden volkomelijck genoegh gedaen / ende
 „een eeuwighe versoeninge verwozen.

„Dat alle die in desen Jesum Christum ghelooven / met een waer-
 „achtigh levendigh gheloobe/saligh worden: ende dat die in hem niet
 „en ghelooven verdoemt sijn:want bukten hem en is geen salighept.

Ghenadighste Heere.

„Gunt ick hier aldus van mijn geboelen/ aengaende de H. Drie-
 „eenighept/ ende specialijck vande Godhepdt des Soons ende des H.
 „Gheests/ hebbe verklaert in't korte/om u Excell. niet op te houden
 „met lange propoosten/ bysonder in eene soo sublime materie/ daer in
 „men sonderlingh moet spreken niet alle soberhepdt ende eerbiedin-
 „ghe tot soo hooge onbegrijpelycke Maj. is eben' selve/in substan-
 „tie/twelck inde eerste vier algemeyne Concilien/ opentlijck beleden

„is/ ende doozgaens dooz de gheheele Christenhepdt gheloofst werdt:
 „daer aen ick my houde: als medel' t welck ick segge tot naerder/ hoe-
 „wel onnsodige/ verklaringhe) aen 't gheen in 't achtste Capittel der
 „Nederl. Belijdenisse/ desen aengående/ beleiden wort: niet twijffelen-
 „de/ of alle de Remonstrantsche Leeraers en zijn van 't selve geboelē.
 „Verhopende dan hier mede uwe Doztel. Doozls. goede ende Chri-
 „stelijke mepninghe in desen/ ghenoech gedaen te hebben/ sal ick des-
 „sen eyndighen/ ende nae aller ootmoedighste aenbiedinghe van alle
 „wat ick eenighsins/ in dese mijne oude/ dooz hooghe jaren ende ghe-
 „dypzighe afflictien/ versterene daghen/ ten dienste van u Pr. Excell.
 „ende 't liebe Vaderlandt/ oock totten rechten vrede der Kercke / nae
 „mijne geringe krachten/ sal vermoghen inden Heere/ Godt den Al-
 „machtigen/ den Vader onses Heeren Jesu Christi bidden/ ghelijck
 „ick dagelick doe/ met veele dupsenden vroomer oprechte sielen/ dat hy
 „u Pr. Excell.

„Dooz luchtighste/ Dooz gebozen Dozt/ Shenadighste Heere/ ge-
 „nadelijck verleene een langh gheluck/saligh leven/ vol allerley seghe-
 „ninghe / tijdelijcke ende eeuwighen / bewarende de Dooz luchtichste
 „Prinseesse uwer Excell. getrouwe gemahle/ met uwer bepder Excel.
 „Dooz telijcke kinderen/ vooz alle quaedt ende de selve segghende met
 „alle goet.

Onder stontd

Vwer Pr. Excell. aller ootmoedighste oude dienær

Was onderteekent

Iohannes Wtenbogaert.

Den 4. Junij 1630.

„D' andere Requesten wierden daer aen mede gedrukt ende uptgege-
 „ben / nae dat de Copijen daer van eerst S. Excel. ende andere Heeren
 „waren medegedept schrijftelick. Dit geschiede inde maent Junius/
 „niet sonder mijne groote sozge ende moepte: daer mede die calumnie
 „renighsins werd gestuyp: Ende sepde een persoon van qualiteyt daer
 „nae/ dat de slach der Contraremonstranten met mijn brief aen S. Excel. ghe-
 „broocken was. immers vooz die tijdt.

„Omme redenen sal ick hier mede aenteekenen / dat Ian Vrancken,
 „Dienær vande H. Advocaet Barnevelt za: in zijn ghevangenis / om-
 „trent dese tijt/ te weten dē 12. Junij/ upt Amersfoort/ daer hy Wacht-
 „meester was/ inden Hage gheromen sijnde/ ende verstaen hebbende/ dat
 „ick daer was/ my quam aenspreken/ ende alsoo ick hem wat curieuse-
 „lick vzaeghe nae de contentantie des vooznoemden Barnevelts zal. in
 „sijne swarighhepdt / ende specialick/ of S. E. van my gheen mentie en
 „hadde ghemaect/ sepde hy / dat zijn Heer vooznoemt mijne antwoorde
 „aende Generaliteyt gesonden, op mijne Indaginge inde gevangnisse, hadde
 „gelesen ende gheprelen, my seer beklaghende / dat ick in mijne oude da-
 „gen

ghen moſte gaen ſuckelen bupten Landts / doordeelende niet te min / dat ick wel hadde ghedaen, wech gbegaen ende my gefalveert te hebben, vermits men anders niet my ſoude hebben om geſprongen / gheleijck niet hem. Dat oock S. Ed. inde gheſepde gebangenis gheleſen hadde mijne Verantwoordinghe teghen Berck, die hem oock wel hadde behaeght / ende dat hy daer by hadde geſepdt / Dat het wonder was, dat de Heeren ſoo een gepaſſioneert menſche geloofden. Sepde hy / Jan Vrancken / oock / dat zijn Heer voornoemt noyt Reeckeningh maeckte, datmen hem ſoude doen ſterven, maer dat hy uyt het leſen vande uytſchrijvingh des Bid-dachs in April, eer hy ſterf, naedencken kreegh / ende ſich niet eene groote patientie / Godbzuchtighepdt ende ſtillighept tot het uytterſte reſolbeerden / wel getrooft in Godt ende 't geruygenis ſijner Conſcientie.

Den 22. Junij op Rotterdam gherepſt zijnde / hebbe den Broederen aldaer gerappoorteert / datmen onſe Requette aende Heeren Staten / tot verontſchuldigingh tegen de Calumnien der Profeſſoren / niet had willen leſen, ende dat ick verſtaen had / dat S. Ex. niet wel ober die wepgheringh was te vreden gheweest / noemende 't ſelve barbariſch: Doch dat 't Hof de ſelve niet de memorie op de Extracten had ontfanghen ende geleſen. Voorts de volle antwoorde op de ſelve Extracten geſtelt / ende niet de Broederen tot Rotterdam gecommunicert hebbende / ben ick wederom gerepſt inden Hage den 5^{en}. Julij / alwaer ick de ſelve de uytſchrijven in 't nette ende collationeren / om aen S. Excel. ende 't Hof gelevert te worden tot der Remonſtranten volle verdedigingh. Alſoo oock de Heere Preſident Crombout ſeetkere Remonſtrantſche Advocaten by ſich onthoden ende veel geſproocken hadde van accommodatie der Kerckelijcke differentie / ende begeert (ſoo hare Ed. my verclaerden) dat ick doch yet ſoude willen ſtellen tot ſoodanigh eynde / ſchreef ick in mijnen naem eenen brief aende ſelve Advocaten met eenigen vooraegh tot Vrede inde ſelve / luydende aldus.

Erentfeſte / Vooghgeleerde / wiſſe / ſeer voorzienige Heer. Tia my eene ſeer aengename tijdinge te hoorē / dat het Gode almachtich heeft gelieft enige treffelicke perſonagien ende Regenten in te geben Vrede-gedachten / tot wechneemingh deſer bedroefder ſcheuringh. Ick bidde S. Majesteit dat hy 't ſegene / ende bequame wegen wiſſe / om daer toe te gheraecken. Inſonderhepdt / dat hy de gemoederen / die hier inne meſt hebben te ſegghen / voornamelick der Leeraren / Contra-remonſtranten ende Remonſtranten / (ſoo menſe noemt) begenadige met zijnen H. Gheest / op dat zy nae waerhepdt ſtaen met liefde / ende / ſoo doende / d' eenighepdt des Gheestes betrachten door den band des vredes / ſoo ons d' Apoſtel leert. Wat de Remonſtranten belanght / nademael ick die beſt kenne / ken ick van hare genegenhepdt in deſen beſt getuygen / ende derve my verſeekeren / dat sy ten hoogſten wenschen ſoodanige vooraeghen tot eenighepdt der Kercke te vernemen / die sy ſouden mogen amplexeren met eene goede Conſcientie. Alle wereltdſche conſideration / oock van Anjurien / ende gheleden ſchaden / ter zijden ſtellende / ſullen zy / als te

„poste daer toe loopen/ jae kussen de voeten der ghener/ die daer in op-
 „rechtelick arbeypden/ ende seggen metten Apostel/ *Q* hoe liefelick sijn
 „de voeten der gener/ die den Wyde verrondigen. Dat ick seide van
 „Conscientie/en sal (soo ick vertroutwe) by uwe *E. E. E.* ende alle die
 „weten wat Conscientie is/ ende hoe seer een Godbzuchtigh Christē
 „op de selve letten moet/ niet vrend ghebonden worden. Want daer
 „de Conscientie verwozen is (leert de *H. Schryft*) daer ljdme schip-
 „breuck des geloofs/ 't welck zjnde verloozen/ al verloozen is. Nie-
 „mand/ niet te seer gepassioneert/ en sal de Remonstranten soo dwaes
 „achten/ dat sy soudē hebben willen upstāen ende lyden / 't gheen sy
 „soo vele Jaren uptghestaen ende gheleden hebben / noch lyden/ ende/
 „door Gods genade/ vorder te lyden verpdt zjyn/ soo langh het hem
 „gelieft haer/ met het Cruys der vervolginge/ te besoecken/ 't en had-
 „de ghedaen/ ende dede/ de Goddelicke Conscientie. Sy weten wel/
 „ende staen gaerne toe/ datmen (in wereltse saecken) veel/ jae bykans
 „alles/ self tot de hooghste Injurien toe/ moet toegeven. Waer We-
 „ster ende Weere wil / datmen oock den rock volghen late / die den
 „mantel nemen wil/ ende aen d' eene wangh zjnde gheslaghen d' ander
 „biede / lieber dan sulck / jae meerder onghelyck / niet ljdtsamelick te
 „verdzagen of met ongeoorlofde wegen teghen te staen. Sy segghen
 „dan / met die goede Heeren / ende bkennen opentlick/ *Reipublica mal-*
 „*ta esse condonanda:* [Datmen veel om 't Landt moet toegeven.] Sy
 „doen 't oock (mijns geringen oordeels) inder daedt. *Qui Rem omnem de-*
 „*scum, liberatam, ipsam denique vitam, condonat Respublica, condonat omnia:* [Die
 „al sijn goed/ staet/ bypheydt en leven het Landt toegheeft/ die gheeft
 „het al toe/] ende en behoud niet meer (indient my gheoorloft is soo te
 „spreeken) *in marsupio*. [inde beurse] dan de goede Conscientie/ die hy
 „niet geven en kan/ of tegen de welcke hy niet doen en mach/ want sy
 „komt alleen Gode toe / vooz den welken alleen hy daer van heeft te
 „responderen. Een saeck/ die ick vertrouw oock alsoo/ by die Wyde-
 „liebende Heeren/ verstaen te werden. Dit dan zjnde gesupponeert/
 „houde ick my verseckert bande zjde der Remonstranten/ dat sy tot
 „den Wyde ende eenighepdt der Kercke sullen toebzenghen alles wat
 „hun/ in dier voegen/ eenighsins doenlick is. Van d' andere/ naame-
 „lick de Contraremonstranten/ wil ick gheerne 't selve hoopen/ hier-
 „om vooznamelick/ datmen niet en behoort te pzasumeren / dat soo-
 „danige vooztreffelicke Heeren ende Regenten hare goede genegent-
 „heyt in desen soo verre soudē uppteren/ ende de Remonstranten aen-
 „poztē/ om voozslagen tot Wyde te doen/ ten ware zy haer oock ver-
 „seckert hielden bande goede dispositie der Contraremonstrantē tot
 „deselve saecke / ende datmen hier inne niet en soude arbeypden te ver-
 „geefs. Anders/ soudēmen ghewichtighe redenen hebben te twyffe-
 „len / of het den Contraremonstranten oock ernst ware/ ende of hare
 „ghenegenthepdt eenighsins tot Wyde ende accomodatie streckte/
 „oermids de groote hardighepdt / die sy tot noch toe hebben ver-
 „thoont / soo met het solliciteren bande Plaraten ende d' executie van
 „dien / als met verscheden hare Synodale Resolutien tegen alle ac-
 „com-

„commodatie met de Remonstranten. Voer vermercke ick / dat de
 „ghemelde Vrede-lievende Heeren meynen / dat de Remonstranten /
 „als inde Ip-leggende / de minste behoozen te zijn / ende dienvolghende /
 „dat hun betaemt te Suppliceren ende eenige voorszlaghen tot eenig-
 „heyt te doen / waer op uwe E. E. E. (als die wijsfelijk voorszien / dat
 „soodanige voorszagen niet kunnen werden ghedaen anders dan uyt
 „gemeynen Raem : dat oock die gemeyne Raem niet kan ghebruykt
 „worden / in soo een ghewichtigh stuck / sonder voorgeaende commu-
 „nicatie met alle / die (Godt betert) onder de Remonstranten in dese
 „hare ghelegentheydt niet en is practicabel) gaerne souden verstaen
 „mijn beduncken / om te weten / waer op de saecke / mijns oordeels /
 „principalick rust / ende hoe hier inne verder soude te handelen zijn.
 „Ick wenschte / mijn Heeren / hier over niet te werden bemoept.
 „Want hoewel ick / met Hert ende Ziel / nae den vrede der Kercken
 „verlanghe / ende seer geerne daer toe soude willen brengen alles wat
 „my mogelick ware : Soo binde ick evenwel 't stuck / voer my alleen /
 „te ghewichtigh / om yet daer inne te segghen / bysonder / wanneer
 „ick lette op mijne particuliere gelegentheydt. Niettemin / nademaal
 „ick my schuldigh kenne uwe E. E. E. inden Heere te dienen / en niet
 „achter te houden van 't geen mocht strecken tot vorderingh van eene
 „soo goede ende heplige sake / sal ick hier van / met uwer E. E. E. oorz-
 „lof / discouteren een weynigh in 't breede / sonder pendants prejudicie.

Soo veel ick weet / of vermercke / loopen der Remonstranten insich-
 „ten tot Vrede , op onderlinghe tolerantie oft verdraeghsaemheydt over de
 „Leeringhen , die in Godts Woordt niet en werden bevonden klaer ende
 „duydelick uytgedruckt als noodigh ter saligheydt. Waddemen van
 „aenbangh deser doebigher verschillen dat kunnen baten / ende tot
 „soodanige strichtelcke verdraeghsaemheydt willen verstaen : men
 „hadde (onder correctie) kunnen ontgaen vele onheplen / daer in men
 „tsedert is gheballen. Men beelde sich in / dat die verdraeghsaem-
 „heydt onghewoost / oock niet practicabel was : maer dat d' een of
 „d' ander parthye most onder / of boven / legghen : daer konde maer
 „eene / of eenrele Religion oeffeningh wesen &c. Welcke Mari-
 „men men inmer soo vast hiel / als men wel eer / in Franckrijck / ende
 „elders vast ende onweerspreckelick ghehouden heeft / dat twee of
 „meer Religionen (soo men spreekt / by groot abus / aenghesien ver-
 „schepden Religionen vergaderinghen ende oeffeningen / niet alle tijdt /
 „en maerken / of en zijn verschapden Religionen) incompatibel zijn in
 „eenen ende den selvigen Staat. Maer de noot / ende d' experientie /
 „hebben / soo daer / soo elders / anders gheleert / ende ghetoont practi-
 „cabel ende doenlick te zijn / 't gunt sommigher menschen gemelike /
 „hebighe / onghewoelichheydt ondoenlick hiel. Het ware wel groo-
 „telick te wenschen / dat inde Religie nimmermeer oneenigheyden en
 „waren : Maer naedemaal onse Coningh ende Vrede-Vorst selve
 „voorzepdt heeft / datser wesen sullen / sonder die te willen / door Al-
 „machtighe onwederstaenlike kracht / beletten (om redenen sijne
 „wijsheydt betamelick) ende der menschen blindheydt / onverstandt

„ende verkeert heyt veeltijds voorszelt ende aenrecht dinghen / die de
 „waerhepdt/ voorts ghebzacht door den tijdt / niet en mach laten te
 „bestrafen: waer teghen d'onwaerhepdt ende doolinghen niet willen
 „berispt/ weynigher ghebeter of gheweert zijn: Wat Gaedt? Van
 „dat het swaerste dickwils meest moet weghen. Mach men seggen/
 „*fiat Iustitia & pereat Mundus*: [Laetter recht ghedaen worden al soude
 „de wereld vergaen: Men magh segghen/ten respecte van 't noodigh
 „bestrafen schadelicker doolinghen / *Vincat veritas & pereat mendacium*.
 „[Laet de waerhepdt d'overhand hebben / en de leughen omkomen.]
 „Hier upt is oorszpronckelick voortghekomen de seer droebighe onee-
 „nigheyt in 't Chzistendom/ tusschen 't Pausdom ende de Reformatie
 „die 't Pausdom van der selver onverbzaghelike corruptelen
 „heeft willen supveren / welcke supveringh 't Pausdom niet wilde
 „lijden. Hier upt sijn oock ghesproten/ten aensien van 't bestraffen
 „eenigher doolinghen / onse oneenigheden tusschen Remonstranten
 „ende Contra-remonstranten. D'eerste sijn swaerlick te helpen/
 „om dat de Reformatie de Pauselike fundamenten/als menschelike
 „om verre werpende/op andere/namelick Schziftuerlike ende God-
 „delike fundamenten bouwet. De leste zijn/nae mijn geringh oorz-
 „deel / wel te helpen / inmers soo verre / dat sp vrede houden / in-
 „dienmen ten wederzijden by de rechte fondamenten of gronden der Re-
 „formatie blijven wil:welcke gronden dese zijn:

**Dat de H. Schzifture klaer ende dupdelick spreeckt in alles wat
 noodigh is ter salighepdt/ jae/ soo klaer/ dat daer geen upt-
 legginge noodigh en is.**

**Dat alle Menschen/ooch de Synoden/geeneuptgenomen (sedert
 de tijden der Apostolen) dolen kunnen in alle uptlegginghen
 ende decisien/die sp doen over saecken die niet klaer ende dup-
 delick inde H. Schzift zijn uptgebzucht:**

Ende volgens/

**Dat Godt gheen onseplbaer spreekende Rechter / of Rechters/
 hupden ten daghe inder Wereldt en heeft ghestelt/welckers
 uptlegginghen ende decisien in saecken des Gheloofs / die
 niet sooklaer / als nu ghesepdt/ inde H. Schzift zijn uptghe-
 bzucht / men ggehouden zpaen te nemen ende te gelooben als
 onseplbaer.**

„Op dese Fondamenten rust de geheele Reformatie / soo kenlick is
 „upt de disputatien der Hereformeerde teghen de Papisten / oock
 „noch onlanx in 't boeck van Monsieur du Moulin tegen den Car-
 „dinael du Perron/teghen den welcken hy de ghesepde Maximen su-
 „stineert ghenoech in terminis. Wilmen nu by dese gronden blijven/
 „soo moet d' Onderlinge Verdraeghsaemheydt over onse verschillen plaets
 heb-

„ hebben, ende en haddenmen dien volghende tot de Synodale decisie
 „ niet behoeven noch behooren te komen: 't welck al voer 't houden
 „ van 't Synodus Rationael van Dordrecht wel lebendig/meer als
 „ eens/berthoont/maer niet ghehoort wierdt. Et hinc illa lachrymæ.
 „ Indienmen 't anders verstaet / te weten: dat/soo dickwils men in
 „ verscherpdenhepdt van opinien valt over den rechten sin der H.
 „ Schryft/ in leerpuncten/ die de H. Schryft selve niet en decideert in
 „ klare dupdelicke termen/ men als dan decisie sal gaen half upt mon-
 „ de van menschen die dolen kunnen/ Synodaler/ of anders/berga-
 „ bert/met obligatie in Conscientie/van sulcke decisien te moeten als
 „ onseylbaer aennemmen ende volghen / op pene van depoztemment van
 „ diensten/ excommunicatie &c. soo wylckmen vande fondamenten
 „ der Reformatie. Want soo menige decisien/decreten/Canones/of
 „ Regelen als nu worden gemaecht van menschen/in saecken des ge-
 „ loofs/om nade selve / ende niet anders te moeten leeren/soo menigh
 „ nieuw artijckel des Gheloofs maectmen. Dit en komt gheen
 „ mensch of Synode toe / ende is onlijdelick inde Ghereformeerde
 „ Kerck/die op de oude eerste fundamenten begeert te blijven/gelijck
 „ de Remonstranten begeeren ende upterlick geresolbeert zijn/soo veel
 „ ick mercken kan. Dat die Leeraers die de verschil punten in een Synodus
 „ verhandelt, soo verstaen, als de Synodale articulen, inde welcke sulck ghe-
 „ voelen verclaert word, mede brenghen, by die articulen blijven, voor haer
 „ particulier, ende alsoo leeren, kan ende mach geleden worden, sonder ver-
 „ breeckinge der gheestelicker gemeynschap die in Christo is: midts dat zy
 „ andere Leeraers, die van dat gevoelen niet en zijn, of de saeck in dien voe-
 „ gen niet verstaen en kunnen, niet en condemnieren, noch en verbinden evē
 „ alsoo te moeten gevoelen ende leeren als zy, soo langh zy haer ghevoelen
 „ niet aennemmen en kunnen, om de bundige Schrifuerlicke redenen, die zy
 „ meynen te hebben ter contrarie, ende vande welcke de peremptoire deci-
 „ sie, die onseylbaer zy, om namelick andere als van Godts wegen daer aen
 „ te binden geen mensch toecomt. Die dan noch niet sulcke decisien deur
 „ wil/om een wet daer van te maken/die men practijfelijk volgē moet/
 „ gebzupckende daer toe oock den wereltlicken arm/om die te doen on-
 „ derhouden: die lept op andere Conscientien een Tuck/dat onverbza-
 „ gelick is. Want/na de practijcke der Pauselicke Kercke/maect hy/
 „ in effect/ nieuwe Leer-punten ende articulen des Geloofs: 't welck
 „ met de fundamenten der Reformatie niet bestaen en kan. Ende
 „ wort dit Tuck/ ende dese practijcke/als dan noch onverbzagelicker/
 „ wanneer die Poincten, die men anderen alsoo op dringen wil, by die luy-
 „ den/den welcken men die wil opdringen/gebouden worden, niet alleen
 „ onprofijtelyck ende onnut te zijn ter saligheydt, maer oock, dat se seer hin-
 „ derlick ende schadelick zijn inden loop der Godtsaligheydt, om saligh te
 „ worden. Dusdanigh is het gevoelen, 't welck de Remonstranten hebben
 „ van die poincten, die inden Dordrechtschen Synodo zijn ghecanoniseert:
 „ Daer teghen zy het hare, dat inden Synode ghecondemneert is, houden
 „ voor rechtinnigh, oprecht/ende seer nut tot vorderingh der Godtsa-
 „ ligheydt; ende ebenwel en hebben sy noyt ghesocht deselve den Con-
 tra-

Contraremonstranten op te dzinghen. Men heeft sulcx den Remonstranten wel naegesept ende naegeschreven/maer bupten ende tegen waerhept: Ten sal nimmermeer bewesen worden. Daer wenschen ende begeeren is alle tijt geweest/ ende is alsnoch/ het andere niet te moeten/ ende het hare te mogen leeren/ door onderlinghe stichtelike verdraeghsaemhepdt.

De saecken dan aldus staende/ hoe komt men tot Vrede? Wanneer sulcke swarigheden eerst ophomen/ sijn vziendelicke Conferentien ende By-een-comsten/ oin te sien/ ofinen door 't middel der selver malkanderen kan brengen/ met goede redenen/ tot een sin ende gevoelen/ seer pzijselijck/ ende kunnen onpartijdighe Synoden daer toe sonderlingh mede dienen/ sonder te komen tot deficie. Daer wanneer die/ ettelickemaal zijnde versocht/ niet en pzoefiteren/ en isser/ mijns oordeels/ geen bequamer middel, om vrede te houden/ of/ deselve weder te bekomē/ daerse verlozen is/ als Onderlinge verdraegsaemheyt. Ghelieft het den Contraremonstranten tot deselve te verstaen (aenden Remonstranten sal hier in gheen manghel sijn/ naedemael sy voor enden hier om roepen) soo is het rechte fondament tot rechte Chzistelicke vereenighingh getroffen. Hier op soude dan vorder noodigh zijn, dat parthyen, *hinc inde*, [van weder zijden] met malkanderen tradē in vriendelicke Conferentie ende communicatie, hoe ende in wat manieren men deselve Onderlinge Verdraeghsaemheydt vredelick, stichrelick, ende vruchtbaerlick soude practiseren ende in 't werck brengen; het ware dan in eene ende deselve Kercke, of in verscheyden Kercken, midts houdende evenwel eenderley Avondmael, tot publycke betuyginge van eenighedyt inde Hooft-poincten noodigh ter salighedyt.

Om tot dese communicatie vruchtbaerlick te gheraecken/ schijnt noodigh, dat parthyen, *hinc inde*, [van weder zijden] eerst onder malkanderen, elcke parthye met de hare, sprecken, vry ende onbecommert: Welck alsoo den Remonstranten tot noch toe geweygert is/ soude de rebelijkheid ende billichhepdt wel berepschen/ ja/ soude (onder correctie) noodigh sijn/ dat die vryheydt allen Remonstrantschen Leerraren, die in 't Land sijn, sonder exceptie, oock den Loubestepnschen gevangen/ genadelick wierd vergonlt, soo wel als den Contraremonstranten/ om dat het een saeck is van grooten ghewichte/ die peder van hun aengaet in Solidum, op dat zy/ na rijpe overweginge van alles wat tot eenen oprechten ende bestendighen Chzistelicken Vrede der Kercke dient/ uptten haren mochten committeren eenige/ die sy bequaemst soudē achten/ tot vorder onderhandelighingh met de Ghe-deputeerde der Contra-remonstranten.

Ware desen voet den Heeren Regenten, die van dese saeck hebben ghespzoocken/ niet onaengenaem: ende en seelbedaer aen niet anders/ dan dat de Remonstranten d' eerste mosten sijn/ om diesaengaende pet te Suppliceren ende versoeken (hoewel sy dese hare intentie/ dickwils voor desen/ by ootmoedighē Supplicatie/ hebben te kennen ghegheven) ick soude hopen ende vertrouwen/ dat sy daer toe niet alleen niet onwilligh/ maer/ ter contrarie/ in alle manieren/ wil-

gh

„ligh ende bereydt sullen zijn / wanneer sy maer mochten verseeckert
 „wesen / dat soodanigh haer doen niet qualick en sal ghenomen wor-
 „den / ende dat de Contra-remonstranten/ den vrede met de Remon-
 „stranten sincerlick ende van herten begheerende/ vande ghesepde on-
 „derlinge Verdraeghsaemhepdt niet vzeind en zijn. Dit is 't gheen
 „ick u E. E. E. mijn Heeren / op 't gunt my van der selver wegghen
 „boozghekomen is/ hebbe willen te ghemoet hoeren/ alleen booz mijn
 „particulier / sonder pemandts praëjudicie / na mijn gheringh ooz-
 „deel/ende na de kennisse / die ick eenighsins hebbe van der Remon-
 „stranten ghelegenthepdt : dit alles niettemin onderwerpende uwer
 „E. E. E. ende aller verstandigher Vrede-liebende Heeren Regenten
 „ende Vrienden correctie : Biddende hare ende uwe E. E. E. of hier/
 „moghelick / yet te veel of te wepnigh / of niet soo bequamelick / alst
 „behoort / ende ick selver wensche / ghestelt en ware / dat sulcx alles
 „gunstelick oberghesien / ende ten besten ghedupdt werde / met ver-
 „seeckeringh/ in allen ghebal/ van mijn oprecht ende sincer ghemoet
 „ende meeninghe totten Vrede der Kercke / ende den dienst des L.
 „Vaderlands.

„Iffer oock yet boozder / dat uwe E. E. E. desen aengaende van
 „my begeeren/ ick ben berepdt tot der selver dienst inden Heere. Want
 „hoewel mijne capacitept ende vermoghen / bysonder in dese mijne
 „hooghe Jaren ende Ouderdom/ in desen alken seer gheringh is : de
 „saecke nochtans is soodanigh / ende van sulcker waerdighepdt / dat
 „ick niet / van alles / dat/ dooz Godts ghenade/ in my soude moghen
 „wesen/ en soude willen sparen/ om 't selve te emploperen tot eene soo
 „Goddelicke/heplige/ wenschelicke/ ja noodighe saecke.

Hier mede wil ick uwe E. E. E.

„Erentfeste/ Hoogh-geleerde/ Wijse seer Doozsenige Heeren ende
 „goede Vrienden des Almachtigen protectis ende bescherminghe be-
 „velen. 20. Maert 1630.

Wier E. E. E. ende aller/waerhept ende vrede beminnen-
 „de Dienstwillige oude/Dienaer

I. W.

Desen brief tot Rotterdam/derwaerts ick wederom repde de 12en.
 met D. Episcopio ende andere Broeders gecommuniceert hebbende/
 sond ick die naden Haghe aende booznoemde Advocaten/om den Heere
 President booznoemt gelebert te worden / ghelijck oock is gheschiedt;
 daer op ebenwel niet ghevolght is. Den boozt / met D. Episcopio
 ende Borrio/van Rotterdam/ ober der Goude te waghén gherepft op
 den 16. Julij naer Utrecht / alwaer wy langh ende vreedt met de Pre-
 dicanten ende Opstienders aldaer gesproocken ende gehandelt hebben/
 in verscheppen vergaderingen tot dien epnde gheshouden/ ober seeckere
 swarighepden aldaer gheresen / zijn wy den tienden Augusti t'samen
 verrepft op Amsterdam/ alwaer mede eenige ordre gestelt hebbende in
 som.

sommighe dingen de Remonstrantsche Ghemepnte aldaer aengaende/ zijn wy den 24^{en}. der selver maendt boozt gereyft op Alckmaer/ daer de Gemepnte onse pzesentie oock hadde versocht/ van waer D. Adrianus Bozrius zal. sieck zijnde weder keerde na Amsterdam. Episcopijs ende ick gingen na Hoorn / ende quamen den 4^{en}. Septembz is weder t' Amsterdam / alwaer wy met groote droefheyt verstonen/ dat D. Bozrius overleden was. Onse saecken aldaer boozt asgedaen hebben/ de/ ben weder ghekeert inden Hage den 13^{en}. Septembz is. Hier was het wederom te doen met nieuwe requesten / die de Contra-remonstrantsche Kercken upt alle Provincien boozt hadden te pzesenteren aende Staten Generael / tot hernieuwinghe der Placcaten ende der Remonstranten onderdrukkinghe/daer teghen ick mijn beste dede/om dooz bequame middelen de Heeren te doen onderrechten/ om dien quaden cours te stuyten. Oock stelde ick nieuwe Requesten aende H. H. Staten Generael ende S. Excl. tot verlossinge vanse gebange Broeders op Loubesteyn. Dit gedaen/ben ick den 15^{en}. Octobz is weder gereyft op Rotterdam / om mette Broederen aldaer te doozsoecken secker Koffer met papieren de Remonstranten aengaende/ende aldaer/hp D. Adrianus Bozrius za: ghelaten/ 't welck in pzesentie van zijne Weduwe zijnde geschiet/ende boozts ordze gestelt op verscheden saecken de Remonstrantsche Ghemepnten aengaende/ben ick den 9. Novembz is weder ghekeert na den Haghe/logerende in mijn Hups/waer van mijn Hupsvrouw de possessie ghenomen hadde van Mey lefleden af dat Roszus daer upt-toogh/ ende bondt 't selve soo ontraffeneert ende gheschoffiert/ dat een goet Heer van qualiteyt (die mede de publijcke Kercke frequenteert) / 't selve zijnde comen besien/ als Roszus versch daer upt ende mijn Hupsvrouw daer in gheromen was/sepde/ Datmen soude seggen, dat de Mansfelders of de Crabaten, (van dit volck ende hare rouwigheyt sprackmen doe seer veel onder den ghemepnen man) daer ghelogeert waren gheweest. Mijn Hupsvrouw was alle de somer besich geweeft met repareren / ende ick begonde den 20^{en}. weder een kasse te stellen in mijn Studoir/ boozt de Boecken/die my/na eene soo groulike gelede Schip-bzeucke mijner booziger Bibliotheque/ overgebleven waren/uptgenomen eenighe wepnige op nieuw aengerichte/ alsoo ick niet van meeningh en was booztaen soo dickwils weder te verschupsen/sonder merckelijcke nootd/maer in mijn Hups te blighen/ ende Godt boozt mijn selve ende alles te bevelen / die van dese sijne welbaet/ende dat ick alsoo mijnen wijngaert (die Achab Naboth ontnomen ende anderen inghegheven hadde) noch boozt mijn Sterfdagh weder hebbe moghen besitten/grootelijck gedanck moet zijn.

Den 4. Decembz is 1630. was een vast ende Widdagh hp de H. H. Staten geordonneert/op den welcken de Remonstrantsche inden Hage mede vergadert zijnde/om Godt te bidden/ begonde eenighe vrouwen inde Vergaderingh opentlick eenighe Psalmen te singhen / die hande reste van 't volck ghevolght wierden. Dit was in 't eerste inde Haeghsche Remonstrantsche Vergaderingh/'twelck dede bzeesen/dat de Heeren dat qualijck souden mogen nemen/ende der Remonstranten Verga-

Vergaderingh aldaer/daer ober moepelijck ballen/maer daer en volghde (Godt lof) niet nae/ soo dat de Demonstranten tsebert inde possessie van't singhen der Psalmen/ vooz ende na de Predicatie op der Gereformeerden manier/ inden Dage gebleven zijn. Daer na den 19. quam seker persoon my seggen/ dat S. Excel. naer my/ ende hoe het met my was/ hadde gebzæghet/ ende als daer op was gheantwoord al redelick/ mocht by uytgaen, had S. Excel. daer op ghesepdt / maer niet predicken, spreckende voozt seer tot mijnen lof/ soo die persoon my septe. Dit wepnigh verquickte my wat in die ghelegenthepdt. Noch wierdt my den 23. gerapozteert van een treffelijck ende geloof-waerdigh man/ dat een bande 24. Rechters ober den Advocaet zal, ende my (die hy noemde/ ick evenwel hier niet noemen en sal) teghen hem/ die my dit te Hups bzacht hadde ghesepdt / Dat hy wel vermoeyde, dat Wtenbogaert in sijn Huys was, maer datmen hem nu daer niet soude soecken: ende tegen een ander/ Datmen anno 1618, ende 1619, wat hardt hadde gepozcerdt/ ende daer by noch dese woorden: Saten die andere niet op Louvesteyn, sy soudender niet ghebracht worden, maer nu kanmen se niet laten gaen sonder krenckinghe vande publijcke Autoriteyt. Ende alsoo ick eene secker saecu van gheen groote impoztantie vooz een seer onstelt Hupsghesin/ daer in S. Excel. alleen konde remedieren / aende selve zijne Excel. hadde doen recommerenderen / by schijstelijcke memozie van mijne handt dooz een goetd vriendt / die S. Excel. de selve memozie hadde verthoont / rappozteerde my de selve vriendt den 24^{en}. dat S. Excel. niet alleen mijne recommendatie hadde plaets gegeven/ ende mijn versoeck geacordeert/ maer oock daer by seer affectueuselick na my hadde ghebzæghet / ende verstaen hebbende dat het met my noch wel was/ ende ick my in mijn Hups weder onthiel / was daer ober blijde gheweest/ ende hadt gesepdt voor my te willen doen al wat hy konde, verbalende, hoe aengenaem ende liefick zijne Z. Moeder was gheweest, ende dat hy my wel soude willen spreekken, maer vreesde my niet droefheydt weder te sullen moeten laten gaen, om dat hy niet soude kunnen doen dat ick van hem soude begheeren.

In Januario 1631. den 4^{en}. comt my een secker persoon van qualiteyt woonende t' Utrecht/ begroeten/ ende met een segghen/ dat hy quam vanden Heere Mr. Adriaen Bloos/ alwaer hy ghebonden hadde D. Festum Hommum, die / twijfelende dat S. E. my soude gaen aensprecken/ hem hadde ghebeden my sijns, Festi, halven seer te groeten van wegen onse oude kennisse ende vriendschap. Dit dede dese goede Heer/ ende septe daer by/ dat hy upt D. Festi propoosten van my niet anders hadde konnen bemercken/ of hy en hadde van my goede opinie. Dit/ hoewel niet veel te bedupden hebbende in sich selve / gheeft evenwel wat opmerckingh in regard van dinghen my te hooren vanden vooznoemden Festo wederbaren/ die doen dencken/ hoe de menschen konnen veranderen.

Den 25. wierdt my geboodtschap/ dat S. E. de Heer Graue van Culenborgh/ my eertijds een seer gunstigh Heere/ als oock was gheweest wijlen sijn G. Heer- Vader/ ghesepdt had teghen de persooone die

my de boodtschap hzacht / dat hy my wel soude willen spreeken , konde
 het gheschieden in 't heymelick. Ick antwoorde / dat my groote eere
 soude geschieden/indien het S. G. geliefde daer toe te stellen soodanig-
 ge odyde van tijdt ende plaetse/als 't de selve soude goetbinden/ ende
 dat het by my wel heymelick gehouden soude worden: 't en geschiede
 evenwel niet. Den 2^{en}. April reysde ick tot Rotterdam op der Zoee-
 deren vergaderingh/ ende communiceerde aldaer openbaer aende Ca-
 sel des Heeren den 20^{en}. wesende Paesch-dagh. Waer naer ick den 1^{en}.
 May met Episcopio ben gerepft op Amsterdam/ ten ernstighen ver-
 soecke vande Zoederen aldaer/ alwaer ick mede openbaerlick ten A-
 vondmael des Heeren gingh inde openbare vergaderinge den 1^{en}. De
 1^{en}. daer na wierdt ick van eenighe Opsienders/ upt naem van alle/
 versocht te predicken op eerstromende Sondagh / of/ soo my dat doe-
 niet en was gelegen/op Sondagh daer na: Dan my excuseert heb-
 bende om verschepten rebenen/ende den 27^{en}. de Beemster metter haest
 gesien hebbende/ben den 31^{en}. weder gerepft inden Hage. Hier naer in
 Junio/alsoo de Remonstrantsche Gemeynte de plaetse/ die sy hadden
 gekocht/om inde selve hare Godts-dienstige vergaderinge te houden/
 wat begonden te accommoderen met metselen ende timmeren/ wierdt
 de selve gedreyghet vande H. Gecommitteerde Raden ende 't Hof/ dat
 alles weder om verre ghewoopen soude worden dooz publicke autho-
 riteyt: Maer nae eenige oculare inspectie lieten hare E. E. 't werck in
 stilligheyt voortgaen. Ick wierd oock nergens gemolesteert/ende den
 10. gerepft zijnde tot Noortwijck om eenighe particuliere saken/oock
 tot Lis den ouden Borgemeester vander Laen versocht hebbende de
 12^{en}. Predickte ick op 't ernstigh aenhouden van mijn Weert tot Noort-
 wijck in sijne Sale den 18. wesende Woensdagh / upt Luc. 10. van
 Martha ende Maria / insisterende voornamelick op de woorden een
 dingh is noodigh ; ende keerde weder inden Hage den 19^{en}. alwaer my
 verhaelt wierd / dat de H. van Santen in 't Collegie vande Gecom-
 mitteerde Raden dapper had gesulmineert op d' Arminianen/ende op
 d' executie vande Placaten tegen hun sterck gedreven.

Sijnde den 2^{en}. Julij gherepft op Delf / om den H. Burgemeester
 Gerrit Meerman sal. op sijne ernstighe begeerte te versoeken in sijne
 langhduerige siechte (gelijck ick dickwils dede) ben ick daer ghebleven
 tot op den 7^{en}. Middeler tijdt liet ick toe / dat de vermaerde Schilder
 Mr. Michiel Mierevelt my, op sijne ernstige begeerte, conterfeytede. Niet
 langh daer na/te weten den 14^{en}. comt tijdingh/dat Christianus Ouwers
 tot Doekum in Ozielandt gebangen was/om inde Remonstrantsche
 vergaderinghe aldaer dickwils Godts woordt ghepredickt te hebben;
 doch wierdt eenige tijdt daer nae/met eene gracelike Sententie/ we-
 der los gelaten/tot der Remonstranten breuchde. Van 't geen de Re-
 monstranten meest verheughde omtrent diet tijdt/was/dat de seven Re-
 monstrantsche Leeraers, die soo lange jaren op Louvesteyn hadden geban-
 gen gheseten/alle te gelijck waren wygeraeckt met behendigheyt/inde
 nacht tusschen den 19^{en}. ende 20^{en}. deser maent/op welken dagh 39 alle
 gesondt quamen binnen Rotterdam/ende sijn daer nae alle in 't predi-
 ken

ken gebzuprkt in verschepden ghemeputen/ sonder dat hun/of den Remonstranten in 't gemeyn/daer over eenige swarighepdt is wederbaren. Doch de H. President van Hollandt Crom-hout/den H. Advocaet Paats by sich ontboden hebbende / septe verstaen te hebben / dat de Remonstranten vooz hadden daer over eene generale ende formele dancksegginge te doen/daer over S. Ed. hem Paats versocht zijn besse te willen doen 't selve te beletten/ende met een te trachten na vrede/ segghende / indien Wrenbogaert daer in wilde arbeiden, dat dat het beste werck soude zijn dat oyt gheschiede, ende dat hy alsoo met eere in sijn Graf comen soude. Dit verstaen hebbende/ liet ick S. Ed. bedancken vande goede opinie/ die hy van my hadde/ ende seggen/ dat ick alle tijt daer toe ghearbejdt hadde ende noch arbejde / soo S. E. wel wist upt den Bzief / die ick vooz jaer ende dagh aen sommighe Advocaten had gheschreven/ die oock S. Ed. verthoont was; dan dat het alleen seelde aende Contraremonstranten, die niet in 't hooft en hadden van de persecutie en executie der Placaten/soo upt verschepden hare Remonstratiē noch onlanck overgegeven/bleeck/ ende dat daerom dese in ernst vermaendt moesten wesen tot vrede.

Den 13^{en}. Augusti gherepft zijnde op Rotterdam / om met eenighe Woeders te spzeeken van 't ghene noodigh was tot de generale vergaderinghe van alle de Woederen / die metten eersten dienden gheconvoceert / vielen in dese communicatie vele swarighepden vooz / bysonder eene saecke/ die my seer mishaghe / dan sp wierdt eenighsins byghelept/ hoewel niet sonder misnoeghen ende sware quellingshe/ die ick by my hiel. Ende alsoo ick om verschepden Remonstrantsche saecken/ die tot Rotterdam te doen vielen/ noch aldaer moeste blijven/ quam my aldaer van ouder kennisse upt Engelandt besoeken (na dat S. Ed. my inden Hage te vergeefs gesocht hadde) de Heere Baron Cicil, anders Grave van Wimbeldon Engelsch Lord/ my met-groote vriendelijckhejt noodende in Engelandt te komen woenen / presenterende sijn hups etc/ ende segghende/ dat de saecken, in 't regard van my ende de Remonstranten, nu heel anders stonden in Enghelandt dan inden Iare 1619. als ick uyt Antwerpen aen S. Ed. schreef: Dan/ S. Ed. seer bebandhante/ excuserde ick my. Den 27. weder inden Hage gekeert zijnde / verstaet ick den 3^{en}. Septembz is/ dat men inden Haghe weder sprack van executie der Placaten ende vande verstozinge der vergaderinghe aldaer/ oock/ dat de H. Nieuland Borgemeester aldaer hadde ghesepdt/ dat Wrenbogaert dese nieuwigheyt hadde inghevoert, ende datter maer een Religie moeste wesen: doch dat men vanden Hage geen swarighejt hebben soude/ ende dat hy wel mocht lijden / dat zy daer exercitie hadden. Ick soude S. E. hier over wel anders hebben onderrecht/ had ick hem bequamelijck connen ter spraeke komen: Nu most ick dese blame met patientie verswelghen. S. E. wiert niet seer langh daer na krank/ ende overleed. Ende alsoo de spraeck sterck gingh door den geheelen Haghe / dat de Heeren vooz hadden het Remonstrantsche Bethlehem (soo noem ick de plaets / daer sp hare Godts-dienstighe vergaderingen hielden / om de slechtighepdt ende kleynhepdt vande selve) t'eenemael

nemael te demolieren / wierd ick ghewaerschouwt voor my te sien, ende wepnigh dagen uyt mijn huys te gaen elders logeren, 't welck ick dede/om niet te schijnen der vzienden raedt te versinaden/ende my bupten noodt in perijckel te willen stellen: Den 16^{en}. daer nae wierdt door alle Straaten banden Hage gheviert over de Victorie/ die Godt S. Excel. hadde ghegeven over de Antwerpensche Vloote ende Chaloupen op Schelde / waer over ick de bypmoedighepdt nam my 's avondts op strate te begeben/om het vieren te sien ende gesien te worden, ghelijck gheschiede; ende alsoo daer op niet en volchde / anders dan het segghen dat men my ghesien ende ghekent hadde, heerde ick weder in mijn huys den 17^{en}. van waer den 24^{en}. gherepft zijnde t' Amsterdam met den Heere Simon van Beaumont / ordinaris Gedeputeerde van Zeelandt ter vergaderingh bande H. Mog. Heeren Staten Generael / op 't sluypen van 't Huwelijck tusschen Meester Arnout van Beaumont zyn Soon/ Raedt van S. Excel. met mijner Hupsbrouwen Dochters Dochter/ Johanna Lindemans sal. (welcke alliantie met een personagie in regeringe zijnde/ van weghen soo eene Provincie/in 't hoogste Collegie van 't Landt / vele achteden my niet dan tot eere ende reputatie te konnen strecken/ heerde ick niet S. E. weder inden Hage den 29^{en}. ende reysde den 12^{en}. October daer nae op Rotterdam op de groote Vergaderingh aller Remonstrantscher Leeraren/ dewelcke twee dagen ghe-duert hebbende/ my noch veroozsaechte daer te blijven om eenige saecken/daer toe ick/ neffens andere/ was ghecommitteert / te verrichten/ ben ick weder inden Hage gekeert den 23^{en}. der selver maendt.

Den 28^{en}. krijgh ick tydingh/ dat de Heer Grotius uyt Vranckrijk was ghearriveert binnen Rotterdam, ende daer nae/ dat S. E. niet goet hadde ghebonden te schuylen voor een tijdt/ maer dat hy sich genoerch opentlick op strate verthoonde / 't welck my sijnenhalven dede vreesen ende wenschen/ dat S. E. sich soo terstondt niet alsoo in 't openbaer gegheben/maer sijne komste allencxkens hadde laten ruchtbaer worden/om sich daer nae met meerder vrucht te verthoonen / wanneer de humeuren wat beter souden sijn gheprepareert / ghelijck ick S. E. oock dede weten: Van S. E. sagh de saeck anders in. Ende alsoo ick den 6^{en}. November moste verterpsen op Amsterdam op de Bruploft-feeft van onse Dochter/ en sprack ick den Heere de Groot niet voor den 9^{en}. December daer nae binnen Amsterdam (alwaer ick soo langh na onse Dochter van Beaumont feeft gebleven was/ om pet dat ick daer noch hadde te doen/ ende om / ter begeerte van eenighe Heeren albaer/ pet te stellen op het discours van weghen de Kerckelijcke den H. H. Staten van Holland ende West-Vrieslant overghelevert reghen de Magistraet van Amsterdam op 't uytseilen des Predicants Smoutij, ende des Magistraets Sessie inden Kercken-raedt) alwaer S. E. was gearriveert dien selven dagh/ tot dat hy soude sien / of hy met wille der Heeren Staten voornoemt soude mogen blijven in 't Landt/ 't welck eenige Leden bande Staten schenen niet te willen lijden/ segghende/ als andere somtijds vermaenden datmen my welleetd/ dat ick voorsichtigher hadde gedaen als Grotius, my langh in 't secreet stil houdende &c.

Met den Heere Grotio dickwils gesprooken/gegefen ende gebouwen hebbende / reysde ick met de nieuw-gehouden ende mijn Swagher Lindeman weder na den Haghe den 24^m. Decembrijs / Aers-abondt / latende mijne Contra-deductie aengaende de Sessie t' eenemael gheabsolveert in handen van een goet Heer die my daer toe sonderlingh hadde doen versoeken. Inden Dage zijnde/allwaer ick te voren beneersticht hadde de beroepinghe ordinaris der vromer Leeraren Assueri Mathijs ende Arnoldi Geesterani, ten dienste der Remonstrantscher vergaderinge aldaer / wierdt ick den 30^m. versocht te assisteren de verkiefsingheder Opzienderen (gelijck de Gemeente gewoon was mijnen dienst ordinari van Jaer tot Jaer daer toe te versoeken ende te gebruycken) ende te gelijck inde Camer/daer die verkiefsinge geschiede/eene vermaninghe te doen/'t welck ick dede upt Art. 2. 42.

Inden Jare 1632. den 1^m. Januarij rapporteerde my een goet Heer / dat hy S. Erel. hadde gesepdt dien noen met my te sullen eten t' mijnen hupse / op de weer-reysse van onser dochter Wyploft-feest met de Soon vanden H. Beaumont booznoemt / ende dat S. Erel. hem te dier occasie belast hadde my te groeten, ende te segghen, dat hy my wel wilde sien ende sprecken, maer datter noch hem noch my gheraden en was, ende dat hy evenwel mijn vriendt was. Den 12. Februarij ghereyft sijnde op Rotterdam/om met eenighe Broederen neffens my ghecommittteert te helpen letten op de versorginge der Gemeenten met goede Leeraers/ben ick den 4^m. Martij weder gekeert in 's Gravenhaghe / van waer ick den 17^m. daer nae ben gereyft op Amsterdam om enige Kerckelijcke saecken/my neffens andere ghelast/aldaer te verrichten / allwaer ick oock ter Casel des Heeren gingh den 21^m. ende keerde weder inden Haghe/den 28^m. Naer den 14^m. April van eenighe vrienden versocht zijnde te comen t' Amsterdam/om met den Heer de Groot te spreken/die verstaen hebbende de uptterste Resolutie der H. H. Staten van Holland/upt het Landt wilde vertrecken nae Hamborch/ben datelick derwaerts gereyft: alwaer my den 17^m. op de straet ontmoet te de Gude-schepen Jan Willemsz. Bogaert, die my (hoe wel ick hem niet en kende) aensprack/briendelijck begroette / ende een praetjen met my hiel/ten aensien van verscheyden passanten / die ons beyde kenden/ende seer daer ober verwondert waren/ overmits des mans boozgaende hebicheydt teghen de Remonstranten / ende dat S. E. een tijdt langh upt de Stadt Amsterdam ghebannen was gheweest om eenighe machinatten hem te laste gelept/ teghen de ruste vande selve/onder 't praetext van / dat de bypheydt den Remonstranten inde selve by Conventie toeghelaten / de Stadt ende de Religie soude naedeeligh zijn. Den selven 17^m. berreysde de H. Grotius nae Hamborch, ende ick met D. Episcopio (die onlanct mede daer gecomen was) den 19^m. op Rotterdam / allwaer ick eenige Kerckelijcke saecken met geen hilepne quellingh hebbende helpē verrichtē/wederom keerde in 's Gravenhage dē 5^m. Mey. Den 13^m. daer aen gheschiede pet tot Leyden/'t welck ick goetbinde mede aen te teekenen/om dattet my mede raecht. Een gelettert Jonghman/student inde Rechten/mijn Heef ende Wil/ dragende mijnen

mijnen vollen naem/ willende sijne promotie nemen in die facultept/
 dediceerde my sijne Theses met dese inscriptie/ *Reverendo, Doctissimoque vi-*
ro D. Ioanni Wtenbogaert A.F. quondam Illustriss. Principi Mauritio Nassario &
Ecclesia Hagensi Belgica ac Gallica à sacris cognato & susceptori chariss. Disputati-
onem hanc inauguralem D. D. Ioannes Wtenbogaert A.F. respondens. [Den Eer-
 waerdighen/ seer Geleerden Heere Johanni Wtenbogaert Augu-
 stijnszoon vooz desen Predicant vanden Doozluchtighsten Prince
 Mauritius van Nassauw/ ende van de Duytsche en Walsche Kercke
 in den Haghe/ synen seer lieben Neve en Peter schenckt ende toe-ep-
 gent dese sijne inaugurale Theses Johannes Wtenbogaert Augu-
 stijnszoon Respondent]. De Zucker niet doybende die Theses met
 soodanige inscriptie dyckte/ bracht het aende Leydsche Magistraet.
 Dese na deliberatie/ sondt hem aenden Academische Senaet. Dese soo
 D. Cuneus de Rector Magnificus verklaerde/ liet het toe/ ende wierden de
 Theses met die inscriptie ghedrukt ende opentlick gediscuteert/ daer
 op oock mijns gesepde Heefs promotie volghde. Ick wetende wat
 D. D. Ioanni Arnoldo Corvino tot Leyden vooz eenighen tijdt wederba-
 ren was/ en quam op de Promotie noch de maeltijt selve niet/ maer
 versocht een goetd Heer en vriend/ in beyde/ mijne plaetse te bewaren/
 met kennisse van 't geheele geselschap/ twelck alsoo geschiede.

Den 29^{en}. repde ick op ernstigh versoeck ende bede/ ende versoeck
 mijner vrienden t' Utrecht/ oock den 3^{en} ende 1^{en}. Junij daer aen vol-
 gende tot Eulenboezch/ Buuren/ Rhenen ende Tiel/ ende weder t' Ut-
 recht ghekomen sijnde ende eenighe tijdt blijvende/ liet ick my aldaer
 doozgaens vinden inde Remonstrantsche Godts-diensten. Alhier be-
 jeghende my secker Contra-Remonstrants Predicant/ staende ten
 platten Lande in 't Sticht/ die my op de strate hebbende ghekent/ ge-
 groet ende aenghespoocken/ naderhandt my quam soecken in mijn
 logijs van wegen Bernardus Buschoff (soo hy sepde) Predicant binnen
 Utrecht/ seggende dat S. E. my de groeten/ als van my in zijne joncheyt
 eenighe vriendschap ende behulp hebbende gehadt tot vorderingh sijner
 studien, ende versoecken yet te willen stellen in gheschifte dienstich totten
 vrede der Kercke, alsoo hy hiel/ dat ick veel daer in vermocht/ beloo-
 vende/ indien 'teenighsins bpquame/ 't selve te doen goetd vinden in die
 gheheele Provincie. Ick hoorde dit geerne/ ende nam het danchelick
 aen/ maer een wepnigh twijffelende aenden Bode/ ende wetende wat/
 niet heel langh te voozen/ in ghelijcke onderhandelinge was ghepaf-
 seert t' Utrecht/ tusschen de Predicanten Remonstranten ende Con-
 tra-remonstranten aldaer/ dooz tusschen-sprecken van een treffelick
 Edelman/ lidt vande Statē dier Provincie/ te weten den Heere van
 der Horst (die selve my daer van t jaer te voren in den Hage hadde ge-
 spoocken) bondt ongheraden hier inne te treden of pet te beginnen in
 eē saeck van soodanigh gewicht sonder beter fundament. Gas daerom
 den voozschreven Predicant ter antwoozdt/ dat ick wenschte te sien ee-
 nigh schriftelick bescheydt vande handt des voornoemden Buschoffs, daer
 upt blijken mochte/ dat hy ende sijne Confratres dat versochten/ seg-
 gende/ dat ick 't selve gesien hebbende de saeck in behooylijke achtin-
 ghe ne-

ge nemen/ ende toonen soude/ hoe lief my was de byede der Kercke.
 Dese Predicant daer mede gegaen zijnde/deide my daer na dooz een be-
 kent vziend antwoorzen/Dat de H. Bischoff sich beswaert vond sijne hand
 daer van te geven, want de Gemeynthe, dat vernemende, hem lichtelijck op 't
 lijf vallen ende hem dē Predick-stoel doen verbieden soude, sepde dese Wo-
 de. Hier mede bleef die ophef stercken. Onder andere propoosten/die ick
 met desen Predicant te dier tijdt hadde/was oock / dat dese Predicant
 my veel sprack vande byese / die de Predicanten ende andere Contra-
 remonstranten hadden/dat de Remonstranten soude trachtē de Regie-
 ringh te veranderen, en dan haer hair weder te halen ober 't onghelijck
 dat sy meynden haer te zijn aengedaen: Daer teghen ick sepde/ dat dat
 eene pdele/sotte/onghegtonde imaginatie ende byese was/boeghende
 daer by dese woorden: *Nec volumus, nec possumus. Non volumus, quia illud non
 non possumus, quia desunt vires.* [Noch wy en willē/noch wy en konnē niet:
 wy en willen niet/om dat het ongeoorloft is: wy en konnē niet/om dat
 ons de macht ontbreekt.] Of hier van noch pet soude ghekomen zijn/
 weet ick niet/want ick wierd seer haestigh den 18^{en}. onthoudē indē Hage
 by Jozouwe Johanna van Beaumont mijner Hupsbzouwē Dor-
 ters dochter/die dood-krank sijnde nae my verlangde / ende den 22^{en}
 daer na onder mijne gebeden inden Heere ontliep. Waer naden 2. Au-
 gusti gerept zijnde op Rotterdam/ om met eenighe Remonstrantsche
 broederen aldaer van onse gemeyne saeck te spreken / keerde ick den 21.
 der selber maent weder na den Hage/alwaer my vervolgens wat no-
 tabels wederboer/ 't welck ick nu gae verhalen.

Tijdingh inden Hage ghecomen zijnde den 25^{en}. vande overwinnin-
 ghe der Stadt Maestricht/ wierd ick by die occasie versocht inde ge-
 noegh openbare Remonstrantsche vergaderingh aldaer eene Dank-
 predicatie te doen/ in opinie dat sulcx my niet dan wel afgenomen sou-
 de werden in soo aengename gelegentheyt. Ick wepgerde/om rebenen-
 die ick verclaerde/daer by seggende/dat ick my tot predicken niet sou-
 de laten bewegen byten ander nootd. Den 17^{en}. Septembrijs wierde
 weder Dank-segginge vande H. Staten seer onverwacht ghezoon-
 neert ober de Victorie van Limboezh teghen den avondt: Hier wo-
 de ick weder versocht te predicken / met allegatie vanden nootd/
 naedemael d' ordinarise Leeraers bepde absent waren. Na eenighe
 terghversatie nam ick 't aen/indien niemand van bepde te hups en qua-
 me voor bye uren. Dit comt onder 't volck (hoewel ick erpesselijck
 had begeert/ datmen het voor den volcke secreteet houden soude) soo dat
 de lieden/oock Contra-remonstranten met menighe nae de Remon-
 strantsche vergaderingh liepen upt curieusheyt/om my te sien ende te
 hoozen: Waer den Leeraer Marbilus quam noch te tijde voor bye uren/
 'twelck ick verstaen hebbende/my van die Predicatie ontlastede. Doch
 gingh ick inde vergaderingh S. E. hoozen/ 't welck was d' aller eerste
 reyle in 's Gravenhage. Ende alsoo 't geruchte eenige dagen langh dooz
 den Hage gingh/onder d' eene/ dat ick gepredickt hadde/onder d' an-
 der/dat ick wel niet en hadde gepredickt/maer inde vergaderingh was
 gheweest/sonder dat daer op eenighe swaricheydt/ die my hoorquam/
 Ete
 wierdt

wiert ghemobeert / nam men dat tot eenigh vooz-tercken / dat al had ick schoon gepredickt / 't selve niet soo qualick ghenomen soude sijn ghewozden. Ven derhalven daer nae den 27^{en}. wederom sozmelijck vooz alle de Opsinders in 's Gravenhage versocht / my somtijts tot predicken te willen laten gehupcken. Ick antwoorde dat niet te hebben verlooft / noch oock te willen belooven. Den 28^{en}. weder tot Rotterdam gerepft zijnde op de communicatie met de Gedeputeerde van eenige Kercken / die derwaerts waren beschreven / om te spreken van de middelen noodigh tot onderhoudt van de Remonstrantsche Predicanten / ende eenige andere saecken daer aen hangende / ende den 8^{en}. Octobris weder zijnde gecomen in 's Gravenhage / wierd ick den 25^{en}. weder versocht te predicken van wegen de Kercken-raet tegen Sonbagh eerst-komende. Ick excusere het wederom / doch soo / dat ick half begon te inclineren: Van my was een Catharre op de bofst geballen die my dede resolveren niet te predicken. Middelertijt continuere ick doorgaens in 't gehoor der Predicatie; ende gebeurde den 31^{en}. dat / alsoo ick upt de predicatie komende gingh het noen-mael eten ten huyse van een goet vrient / alwaer de H. Advocaet Strijen mede was / de selve Strijen vertelde over de volle Tafel / dat hy menighmael aen Contraremonstranten had verhaelt de leste woozden / die ick S. E. toesprak vooz mijn vertreck upt het Land / ter oorzaeck dat hy Strijen / te dier tijt Ouderlingh met my upt den Kercken-raet komende / tegen my sepde / dat hy in commissie gingh / ende mogelijck in een maent niet en soude weder komen: Waer op Strijen verhaelde / dat ick dese woozden geproochen hadde: Een maent? Soo legbick u dan een eeuwich à Dieu: „ Ick ben by hooge ende lage in groote eere geweest; Ick heb my mogelijck daer in verhooverdigh: Ick danck Godt / dat hy my heeft vernedert: „ T is tot mijnen besten: Ick meyn dat ick het Landt niet sal moghen houden; des Heeten wil gheschiede: ende eer die maendt om was / ende ick weder inden Haghe quam (sepde S. E.) was Wtenbogaert al wegh. Verhaelde de selve Strijen oock ter selver tijdt / dat hy den Advocaet Ween hadde hoozen segghen / nae dat ick niet hem Strijen ende Bernardo Lafaille sal. inde vergaderinge vande Staten van Holland was geweest / in presentie van S. Excl. Prins Maurits / den Raedt Provinciaal / Recken-Camer ende de Magistraet van 's Gravenhage (daer van hy Ween Pensionaris ende derhalven daer mede tegenwozdig was) ende aldaer hadde geperoreert (soo d' selve Ween ghesproocken had) dat hy niet en meynde / dat opt pemandt op eenen dagh hadde gehoozt drie soodanige Pratozen als hy / te weten eerst den Advocaet Barnevelt / daer na den Heere de Groot / ende ten lesten Wtenbogaert. Den 1^{en}. Novembris daer nae wierd Arnoldus Geesteranus Remonstrants Predicant in 's Gravenhage ontboden / om te Doopen het kindt vanden Heere van Bebertweert / natuerlike Zoon van wijlen S. Excl. Ende den 4^{en}. gingh ick met d' Advocaten Bzoers ende Gzotio opentlijck wandelen in 't Bosch / oock den 14^{en}. na de namiddaghsche Predicatie met den Advocaet vanden Andel ende sijn Hupszouw tot in ende vooz 't Woz-hout ende over de Opverberch ende de plaetsa

plaats tot over het Kerck-hof ende soo tot Andelij Pups : waer op is ghevolght / dat ick den 24^{en}. inde Remonstrantsche vergaderinghe als Heeter stonde over den Doop van 't Kindt van Willem Jansz. Pastep-backer / neffens Daniel Gesel sijn Schoon-Vader ende Betteen Jans sijn Suster.

Alle dese dinghen alsoo sijnde voorgegaen / ende dat ick hiel / dat genoegh saem dooz den geheelen Hage by hooge ende lage hiennelick was / dat ick nu soo langh aldaer byp ende byzantch ginck inde Remonstrantsche Vergaderinghe de predicatien hoozen continuelijck / oock langhs de Straten daer ick te doen hadde / ende dat vele nu wisten / dat ick de predicatie tot danc seggingh over de Victorie van Limboorch soude hebben ghedaen / ware de ordinaris Leeraer niet te hups ghekommen / vele oock niet anders gheloovende / of ick en hadde de selve ghedaen / sonder dat ick hadde konnen vernemen / dat pemandt 't selve zweemt hadde ghevonden: Considererende oock / dat alle de uptgeseyde Predicanten / oock die soo langh op Loubensteyn gebanghen geweest ende met behendighepdt uptghekommen waren / op verscheyden plaatsen in 't landt openbaerlick leerden / oock een van de selve self inden Hage / ten welweten van een pder / sonder dat hem in soo langen tijdt daer over eenighe molestatiën waren wederbaren / begonde ick te gelooven / dat / wanneer ick eens weder versocht wierd inden Hage te predicken / ter noot / dat is by absentie van een der Predicanten / ick 't selve niet alsoo als vooz desen en behoorde af te slaen / oock niet teghenstaende mijn Guderdom ende onbequaemhepdt / maer dat ick het behoorde aen te nemen / al en waer het maer vooz eene eenige repse ende als vooz 't lef van mijn leven / achtende / dat dat merckelijck soude dienen tot mijne justificatie tegen alle die schandelijcke blamen / die men my hadde nagegeven / bysonder / wanneer ick eens openbaerlijck den Predickstoel soude hebben betreden / voornamelijck in mijne vorige ghemepnte / ter plaetse daer ick viermael mette clocke inghelupt ende met soo groot onrecht ten eeuwigghen dagen uptten Lande op Lijfstraffe ghewannen was / vastelijck verhopende / dat 't selve bande Heere Overhepden (vele bande welcke / soo ick seker houde / van mijn onschult genoeghsaem overtuyghet zijn) niet qualick genomen soude worden / meer van my als van soo vele andere / hoewel ick my ebenwel niet 't eenemaal konde inbeelden / dat de Kerckelijcke in s' Gravenhage soodanich mijn predicken souden konnen verswelgen / sonder yet daer tegen te roeren. Hier op is gebeurt dooz Godts sonderlinghe schickinge / dat een algemeene vast ende bid-dach sijnde bande D. M. Heeren Staté Generael geordonneert tegen den 15^{en}. Decembz is / dooz 'tgantsche Landt / om God te danken vooz de victorie den Lande dat jaer verleent etc. Den ordinaris Predicant (die om seckere sijne saecke te Rotterdam was / in meeningh van tegē den Biddagh weder te Pups te zijn) een ongeluck overgeromen is / dooz onvoorzien met zijn eenen voet te treden in een ketel heet water / en den selven voet swaerlick te byzanden / de selve Predicant sulcx overgeschreven hebbende aende Opstenderen der Remonstrantscher ghemepnte in s' Gravenhage / 's daeghs vooz den Biddagh /

dagh/ hebben de selve my soo verre betwoghen/ dat ick het Predicken hebbe aenghenomen / liever op soo een dagh als op een ander tijdt / in hope dat de Heeren niet dan wel souden nemen / dat ick mede als een byoom Leeraer ende opzecht Patriot mijn beste dede / omd' inwoonderen 's Landts te helpen bermanen / dat sy Godt behoorlijck souden dancken ende bidden om soodanige saecken/als d'uytschrijvinghe dies Bid-daghs medebzacht. Dus gingh ick ten voorsz.zeven daghe inde vergaderinghe/sonder dat 't volck my verwachtte; want ick 't seer seerret hadde gehouden/ oock vooz mijne beste byzenden/om den toeloop des curieusen volcx die odieur hadde mogen wesen/ soo veel mogelick/ te mijden. De Coehoorders sagen my met verwonderingh ende blijdschap op den Predick-stoel gaen / alwaer ick eerst ende vooz al verclaert hebbende 't voorsz. ongeluck haren Predicant overgeromen/ ende 't geen my tot het predicken/vooz die repse/ hadde veroozsaecht/ de Predicatie/in Gods naem/ aenbingh en volvoerde met groote attentie/nemende tot mijn text Psalm. 40. aen 't 6. 7. 8. en 9 versen. Dit alsoo in stilligheyt synde geschiedt/met veler groote blijdschap ende vermaeck/ wiert 't eerste misnoegen daer over getoont den 17^{en} in 't Collegie der H. H. Heeren Staten Generael/by eenige leden van 't selve: Doch sonder verbolgh of Resolutie. Ick 't selve verstaen hebbende,en vermoedende/dat het moghelick daer by niet soude blijben/ bond goet ende wierd geraden mijne ghedane Predicatie in verscher memozie by geschzifte te stellen/en 3. of 4. nette Coppen te doen schrijven/om de selve S. Excel. ende eenige andere Heeren/daer ick 't oorzbaer soude bindē/ te doen behandigen/ niet twijffelende/of 't lesen vande selve soude lichtelijck alle misnoegen werchnemen/ oock by de hevigheste parthyen / alsoo ick de selve Predicatie voorzachtelijck soo hadde belept en gedaen/ dat ick my versckerde/dat mijne parthyen daer inne niet souden binden te berispen. Hier op is gevolght den 23^{en}. dat de Predicant l'Empereur/geassisteert met een Guderlingh ende Diakon vande publijcke Kercke/als upt naem des geheelen Kercken-raets/ versocht ende verkregen hebbende audientie inde Vergaderingh vande Heeren Staten van Holland ende West-Byelant/geclaeght hebben/niet over yet dat ick in 't predicken hadde gesept/maer simpelick hier over/ dat soo een gebannen persoon als ick gepredickt hadde/duppende 't selve tot groote stoutigheyt/ende seggende/dat de publijcke Kercke groote afbreuck gheschieden soude/ wanneer dat continueren soude/ met versoek/ dat daer in mocht worden voorszien. Hare Ed. Groot Mog. over de saecke ghedelibereert hebbende / resolveerden aende Magistraet van 's Gravenhaghe daer op te schrijven desen nabolgenden bries.

Erfsame/Voorszienige/seer Discrete/goede Vrienden.

Tot onser kennisse is gheromen/dat Johannes Wtenbogaert/ eertijds Predicant alhier in 's Gravenhage/ ende niet alleen van sijn Predickamt afgestelt /maer oock uptten Lande gebannen/heem niet contenterende/dat by, by connivencie, in geruht beydt

„beydt alhier woont en leeft: hem verbozder heeft optē laesten Bede-
 „dagh/gehoudē den 16. deser maent Decembzys/publijckelijck te pre-
 „dickē in de Remonstrantsche Conventiculē/met grootē toeloop van-
 „den Volcke/ende tot nadeel en af-bzeuck vande ware / Chzistelijcke/
 „Gereformeerde Religie/ die inde publijcke Kercken deser Landē ge-
 „leert wordt. Ende alsoo wp gaerne bericht souden wesen/wat vande
 „gelegenthēydt deser saecke is/soo begeeren wp/dat uwe E. haer daer
 „op wel ende exactelijck sult doen informeren/ons van uwe E. bebin-
 „dinge adverteren / ende voozts dienē van der selver advjys/wat hier
 „inne/tot dienste ende ruste van de plaetse vanden Hage/ende de ware
 „Chzistelijcke Gereformeerde Religie/dient gedaen/ Omme/’t selve
 „ghesien/vozder by ons daer inne ghebaen te worden ’t gunt behooren
 „sal. Hier mede Eersame/ Voozsienighe/seer discrete/goede Vzun-
 „den/ zijt Godt in genade bevolen. Geschzeven inden Hage den 23.
 „December 1632. Onderstondt/ter ordonnantie vande Staten/ en-
 „de was onderteekent. E. vander Wolf. De Superscriptie was/
 „Eersame/ Voozsienighe/seer discrete/goede Vzunden/den Bailliou/
 „Burgemeesteren ende Regierders van ’s Graven-hage.

De Copie van dese missive is my ghecommuniceert den lesten De-
 cembzys / op welcken dagh de selve oock eerst aende Magistraet van-
 den Hage was ghelevert. Hier op is by my/ met advjys vande Op-
 fienders der Remonstrantsche Gemeente/ goedt ghebonden te stellen
 twee Remonstrantien aende E. Magistraet van ’s Gravenhage/d’ ee-
 ne upt name vande vooznoemde Remonstrantsche Gemeente albaer/
 d’ andere upt mijnen name / bepde verbatende ronde openinghe van ’t
 geheele stuck/dienende ten fine/dat hare E. E. van de geheele gelegent-
 heydt deser saeck wel souden wesen gheinformeert/om den Ed. Groot
 Mog. Heeren Staten te beter te kunnen dienen van advjys/onbermin-
 dert d’ informatien / die de E. E. Magistraten op alles souden willen
 nemen van andere / die ick in mijne Remonstrantie versochte by hare
 E. E. soo exactelijck genomen te worden als ’t mogelijck was/my ver-
 sekerende/dat hare E. E. de saecke niet anders en souden binden dan ick
 in mijne Remonstrantie hadde te kennen ghegheven/aen welcke mijne
 Remonstrantie ick oock herstē eene nette gheschzevene Copie van mij-
 ne ghesepde Predicatie/met bede / dat de selve hare Ed. Groot Mog.
 ter handē gestelt mochte wordē. Dit alles gereet zijnde/ verschoon ick/
 dat de E. Magistraet vooznoemt niet en was gheresolveert in dese sa-
 ke pet te doen / of op den voozschzeven bries vande Heeren Staten pet
 te resolveren / ten ware die Heeren Staten hare E. of by iteratijf
 schzjben/of anders/ naerder pozden: wierdt daerom goedt ghebonden
 de gesepde Remonstrantien ende Predicatie noch niet ober te leveren/
 enaer de selve vaerdigh te houden / teghen datmen van ’t voozschzeven
 naerder aenpozren vernemen soude. Ende alsoomen: van’t vozder poz-
 ren der Heeren Staten aende Magistraet vanden Haghe niet en ver-
 nam/ende de saecke soo voozt in stilte bleef/ en wierden de vooznoemde
 Remonstrantien niet overgegeven.

Den 2.^{en} Februario van 't Jaer 1633. daer nae gherepft zijnde met de Gerw. Carolo Miellio ende Carolo Rijckewaert Leeraren respective t' Amsterdam ende t' Utrecht (die by my in 's Graven-Haghe expresselijck waren gekomen) op Rotterdam/ van wegen secker swarighepdt onstaen tusschen die Gemeente ende de Gemeente van Amsterdam/ op secker beroep/ ben ick met de selve bzoederen / op 't versoek vande Rotterdamsche Gemeente / van daer weder gherepft op den Haghe den 8.^{en} ende vanden Haghe voort op Amsterdam den 11.^{en}. alwaer ick wederom versocht wiert te predicken / maer excuserde het ende keerde weder nae den Hage den 26.^{en}. daer na den 11.^{en}. Martij gherepft zijnde op Noortwijck tot nederlegginge van secker particuliere querel tusschen twee vrienden / ende den 14.^{en}. weder inden Hage, gingh aldaer den 27.^{en}. wesende Paesch-dagh, ten Heyligen Avondmael inde Remonstrantsche Vergaderingh, ende reysde den 2.^{en}. April weder t' Amsterdam op de groote vergaderingh aller Remonstrantscher Leeraren/ die aldaer den 6.^{en}, 7.^{en}. en 8.^{en}. gehouden wiert/ alwaer noch eenige dage na gebleven zijnde/ quam middeler tijdt mijne Predicatie (de Copie vande selve in verscheppen handen gheweest zijnde) in druck/ bukten mijn goetbinden/ onder den titel van Cygnea Cantio of Leste Sangh Joh. Wtenbogaert. Dit upthomen veroorzaecht de Heeren Gecommitteerde Raden van Holland de Boerk-veroopters in 's Gravenhaghe (alwaer 't selve gedrukt ende uptgegeven was) te gebieden de selve in te trekken; maer dies niet tegenstaende wierdt de selve al om ghesonden ende vercocht/ oock in 's Graven-Hage selve/ oock ontboden ende gelezen by verscheppen Collegien / als den Raedt vande Staten ende andere. Weder van Amsterdam inden Haghe den 22.^{en}. Aprilis ghekeert zijnde/ en is my over dese Predicatie/ of het uptgeven van dien/ evenwel gheene inroepenis aenghedae: Den Heer 3p daer van/ ende van soa vele andere ontallicke weldaden my upt genade betwefen / eere/ lof ende prijs inde Gemeenten/ door Christum Jesum/ te aller tijdt/ van eeuwighepdt tot eeuwighepdt/ Amen.

Het Negentiende Capittel.

Ick neme alleynskens meer vryheydt om inden Haghe ende over al, daer ick te doen hebbe, te gaen ende te staen, sonder eenighe moeyenis. t' Utrecht op de begravinghe vanden Adv. Hamel mijn Neef, ende mijn wedervaren aldaer. Oock inden Haghe op verscheyden begravinghen versocht ende opentlick verscheenen. Mijne Meditatie op 't Vader onse inden Hage gedruckt, ende opentlick met naem ende toenaem uygegeven. Mijn Huys gheheel vande Confiscatie ontslaghen ende de Constitutie-brief vande Rente op 't selve gecasseert ende wederom geleverr. Ick predicke te Delf eens ende daer nae inden Haghe driemaal.

Verbael

Verbael van mijn Conferentie met den Ed. Heere President 's Hoofs van Holland op 't stuck van weghneminghe der Scheuringe. Rapport deser Conferentie aende Broeders, om haer gevoelen daer op te hooren. Predicatie op den Biddagh ende flaute. Clachten daer over ghedaen aende Heeren Staten. Resolutie der selver: Niet geëffectueert. Mijne antwoorde in cas van insinuatie ende interdictie.

D'Uptgegebene Predicatie was genoemt/ soo gesepdt/ Cygnea Cantio als mijn leste sangh/ om dat mijn boornemen was my boorzaen van 't predicken t' onthouden/ eensdeels/ om mijn ghenoeghsaine onmacht in soo hooghe jaren / nae soo veel swaricheyden / die ick om weldoen hadde uptgestaen/anderdeels / om de Kerckelike mijne vervolgers / die de publijcke authoziteyt tot uptboeringhe harer bitterer passien tegen de Remonstranten ende my insonderhepdt aen de hand haddē/ niet wederom gaende te maken tegens my/ achtende oock/ dat ick my des te meer van 't predicken conde excuseren met eene goede conscientie / om dat de Remonstrantsche Gemeente van 's Gravenhage (aen de welcke ick my meer als eenighe andere hiel verbonden/ ende om booz in 't lange verhaelde redenen) verplicht nu/ door Godts sonderlinge genade/ met goede/ oock door 't Crups deghelick beproefde Leeraers was boorzien: Maer 't gingh met my nae 't gemeen seggen upt Salomons spreuckē/ *homo proponit, Deus disponit*: De mensche neemt wel pet booz; maer Godt schickt het anders. Ter occasie vande gedane ende nu uptgegebene predicatie, wierdt meer ende meer ruchtbaer/ genoegh door het gheheele Landt / dat Joannes Wtenbogaert/ eertijdt Predicant in 's Gravenhage/ die aldaer tot vier reysē toe met de klokke van 't Stadt-hups zijnde ingedaecht/ schandelick ten eeuwichen dage op lijf-straffe was ghebannen upt alle de vereenichde Provincien/ ende neffens de Heeren van Olden-Barnevelt/ Hoogerbeets ende Grootium was verclaert gecommitteert te hebben Crimen Læsæ Majestatis, sich niet alleen by requeste aende Generaliteyt hadde gepresenteert ter purge te stellen/ als nae rechten/ om te weten/ watmen op hem hadde te segghen/ ende sich daer tegen oock ex vinculis (upt de ghebanckenisse) te verantwoorzen/ ende dat hem 't selve buypen recht was afgeslagen/ maer oock / dat hy / sich puerlick ende alleen verlatende op Godt ende sijne onnosselheyt/ efter was wedergeromen in 't Lant/ oock in 's Gravenhage selve/ in sijn eppen hups/ ten wel weten ghenoech van een vegelijck; jae dat hy aldaer wederom/ soo veel als publijckelijck/ in de Remonstrantsche vergaderinghe hadde ghepredickt/ sonder dat hem/ niet tegenstaende de bittere klachten der Predicanten aende Heeren Regenten / vande selve daer ober eenighe moevelijckhepdt was wederbaren. Dit beroozsaecte my alleynskens meer ende meer byzphepdt / om my hter ende daer by d' een ende d' ander/ daer ick te doen hadde/ te verboegen met minder schroom.

Hier op gebeurde in Septemb. 1633. daer aenbolgende/ dat de Heere Meester Gerard Hamel Advocaet 's Lants van Utrecht/mijn Heef (wy waren volle Suster ende Broeders kinderen) zijnde deser werelt overleden/ ick vande bloedt-vrienden ernstelijck wierd versoecht t' Utrecht mede te verschijnen op sijns lichaems begravinge / op de welke ick my ten ghesetten dage liet vinden in 't Sterf-hups/ gaende achter 't lijck inde gesepde begravinge/ inde rangh ende ordze vande bloedervantschap/ die my na nature toequam/ ten aensien van een pegelijck. Op deselve Ceremonie van begravinge verschenen oock Staets-ghewijse de Heeren Strick (nu Heer van Linschoten) ghedeputeert upt het Collegie vande Heeren geeligerde Staten / de Heer van Hardenbroeck van wegen de Heeren Edelen/met den Heere Velt-hupsen Bur-gemeester der Stadt Utrecht upt name der Steden des selven Lants. Dese begravinge zijnde booz-middagh na gewoonte geepndicht/ ende de booznoemde Heeren/mede zijnde genoodicht op het rouw-mael/nessens de bloet-vrienden/quamen/ eer wy ter tafel aensaten/ d'een booz/ d'ander naer / elck in syn ordze / in teghenwoordichheyde aller die daer waren / my met groote beleefthepde ende handt-ghedinghe verwelcomen / continuerende de selve hare beleefthepde in 't sitten aende Tafel/met eerlick ende betamelick te brengen/ vriendelijcke onderhoudinghe in goede stichtelijcke propoosten (oock ten aensien eener der Predicanten binnen Utrecht/die mede sat aende selve Tafel)ende anders/ soo langh die maeltijt duerde/ geen minder civilliteyt teghens my gebuyckende in 't nemen van harer E. E. afsgheschepde / met aanbiedinge aller vriendtschap; alle 't welke gheoozdeelt wierdt te zijn van geen gheringe consequentie tot mijne justificatie. Ick wierd oock/ tsefder die tijdt/wederom gekeert zijnde in mijn Hups in 's Gravenhage/albaer geroepen op verscheyden begravinghen/ oock van personen van qualiteyt/alwaer verschenen zijnde ick mede opentlick / met naem ende toenaem/naer gewoonte / ben opgeroepen ende gelesen gheweest neffens andere / oock met kennisse ende ten aenhooren veler Regenten 's Landes/oock eniger/ die als Gebede geerde Rechters vande Generaliteyt over de Sententie vā mijn boozgaende bannissement hadden geseten. Ben oock tsefder nu ende dan seer vriendelijck versoecht geweest te komen by verscheyden sieckē ende krancken van mijne oude kennisse/mannen ende vrouwen/ eenige vande welke oock gewoon waren de publijcke Contraremonstrantsche Kercke te frequenteren/die ick niet en hebbe geweygert/ maer met goede vermaninghen upt Godts woort ende hierige gebeden tot God/naer mijn swack vermogen/hebbe getroost ende bpgestaen.

Oock wierden mijne Meditatie op 't Vader onse inden Jare 1619. geduerende mijne ballingschap buytens Lants / tot mijn eygen oefeninghe ende dienst van een particulier persoon/ die 't selve daer nae/ buyten mijne kennisse in 't Waderlandt dede buycken/ by my ghestelt/ ende naderhant ten tweedemael/ sonder mijn naem daer boozen te stellen/binnen Aernhem in Selderlant herbuyckt/nu in den jare 1634.ter begeerte van een goet vriendt/ zijnde by my vernieerdert en verbeterd/ in

in 's Gravenhage / met mijn naem ende den naem des Druickers / ten derdenmael gedrukt ende opentlick verkocht / ende daer na wederom ten vierdenmael / om dat d' exemplaren soo vele ghesocht ende verkocht wierden / ter selver plaetse ende op ghelycke maniere in 't Jaer 1635. sonder dat de Druicker of ick (welckers contrefeytsel of printen dragende mijn afbeeldinge / doch naer gebootsft buyten enig mijn toe doen of kennisse / men inden Jaer 1619. niet wilde lyden / inde winkels gehangen ende vercocht te worde / daer over in 't minste zyn gemolesteert.

Voort in 't 18. Cap. is verhaelt dat mijn Hupsvrouw inden jaer 1629. vande Heeren Gerommitteerde Raden van Hollandt ende Westvrieslandt verkreegh wederom te mogen comen wonen in mijn Hups / daer Rosæus eenighe Jaren tot dier tijdt hadde gewoont / mits mijn helft van 't selve hups redimerende voort een sekere somme van penningen / die op 't hups bleven gehypothequeert / d' interest daer van betalende tegen den penningh sefthien. Dit zijnde alsoo blijven staen tot in 't Jaer 1636. wiert 't selve hups / op requeste diesaengaende op nieuwts gepresenteert / ende de gunstige intercessie van zyn Princ. Excel: by de voorszeyden Heeren Gerommitteerde Raden t' eenemaal vande Confiscatie ontfangen / met quijtscheldinge vande verloopen renten (die de Heeren vande Keerkeninghe / wetende hoe alles was ghepasseert / noyt scherperlijck en hadden ingemaent / van welke beleeftheit ick de selve grootelijck hebbe te bedancken (ende cassatie vande Constitutie-brief te vozen voort Schepenen vanden Haghe ghepasseert: alles volghende haer Ed. Mog. appointement / geteekent vander Wolf. Ende is daer op de geseyde Constitutie-brief gecasseert wederom gelevert met dese volghende Acte by de voornoemde Heeren vande Keerkeninghe op den voorszeyden gecasseerden Rentebrief gebosseert: Dese Constitutie-brief is gecasseert upt crachte van secker Appointement vande Heeren Gerommitteerde Raden vande Groot Mog. Heere Staten van Hollandt / van date den 26^{en}. Aug. 1636. alhier vertoont. Actum ten bureel van de Camer van Keerkeninghe inden Haghe den thien den Septembzis Anno rbyc. ende ses en dertigh. Op tegenwoort digh etc. Camerlinck.

Inde Maendt Augustus deses selven Jaers te vozen / waren in myn Heef Seger Wtenbogaert / Jonghman / woonende t' Utrecht / en inde nieuwe Academie aldaer eenighen tijdt ghestudeert hebbende / gededicert seckere sijne ghedruckte Theses, inde Rechten / met dese inscriptie / *Reverendo, Doctissimoque viro D. Ioanni Wtenbogaert, quondam Illustriss. Principi Maurissio Nassavio ex Ecclesia Hagensi Belgica & Gallica à sacris, cognato aeternum venerando hanc studiorum suorum primitias in grati benevolique animi symbolum inscribit atque offert Segerus Wtenbogaert.* Resp. [Den Erwaerdigen seer Geleerden Heere Johanni Wtenbogaert voort desen Predicant vanden Doozluchtighsten Prince Mauritius van Nassauw / en van de Duytsche ende Walsche Kercke in den Haghe / synen Hevedien sij altyds hooghlick eeren sal presenteert ende epghent dese eerste vruchten van sijne studien tot een teyken van een dankbaer toegeneyghet ghemoedt Zeger Wtenbogaert Respondent]. Teghen dat

dese Theses t' Utrecht inde Academie openbaerlick souden werden gediscuteert van mijnen Hebe voorgenoeint/ t welck was den 3^{en}. Augusti / begaf ick my derwaerts/ om in die Disputatie teghenwoordigh te zijn: De Bedel/ my siende/bzacht my/nae gewoonte/met sijnen Bedel-strook in 't Auditorium/ ende dede my sitten in 't ghestoelte aende Rechterhant van des Professoors stoel/daer de Magistraten/die soodanige acten met hare teghenwoordigheyt willen vereeren/ sitten ende doemaels in tamelike aental saten/ neffens den Vader ende eenige andere Vrienden vanden Respondent / teghen over 't ghestoelte/ in 't welck saten verschepden Professozen vande Theologie ende anders/oock de Predicanten. De Disputatie zijnde geepndicht wierdt ick met d'andere Vrienden dooz den Bedel weder alsoo uptghelept/ ende en geschiede my in 't inkommen ende uptgaen/ vande Heeren Professozen ende Studenten die my kenden/ niet anders dan teerkenen van vriendelicke eerbiedinghe ende affectie. Het ware sottelick ende spottelick/in dien ick dit verhaelde tot eenighen mijnen roem/ende als daer in eere soeckende. Ick weet / dat dat pdelhept is/ my insonderhept onbetamelick/ oock dat in dat heele stuck niet en is / immers mijnenhalven/ pets waerdigh. 't Wordt verhaelt ter eeren Godts/ ende betooninge van mijne te vozen soo seer verbzuchte onnooselhept/ die Godt dooz soodanighe ende andere voorzverhaelde ontmoetinghen meer ende meer inden Lande heeft blijckelick ghemaect. Ten selben eynde doe ick noch hier by / dat ick/ weder zijnde ghekeert inden Haghe / onlanghs daer nae ghenoodicht wierdt ter begravingh van secker kindt ten Hupse van een Heer van qualiteyt / zijnde mede in 's Landts regeringhe. Aldaer was mede Mr. Adriaen Bloos/ Heer van Thien-hoven/ Gedeputeerde van Utrecht inde Staten Generael/ gheweest een vande 24. die als ghedelegeerde Rechteren hadden gheseten over de vonnissen vande Heeren Barnevelt/ Hoogerbeets (beyde zal:) Grotium/ende my. Dese my siende/sprack my aen/verwelckomde my/hiel met my vele ende lange/ seer beleefde ende vriendelicke propoosten van oude kennisse (want hy/sijn Vader/Groot-vader ende andere van sijne klufte waren my / van jonghs op / seer wel bekend gheweest) ende anders / oock met aanbiedinge van alle goede Officien tot mijnen dienst / oock noodighde my te komen besoeken t' sijnen Hupse inden Haghe / 't welck ick ebenwel niet en dede. Ick was hier over verwondert / oock alle die het ooghe op ons hadden / die seer vele waren in die salette daerinnen vergaderde/vele oock zijnde in 's Landts regeringhe. Of hy dit dede om te thoonen dat hy (die mijne onnooselhept soo wel wiste/ immers konde weten als permant) ghelijck een Joseph van Arimathea niet en hadde bewillight in der anderer Raedt ende daedt/ of uptwoegen van Conscientie over het groot onghelijck/ dat hy my hadde helpen doen/weet de Alwetende Godt/dien ick in allen geballe daer over danckte ende loofde.

Ick en hadde federt December 1632. volgens mijn gesepde voornemen/ nopt weder inden Haghe ghepredicht / hoewel het my op de verhaelde klachten des Kercken-raets aldaer vande Herren niet en

was verboden/ niet tegenstaende ick daer toe vande Remonstrantsch-ghesinde seer dickwils ende met grooten ernst wierdt versoekt. Doch alsoo d' Opsinders der Remonstrantsch-ghesinde binnen der Stadt Delft/om eenige sonderlinghe redenen/ van my begeerden/ dat ick my eens de Ghemeynte aldaer met eenige stichtelycke vermaninge wilde vertoonen/ liet ick my ten lesten bewegen aldaer op den 25^{en}. Novembrys des selven Jaers eene vermaninge te doen op dese woorzen des Apostels aende Hebr^{en} Cap. 5. vers. 9. Ende by gebeylight zijnde, is allen, die hem gehoorsaem zijn, oorsaecke der eeuwiger saligheyd geworden. Dit veroorzaekte die van 's Ghavenhage (die inepnden daer toe meer reden te hebben als eenighe andere) my/ niet teghenstaende mijne excusen op mijn onmacht / om dat hare Vergaderinghe veel grooter was als de Delfsche ende anders/ soo verre te persen / dat ick my liet bewegen/ hun op den lesten der selver maent eene Pzedicatie te doen in haer nieu ghewouw of Kerck / met grooten toeloop van Volck / nae ghelegenthepdt der plaetse/ op de vermaninge Pauli aen den Philippensen/ cap. 1 vers. 27. Alleenlick wandelt weerdighlick den Evangelio Christi. Dit niento ghebouw (op dat ick dit mede met een woorzt aenroere) hadden de Remonstrantsch-ghesinden aldaer op haer eppen costen begonnen te timmeren/ in 't laetste van 't boozleden jaer / ende was nu versich volepndight/ niet tegenstaende de Pzedicanten vande publycke Kerck (die dese droevige scheuringhe oorzponckelijck by Henricum Rossum aengeleght/ en by hun gebozderd/ wel hadden kunnen weghnemen/ hadden sy gewilt/ daer tegen woelden/ ende sochten te beletten/ soo veel sy condē: Maer de Princelicke discretie sijner Excel. 's Hoofs provinciael ende des Magistraets inden Haghe en vondt niet goedt hare indiscretie den rupmen toom soo verre te gheben. Hier op verscloecte ick my noch/ op ghelijcke seer ernstigh versoek der opsinders in 's Ghavenhage/ te doen den 1. Januarij des Jaers 1637. een nieuw-jaers Pzedicatie op de woorzen Pauli tot den Gal. cap. 6. vers. 15. Want in Christo Iesuen gheldt noch besnijdinge, noch voor-huyt yer, maer de nieuwe creature; ende soo veel alser na desen Regul voortgaen, over dese sal wesen vrede ende barmhertigheyd, en over den Israël Gods. Welcke Pzedicatie noch in 's Ghavenhage gevolght is eene andere/ den 8^{en}. Maert van 't selve Jaer/ op de woorde Christi/ Marci 9. versu 49. 50. Een yegelijk sal met vyer gesouten worden, ende alle offer sal met sout ghesouten worden. Het sout is goet; maer indien het sout onsout wordt, waer mede salmen't smaeckelijck maecken; Hebt sout in u selven, ende hebt vrede onder malcanderen. Dit alles geschiede met goet ghehoor in stilghhepdt/ sonder dat my daer ober eenige moepelijckhepdt zy wederbaren; alleen boelde ick/ dat mijn krachten my allepnskens verginghen/ ende dat het geen werck en was booz my om te harderen.

Den 10^{en}. April daer aen volghende / H. Rossum zijnde wepnigh daghen te bozen overleden/ ben ick ghegaen te hupse handen Heer President 's Hofs van Hollandt Meester Nicolaes Cromhout / nae dat my van twee persoonen van qualiteyt was gheboodschapt / dat sijn Ed. verlangen hadde met my te sprecken/ om te hoozen wat sijn

Ed. mochte believen my te seggen of te bevelen. Sijn Ed. te vozen van mijn comste gewaerschoot zijnde/verwachte ende ontfingh my vziendelijck/ende my nevens hem hebbende doen sitten in sijn Salet/began my te spreken van inddelen om dese Scheuringe wegh te nemen/ende de Kercke weder te vereenighen:ende alsoo de propoosten/die daer over tusschen ons bepden vielen/beel/ende(alg comende van een personagie van die qualiteyt / die mede als ghedelegeerde Rechter inden jare 1619. hadde geseten over de Vonnissen doe ghewesen over de Heeren Barneveldt/Hogerbeets ende Grotius/ook over mijn Vonnisse)my dochten waerdigh onthouden te worden neffens 't gheen ick arm ballingh daer op sepde/nam ick de moepte / soo haest ick van Sijn Ed. 't hups ghecomen/ende mijne memorie noch versch was/ tot versterkinge vande selve/alles te stellen by geschift/soo als volght: In 't eerste incomen sepde S. Ed. dat hy blijde was my te sien noch tamelijck wel gedaen/ende dat hy my mepnde binnen te brenghen op een ander plaets / maer dat hy daer hadde twee Neven/ sonder dewelcke hy my daer soude hebben gebzacht:ook dat terstont daer pement anders comen soude/maer als die quam soude hy my doen gaen in een ander camer / 't welck ick moeste ten goeden nemen/sepde hy: Ick antwoorde/seer wel/ ende met eenen/dat ick daer gekomen was op S. Ed. ontbieden/ door sulcke en sulcke personen/die ick S. Ed. noemde:ende dat ick/indien het S. E. nu ongelegghen ware/wil eens soude weder comen/alsoo my leet soude zijn S. Ed. te importuneren. Neen/sepde hy/ick moet wat met u spreken: Ick en soude u niet gekent hebben. Ten is gheen wonder mijn Heer/sepde ick. want wy en hebben malcander in langh niet gesien/ en wy sijn bepde oudt gheworden. Dat is waer/ sepde sijn Ed. gelooft dat ick alle tijdt u vziendt geweest ben/ ende noch genegen u dienst ende vziendtschap te doen nae vermogen. Ick en wil daer niet aen twyfselen / sepde ick / ende mijn Hupsvrou heeft my ghesepdt(ick weet het oock)dat mijn Heer geduerende dese onse afflictie haer seer vziendelijck bejeghent heeft / ende 't is een partje van mijn boodschap / dat ick by mijn Heer comende hem daer voor soude bedancken. S. Ed. hier op replicerende/sepde/ick heb het gaerne gedaen/ende wil het noch doen: maer siet wy moeten dencken ende overleggen/hoe wy dese Scheuringe geset sullen upt de weegh leggen/ende wederom by een comen : Daer zijn vele/die daer na verlanghen/ook groote. Ghy zijt tractabel ende tot vrede ghenegen/ hebt u in boozgaende tijden alle tijdt tot vrede makinge laten gebzupken/ende hebt vele questien upt de weegh gelept; dit weten wy. Ghy hebt kennisse ghehad met de principaelste in 't landt: wy zijn oock seer oude kennisse ende seer goede vrienden geweest. Ick weet noch wel / wat de Raetf. Heer Franck ende andere deden om u met Roszo te vereenigen/ghy liet u in alles wel gheseggen/maer met Roszo en wistmen geen raedt/die was te heviggh. Ick hebbe zijn Ex. Prinz Mauritz wel ghesepdt/dat de Raetf. Heer Rosendael/ Schoterbosch ende Berck hout tot Leyden staderende van dat ghevoelen waren geweest/ende dat die Disputen niet nu eerst hier in 't Landt warc begonnen/maer hadden langh geduert in verscheppen plaetsen. (Hier sprack

spzack ick in/segghende)jae mijn Heer/al vanden aenbangh der refoz-
 matie/een teken/dat vele in die pointen van refozmatie seer ongerust
 ende geargert waren / soo datmen ons onghelijck heeft gedaen/alsmen
 ons heeft naeghegeven/ dat wy die eerst op de baen hebben ghebzacht.
 Jae sepde sijn Ed.al vanden aenbangh der refozmatie;maer wy moe-
 ten nu denken op vereeninghe/ ende sien daer toe een goede voet te ra-
 men. Calvinus ende Melancthon sijn van verscheppen gevoelen geweest/
 ende hebben nochtans vrede gehouden; ende Calvinus schrijft in Episto-
 lis [in sijne vzielen]aen een/imp is vergeten aen wie/ *etiam in omni-
 bus conveniamus, amicitiam tamen colamus*; [Hoewel dat wy in alle dinghen
 niet over een en komen/ laet ons nochtans vriendtschap houden.] De
 saeck kan wel geholpen worden (hier spzack ick weder in/ albus) mijn
 Heer/dese dinghen hebben wy/ick ende andere/al vooz veel jaren ghe-
 sepdt ende geschreben/ drijvende daerom op d' onderlinghe verdraeghe-
 saemheyt op eenen bequamen voet. De voozgaende regeringhe hadde
 dat goet gebonden/nemende daer op verscheppen resolutien/onder an-
 deren oock de resolutie van 't Jaer 1615. dien de Heer R. (desen naem
 verswijge ick hier om oorsaeck) die imp oock de bootschap gedaē heeft/
 dat mijn Heer de President imp begeerde te spzecken/imp met kennisse
 ende goetdinden van u Ed. (soo Sijne E. imp sepde)ter handen heeft
 gestelt/maer sonderlingh de Resolutie van 't Jaer 1614. Ja/sepde S.
 Ed.'t is waer van 't jaer 1614. Soodanige resolutie dan/sepde ick/is
 doemaels genomen geweest/ende mijn Heer de President weet/dat wy
 ons daer naer gheboeght hebben / maer d' andere/soo mijn Heer mede
 weet/hebben haer sojmelijck daer tegen geopposeert/alles tot Scheu-
 ringe gedirigeert/tot dat sp 't Landt 't onderste boven hebben gestelt.
 Wel/sepde zyn Ed.men moet arbeiden tot vrede ende weder inde ker-
 ke comē/ Christus is nu dood. Ick hebbe Lotius (dese Lotius was ende is
 noch Predicant inde publijcke kerck in 's Gravenhage) gebzacht/in-
 dien een Remonstrant/of vele/hem quamē hoozē/oock ten Wvondmael
 wildē gaē/of hy daer mede niet soude te vrede zyn? Wy sepde ja: Maer
 ick sepde hem/dat is niet ghenoech/ ghy moeste (dit segghende spzepte
 S.Ed. bepde zyn armen van malcanderen)embzasseren. Ghy weet/
 sepde zyn Ed. hoozt tot imp/ dat het tot Nieuwegen ende Bommel al
 gedaen is: Daer sijn sy al weder eens met malcanderen: weet ghy dat
 niet? Neen ick mijn Heer/sepde ick/ en mepne/dat mijn Heer daer in
 geabuseert is. Hoe?sepde sijn S.E. Sy gaen immers al te samē we-
 der in eene kercke. Daer van hebbe ick niet gehoozt/sepde ick:ter con-
 trarien/en weet ick niet anders/of Nieuwegen heeft noch een Remon-
 strants Predicant/Bommel mede/ende hebben op bepde plaetsen hare
 Godsdiensstige vergaderingen noch à part/ghelijck hier ende op andere
 plaetsen/hoewel mogelick so groot niet. Mijn Heer de President heeft
 mogelijck hoozen spzeken van Henricus Leo een Remonstrantsch Pre-
 dicant eertijds tot Bommel / die mede onder de geriteerde op 't Do-
 drechtse Synodus is gheweest: Dese hadde na 't houden van 't Syno-
 odus d' Acte van Stillstant gerekent/ende is nu een jaer 2. ofte 3. gele-
 de u met d' andere op sekere conditien vereenicht / ende weder in dienst

gecomen/eerst tot Bommel/soo ick verstaet/ende nae tot Nieuwegen.
 Dit mach mijn Heer de President gehoozt hebben/maer van 't vorder
 en weet ick niet. Hier op septe S. Ed.ebenwel men moet vereenigen/
 ghy kont daer veel in doen/ghy hebt de jaren ende d' experientie / ghy
 hebt aensien/ghy zijt altydt vreesd'aem geweest / ende en zijt soo verre
 niet gegaen als andere/als Venetoz en andere/ die ick nu soo niet noes-
 men en kan. Daer was en die twijffelde/ of hy by de weder-doopers
 wilde gaen/wie was dat? Ick weet dat niet/sepde ick. De naem/sep-
 de S. Ed.loopt my door 'thooft/ick kan daer nu niet opcomen:was het
 Johannes Arnoldi? Reen/sepde hy terstont selve/die en was het niet.
 Reen sepde ick/ mijn Heer,Johannes Arnoldi woont t' Amsterdam/
 ende practiseert daer. 'T is waer/ sepde hy: Maer wel aen/voeghde
 zijn Ed.terstont daer by/ men moet op een goede voet denken / om u
 volck weder inde Kercke te brengen: Sy hebben groote kosten met
 timmeren van een Kerck ende anders: men moet niet veel van condi-
 tien spreken/ook niet veel vergaderinghen daer oer houden / maer
 slerchts inde Kerck komen / daer nae sal het hem voorts wel schicken
 (hier allegheerde S. Ed.een Historie van Antigonus/ upt wien of tot
 wat eynde en weet ick niet/ende om dat ick niet en ronde begrijpen/hoe
 die Historie hier ten propooste diende / heb ickse vergheten) Sepde S.
 Ed.voorts / dat tot Geneven Perrottus ende Rotanus wel hadden
 willen arbeiden tot reconciliatie met de Papiste/gelick ick/sepde S.
 Ed.)wel wiste. Waer op S. Ed.wat stil staende/gaf my occasie ende
 tijdt/om wat breeder te spreken. Soo sepde ick/dat ick seer blijde was
 te hoozen/dat de Heer President soo seer gheneghen was tot den vrede
 der Kercken / die de Heer Christus ons soo hooge hadoe gerocommen-
 deert/ende waer van d' Apostel hadde ghesepdt / dat sonder vrede ende
 heylighepdt niemand den Heere sien en soude. Dat derhalven de H.
 President seer was te prijzen oer sijne sonderlinge genegentheyt tot
 den vrede/daer toe ick gaerne wilde brengen al wat my mogelijk was.
 Mijn Siele schreijt/sepde ick/ als ick dencke aen de scheuringhe deser
 Kercken ende der gantscher Christenhepdt / ende dat my dat dochte te
 wesen een merckelijck teecken van Godes toorn oer ons ende oer de
 Christenhepdt in 't gemeyn/daer men sacht/dat die gene/principelijck
 die Predicanten souden zijn van 't Euangelium des vredes / soo lich-
 telijck malkander condemnuerden en scheurden/ende dat om sake dick-
 wils/Godt weet/hoedanige. Beza presenteerde tot Wimpelgard aen
 de Lutersche *dextram societatis*, [de rechterhandt der ghemeynschap/]
 maer de Lutersche en wilden niet:Weder zijn daer andere geweest/die/
 wanneer syse hem Beza souden hebben gepresenteert/hy en soude oock
 niet hebben gewilt. Aldus treckten teghen malkander de stock/selve
 tot vervolginge toe/daer d' een of d' ander de Meester is. Ick moet
 dit seggen/ende sprecke met goeder conscientie ende kennisse van saec-
 ken; Iffer eenich hoopke of Secte/ soomen 't noemen wil tegenwooz-
 dich onder de Christenen / die van sulck condemnieren ende scheuren
 vreemt is / het zijn diemen Arminianen of Remonstranten noemt:
 Dese houden/datter wepnigh artijckelen zijn noodigh ter salighepdt/

de selve oock kilaer ende dupdelick in Godts woordt uytgedrukt/ende datmen / die vast houdende / in de reste wel kan ende behoort vrede te houden/ende malcander te verdragen tot stichtinge. Maer andere heilige Predicanten ende Sectarisen bederbent. Dat ick soo oordeele/ mijn Heer/en is niet van hynden/noch van gisteren/maer ick heb het al van Geneben ghebracht/daer wy te samen ghestudeert hebben,men soude het niet gelooven/ebenwel is het waerachtich. Mijn Heer President vermaende terstondt van Perrot ende Rotanus / dat sy souden gemolieert hebben reconciliatie met het Pausdom/dat hebbe ick nopt gehoozt Hier brack S. Ed. mijn propoost/ seggende/ dat oock Calvin besich was geweest niet soodanighe reconciliatie/ende op seekere vergaderinge geweest was tot dien eynde. Ick sepde dat niet te weten/maer wel gelesen te hebben/ dat Calvinus mede tot Worms was ghe- weest/ten tijden van Keeser Carel de vijfde / met Luther/ als aldaer secker Rijpsdagh wierd gehouden ober Lutheri saecke. Dan/sepde ick / Beza is geweest tot Poissi in Franckrijck op secker Colloquium [Ghesprek] aldaer ghelouden onder de minozitept van Coningh Carel de 9en. ende dat aldaer pet van accoord of vereeniginghe met die bande Roomsche Kercke ghesprecoeken wierdt; maer om mijn propoost (sepde ick) van Perrot/daer van u Ed. heeft vermaent / te vervolgen/ my gedenckt / eens gesien ende ghelesen te hebben secker brief by den selven gheschreben aen wijlen Thomas van Tielt / eerst Abt St. Bernaerts/ nae Predicant tot Delft/ houdende onder andere dese woorden / *Plerique Reformatores fuerunt instar V. & c. temere manum admoventis arca Domini, in speciem ruinam minitanti.* [Veel bande Reformatours hebben al gedaen gelijk Dza/ die sijne handt lichtveerdich sloegh aende Arc- ke des Heeren/doese scheen te willen vallen.] Hoe was dat/sepde S. Ed. verhaelt die woorden noch eens. Ick verhaeldese noch eens wel beschepdelick/ ende voeghe daer by / dat ick upt des selven Perrotti mondt binnen Geneben wel soo veel hadde verstaen/dat hem seer mis- haeghe de temeritept van sommige Reformatours/die te veel articulz des Geloofs hadden gemaecht/ende te hevighe waren geweest / om an- dere/die dit niet al toe en stonden/ of in sommighe saecken wat anders geboelden/ te condemnieren/ende daer door scheuringe hadden veroor- saecht; 't welck den selven Perrot oock veroorsaecte/als ick van Ge- neben soude vertrekken nae Hollandt/ende van hem/als van mijn Mees- ter/(want hy tot Geneben Professor was inde Theologie) mijn af- scheydt gingh nemen/my te vermanen/ingeballe ick tot den Kercken- dienst gebozdert wierd in mijn Vaderlant/dat ick my wel wilde wach- ten van lichtelijck pemandt te condemnieren/die mogelijck in sommige dingen wat anders mochte gheboelen/dan ick ende mijne Mede-broe- ders/ende dat ick doch seer mijn oogen wilde slaen op de eerste outheyt der Apostolischer tijden en die de selve naest waren. Te condemnieren vzaeghe hier de H. President: ja mijn Heer/sepde ic/condemneren: ver- maende my oock de selve Perrot/dat ick/so veel doenelick/alletijt na der kerck vrede soude trachten/door dat middel: en om my dat wel te doen onthoude/schreef hy ter selver tijt in mijn Stamboek of *Albo amicorum*,

soomen 't noemt: *Beati pacifici, quoniam filij Dei vocantur*: [Salich zijn de vriedemakers/ want sy sullen kinderen Gods genoemd worden.] Dit heb ick/ mijn Heer/ alle tijt onthoudē/ ende my vanden aenbanck mijns diensts by alle occasie daer nae gereguleert/ soo veel in my is geweest/ ende nae 't gheringh verstandt my vanden Heere ghegheven; maer/ inpenende boozt te gaen/ wierdt aen de deure vande Salette gheclopt: S. Ed. dat hoorende/ stondt op/ ende met de gene die gheclopt hadde bupten een wep'nigh ghespzoocken hebbende/ quam weder in 't Salet door een ander deure/ riep my stillekens/ ende bracht my in sijn Studeer/ begerende/ dat ick aldaer wat wilde wachten/ 't welck omtrent een quartier uers ghedaen hebbende/ quam S. Ed. my weder roepen/ ende bede my nevens hem sitten als voor in 't selve Salet/ segghende/ dat de Blarges daer by hem was gheweest: Dien kenne ick wel/ sepde ick/ ende zijn in voortijden goede vrienden geweest. Ten ware ebenwel niet goetd gheweest/ sepde S. Ed. dat hy gheweten hadde/ dat ghy hier waert. Seer wel/ sepde ick/ dewyl mijn Heer de President dat soo goetd vindt/ mach ick 't lijden/ maer ick en vrees syn E. niet. Den President/ wederom het wooydt nemende op de voozgaende materie/ sprack wederom van inde Kercke te komen met den Heere Advocaet Paets ende andere eerliche lieden/ sonder van veele conditien te spreken/ of vergaderingen daer op te houden/ daer by voeghende/ datmen soo alleynsiens moeste beginnen/ dan soude het voozts wel wesen/ men soude metter tijt alles beteren. Ende noch sepde S. Ed. Ware ick in een Stadt/ daer niemant en predickte dan Remonstranten/ ick soude geen swarighepdt maerken daer te gaen: Ware ick onder de Lutersche/ ende daer niemant anders en predickte/ ick soude 't selve doen. Bedencht u op een goetd voet/ ende en maecht niet veel disputen of Conditien. Men moet soo veel niet disputeren vande preebestinatie ende diergelijcke dinghen ondersoeken. *Augustinus sept/ Trinitatem esse credendam, non scrutandam*: [Datmen de Dievuldicheyt ghelooven moet/ niet ondertasten.] Men moet maer leeren tot Godsalicheyt/ liefde ende vzeede. Hier verhaelde S. Ed. vele disputen/ die ghevallen waren in Spagnj onder Kesper Carel/ als Franciscus primus Coninck van Brancirijck gebangen was/ inde welke Duc d'Alba ende andere (sepde S. Ed.) Kesper Carel rieden Franciscum niet los te laten/ dan met sulke conditien/ dat hy (Carolus) mocht worden monarch vande gantsche werelt: maer seecker Bisschop riedt den Kesper Franciscum los te laten sonder eenighe conditien/ seggende/ dat dat den Kesper soude strecken tot grooten lof ende eer/ ende dat Franciscus alsdan niet weten en soude/ wat danckbaerheyt hy den Kesper daer booz soude bewijzen/ soude hem altydt ghehoorzaem zijnde vasse vziendtschap met hem houden/ ende soude sich schamen booz al de werelt anders te doen: Soo de Kesper oock Franciscum niet en wilde los laten dan op harde Conditien/ Franciscus en soude die niet houden/ ende nae met den Kesper weder in oorlogh treden/ harder als te vozen/ ghelijck oock geschiede/ daer van Durg d'Alba d'oorzaeck was. Alsoo maecte het Duc d'Alba oock hier in 't Nederlant (sepde S. Ed.) met den

den Cardinael van Granbelle; want sy bedorvè 't hier al met haer hardigheyt / gelijck de Cardinael van Lozrainen in Vranckrijck. S. Ed. boeghde hier by eene oude Hystorie van seckeren raedt / die de Moeder van Octavius gaf aen haer Soon / om sich te accommoderen met Antonius / liever dan in oorloghe te comen / maer dat Octavius daer nae niet en wilde lusteren / blijvende staen op zijn recht / ende segghende / dat Julius sijn Oom was geweest / en hy Octavius sijn naeste Erfgenaem: waer aen S. Ed. knoopte noch een andere Hystorie van Ludovicus de elfde ende Carolus van Borgondien / houdende / dat Carolus Ludovico hadde geseyd / ghy handelt nu soo hard met my / ende boert my aldus rondom / nu ghy my hebt in u geweld / maer ick verseeckte u / dat het u berouwen sal / 'twelck oock al soo geschiede / gelijck Comineus beschrijft: want Carolus weder by de sijne gheromen zijnde / viel met een sterck Leger in Vranckrijck / ende dede Ludovico de Borgologe aen / soo gewelddich / dat hy gedrongen werdt met Carolo te spreken / ende hem te seggen / ghy dreyghde my doe ende sepdet / dat het my berouwen soude / ghy hebt de waerhepdt geseyd / ick bekent / het is my berouwen. Dese bekentenisse behaeghde Carolo soo wel / dat hy sijn volck wederom terstont upt Vranckrijck voerde / ende waren te samen voortaan als Broeders. Ick weet wel / sepde S. Ed. dat dit wereltlike dinghen zijn / maer men kanse tot Kerckelike saecken applicerē. Wat swarighepdt soudt ghy luden hebben by ons te comen? Geheele Legers zijn altemet wel tot hare parthyen overgegaen / waer van S. Ed. weder begon eenige Hystozien te verhalen: Waer ick bysende / dat S. Ed. sich te seer vermoepen soude / ende niet van meeninghe zijnde die applicatie van saecken die my in allen gebal dochten wepnigh ter materie te dienen / te doen oopen ander maniere / als ick meynde wel te konnen geschieden / verre buppen S. Ed. intentie / hadt S. Ed. my te goede te houde / dat ick op dit leste / van geheele Legers die overliepen / sepde / dat die dat deden / beurgaens waren / of t'eenemael overwonnen en gedwongen / of Verraders geweest: ende voozts / dat het met de Remonstranten spo niet en stondt / dat sy dat doen souden: oock / dat wy S. Ed. Predicanten soo niet en vonden ghestelt / dat wy tot haer / soo voortgaende lichtelijck obercomen souden / ende dat dat verhalen soo niet gheschieden en konde; S. Ed. voozts hiddende / te willen geloovē / dat de brede der Kercken my sonderlingh lief was / dat ick / by manier van spreken nacht en dagh geduerichlijck daer mede becommert was / maer dat ick vertroude de wijshepdt van S. Ed. soo groot te wesen / dat hy wel wiste / dat dat in vier voegen / als sijne Ed. dat soo in 't groc hadde voozghestelt / niet en konde gheschieden / al sprack hy soo / dat ick daerom wel wensche te mogen weten / (indien 't mijn Heer den President geliefde mijn vrage ten goede te houden / ende my daer op wat te antwoorzen) of sijne Ed. hier van niet hadde gesproocken met sijne Predicanten / ende vernomen / of sy tot accommodatie deser geschillen waren gesint / ende indien ja / wat voet ende middel sy hadden voozgheslagen / op dat ick sulcx wetende daer op mochte letten / ende met andere daer van spreken. Want / boeghde ick daer by / indien haer E. E.

souden ineynen alle de Canones van haren Synodus vast te houden/ inoeten soo daer by te blijven/ dat wy ons gheheel ende al daer toe souden moeten voegen/ soo was/ sepde ick/ dese Vereenigingh soo veel als onmogelijck: Want/ sepde ick/ onse ghmeynnten en sullen by haer niet komen ter Predicatie of ten D. Avondmael sonder hare Predicanten/ ende dat die oock weder in den dienst werden ghebzupcht: 't welck uwe Predicanten blijvende vast by hare Canones ende Synodale Decreetē niet doen en sullen/ want sy hebben se inde selve gecondemneert. Waer/ bzaeghde S. Ed. Ick antwoorde/ inde Acten ende Canons of Articulen van 't Synodus van Doordrecht/ ende in de Sententie van 't Synodus teghen de selve uptghefproocken / staende achter de Canons in openbaren druck. Hoe/ bzaeghde sijn Ed. sijn sy daer gecondemneert? Jae/ sepde ick/ want niet alleen en worde der Remonstranten leere ende geboelen aldaer veroordeelt te sijn dwalingen/ die van de waerhepdt afwijcken/ ende schuplihoeken der dwalingen/ jae schadelijcke ende oude dwalinghen / wederom te boozschijn gebzacht met smeedinghe van nieuwe ende diergelijcke/ maer oock worden aldaer de Remonstranten selve/ te weten/ de predicanten veroordeelt/ als lupden / die alles alomte met ergernissen/ oneenigheden / onrustmakingen ende beroeringen der consciëntien verbult/ sware sonden tegen 't geloove/ tegen de liefde/ tegen de goede zeden / teghen d' eenighepdt ende vrede begaen hebben/ jae de booznaemste predicanten / die sy noemen aenleppers bande partpschappen inde Kercke / ende leeraers der dwalinghen/ condemnieren sy / als schuldich ende overwonnen van vervalschinghe der religiescheuringe bande eenighepdt der Kercke / ende van seer sware ghegeven erghernissen/ ende de gheciteerde op de Synode worden daer en boven noch veroordeelt als overwonnen van onverbzaghelijcke hardnecksighepdt etc. hun verbiedende alle Kerckelijcke diensten / afstellende de selve van haer ampten/ ende onwaerdigh oordeelende der Academischer bedieninghe / willen oock / dat niemant tot den Kercken-dienst toegelaten worde/ die de leere in de Synodale beslupten verclaert wepghert te onderrekenen/ ende te leeren/ oock niemant van de selve inde diensten en werde behouden etc. Willen nu / sepde ick/ de Kercken/ met de welcke de Remonstranten haer souden vereenighen (soo mijn Heer President nae sijn vzedelieventhepdt gaerne sage/ ende ick selve mede/ indien het eenighsins inden Heere ende nae sijn woordt doenlijck ware/ dat weet Godt) sy soodanighe Donnissen ende condemnatien / op alle de welcke seer veel te segghen valt / vast blijven houden / sonder in 't minste eenige moderatie te ghebzupcken/ soo en sie ick gheen hope tot het gene u Ed. ende ick van herten wenschen. Sijn Ed. en repliceerde hier op niet/ maer/ dat daer latende/ sepde/ sy hebben hier Triglandus willen hebben/ maer dat hebben wy tegen gehouden / ende Strezo hebben sy/ doch niet alle/ maer eenige als Rosæus/ niet willen hebben/ om dat sy moderaet was: kent ghy Strezo niet? Neen mijn Heer/ sepde ick/ maer hebbe van hem hoozen sprecken/ oock eenen brief ghesien / daer in sy soo wat sepdt van moderatie / doch niet verder/ dan dat sy houdt / dat wy malsander niet en behoozen te schelden / maer

vriendenlijck bejegenen. Indien die gene/die hem tegē zijn/dat niet ver-
 dragen willen/wat apparenatie tot soodanige vereeniginge als nu ghe-
 sepdt is? S. Ed. sepde hier op niet anders dan dese woorden; Kosæus is
 hard geweest: daer op ick repliceerde aldus: Mijn Heer/gheloofst my;
 t en is Kosæus alleen niet geweest: Hy was wel by choleryck/ende
 bulderde altemet meer upt als sommige andere/maer en was de man
 niet/om 't stuck staende te houden: Dat heb ick dickwils aen hem be-
 vonden. Maer sp schoepen al op een leest/l' Empereur / Lootsius/
 Modæus/ende andere. Ghy zyt eens by Modæum geweest in seer-
 ker thuyne/sepde S. Ed. 't is soo/sepde ick/dat gheschiede by gebal-
 ende wy en spzaerken van dese saecke niet: maer sp houden haer alsoo
 vzeemt als Kosæus: Die en wilde my noyt groeten;b' andere en doen
 't oock niet/hoewel my daer aen niet ghelegen en is /ende ick gantsch
 geē werck daer van en make. Daer isser eē/daer van ick het vermoeden
 heb/dat hy het wel soude doen/maer hy en durf niet / bysonder/ wan-
 neer pemand dat sien soude/om niet weersien te worden by sijn volck.
 Wie? Modæus? vzaeghe sijn Ed. Ick antwoorde/dat ick niet geerne
 pemand noemen en soude/nademael het maer myne giffinge was/ende
 niēwers toe dienen en konde: Ende sepde voorts; maer wat apparen-
 tie/dat die luyden soudē verstaen tot eenighe draghelijcke moderatie?
 Sp hebben haer alle te samen aende ghesepde Synodale Canones ver-
 bonden / ende de H. H. Staten Generael hebben de selve geappzobeert
 ende gheratificeert. D. Ed. spzecke eens met Fabritio tot Lepden/
 Henricus Arnoldi tot Delft/Plancius ende Verius zyn doot/l' Em-
 pereur inden Hage/ende haers gelijcke (hier spzack de Heer President
 tusschen/naemende oock Trigland/ende seggende/l' Empereur en is
 soo quaedt niet)ende vzae/of sp/om de Kercke te bebrēdigen/ pet/hoe
 wepnigh het ware/ soudē willen wijcken bande Sententie in 't Syno-
 dus teghen de Remonstranten ghewesen? u Ed. sal sien/hoe verre sp
 van daer zijn/of hoe nae by/ wilden sp pet modereren en haer buygen/
 ick soude hopen wat raedt te vinden;maer soo sp vast by haer becluptē
 ende vonnissen blijven/soo en sie ick gheen middel. Hier vzaeghe de
 Heer President/of ick geen ander middel en wiste vooz te slaen? Jae/
 mijn Heer/sepde ick/wy hebben 't al gedaen vooz vele jaren/ende be-
 quame middelen den Heeren Staten in geschrifte overgegevē/als al-
 les noch was in sijn gheheel: Hadde men die willen volgen/wy waren
 bupten scheuringe gebleven;maer nu is het te verre verloopē. S. Ed.
 vzaeghe/wat middelen? Ick antwoorde/ dat die stonden ghedrukt
 achter de Haeghsche conferentie. De Heer President sepde dat niet te
 hebben gesien. Ick sepde/dat die nochtans neffens de ghesepde confe-
 rentie door publicke auctoriteyt bande Heeren Staten in openbaren
 druck ware uptgegevē/houdende het advijs/dat wy op 't bevel der H.
 Staten van Holland gaben nae de openingh vanden staet des geschils/
 met aenwysinghe/soo wy meyndē/ datmen malcanderen in elck ver-
 schilligh artijckel in vrede/tot der Kercken stichtinghe/ soude konnen
 verdragen; maer t en wierd niet gevolght. D' andere wilden en-
 kel een Synodus hebben/ om te comen tot decisie/ 't welck het archste
 middel

middel was/datmen konde bedencken in die materie/ ende in dien tijt.
 Welck de goede Heer Abdvocaet Barnevelt g. gedachten (sepde ick)
 wel sach / ende daerom tot het houden van een wettigh Synodus wel
 was ghenegen/om te comen tot accommodatie/maer niet tot decisie/
 wel wetende ende voorszende/ dat de decisie zijnde gheschiedt door par-
 tijdige rechters (gelijckmen wel sagh dat de meeste hoop soude wesen)
 de saeck soude worden gestelt bupten alle remedie/ende de Kercke ghe-
 wozen in eene gewisse/ seer argerlicke/schadelicke Scheuringe:maer
 men wilde nae dien goeden Heere niet lusteren/ nam alles ten quaet-
 sten/verdrappende sijne goede ende heylsamen meninghe. De Heere Pre-
 sident sepde/dat niet alleen d' onse/maer oock d' uptheemsche/ Dupt-
 sche/ Fransche / Enghelsche / Geneefsche ende andere Theologanten
 alles hadden helpen toestemmen. 't is waer/sepde ick/maer d' onse en
 zijn niet nae behoozen gehoozt geweest: Deklocke was al te voren ge-
 goten. Men wilde en quam by een/om ons te condemnieren: Sp qua-
 men al van Hups / innumen die van Geneven/ met vrieven van Cre-
 dentie / die dat voornemen claerlick mede bzachten: Men wilde oock
 geen andere uptheemsche op het Synodus hebben/dan sulcke/die daer
 in met onse partypen t' eenemaal correspondeerden. Maer te Geneven
 nochtans/sepde S. Ed. (ick en weet niet / of my is vergheten op wat
 propoost) als wy te Geneven waren / straste men de sonden dapper.
 't is soo/ sepde ick/ ende men dede goede bemaninghen/ soo veel dat
 aengaet. Sp deden daer/ gelijck hier/ alwaer ick geloobe/dat sy de son-
 den wel straffen/ende 't is noodigh/dat het geschiede/ bysonder in dese
 onse soo verdozene tijden / ende datmen op de Godsalighepdt hard
 dzinge. Maer hoe doen sy dat? Sp en legghen de fundamenten niet/die
 daer toe dienen/om de lupden daer in met crachtighe argumenten te a-
 bertupgen/ende tot de Godsalighepdt des levens te bewegen/jae stooten
 de selve genoegh om verre. Want indien Godt almachtigh alles
 onvermijdelick besloten heeft / hoe het wesen moet en wesen sal / ende
 den mensch onmoghelick is yet te doen of te laten teghen soodanich be-
 slupt/maer 't selve in alles noodtsaekelick volgen moet / 't welck het
 fundament is aller harer leeringen; wat heeft dan het straffen der son-
 den/hoe ernstich het geschiedt/te beduyden by die lupden/ die soodanig-
 he fundamenten legghen? Doorwaer/mijn Heer/die de saecke wel in
 siet/ moet oortheelen/ dat hare Predicatie ten aensien van 't verhaelde
 fundament aen d' eene / ende hare bemaninghen om 't quaedt te laten
 ende 't goet te doen aen de andere zijde / doorgaens sijn mere Contradi-
 ctiones. Ick ben eens by geval alhier in de groote Kercke van 's Gra-
 venhage gecomen in een Abond-Predicatie/ende hoorde een stuck van
 de selve/in de welcke de Predicant/ die het was/ den volcke sekere lee-
 ringe voordzoegh upt sijne Text/die soodanich was/datse my gansch
 niet en behaeghde/als strijden(de/soo my docht)tegen de waerhept/ende
 diende/om de bemaninghe/die hy daer nae dede tot beteringhe des le-
 vens/hoewel sober genoegh/t' eenemaal om te stoten by die ghene / die
 wel konden begrijpen ende insien 't gene hy sepde: Ende ick weet/dat
 onse lupden inde Kercke comende/ ende sulcke Predicatie hoozende/
 seer

seer daer in soude geargert zijn/ende weder ter Kercken uptgaen. Ick hooze oock wel wat altemet / sepde S. Ed. dat my niet en behaeght. Ick ghelooft dat wel/mijn Heer/sepde ick/maer onse lypden/die beter onderwesen wozden/en hebben geen lust te gaen daerinnen soo leert/ende ten exempel/ tot een fundament leyt een absolute ongeconditioneerde Pzedestinatie des eenen ten leven/des anderen ter dood. Wat goet kannen daer op bouwen/ende hoe kannen / dat fundament eens ghelept zijnde / de lieben beweghen haers selfs salighepdt te werken met bzeesen ende beven / soo d' Apostel vermaent ? Hier op sepde de Heer Pzedident,tot my aldus; Maer ick moet u wat seggen/ick soude u raden u niet meer alsoo te laten beweghen tot pzedicken : Daer zijn oock geen geringe personen/die 't niet wel en nemen: Men komt u hoozen van alle canten/van Lepde/van Rotterdam ende van elders/de schuyten ende wagens vol volck: Men spzeekter al veel van/ meer dan ghy meent. Ghy zyt oudt:ghy kont het wel excuseren.Hier op antwoorde ick; 't is waer/mijn Heer/ick hebbe eene repse,twee of drie gepzedict/niet upt groote genegentheyt/die ick daer toe/mijnenthalven/ hadde/maer ter ernstiger begheerte van verschepden ende treffelijcke lypden/ oock eenighsins ter noot/om dat/ als ick dat dede/ de ordinari se pzedicanten niet by der handt en waren. Oock weet ick seer wel/ dat ick niet alleen oudt/ oock onbequaem ben door gheberck van genoechsame krachten ende belemmeringhe in mijn uptspzeck/door 't verlies sommiger tanden/ebenwel en hebbe ick het niet pzerijs konnen weygeren/sonder merckelicke onstichtinge/hebbende de memozie/God lof/ noch tamelick/ende als ick het soude doen/en hebbe ick de trompette niet geblasen/om 't volck by een te roepen (hier interlogueerde S. E. dat weet of geloobe ick wel) weet oock niet/wie datter geweest of niet geweest en sijn;want ick en ken de lypden niet/ook nauwelijcx de gene/die ordinarijs in onse Kercke comen. De Heer Abdoraet Daets heeft my gesepde/datter waren in mijne laeste pzedicatie drie of vier zijner vrienden van Lepden.Wat sp hier te doen hadden/ende waerom sp quamen is my onbekent. Ebenwel en moet mijn Heer niet bzeemt vinden / dat de lypden ghenegen zijn de stemme van hare oude Leeraers/die sp weten soo vele Jaren haer getrouwelijck inden woorde Gods gediend te hebben/altemet noch eens te hoozen : oock bekenne ick gheerne/ dat mijne affectie ende liefde tot de selve soo niet en is verstorven / dat ick haer 't selve in soodanige ghelegghentheyt altydt soude hebben connen weygeren. Maer/mijn Heere/wat heeftmen op mijn pzedicatie te seggen ? waerom wiinnen die min lijden van my als van andere/ leerende de selve leere/die ick leere/hebbe ick yet quaets geleert ?ulwe Ed. sepde terstont/datmen de lypden behoorde te pzedicken tot een Godsaligh leve; Dit hebbe ick gedaet. Ick en hebbe de verschillen in mijn pzedicatie niet verhandelt/niemand gescholden/gelastert of gesmadicht/oock tot vrede gepzedickt: Wat misdoe ick daer mede ? 't is waer/sepde de Heer Pzedident / maer ghy weet / datmen u hier soo laet (hier mommelde S. Ed. een woort of twee binnens monds/ dat ick niet wel en verstont/immers my dochte/dat hy wat sepde van coniventie / daer

op ick voort seyd) ick weet wel hoe ick hier ben/ick gae en staen langhs de straten opentlick/steunende op't getuygenisse mijner goeder consciencie/en dat hier ter plaetse selve/daer de luyde woonen/die het my gedaen hebben: wat heeftmen op my te seggen? Men heeft my groot ongelijck gedaen. Ick hebbe hier gearbeyt als een Ezel/groot ende cleyn by dage ende by nachte ten dienste staende nae mijn beroep/mijn selven niet sparende. Als peters elders oneenighepdt ende sware twist gheweest inde Kercken/men heeft my gebuycht ende gesonden/ dan hier/ dan daer/om dien twist te slissen ende wegh te leggen/ende hebbe de eenigheyt en vrede der maten betracht/dat mijn Heer de President selve my terstont daer van een loffelick getuygenisse gaf. Tot een loon hebbe ick in't eynde niet wegh gebagē vande menschen/selve die ick gebient/ende eenige/die ick alle ende groote vrientſchap bewesen hadde/dan alderhande spijt/quellinge ende verdziet. Ick hebbe het alles verdzagen ende al over my laten gaen/om dese Gemeynthe in ruste te houdē. Mijn Heer weet het/als Ouderlingh sijnde gewest/ook inde beswaerlijckste tijden. Die my behoorden te troosten/de hant te bieden ende voort te staen/hebben soo haest sy sagen/ dat de kansse keerde/ de hant van my afgetogen/verlaten/ende haer soo tegen my gebzagen/dat ick my ghezwongen vont te Lande upt te gaen/merckende/dat men my stont nae lijf en leven/ om my te salveren in Wpanden lant/gelijck David onder de Philisten/daer ick my(zijnde niet notoir onrecht upt mijn Vaderlant ghebannen) soo oprechtelijck in alles/ oock in't gheen tot naedeel mijns Vaderlants ende de Regenten van dien hadde moghen strecken/hebbe gebzagen / dat geen mensch ter werelt machtigh is my peters in/jae in't alderminste/te achterhalen: waer tegen ick wel luyden kenne/die/wanneer sy soo waren getenteert gewest als ick/ende hun ware aengeboden/ dat my aengeboden is ghelweist/ sy wel eenen anderen cours souden hebben genomen. Dit hebbe ick/ Godt lof/niet gedaen/maer hebbe mijn vinger/gelijckse heel gewonden was/heel ontwondē. Ben weder in't Lant gecomen/op Godts genade ende't getuygenisse mijner consciencie/en wachte alsnoch/of yemant/wie sy zy/my van't geen ick voort of in mijn ballingschap/of oock nae mijne wedercomste gedaen hebbe/pet soude weten te laste te leggen. Ick segh alsnoch/mijn Heer/men heeft my groot ongelijck gedaen/doch niet my alleen/maer beneffens my noch veel andere vrome Leeraren/diemen upt hare dienssten verstootten ende wzedelick met vrou ende kinderen langhs den Wijk heeft gejaecht en heftigh vervolght. Dese lijtmē nu nochtans/ende laetse by conniventie of anders pzedicken; waerom wilmen't soo qualijck(soo ick upt mijns Heeren woorden mercke)van my lijde? daerentusschen spzeelctmen nu van weder ter Kercken te comen sonder eenigh bespzeck of conditie. Meynt mijn Heer de President niet/dat het een stuck is van consciencie/sich soo plotselick weder te boeghen tot de ghemeynſchap van eene onsuphere/dwalende Kercke/ghelijck ick dese Publijcke houde / ende die boven dien noch schuldigh is aen openbare scheuringhe/ sware ende bittere herbolginghen teghen hare boederen/aen soo schzickeliche argernisse/ die de Papisten ende't Pausdom dage,

dagelijck met menschten doet toenemen onder ons? Mijn Heer de President latende de reste varen/vattede dit laetste/ende sepde/ dat hy on-lancx D. Vossium Professor t' Amsterdam hadde gesproocken ende hem ghesepdt/verwondert te zijn/ dat luyden van verstandt verbielen tot eene soo botte Religie / als is de Papijsche / ende dat Vossius daer op hadde ghesepdt/dat onse oneenigheden daer van oorsaecke wa-ren. Dat is waer/sepde ick/mijn Heer/ten deel/ ende die oorsaeck sijn van onse oneenighepdt/ zijn niet een daer van oorsaeck; maer is oock waer/ dat de Papisten dapper gestijft worden met sommighe seer at-gerlicke Leer-poinctē/dienien inde Publijcque Gereformeerde Kerckē dzijft:en bysonder/datmen daer in weder gaet invoeren sommighe te-boren by de Reformatie verworpen ende versoepde maximen als van menschelijcke Schrijften te veel authoriteits toe te schrijven/en de luyden met het wereltlycke swaert te vervolgen/om saecken van Religie/gelijck de Papisten doen/die daer dooz dapper gestijft worden in haer doen. Hier mede sweegh ick/tot dat de Heer President/mebe een wep-nigh gesweghebbende/sepde/ Ghy moet dencken/ dat de Republijck u Moeder is/ ende dat de kindere schuldigh zijn al by wat te verdragen/en ebenwel de selve lief te hebben/ende te beminnen als haer Moeder. Mijn Heer/sepde ick/ u Ed. sepdt seer wel/ ick doe oock soo/verghebe ende verghebe ende verdraghe alles seer gaerne: Hoewel het bedeynen gnaet niet de Moeder / de Republijcque / te wijten is/ maer de quade kinderen/die de Republijcque hare Moeder niet gewelt over-vallen ende met voeten ghetreden hebben: Ende dese sijn geweest som-mighe Dutijns ende hevighe Predicanten. Hier vraeghde S. Ed. of de Remonstrantsche Predicanten noch sterck waren in ghetale. Naer/mijn Heer/sepde ick/ende hebben noch vele treffelijcke ghemeyn-ten. Maer/sepde S. Ed. de oude sterben allentijdens/ hebt ghy al jon-ge Studenten? Ja/sepde ick/daer sijn verscheppen Jonge luyden on-verhouden/om in plaetse van de Oude ghebyrckt te worden/die oock soo worden opgheboet/ dat zy te manne gheromen zijnde / den vrede der Kercken niet en sullen laten nae te jaghen/wanneer sy sullen sien/ dat de behoorlicke onderlinge vreesaemhepdt plaets gegeven sal wor-den/ soo wel als die nu leven. Hier toe moetmen arbeypen/ende ghy vooz al/sepde S. Ed. het wort booznamentlijck van u verwacht. Wat wil ick doen/sepde ick/mijn Heer/nae vermogen. Maer ick en weet dat niet te doen / met alsoo 't volck inde Publijcke Kerck te doen ko-men/als uwe Ed. thans booznoegh/daer moest al een ander boet ghe-raemt worden/daer toe u Ed. wel sal doen / te vernemen wat de Pu-blijcque Predicanten seggen van hare Synodale Canones of Senten-tie/of sy daer by t' eenemael soubē willen blijven/ op datmē dat weten de zyn conscientie daer na mach rechten. Maer vraeghde S. Ed. daer op/is hier in conscientie gelegē? Soude het niet/mijn Heer/sepde ick/ soude daer geen conscientie in gelegen zyn? Souden de goede luyden in dese sake soo veel geleden hebben en uptgestaen ware het niet een werck van conscientie? Daer zijn eenige onder u/sepde S. Ed. soo pzeijst/dat sy geen Dienst-boden willē hebben/die met ons ter kercke gaen. Ick ver-

vermerrkende/op wie S. Ed. dese pyle schoot/ende goede kennisse heb-
bende vande gelegentheyt dier saeck/sepde/dat dat zjn Ed. niet wel en
was gerapporteert/met verclaringe nae waerheyt/ hoe het daer mede
gelegen was: Daer op S. Ed. sepde wel te gelooven/dat hier ende daer
guade rappozten wierden gedaen. Ende alsoo onse propoosten langhe
hadden geduert/ende het geheel doncker wiert inden avondt/stondt S.
Ed. op/imp vermanende/ dat ick doch wilde dencken op een bequaem
middel tot vrede/verclarende S. Ed. 't selve mede te sullen doen. Ick
nam dat aen/ende sepde niet te sullen laten wederom by S. Ed. te ver-
schijnen/als de selve my soude ontbieden/ende daer op te sullen wach-
ten: waer op ick S. Ed. gantsch eerbiedelick en dienstelick bedancken-
de met mijne onderdanige recommendatie in zjn goede gratie/ nam
mijn afscheydt/ om na hups te gaen. S. Ed. wilde my te hups doen
leypden/alsoo het tamelijck dupster was/maer ick wilde dat niet liden/
daer op S. Ed. my geleypende over sijn plaets tot buypen de deure op
straet/scheyde van my/soo my docht/gantsch vriendelijck.

Den 13. Aprilis daer nae/wesende den tweeden Paeschdagh/heb-
bende doen by een comen de Predicanten met d' Opzienders of Ouber-
lingen ende Diaronen der Remonstrantscher Gemeente/ neffens een-
nige Suppoosten vanden Hobe/mannen van qualiteyt/verhaelde ick
de selve sommierlick (onder belofte/die ick te vozen stipuleerde/van al-
les stil te houden/ sonder 't selve pmanant anders te communiceren)de
voorzverhaelde propoosten gevallen tusschen den Ed. Heere President
vanden Hobe van Holland en my/aengaende de gemelde vereeniginge
ende bezediginghe/om te hoorzen/wat hare E. E. daer van docht: en-
de of sy meynden/ dat daer in van onse zijde vooz alsnoch yet verder
was te doen/of gedaen conde worden. Sy bedanckten my ende appo-
beerden mijn segghen in alles/ verclarende/dat sy seer nae den Vrede
met de publijcke Gereformeerde Kercke verlangden/ ende Godt den
Heere vierighlijck daerom baden/ maer dat die op soo een losse voet/
als de Heer President hadde voozgeslagen/ niet te treffen en was met
een goede conscientie/maer dat sy/wanneer de Contraremonstranten
souden verclaren te willen verstaen tot behoorlicker ende billicke onder-
linge verdraeghsaemheyt/niet totten vrede gaen/maer loopen souden.
De selve saeck hebbe ick oock (onder gelijcke stipulatie van swijghen)
op seckerre Vergaderinge der Directeuten onser Societeit ende ande-
re vande selve extraordinaris by een geroepen ende. aldaer vergaderde
hoederen aengedient/ende gelijcke antwoort betomen.

Inde maent Julius des selven Jaers/ alsoo S. Hooghepdt mijn
Heere den Prins van Oringen te belve gingh/ ende een alghemeyn
Biddagh uptgeschreven was door 't gantsche Lant tegē den 22^{en}. der
selver maent/ wierdt ick wederom seer geimpoztuneert vande Predi-
cantē/Opzienders/Diaronen en andere om op den Biddagh de predi-
catie te willen doen: ende hoewel ick mijn beste dede/ om my daer van
te excuseren/soo van wegen de vooz-verhaelde propoosten des Heeren
Presidents/aengaende mijn predicken/ als van wegen mijn onmacht
met voozsegginge/dat/ indien ick 't dede/ ick my soo gheboelde/ dat

ick daer in soude blijven stecken / 't en conde niet helpen / ende mepn-
den eenighe/ dat het geen ick seide van mijn onmacht/maer gemaect-
te excusen waren:maer dat de hzeese/van daer over by de Overighepd
in swarichepdt te gheraecken/'t meest was/ dat my teghenhiel/hoe-
wel ick dat niet soo rondt en seide; daer by doende / dat ick soo clepn-
hertich niet en behoorde te wesen over eene soo heplighe / stichtelijcke
saecke/te min/om dat zy wel wisten/dat ick vande Heeren niet te hze-
sen en hadde/ende dat onder de selbige eenige waren/die vooz haer ge-
nomen hadden my te comen hoozen/indien ick pzedichte. Om dan dien
argernis / die ick sach daer upt by vele te sullen ontsaen / indien ick
pzetijts blebe wepgeren/vooz te comen/nam ick het ten laetsten aen/ en
pzedichte op den selven Viddagh upt den ppropheet Michea, c.6. v. 1.2.
3.4.5.6.7.8.Hoort doch wat de Heere seyt,maect u op &c. Ende Kerck
komende om te pzedicken/bond ick 'tvolck soo op malkander gepackt/
ende de Kercke soo vol gestopt/ sonder eenighe lucht of tocht/vooz dien
daer geen open glasen en waren / dat my in 't opgaen vande deure een
seer benaude locht / vooz dien het heel bangh weer was/ om 't herte
floegh; dan op stoel sijnde/ ende doende den Psalm zingen / gingh die
bangigheyt/ soo my docht/over/soo dat ick in dit werck voozt ginck.
Maer sijnde meer als over de helft vande pzedicatie/ ende terwijlen
de Diaconen noch waren in't collecteren vande Almoeffen/ boelde ick
dat my de crachten allepnskens begaben. Ick ginck evenwel voozt/
tot dat my de crachten al heel begaben/ ende my deden seggen tot het
volck / nedersijgende inde Pzedickstoel op het zitten; Ick en kan niet
meer:daer mede ick voozt in slaute viel heel van mijn selven / soo dat
een pder mepnde ick was doodt/inet groot gerdep/ schrepen ende ver-
slagenhepdt van 't volck/'t welck ick evenwel niet en hoorde noch en
sach. Eenige dzingende vooz 't volck liepen met groote verbaesthepdt
aen den Pzedickstoel/ontserteden my/ende gaven my een lepel oft twee
agua viva, haestigh gehaelt upt de naeste Apotheerque:daer mede soo be-
quam ick allepnskens/300 dat ick dat getier ende rumoer des volcx be-
ginnende te hoorē wupfde ick met de handt/om te thoonē/dat ick noch
leefde/ende tot stilte. Indien stant ontrent een quartier uers gheweest
zijnde/gaf my Godt de Heer wederom soo veel crachts/dat ick de pze-
dicatie op het iupste ppoint/ daer ick die hadde gelaten/herbattede/en-
de voozts de geheele actie met tamelijcke cracht ende sterckheyt/byson-
der in 't gebedt/'teenemael volboerde/ tot groote blijchap des volcks/
eenighe van de welcke my vanden Pzedickstoel waernamen / ende lep-
den tot in 't naeste hups by een goet byer/ende op een goet bedde/tot
dat ick voozts 't eenemael was gheromen tot mijn voorzighen staet/ende
twee of drie uren daer na met goed geselschap naer hups gingh/Goet
lovende ende danckende. Dit en meriteert niet alhier aengeteekent te
worden/ende en soude oock niet geschiet sijn/'ten ware 't geen na ghe-
schiedt is/ende nu sal worden verhaelt.

Den vierden dagh daer nae/wesende den 25. der selber maendt Ju-
lius/sijn twee pzedicanten vande Publijcke Contra-remonstrantsche
Kerck/te weten Lotius ende Modæus/met twee van hare Ouderlin-

ghen / verschenen inde volle vergaderinghe bande Ed. ende Groot Mog. Heeren Staten van Hollandt ende West-vrieslandt / dooz last / soo hy verclaerden/van haren Kercken-raect: ende hebbende van te voren (soo eenige daer na sepden wel te weten) eenige Heeren/die zy meyn den hare partij met meerder pver toe ghebaen te zyn als andere / ghespoocken ende van hare comste ende last gepreadvverteert om wel daer op te passen. Lotius die dooz een groot Orateur ende Swetser gehouden wort/dede het woorde / sonder dat yemant van d' andere pet spzack. Hare klachte was over het pzedicken van Johannes Wtenbogaert / niet over pet / dat hy qualijck mocht hebben gheleert / maer alleen hier over / dat (sepde hy / zoo my daer na van goeder hand is verhaelt) onsen afgesloofden Antagonist/die geproscribeert is als gerommiteert hebbende Crimen Laesæ Majestatis divinæ & humanæ, [Crimen van Lese Majesteit Goddelijcke/en Menschelijcke/leen verlepder/niet te vreden zijnde/datmen hem uyt gratie liet gaen en staen/noch soo stout was / dat hy doxte opentlijck pzedicken / tot groote droefhepdt van vele hrome lidmaten ende schapen Jesu Christi / die daer over tot inden Hemel (dit segghende / doergh hy de blicken op ten Hemelwaert) schreyden ende weenden: een zaek van sulcken gewichte ende gebolgh / dat / ten ware hare Ed. Groot Mo. daer tegen promptelick ordze stelden/de Geresolmeerde Kercke aldaer geschapen was niet alleen groote afbreuck te lijden/maer oock metter tyd in confusie te geraecken. Dat is 't gheen dat ick van haer luyden aendienien van goederhandt hebbe verstaen / sonder de conclusie of het versoeck pertinentelijck of secker te weten / alsoo eenighe segghen / dat dat was alleenelijck in 't generael / dat daer tegen ordze mochte ghestelt worden; andere in specie [in't bysondere/] dat de Sententie van bannissement teghen my ghegeven / mochte worden ter executie gestelt. Na vele disputen ende debatten onder de Heeren / sommige bande welcke seer tegen my waren op ghemaeckt/andere my wel ghewogen / eene van dese seggende / dat de Pzedicanten/den welcken dat ick seer indē weech was ende te lange leefde / behoorden veel eer te versoecken / dat my het pzedicken niet verboden maer geboden mocht worden / op hope om my dooz het veel pzedicken te eer quijt te zyn / naedemael men verstondt / dat ick my selven inde laetste pzedicatie by na dood ghepzedickt hadde / wierdt opentlick met meerderhept van stemmen geresolbeert (hoewel eenige Heere meynde / dat de stemmen niet wel gerollicteert en waren) datmen my het pzedicken soude verbieden / simpelick / sonder pene daer by te setten / soo sommighe my rapporteerden / soo andere sepden / op pene van ghestrast te worden als na de Placcaten. Maer in 't laetste wierdt my gheseyt / dat de Potul in't Prothorol aengeteeckent van woordt tot woordt luydt / „ als volght : Is verstaen ende geresolbeert / dat Johanni Wtenbogaert van wegen hare Ed. Groot Mog. sal wordē gelast ende bevolen sich booztaen met het Pzedickamp niet te bemoeven / maer sich „ in stilte te houden / op pene / als wederhoozigh te worden gestraft. Dese Resolutie wierdt daer na by velen verstaen merckelick te dienen tot myn voordeel / mitsdien in effecte / soo die oordeelen / mijn

voorzgaende bannissement by de volle vergaderinge van de Heere Staten van Hollandt ende West-vrieslandt wiert te niet ghedaen ende ick toeghelaten byz in 't Landt te mogen woonen. Evenwel en wiert dese Acte of Resolutie my noyt gheinsinueert / of opt eenigh verbodt van Predicken gedaen. d' Oorzaech is my onbekent. Eenige sepden / dat de Predicanten met hare clachten over mijne Predicatie haer selven ende hare gemeynte groote schande ende oneer hadden aenghebaen / my daer tegen ere / vertoonende soo opentlick de byzse / die zy hadden voorsz het Predicken van mijn arm oud man / dien zy hadden genoemt / haren afghesloofden Antagonist meer als andere. Andere sepden / dat veel Heeren groot misshagen hadden in de vinnige bitterheyt / die sy / die inden Hage byeen waren ende van mijne diensten de Kercke ende d' Lande voormaels gedaen / tegen my thoonden / niet anders doende daermede / dan d' oude wonden 's Lants / tot haer eppen schande weder op te crabben. Andere sepden / datmen my het Predicken voorztaen niet en behoefte te verbieden / ende dat het belachelijck ware sulcx te doen / naedemael mijne Zaren / sijnde diep in 't een-en-tachtentichste / ende de doodelijcke standt / die my daer over in mijne laetste Predicatie toegescomen was / by gebreck van krachten / my 't selve genoegh verboodt. Andere sepden / dat die resolutie niet en was volcomelijck genomen / ende dat de Heer Raedt Pensionaris Catz hadde geconcludeert en de gesepde Notul aengeteekent / sonder de voia stemmen / eerst wel getelt ende de selve eerst behoorlick geresumeert te hebben / ende dat / indien S. E. de Acte als resolutie noch eens hadde opgelesen / gelijk moeste geschieden nae ghewoonte / eermen my d' interdictie soude hebben conuenen doen / daer over byz noch vele dispuuten onder de Heeren soudensijn ghevallen / ende dat de voornoemde Heer Catz / dat voorszende / best hadde ghebonden / hoe wel hy de Kerck / niet my / seer gunstich was / de gesepde Acte of resolutie niet te resumeren / maer de saecke te laten stercken. Ick ebenwel dit niet wetende / ende denckende / dat de gesepde resolutie my noch soude worden geinsinueert / ende d' interdictie van 't vozder predicken aē my gedaē / volgens de selve door een Deurwaerder / hiel my gedueriglick in hups door dē dagh / op dat dē Deurwaerder comende my immer niet misse en soude / ende ick hem alsdan moecht geven dese volgende schijfvelijcke Antwoorde / om de selve haer Ed. Gr. M. by sozme van relatie door dē selve overgelevert te wordē.

Ick bedanck hare Ed. Groot Mog. alderonderdanichst : Dese interdictie sal my dienen tot wettighe excuse by die goede luyden / die my / doch upt een goede Christelijcke pver / altemet tot Predicken hebbe geverst / niet tegenstaende / ick hen wel ernstelijck hebbe verclaert / dat mijne hooge Zaren (die boven de tachtentich gaen) en onmacht (onlancx openbaer gebleecken) my het predicken self genoegh verbieden: Evenwel hebben die personen / die over mijn predicken aen hare Ed. Groot Mog. hebben gheklaeght / in sulcker sozme als 't gherucht gaet de selve clachten geschiedt te zyn / hare Ed. Groot Mog. geabuseert / ende my groot ongelijck gedaen: 't welck

„wensche hare Ed. Groot Mog. oock in presentie vande boozgaende
„Clagers levendich te mogen vertoonen.

Hare Ed. G. Mog. aller Gutmoechighste Onderdaen ende Dienaer.

Iohannes Wtenbogaert.

Maer den Deurwaerder en is my noyt verschenen/ende is d' boozsz.
interdictie noch aen mijn persoon noch aen mijn Wups opt ghedaen/
tot op dese ure dat ick dit schrybe/ 't welck is den 13. Mey 1638. het
82. Jaer mijns Ouderdoms.

Danck-seggingh ende Ghebedt des Auteurs/ gheduerende
sijn uptlandighcydt.

a Psal. 22.
10. 11.

b 2. Tim. 4
17.

c Psal. 91. 3.
d Psal. 40. 3
e Psal. 24. 7
f Eys. 1. 3.
g Psal. 1. 1.
h Rom. 2. 4

i Psal. 1. 2.

k Rom. 2. 5
6. 8. 9.

l Psal. 62. 13.
m Apo. 20. 13.

n Psal. 1. 4.
5. 6.

o Nur. 12.
46.

p apo. 22. 15
q Rom. 3.
23.

r Rom. 3.
21. 22. 24.
25. 26. 27.

Alter-hooghste Godt / hemelsche Vader : Ick danck ende
love uwen H. Naem/ dat ghy my/^a van myne kintsche da-
gen af/ tot op dese upze/ soo genadelyck zyt by gheweest/ my
verlossende/ meer als eens/^b upt den Aupl der Leeuwen/
dat is/ van veele groote gebaerlickheypden/ daer mede ick dickwils
was omcingelt ende bespongen/ my oock bezyjndende menighmael
booz den c Strick des lagers, d mijn voeten stellende op een steenrot-
ze, oock somtijlen e d. n strick verscheurende, ende my losmakende.
Maer booz al danck ick uwe goedighepdt/ booz uwe^f Geestelijcke
zegeningen, dat ghy my, zijnde g op den wegh der sondaren,^h na den
rijkdom uwer goedertierenheydt, verdraeghsaemheyt, ende lanck-
moedigheyt, geroepen hebt tot bekeeringe, ende i lust ghegheven tot
uwe Wet, om daer van te spreken dagh ende nacht, my dooz uwen
Gheest wel doende verstaen ende inscherpende/ dat die gene die u-
wen roep niet en achten / maer inden wegh der sondaren boozt en-
de boozt gaen/ haer selven met k hertneckigheyt ende een onbekeer-
lick herte, een schat des toorns versamelen tegen dē dage des toorns,
en ontdeckinge uwes Rechtheerdigē Oordeels, daer inne ghy/ stoz-
tende verbolgentheyt ende toorn, verdriet ende benautheyt, over alle
sielen der menschen die quaet wercken, l een yder sult vergelden nae
sijne wercken, doende m vergaen den wegh der godlosen, en die ver-
stroyende als kaf dat verstroyt wert van de Wint, de selve af wijsende
upt u gericht, verstotende upt de vergaderingh der rechtheerdigen,
en n haer deel settende met den ongetrouwe, ende o die de leugen lief-
hebben, ende doen. Daerenboven hebt ghy my/ die/ gelijk p alle
andere / ghesondicht hadde/ ende verhindert was te komen tot uwe
Heerlickheydt, uwe q rechtheerdigheyt geopenbaert door den ghe-
loove

loove Iesu Christi, tot allen ende over allen die ghelooven, **my** om
niet rechtveerdigende, uyt uwe genade, door de versoeninghe in Iesu
Christo geschiedt, den welken ghy hebt voorgestelt tot versoeninge
ende vergevinge der voorleden sonden, door het gheloove in sijnen
Bloede, **op dat ghy** rechtveerdigh maectet die uyt den geloove Iesu
is, **ende alsoo** alle roem uytfluytet door de wet des gheloofs, **r** macht
gevende den genen die uwen Sone, (* t licht der menschen dat inde
duysternis schijnt, **ende van** de werelt niet en is gekent gheweest, **al ist**
dat hy de Werelt ghemaect heeft) aennemen, ende in sijnen Naem
gelooven, uwe Kinderen te werden, * uytzendende in hunne hertē den
Geest uwes Soons, door den welken sy tot u, **o groote Godt/der-**
ren roepen/Abba, O Vader. Over alle dese/ende meer andere/utwe/
soo rijcke/onberdiende/ over groote / ghenaden ende welbaden / my
van u/o Vader/in Iesu Chzisto/geschiedt/ende bysonder mede dat
ghy v my gegeven hebt inde saccke Christi, niet alleen in hem te ge- **v Phi. 1. 29.**
looven, maer oock te lijden, **wil ick u / o mijn Godt altoos ende**
zeutwelijck loben / pzijsen ende dancken / midden inde bzoefhepdt
(daer in ick my tegenwoozdigh binde/* naden uyerlijcken mensche **x 2. Cor. 4.**
die verderft, dewijl de innerlijcke van dage te dage vernieuwt wordt) **16.**
met bzolijcken gemoede singende: 7 Dancket God nu opentlijck, Hy **y Ps. 136. 1.**
is doch seer vriendelick, want sijn groote goedigheydt, Geduert in der
eeuwighē ydr. **z Mat. 26.**

Nu bidt ick u/mijn Godt/liebe Hemelsche Vader / dat ghy dese
 uwe goedigheyt/ombes selven Iesu Christi/uwes alder-liefsten
 Soons wille / bozder ende bozder ober my / arme ellendighe
 mensche/ upthzeyden wilt/ my/ in alles / regeerende ende stierende
 naer uwen wille. Verleent my ^a gedult ende lijdt saemheyt/ oock
 in lijdens pijn ghehoorzaem alles ins te zijn/op dat ick niet ^b kleyn-
 moedigh en werde / of door de ^c swaerte van 't kruys niet en be-
 zwijcke/maer ^d midden in 't lijden vast staen op u/ Ghy ^e stercke God,
 die ^f niet en verlaet die hen op u verlaten / in 't kruys ^g haer rust/
 in 't ^h lijden haer verblijden soecken/ ende ⁱ u in alles dancken / op
 dat ick eendelijck ^k d' overwinninge bekeijge/in hem, die ons ^l ver-
 sterckt, ende door den welcken wy alles vermoghen, Iesu Christi on-
 sen Heere.

Plant utwe = Godtlijke vreese hoe langher hoe dieper in mijn
herte, op dat = ick oprechtelijck vooz u wandele / ende in ° alle mijn
gaen ende staen / doen en laten / u / ende u Hepligh Gebodt / alle tijdt
vooz oogen hebbe / ende alsoo 't willen ende volbrengen vooz u Ge-

hh ij

made

nade verkregen hebbende / ⁹ mijns selfs saligheydt in vreesen ende be-
^{q Phil. I. 12.} ^{r Jac. I. 17.} **ven wercke.** [Ⓔ] ^r Vader der lichten, van den welcken alle goede ga-
^{s Eph. I. 18.} ^{t Act. 9. 18.} **ven komen** , ⁹ verlicht doch meer ende meer d' ooghen mijns ver-
standts, neemt van de selve wech de ^r schille der onwetentheydt / en-
^{v Esai. 5. 20} **de** ^r vlies des onverstandts / dat noch in my mach overigh zijn/
op dat ick / dooz onwetentheydt / schemerende / my teghens uwe
waerheydt / met woordt of werck / niet en vergrhype of misdoe^r /
licht duyternis, duyternis licht noemende, soo velen ghebeurt / ende
my mede ghebeuren mochte / indien ghy uwe ghenadighe handt
^{x Psal. 119.} ^{105.} **quaemt van my af te trecken.** Taet ^r u Woordt allenthalven
mijns voets lanterne, ende een licht op mijnen wege zijn. Doer my,
^{y Psal. 119.} ^{18.} **hoe langher hoemeer** / y verstaen de wonderen uwer Wet, niet tot ^r
^{z I. Cor. 8. I} ^{a Tit. I. I.} **wetenschap die op-blaest**, maer tot liefde die sticht , ende ^r kennisse
der Waerheydt die na de Godtsaligheydt is, ende die my / met ernst/
poze ende pzičkele / tot een recht Christelick / Hepligh / leven. Dat
^{b I. Cor. 10} ^{32.} **ick niemandt tot** ^b aenstoot / of arghernisse en zy / maer my selve ende
^{c Heb. 10.} ^{24.} **mijnen naesten / na vermogen** / ^r aenmercke tot ontsceekinghe der
^{d Eph. 5. 11} **liefde**, ende der goede wercken , straffende liever de ^d onvruchtbare
wercken der duyternissen (daer ick sal konnen / met goede gelegent-
^{e Luc. 17. 5.} ^{f Judas /} ^{herf. 20. 21.} **heydt**) dan dat ick eenighe gemeynschap soude hebben met de selve.
^{g Psal. 40. 9} ^{h Ioan. 13.} ^{i 13. 17.} ^{j Mat. 7.} ^{22.} **Vermeerdert oock / tot dien eynde / mijn Geloove**, op dat ick my sel-
ven ^f daer op timmerende, my selven houde in ^r uwe liefde, en alsoo de
barmhertigheyt Iesu Christi ten eeuwigē leven verwacht. Dat uwer
waerheydt kennisse my diene om ^r uwen wille te doen, alle tijdt let-
^{k Psal. 40. 9} ^{l Ioan. 13.} ^{m 13. 17.} ^{n Mat. 7.} ^{22.} **tende op Christi onses Meesters woordt** / ^k ist dat ghy dit weet, soo
zijt ghy saligh ist dat ghy ^r doet : ende / ⁱ Niet een yegelijck die tot my
seyt Heere Heere, en sal in ^r Coninghrijck der Hemelen komen, maer
die daer doet den wille mijns Vaders die in de Hemelen is. Dat ick
^{k rom. 11. 3.} ^{l I. Cor. 2. 2.} **niet te hoogh en bliege** / maer dat mijn ^k gevoelen zy tot matigheydt,
niet ^l achtende yet te weten dan Iesum Christum, ende dien gekruyst,
^{m Rom. 4.} ^{25.} **overgelevert ter doot**, om onse sonden , ende opgeweckt om onser
^{n Phil. 3. 8.} **rechtveerdichmakinge**, ⁿ om de weerdigheyt deser kennisse Iesu Chri-
^{o Gal. 6. 14} ^{p Phil. 3. 9.} **sti mijns Heeren**, alle dingen voor schade ende dreck houdende, op
dat ick / o de werelt gekruyst zijnde / ende de ^r macht der Opstandinge
Christi kennende, de selve mede mach deelachtigh worden, nae dat
^{q Phil. 3. 12} **ick sijne doot sal gelijkformigh geworden zijn**, ^q jagende na 'tvoor-
^{r I. Cor. 8.} ^{ende 9. ende} ^{10.} ^{s I. Cor. 3. 3.} ^{ende Gal. 5} ^{20.} **gestelde merck**, tot de prijs der Hemelscher roepinge in Christo Iesu.
Bewaert my oock heer / dat ick my in dese gebaerliche verwar-
de tijden niet en begheve tot ^r afgoden-dienst, of oock eenige ^r Vley-
schelijcke partyschap ende Secterye, noch my en verboeghe tot ^r tge-
schelch

felfchap der gener die de Meester soeckente sijn, met boose woorden inaterende tegen de Broederen, de selve niet alleen niet ontfanghende, maer oock anderen verbiedende die te ontfanghen, ende, die dat doen, werpende uyt der Gemeente, ende de selve uyt sluytende, op datmen over haer soude vyerigh zijn, ¹ beroerende alsoo utwe Gemeynte/ ende ² t' Gheestelijcke Lichaem Jesu Christi scheurende: ³ Geest ter contrarie/ Heere / dat mijn onnigancich zy met de ⁴ vrome, die trouwelijk in uwen Huyse wandelen, ⁵ hun van a bitteren haer, nijt ende tweedracht onthouden / betrachtende de wijsheyt die van boven komt, suyper, vreedtlaem, redelick, geseggelick, vol barmhertigheyt ende gode Vruchten, saeyende de Vrucht der Rechtveerdigheyt in vrede. Sterckt my/ dat ich/ on aengesien der werelt ongunst ende ver smadinge/ behoorlijck ⁶ acht neme op de ghene die tweedracht ende argernisse maken tegen de leere die wy geleert hebben uyt uwen monde / leerende ⁷ dat niet over een en komt met de gesonde woorden onses Heeren Iesu Christi, ende d' r Leere die nae de Godtsaligh eydt is, na de vermaninge uwes Apostels/ op dat ich van de selve wijcke, als van eene Leere die schadelijck is / uyt de welcke komt nijt, twist, lasteringen, quade bedenckingen, verleyden- de troost/ ⁸ meer vragingen voortbrenghende (die dwaes ende sonder leeringen zijn ende strijdt veroorsaken) dan slichtinge die in het Ge- loove is, ende daerom ⁹ tot meerder Godloosheyt gedyen. Geest dat ick my daer tegen/ sonder eenigh aensien van menschen/ houde aen de ¹⁰ kennisse der waerheyt, die nae de Godtsaligheyt is, blijvende by ¹¹ t' vaste fundament Gods, dat staet ende desen zeghel heeft, De Heere kent de ghene die sijne zijn, ende een yghelijck, die den Name Christi noemt, wijcke af van ongerechtigheyt, op dat ick ¹² my selve reynige, gelijk hy reyn is, op welckers openbaringhe ick hope, ende alsoo moghe ¹³ welen een vat ter eeren, ghcheylight ende bequaem tot den gebruycke des Heeren, tot alle goede wercken bereyt gemaect. Verleent my vorder / O goedertierenste Vader / uwen H. ¹⁴ gode den Geest, die my leyde op effener bane, ende gebe ¹⁵ voorsichtelijck te wandelen, niet als d' onwijse, maer als wijse, den bequamen tijdt uyt- koopende, want de daghen boos zijn, op dat ick niet onvoorsichtigh en zy, maer, verstaende des Heeren wil, den selven in alles volghe/ wakende, biddende, ¹⁶ strijdende, ende wel toe siende/ doo utwe ghe- nade/ dat niet t' eeniger tijdt ¹⁷ in my en kome een boos, ongeloovigh herte, om van u; O levendighe Godt, afte wijcken, ende ick al- soo ¹⁸ de besmettinghe deser werelt, eens doo utwe Ghena- de / ontyloden sijnde, niet inde selve verwerret, ende van

1 Joann. vers
de Brief/ 9.
10.

2 Gal. 4. 17.
3 Gal. 5. 10.

4 1. Cor. 1.
13.
ende 1. Cor.
1. 17.
5 2. Psal. 16. 3.
ende Psal.
101. 2. 6.
6 1. Jac. 3. 14
15. 16. 17.

7 Rom. 16.
17.
8 1. Tim. 6.
3. 5.

9 1. Tim. 1.
4.

10 2. Cor. 2.
16. 23.
11 Titum. 1.
8 2. Tim. 2
19.

12 1. Joann. 3
2. 3.

13 2. Tim. 2.
21.

14 k Psal. 143.
10.
15 1. Ephes. 5. 1

16 m Mat. 26
41.
17 n Eph. 6. 11
o Heb. 3. 12

18 p 2. Petr. 2.
20. 21. 22.

de selve wederom overwonnen en werde: **Och Heere / mijn Godt:**
wee mijner / soo dat geschiedt: dan ware het leste met my / argher als
 het eerste, ende ware in my waerachtigh dit spreek-woort: De Hond
 is weder gekeert tot sijn uytsponfel, ende de gewasschen Seuge tot de
 wentelinghe in het slijck. **Behoet my doch / Heere / booz een soo swaer**
Oorzaek / ende geeft / dat ick / in mijn herte wel gepzint hebbende de-
se groote belofte: ¹ Ick sal u tot een Vader, ende ghy sult my tot Sonen
 ende Dochteren wesen, mijn selve, **hoe langer hoe meer /** ² reynige van
 alle besmettinge des Lichaems ende des Geestes, ende / **al soo de Hey-**
ligh-makinghe volbrenghe in uwe vrese, ³ staende na Vrede met allen,
 ende na heyligheydt, sonder welcke niemant u sien en sal.

q 2. Col. 6.
28.
r 2. Col. 7.1

r Heb. 12.
14.

r Psal. 6. 2.
Mich. 7.9.

v Rom. 2.4.

x Ro. 11. 8.
y Psal. 80.
15. 16.

z Psal. 60. 4

a Rom. 12.
19.

b Matt. 5.
44-45.

c 1. Tim. 2.
2.

d Art. 4. 29.
Ephel. 6. 19
2. Thes. 3. 1.

e Eph. 6. 13

Ten lesten / **Godt / went** uwen toorne af van dit ons liebe Va-
 derlandt. **Straft d' inwoonderen niet in uwe grimmigheydt, ende**
geeftse niet ten roobe ende pzoep der ghemeyne Vyanden / om hare
groote sonden / ende menighbuldighe overtredinghen / oock grobe
vergrijpinghen tegen de vele groote welbaden den lande verleent /
niet sonder baer-blijckelijcke ¹ verachttinge vanden Rijckdom uwer
 goedertierenheydt. **Heere / wilt doch dat zwaerste oorzaak daer**
mede ghy somtijds den menschen / om haren sonden wille / over-
stort met eenen ² dommen slaperingen **tuydel-geest over haer niet**
vellen / maer geeft dat sy haer recht tot u bekeeren. ³ Besoeckt den
 Wijngaert die ghy geplant hebt met uwe rechterhandt, ende / **Siet daer**
 in, dat des scheurens ende barnens eens een eynde werde: ⁴ **Heelt haer**
breucke die so vervallen is. Supbert onse herten van alle ⁵ **Wraeck-**
giericheydt, over die gene die ons mogen hebben berongelijckt en-
de heroost / ende noch daer in boort varen: Gheeft ons / als rechte
discipulen Christi utwes lieben Soons / onse Vyanden lief te hebbē,
 te ⁶ **legenen die ons vloecken, wel te doen die ons haten, ende te bid-**
den voor die ons verdrucken ende vervolghen, op dat wy ons daer
mede bewijzen kinderen te zijn / van u, O Hemelsche Vader, die uwe
Sonne doet opgaen over de boose ende goede, ende Regent over de
rechtveerdige ende onrechtveerdige.

Segent onse Hooge ende Lage ⁷ **Overigheypden / geeft hun wel**
te regereen ende te gebieden / ons / haer behoorlick te eeren ende wel
te gehoorzamen / alles nae u Heyligh Woordt / op dat wy een geru-
stigh stil leven leyden mogen, in alle Godsahgheyte ende eerlickheydt,
Troost ende helpt alle die uwe waerheydt ende den vrede bemin-
nen / ende hoozen / in alle haren weder-waerdigheypden / op dat sy
niet en verflauwen / maer met uwe Gheestelijcke Wapenen vrome-
lijck ⁸ **strijden, ende alles volbracht hebbende, staende blijven, Gheeft**
ons

ong^f der gevangenen, omder Conscientie wille/te gedencken, ghe-^f Heb. 13.2
lijck of wy mede ghevangen waren, ende der verdruckten, als of wy
oock selve met hun in den Lichame verdruckt waren. **Behoet mijn** ⁸ Ps. 141.8.
mondt, tongh ende lippen, dat ick geen verkeerde dingen en spreke.
Laet mijn ooghen niet onnue-sien nae't gheen ^h de wijsen blind ^h Deut. 16.
maeckt, ende de saken der rechtveerdigen verkeert, **wanneer het my** ^{19.}
in mijne tegenwoozdige swarighepden/ gelijk alreede is geschiet/
noch vozder mocht woerden gepresenteert ende aengheboden /maer
dat ick mijn herte ende handen daer van/geheel ende al supber/vy/
ende mijne Conscientie onbesoedelt houde. Went mijn ¹ ooghe daer ⁱ Psal. 119.
van af, ende van allen ydelheydt. Bewaert **o Vader** ^k mijn hert ende ^{37.}
sinnen in Christo Iesu, door uwen vrede, die alle verstant te boven ^k Phil. 4.7.8
gaet, **my alleen gebende te bedencken** dat waerachtigh, eerlijck, ghe-
rechtigh, liefelijck is, ende wel luyt, oock alle lof ende deught, **ende**
dat ick midden onder dit ¹ slimme ende verdraeyde geslachte, schijne ¹ Phil. 2.15.
als een licht, wandelende onschuldigh, eenvoudigh, ende onstraffe-
lick, **soo het uwen kinderen betaemt/** ^m verdragende ende vergeven- ^m Col. 3.13
de allen den ghenen daer ick eenighe klachte teghen hebbe, ghelijck
Christus my vergeven heeft. **Dooz't aller leste/ o Vader/ bewijl de**
a doodt secker/ ende de upze ^o onseker is/ **geeft my met den ghetrou-** ⁿ Heb. 9.27
wen voorsichtigen knecht, op u gestadigh met opgeschorten lende- ^o Mat. 24
nente te p wachten, ende met de ¹ Wijse Maeghden mijne Lampe bran- ^{42.}
dende te houden/op dat ick met Christo Iesu den Bruydegom, als ^p Luce 12.
hy haestelijck sal komen/ in gaen moghe in sijne eeuwige vreughde. ^{13.}
^q Matth. 25.2. ende
Onse Vader, &c. ^{voortaen.}

Commissien by sijn Excel. Mauritius van Nassau gegeven aen Ioh. Wtenb. &c.

Daer van mentie werdt ghemaect inden brief aen
sijn Excelentie Pag. 177.

MAurits Prince van Oraingien, Grave van Nassau,
Carzenelbogen, Mocurs, &c. Marquis vander Vere ende van
Vlissinghen, Gouverneur ende Capiteyn Generael van Gel-
derlandt, Hollandt, Zeelandt, West-Vrielandt, Sutphen,
Vrecht, ende Overysse, Admirael, Generael &c.

Alsoo Mt. Johan Wtenbogaert, Kercken-Dienaer in 's Graven-ha-
ge, sich nu ettelicke laren, t'onfen ernstigen versoecke, g'willigh heeft

laten ghebruycken in onsen dienst, ende by onsen persoon, soo in 't Legher als andersins, in qualiteyt van Bedienaer des Goddelicken Woordts, ende hy nu op ons gheitereert versoeck daer in voortaan te continueren bewillight heeft: Soo ist, dat wy goet gevonden hebben te verclaren, ghelijck wy verclaren midts desen, dat wy den selven Iohannem Wtenb. houden voor Bedienaer des Goddelicken Woordts by onsen Persoon, en in onsen huyten, sonder dat hy gehoude wordt, wanneer hy buyten 's Gravenhaghe, in 't Legher ende elders by onsen persoon wesen sal, buyten sijn eygen vryen wille, yemant, met eenigh deel sijns Ampts, ten dienste te staen, als alleē ons, ende die van onsen huysen: willende voorts ende begeerende, dat hy, als een goet Harder ende Leeraer, opzicht hebbe, op die van onsen huysen voornoemt, ende d' onchristelicke argherlicke manieren van doen ende leven, die hy in eenige van hun soude weten straffwaerdigh te zijn, arbeyde met goede Christelicke vermaningen in alle discretie ende bescheydenheydt (soo wy hem dat toevertrouwen) te weren ende te beteren; ende daer over met onsen Hoff ende Stal-meester goede correspondentie houden, op dat alle Christelicke eerbaerheydt, deughde, ende geschicktheydt in onsen voorz. huysen, soo veel doenlick, ghevordert worde. Ende dat hy oock met den Kercken ende Kercken-Dienaren onder onse Graeffschappen, Domeynen ende heerlicheden gehoorigh, goede correspondentie houde. Op de Kerckelicke saecken in de selve voorvallende, ende tot sijner kennisse comende acht neme, 't gene hy tot directie vande selve noodigh ende oorbairlick sal achten, aen ons ofte die van onse Raden, neffens zijn Advis refereren, ende tot een goeden welstandt ende ordre helpe bevorderen; daer aen ons sonderlingh een welgevallen ende aengename dienst geschieden sal: willende overfulcx ende bevelende by desen allen die van onsen huysen den voorzeyden Wtenbogaert, voor fulcx, als voorz is, te houden en te respecteren. Des 't oorconden hebben wy desen met onsen Name getekent, ende onsen zegel daer onder aen doen hangen. In 's Graven-hage den vj. Aprillis xvjc. ende vier,

Maurice de Nassau.

Ter Ordonnantie van Sijn Excellencie

Melander,

Ende was besegelt met het zegel van zijn Excel. in rooden wassche, met een en dobbele steert onder uythangende.

Besluyt.

Besluyt

Azbert desen tijdt/ tot den tijdt sijns sal: overlijdens inden Jaer 1644. zijns levens het acht-en-tachtichste/dat is/ ses volle Jaren nae de laetste publigrque handelinghe teghen hem / heeft sijn E. houdende continueerlijck sijne Woon-plaetse inden Haghe in zijn eppen bekende huys/openbaerlijck gaende ende staende/ oock de Remonstrantsche Vergaderingh deurgangs frequenterende/ende de selve Chemiepen in alle voorballende ghelegentheden met sijnen wijsen Raedt assisteren- de/ in stillighepdt / doorgaens by hem selven besich zijnde in saecken van sijn beroep (ghelijck alreede met het uptgheven van eenighe sijner Predication bleecken is/ende/wil Godt/merter tijdt noch meer upt andere sijne Schyften blycken sal)dien overigen tijdt/sonder eenighe publijcke moepertisse van yemant/dooz gebacht: verlangende en dickmaels wenshende na sijne ontbindinge/ ende salighe verhuspinge upt den lichame/ende inwooninge by den Heere/tot dat het God Almach- tigh ten laetsten beliest heeft/ zijn E. genadelijck te verlossen ende tot hem te roepen op den vierden Sept. des ghesepden Jaers / op sulcke wijze/ende in sulcker boegen/als upt den Brief / terstondt op sijn afsterben ghestelt by den ghenen/die sijne E.in dese laeste jaren meest in alle sijne besoignen heeft gheassisteert / ende tot den laesten by sijn E. ghebleven is/ ter dier tijdt dooz den Druk gemeen gemaect/ende nu hier by gheboeght/de waerhepdt en broomhept-lievende Chyztelicken Leser can bemercken.

Eerwaerdighe Broeder inden Heere M. A. de Klorke laet nu twaelf uppen inder Nacht/ dat ick de penne op 't Papier sette/ om u E. te verwittigen/hoe dat onsen goeden/ouden ende waerden Vader in Chyisto/D. Utenbogaert, seer sachtgens ende stillekens/ met groot gebult ende lijbsaemheyt/ in gedupzige aenroepinge van den Name Gods ende Chyristi / oock met standt-bastighe hope ende verwachtinghe van een salighe op-standinghe tot de eeuwighen onsterffelijckhepdt/booz een quartier upps of min/in den Heere ghe- rust/ende Godsalichlijck ende salichlijck ontslapē is/ na dat sijn E. drie dagen/ met een seer bequame natuerlijcke Siechte van den goeden Godt/genadichlijck besocht was gheweest. Dit sal u E. sonder twijffel een onverwachte Tijdinge wesen/niet ten aensien bande gemeene conditie der menschen/die allen gestelt is eens te sterben/oock niet ten insichte van sijner Ed. particuliere gelegentheyt/die nu alreede soo veel Jaren hadde berepcht ende tot sulck eenen hoogen Ouderdoim/dooz Gods genade/was ghekomen: Maer ten aensien/ van dat ick Donderdagh booz-leden / den eersten September / by u E. zijnde/sepde/sijn E. van dien dagh in goede gesontheyt t'sijne hupse ghelaten te hebben/dien ick oock van u E. schepdende/ ende hier weder-omme by sijn E. t'hups komende/in een seer goede dispositie/ ende heel soet humeur vond/gelijck u E. oock uuten den Brief/die sijn E. my sepde aen u E. geschrebe te hebben/ende waer van sijn E. my

„den Inhoudt vertelde/ twelck sijnen laesten is ende blijven sal / nae
 „soo menighe bzieven/ van sijn E. aen u E. gheschreven) lichtelijck
 „hebt konnen vernemen ende bemercken. Maer om u E. de ghehee-
 „le ghegghentheydt van sijne Sieckte te openen / daer nae ick weet
 „dat u E. seer verlangen sal/ sal desen tegenwoordighen in't kortz die-
 „nen: ende heeft het sich in manieren/ als volght/ toegedraghen. Na
 „avondt t' hups ghekeert was by sijn E. alsoo wy aen Tafel souden
 „gaen / begonde sijn E. eenighe alteratie te gheboelen / seggende / dat
 „hy houwelijck was/ waer op ick sijn E. riedt wat by 't bier te gaen
 „sitten ende sich te verwarmen / ghelijck sijn E. dede / ende hem niet
 „qualijck en bequam. Voorts aen Tafel sittende/ om wat te nuttigē/
 „sepde sijn E. dat hy tot eten geen lust en hadde / ende dat hy sich
 „hupverigh beboelende wilde op sijn ruste te bedde gaen/ willende dat
 „het hup-ghesin hare mael-tijdt doen soude. Waer na/ ontrent een
 „half upze te bedde gheweest zijnde / kreegh sijn E. een swaren ober-
 „bal van byaercken ende anders/ soo dat wy oordeelden dat het een Co-
 „lijcque mochte zijn / met hope / dat de natupze haer ontlast hebben-
 „de / hoe wel hy groote fortse hadde moeten ghebypcken / het met
 „sijn E. wel soude wesen/ ghelijck hy daer op in een soeten/ sachten ende
 „stillen slaep viel/ ende slep voorts gerustelijck dien gantschen nacht:
 „evenwel vondt sijn E. sich door de ghesepde alteratie seer geswackt;
 „'t welck sijn E. (die andersints/ gelijck u E. weet / de gewoonte
 „van byoegh op te staen hadde) veroorzaekte te bedde te blijven leg-
 „ghen / ende dede hem voorts dien dagh (dat was Wyndag den ij.
 „Septemb.) het bedde houden/ meest slapende/ ende dat seer natup-
 „lijck sachtgens / sonder eenige beswaernisse van dromen/ of andere
 „ongeruste beweginghe/ 't welck al dupzde dien gantschen dagh/ ende
 „diep inden volghenden nacht: Maer teghen den mozghen- stondt/ be-
 „gonde sijn E. wat ongheruster te slapen/ ende wat meer te woelen/
 „of beweginghe te hebben / (daer upt ick verinoede / datter eenighe
 „verheffinghe van kooztse moeste zyn/ hoewel 't upterlijck sich niet
 „vertoonde / oock sijn E. wepnigh dozt hadde / of dronck) Willende
 „sijn E. epndelijcken van 't bedde wesen ende in sijn kleederen ghehol-
 „pen: daer van ick sijn E. evenwel diverteerde tot des mozghens/ dat
 „het Ghesin van den Hupse opstondt/ want ick/ die alleen doe by hem
 „was my t' onsterck/ ende sijn E. alreede te swack bevondt/ om alleen
 „dat te durven bestaen. Doch daer nae / door behulp van andere/
 „sijn E. van 't bedde ende in sijn kleederen gheholpen hebbende/ bleef
 „sijn E. wel ontrent drie uren sitten in sijnen stoel / ende moest met
 „hem na gewoonte besoigneren/ ende vooz-lesen verscheyden stucken/
 „die sijn E. my ter handt stelde. Daer op sijn E. wederomme te
 „bedde gheholpen zijnde/ viel sijn E. al weer in een soeten ende gherus-
 „sten slaep/ gelijck des voozgaenden daeghs. Maer des selven daeghs
 „sijne E. sieckte beginnende ruchtbaer te worden/ wierde van d' een
 „ende d' ander van veele sijne goede Vrienden besocht ende aenghespro-
 „ken. Dat was vooz-leden Saterdag den ij. September. De
 „nachts

1. nachts daer op volghende/ dat is/ tusschen den Saterdaghe ende den
 2. Sondagh/ hadde sijn E. wepnigh slaeps of ruste/ ende was in meer-
 3. der agitatie of beweginge dan dooz henen/ dooz/ soo 't scheen/ eenige
 4. verheffinge van koozse/ klaegende daer by ober eenige pijn aen sijn
 5. nen eenen Arm/ hoewel men aen den selven alsdoen gheene ontfelste-
 6. nisse/ verheffinge/ ontfekinge of andere alteratie en konde vermerc-
 7. ken: Waer verhtef haer evenwel de sieckte/ pijn ende swackheyt soo
 8. seer/ dat sijn E. Willende upt het bedde/ in sijne kleederen ende op sijn
 9. nen stoel wesen/ sonder dat hy eenighsins machtigh was hem te be-
 10. helpen/ wy wercks ghenoech hadden/ om hem daer inne te believen/
 11. ende dat in 't werck te stellen/ vreesende/ dat hy ons onder de hande
 12. ontsacken mochte/ ende hem eenige ongebal toekomen. Waer dooz
 13. de tweedemaal sulcks hebbende gebaen/ en wederom in sijn rust- bed-
 14. de geholpen ende gelept sijnde/ begonden sijne E. alle de lichamelic-
 15. ke krachten/ gelijk sijn E. selfs wel gevoelde ende verklaerde/ meer
 16. ende meer te ontgaen ende te begheven/ blijvende onder des noch tans
 17. by sijn verstant ende memozie by nae tot sijn upterste eynde toe/ ghe-
 18. lück getupgen sullen konnen alle die gene/ die in grooten getale (sijn
 19. sieckte dooz den Haghe ruchtbaer gheworden zijnde) sijn E. quamien
 20. besoerken/ ende sijne redenen ende propoostē/ die sijn E. bescheptent-
 21. lück ende verstandelijck nu en dan upt sprack/ dupdelijck te kennen
 22. gaben/ van de welcke ick u E. eenige onder andere/ die ick onthouden
 23. hebbe (want alle en hebbe ickse niet onthouden konnen) verhalen sal.
 24. Alsoo van de verschillen der Christenen pet dooz- viel / sepde sijn
 25. E. Godt heeft sijne Waerheydt in mijn herte versegelt, ende dancke hem,
 26. dat hy my waerdigh geacht heeft, om voor de selve Waerheydt te lijden.
 27. Van sijn vertrouwen ende goede conscientie: Ick stelle mijn betrou-
 28. wen op Godt, met een ghetuygenisse van een goede conscientie, dat ick in
 29. mijne bedieninghe alle tijdt met oprechtheydt, na mijne swackheyt, voor
 30. Godt gewandelt hebbe, ende ick weet, dat *Christus mihi à Deo factus sit sa-*
 31. *pienza etc. ut, qui gloriatur, gloriatur in Domino.* [Christus my van Godt
 32. gewordē is/ wijsheyt etc. op dat die hem beroemt hem beroeme inden
 33. Heere.] Segghende mede/ dat hy niet vertrouwen mocht spreken/
 34. gelijk Paulus: Ick hebbe eenen goeden kamp gekampt, den loop vol-
 35. loopen, 't geloove behouden. Nu is my wech-geleyt de Kroone der Recht-
 36. veerdigheyt, die my de Heere de rechtveerdige Rechter sal geven, gelijk
 37. oock alle die sijne verschijninge lief hebben.
 38. Sijne Ghebeden waren gheduprigh: Heere weest my ghenadigh! O
 39. Heere, verlost my! O Heere, verlost my nyt dese ure! O Heere, op u wachte
 40. ick, Godt, ghy hebt my aen-getaft, dan noch hope ick op u, dat ghy my
 41. verlossen sult: Die hope en sal my niet beschamen. Ick wachte op
 42. uwe hulpe. Bidt met my: Dat ick gheen Schip-breucke in't Geloove en
 43. lijde. Ende menigh-mael met innerlijcke beweginghe: Ach Heere!
 44. hoe langhe?
 45. Waer op sijn E. in den sin komende secker Rijn of Ghedicht van
 46. Dirck Kamphuyzen op die materie / waer van den aenbanchis: Hoe
 47. langh, ach Heer! hoe langh mist noch mijn Ziel den soeten stand van 't
 48.

„, waer verheugen! &c. Heest dat geheele Gedicht vervolgens verhaelt
 „, tot den eynde toe.

„ Op sijne Sieckte: Wat Godt goed vind, moet ick oock goet vinden.
 „ Ende pemandt spreekende van de schielickheyt der selver / seyder:
 „ De veranderinghe ten jonghsten daghe sal veel schielicker wesen, in een
 „ oogeblick.

„ Betupghde oock verschapden malen: Dat hy in goede ende op-rechte
 „ Conscien tieijnen Dienst hadde betracht voor Godt, noyt yet anders heb-
 „ bende voor-gehad, als de bevorderinghe van de Goddelijcke Waerheyd, de
 „ betrachttinghe van vrede ende eendracht onder de Christenen, als oock van
 „ een oprecht Christelijck leven in Godsaligheyt, tot saligheyt van allen,
 „ Sulcke ende dier-ghelijcke andere vele Goddelijcke beweginghen
 „ sijn's gemoets/heest sijn E. aen d'een ende d'ander van de ghene / die
 „ sijn E. quamen besoecken/ betupgt; soo dat hy die gene troostede/ die
 „ hem troosten souden / met noch vele andere heylsamen Dermanin-
 „ ghen ende stichtelijcke aen-spraecken/ die hy in't kortte dede aen d' een
 „ ende d' ander na gelegentheyt. Als onder andere upt den 31. Psalm
 „ dese woorden verhalende (die een ander onthouden heeft/ en inden ge-
 „ druckten Bries sonder communicatie voortgesonden niet zijn inghe-
 „ boeght) Hoe groot ist dat ghy hem wilt geven, die u met Herten Geest,
 „ o Heer ten rechten vreeft, Heerlijck ist en booch verheven.

„ Een bande ordinaire Leeraers betupgt / dat hy hem voorsz-
 „ gende spreucke 1. Joh. 3. 21. Soo onse Herte ons niet en wroeght, soo
 „ hebben wy een betrouwen op Godt. En daer hy voegende/ dit is de
 „ Majoz: Dat den swacken Heer daer op seyder: De Minor is by my, mijn
 „ herte wroeght my niet. Ergo/ ick hebbe dan een betrouwen op Godt, het
 „ argument is dan voor my vast.

„ Als de selfde Leeraer/ siende sijne krachten te verminderen / seyder:
 „ Mijn Heer ick behoeve vooz u niet vele woorden en redenen te ghe-
 „ bruycken/ vertrouwe dat ghy nu u selfs toe-eggent/ 't gene ghy soo
 „ vele vrome personen/ in sulcke gelegentheyt/ upt Gods H. Woordt/
 „ tot troost/ toe gedient hebt; Soo antwoorde sijn E. met een vrolick
 „ Hert en lieffelick wesen/ dese woorden in forma upt spreekende: Den
 „ weldadigen Godt is by my met sijnen Geest en genade, hy druckt het zegel
 „ van sijne Vaderlijke gunste op mijn Hert, en verpreydt sijne krachtighe
 „ liefde door alle de krachten mijner Ziele.

„ Daer hebt ghy/ waerde broeder/ in't kortte/ na waerheyt/ tberhael
 „ van het laetste Christelijck ende salich Af-schapden onses seer waer-
 „ den Vaders in Christo/ D. Iohannis Utenbogaers salig. geb. eens vro-
 „ men/ oprechten ende getrouwen Dienst-knechts Jesu Christi.

„ Nu houde ick vooz-secker/ seer Beminde Broeder / dat vooz dit
 „ sijn Af-sterven de ghedachten in veeler Menschen herten sullen
 „ gheopenbaert werden. Daer sullender sonder twijffel wesen / by-
 „ sonder onder de Zeloten van de parthije/ die haer daer in grootelijck
 „ sullen verbliden / ende haer laten vooz-staen (ghelijck men upt een
 „ nighe al ghoozt heeft) dat met sijn doot de voozstant der Waerheyt
 „ gebaen sal zijn/ om dat hy quansups als het hooft der gener / die de
 „ selve

„selve booz-staen ende verdedigen/gehouden wiert. Verstaetmen het
 „selve / dat sijn E. als een bande principaelste booz-standers ende ver-
 „dedigers der Waerhepdt in sijn leven te houden is gheweest / ghe-
 „schiedt sulcks met groot recht ende reden/als sijner E. bekende Ge-
 „leerthepdt/God-vzuchtighepdt/Vroomhept/Wijshept/Woos-sich-
 „tighept/Erbarenthept/Beschepdenthept/Wel-spreekenthept/ende
 „andere dier-gelycke goede qualiteyten/daer mede sijn E. boven vele
 „andere van God overbloedigh begenadigt was/'t selve wel meriteer-
 „den. Maer datmen sulck seggen soude willen trecken/als of sijn E.
 „hadde geweest/of oock opt hadde willen ghehouden wesen/'t Hoofst/
 „daer aen/of de Waerhepdt/of de gene/die de Waerhepdt booz-staen/
 „souden hanghen/soude 't selve een groot merckelijck mis-bzuyck/ en-
 „de gheheel sinistre mis-dupdinghe wesen. Want wy daer in gheen
 „ander Hoofst en hebben noch kennen / dan ons eenigh Gheestelick
 „Hoofst Jesum Christum/die alleen de Wegh/Waerhept ende Leven
 „is/ die al-tijt leeft/ende nimmermeer en sterft/noch opt de sijne/tot
 „booz-stant ende hant-havinghe van sijne V. Waerhepdt / en sal be-
 „geven/noch verlaten/maer die machtich is / in plaetse van desen een-
 „nighen getrouwen Herder / dien hy upt sijnen arbeidt tot sijne ruste
 „heeft gheroepen / veele andere te verwerken / ende de selve / tot den
 „Dienst sijns Wercks / met de Gaben des Geests / daer mede God
 „den over-ledenen soo overbloedelijck hadde beghenadicht/dobbel en-
 „de meer te begaven ; ghelijck Godt in voortijden aen Eliazum met
 „den Geest Elia gehandelt heeft. Soo dat ick vastelijck van God ver-
 „trouwwe / dat het den soodanighen hier in buyten hare gissinghe sal
 „gaen/ende sy in desen sonder haren weert/ ghelijck men seyd/sullen
 „reacken

„Wat ons nu belanght / die wel reden ende oozsaerke hebben / om
 „ons/ (als sijnde menschen / ende neffens andere mede menschelijcke
 „bewegingen onder-wozpen) over het Af-schepdt deses onses Vaders
 „in Christo / ende 't ontbeeren sijns getrouwen raeds ende dienst / te
 „bedroeven / moet nochtans 't selve van ons gheschieden in sulcker
 „voeghen/dat wy daer by ghedencken/dat wy Christenen zijn / ende
 „ons daer in niet anders en draghen / als den Apostel ons leert in sijn
 „eersten Brieft tot den Thesal Cap. 4. Met een vast vertrouwen op
 „God: onsen genadigen Vader in Christo/dat hy onse/ja sijne goede
 „saerke tot boozstant van de welcke wy tot noch toe in goeder Consci-
 „entie soo veel gedaen ende geleden hebben/ niet en sal verlaten / noch
 „sijne Dienaers onboozsien laten van Gaben haer daer toe noodigh.
 „Oock hebben wy groote reden/God Almachtigh te dancken booz
 „die singuliere genade / die God sijn E. ende ons allen bewesen heeft
 „daer in/dat hy sijn E. tot sulcken hoogen ouderdom van ober de sebz
 „en tachtich Jaeren / ende dat booz soo vele ende meniger-hande tri-
 „bulatien / sukelinghen ende swarigheden / daer in hy soo langhen
 „tijdt / heeft moeten om-sweren / te laten komen. Wy moeten ons
 „in de wijshepdt/goedthept ende mogenthept Godes onses Vaders/
 „in alles wat hy doet / ende ons over-komt / gherust ende te vreden
 „houden/

„houden/bol-komentlyck vertroutwende/ dat hem noyt aen middelen
 „ontbreecken en sal/om/ niet tegen-staende alle het ghebaer ende ghe-
 „woel van de parthijen ter contrarien/ sijne Waerhepdt te hanthaben
 „ende staende te houden/ Ja/ dat / schoon hem mochte ghelieben ons
 „alle te samen kochts uyt dit leven te halen/ (daer op de parthije alleen
 „schijnt te wachten) Godt machtigh is / selfs uyt de parthije noch
 „eenighe byzondere waerhepdt-ende byzondere-liebende Mannen te verwee-
 „ken/om door haer/ghelijck vooz desen gheschiedt is/de Christelijcke
 „Waerhepdt/ die na de Godt-salighepdt is/te bebozderen ende staen-
 „de te houden. Des Heeren handt en is niet verhozt. Dat sal soo zijn/
 „ende de Heere des Doots sal 't doen.

Dit is 't beminde Broeder/dat ick u. E. metter haest hebbe moeten
 „mede deelen/ende door u E. d' andere onse Mede-broeders/die Godt
 „noch langhe in ghesondthepdt / tot sijns Paems eere / tot verbrap-
 „dinghe van sijne Waerhepdt / tot betrachttinghe van de Godtsalig-
 „hepdt / ende byzondere / oock tot dienst van vele verdwaelde menschen/
 „'t harer salighepdt / ghenadelick wil sparen. Waghe den 5. Sep-
 „temb. 1644.

D. E. oude Dziendt/Byz. ende Dienaer in Christo/N. N.

Register van meest alle de Schriften en Tracta- ten by Ioh. Wtenboagert zal. in sijn leven by verschey- de occasien uytgecomen en gedruckt.

TRACTAET van 't Ampt ende Authoriteyt eener Christelijcker O-
 verigheyt in Kerckelicke saecken, ghedruckt in 's Gra-
 ven-hage anno 1610.

Voorlooper tegen het Libel van Ia ende Neen, gedruckt tot
 Vtrecht Anno 1610.

Naerder bericht ende openingh vande Procedueren der Remonstran-
 ten, gedruckt in 's Gravenhage Anno 1612.

Verantwoordingh D. Iacobi Arminij Z. G. tegen de schendinghe sijns
 naems over seecker Theses aengaende de regieringe der Kerc-
 ken ende Discipline, met onwaetheyt onder sijnen naem uyt-
 gegeven, gedruckt tot Leyden Anno 1612.

Waerachtigh ende volkomen verhael vande Cerimonien vande ordre
 vande Garter of Kouffsebandt van Enghelandt ghepleeght inden
 Hage, gedruckt inden Hage Anno 1613.

Brief D. Sibrandi Lubberti aenden Bisschop van Cantelb. met Anno-
 tatiën

- tation op de kant, ende extracten aengaende Vorstius, ghedruckt tot Delft Anno 1613.
- Verdedigingh vande Resolutie der Heeren Staten totten Vrede der Kercken, gedrukt in 's Gravenhage Anno 1615.
- Oprecht ende naerder bericht op't Naerder Advijs vande Conferentie van Delft, gedrukt inden Hage Anno 1615.
- Clare Iustificatie van seeckere passagien, raeckende voornamelick het noodtsaecken tot de sonde, Hage Anno 1616.
- Noodige ontschuldiginge I. W. over het Chartabel vande grove lasteringen ende beschuldiginge in 's Gravenhage Anno 1616.
- Waerschouwinge tegen het Malitieux ende vassch geschrift versch uytghegheven metten Tijtul, den Staet vande voornaemste questien, gedrukt in 's Gravenhage Anno 1616.
- Gulden Brief Martini Bucerij, in 's Gravenhage Anno 1616.
- Copie van 't vervolg des briefs D. P. Molineds overgheset uyt het Fransch, Anno 1617.
- Copie van seecker vertoogh onlanghs by eenighe Predicanten der Gereformeerde Kercken gedaen aende Heeren Staten, roerende de Oudtheydt vande Gereformeerde Leer ende de nieuwigheydt daer tegens gepleeght, tot Delft Anno 1617.
- Noodige antwoordt op der Contra-Remonstrantische tegenvertooghe eerste deel, in 's Gravenhage Anno 1617.
- Tweede Deel vande noodighe Antwoordt op der Contra-Remonstranten tegenvertoogh, in 's Gravenhage Anno 1618.
- Remonstrantie der ses Colloquenten, Remonstranten, vervatende hare bedenekinghe aengaende de Synoden, tot Rotterdam Anno 1618.
- Remonstrantie I. Wtenbogaert aende H. H. Staten Generael, aengaende sijn vertreck, gedrukt tot Leyden ende tot Amsterdam Anno 1618.

Meteen

- Responsi ad ea quae illi impetis Festus Hommius Lugdani Batavorum Anno 1618.*
- Schriftelicke verantwoording Wtenbogaerts op de openbare klockinluydinge Anno 1619.
- Tweede Schriftelicke verantwoordingh I. Wtenb. op de openbare klockinluydinge aende Prince van Oranje, gedrukt Anno 1619.
- Copie van een missive den 2^m. Aprilis 1619. door I. Wtenbogaert Anno 1619.

- Treffelicke en bundige verantwoordingh Wrenbogaert aende Borge-
meesters en Vroedschap van Vtrecht, tegen Nicolaes van Berck
Borgemeester aldaer, gedrukt Anno 1620.
- Gebed of Schriftuerlicke Meditatie over 't Vader Onse Anno 1619.
Vijfmael vermeert in 's Gravenhage 1638.
- Brief aende Heeten Staten Generael over de Sententie Ioh. Grevij,
gedrukt Anno 1620.
- Brief Wrenbogaerts aende H. H. Staten Generael nopende seecker
Lybel, geintituleert (Morgenwecker) Anno 1621.
- Redenen waerom men metten Nederlandtse Contra-Remonstranten
geen geestelicke gemeenschap houden en mach, Anno 1620.
- Advertissement ofte waerschouwinge over 't oordeel van 't Fransche
Nationael Synodus van Alez inde Covennes, ghedrukt An-
no 1621.
- Vrymoedigh Ondersoeck der Placcaten ghedrukt tot Vryburch by
Adelaert Waermont Anno 1620.
- Achabs Biddagh gedrukt Anno 1621.
- Vrye Aenwysinghe vande Onwaerheyden bevonden inde Historie
van Frederick de Vry, Anno 1621.
- Contra Discours Kerckelick en Politycq Anno 1621.
- Trouloose aenwysinghe der bedrieglichheden Iacobi Tryglandi Har-
derwijck Anno 1623.
- Copie van enige Requesten der Remonstrants-gefinde Anno 1626.
- Goet ende Christelick bescheydt op Triglandij 2de. vermaningh ghe-
stelt Anno 1624. gedrukt Anno 1627.
- Wederleggingh van 't Lybel fameux, gheintytuleert Remonstrantie
vande Gedeputeerde, gedrukt Anno 1627.
- Vertoogh der Remonstrants-gefinde Christenen aende Magistract tot
Amsterdam Anno 1627.
- Nieuwe Heylighe Ligue of Polityque Kerck-sorghe ende Discours,
Anno 1628.
- Ondersoeck der Amsterdamse Requesten Anno 1628.
- Calvinische Contra-Remonstrantsche factie Anno 1628.
- Oprecht verhael van verscheyde stucken ghedrukt tot Vryburgh An-
no 1628.
- Waerschouwinghe voor Hamans loon teghen den mytigen Echo tot
Amsterdam anno 1628.
- Copie van een Request met Consideratie tot vrede anno 1628.
- Eerstich schrijven aende Gedeputeerde der Zuyden Noord-Hol-
landt.

landtsche Synoden anno 1628.

Coppe der Antwoordt der Theologifche faculteyt tot Leyden op
seeckere vraghe, met een brief vervatende Confideration op de
felve anno 1629.

Aenspraek aende Professoren tot Leyden anno 1629.

Onderrechtingh op de Missive van P. V. H. anno 1629.

Beantwoordinge van een Remonstrantie der Synodus tegen de Re-
monstranten nopende de Conscientie dwangh anno 1629.

Voorstant vande vryheyt der Conscientie tegen H. Arnoldi, gedrukt
anno 1630.

Project, t' samen ghevoeght &c. met bedenckinge op de selve an-
no 1630.

Discours op ende tegen de Conscientieuse bedenckinge aengaende
Trefves met Spangien, tot Haerlem 1630.

Advij op 't vast stellen vande Religie Haerlem anno 1630.

Tegen de Glossateur vande Sententie Smout, anno 1630.

Wtwillinge der schandelicke blamen anno 1630.

T' samen-spraek over Trefves krack anno 1630.

Brieven aen eenige Heeren van qualiteyt in 's Gravenhage anno 1630.

Brief Wtenbogaerts aen sijn Exceh. 1630.

Requeste der Remonstrantie Leeraers aende Heere Staten anno 1630.

Andere Requeste der selver aende President ende Raden anno 1630.

Gespreck dienende tot waerachtighe aflegginghe vande blamen ende
logenen bevonden inde vertooninge van I. V. ende van t gepas-
seerde t Amsterdam, gedrukt t Amsterdam anno 1630.

Logen kortingh oft ernstich schijvens uytvoeringh anno 1630.

Eens optechten Patriots aenspraek aende Heeren Staten anno 1630.

Gravamina Classum, behoorende aende Synoden te houden tot
Schoon-hoven met aenmerckinge op de selve anno 1630.

Response aux articles overgeseeth in duyts anno 1630.

Autentijcq verhael van t' gepasseerde t Amsterdam, tusschen de Ma-
gistraet en Smoutium anno 1630.

Antwoordt op de vragen ende voorstellinge onlanghs in druck uyt-
gegeven anno 1630.

Remonstrantie der Kercken, aende H. H. Staten Generael ende ver-
ontschuldinge der Remonstranten daer tegen aende selve Hee-
ren, met antwoordt op de extracten anno 1630.

Schoon-hovens vertoogh, met der Remonstranten aenmerckinge an-
no 1630.

Corte voorlooper op de proeve der Professoren teghen der Remonstranten Apologie anno 1630.

Oplossinge vande Ontrouwigheydt ende logenen den Remonstranten opgedicht in 't monsterken voor D. Heynsio 1631.

Antidote tegen de Zwitserse missive overgeset anno 1631.

Replijck der Remonstranten tegen de Professoren anno 1631.

Sent-brief der Remonstranten aen 't Synodum van Schiedam anno 1631.

Weder opneming van Henricus Leo anno 1631.

Antwoordt op de naerder Vnie der Remonstr. anno 1617.

Vrymoedigh discours van Aubeigne in 's Gravenhage anno 1632.

Ontschuld des Oversetters' Amsterdam anno 1632.

Ses de laetste Predicatië ende Meditatië in 's Gravenhage anno 1637.

Christelicken Raedt voor beswaerde Conscientieuse menschen anno 1638.

Naerder Openingh der Mysterien anno 1639.

Twaelf Predication over verscheyde aenmerckelicke texten ende materien dienende tot ware Godtsaligheydt en Christelicke vrede der Kercken, gedrukt in 's Gravenhage anno 1640.

Antwoordt Ioh. Wtenbogaerts op seeckere Consideratie vande Predication gedaen den 6. Septemb. 1615. gedrukt in 's Gravenhage anno 1644.

Aenmerckinge op seeckere Vrage, Antwoorde ende verclaringhe van D. Casper Streso aengaende de Predestinatie, ghedruckt tot Hoorn 1642.

Korte ende klare aenwysinge dat de leere vande Godlicke Predestinatie die de E. Casper Streso in sijn voorbeeldt vande ghesonde woorden of gronden der saligheydt heeft voorgesteld in 't minst niet en wordt bewesen in 't kort bericht daer opghevolgt anno 1642.

Wederlegginge van het derde bericht aende Ghemeynten van 's Gravenhage voor het genaemde voorbeeldt der (gemeynt) ghesonde woorden gedrukt in 't Jaer 1642.

Wat Schriften noch vorder na sijn E. doot ons sullen volghen leert den tijdt.

LYCK-DICHT,

Op het droevigh overlijden vanden
Eerwaerdigen ende Hoogh-geleerden

D. IOHANNES UYTENBOGAERT,

Voor desen getrouw Verkondiger des H. Eu-
angeliums inde Nederduytsche ende Fransche
Ghemeente in 's Graven-Haghe.

Overleden den Vierden September, Anno
1644. oudt 87. Jaren.

Die Utrecht/die den Haegh d'ee vele jaren smaecten
Het heylsaem zielen-aes der Goddelijcke saecten/
Die inde soetighejdt van wel-bespraecte mond/
Of van een kloecke pen sijn Meester niet en vond:
Die door een gladde tongh de herten kon beroeren/
En tucht in het ghemoed door klem van woorden boeren/
't Zy dat sijn dienst te hups/'t zy dat sy in het Veld
Verepscht wierdt by den Dorst/ en menigh Oorlogs-held/
Die om sijn rijpe geest vol van uptnemenheden
Van grooten is gestreelt/ van klejne aenghebeden:
Die nimmer afgeslooft ten besten heeft getracht
Te bouwten Godes hups nae maete sijner macht:
Die voor 't her-borremen van Roomsche Leer en seden
Met raedt/ met daed/ met pen/ met woorden heeft gestreden/
Die met sijn Broederen in mis-verstandt geraeckt/
Nae vrede/ nae verdragh met yber heeft ghehaeckt:
Die nae den omme-keer van 's Landts en Kercke-saecten/
Heeft van het bittere roet des wereldts leeren smaecten:

En buyten 't Vaderland en binnen heeft ghesweeft/
 En wederom te huys in stille rust gheleeft:
 Op heden wel ghemoet inijnen Heer ontslapen/
 Leydt neer de staf en sozgh van sijn bevolen Schapen/
 Die tot verwonderingh God desen Herder gon
 Soo langh in 's Lichaems bocht de warmte voedsel von.
 Ghy/die sijn sterben meent niet reden te betreuren/
 Danckt Godt dat u sijn hulp soo langh heeft mogen beuren/
 En soo ghy recht den naem van Uytenbogaert Cert/
 Soo volghet de Iesse nae die hy u heeft gheleert.

EPITAPHIUM.

HÆc Urna condit ossa præclari Senis,
 Sacra profundâ pagina scientiâ,
 Pietate, rerum plurimum prudentiâ,
 Styli nitore, fertili facundiâ,

Amore sanctæ pacis atque Ecclesiæ
 Nullis secundus qui fuit dum viveret.

Hunc prosequuntur sunt favore Principes,
 Studioque populus. huius ad linguæ melos
 Et grata mella, quæ favis turgentibus
 Deoque plenus, ore sacundo dabat
 Iuncto unde cunque confluebant agmine,
 Seu vox sacratis intonaret ædibus
 Seu castra densò militum septus globo
 Resonare faceret iussa summi Numinis,
 Aut pro salute Patriæ, Patrum, Ducis,
 Virumque, supplex funderet Deo preces.

Post, sæderatas Schisma per Provincias
 Mutare sedem suavit, & mox patriâ
 Diversa regio vidit extorrem suâ,
 Donec procellis detumentibus redux,
 Privatus inter proprios vixit lares;

*Nulli molestus ordini, nulli gravis;
 Tantum remansit cura mandati gregis,
 Et, ut litaret conscientia sua,
 Non abnegavit veritatem creditam
 Catumque fovit segregem, monens suos
 Autoritati publica se subdere,
 Suum tribuere Casari, suum Deo.*

I. WESTERBAEN.

ALIUD.

UTENBOGARDI funus quæ prima celebret
 Virtutum certat sancta frequensque cohors:
 Pacis amor, patriæque, piæ prudentia mentis,
 Ingeniique ingens, eloquiique vigor.
 Attamen has omnes sperat Patientia laudes
 Vincere, per Batavos si licet ista loqui.

H. Grotius.

In

IN OBITVM

Reverendi, Doctissimi, Piiſſimique Viri

D. IOHANNIS
WTENBOGARDI.

Ingenio magnus, doctrinæ nomine major,
 Fatidico sed vir maximus eloquio,
 Occubuit morti: divinæ particula auræ
 Ad Dominū redijt, corpus habebit humus:
 Sic Batavis nunc ille ſui modò linquit amorem,
 Scriptaque quo duplici nomine vivus aget:
 Plangite vos Galli, defunctum, plangite Belgæ,
 Ipsaque præconem lugeat aula ſuum: (dit,
 Hunc plorent, queis ſacra animo concordia ſe-
 Sincerae titulum qui pietatis habent,
 Sed ſemet potius, tali quod tempore Numen
 Indignos tanto iudicat eſſe viro.

*Scribebam mæſtus V. Septemb. 1644.
 paucis poſt obitum horis.*

Guilielmus Grotius.

IN OBITVM

Magni Senis

D. IOHANNIS
WTENBOGARD.

F*Ax divina cui raras in pectore flammæ,
 Angelicosque dedit gratia plena favos,
 Sæpius adversum Patriæ qui vertere Cælum
 Et valuit flexo saxa movere genu,
 Quique Philippæos infractum pectus in hostes
 Terruit, Æthereas cum daret ore minas,
 Fussaue Nassoviæ cœlestia panderet Aulæ,
 Nec potuit summo displicuisse Duci,
 Post tamen infelix, scissis discedere sacris
 Debuit, & pulsus fratribus esse comes,
 Quos reduces mox ipse redux aspexit, & almæ
 Pacis amans, sævos detumuisse notos
 Vidit, & indignas Batavo cessare procellas;
 Nunc miti tandem tempore mitis obit.*

C. BOTVS. I. C.

NUMERALE

Anni CIO IO CXLIV.

quo obiit.

D. IOHANNES
WTENBOGARDUS.

TraieCtVM genItrIX; aLtrIX fVlt Haga; sed Ipsa
ElICIt. & CepIt pla GaLLIa; patrla, CœLI.

A D

Clarissimum consuliſſimumque virum

CORNELIVM BOYVM. I. C.

EXcuſare tibi, poëta, nolo
Quod claudo pede verſus alter exit,
Nam cum ſors male claudicarit illi
Quem jam verſiculis cano duobus,
Non mirum mihi claudicare carmen,

G. GROTIUS.

Magno Grotio I. C.

Respondet C. BOYVS.

SEd, vir magne, cui hic gradu ſiniſtro
It ſors, ille petit ſuprema recto,

EPITA-

EPITAPHIUM

Sacrum manibus Reverendi, prudentis, ac docti viri

D. IOHANNIS WTENBOGARDI.

Verbi divini domi militiæque in comitatu

Principum Aurantiæ Ministri indefessi.

Conditur hoc tumulo pietas, candorque, fidesque,
Doctaque simplicitas, eloquyque decus.
Sequana quem Gallum, Batavum stupet accola Rheni,
Arma togasque inter promptus, ubique Sagax.
Auriacis gratus ducibus, sed gravior astris.
Instabilis divę victor, & ipse sui.
Livor abi. Senio tritum morbisque quiescat
Corpus, & heic saltem molliter ossa cubent.

L. N. G. F. L. N.

Het selfde in Nederduytsch.

Godtbzuchte vromigheyt en trouw leydt hier begraven/
Geleerde eenboudigheyt spreekt door die tongh niet meer/
Die met uptheemsche Tael/ soo wel uptspreeck sijn gaven/
Als met sijn Noeders spreeck/ tot 's Landts en Hemels eer.
Die onder Hoer-ghebrugs/en Tromlen/en Trompetten
Riep openhertigh upt het noodighst voor de Ziel.
Wiens mondt geen Hof-gesin het spreken kon beletten/
En daer geen p'dle klap hobaerdigh upt en viel.
Orangiens trouwe vziendt/ nu hooger vziendt hier boven.
Verwinnaer van sijn selfs/ en 't wanckelbare lot.
Swijght bitse nijdt/en gunt het lijf/ somtijds verschoven/
Dat het in vreedsaemheyt hier onder d' aerd' verrot.

REGISTER

Van't Inhoudt der Capittelen.

- Erste Capittel. Aencomfte t' Vrecht : Scheuringhe : Beroep
ende Bedieninghe aldaer : Insichren tot moderatie : Af-
danckingh : Vertreck in's Gravenbaghe : Beroepinghe
aldaer. Pag. 1
- I I. Cap. Vrede-betrachtingh t' Amsterdam : Resolutie van
uyt den Haghe te scheyden. 'T wordt belet : Kennis
metten Heere van Oldenbarnevelt sal: Ontwerp van Kerckelicke
wetten. Naerder aenden Haghe verbonden. Blame: Beroep tot
den Francken dienst aldaer: Vrede-najaginge t' Vrecht. 12
- I I I. Cap. H. Herberts ter Goude ghebracht tot eenigheyt : Handelin-
ghe met C. Wiggerfen tot Hoorn: 't Advijs daer over ghegeven: Ver-
eenigingh Takonis tot Medenblick. Quaedt ghevoelen vanden
H: Ad: Barn, ende my, te deser oorsaek: Hollandtscher Staten consent
van 't Synodus Nationael, met de clausule van resumptie vande Con-
fessie, my geweten. 21
- I V. Cap. Aenghename bedieningh. Quellingh. Leger-diensten ende
van sijn Excel: met 't geen daer over is ghepasseert. Reyften op Ber-
gen op Zoom endet' Antwerpen op 't sluyten van 't Bestant. Oock
in Vranckrijck, Solemniteyt vande Engelse Guarter ende bejegeningh
over dit alles. 30
- V. Cap. Handelingh over de beroepinghe Arminij sal. g: tot de Professie
vande Theologie tot Leyden. 39
- V I. Cap. Mijne Weder-roepinghe tot den dienst vande Kercke t' Ut-
recht, ende verscheyden mijne handelingen daer op inde selve Kercke
gevolghr. 48
- V I I. Cap. Verschil van Advijfen op de vergaderingh Preparatoir tot het
Synodus Nationael : Swarigheyden daer uyt ghevolghr : oorsaek
van 't Tractaet van 't Ampr der overheydt in 't Kerckelijck : Oock
van 't overgheven der Remonstrantie, ende de blamen dies aen-
gaende over my : Mijn doen over 't beroep *Verstij*, ende verantwoor-
dingh van dien : oock van 't uytgheven der verdedinghe vande Reso-
lutie der H. H. Staten tot den vrede der Kercke, ende ander mijn ar-
beydr. 53
- V I I I. Cap. Twist-appel gheworpen inde Ghemeynte van 's Gravenba-
ghe door H. Rosæum, met Predicatie: oock propoosten reghen my.
Ick worde ghenoodtsaecht my te verklaren. Ros. beschuldighr my
daer over voor den Kercken-raedt. Handelinghen aldaer gevallen.
Rosæus blijft van 't Avondtmael ende vele met hem : wordr over
sijn preecken voor de H. H. Staten onboden: vermaent: niet willen-
de luysteren, wordr hem by hare Ed. Mog. 't prediken verboden voor
een tijdt. 69
- I X. Cap. Ick worde leelijck gelastert over Rosæi opschortinghe, Open-
bare bare

REGISTER.

bare scheuringh. Propoosten met sijn Excel. Rosæi Request. Aenmerckingen op de selve. Der H.H. Staten Apostillen op mijne ende anderer versoecken. Ick verschijn by de H.H. Staten ende sijn Excel: tweemaal. De Clooster-kerck inghenomen. Opseggingh mijns dienfts aen de Kercken-raedt. Des H. Advocaets apprehensie. Mijn vertreck. Byvoeghsel van een Artijckel vande Walsche Synode. met den Antwoordt. 107

X. Cap. Notabele saecken my wedervaren over 't maecken vanden Treves. Schandelijcke logen van Fr. Affront my ghedaen van Plancio. Verscheyden Logenstroyingen tot mijn nadeel. Faemroovingh op 't Overgeven der Stadt Wesel, gefundeert op louter logen. Andere logens. Danckaerts overgeven boosheydt; Oock Nicolaes Bercx wijlen Burgemeesters t' Vtrecht. 154

XI. Cap. Brief ende Verantwoordingh aen S. Excel. Kerckelijcke Procedueren ende Vonnisse teghen my; oock teghen Bernardum Lafaille sal. ende den Kercken-raedt van 's Gravenhage, verhaelt ende wederleydt. 175

XII. Cap. *Festi Hommij Specimen*. Mijn Antwoordt op 't selve. Brief aende Princeesse. Ick werd in mijn huys ghesocht: Geciteert. Mijn Antwoordt. Brief aen S. Excel. aende Princeesse. 215

XIII. Cap. Crimineel Vonnis tegen my. Brief aende Princeesse, Examen vande uytgedruckte, niet uytgedruckte, maer by suspicie tegens my, mogelijk, ghepresumeerde schult, ende van 't *Crimen Læsæ Majestatis*. Oock vande Straffe met bannissement en Confiscatie. 237

XIIII. Cap. Executie vande Sententie. Mijn meubelen vanden Fisco aengheslaghen: Oock mijn huys, 't welck eerst de Camerlinck van S. Excel. daer nae den Predicant Rosæo, wordt ingeruyt. Mine natrechtinge in Brabant. Iac. Taurini z. doodt. Brief aende Princeesse. Aenspraeck aen haer Excel. Oock aenden Prince baren Soon, binnen Antwerpen. Aencomste veler Remonstrantsche Predicanten aldaer, ende haer doen. Wat my aldaer met geestelicke ende weerlijke wedervaren is, tot op mijn eerste vertreck nae Vranckrijck. 266

XV. Cap. Mine eerste reyse op Vranckrijck. Verscheyden mijne Aenspraecken aen eenighe Raden des Conincx, met versoeck om inden Raedt gehoort te worden in tegenwoordigheyt der H. H. Ambassadeuren van Hollandt, indien sy ons beschuldighden: neffens andere versoecken, ende verscheyden bejegeningen. 293

XVI. Cap. Ick reyse ten Tweedemaal in Vranckrijck. Request aenden Coningh. Mijn wedervaren by den Cancelier ende andere Heeren. By den Eerts-Bisschop van Rouën. By den eersten President van Normandien, ende den Hertogh van Longeville. Declaratie des Coninghs voor ons. Reyse nae Hamborgh ghesleuyt. Aenden Baillou van S. Sever. 313

XVII. Cap. Mijn ghewesen Dienaer tot Schoonhoven ghevanghen: uyt wat occasie: Eysch teghen hem: Mijn schrijven aen 't Hof van Hollandt op dit stuck: noch aen secker Rechts-gheleerde: Wt-komst van dit Proces. T' samen-spraeck mer den eersten Bisschop tot Rouën ende eenighe gheestelicke. Nieuwe aenspraeck vande H.

REGISTER.

- eerste President tot Rouën. Mijn Huysvrouw keert weder in 't Landt.
H. Rosæus intercipieert mijne brieven. Ick resolvere weder in 't
Landt te keeren. 341
- XVIII. Cap. Mijn Wederkomste in 't Landt: Versoeck tot Purge: Af-
gbeslagen: Redemptie van mijn Huys: Rosæus moet het ruymen. Re-
monstranten beswaert: Mijn brief daer over aen S. Excel. Verclaringh
Iohans Francken aengaende wijlen den Advocaet Barnevelt: Brief
tot accommodatie: Reyden op Vtrecht, Amsterdam, Alckmaer, Hoorn
en elders: Ick kome weder in mijn huys: Loevesteynscher gevangenen
Leeraren verlossingh: Mijn tegenwoordigheyt indē Hage meer ende
meer ruchtbaer: Des H. Grotij comen in 't Landt ende vertreck: Be-
jegeningh t' Vtrecht: Mijn predicken inden Hage: De Kercken-raet
klaeght daer over aende H. H. Staten: Missive van hare Groot Mog.
aende Haeghsche Magistraet. De Predicatie gedrukt metten Titel
Cygea Cantio. 370
- XIX. Cap. Ick neme alleynskens meer vryheydt om inden Hage en-
de over al, daer ick te doen hebbe, te gaen ende te staen, sonder ee-
nige moeyenis. t' Vtrecht op de begravinge vanden Advocaet Ha-
mel mijn Neef, ende mijn wedervaren aldaer. Oock inden Hage op
verscheyden begravingen versocht ende opentlick verschenen. Mijne
Meditation op 't Vader onse inden Hage ghedruckt, ende opentlick
met naem ende toenaem uytgegeven. Mijn Huys geheel vande Con-
fiscatie ontslagen ende de Constitutie-brief vande Rente op 't selve
gecasseert ende wederom geleverd. Ick predickte te Delfeens ende
daer nae inden Hage driemaal. Verbael van mijn Conferentie met
den Ed. Heere President 's Hoofs van Hollandt op 't stuck van wech-
neminge der Scheuringe. Rapport deser Conferentie aende Broe-
ders, om baer gevoelen daer op te hooren. Predicatie op den Bid-
dagh ende flaute. Clachten daer over gedaen aende Heeren Staten.
Resolutie der selver: Niet geëfctueert. Mijne antwoorde in kas van
insinuatie ende interdictie. 406
- Dancksegginghen Gebedt des Autheurs geduerende sijn uytlandigheyt. 428
- Besluit van 't werck. 435
- Register van meest alle Schriften en Tractaten by Iohan. Wtenbogaert be-
schreven en uytgekomen. 440

EY N D E.

THEOLOGY LIBRARY
SCHOOL OF THEOLOGY
AT CLAREMONT
CALIFORNIA

